ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל תשיעי

שער שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

הוצאת ספרים
קרני הוד תורה
נקת
ליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם, שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם: וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אֱמֶת:

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ:

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ, יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת־פָּנֶיךָ:

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . שבן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו וניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מזמורי תהלים

קכב

מספר המשורר משבח ירושלים
והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי בֵּית יְיָ נֵלֵךְ:
ב עֹמְדוֹת הָיוּ רַגְלֵינוּ בִּשְׁעָרַיִךְ יְרוּשָׁלִָם: ג יְרוּשָׁלִַם
הַבְּנוּיָה כְּעִיר שֶׁחֻבְּרָה־לָּהּ יַחְדָּו: ד שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים
שִׁבְטֵי־יָהּ עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל לְהֹדוֹת לְשֵׁם יְיָ: ה כִּי שָׁמָּה
יָשְׁבוּ כִסְאוֹת לְמִשְׁפָּט כִּסְאוֹת, לְבֵית דָּוִד: ו שַׁאֲלוּ
שְׁלוֹם יְרוּשָׁלִָם יִשְׁלָיוּ אֹהֲבָיִךְ: ז יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ
שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ: ח לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־נָּא
שָׁלוֹם בָּךְ: ט לְמַעַן בֵּית־יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ:

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר
בגלות:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֵלֶיךָ נָשָׂאתִי אֶת
עֵינַי הַיֹּשְׁבִי בַּשָּׁמָיִם: ב הִנֵּה כְעֵינֵי
עֲבָדִים אֶל יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי
שִׁפְחָה אֶל יַד גְּבִרְתָּהּ כֵּן עֵינֵינוּ אֶל
יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שֶׁיְּחָנֵּנוּ: ג חָנֵּנוּ יְיָ חָנֵּנוּ
כִּי רַב שָׂבַעְנוּ בוּז: ד רַבַּת שָׂבְעָה לָּהּ
נַפְשֵׁנוּ הַלַּעַג הַשַּׁאֲנַנִּים הַבּוּז לְגֵאֵי
יוֹנִים:

אגרות קודש

ב״ה, ה׳ מ״ח, תשט״ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו ממוצש״ק בראשית, בו כותב על שמרגיש בעצמו עצבות ויאוש וכו׳ ומשער שבא לו זה מלימודו בספר דרך החיים.

והנה ידוע המבואר בכ״מ בחסידות עד כמה הרחיקו מדת העצבות וההפסד הגדול בזה במלחמת היצר ובמילא צריך להפטר מזה בהקדם היותר אפשרי כי אינו מצד הטוב, וכמו בכל ענינים בלתי רצויים הדרך לזה הוא ע״י הוספת אומץ בצד הטוב ואפילו מעט אור דוחה הרבה חשך ועאכו״כ הרבה אור וכשילמוד בשקידה בהתמדה ובקביעות בזמן ובקביעות בנפש תורתנו הק׳ המשמחת לב ונפש וכמ״ש פקודי ה׳ ישרים משמחי לב, במילא יבוטל רגש היאוש ואפילו הרגש העצבות, ובפרט אשר יתבונן בענין השגחה פרטית אשר השי״ת שהוא עצם הטוב משגיח על כל אחד בחיים היום יומים ובפרט ופרטי פרטיות, ואין לאדם אלא לעמוד בהתקשרות ולראות שיהי׳ הצינור פתוח והוא ע״י ענינים הנ״ל, שכללותם התחזקות בהג׳ קוין דתורה עבודה וגמילות חסדים והשי״ת יצליחו בכל זה ויבשר טוב אשר עובד את ה׳ (ואף שעובד הוא מל׳ עורות עבודים כמבואר בתו״א ר״פ משפטים והיא עבודה ויגיעה גדולה בכ״ז מקיים הציווי) בשמחה.

בברכה,

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוכן עניינים

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

ד"ה ואברהם זקן בא בימים,
שבת פרשת חיי שרה, מבה"ח כסלו, ה'תשל"ג 5

התוועדויות

שיחת ש"פ חיי שרה, מבה"ח כסלו, ה'תשל"ג 12
משיחות ש"פ חיי שרה, מבה"ח כסלו, ה'תש"נ 26
השלמות לשיחות דלעיל 35

לקוטי שיחות

פרשת חיי שרה, כרך טו, ה 38
פרשת חיי שרה, כרך כ, א 43

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

חומש יומי - פרשת חיי שרה 53
לוח לתהלים היומי 72
תניא יומי 73
לוח 'היום יום' 89

רמב"ם

הלכה יומית לעיון ברמב"ם 92
שלושה פרקים ליום 96
פרק אחד ליום 143
ספר המצוות 159

לימוד מחולק לפי ימים

משניות עם ביאור קהתי - מסכת יבמות 163
גמרא עם ביאור - מסכת בבא קמא 172
שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי' 200

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

אדמו"ר הזקן

שולחן ערוך עם הערות וציונים 200
שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי' 200
תורה אור 203

אדמו"ר האמצעי

תורת חיים 206

אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצוותיך 207

אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל תרל"ג 209

אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים - המשך תער"ב 210

אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים - תרפ"ט 211
לקוטי דיבורים - בלה"ק 213
רשימת המאסר 216
אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ 219

הוספות

ילקוט לוי יצחק על התורה 48
נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח 51
נביאים וכתובים 161
עין יעקב - מסכת ברכות 170
נקודה משיחת קודש מעובדת 220
חומש לקריאה בציבור 221
קריאת התורה למנחה בשבת קודש 229
לוח זמנים 230
סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש 231

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

נאמר בפרשת השבוע:

וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַהֲוָי׳ בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל[1], **וּמְפָרֵשׁ בְּתַרְגּוּם יוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיאֵל**, שמשמעות הברכה ׳בכל׳ היא **בְּכָל מִינֵי בִּרְכָתָא**, בכל סוגי הברכות **וְכֵן הוּא בַּזֹּהַר**[2], שם נאמר על ברכת הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו **דְּמִתַּמָּן נָפְקִין כָּל בִּרְכָאן וְכָל טִיבוּ** שמשם יוצאות כל הברכות וכל הטוב. **וְיָדוּעַ הַדִּיּוּק** השאלה **בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל** במאמר חסידות הפותח בפסוק **זֶה בְּהֶמְשֵׁךְ** מאמרי החסידות של שנת **תרס"ו**[3], **דְּצָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁאוֹמֵר** הכתוב שה׳ בירך את אברהם **בַּכֹּל, וְאֵינוֹ מְפָרֵשׁ בַּמֶּה בֵּרְכוֹ, וּכְמוֹ בַּבְּרָכוֹת הַקּוֹדְמוֹת** שה׳ בירך את אברהם אבינו **שֶׁמְּפָרֵשׁ** הכתוב **וּמְפָרֵט אֶת הַבְּרָכוֹת, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר**[4] בברכות לאברהם בתחילת פרשת לך־לך **וְאֶעֱשְׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל וַאֲבָרֶכְךָ וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ גוֹ׳ [וְהֱיֵינוּ, שֶׁאַף שֶׁנֶּאֱמַר שָׁם**[4] באותו עניין שה׳ אמר לאברהם **וֶהְיֵה בְּרָכָה, שֶׁהִיא בְּרָכָה כְּלָלִית, מִכָּל־מָקוֹם מְפָרֵט גַּם בְּרָכוֹת פְּרָטִיּוֹת** ואומר ׳ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך׳, כאמור. **וּבֶאֱמֶת יֵשׁ לוֹמַר שֶׁגַּם וֶהְיֵה בְּרָכָה הִיא בְּרָכָה פְּרָטִית** ולא רק ברכה כללית. **שֶׁלָּכֵן נֶאֱמְרָה בַּכָּתוּב בְּהֶמְשֵׁךְ לַאֲבָרֶכְךָ וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ, שֶׁהֵם בְּרָכוֹת פְּרָטִיּוֹת**, ונמצא שבניגוד לברכות הקודמות שבאו עם פירוש ופירוט תוכן הברכה, רק הברכה ׳וה׳ ברך את אברהם בכל׳ היא ברכה כללית]. **וְכֵן [לְאַחַר הָעַקֵּידָה כְּשֶׁאָמַר לוֹ**[5] הקדוש ברוך הוא לאברהם **עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי יְרֵא אֱלֹקִים אַתָּה וְגוֹ׳, בֵּרְכוֹ בִּבְרָכוֹת פְּרָטִיּוֹת] וְיִרַשׁ זַרְעֲךָ גוֹ׳ וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ גוֹ׳**[6]. **וְכָאן אוֹמֵר סְתָם שֶׁבֵּרְכוֹ בַּכֹּל וְאֵינוֹ מְפָרֵט כוּ׳** וצריך להבין מה טעם השינוי שכאן בכתוב ׳וה׳ ברך את אברהם בכל׳ נאמרה ברכה כללית, ללא פירוט של ברכות פרטיות.?

גַּם צָרִיךְ לְהָבִין דבר נוסף בפסוק זה **מַה שֶּׁהָעִנְיָן דְּוַהֲוָי׳ בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל**, ופירושו שה׳ בירך את אברהם **בְּכָל מִינֵי בִּרְכָתָא**, בכל סוגי הברכות **נֶאֱמַר דַּוְקָא לְאַחֲרֵי מַה שֶּׁנֶּאֱמַר** בכתוב קודם לכן **וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים, דְּאַף עַל פִּי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁגַּם קוֹדֶם לָזֶה בֵּרְכוֹ הַקָּבָּ"ה** את אברהם, **וּכְמוֹ הַבְּרָכוֹת שֶׁנִּתְבָּרֵךְ** אברהם **בִּהְיוֹתוֹ בֶּן שִׁבְעִים וְחָמֵשׁ, כַּמְבוֹאָר בְּתוֹרָה אוֹר**[7] לאדמו"ר הזקן **(עַל הַפָּסוּק**[8] **וְאַבְרָם בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מֵחָרָן) עִנְיַן עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם בְּמֶשֶׁךְ שִׁבְעִים שָׁנָה וְחָמֵשׁ שָׁנִים** (וזה לשונו ב׳תורה אור׳ שם: "כשניתנה התורה ונצטוו מצוות במעשה ממש, מצוה הראשונה היא מתחלת באל"ף אנכי כו׳. כי כדי שיקויימו המצוות במעשה ויעשה יחודים על ידי קיום מצות במעשה אי אפשר רק שיתגלה הארה מבחינת כתר כו"ף לכן מצוה ראשונה מתחלת באל"ף בחינת כתר הארה מלבנונית

בס"ד. ש"פ חיי שרה, מבה"ח כסלו, ה'תשל"ג

(הנחה בלתי מוגה)

1 **וְאַבְרָהָם** זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַהֲוָי׳ בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם
2 בַּכֹּל[1], וּמְפָרֵשׁ בְּתַרְגּוּם יוֹנָתָן בֶּן
3 עֻזִּיאֵל, בְּכָל מִינֵי בִּרְכָתָא, וְכֵן הוּא בַּזֹּהַר[2],
4 דְּמִתַּמָּן נָפְקִין כָּל בִּרְכָאן וְכָל טִיבוּ. וְיָדוּעַ הַדִּיּוּק
5 בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל זֶה בְּהֶמְשֵׁךְ תרס"ו[3], דְּצָרִיךְ
6 לְהָבִין מַה שֶּׁאוֹמֵר בַּכֹּל, וְאֵינוֹ מְפָרֵשׁ בַּמֶּה בֵּרְכוֹ,
7 וּכְמוֹ בַּבְּרָכוֹת הַקּוֹדְמוֹת שֶׁמְּפָרֵשׁ וּמְפָרֵט אֶת
8 הַבְּרָכוֹת, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר[4] וְאֶעֱשְׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל
9 וַאֲבָרֶכְךָ וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ גוֹ׳ [וְהֱיֵינוּ, שֶׁאַף שֶׁנֶּאֱמַר
10 שָׁם[4] וֶהְיֵה בְּרָכָה, שֶׁהִיא בְּרָכָה כְּלָלִית, מִכָּל
11 מָקוֹם מְפָרֵט גַּם בְּרָכוֹת פְּרָטִיּוֹת. וּבֶאֱמֶת יֵשׁ
12 לוֹמַר שֶׁגַּם וֶהְיֵה בְּרָכָה הִיא בְּרָכָה פְּרָטִית, שֶׁלָּכֵן
13 נֶאֱמְרָה בַּכָּתוּב בְּהֶמְשֵׁךְ לַאֲבָרֶכְךָ וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ,
14 שֶׁהֵם בְּרָכוֹת פְּרָטִיּוֹת]. וְכֵן [לְאַחַר הָעַקֵּידָה
15 כְּשֶׁאָמַר לוֹ[5] עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי יְרֵא אֱלֹקִים אַתָּה
16 וְגוֹ׳, בֵּרְכוֹ בִּבְרָכוֹת פְּרָטִיּוֹת] וְיִרַשׁ זַרְעֲךָ גוֹ׳
17 וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ גוֹ׳[6]. וְכָאן אוֹמֵר סְתָם שֶׁבֵּרְכוֹ
18 בַּכֹּל וְאֵינוֹ מְפָרֵט כוּ׳. גַּם צָרִיךְ לְהָבִין מַה
19 שֶׁהָעִנְיָן דְּוַהֲוָי׳ בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל, בְּכָל מִינֵי
20 בִּרְכָתָא, נֶאֱמַר דַּוְקָא לְאַחֲרֵי מַה שֶּׁנֶּאֱמַר וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים, דְּאַף עַל פִּי
21 שֶׁמָּצִינוּ שֶׁגַּם קוֹדֶם לָזֶה בֵּרְכוֹ הַקָּבָּ"ה, וּכְמוֹ הַבְּרָכוֹת שֶׁנִּתְבָּרֵךְ בִּהְיוֹתוֹ בֶּן
22 שִׁבְעִים וְחָמֵשׁ, כַּמְבוֹאָר בְּתוֹרָה אוֹר[7] (עַל הַפָּסוּק[8] וְאַבְרָם בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים
23 וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מֵחָרָן) עִנְיַן עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם בְּמֶשֶׁךְ שִׁבְעִים שָׁנָה

1) פרשתנו כד, א. 2) פרשתנו קכט, א. 3) ע׳ עח [קד]. 4) לך לך יב, ב. 5) וירא כב, יב. 6) שם יז. 7) יא, ד. 8) לך לך שם, ד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

הכתר כו'. וזהו ואברם בן ע"ה שנה בצאתו מחרן, היינו כי ממוחין למדות צריך לילך דרך הגרון ואחר שירד ממדרגת מוחין ועדיין לא נעשו מדות קודם שיבואו ללב נקרא אז חרן וכשהיה אברם בן ע"ה היינו ז' פעמים עשר בחינת חיצוניות וה' חסדים בחינת פנימיות יצא מחרן שבא הארה והתגלות מחכמה למדות"), **הִנֵּה עַל יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ** בהיות אברהם בן שבעים וחמש **אָז** הִגִּיעַ רַק לַבְּרָכוֹת הַפְּרָטִיּוֹת שֶׁנִּתְבָּאֲרוּ בַּכְּתוּבִים הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל, וְרַק בְּסוֹף יָמָיו, לְאַחַר שֶׁגָּמַר עֲבוֹדָתוֹ בְּעִנְיָן וְאַבְרָהָם זָקֵן, וּבְעִנְיָן בָּא בַּיָּמִים, והשלים אַזַי זָכָה לַבְּרָכָה הַכְּלָלִית דַּהֲוָיָ' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל. ברכה נעלית יותר מאשר הברכות הפרטיות המוגבלות לדברים המסוימים שנתפרשו באותן ברכות. וְלִכְאוֹרָה צריך להבין, מַהִּי הַשַּׁיָּיכוּת שֶׁל הַבְּרָכָה הַכְּלָלִית דְּבַכֹּל לְעִנְיָן וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים שדווקא על ידי עבודה זו זכה אברהם אבינו לברכה הכללית.?

ב) וְיֵשׁ לְבָאֵר תְּחִילָּה עִנְיָן הָעֲבוֹדָה הרוחנית **דְּאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים, שֶׁעַל פִּי זֶה יוֹבַן יוֹתֵר הָעִנְיָן דְּבֵרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל** שהוא הברכה הכללית שבאה כשכר על עבודה זו של 'אברהם זקן בא בימים', **וְשַׁיָּיכוּתוֹ** של ענין 'ברך את אברהם בכל' **לְמַה שֶּׁנֶּאֱמַר לִפְנֵי זֶה וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים**, כפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה[9], **דְּהִנֵּה בַּזֹּהַר**[2] **מְפָרֵשׁ בָּא בַּיָּמִים בְּאִינּוּן יוֹמִין עִילָּאִין** באותם ימים עליונים **כו'**, **הַיְינוּ, שֶׁפָּעַל** אברהם **שְׁלֵימוּת בַּיָּמִים** ועשה אותם מושלמים ונעלים **עַל יְדֵי זֶה שֶׁמִּילֵּא אוֹתָם בְּעִנְיְנֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת, דְּכָל יוֹמָא עֲבִיד עֲבִידְתֵּיהּ**[10], **וְעַל יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ פָּעַל הַשְׁלֵימוּת בְּהַיָּמִים, שֶׁנַּעֲשׂוּ יָמִים שְׁלֵמִים. אָמְנָם, הָעֲבוֹדָה דְּבָא בַּיָּמִים אֵינָהּ מַסְפִּיקָה עֲדַיִין לְהַגִּיעַ עַל יָדָהּ לְוַהֲוָיָ' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל, אֶלָּא צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִילָּה דְּוִאַבְרָהָם זָקֵן, שֶׁהִיא לְמַעְלָה מֵעִנְיַן בָּא בַּיָּמִים. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, אִיתָא בַּמִּדְרָשׁ**[11] **שֶׁאָמַר הַקָּבָּ"ה לְאַבְרָהָם אֲנִי אוּמָּנוּתִי גּוֹמֵל חֲסָדִים, תָּפַסְתָּ אוּמָּנוּתִי [הַיְינוּ, שֶׁאַבְרָהָם פָּעַל וְעָשָׂה עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה בְּעִנְיַן הַחֶסֶד**[12]**], בֹּא לְבוּשִׁי, וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים. וּפֵירְשׁוּ הַמְפָרְשִׁים**[13] **שֶׁלְּבוּשִׁי הוּא עִנְיָן וַעֲתִיק יוֹמִין יָתִיב**[14] **מִעִנְיַן בָּא בַּיָּמִים. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, אִיתָא בַּמִּדְרָשׁ**[11] **שֶׁאָמַר הַקָּבָּ"ה לְאַבְרָהָם אֲנִי אוּמָּנוּתִי גּוֹמֵל חֲסָדִים, תָּפַסְתָּ אוּמָּנוּתִי [הַיְינוּ, שֶׁאַבְרָהָם פָּעַל וְעָשָׂה עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה בְּעִנְיַן הַחֶסֶד**[12]**], בֹּא לְבוּשִׁי, וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים. וּפֵירְשׁוּ הַמְפָרְשִׁים**[13] **שֶׁלְּבוּשִׁי הוּא עִנְיָן וַעֲתִיק יוֹמִין יָתִיב**[14]. **וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁהָעִנְיָן דְּאַבְרָהָם זָקֵן הוּא לְמַעְלָה מֵהָעִנְיָן דְּבָא בַּיָּמִים, כִּי, בָּא בַּיָּמִים שַׁיָּיךְ עֲדַיִין לְעִנְיַן הַיָּמִים, שֶׁהוּא עִנְיַן סֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, מַה שֶּׁאֵין כֵּן וְאַבְרָהָם זָקֵן**

ביאור בדרך אפשר

וּמִצְוֹת, דְּכָל יוֹמָא וְיוֹמָא עֲבִיד עֲבִידְתֵּיהּ[10], כי בכל יום ויום (מבלי לוותר על אף יום) עבד את עבודתו **וְעַל יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ** שעבד את ה' בכל הימים **פָּעַל הַשְׁלֵימוּת בְּהַיָּמִים, שֶׁנַּעֲשׂוּ יָמִים שְׁלֵמִים** ומלאים. **אָמְנָם, הָעֲבוֹדָה דְּבָא בַּיָּמִים** שפועלת שלימות בימים **אֵינָהּ מַסְפִּיקָה עֲדַיִין לְהַגִּיעַ עַל יָדָהּ לְוַהֲוָיָ' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל,** ולזכות לברכה הכללית המיוחדת הזו **אֶלָּא צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִילָּה גַּם הָעֲבוֹדָה דְּוִאַבְרָהָם זָקֵן, שֶׁהִיא** עבודה נעלית ביותר **לְמַעְלָה מֵעִנְיַן בָּא בַּיָּמִים,** כפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, אִיתָא מובא **בַּמִּדְרָשׁ**[11] **שֶׁאָמַר הַקָּבָּ"ה לְאַבְרָהָם, אֲנִי אוּמָּנוּתִי גּוֹמֵל חֲסָדִים, תָּפַסְתָּ אוּמָּנוּתִי [הַיְינוּ, שֶׁאַבְרָהָם פָּעַל וְעָשָׂה עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה בְּעִנְיַן הַחֶסֶד**[12]**], בֹּא לְבוּשִׁי הוּא עִנְיָן וַעֲתִיק יוֹמִין יָתִיב**[14] **מִעִנְיַן בָּא בַּיָּמִים. וּפֵירְשׁוּ הַמְפָרְשִׁים**[13] **שֶׁלְּבוּשִׁי הוּא עִנְיָן וַעֲתִיק יוֹמִין יָתִיב**[14]. **וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁהָעִנְיָן דְּאַבְרָהָם זָקֵן הוּא לְמַעְלָה מֵהָעִנְיָן דְּבָא בַּיָּמִים, כִּי, בָּא בַּיָּמִים שַׁיָּיךְ עֲדַיִין לְעִנְיַן הַיָּמִים, שֶׁהוּא עִנְיַן סֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת** שהוא האור האלוקי שיורד מדרגה לדרגה כדי לברוא ולהחיות עולמות ונבראים מוגבלים ('יום' מסמל אור וגילוי,

---

9) בהבא לקמן — ראה גם ד"ה ואברהם זקן באוה"ת פרשתנו ח"ד תשפג, ב ואילך; סה"מ תרכ"ז ע' לז ואילך. 10) זהר ח"ג צד, ב. 11) ב"ר פנ"ח, ט. 12) ראה זח"א רסד, ב. ספר הבהיר סימן קצא. הובא בפרדס שער כב (שער הכינויים) פ"ד. 13) מתנות כהונה לב"ר שם (הובא באוה"ת שם תשעט, א). וראה גם פרש"י לב"ר שם. 14) דניאל ז, ט.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

והכוונה לאור מצומצם לפי ערך הנבראים והעולמות של 'סדר השתלשלות' **מַה שֶּׁאֵין כֵּן וְאַבְרָהָם זָקֵן הוּא בְּחִינַת עַתִּיק יוֹמִין, שֶׁנֶּעְתַּק** ונבדל **מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת** (אור נעלה כל כך שאינו יורד ומתגלה אלא נשאר למעלה מ'יום' וגילוי).

וְהִנֵּה הָעִנְיָן דְּבָא בַּיָּמִים העבודה שפועלת שלימות בימים, הקשורה ב'סדר השתלשלות' **וְכֵן הָעִנְיָן דְּאַבְרָהָם זָקֵן** העבודה הנעלית יותר הקשורה ב'עתיק יומין' שלמעלה מ'סדר השתלשלות', **בָּאִים עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה שֶׁלְּמַטָּה** ונפעלו ע"י עבודת ה' שעבד אברהם אבינו. **וּלְאַחֲרֵי זֶה** שלאחר נעשתה העבודה למטה ופעלה את פעולתה **נַעֲשֶׂה** נפעל **הָעִנְיָן דַּהֲוָיָ' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁנּוֹתְנִים לוֹ מִלְּמַעְלָה, שֶׁלֹּא עַל יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ** של האדם, ואין בכוחה של עבודת האדם לפעול זאת **וְהַיְינוּ, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁגַּם עִנְיָן זֶה** של 'ברך את אברהם בכל' **בָּא** ונמשך מלמעלה **לְאַחֲרֵי הָאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא,** ההתעוררות מלמטה, מצד האדם, **מִכָּל מָקוֹם, אֵין זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁבָּא עַל יְדֵי הָאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא,** וההתעוררות מלמטה איננה הסיבה והגורם להמשכה זו מלמעלה **כִּי אִם שֶׁלְּאַחֲרֵי שֶׁגָּמַר** האדם מצידו **עֲבוֹדָתוֹ בְּעִנְיָן בָּא בַּיָּמִים, וּלְמַעְלָה מִזֶּה בְּעִנְיָן וְאַבְרָהָם זָקֵן,** כמבואר לעיל ענינם של שתי עבודות אלו **אֲזַי נוֹתְנִים לוֹ מִלְּמַעְלָה הָעִנְיָן דַּהֲוָיָ' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת עַתִּיק** דרגה גבוהה יותר ב'עתיק' עצמו **שֶׁלְּמַעְלָה גַּם מִבְּחִינַת עַתִּיק יוֹמִין יָתִיב שֶׁבָּעִנְיָן דְּאַבְרָהָם זָקֵן** כפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה[15]**, דְּעִם הֱיוֹת שֶׁבְּחִינַת עַתִּיק הִיא לְמַעְלָה מֵהִתְחַלְּקוּת,** כמבואר בתורת הסוד שבחינת 'עתיק' היא במדריגת 'כתר עליון' שלמעלה מעשר הספירות שמוגדרות ומוגבלות ב'ציור' מוגדר אלא בבחינת בלי גבול, אמנם מצד שני **הֲרֵי מְבוֹאָר בְּסִפְרֵי קַבָּלָה**[16] **שֶׁבְּעַתִּיק יֵשׁ** גם עשר בחינות מקבילות לעשר הספירות **שָׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת** כנגד שלוש בחינות המוחין חכמה, בינה ודעת **וְשֶׁבַע תַּחְתּוֹנוֹת** כנגד שבע בחינות המידות חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד ומלכות, **דְּשֶׁבַע תַּחְתּוֹנוֹת דְּעַתִּיק מִתְּלַבְּשִׁים בַּאֲרִיךְ אַנְפִּין** פנים ארוכות, הבחינה הנוספת ב'כתר עליון', כמבואר בתורת הסוד ש'עתיק יומין' היא פנימיות הכתר ו'אריך אנפין' היא חיצוניות הכתר **(שֹׁרֶשׁ הַנֶּאֱצָלִים** בעוד ש'עתיק יומין' היא בחינה במאציל, הבורא, 'אריך אנפין' היא 'שורש הנאצלים', הנבראים**), וְעַל יָדָם הֲרֵי הֵם** שבע התחתונות, המידות העליונות **מְאִירִים בְּכָל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, מַה שֶּׁאֵין כֵּן שָׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת דְּעַתִּיק, אֵינָם בָּאִים בְּגִילוּי בָּעוֹלָם. וּבִלְשׁוֹן הַחֲסִידוּת נִקְרָאִים שְׁתֵּי בְּחִינוֹת אֵלּוּ** של שלוש הראשונות ושבע התחתונות **חִיצוֹנִיּוּת עַתִּיק** היינו שבע התחתונות המאירות בעולם **וּפְנִימִיּוּת עַתִּיק** היינו שלוש הראשונות שלא באות בגילוי בעולם, מפני שהן נעלות יותר, למעלה מגילוי. **וּכְלָלוּת הָעִנְיָן בָּזֶה,** והתוכן הכללי של הדברים הוא **שֶׁהָעִנְיָן דְּבָא בַּיָּמִים, וַאֲפִילּוּ הָעִנְיָן דְּאַבְרָהָם זָקֵן (שֶׁבַע תַּחְתּוֹנוֹת דְּעַתִּיק שֶׁמִּתְלַבְּשִׁים בַּאֲרִיךְ אַנְפִּין** כמבואר לעיל**),** הנעלה יותר מ'בא בימים', כאמור לעיל, **בָּאִים** ונמשכים מלמעלה למטה **עַל יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, שֶׁבִּיכָלְתּוֹ** של אברהם כנשמה בגוף למטה **לְהַגִּיעַ עַד שָׁרְשׁוֹ (שֹׁרֶשׁ הַנֶּאֱצָלִים,** בחינת 'אריך אנפין') ולא למעלה משורשו. **אָמְנָם הָעִנְיָן דַּהֲוָיָ' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל, שֶׁהוּא עִנְיָן הַשָּׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת שֶׁלְּמַעְלָה מִשֹּׁרֶשׁ**

ביאור בדרך אפשר

הוּא בְּחִינַת עַתִּיק יוֹמִין, שֶׁנֶּעְתַּק מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת.

וְהִנֵּה הָעִנְיָן דְּבָא בַּיָּמִים, וְכֵן הָעִנְיָן דְּאַבְרָהָם זָקֵן, בָּאִים עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה שֶׁלְּמַטָּה. וּלְאַחֲרֵי זֶה נַעֲשֶׂה הָעִנְיָן דַּהֲוָיָ' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁנּוֹתְנִים לוֹ מִלְּמַעְלָה, שֶׁלֹּא עַל יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ, וְהַיְינוּ, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁגַּם עִנְיָן זֶה בָּא לְאַחֲרֵי הָאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא, מִכָּל מָקוֹם, אֵין זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁבָּא עַל יְדֵי הָאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא, כִּי אִם שֶׁלְּאַחֲרֵי שֶׁגָּמַר עֲבוֹדָתוֹ בְּעִנְיָן בָּא בַּיָּמִים, וּלְמַעְלָה מִזֶּה בְּעִנְיָן וְאַבְרָהָם זָקֵן, אֲזַי נוֹתְנִים לוֹ מִלְּמַעְלָה הָעִנְיָן דַּהֲוָיָ' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת עַתִּיק שֶׁלְּמַעְלָה גַּם מִבְּחִינַת עַתִּיק יוֹמִין יָתִיב שֶׁבְּעִנְיָן דְּאַבְרָהָם זָקֵן. וְהָעִנְיָן בָּזֶה[15], דְּעִם הֱיוֹת שֶׁבְּחִינַת עַתִּיק הִיא לְמַעְלָה מֵהִתְחַלְּקוּת, הֲרֵי מְבוֹאָר בְּסִפְרֵי קַבָּלָה[16] שֶׁבְּעַתִּיק יֵשׁ שָׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת וְשֶׁבַע תַּחְתּוֹנוֹת, דְּשֶׁבַע תַּחְתּוֹנוֹת דְּעַתִּיק מִתְּלַבְּשִׁים בַּאֲרִיךְ אַנְפִּין (שֹׁרֶשׁ הַנֶּאֱצָלִים), וְעַל יָדָם הֲרֵי הֵם מְאִירִים בְּכָל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, מַה שֶּׁאֵין כֵּן שָׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת דְּעַתִּיק, אֵינָם בָּאִים בְּגִילוּי בָּעוֹלָם. וּבִלְשׁוֹן הַחֲסִידוּת נִקְרָאִים שְׁתֵּי בְּחִינוֹת אֵלּוּ חִיצוֹנִיּוּת עַתִּיק וּפְנִימִיּוּת עַתִּיק. וּכְלָלוּת הָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁהָעִנְיָן דְּבָא בַּיָּמִים, וַאֲפִילּוּ הָעִנְיָן דְּאַבְרָהָם זָקֵן (שֶׁבַע תַּחְתּוֹנוֹת דְּעַתִּיק שֶׁמִּתְלַבְּשִׁים בַּאֲרִיךְ אַנְפִּין), בָּאִים עַל יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, שֶׁבִּיכָלְתּוֹ לְהַגִּיעַ עַד שָׁרְשׁוֹ (שֹׁרֶשׁ הַנֶּאֱצָלִים). אָמְנָם הָעִנְיָן דַּהֲוָיָ' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל, שֶׁהוּא עִנְיָן הַשָּׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת שֶׁלְּמַעְלָה מִשֹּׁרֶשׁ

15) ראה המשך תער"ב ספמ"ז (ח"א ע' פג [קח. וש"נ]). 16) ראה עץ חיים שער ג (שער סדר אצילות למהרח"ו) פ"א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

כמבואר לעיל **הֲרֵי זֶה** עִנְיָן **שֶׁבָּא מִלְּמַעְלָה** ולא על ידי עבודת האדם למטה, **אֶלָּא שֶׁבָּא רַק לְאַחֲרֵי גְּמַר הָעֲבוֹדָה** מצד האדם למטה (ולכן יש לו שייכות מסוימת לעבודת האדם). **וְעַל דֶּרֶךְ אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא** התעוררות מלמעלה, מצד האלוקות, **שֶׁבָּאָה לְאַחֲרֵי הָאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא** לאחר התעוררות מלמעלה שנגרמת ובאה על ידי ההתעוררות מלמטה, מצד האדם, **וְעוֹלָה עַל גַּבֵּיהֶן**[17] וההתעוררות מלמעלה שלא תלויה בהתעוררות מלמטה, נעלית יותר הן מההתעוררות מלמטה והן מהתעוררות מלמעלה שבאה על ידי התעוררות מלמטה, וכמבואר ב'לקוטי תורה' לאדמו"ר הזקן: "... קדושתי למעלה מקדושתכם היינו שיש אתערותא דלעילא שעל ידי אתערותא דלתתא וזהו פירוש קדושתכם ויש אתערותא דלעילא קודם אתערותא דלתתא להעלות ממטה למעלה ואתערותא דלעילא זו גדלה מעלתה מאד מאותה שעל ידי אתערותא דלתתא שאין אתערותא דלתתא יכולה להגיע אליה וכמאמר הבעש"ט נ"ע על הבת־קול שמכרזת שהם הרהורי תשובה והם באים מלמעלה שאין אדם עושה מאומה מצד עצמו והיינו כי חפץ חסד הוא...".

ג) וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר עִנְיָן זֶה בְּדֶרֶךְ אֶפְשָׁר עִם הַמְבוֹאָר בַּדִּבּוּר הַמַּתְחִיל הַנִּזְכָּר לְעֵיל בְּהֶמְשֵׁךְ המאמרים של שנת **תרס"ו**[18] **הַחִילּוּק** ההבדל **בֵּין כֹּחַ הַמַּשְׂכִּיל** הכוח שישנו בנפש האדם להבין רעיונות שכליים **לְכֹחַ הַשֵּׂכֶל הַהִיּוּלִי הָעַצְמִי,** היכולת הקיימת בעצם הנפש להבין ולהשכיל **שֶׁכֹּחַ הַמַּשְׂכִּיל** הכוח של ההבנה וההשכלה בפועל, **עִם הֱיוֹתוֹ לְמַעְלָה מֵהִתְחַלְּקוּת מוּשְׂכָּלוֹת פְּרָטִיִּים, שֶׁהֲרֵי הוּא כֹּחַ הִיּוּלִי עַל כָּל מִינֵי שִׂכְלִיִּים** רעיונות שכליים **מִכָּל מָקוֹם** למרות ש'כוח המשכיל' לא מוגבל ומוגדר לרעיון שכלי כזה או אחר, ומופשט מההגדרה וההגבלה של רעיון שכלי פרטי מסוים, בכל זאת **יֵשׁ לוֹ** לכוח המשכיל **שַׁיָּיכוּת אֲלֵיהֶם** אל ה'מושכלות פרטיים', **לְפִי שֶׁזֶּהוּ** כי כוח המשכיל הוא **מַה שֶּׁכְּבָר נִמְשַׁךְ** מעומק פנימיות הנפש **לִהְיוֹת בִּבְחִינַת מָקוֹר לַשֵּׂכֶל, וְלָכֵן שַׁיָּיךְ בּוֹ** בכוח המשכיל **הַגְבָּלָה וְהַגְדָּרָה אֵיךְ וּמַה תִּהְיֶה הַשְׁפָּעַת הַשֵּׂכֶל כוּ'** באיזו צורה ובאיזה תוכן ובאיזו רמה תהיה הנביעה של השכל. **מַה שֶּׁאֵין כֵּן כֹּחַ הַשֵּׂכֶל הַהִיּוּלִי הָעַצְמִי,** כפי שהוא כוח 'עצמי' בעומק הנפש **שֶׁלֹּא נִמְשַׁךְ** ולא התגלה ולא הוגדר **עֲדַיִין לִהְיוֹת בִּבְחִינַת מָקוֹר לַשֵּׂכֶל, אֵינוֹ שַׁיָּיךְ כְּלָל לְמוּשְׂכָּלוֹת פְּרָטִיִּים** אלא הוא מופשט לחלוטין מכל הגדרה והגבלה.

אָמְנָם, בְּכֹחַ הַשֵּׂכֶל הַהִיּוּלִי הָעַצְמִי גּוּפָא עצמו **יֵשׁ שְׁנֵי אֲפָנִים**[19]. האופן **הָרִאשׁוֹן, כֹּחַ הַשֵּׂכֶל הַהִיּוּלִי הָעַצְמִי כְּפִי שֶׁכְּבָר נִמְשַׁךְ לַכֹּחַ הַמַּשְׂכִּיל,** כפי שה'כח השכל ההיולי העצמי' ירד ונמשך ממנו 'כוח המשכיל' **וְלָכֵן יֵשׁ לוֹ** ל'כח השכל ההיולי העצמי' **אֵיזֶה שַׁיָּיכוּת לִפְרָטֵי הַשֵּׂכֶל** בתור שורש ומקור של 'כוח המשכיל' שבו כבר יש שכל מחולק לפרטים של שכל, **וְהַשֵּׁנִי,** והאופן השני ב'כוח המשכיל ההיולי העצמי' הוא **כֹּחַ הַשֵּׂכֶל הַהִיּוּלִי הָעַצְמִי כְּפִי שֶׁהוּא בְּעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ, שֶׁאֵינוֹ בִּבְחִינַת הַמְשָׁכָה** וגילוי **מִן הַנֶּפֶשׁ כְּלָל, וְלָכֵן הוּא לְמַעְלָה לְגַמְרֵי מֵעִנְיָן הַהִתְחַלְּקוּת שֶׁל פְּרָטֵי הַשֵּׂכֶל** ואין לו כל שייכות לשכל כפי שבא בפרטים וברעיונות מסוימים, מוגדרים ומוגבלים.

**וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁדּוּגְמָתָם הֵם שְׁתֵּי הַבְּחִינוֹת דְּאַבְרָהָם זָקֵן וַהֲוָיָ' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל, שֶׁהָעִנְיָן דְּאַבְרָהָם זָקֵן, דְּקָאֵי עַל בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת עַתִּיק, שֶׁבַע תַּחְתּוֹנוֹת שֶׁבּוֹ שֶׁמִּתְלַבְּשִׁים בַּאֲרִיךְ אַנְפִּין, שֹׁרֶשׁ הַנֶּאֱצָלִים, מוּגְבָּל לְגַמְרֵי מֵעִנְיָן הַהִתְחַלְּקוּת שֶׁל פְּרָטֵי הַשֵּׂכֶל, וְלָכֵן הוּא לְמַעְלָה לְגַמְרֵי מֵעִנְיָן הַהִתְחַלְּקוּת שֶׁל פְּרָטֵי הַשֵּׂכֶל, אֵינוֹ שַׁיָּיךְ כְּלָל לְמוּשְׂכָּלוֹת פְּרָטִיִּים. אָמְנָם, בְּכֹחַ הַשֵּׂכֶל הַהִיּוּלִי הָעַצְמִי גּוּפָא יֵשׁ שְׁנֵי אֲפָנִים. הָרִאשׁוֹן, כֹּחַ הַשֵּׂכֶל הַהִיּוּלִי הָעַצְמִי כְּפִי שֶׁכְּבָר נִמְשַׁךְ לַכֹּחַ הַמַּשְׂכִּיל, וְלָכֵן יֵשׁ לוֹ אֵיזֶה שַׁיָּיכוּת לִפְרָטֵי הַשֵּׂכֶל, וְהַשֵּׁנִי, כֹּחַ הַשֵּׂכֶל הַהִיּוּלִי הָעַצְמִי כְּפִי שֶׁהוּא בְּעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ, שֶׁאֵינוֹ בִּבְחִינַת הַמְשָׁכָה מִן הַנֶּפֶשׁ כְּלָל, וְלָכֵן הוּא לְמַעְלָה לְגַמְרֵי מֵעִנְיָן הַהִתְחַלְּקוּת שֶׁל פְּרָטֵי הַשֵּׂכֶל. וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁדּוּגְמָתָם הֵם שְׁתֵּי הַבְּחִינוֹת דְּאַבְרָהָם זָקֵן וַהֲוָיָ' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל, שֶׁהָעִנְיָן דְּאַבְרָהָם זָקֵן, דְּקָאֵי עַל בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת עַתִּיק, שֶׁבַע תַּחְתּוֹנוֹת שֶׁבּוֹ שֶׁמִּתְלַבְּשִׁים בַּאֲרִיךְ אַנְפִּין, שֹׁרֶשׁ הַנֶּאֱצָלִים,

17) ראה לקו"ת שה"ש כד, א ואילך. 18) ס"ע פא [ע' קח] ואילך. 19) ראה גם סה"מ תרס"ה ע' צט [קמה]. תרצ"א ס"ע

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

1 כמבואר לעיל, **שֶׁלָּזֶה הִגִּיעַ אַבְרָהָם עַל יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ** למטה, **הוּא**
2 **בְּדוּגְמַת כֹּחַ הַשֵּׂכֶל הַהִיּוּלִי הָעַצְמִי כְּפִי שֶׁכְּבָר נִמְשַׁךְ לַכֹּחַ**
3 **הַמַּשְׂכִּיל** ואף שנעלה מפרטי השכל, מכל מקום יש לו איזו שהיא שייכות
4 לכך. **וְהָעִנְיָן דַּהֲוָיָ׳ בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל, שֶׁקָּאֵי** שמכוון **עַל**
5 **בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת עַתִּיק,**
6 **שֶׁנֶּעְתַּק** ונבדל ומרומם **לְגַמְרֵי**
7 **מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, שֶׁזֶּהוּ מַה**
8 **שֶׁנִּמְשַׁךְ מִלְּמַעְלָה** שלא על ידי
9 עבודת האדם, **הוּא בְּדוּגְמַת כֹּחַ**
10 **הַשֵּׂכֶל הַהִיּוּלִי הָעַצְמִי כְּפִי**
11 **שֶׁהוּא בְּעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ שֶׁאֵינוֹ**
12 **בִּבְחִינַת הַמְשָׁכָה** והתגלות **מִן**
13 **הַנֶּפֶשׁ כְּלָל** ואין לו שום שייכות
14 לשכל כפי שנמשך בפרטים מוגדרים.
15 **אַךְ בִּכְדֵי לְהַגִּיעַ לָזֶה צָרִיךְ**
16 **לִהְיוֹת עִנְיָן הַיְגִיעָה דַּוְקָא**[20],
17 **וּכְמוֹ בְּלִימּוּד הַתּוֹרָה,** כדברי
18 הזוהר **דְּדַחֲקִין לְמִלָּה**
19 **דְּחָכְמְתָא**[21], שמתייגעים על דברי
20 החכמה **שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר**[22] הכתוב
21 בישעיה ״עין לא ראתה אלקים זולתך״
22 **יַעֲשֶׂה לִמְחַכֶּה לוֹ,** היינו
23 שהתגלות המיוחדת הזו תהיה שכרם
24 של הלומדים תורה ביגיעה (וכמבואר
25 בחסידות, הכוונה במיוחד ליגיעה
26 להגיע למסקנת הדברים ולפסוק הלכה
27 למעשה, שעל־ידי־כך זוכים להגיע
28 לבחינת ״עדן״), **וְעַל דֶּרֶךְ זֶה**
29 **בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת, עַל יְדֵי זֶה**
30 **שֶׁמִּתְגַּבֵּר עַל הַנִּסְיוֹנוֹת שֶׁיֵּשׁ**
31 **לוֹ, שֶׁעַל זֶה** כדי להתגבר על
32 נסיונות **יֵשׁ צוֹרֶךְ בִּיגִיעָה**
33 **גְּדוֹלָה וַעֲצוּמָה, וְעַל יְדֵי זֶה**
34 באמצעות היגיעה **הֲרֵי הוּא מַגִּיעַ**
35 **לִפְנִימִיּוּת עַתִּיק שֶׁלְּמַעְלָה**
36 **מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת לְגַמְרֵי,** ואפילו
37 לא בתור ״שורש לנאצלים״ **וּבְכֹחוֹת**
38 **הַנֶּפֶשׁ הוּא עִנְיָן כֹּחַ הַשֵּׂכֶל**
39 **הַהִיּוּלִי הָעַצְמִי כְּפִי שֶׁהוּא**
40 **לְמַעְלָה מֵהַמְשָׁכָה לְגַמְרֵי** ולא
41 שייך כלל להתחלקות ברעיונות שכליים פרטיים.

ביאור בדרך אפשר

1 אַנְפִּין, שֹׁרֶשׁ הַנֶּאֱצָלִים, שֶׁלָּזֶה הִגִּיעַ אַבְרָהָם עַל
2 יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ, הוּא בְּדוּגְמַת כֹּחַ הַשֵּׂכֶל הַהִיּוּלִי
3 הָעַצְמִי כְּפִי שֶׁכְּבָר נִמְשַׁךְ לַכֹּחַ הַמַּשְׂכִּיל. וְהָעִנְיָן
4 דַּהֲוָיָ׳ בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל, שֶׁקָּאֵי עַל בְּחִינַת
5 פְּנִימִיּוּת עַתִּיק, שֶׁנֶּעְתַּק לְגַמְרֵי מִסֵּדֶר
6 הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶׁנִּמְשַׁךְ מִלְּמַעְלָה, הוּא
7 בְּדוּגְמַת כֹּחַ הַשֵּׂכֶל הַהִיּוּלִי הָעַצְמִי כְּפִי שֶׁהוּא
8 בְּעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ שֶׁאֵינוֹ בִּבְחִינַת הַמְשָׁכָה מִן הַנֶּפֶשׁ
9 כְּלָל.

10 **אַךְ** בִּכְדֵי לְהַגִּיעַ לָזֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיָן הַיְגִיעָה
11 דַּוְקָא[20], וּכְמוֹ בְּלִימּוּד הַתּוֹרָה, דְּדַחֲקִין
12 לְמִלָּה דְּחָכְמְתָא[21], שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר[22] יַעֲשֶׂה
13 לִמְחַכֶּה לוֹ, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת, עַל יְדֵי
14 זֶה שֶׁמִּתְגַּבֵּר עַל הַנִּסְיוֹנוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ, שֶׁעַל זֶה יֵשׁ
15 צוֹרֶךְ בִּיגִיעָה גְּדוֹלָה וַעֲצוּמָה, וְעַל יְדֵי זֶה הֲרֵי
16 הוּא מַגִּיעַ לִפְנִימִיּוּת עַתִּיק שֶׁלְּמַעְלָה
17 מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת לְגַמְרֵי, וּבְכֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ הוּא עִנְיָן
18 כֹּחַ הַשֵּׂכֶל הַהִיּוּלִי הָעַצְמִי כְּפִי שֶׁהוּא לְמַעְלָה
19 מֵהַמְשָׁכָה לְגַמְרֵי.

20 **ד) וְיוּבַן** הָעִנְיָן בְּתוֹסֶפֶת בֵּיאוּר, בְּהַקְדִּים מַה
21 שֶׁכָּתַב בְּאוֹר הַתּוֹרָה לְהַצְּמַח צֶדֶק[23] בְּבֵיאוּר
22 שָׁלֹשׁ הַדֵּעוֹת שֶׁבְּפֵירוּשׁ (וַהֲוָיָ׳ בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם)
23 בַּכֹּל[24], רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ בַּת, רַבִּי
24 יְהוּדָא אוֹמֵר שֶׁהָיְתָה לוֹ בַּת, אֲחֵרִים אוֹמְרִים בַּת
25 הָיְתָה לוֹ לְאַבְרָהָם וּבַכֹּל שְׁמָהּ, שֶׁדַּעַת רַבִּי
26 יְהוּדָה שֶׁהָיְתָה לוֹ בַּת, הוּא עִנְיָן לֹא זָז מֵחַבְּבָהּ
27 עַד שֶׁקְּרָאָהּ בִּתִּי[25]. וְדַעַת רַבִּי מֵאִיר שֶׁלֹּא הָיְתָה
28 לוֹ בַּת, הוּא עִנְיָן לֹא זָז מֵחַבְּבָהּ עַד שֶׁקְּרָאָהּ
29 אִמִּי[26], שֶׁזֶּהוּ לְמַעְלָה מִבְּחִינַת בַּת. וְדַעַת אֲחֵרִים

ביאור בדרך אפשר

42 **ד) וְיוּבַן הָעִנְיָן בְּתוֹסֶפֶת בֵּיאוּר, בְּהַקְדִּים מַה שֶׁכָּתַב בְּאוֹר**
43 **הַתּוֹרָה לְהַצְּמַח צֶדֶק**[23] **בְּבֵיאוּר** המשמעות הפנימית של **שָׁלֹשׁ**
44 **הַדֵּעוֹת שֶׁבְּפֵירוּשׁ (וַהֲוָיָ׳ בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם) בַּכֹּל**[24]**, רַבִּי**
45 **מֵאִיר אוֹמֵר שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ** לאברהם אבינו **בַּת, רַבִּי יְהוּדָא**
46 **אוֹמֵר שֶׁהָיְתָה לוֹ בַּת, אֲחֵרִים**
47 **אוֹמְרִים בַּת הָיְתָה לוֹ**
48 **לְאַבְרָהָם וּבַכֹּל שְׁמָהּ, שֶׁדַּעַת**
49 **רַבִּי יְהוּדָה** הדעה השנייה מבין
50 שלוש הדעות **שֶׁהָיְתָה לוֹ בַּת,**
51 **הוּא עִנְיָן לֹא זָז מֵחַבְּבָהּ עַד**
52 **שֶׁקְּרָאָהּ בִּתִּי**[25] על הכתוב בשיר
53 השירים ״צאינה וראינה בנות ציון
54 במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו
55 ביום חתונתו וביום שמחת לבו״, נאמר
56 במדרש: ״אמר רבי יוחנן: שאל רבי
57 שמעון בר יוחאי את רבי אלעזר ברבי
58 יוסי, אמר לו: אפשר ששמעת מאביך,
59 מהו בעטרה שעטרה לו אמו? אמר לו:
60 הן. אמר לו: היאך? אמר לו: [משל]
61 למלך שהיתה לו בת יחידה והיה
62 מחבבה יותר מדאי, והיה קורא אותה
63 בתי. ולא זז מחבבה, עד שקרא אותה
64 אחותי. ולא זז מחבבה, עד שקרא
65 אותה אמי. כך היה מחבב יותר מדאי
66 הקדוש ברוך הוא לישראל וקראן בתי.
67 הדא הוא דכתיב [זהו שכתוב]: שמעי
68 בת וראי. ולא זז מחבבן, עד שקראן
69 אחותי, שנאמר פתחי לי אחותי רעיתי.
70 ולא זז מחבבן, עד שקראן אמי, שנאמר
71 הקשיבו אלי עמי, ולאומי אלי האזינו.
72 **ולְאִמִּי** כתיב. עמד רבי שמעון בר
73 יוחאי ונשקו על ראשו ואמר: אלו לא
74 באתי, אלא לשמוע מפיך הטעם הזה
75 דיי״. ועל כך מבואר כאן שדעת רבי
76 יהודה שהיתה לאברהם בת, היא כנגד
77 ענין ״לא זז מחבבה עד שקראה בתי״.
78 **וְדַעַת רַבִּי מֵאִיר שֶׁלֹּא הָיְתָה**
79 **לוֹ בַּת, הוּא עִנְיָן לֹא זָז**
80 **מֵחַבְּבָהּ עַד שֶׁקְּרָאָהּ אִמִּי**[26]**,**
81 **שֶׁזֶּהוּ** ״אמי״ **לְמַעְלָה מִבְּחִינַת**
82 **בַּת. וְדַעַת אֲחֵרִים שֶׁבַּת הָיְתָה לוֹ וּבַכֹּל שְׁמָהּ, הֲרֵי זֶה עַל**

קפב ואילך. 20) ראה המשך תרס״ו שם ע׳ פד [קיא]. 21) זהר פרשתנו קל, ב — הובא ונתבאר בהמשך תרס״ו שם (ע׳ עח [קד] ואילך). 22) ישעי׳ סד, ג. 23) פרשתנו קכה, ב ואילך. ח״ד תשעח, ב ואילך. 24) ב״ב טז, ב. 25) שהש״ר פ״ג, יא (ב). 26) זכרי׳ ב, יד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

דֶּרֶךְ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר[26] בנבואת זכריה **רָנִּי וְשִׂמְחִי בַּת גּוֹ', שֶׁלְּעָתִיד לָבוֹא תִּתְעַלֶּה בְּחֵינַת בַּת אִמִּי, וְהוּא** ר'בת' בדרגה הגבוהה הוא **עִנְיַן** הכתוב במשלי **אֵשֶׁת חַיִל עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ**[27], היינו שהאשה היא בדרגה יותר גבוהה מבעלה והיא הכתר והעטרה שלו, וכענין הכתוב בירמיה 'כי ברא ה' חדשה בארץ' **נְקֵבָה תְּסוֹבֵב גָּבֶר**[28] (ופירש במצודת דוד: "כי ברא - כי אז [לעתיד לבוא] יברא ה' דבר חדש שעם היות שעתה נמשלת לנקבה שימשול בה בעלה לפי שבעלוך אדונים קשים, הנה אז תסובב להיות גבר למשול עוד על הכשדים כגבר על אשה"), וגם פסוק זה מדבר במעלת האשה על האיש. **וְלָכֵן בַּכֹּל שְׁמָהּ, כִּי בַּעְלָהּ נִקְרָא כֹּל, וְכֵיוָן שֶׁהִיא** האשה **עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ, נִקְרֵאת בַּכֹּל, שֶׁהוּא** 'בכל' **יוֹתֵר מִכֹּל. וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר זֶה עִם הַמְבוֹאָר בְּאוֹר תּוֹרָה לְהַמַּגִּיד**[29] ממעזריטש **בְּעִנְיַן בַּת הָיְתָה לְאַבְרָהָם אָבִינוּ וּבַכֹּל שְׁמָהּ, פֵּירוּשׁ כִּי עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה**[30], כלשון הכתוב בתהילים **וְחֶסֶד הוּא לְאַבְרָהָם**[31], **וּלְזֶה הַחֶסֶד הוּצְרַךְ כְּדֵי לְהֵיטִיב לִבְרוּאָיו וּלְהַצִּיל הַנּוּקְבָא,** הנקבה, **וְזֹאת הַנּוּקְבָא נִקְרֵאת בַּכֹּ"ל**[32], **רְצוֹנוֹ לוֹמַר בַּיִת שֶׁל כֹּל,** כפי שממשיך ומבאר. **וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, כֹּל קָאֵי** מכוון **עַל בְּחֵינַת סוֹבֵב כָּל עָלְמִין** האור האלוקי הבלי גבול, שאינו מתלבש בפנימיות העולמות והנבראים אלא 'סובב' ו'מקיף' עליהם מלמעלה **שְׁמַקִּיף כָּל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת** בשווה, **וְכַמְבוֹאָר בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה**[33] לאדמו"ר הזקן **בְּעִנְיַן** הפירוש הפנימי בכתוב בהושע **אִמְרוּ אֵלָיו כָּל תִּשָּׂא עָוֹן**[34],

ביאור בדרך אפשר

לְפִי שֶׁאַתָּה הקדוש ברוך הוא **כֹּל וּכְלָלוּת הַכֹּל, דְּהַיְינוּ בְּחֵינַת אוֹר אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא הַסּוֹבֵב כָּל עָלְמִין כוּ', שֶׁשָּׁם** באור ה'סובב' **אֵין שׁוּם הִתְחַלְּקוּת** אלא הוא מאיר בכל העולמות ובכל הדרגות בשווה, **וְלָכֵן כָּל תִּשָּׂא עָוֹן, כִּי אֵין פְּגָם מֵעָוֹן מַגִּיעַ עַד שָׁם כוּ'** והפגמים הם רק בדרגות יותר נמוכות. **וְזֶהוּ עִנְיַן בַּיִת שֶׁל כֹּל, בְּחֵינַת סוֹבֵב כָּל עָלְמִין שֶׁמַּקִּיף כָּל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת. וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁשֶּׁלֹּשׁ דַּרְגּוֹת הַנִּזְכָּרוֹת לְעֵיל** 'בתי', 'אמי' ו'בכל' **הֵם** מכוונות כנגד **שָׁלֹשׁ הַדַּרְגּוֹת דְּבָא בַּיָּמִים, וְאַבְרָהָם זָקֵן, וַהֲוָיָ' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל.**

ה) וּכְלָלוּת הָעִילּוּי דְּבַת שֶׁיִּהְיֶה לֶעָתִיד לָבוֹא שאז האשה, ה'נוקבא', תתעלה, כאמור לעיל, **נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי הַקְדָּמַת הָעֲבוֹדָה דְּמַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ כָּל מֶשֶׁךְ זְמַן הַגָּלוּת**[35], היא העבודה **בָּעִנְיַן דְּאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים, וּבְאוֹפֶן שֶׁל הִתְגַּבְּרוּת עַל הַנִּסְיוֹנוֹת בַּתּוֹרָה וְהַנִּסְיוֹנוֹת בְּמִצְוֹת,** כמבואר לעיל, **עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה בְּאוֹפֶן שֶׁל נִצְּחִיּוּת, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַזִּקְנָה (וְאַבְרָהָם זָקֵן) הַמּוֹרֶה עַל הַנִּצְּחִיּוּת. וְעַל יְדֵי זֶה זוֹכִים לְכָל הַבְּרָכוֹת (וַהֲוָיָ' בֵּרַךְ גּוֹ' בַּכֹּל), וּבְאוֹפֶן דִּיבָרֵכְךָ הֲוָיָ' וְיִשְׁמְרֶךָ**[36], **וְהַיְינוּ,** שהברכות באות באופן כזה **שֶׁנּוֹסָף לְכָךְ שֶׁהַקָּבָּ"ה נוֹתֵן**

---

27) משלי יב, ד. 28) ירמי' לא, כא. 29) סימן כט. 30) תהלים פט, ג. 31) ע"פ מיכה ז, כ. 32) ראה זח"ב לו, סע"א. לז, א. 33) דרושים לשבת שובה סז, ד. 34) הושע יד, ג. 35) ראה תניא רפל"ז. 36) נשא ו, כד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

אֶת הַבְּרָכָה, הִנֵּה גַּם לְאַחֲרֵי הַמְּשָׁכַת הַבְּרָכָה הֲרֵי הוּא שׁוֹמֵר עָלֶיהָ[37], כפירוש רש"י על הפסוק, "יברכך - שיתברכו נכסיך. וישמרך - שלא יבואו עליך שודדים ליטול ממונך, שהנותן מתנה לעבדו אינו יכול לשמרו מכל אדם וכיון שבאים לסטים עליו ונוטלין אותה

ביאור בדרך אפשר

ממנו מה הנאה יש לו במתנה זו, אבל הקדוש־ברוך־הוא הוא הנותן הוא השומר", **וְעַד לַבְּרָכָה הַפְּנִימִית וְהָעִיקָּרִית דִּלְסַרְבֵּה הַמִּשְׁרָה וּלְשָׁלוֹם אֵין קֵץ**[38], והכתוב מדבר על מלכות בית דוד ואומר שהיא תהיה ללא קץ וסוף **בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.**

שֶׁהַקָּבָּ"ה נוֹתֵן אֶת הַבְּרָכָה, הִנֵּה גַּם לְאַחֲרֵי הַמְּשָׁכַת הַבְּרָכָה הֲרֵי הוּא שׁוֹמֵר עָלֶיהָ[37], **וְעַד לַבְּרָכָה הַפְּנִימִית וְהָעִיקָּרִית דִּלְסַרְבֵּה הַמִּשְׁרָה וּלְשָׁלוֹם אֵין קֵץ**[38], **בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.**

37) פרש"י שם. 38) ישעי' ט, ו.

אגרות קודש

ב"ה, ט' מ"ח, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

...מבואר בתורתנו וביחוד בתורת החסידות אשר לכל אחד מישראל ישנה מצוה וענין מיוחד, שבו צריך להיות זהיר **טפי**, וכדיוק השי"ס יעוין באגרת הקדש לרבנו הזקן סי' ז', אשר מצוה זו וענין זה משמש שער דרך בו עולים כל עניני התורה ומצות שלו מלמטה למעלה ודרך בו נמשכים כל הענינים והשפעות מלמעלה למטה הנצרכים לו ולכל ב"ב שיחיו. ואין ענין ומצוה זו דוקא מהענינים שיש לקרותם חמורות שבחמורות, וכמוכח מהש"ס שם דטפי הוה זהיר בציצית, אף שזהו לא מחובת גברא כו' וכו' יעויין שם בש"ס, ומבאר רבנו הזקן באגה"ק שבחירת המצוה דכל אחד אינה בבחי' טעם ודעת מושג אלא למעלה מבחי' הדעת שכך עלה במחשבה לפניו יתברך, ודוגמתו למטה היא בחינת הגורל ממש. ומובן מעצמו שלברר הענין השייך לאיש זה, ברובא דרובא - רואים איך שהשגחה עליונה נוהגת אתו וקובעת מקצוע העבודה שלו במצוה וענין פלוני שזהו הוכחה שענין זה דוקא הוא השער שלו ודרך מלמטלמ"ע ומלמעלמ"ט כנ"ל.

מובן ג"כ אשר גם הלעו"ז ובמלה פרטית יותר היצר הרע, יודע ומרגיש אשר דוקא בענין ומצוה פלונית צריך איש זה להיות זהיר טפי כי הם המשמשים סיוע לכל עניני תורה ומצות שלו, וכן גם בהצלחתו בחייו אפילו בגשמיות, שגם לזה מנגד היצה"ר וכמרז"ל שהוא המקטרג, ובמילא עיקר השתדלותו עם איש זה הוא דוקא בענין זה ובמצוה זו עד שמוכן לוותר על הידורי איש זה בשאר עניני תומ"צ, ובלבד שיצליח במלחמתו נגד הענין ומצוה זו, מובן ג"כ שאם איש פלוני הוא ירא שמים אין היצה"ר יכול לבוא ולהתגלות כמו שהוא, כי אז לא ישמע לו ואפילו לא יכנס בדו"ד. אבל אין הוא נרתע והדרך סלולה לפניו, וכפתגם כ"ק אדמו"ר (אביו של כ"ק מו"ח אדמו"ר) אשר היצה"ר מתלבש לפעמים "בלבוש צדיק תמים עניו ובעל מדות טובות" - עיין היום יום לכ"ג סיון ה'תש"ג - וחשף ד' זרוע קדשו, בגילוי תורת החסידות אשר גילתה תכסיסי היצה"ר גם בזה, בכדי שיבין האדם מאין ולאן הדברים, ויזהר מהם עוד יותר מאשר נזהר מרע בגלוי, וע"ד האמור בפי' תלמידי ר"י ברכות רפ"ק אשר חטאת בת דנקא ואשם תלוי שני סלעים כי בחטאת יודע ברור שזהו ענין של חטא ובמילא גם החרטה היא בלבב שלם ולכן מספיק קרבן בת דנקא, משא"כ באשם תלוי שאפילו לאחר החרטה והבאת הקרבן היצה"ר מרגיע אותו באמרו שבודאי אכל שומן ולא חלב ובמילא הכל בסדר ולכן צריך להביא הקרבן כ"פ ככה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

התוועדויות

בס"ד. שיחת ש"פ חיי שרה, מבה"ח כסלו, ה'תשל"ג.

בלתי מוגה

כ"ק אדמו"ר שליט"א קידש על היין.

א. התוועדות זו קשורה עם שבת מברכים חודש כסלו, ולכן, כאן המקום והזמן לדבר לכל לראש אודות ענינו של חודש כסלו.

וכמדובר כמ"פ שישנם ענינים ששוים בכל החדשים, ולדוגמא: בכל חודש יש ראש חודש, ולפנ"ז ערב ר"ח, וכן סיום החודש, וכמו"כ יש בו שבתות וימי החול; ונוסף לזה יש ענינים שבהם מחולקים חדשי השנה זה מזה, כיון שלכל חודש – ובנדו"ד: חודש כסלו – יש ענין המיוחד לו.

וכדי לידע מהו ענינו המיוחד של חודש כסלו – יש לעיין בתורה, דכיון ש"אסתכל באורייתא וברא עלמא"[1], הרי מובן, שכדי לברר את התוכן הפנימי שבכל דבר שבעולם, הנה הדרך הישרה והאמיתית לזה היא – לראות מה כתוב על זה בתורה, והיינו, לראות מהי נקודת הדבר בנוגע לעניני התומ"צ.

ובנוגע לחודש כסלו – הרי זה ימי החג שבו, ימי החנוכה[2], שבו אירע הנס ש"מצאו .. פך אחד של שמן שהי' מונח בחותמו של כהן גדול, ולא הי' בו להדליק אלא יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים"[3] – שזוהי הנקודה של חודש כסלו בנוגע לעניני תומ"צ.

ב. ולהעיר, שאע"פ שחנוכה נמשך גם בחודש טבת – הרי התחלת ימי חנוכה ועיקרם [באיכות, ובמילא גם בכמות, רוב הימים] היא בחודש כסלו.

והענין בזה – שהמאורע שממנו התחיל הנס, ש"מצאו פך אחד של שמן", הי' בחודש כסלו, ביום ראשון של חנוכה.

ולכן, ברכת שהחיינו היא ביום הראשון דחנוכה דוקא. ויש עוד ענינים שבהם מודגש יחודו של יום ראשון דחנוכה, כמו בפלוגתא דב"ש וב"ה[3] בנוגע ליום ראשון, אם "מדליק שמונה", "כנגד ימים הנכנסין", או "מדליק אחת", "כנגד ימים היוצאין".

וענין זה מודגש יותר בכך שהנס הי' באופן ש"מצאו פך אחד של שמן .. (ש)לא הי' בו אלא להדליק יום אחד":

לכאורה אינו מובן: למה הי' הנס באופן שמצאו שמן שהי' מספיק עבור יום אחד בלבד, ולא באופן שימצאו מלכתחילה כמות שמן שתספיק לשמונה ימים (עד שיספיקו להכין שמן חדש) – הרי הרבה דרכים (שלוחים) למקום[4], ובודאי הי' הקב"ה יכול לעשות נס באופן שימצאו שמן לשמונה ימים?!

ליתר ביאור:

לצורך הדלקת המנורה יש צורך בשמן מיוחד – שהרי לא כל השמנים כשרים למנורה, כפי ששנינו במנחות[5]: "הראשון (ראשון שבראשון, ראשון שבשני, וראשון שבשלישי) למנורה והשאר למנחות", ועכצ"ל, שהנס הי' באופן שמצאו שמן הראוי למנורה.

---

1) זח"ב קסא, ריש ע"ב.

2) ראה גם שיחת ש"פ חיי שרה, מבה"ח כסלו דאשתקד ס"ב (תורת מנחם – התוועדויות חס"ו ע' 208).

3) שבת כא, ב.

4) פרש"י בשלח טז, לב. איוב לז, ח. בחיי שופטים יט, יט. ספורנו מקץ מד, טז. כלי יקר וארא ח, כז. יומא פז, א. ועוד.

5) מנחות פו, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וא"כ, למה הי' הנס באופן שמצאו שמן רק עבור יום אחד, שאז יש צורך שבכל יום ישאר מעט שמן עבור היום שלאחריו (לפי א' הביאורים בתירוצו של הבית יוסף[6]), שעליו יחול הנס (כיון שצריך להיות דבר מסויים שעליו יחול הנס[7]) — הרי טוב יותר אילו הי' הנס באופן שימצאו לכתחילה פך שמן שיהי' בו כדי להדליק שמונה ימים בדרך הטבע?!

והביאור בזה:

כל ענין הנס עשה הקב"ה כדי להראות חיבתן של ישראל — שהרי מצד הדין היו יכולים להדליק את המנורה בשמן טמא, כיון ש"טומאה דחוי' היא בציבור" (או "הותרה בציבור"[8], ורק כדי להראות חיבתן של ישראל עשה הקב"ה נס שיוכלו להדליק המנורה בשמן טהור דוקא (כמבואר בארוכה באחרונים[9]).

אמנם, ענין זה גופא יכול להיות בב' אופנים: (א) שימצאו מלכתחילה מספיק שמן עבור שמונה ימים, (ב) נס גדול יותר — שמצאו שמן שלא הי' בו להדליק אלא יום אחד, ונעשה נס והדליקו ממנו שמונה ימים.

וכדי להראות עוד יותר את חיבתן של ישראל — הי' הנס באופן שיהי' ניכר שבכל יום עושה הקב"ה נס מיוחד כדי שבנ"י יוכלו להדליק את המנורה בשמן טהור.

ומזה מובן, שאע"פ שהנס הי' במשך כל שמונת ימי חנוכה, מ"מ, התחלת ועיקר הנס — שמצאו פך אחד של שמן, ובאופן שלא הי' בו אלא להדליק יום אחד, שמראה יותר את חיבתן של ישראל — הי' ביום הראשון, בכ"ה בכסלו.

וכל זה — בנוגע לנס השמן; ועאכו"כ בנוגע לענין הב' שבחנוכה, נצחון המלחמה, כפי שאומרים בנוסח "ועל הנסים": "מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים" — הרי ענין זה הי' רק בחודש כסלו, שהרי המלחמה עם היוונים נסתיימה בכ"ד בכסלו[10].

[ומה שמזכירים נצחון המלחמה בנוסח "ועל הנסים" בשאר ימי חנוכה (גם בחודש טבת) — הרי זה ע"ד שאומרים בנוגע לחג הפסח: "אילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו כו' משועבדים היינו לפרעה במצרים"[11], ועד"ז בנדו"ד: לולי נס נצחון המלחמה בחודש כסלו, הי' נמשך שעבוד היוונים גם בחודש טבת. אבל נצחון המלחמה בגלוי הי' בחודש כסלו].

ג. ועוד ענין בחודש כסלו — חג הגאולה י"ט כסלו, שאז התחיל עיקר הענין דגילוי פנימיות התורה באופן ד"יפוצו מעינותיך חוצה"[12], ועד שנקבע ל"ראש השנה"[13], "בלימוד החסידות ודרכי החסידות"[14].

ואע"פ שחג הגאולה י"ט כסלו הוא מאורע בפני עצמו שאירע כמה דורות (קרוב לאלפיים שנה) לאחרי המאורע דנס חנוכה — הרי כיון שגם מאורע זה אירע בחודש כסלו, כך, שגם ענין זה הוא הנקודה של חודש כסלו, עכצ"ל, שהענין של י"ט כסלו קשור עם הענין של חנוכה, ועד שענינם אחד[15] (כדלקמן).

אלא שזהו בדוגמת כללות ענין פנימיות התורה, שאין בזה משום "לא תוסף"[16] ח"ו, אלא ע"ד החילוק שבין נשמה לגוף, והיינו, שנגלה דתורה היא גופא דאורייתא, ופנימיות התורה היא נשמתא (ועד לנשמתא דנשמתא) דאורייתא[17]; ועד"ז בנוגע לחנוכה וי"ט כסלו, שחנוכה הו"ע הגוף, וי"ט כסלו הו"ע הנשמה.

---

6) פר"ח לאו"ח סעת"ר סק"א (ד"ה עוד תירוץ).
7) ראה ט"ז שם.
8) פסחים פ, סע"א. וש"נ.
9) פנ"י שבת שם. שו"ת ח"צ ספ"ז — הובא בגליוני הש"ס (להר"י ענגיל) שבת שם.
10) מאירי שבת שם. וראה גם תורת מנחם — סה"מ כסלו ע' קפו הערה 3. וש"נ.
11) נוסח הגש"פ.
12) ראה סה"ש תורת שלום ס"ע 112 ואילך.
13) אגה"ק של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, ד' ט"ז כסלו תרס"ב (אג"ק שלו ח"א ע' רנט). וש"נ (נעתק ב"היום יום" בתחלתו). לקו"ד ח"ד תשנט, ב [ע' א'תצ] ואילך. פאקסימיליא מהאגרת נדפסה בקונטרס "ומעין" ע' 17.
14) "היום יום" בסופו.
15) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות חס"ב ע' 319. וש"נ.
16) פ' ראה יג, א.
17) זח"ג קנב, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ד. והביאור בזה:

ענינו של חנוכה הוא – שלאחרי ש"נכנסו יוונים להיכל (ו)טמאו כל השמנים שבהיכל", "גברה מלכות בית חשמונאי ונצחום"[3], באופן ש"מסרת .. טמאים ביד טהורים", "ואחר כך באו בניך .. וטהרו את מקדשך וכו'"[18], והדליקו את המנורה בשמן טהור כו'.

כלומר: היוונים לא רצו להחריב את ביהמ"ק, כי אם לטמא אותו; מלכות רומי החריבה את ביהמ"ק השני, וכן מלכות בבל שלפנ"ז החריבה את ביהמ"ק הראשון; משא"כ היוונים – אף ש"כשנכנסו .. להיכל" היו יכולים להחריבו, הנה לא זו היתה כוונתם; הם רצו שביהמ"ק ישאר בקיומו, אלא ש"טמאו כל השמנים שבהיכל" (נוסף על ההיכל עצמו), והיינו, שרצו להשתמש בביהמ"ק עבור הענינים שלהם, שהם היפך הטהרה והיפך הקדושה[19].

והנס דחנוכה הוא – שבנ"י ניצחו וטיהרו את ביהמ"ק מטומאת היוונים, והדליקו את המנורה בשמן טהור, והיינו, שהפעולה דחנוכה היא שלילת האפשרות לטמא את ביהמ"ק ולהשתמש בו עבור ענינים בלתי טהורים, אלא להבטיח שביהמ"ק ישאר בטהרתו ובקדושתו.

וענין זה קשור גם עם חנוכת ביהמ"ק השלישי שקשורה עם חודש כסלו[20] – שהרי ענין חנוכת ביהמ"ק מתבטא בכך שמבדילים את ביהמ"ק מכל העולם כולו, והיינו, שעושים מחיצה בין ביהמ"ק לשאר העולם, שביהמ"ק הוא מקום טהור, וכל דבר שאינו טהור אינו שייך שם כו'.

ה. וזהו גם תוכן הענין של י"ט כסלו – התגלות תורת החסידות, פנימיות התורה:

הטעם שלא מספיק לימוד נגלה דתורה, אלא צריך ללמוד גם פנימיות התורה הוא – בגלל שיש חיוב של אהבת ה' ויראת ה', "והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו בשעה שיתבונן האדם במעשיו .. ויראה מהן חכמתו וכו'" (כמ"ש הרמב"ם בהל' יסודי התורה[21]), והרי ההתבוננות בגדלות הא־ל כו' (קודם התפלה[22]) מתאפשרת ע"י לימוד פנימיות התורה דוקא.

– כשם שכדי לידע דין השייך לאו"ח יש לעיין בשו"ע חלק או"ח (ולא בחלק חו"מ), וכדי לידע דין השייך לחו"מ יש לעיין בשו"ע חלק חו"מ (ולא בחלק או"ח), כמו"כ כדי לידע הענינים שמביאים לאהבת ה' ויראתו יש ללמוד פנימיות התורה דוקא.

ועוד זאת, שכאשר באים לאהבת ה' ויראתו, הרי זה פועל גם בלימוד נגלה דתורה:

החילוק בין לימוד התורה מתוך אהבה ויראה או ללא אהבה ויראה – שלימוד התורה ללא אהבה ויראה "לא סלקא לעילא" (כלשון התקו"ז[23]), ובלשון הגמרא במסכת יומא[24]: "זכה, נעשית לו סם חיים, לא זכה, נעשית לו כו'" (היפך סם חיים), ובלשון המשנה[25] (שיכול להיות מעמד ומצב ש)"מגלה פנים בתורה שלא כהלכה", והיינו, שיתכן שלומד תורה, והלימוד הוא מתוך חיות ולהט ("מיט אַ קאָך"), ובאופן פנימי, ועד ש"מגלה פנים בתורה", ואעפ"כ הרי זה "שלא כהלכה"! – הוא טוען שיש לו "סמיכה" לרבנות, ולכן יכול לפסוק דין בתורה, אבל לפועל אינו מציית לשו"ע, אלא אומר שהתורה אומרת כפי שהוא רוצה; הוא מנצל את התורה בהתאם לרצונו!

וכיון שכן, הרי הוא גרוע יותר מ"עם הארץ" – כי, "עם הארץ" מורד בהלכה ואומר בפירוש שאין לו שייכות להלכה, ובמילא, כשיגיע למסקנא שצריך לציית להלכה, אזי ישוב בתשובה; משא"כ "המגלה פנים בתורה שלא כהלכה" – כיון שמכריז שאינו הולך נגד התורה, אלא התורה מסכימה עמו (ולאחרי

18) נוסח "ועל הנסים".
19) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חנ"א ע' 419. וש"נ.
20) נתבאר בשיחת ש"פ ויגש תשל"ד ס"כ ואילך (תורת מנחם – התוועדויות חע"ה ע' 51 ואילך).
21) פ"ב ה"ב.
22) ראה שו"ע אדה"ז או"ח רסצ"ח. וש"נ.
23) ת"י (כה, ב).
24) עב, ב.
25) אבות פ"ג מי"א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שמכריז זאת ריבוי פעמים, אזי משלה את עצמו שכן הוא באמת...), הרי לעולם לא ישוב בתשובה, כיון שחושב שאין לו על מה לשוב בתשובה!

ואפילו אם הוא בעצמו יודע בלבבו את האמת, שפוסק כן (לא מצד התורה, אלא) מצד פניות כו' — הרי התלמידים שלו אינם יודעים שעושה זאת מצד פניות, אלא חושבים שעושה כן בגלל (שיש לו סמיכה לרבנות, וסובר) שזוהי דעת התורה, ולכן, לא ישובו בתשובה לעולם.

ובכן: בנוגע לתורה עצמה — אין זה עושה שינוי בתורה, שהרי "זאת התורה לא תהא מוחלפת"[26], וכמ"ש[27] "הלא כה דברי כאש", "מה אש אינו מקבל טומאה אף דברי תורה אינן מקבלין טומאה"[28]; אבל בנוגע לפועל — הולך בעצמו ומוליך את תלמידיו וכל ההולכים בעקבותיו בדרך שמוליכה להיפך של גן־עדן! — רב שמוליך את תלמידיו שלא בדרך הישרה, לא יכול לצאת ממנו דבר טוב!

ונמצא, שכאשר לימוד התורה הוא ללא אהבה ויראה (בגלל העדר לימוד פנימיות התורה), הנה התורה עצמה היא בשלימותה, אבל היא נמצאת בידם של "טמאים" ו"זדים" — להיפך מ"עוסקי תורתך".

וזהו החידוש של י"ט כסלו — גילוי פנימיות התורה — גאולת התורה ממעמד ומצב של אפשרות להיות מנוצלת לענינים בלתי טהורים כו' (מצד הלימוד ללא אהבה ויראה, באופן ד"לא זכה", ובאופן ש"מגלה פנים בתורה שלא כהלכה" ח"ו), ולהבטיח שהתורה תישאר בטהרתה ובקדושתה (גם בנוגע לפועל, שהרי בנוגע לתורה עצמה לא שייך ענין של טומאה, כנ"ל) — ע"י לימוד פנימיות התורה, שאז נעשה גם לימוד נגלה דתורה באופן טהור, מתוך אהבת ה' ויראתו, והיינו, שלימוד התורה הוא לא (רק) בגלל ש"היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים"[29]; ענין זה הוא טפל אצלו, ואילו עיקר הלימוד הוא בגלל ש"בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו" (כנוסח ברכת התורה).

ונמצא, שי"ט כסלו הוא הפנימיות של חנוכה, כי, כאשר התורה היא בטהרתה, הרי זה נמשך גם בעולם, שביהמ"ק הוא בטהרתו.

ו. ובפרטיות יותר, הנה החידוש של י"ט כסלו הוא בהתגלות פנימיות התורה בתורת חסידות חב"ד, שכל אחד יוכל ללמוד ולהבין ולהשיג בשכלו, ובסגנון הידוע: בחכמה בינה ודעת — ר"ת חב"ד, שעי"ז נעשה גם לימוד הנגלה מתוך אהבה ויראה כו'.

ועדיין צריך להבין: מה הי' עד י"ט כסלו?

אך הענין הוא — שעד אז לא הי' לימוד הנגלה על אתר בעומק כ"כ; הלימוד הי' יותר באופן של פלפול ושקו"ט ממקום אחד למקום שני, לתרץ ולשלול קושיא ממקום אחר כו', ולא באופן של עיון והתבוננות בעומק הסברא על אתר כו'.

ולהעיר: אצל גדולי ישראל הי' הלימוד בעמקות כו' במשך כל הדורות, אבל לא אצל כל בנ"י; ודוקא בדורות האחרונים נתחדש ונקבע שסדר הלימוד אצל כל בנ"י, החל מילדים קטנים, יהי' באופן של עיון והתבוננות בעומק הסברא שבכל ענין וענין כו'.

וכיון שלאחרונה נתחדש שלימוד נגלה דתורה יהי' ביתר הבנה והשגה, הוצרך להיות כן גם בנוגע לפנימיות התורה — שזהו החידוש של י"ט כסלו, שהעומק של תורת החסידות יומשך בהבנה והשגה באופן שכל אחד יוכל להבין.

ז. וההוראה מזה לכל אחד מישראל — שהרי מכל ענין צריך להיות "בכן" בנוגע לפועל, וכן בנוגע לשבת מברכים חודש כסלו, שבו מברכים את ראש החודש וכל החודש כולו (כיון שר"ח כולל את כל החודש):

---

26) עיקר הט' מי"ג העיקרים. וראה רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ט. הל' מלכים פי"א סה"ג. פיה"מ סנהדרין פ' חלק יסוד התשיעי.

27) ירמי' כג, כט.

28) ברכות כב, א.

29) ואתחנן ד, ו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אצל כל יהודי יש "בית מקדש", וברור הדבר שביהמ"ק שבו הוא בשלימותו בכל פרטיו, אבל, יש להבטיח שביהמ"ק שבו ישאר טהור, והיינו, שצריך להיות מובדל ומופרש מכל ענין של טומאה, שלא ליגע אפילו בדבר טמא.

כלומר: גם כשמדובר אודות נגיעה בלבד בדבר טמא (לא באופן שאוכל ושותה או לובש כו'), ולכאורה: מה בכך? — צריך לידע שאסור אפילו ליגע בדבר טמא, וכאשר נוגע בדבר טמא אפילו פעם אחת, אזי נטמא על כל ימי חייו, ויש צורך בהשתדלות מיוחדה — טבילה — כדי להסיר ממנו את הטומאה.

וכדי לפעול על עצמו ההבדלה מכל עניני טומאה — צ"ל לימוד התורה באופן של טהרה, מתוך אהבת ה' ויראתו, וכאמור, "היאך היא הדרך לאהבתו ויראתו בשעה שיתבונן האדם במעשיו וכו'", שבכללות הרי זה הענין של לימוד תורת החסידות, כנ"ל.

ואף שישנם כאלו שרוצים לטמא ח"ו את המקדש שבו — אין לו להתיירא מהם, עם היותם "רבים" וכו', כי בודאי שהקב"ה לא יניח זאת, ויעשה נס כו', כפי שהי' בימי חנוכה — "בימים ההם בזמן הזה"; ממנו נדרש רק להבדל מענינים בלתי טהורים, בידעו, שדבר טמא אינו שייך אליו, וזוהי הדרך היחידה לנצח בכל המלחמות עם הגוים, החל מהמלחמה הפנימית עם ה"א־ל זר אשר בקרבך"[30].

וזוהי ההוראה שצריך כל אחד ליקח משבת מברכים כסלו — בנוגע לב' ענינים הנ"ל: (א) לימוד פנימיות התורה, (ב) (ועי"ז) שמירת טהרת ביהמ"ק שלו.

ומובן, שמצד אהבת ישראל, "ואהבת לרעך כמוך"[31],

— שקשור גם עם לימוד התורה בטהרה, בגלל שהקב"ה "בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו" (כנ"ל ס"ה), כי, כשמתבונן שגם את רעהו בחר ה' ונתן לו את תורתו, הרי בודאי שצריך לאהוב אותו —

אינו מסתפק בשמירת הטהרה בביהמ"ק שלו ובד' אמות שלו, אלא הולך ומספר זאת ליהודים נוספים, לכל מי שרוצה לידע מהי ההוראה של חודש כסלו,

וענין זה פועל גם בעולם, שכל העולם כולו נעשה טהור, שזוהי גם הדרך היחידה לפעול שלום בעולם — לא ע"י מריבות כו' [ולא ע"י סמים ("דראָגס"), שזהו דבר המזיק לו ולכל העולם], אלא ע"י ההבדלה מענינים בלתי־רצויים כו'.

ועד שעי"ז זוכים לגילוי דלעתיד לבוא — "מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים"[32], ביחד עם בנין ביהמ"ק השלישי, שבו תהי' הדלקת המנורה (וכפי שאומרים בנוסח ד"על הנסים": "והדליקו נרות בחצרות קדשך", לאחרי ש"טהרו את מקדשך"), בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, שיבנה מקדש במקומו ויקבץ נדחי ישראל[33], בקרוב ממש.

* * *

ח. נוסף על כללות הענין ד"אסתכל באורייתא" כדי לידע תוכנו הפנימי של כל דבר שבעולם (כנ"ל ס"א), צריכה להיות גם התבוננות מיוחדת בפרשת השבוע, כדי ללמוד הוראות בנוגע לעניני השבוע, שזהו הענין ד"אסתכל באורייתא וברא עלמא" בשייכות להנהגתו של יהודי בשבוע זה בפרט.

ובפרשת השבוע עצמה (שיש בה כמה נקודות שמהם יכולים ללמוד הוראות, וגם נקודה הקשורה עם המדובר לעיל אודות ענינו של חודש כסלו) — יש להתעכב על ענין הקשור עם דרך הפשט שבתורה (כדלקמן), שלכן הרי זה ענין ששייך לכל אחד מישראל, שיש לו שייכות לחלק הפשט שבתורה.

30) ראה שבת קה, ב.
31) קדושים יט, יח.
32) ישעי' יא, ט. וראה לקמן סי"ז.
33) רמב"ם הל' מלכים ספי"א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

— כל יהודי שייך אמנם לכל חלקי התורה, גם לרמז דרוש וסוד, אבל בנוגע לשאר חלקי התורה אין זה דבר שמוכרח להיות "בגלגול זה" דוקא, אלא יכול להיות גם "בגלגול אחר"[34]. וגם ב"גלגול זה" גופא יכול להיות חילוק מיום ליום כו'; ואילו השייכות לחלק הפשט שבתורה — ישנה אצל כל אחד מישראל בכל יום ויום, שהרי התורה היא "חיינו ואורך ימינו"[35], ובנוגע לענין החיים לא שייך לומר שחי יום אחד, ומדלג יום, וביום שלאח"ז מתחיל לחיות עוד הפעם[36], אלא בכל יום ויום קשור יהודי עם התורה — שזוהי שייכותו לחלק הפשט שבתורה.

וכמובן גם מהכלל "אין מקרא יוצא מידי פשוטו"[37], שלכן, גם כאשר יהודי לומד שאר חלקי התורה, הרי הוא קשור גם עם חלק הפשט שישנו בענין זה, ובלשון הגמרא[38]: "מי איכא מידי .. דלא רמיזי באורייתא", כך, שאפילו הענינים השייכים לחלק הרמז והדרוש והסוד שבתורה, נרמזים גם בחלק הפשט שבתורה.

ט. בפרשת השבוע נאמר[39] "ויקם שדה עפרון", ומפרש רש"י [ב' פירושים: פירוש א', שאינו לפי פשוטו של מקרא, ופירוש שני לפי פשוטו של מקרא (שזהו ענין הדורש ביאור לעצמו — מדוע מקדים רש"י הפירוש שאינו לפי פשוטו של מקרא[40]), אבל כאן נוגע הפירוש הראשון, כמדובר כמ"פ שהפירוש הראשון הוא העיקרי]: "תקומה היתה לו, שיצא מיד הדיוט ליד מלך".

והנה, הלשון "קימה" ("תקומה") שולל ענין של גרעון — נפילה[41], שהרי "קימה" היא היפך הנפילה,

[ולא כמו הלשון "עלי'" שאפשר לפרשו בב' אופנים: (א) ששולל ירידה, (ב) או ששולל עמידה, שאינו ענין של גרעון — שהרי "עמידה" היא דרגא נעלית בעבודת ה', כידוע שקודם ירידת הנשמה למטה עבודתה היא באופן של עמידה, כמ"ש[42] "חי ה' אלקי ישראל אשר עמדתי לפניו", וכמאמר[43] "כל נשמתא ונשמתא קיימא בדיוקנאה קמי מלכא קדישא"],

וכלשון המדרש[44] (שזהו מקורו של פירוש רש"י הנ"ל): "ויקם שדה עפרון, דהות נפילה וקמת וכו'".

ומזה מובן, שלולי פעולת אברהם בקניית שדה עפרון, הנה לא זו בלבד שלא הי' נפעל עילוי בשדה עפרון, אלא הי' מצב הפכי — מצב של נפילה, ועי"ז שאברהם קנה את שדה עפרון, שלל את הגרעון של נפילה, ופעל ענין של "תקומה".

ובגלל זה השתדל אברהם אבינו ביותר לקנות שדה עפרון, ועד ששילם עבורה "ארבע מאות שקל כסף (ולא עוד אלא) עובר לסוחר"[45], כפירוש רש"י "שקלים גדולים שהן קנטרין כו'":

לכאורה אינו מובן: כיון שאברהם הי' מחושב ביותר בממונו,

— שלכן צריך רש"י לבאר הטעם למ"ש בהמשך הפרשה[46] "ולבני הפלגשים גו' נתן אברהם מתנות", "מה שניתן לו על אודות שרה ושאר מתנות שנתנו לו, הכל נתן להם, שלא רצה ליהנות מהם", דכיון שאין זה ענין שהתייגע עליו, אלא ענין שניתן לו במתנה, "נהמא דכיסופא"[47], לא רצה אברהם ליהנות ממנו, ולכן נתנו "לבני הפלגשים"; ואילו מה שאברהם מוריש ליצחק בנו (ועל ידו לבניו אחריו, כל

34) ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"א ה"ד. וש"נ.
35) נוסח תפלת ערבית — ע"פ לשון הכתוב ס"פ נצבים.
36) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות חס"ז ס"ע 134 ואילך. וש"נ.
37) שבת סג, א. וש"נ.
38) תענית ט, א.
39) כג, יז.
40) ראה לקו"ש חל"ה ע' 82 ואילך.
41) כמובן גם ממ"ש (וישב לז, ז) "והנה קמה אלומתי גו' והנה תסובינה אלומותיכם ותשתחוין לאלומתי".
42) מלכים־א יז, א.
43) ראה סה"מ תשי"א ע' 11. וש"נ.
44) ב"ר פנ"ח, ח.
45) פרשתנו שם, טז.
46) כה, ו.
47) ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. לקו"ת צו ז, ריש ע"ד. ובכ"מ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בנ"י עד סוף כל הדורות), אין זה ענין של מתנה (כי ענין של מתנה אינו שייך ליצחק), אלא הענין ד"אדם לעמל יולד"[48] —

למה הסכים לשלם סכום גדול ביותר ("ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר") עבור מערת המכפלה?!

ובפרט שלא קנה זאת כדי להקים ישיבה ללמוד תורה (כמארז"ל[49] "אברהם זקן ויושב בישיבה הי'"), שזהו ענין שיש ממנו פירות ופירי פירות, וגם לא בגלל שאדם וחוה היו קבורים שם[50], אלא קנה זאת עבור ענין חד־פעמי — קבורת שרה, שמצד גודל מעלתה, הרי כל מקום שבו הי' מנוחתה כבוד, הי' נעשה מקום קדושה, וא"כ, למה הי' נוגע לאברהם כ"כ לקנות את מערת המכפלה דוקא?!

אך הענין הוא — שאברהם ידע שעליו לפעול "תקומה" בשדה עפרון, ולולי זאת, לא זו בלבד שלא תתעלה, אלא תהי' במעמד ומצב של נפילה, ולכן, כדי למנוע הגרעון שבנפילה ולפעול ענין של "תקומה", השתדל אברהם אצל בני חת בכל מיני השתדלות, עד ש"וישתחו אברהם לפני עם הארץ"[51], ושילם עבורה "ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר", ובלבד לקנות את השדה מעפרון.

וכתוצאה מזה נעשתה מערת המכפלה מקום שבו מתפללים בנ"י להקב"ה במשך כל הדורות, וממשיכים עי"ז ריבוי ברכות וישועות.

י. והנה, ע"פ מ"ש[52] "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו וגו'", מובן, שענין זה מסר אברהם בירושה לכל בנ"י — שיפעלו ענין של "תקומה" בכל פעולותיהם, ולא רק בענינים שהם "דרך ה' לעשות צדקה ומשפט"[52], אלא גם בעניני העולם, כמו שדה עפרון, שגם שם פעל אברהם להוציאה ממעמד ומצב של נפילה ולהביאה למעמד ומצב של "תקומה"; ועאכו"כ עכשיו, לאחרי מ"ת, בודאי נדרשת עבודה זו מכאו"א מבנ"י.

והענין בזה:

כאשר תובעים מיהודי לפרוש מכמה ענינים ולהתנהג בדרך התומ"צ ע"פ הוראת השו"ע — יכול לטעון: ראשית, צריך לידע אם כדאי לו לפרוש מענינים אלו, ומה יפעל עי"ז כו', ושנית, זהו ענין פרטי שנוגע רק אליו, והרי ישנו דין מפורש ש"החובל בעצמו .. פטור" (מדיני אדם)[53], כך, שיכול להתנהג בחייו כרצונו.

ועל זה אומרים לו: עליך לדעת שהפעולה שלך נוגעת לכל העולם כולו — שהרי "כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם"[54], ועד שע"י "מצוה אחת" "הכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות"[55], כך, שבידך תלוי הדבר אם העולם יהי' במצב של "תקומה" או במצב של נפילה: ע"י ההנהגה בדרך התורה, מעלים את העולם (ועאכו"כ חלקו בעולם) למצב של "תקומה", ולולי זאת, הנה לא זו בלבד שלא פועלים עילוי בעולם, אלא אדרבה: פועלים מצב הפכי בעולם — ירידה ונפילה.

ולכן, כאשר ע"פ שו"ע צריך לעשות פעולה מסויימת — הרי זה תפקידו ושליחותו בעולם, ובסגנון האמור: לפעול תקומה בשדה עפרון; ואם אינו ממלא זאת, הנה לא זו בלבד שה"שדה" לא מתעלית, אלא אדרבה, שפועל בה ירידה ונפילה, כנ"ל מלשון המדרש: "דהות נפילה". וכיון שכן, אין לו לטעון: למה להתעסק עם "שדה עפרון" דוקא, בה בשעה שיכול לבחור ענין קל יותר, אלא עליו להתמסר ולהשתדל בכל מיני השתדלות לקיים שליחות זו, אפילו אם יש צורך ביגיעה באופן ד"וישתחו"!

48) איוב ה, ז.
49) יומא כח, ב.
50) פרש"י פרשתנו כג, ב.
51) פרשתנו שם, יג.
52) וירא יח, יט.
53) ב"ק צ, ב (במשנה).
54) סנהדרין לז, סע"א (במשנה). רמב"ם הל' סנהדרין פי"ב ה"ג.
55) קידושין מ, ריש ע"ב. רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

והכח על זה הוא מאברהם אבינו, שהשתדל והתייגע לקנות את שדה עפרון, ודוקא ע"י עבודתו — לא עי"ז שהיו שם אדם וחוה, "יציר כפיו של הקב"ה"[56], אלא דוקא ע"י עבודת האדם — פעל תקומה בשדה עפרון, ועד שעי"ז נעשית מערת המכפלה מקום שבו מתפללים בנ"י להקב"ה, וממשיכים ברכה והצלחה בכל המצטרך להם.

יא. ובפרטיות יותר:

כיון שבריאת העולם היא "בראשית"[57], "בשביל התורה שנקראת ראשית ובשביל ישראל שנקראו ראשית"[58], וכתיב[59] "גם את העולם נתן בלבם" — הרי כל הענינים שבכללות העולם ישנם בפרטיות אצל כל אחד מישראל, כך, שיש אצלו "ארץ ישראל" ו"חוץ־לארץ", וכן יש אצלו "מערת המכפלה", ואדם וחוה וכו', וע"י עבודתו פועל בעצמו הענין ד"ויקם שדה עפרון גו' והמערה אשר בו גו' לאברהם למקנה"[60] — ענינו של אברהם אבינו, ולאח"ז מצרף אליו גם את יצחק ויעקב (כל ג' האבות), ובמילא נעשה "מרכבה" לה'[61], ולהיותו בביטול ד"מרכבה", עושה כל פעולותיו כפי רצון העליון, ועד לאופן ש"בכל דרכיך דעהו"[62], ועאכו"כ באופן ש"כל מעשיך יהיו לשם שמים"[63], ועד שע"י עבודה זו כובשים את כל העולם.

ומובן שהגישה לזה צריכה להיות בדרכי נועם ודרכי שלום, וכפי שאמר אברהם אבינו לבני חת: "גר ותושב אנכי עמכם"[64], וכפירוש רש"י: "אם תרצו הריני גר וכו'" (ואשלם ממון), אבל ביחד עם זה, הולך בתוקף, ובטוח שיצליח, ולכן עובד עבודתו מתוך שמחה, וכיון ששמחה פורצת גדר[65], נעשית העבודה באופן ד"בכל מאדך"[66], שעי"ז ממשיך את ה"מאד" דלמעלה, ועד ש"יעלה הפורץ לפניהם"[67], בביאת משיח צדקנו, ובקרוב ממש.

* * *

יב. מאמר (כעין שיחה) ד"ה ואברהם זקן וגו'.

* * *

יג. נהוג ללמוד פסוק בפרשת השבוע עם פירוש רש"י, כפי שלומד בן חמש למקרא — בפשוטו של מקרא, כדברי רש"י[68]: "ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא כו'", ולאו דוקא כפירוש המפרשים (שעדיין לא נכתבו (ועאכו"כ שלא נדפסו) בשעה שרש"י כתב פירושו לבן חמש למקרא) — בא' משתי פנים: או שאין צורך בדברי המפרשים, או שאין בהם תועלת, כיון שאי אפשר לומר שזוהי כוונת רש"י, וכמדובר כמ"פ שרש"י בפירושו מבהיר כל הענינים לבן חמש למקרא, וכד דייקת — רואים שפירוש רש"י הוא בתכלית הדיוק, לא חסר ולא יתיר.

אך יש בזה שתי קצוות: בן חמש למקרא — לומד ומבין פירוש רש"י, ואילו יהודי מבוגר — אם לא יתייגע בפירוש רש"י, לא יגיע לתכלית המכוון. כלומר: כאשר מישהו טוען, שלאחרי שחידש הרבה בתורה, אינו צריך להתעסק בלימוד פירוש רש"י שנכתב עבור ילד קטן... ואפילו אם ילמד פירוש רש"י, הרי זה רק כדי לצאת י"ח, אבל אין לו מה להתייגע בזה — אזי לא יבין את דברי רש"י, וכאשר ילד קטן ישאל אותו שאלה בפירוש רש"י, לא ידע להשיב לו!

---

56) ראה ב"ר פכ"ד, ה. ועוד.
57) בראשית א, א.
58) פרש"י ורמב"ן עה"פ. ובכ"מ.
59) קהלת ג, יא.
60) פרשתנו שם, יז־יח.
61) ראה ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו.
62) משלי ג, ו.
63) אבות פ"ב מי"ב.
64) פרשתנו שם, ד.
65) ראה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך. ועוד.
66) ואתחנן ו, ה.
67) ע"פ מיכה ב, יג. וראה ב"ר פפ"ה, יד ובפרש"י שם. אגדת בראשית ספס"ג.
68) פרש"י בראשית ג, ח. ועוד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וכמבואר בקונטרס ומעין[69] בענין "לא יגעת ומצאת אל תאמין"[70], ש"אפילו כלי שכלו רחבים וקלים להבין, מ"מ צריך עסק ויגיעה כו'", "ובלתי עבודה ויגיעה אי אפשר בשום אופן בעולם שישיג", כך, שגם בלימוד פירוש רש"י יש צורך ביגיעה.

יד. הביאור בפירוש רש"י על הפסוק[71] "ונשאלה את פי'", "מכאן שאין משיאין את האשה אלא מדעתה"[72],

— דכיון שבפסוק שלאח"ז[73] נאמר "התלכי עם האיש הזה", ולא "התלכי עתה", מוכח, ששאלתם היתה על כללות השידוך.

ואף שלפנ"ז הסכימו על השידוך ואמרו "מה' יצא הדבר" ולכן "הנה רבקה גו' קח ולך" (מבלי לשאול אותה)[74], מ"מ, כשאליעזר סירב לבקשתם "תשב הנערה אתנו ימים או עשור", כסדר הנהוג "שכך נותנים לבתולה זמן י"ב חודש ("ימים" — שנה) לפרנס את עצמה בתכשיטים"[75] ("או עשור", י' חדשים, בגלל שכבר נתן לה תכשיטים שיש בהם כדי שיעור פרנסה של ב' חדשים) — נתעורר אצלם ספק בכל דבריו שהיו היסוד להסכמתם לשידוך ("שניכר שמה' יצא הדבר לפי דבריך שזימנה לך"[76]), ומעתה צריך לשאול אותה על עצם השידוך, שהרי "אין משיאין את האשה אלא מדעתה".

והביאור בדיוק לשון רש"י "אין משיאין את האשה (ולא "היתומה") אלא מדעתה", כי, אף שהיתה רק בת ג' שנים, היתה כבר גדולה (בדעתה), כפי שמפרש רש"י על הפסוק[77] "ויגדלו הנערים", "כל זמן שהיו קטנים לא היו ניכרים במעשיהם ואין אדם מדקדק בהם מה טיבם", שמזה מובן, שאם היו מדקדקים ומכירים מעשיהם, היו יכולים לעמוד על תכונותיהם גם קודם לכן, והיינו, שענין הגדלות אינו תלוי בגיל, אלא בטבעו של כל יחיד [ומתאים עם הדעה בהלכה שבן י"ג למצוות הוא מהשיעורין דהלכה למשה מסיני, ואינו תלוי בטבע, וכיון שבב"נ לא ניתנו השיעורין, הרי זה תלוי בכל אחד לפי טבעו], וכיון שאליעזר דקדק במעשי' ועי"ז הכיר אותה, נמצא שהיתה כבר גדולה —

הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש ח"י ע' 65 ואילך[78].

* * *

טו. בזהר דפרשת השבוע[79] מדובר אודות ענין הגלות (והגאולה) — "ר' חזקי' פתח ואמר מי[80] נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזזים וגו'", שזהו כללות ענין הגלות.

ובביאור השייכות לר' חזקי' — שלא נתבאר בהערות אאמו"ר[81] — יש לומר:

ידוע הביאור[82] בדיוק הלשון "פתח ואמר כו'", שזה מורה על פתיחת דרך להתגלות ענין חדש בתורה או בעבודת ה', בתפלה וכו', באופן שכל בנ"י יהיו שייכים לזה.

וכיון שכאן מדובר אודות מצב הגלות ("למשיסה יעקב וישראל לבוזזים"), שהכוונה בזה היא כדי שלאח"ז יבואו לענין הגאולה,

69) מט"ז פ"ב.
70) מגילה ו, ריש ע"ב.
71) פרשתנו כד, נז.
72) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר, שבעת לימוד פירוש זה "גייט דאָס דורך ווי אַ וואַסער", אבל כשמתבוננים בו, רואים שהוא מלא קושיות כרימון.
73) שם, נח.
74) שם, נ־נא.
75) שם, נה ובפרש"י.
76) פרש"י שם, נ.
77) תולדות כה, כז.
78) ראה גם לקוטי לוי"צ ליקוטים על פסוקי תנ"ך ומחז"ל ע' נא ואילך.
79) זח"א קלג, סע"ב ואילך.
80) ישעי' מב, כד.
81) לקוטי לוי"צ הערות לזח"א ע' פד ואילך.
82) ראה לקו"ש ח"כ ס"ע 74. וש"נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

— כידוע שכל כוונת הגלות היא בשביל הגאולה, ועד שמצב הגלות נקבע כפי אופן הגאולה שצריכה להיות לאח"ז. כלומר: לא שיש ענין של גלות, ולאח"ז באה הגאולה, אלא להיפך: כיון שצריכה להיות העלי' של הגאולה, לכן יש לפנ"ז ההכנה של ענין הגלות. וכפי שמצינו בנוגע לגלות ויציאת מצרים, שכיון שהי' צריך להיות הענין של מתן־תורה והעלי' "אל ארץ טובה ורחבה"[83], הוצרך להיות לפנ"ז הזיכוך ד"כור הברזל" ע"י גלות מצרים[84]. ועד"ז בנוגע לגאולה העתידה, שכיון שצריכה להיות העלי' של הגאולה העתידה (כמבואר בענין "אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה"[85], ב' עליות[86]), הנה בתור הכנה שמביאה לתכלית זו צ"ל לפנ"ז מצב הגלות —

הנה ה"פתיחה" — לומר דעה ולהורות דרך — בענין זה יכולה להיות דוקא ע"י מי שיש לו שייכות ל(רוחו של) משיח, שזהו ר' חזקי', כדאיתא בגמרא[87] ש"ביקש הקב"ה לעשות חזקיהו משיח", וכמרומז גם בשמו: חזקי' — מלשון חיזוק וגאולה (ומטעם זה "ביקש הקב"ה לעשות חזקיהו (דוקא) משיח").

וענין זה נמשך אח"כ לפועל ע"י רבי אלעזר — שנזכר בהמשך מאמר הזהר הנ"ל — שמורה על הענין ד"אלקי אבי בעזרי ויצילני מחרב פרעה"[88], כפי שהי' ביצי"מ, וכך יהי' גם בגאולה העתידה, עלי' נאמר[89] "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות".

טז. ובהמשך מאמר הזהר: "ובשעתא דזמין קב"ה למפקד על עמי' .. יבני בי מקדשא בקדמיתא ויתקין היכלא ובני קרתא דירושלם, ולבתר יוקים לה מעפרא, הה"ד[90] בונה ירושלים ה' וגו', בונה ירושלים בקדמיתא, ולבתר נדחי ישראל יכנס".

ובהקדם הידוע שפסוק זה יש לפרשו בב' אופנים: (א) "בונה ירושלים ה'" — כיון שכבר הי' הענין ד"נדחי ישראל יכנס"[91], והיינו, שכיון שכבר היתה כניסת נדחי ישראל לירושלים, לכן צריך הקב"ה לבנות את ירושלים — "בונה ירושלים ה'", ועפ"ז, קיבוץ נדחי ישראל קודם לבנין ירושלים; (ב) "בונה ירושלים ה", ולאחרי שירושלים תהי' בנוי', אזי "נדחי ישראל יכנס" (לתוכה)[92], ועפ"ז, בנין ירושלים קודם לקיבוץ נדחי ישראל.

ובזהר דפרשתנו — מכריע כפירוש הב': "בונה ירושלים בקדמיתא, ולבתר נדחי ישראל יכנס".

ומתאים גם עם פס"ד הרמב"ם[33] בנוגע לסדר דביאת המשיח: "בנה מקדש במקומו (ואח"כ) וקיבץ נדחי ישראל".

יז. ולא כפי שאומרים "נביאי השקר" שכבר התחילה "אתחלתא דגאולה", והתחיל כבר קיבוץ גלויות ע"י אוה"ע כו', והדבר היחיד שחסר הוא שפלוני בן פלוני יבנה את ביהמ"ק... — היפך פס"ד מפורש ברמב"ם שכל זמן שלא נבנה ביהמ"ק, לא יתכן שהתחיל כבר קיבוץ גלויות!

וכמדובר כמ"פ[93] שאע"פ ש"אלו ואלו דברי אלקים חיים"[94], הנה בנוגע לפועל נקבעת ההלכה לפי דעה אחת — "והוי' עמו"[95], "שהלכה כמותו"[96]. ובנדו"ד, פסק ההלכה הוא שלפני קיבוץ גלויות יהי' בנין ביהמ"ק, ופס"ד זה הוא באותו ספר שהתחלתו ב"יסוד היסודות ועמוד החכמות", וסיומו ב"מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", וזהו ספר שנקרא (ע"י המחבר) בשם "יד החזקה"[97], שקשור עם

83) שמות ג, ח.
84) ראה תו"א יתרו עד, סע"א ואילך. ובכ"מ.
85) ויגש מו, ד.
86) ראה תו"א ר"פ שמות (מט, א).
87) סנהדרין צד, א.
88) יתרו יח, ד.
89) מיכה ז, טו.
90) תהלים קמז, ב.
91) ראה תנחומא נח יא (בסופו). יל"ש תהלים עה"פ (רמז תתפח).
92) ראה ברכות מט, א ובפרש"י.
93) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות ח"ע ע' 68. וש"נ.
94) עירובין יג, ב. וש"נ.
95) שמואל־א טז, יח.
96) סנהדרין צג, ב.
97) ראה גם התוועדויות תשמ"ג ח"ב ע' 942. תשד"מ ח"ד ע' 2496. תשמ"ה ח"ב ס"ע 782 ואילך. ח"ג ס"ע 1699 ואילך. ח"ד ע' 2155. תשמ"ו ח"א ס"ע 580. תשמ"ח ח"ב ע' 255 ואילך. תשמ"ט ח"א ע' 226. תנש"א ח"ב ע' 153. ועוד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מ"ש[98] "ביד חזקה גו' אמלוך עליכם", ולכן, "העולה על רוחכם .. אשר אתם אומרים נהי' כגוים גו'" — "היו לא תהי'"!

ונוסף לכך שאלו שאומרים שהתחילה כבר "אתחלתא דגאולה" חולקים על פס"ד מפורש ברמב"ם — רואים גם במוחש שאין האמת כן, שהרי מעולם לא הי' מצב שיהי' אצל יהודים רגש־נחיתות כלפי גוים כמו שהוא עתה[99]:

שולחים בחורים יהודים לגרמניא כדי לרקוד עם גוים, כאילו ששכחו לגמרי מה שאירע עם שש מליון יהודים! — הנסיעה לשם לא היתה נוגעת למצב הכלכלי של ארץ ישראל, או לרכישת נשק וכיו"ב, אלא רק כדי להפגין את ה"ידידות" עם הגרמנים, ושוכחים לגמרי אודות שש מליון יהודים!

ולאחרי המעשה (שנהרגו במינכן י"א בחורים[100]), הנה הדבר הראשון שמצאו לנכון לעשות, הוא — להצהיר שאין לבוא בטענות כלפי הגרמנים, שהם אנשים טובים, "אנשי צדק", ואינם אשמים בדבר... בה בשעה שיודעים שהי' להם חלק בדבר, כפי שנתגלה בכל העיתונים (וגם לאחרי שנתגלה הדבר, מנסים לגלות רק חצי טפח, ולכסות טפח וטפחיים... אף שכולם יודעים שאין האמת כן).

ויש להעיר ולהבהיר:

בנוגע לאלו שנהרגו שם — הנה כיון שנהרגו בגלל היותם יהודים, פוסקת הגמרא[101] שעליהם נאמר[102] "אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח"! — אין נפק"מ מעמדם ומצבם עד עתה בנוגע ליהדות; הנפק"מ היא בנוגע למירוק בגיהנם כו', אבל בנוגע מכאן ולהבא — קורא אותם הקב"ה "כורתי בריתי עלי זבח";

אבל בנוגע לאלו ששלחו אותם לשם — הרי הם אותם אלו שהיו להוטים ("פאַרקאָכט") ברישום גוים בתור יהודים, ולא רק "באונס", אלא גם "ברצון"... וזאת — לא בגלל שחושבים שעי"ז יתוסף "אוהב ישראל" (שהרי "הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב"[103]), אלא רק בגלל גודל רגש־הנחיתות כלפי הגוי, שלכן נעשית אצלו שמחה גדולה כשגוי מסכים שירשמו אותו בתור יהודי! ובגלל רגש־נחיתות זה הסכימו הם, יחד עם העומדים על גביהם, לשלוח לשם את הבחורים הנ"ל, רק כדי לרקוד עם גוים!

וענין זה מורה על כך שנמצאים בעומק הגלות — שבנוגע לכל ענין צריכים לצאת י"ח כלפי גוים, ולפני שעושים דבר־מה חושבים תחילה מה יאמרו הגוים על זה, כך, שרחוקים ביותר מאתחלתא דגאולה!

מה פירוש "רחוקים"? — הגאולה יכולה אמנם לבוא בשעתא חדא וברגעא חדא, אלא שהריחוק הוא באיכות, כי, האפשרות לכך שתהי' איזה תנועה של גאולה בזמן הגלות היא — כשיהודי מתחיל להרגיש קצת חירות מגוים, ואילו לעת־עתה המצב הוא להיפך — שהולכים ושוקעים יותר רח"ל ברדיפה אחר הגוים!

יח. וזוהי סיבת הדיבור על ענין זה:

ובהקדים — שיש ששואלים מדוע לא נקטתי עמדה בנוגע למאורע שאירע במינכן, בה בשעה שיהודים מתעניינים ורוצים לראות מה תהי' העמדה שלי.

ובכן: אין זה עניני להביע עמדה בנוגע לכל מאורע שקורה בעולם!... הענין שלי — כמו של כל יהודי — הוא: לעשות לו ית' דירה בתחתונים! ואילו בנוגע למאורע שאירע בעבר, ולמרבה הצער אי אפשר עכשיו לעשות מאומה בענין זה — אין לי מה להביע עמדה.

---

98) יחזקאל כ, לב־לג.

99) בהמשך הדברים אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: אין צורך בדיבור שלי בענין זה; צריך רק לפתוח את ה"עיתון", ואז רואים את המצב של יהודים (ובפרט הנוער) בנוגע לרדיפה אחר הגוים!

100) בכ"ו אלול תשל"ב נחטפו ונרצחו בידי מחבלים י"א מחברי המשלחת האולימפית הישראלית (המו"ל).

101) סנהדרין קי, ב.

102) תהלים נ, ה.

103) ספרי בהעלותך ט, יו"ד. פרש"י וישלח לג, ד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וממה־נפשך: אם זהו דבר שנוגע לפועל – יש חיוב אפילו על קטן שבישראל לפעול בזה, שהרי כל אחד חייב לקיים הציווי "הוכח תוכיח את עמיתך"[104], "אפילו מאה פעמים"[105], והיינו, שאפילו אם הוכיחו 99 פעמים, ובכל פעם היתה ההוכחה בשלימות, "עד הכאה"[106], חייב להוכיחו בפעם המאה; ואם אין זה נוגע לפועל – אין ענינו של יהודי סתם להביע עמדה על מאורע שאירע בעבר.

והסיבה שמדברים עתה על זה היא – כדי להראות עד כמה הרחיקו לכת ברגש־הנחיתות כלפי גוים, מתוך תקוה שעכ"פ מחר לא יחזור ויישנה הדבר.

יט. ונחזור לענינו – בנוגע לדברי הזהר "בונה ירושלים בקדמיתא, ולבתר נדחי ישראל יכנס":

ידוע שהגאולה הכללית תלוי' ובאה ע"י הגאולה הפרטית של כל אחד מישראל בעבודתו.

וכיון שסדר הגאולה הכללית יהי' באופן שתחילה יהי' בנין ירושלים ולאח"ז כניסת נדחי ישראל (לתוכה), הרי מובן שגם בעבודת כל אחד מישראל עכשיו ישנם ב' הענינים דבנין ירושלים וקיבוץ נדחי ישראל, והסדר בזה, שתחילה צ"ל העבודה דבנין ירושלים (ביהמ"ק), ולאח"ז העבודה דקיבוץ נדחי ישראל. וכפי שיתבאר לקמן.

* * *

כ. ביאור הטעם שסדר הגאולה הוא שתחילה צ"ל בנין ביהמ"ק ולאח"ז קיבוץ נדחי ישראל – בפנימיות הענינים (ובעבודה):

קיבוץ ואחדות ושלום בין כל בנ"י – יכול להיות דוקא עי"ז שקשורים עם ביהמ"ק. וע"ד מ"ש[107] "ויחן שם ישראל נגד ההר", שהענין ד"ויחן" לשון יחיד, "כאיש אחד בלב אחד"[108], הוא בגלל עמידתם "נגד ההר" – הר סיני, שבו קיבלו את התורה[109]. ועד"ז בנוגע לקיבוץ נדחי ישראל, שענין זה יכול להיות דוקא עי"ז שבנ"י קשורים עם קדושת ביהמ"ק.

ואין דרך אחרת לפעול זאת; כאשר סרים מתורה והלכה – לא יכול להיות שלום אצל בנ"י!

וכפי שפוסק הרמב"ם[33] ש"יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה .. יכוף כל ישראל לילך בה (בדרך התורה) וילחם מלחמות ה'",

– שהכוונה בזה היא למלחמה של בנ"י, שהרי להקב"ה עצמו אין מלחמות, אלא המלחמה של בנ"י היא המלחמה של הקב"ה, "כי הנוגע בכם (כאילו) נוגע בבבת עינו" (כמ"ש בנבואת הגאולה של זכרי'[110]) –

ורק לאח"ז – "בנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל".

כא. ולא כמו אלו שחושבים שעי"ז שישמיטו תיבת "כהלכה" אזי יבואו למצב של שלום וגאולה, אלא להיפך! וכמובא בזהר: "מי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזזים" – "הלוא[80] ה' זו חטאנו לו ולא אבו בדרכיו הלוך ולא שמעו בתורתו"!

וכפי שרואים במוחש, שמעולם לא הי' פירוד כזה בין דתיים לאלו שלעת־עתה אינם דתיים, כמו הפירוד שנעשה מאז שהתחילו לרשום גוים בתור יהודים.

ואף פעם לא הי' מצב שיזלזלו ב"בית שמאי" – כפי שנתחדש לאחרונה, שכאשר רוצים לחרף יהודי, אומרים שהוא מ"בית שמאי"!...

---

104) קדושים יט, יז.
105) ב"מ לא, א.
106) ערכין טז, ב. וש"נ.
107) יתרו יט, ב.
108) פרש"י עה"פ. וראה מכילתא שם.
109) ראה פרשב"ם שם.
110) ב, יב. וראה גיטין נז, רע"א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מסופר בגמרא[111] שכאשר רבי יהושע התבטא פעם כנגד בית שמאי בביטוי שאינו של כבוד, אזי "הושחרו שיניו מפני תעניותיו". והגע עצמך: מדובר אודות רבי יהושע, תנא גדול, באותו ערך למעלת בית שמאי, ואעפ"כ, כשהתבטא כנגד ב"ש בביטוי שאינו של כבוד (שהי' יכול לאמרו באופן אחר), אזי "הושחרו שיניו מפני תעניותיו". ואילו עכשיו נהי' סדר חדש – שכאשר רוצים לחרף מישהו, אומרים שהוא מ"בית שמאי"!

"והוי זהיר בגחלתן"[112] של בית שמאי, תנאים גדולים, קדושי עליון, עמודים שעליהם נשען כל בית ישראל – גם בית הלל, כדברי הגמרא[94] שבית הלל היו "מקדימין דברי בית שמאי לדבריהן"! ואין זה ענין של כבוד סתם, אלא ענין שנוגע למעלתם בלימוד התורה שבגלל זה נקבעה הלכה כמותם: "מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותן, מפני שנוחין ועלובין היו, ושונין דבריהן ודברי בית שמאי, ולא עוד אלא שמקדימין דברי בית שמאי לדבריהן".

(כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר בבת שחוק:) עכשיו יאמרו שבהתוועדות שהיתה בש"פ חיי שרה, יצאתי בקריאה חדשה, שצריך להתנהג כשיטת בית שמאי!...

אי אפשר לפסוק הלכה כב"ש, כיון ש"בית שמאי במקום בית הלל אינה משנה"[113], אבל, גם בזה רואים את המעלה של בית שמאי – כידוע[114] שהטעם שאין הלכה כב"ש הוא לפי שהנהגת ב"ש היא זכה ורוחנית וקדושה כ"כ, שהעולם לא נתעלה עדיין להיות ראוי להנהגה כזו!

בית שמאי עצמם היו בדרגא נעלית ברוחניות וקדושה, ופעלו כן גם בסביבתם, שגם הם יוכלו להתנהג כשיטת בית שמאי. ועד"ז לעתיד לבוא, בביאת משיח, שאז יתעלה העולם כו' – אזי תוכל להיות ההנהגה לפי החומרא הנדרשת מצד דרגת הקדושה של בית שמאי[115]; אבל עכשיו, לא הגענו עדיין לדרגא נעלית של רוחניות וקדושה, ולכן אין אנו יכולים להתנהג כשיטת בית שמאי.

אבל אין פירוש הדברים שמותר לזלזל ח"ו בבית שמאי[116] – כפי שאמר רב מסויים, שאין לחשוש ממנו, כיון שלא יתנהג כבית שמאי!...

מעולם לא הי' דבר כזה! והכאב לב הכי גדול – שאין פוצה פה ומצפצף!

וכאמור, הדרך היחידה שיהי' שלום אצל בנ"י היא – עי"ז שמתקשרים עם התורה! לא ע"י רישום גוים בתור יהודים, ולא ע"י רדיפה אחר הגוים, יתוסף שלום אצל בנ"י – אדרבה: הנהגה כזו מביאה לידי פירוד; הדרך היחידה לענין השלום היא – להתקשר עם התורה.

ויה"ר ששוב לא יצטרכו לדבר אודות ענינים שצריכים להתהפך כו', אלא יוכלו לילך ולהתעלות בעניני טוב וקדושה.

כב. וסדר זה – שהענין דקיבוץ נדחי ישראל בא לאחרי הקדמת בנין ביהמ"ק – הוא גם בעבודתו הפרטית של כל אחד מישראל:

כאשר יהודי עוסק בלהט ("פאַרקאָכט") בבנין ביהמ"ק שלו, שזהו הענין ד"ושכנתי בתוכם"[117], "בתוך כל אחד ואחד"[118] – אזי יוכל לקבץ[119] את כל מחשבותיו המפוזרים בעניני העולם; מלאכת חול, עניני רשות והיתר, ועד למחשבות בענינים הפכיים כו', ולהעלות את כולם ולעשות מהם משכן לו ית'.

---

111) חגיגה כב, ב.
112) אבות פ"ב מי"א.
113) ברכות לו, ריש ע"ב. וש"נ.
114) ראה מד"ש לאבות פ"ה מי"ט. הובא בלקו"ת קרח נד, סע"ב ואילך.
115) ראה מק"מ לזח"א יז, ב. הובא בלקו"ת שם.
116) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חס"ו ריש ע' 378.
117) תרומה כה, ח.
118) אלשיך עה"פ. של"ה סט, א. ועוד.
119) ראה שעה"ת לאדהאמ"צ בתחלתו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וזוהי ההכנה לגאולה העתידה, ש"יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה .. כדוד אביו .. ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה וילחם מלחמות ה' (וינצח)", ואפילו אז, נמצאים עדיין בגלות; ורק לאח"ז "בנה מקדש במקומו", בירושלים העתיקה, ואז יודעים שנסתיימה הגלות, "קץ שם לחושך"[120], ומתחילה אתחלתא דגאולה – "קבץ נדחי ישראל".

ואז יקויים היעוד "והיתה לה' המלוכה"[121], "כשאני נכתב אני נקרא"[122], "כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' לעבדו שכם אחד"[123], בעגלא דידן.

[לאחרי תפלת מנחה התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "ואני אבטח בך"].

---

120) איוב כח, ג.
121) עובדי' בסופו.
122) פסחים נ, סע"א. וש"נ.
123) צפני' ג, ט. וראה רמב"ם הל' מלכים שם.

אגרות קודש

ב"ה, ו' לחודש חשון, ה'תשט"ו
ברוקלין, נ.י.

כבוד הרה"ג והרה"ח וו"ח אי"א נו"נ יושב על מדין
ומנהל עדתו במישרים, מרא דעובדין טבין וכו'
מוהר"ר שושן הכהן נ"ו אב"ד דק"ק ג'רבא יצ"ו

שלום וברכה!

מכתב כת"ר מכ"ח אלול נתקבל באיחור קצת ונתאחר המענה שלי מפני החגים ומועדים דחודש תשרי ומרוב הטרדה העמוסה עלי, ואת כת"ר הסליחה.

הרה"ג והרה"ח וו"ח אי"א נו"מ עוסק בצרכי צבור בעל מרץ ורב פעמים וכו' מוהר"ר בנימין אלי' שי' מסר לי מפרטי מצבם, והננו מחפשים אדם מתאים לנסוע למחנם להוציא לפועל ענין הקמת בית מדרש לרבנים בעזר השי"ת.

וברצותי להשתתף בעבודת החזקת התורה והיהדות במחנם הט' כפי שידי מגעת צויתי להמציא להם מקופתנו סכום של חמשים אלף פרנק בתור עזר חד-פעמי, ומי יתן ויכולתי לעשות אלף פעמים ככה, אבל דא עקא שאין הקומץ מספיק.

והנני מקוה לקבל ידיעות טובות מכת"ר ומעבודתם הטובה לשמור משמרת הקדש מסורת אבותיהם ואבותינו הק' והרבצת תורה ביראת שמים טהורה וקיום מצוותי' בפועל, וסייעתא דשמיא תהא בסעדהון.

בברכה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בס"ד. משיחת ש"פ חיי שרה, מבה"ח כסלו ה'תש"נ
– בקשר עם כינוס השלוחים העולמי –

תרגום מאידית

א. כינוס השלוחים העולמי, שלוחי כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, מכל רחבי תבל – מתחיל בשבת זו, פרשת חיי שרה, ונמשך בימים שלאחרי זה מפרשת תולדות (שמתחילים לקרוא בתפלת מנחה דשבת זו).

מכיון שכל דבר הוא בהשגחה פרטית[1], ויהודי צריך (לכן) לקחת הוראה מכל דבר שרואה או שומע[2], ועל אחת כמה וכמה מפרשת השבוע שקוראים ולומדים בזמן זה, וכידוע תורת (אדמו"ר הזקן[3]) שצריך לחיות בזה – מובן אם כן, שמהפרשיות בתורה צריך לקחת הוראות בקשר עם כינוס השלוחים, ותפקידו של שליח בכלל:

חלק גדול מפרשתנו (חיי שרה)[4] מדבר אודות השליחות (השליחות הראשונה שמדובר אודותה בתורה ובאריכות הפרטים[5]) שאברהם שלח את אליעזר כדי למצוא שידוך ליצחק בנו, וכפי שקיים אחר כך את השליחות בפועל – בנישואי יצחק ורבקה. וההמשך והתכלית של זה בפ' תולדות – "ואלה תולדות יצחק וגו'".

והגם שמדובר אודות שליחות חד־פעמית שאירעה אי פעם – הרי מכיון שהסיפור כתוב בתורה, ועוד עם אריכות הפרטים, עד שה"פרשה של אליעזר כפולה בתורה"[6], תורה מלשון הוראה[7], והתורה היא נצחית[8] – מובן איפוא שבזה ישנה הוראה כללית ונצחית לכל יהודי.

1) ראה כתר שם טוב (הוצאת קה"ת) הוספות סקי"ט ואילך.
2) שם סקכ"ז ואילך.
3) "היום יום" ב' חשון. ס' השיחות תש"ב ע' 29 ואילך.
4) כד, ב ואילך.
5) ראה גם קונטרס משיחת ש"פ חיי שרה תשמ"ט ס"ב ואילך.
6) פרש"י פרשתנו כד, מב. מב"ר פ"ס, ח.
7) ראה זח"ג נג, ב. רד"ק לתהלים יט, ח. ועוד.
8) ראה תניא רפי"ז.

ב. ויובן בהקדים השאלה בהאמור: מדוע מספרת התורה, ובאריכות שכזאת, אודות שליחות אליעזר – הן בנוגע לפרטים איך שאברהם השביע ושלח אותו (לאן ללכת, התנאים מהיכן יקח אשה וכו'), והן האריכות בנוגע לאופן איך שאליעזר קיים את השליחות בפועל, עד ש"פרשה של אליעזר כפולה בתורה" (כנ"ל), ובפרט שלכאורה שליחות אליעזר היתה רק הכנה (וטפל) לעיקר – נישואי יצחק ורבקה[9]?

אלא שמזה גופא מובן, ובמיוחד שכל הענינים בתורה הם בתכלית הדיוק, שאריכות הפרטים אודות שליחות אליעזר היא (לא פרט צדדי שהוא רק הכנה (מוכרחת) לתכלית ומטרת השליחות, אלא) ענין עיקרי שנוגע לעצם הענין דנישואי יצחק ורבקה.

ג. ויש לומר הביאור בזה:

מבואר בכ"מ[10], ששליחותו של אליעזר לעשות את השידוך דיצחק ורבקה הוא ענין הכי כללי בתורה שבזה משתקף כללות עבודת האדם –

9) ומה שאמרו חז"ל (פרש"י וב"ר שבהערה 6) ש"פרשה של אליעזר כפולה בתורה" ("והרבה גופי תורה לא ניתנו אלא ברמיזה") כי "יפה שיחתן של עבדי אבות מתורתן של בנים" – הרי (נוסף על זה, שזה גופא צריך ביאור, וראה לקמן הערה 20): (א) זה טעם רק בנוגע לפרשה כפולה של שיחת אליעזר, אבל לא בנוגע לעצם הסיפור ובאריכות ע"ד שליחות אליעזר בכלל (אפילו בלי הכפל), אף שהוא רק הכנה וטפל למטרת השליחות (נישואי יצחק ורבקה). (ב) זהו רק ביאור באריכות דשיחתן של עבדי אבות יותר מ"גופי תורה" שהרבה מהם לא ניתנו אלא ברמיזה, אבל לא מבואר בזה הטעם שהתורה מאריכה בסיפור זה עצמו ע"ד השליחות שאינו רק הכנה. (ג) ועיקר: כיון שכל עניני התורה הם בתכלית הדיוק, מסתבר לומר שאריכות הפרטים אודות שליחות אליעזר היא (לא רק כדי ללמד ש"יפה שיחתן כו'", אלא גם) ענין עיקרי שנוגע לעצם הענין, כבפנים.
10) לקו"ת ברכה צו, סע"ג ואילך. סה"מ תקס"ג ע' לו ואילך. תו"ח פרשתנו קלה, א ואילך. אוה"ת פרשתנו קכז, ב ואילך. סה"מ תר"ס ע' ל ואילך.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

השליחות שישנה לכל יהודי לעשות דירה לו יתברך בתחתונים[11].

רבקה היתה בפדן ארם אצל בתואל ולבן (כשושנה בין החוחים[12]), ושליחותו של אליעזר התבטאה בלהוציא אותה משם ולהביאה להיות אשה ליצחק. שזה מרמז ונעשה תורה־הוראה שזוהי העבודה דבירור וזיכוך גשמיות העולם והכללתה בקדושה — לעשות לו ית' דירה בתחתונים.

וכפשטות הענין: נישואי יצחק ורבקה — ההכנה לנישואין ונישואין הראשונים הכתובים בתורה — היא כללות העבודה לעשות להקב"ה דירה בתחתונים — לבנות בית בישראל בעולם הזה הגשמי, עם התכלית — "פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה"[13], הענין ד"תולדות" ("ואלה תולדות יצחק"), תולדות כפשוטן וגם "תולדותיהן של צדיקים מעשים טובים"[14].

עפ"ז יובן גם למה התורה מאריכה כל־כך אודות שליחות אליעזר — מכיון שהתורה היא תורה ברורה (תורה אור) בשליחות הכללית שיש לכל יהודי לעשות דירה בתחתונים; ועל ידי ידיעת הפרטים של שליחות אליעזר, ניתן להבין יותר טוב מה היא עבודת השליחות של כל יהודי.

ויתירה מזו: השליחות שיש לכל יהודי לעשות דירה בתחתונים (דוגמת שליחות אליעזר) היא לא (רק) הכנה (וטפלה) לתכלית השליחות (הדירה בתחתונים בפועל, דוגמת נישואי יצחק ורבקה), אלא השליחות גופא היא חלק מעצם הענין דעשיית הדירה בתחתונים, כדלקמן.

ד. בעבודה לעשות "דירה בתחתונים" ישנם שני ענינים (כלליים), ההדגשה ד"דירה" וההדגשה ד"תחתונים"[15]:

"דירה (בתחתונים)" מדגיש שהגילוי אלקות כאן למטה (בתחתונים) יהי' באופן כזה כמו שאדם (להבדיל) נמצא בדירתו הפרטית — ששם הוא נמצא בגילוי ובהרחבה. כך נעשה עולם הזה התחתון לדירה כביכול להקב"ה ועד לאופן ד"לא יכנף עוד מוריך"[16]. "(דירה) בתחתונים" מדגישה, שהגילוי אלקות כאן למטה, יהי' לא רק מצד זה שאלקות הוא בגלוי, אלא שיהי' "בתחתונים" — בתוך התחתונים, במהות והגדר שלהם. ובזה הוא החידוש דדירה בתחתונים, שאע"פ שהעולם מצד בריאתו הוא בדרגא ד"תחתונים", עולם מלשון העלם והסתר, פועלים בזה שה"תחתונים", בהשארם בגדרם ומהותם (גדרי התחתונים), "מכירים" אלקות, עד שהעולם נעשה דירה לו יתברך.

מזה מובן, שגם בהאופן שבו עושים הדירה בתחתונים — צריכים להיות שני ענינים אלו:

מכיון שהדירה צריכה להיות בתחתונים (מצד גדרי התחתונים), מובן שזה צריך להעשות (לא ע"י הקב"ה עצמו כביכול, אלא גם) ע"י שלוחו של הקב"ה ("מעשינו ועבודתינו" של יהודי), אשר הקב"ה עשה את כל אחד מבנ"י לשלוחו ע"י ששלח את נשמתו כאן למטה בגוף גשמי, שבו השליח הוא כביכול שני, מציאות נבדלת מהמשלח, ושליח זה (כמציאות בפ"ע) יפעל את הדירה בתחתונים[17].

ביחד עם זה דרוש, שלשליח תהי' ההכרה שהוא שלוחו של הקב"ה, והוא הולך לקיים את שליחותו בכח שהמשלח מינה אותו כשליח ו"שלוחו[18] של אדם (העליון[19]) כמותו" — שעי"ז הוא יכול לפעול שתהי' "דירה (בתחתונים)", דירה לו יתברך, כדלקמן.

עפ"ז יובן אריכות הפרשה אודות שליחות אליעזר, שבזה ישנם (בכללות) שני ענינים: (א) האריכות איך שאליעזר קיים השליחות בפועל, ולפני זה — (ב) איך שאברהם מינה אותו לשליח והשביע אותו וציוה את כל הפרטים לאן הוא ילך וכו' — ששני ענינים אלו — שניהם ענינים עיקריים בהשליחות דלעשות דירה בתחתונים (נישואי יצחק ורבקה):

11) תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. תניא פל"ו. ועוד.
12) ב"ר פס"ג, ד.
13) בראשית א, כח.
14) פרש"י ר"פ נח.
15) ראה גם ס' השיחות תשמ"ח ע' 139 ואילך.
16) ישעי' ל, כ. וראה תניא פל"ו.
17) ראה גם קונטרס משיחת ש"פ חיי שרה תשמ"ט ס"ה.
18) משנה ברכות לד, ב. קידושין מא, ב.
19) לקו"ת ויקרא א, ג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עצם השליחות (ואופן קיום השליחות) של יהודי, היא (לא רק הכנה טפלה למילוי השליחות, אלא זה גופא) נוגע לעצם הענין דדירה בתחתונים, בגדרי התחתונים[20].

ובכדי שיהי' "דירה לו יתברך (בתחתונים)" נוגע מינוי השליחות ע"י אברהם – שהשליח הולך עם כח (השבעת) המשלח, ובטל אליו לגמרי (כמו עבד לאדונו[21]), ושלוחו של אדם כמותו.

ה. הענין השני הנ"ל בשליחות (מינוי השליח ע"י המשלח – יובן יותר מענין השליחות כמו שנשתלשל למטה (באדם):

ידוע מה דאיתא באחרונים[22] שבשליחות ישנם כמה אופנים ומדריגות, ומלמטה למעלה: א) גם בשעת עשיית השליחות – השליח הוא מציאות בפני עצמו, ומעשה השליחות מתייחס אליו (לשליח), רק שבעשי' שלו הוא מוציא י"ח את המשלח[23]. ב) מדריגה נעלית מזו: המעשה ועשי' גופא (של השליח) מתייחס למשלח. כלומר, ש(לא השליח עושה זאת, אלא) המשלח עושה זאת על ידו (אבל השליח עצמו – בכל עניניו האחרים הוא מציאות בפ"ע). ג) מדריגה עוד יותר נעלית מזו: לא רק שעשיית השליח וכח המעשה, אלא גם השליח גופא – כל מציאותו – היא מציאות המשלח, ובלשון הידוע – שלוחו של אדם כמותו ממש[24], כמותו דהמשלח ממש.

בשליחות של בשר ודם שייכים וישנם כל הג' אופנים אלו; אבל בנוגע לשליחות של כל יהודי, כשלוחו של הקב"ה, יש לומר שזהו באופן הג' האופן (הנעלה ביותר), שהוא שלוחו של אדם (העליון) כמותו, "כמותו דהמשלח ממש" (כמבואר בלקו"ת ויקרא[19]). אלא בכדי להוציא זאת בגלוי – ה"ז תלוי בעבודה של יהודי: שירגיש שאינו לא מציאות לעצמו, שכופה את עצמו כדי לקיים את רצונו של הקב"ה (כמו שאחד מוציא י"ח את חבירו בברכה – כביכול), ואפי' לא באופן שהמעשה שלו נעשה המעשה של הקב"ה (אבל הוא נשאר מציאות לעצמו), אלא בכל מציאותו (עד וכולל – כל דבר שעושה) הרי הוא שלוחו של הקב"ה, לשמש את קונו[25], כמותו דהמשלח ממש [ממש גם מלשון מישוש[26], שגם כפי שהוא שייך ונמצא בעולם המישוש (ובפרט – מצד גופו הגשמי) הוא שלוחו של הקב"ה, ש"ממששים" זאת ב(חוש ה)מישוש].

ועפ"ז מובן למה נוגע כל־כך שהמשלח ימנה ויתן כחות לשליח – כי לולא זה אינו שלוחו: עצם התואר שליח מורה שהוא מציאות בפני עצמו, בר דעת בפני עצמו מהמשלח[27], ולכן זקוקים לכח מיוחד – כח התורה – שאחד יוכל למנות ששני יעשה דבר בשבילו בשליחותו (ושלוחו של אדם כמותו), אפילו בהאופן הראשון (שהוא (רק) מוציא י"ח את המשלח), עאכו"כ בהאופן השני (שמעשה השליח הוא מעשה המשלח), ובודאי שכן הוא בהאופן הג' (כמותו ממש).

ועד"ז הוא גם בנוגע ליהודי בתור שלוחו של הקב"ה, שהקב"ה שלח אותו כנשמה בגוף באופן אשר בגלוי הוא קיים כמציאות (שליח) בפ"ע, וצריך לעשות עבודה בכח עצמו (בכחותיו הפרטיים), בקב שלו; ומבלי הבט על כך, מתבטל השליח כולו למשלח, עד שנעשה כמותו דהמשלח ממש[28].

---

20) ועפ"ז יומתק הטעם ש"פרשה של אליעזר הוכפל בתורה" מפני ש"יפה שיחתן של עבדי אבות כו'" – כמבואר בחסידות (תו"ח ואוה"ת שבהערה 10. וראה לקו"ש ח"כ ע' 330 ואילך) ש"יפה שיחתן כו'", קאי על העבודה דבירור העולם (טבע) – לגלות בעולם העשר מאמרות (שיחה) שבהם נברא העולם, שזהו"ע דעשיית דירה בתחתונים, בגדרי התחתונים.

21) ראה לקו"ש ח"כ ע' 303.

22) לקח טוב (להר"י ענגיל) כלל א. וראה שו"ע אדה"ז או"ח סרס"ג סכ"ה בקו"א. וראה לקו"ש ח"ח ע' 323 ואילך. חי"ב ע' 148 ואילך. ח"כ שם. ועוד.

23) ועפ"ז מובן בפשיטות הטעם שבמצוה שבגופו אא"פ למנות שליח, כי גם בעת השליחות השליח הוא מציאות בפ"ע (והמעשה מתייחס אל השליח), ולכן אין בכחו להוציא אדם שני במצוה שבגופו.

והביאור בזה לפי ב' אופנים נעלים יותר בשליחות דלקמן – ראה הערה 27.

24) תשובות הריב"ש סרכ"ח.

25) ראה משנה ובריתא סוף קידושין.

26) ראה אגרות קודש אדמו"ר מוהריי"צ ח"ד ע' תז.

27) ועפ"ז מובן הטעם שגם לפי ב' אופנים אלו אא"פ למנות שליח במצוה שבגופו, כי יש לומר, שגם כשמעשה השליח מתייחס אל המשלח, ועאכו"כ כשנעשה כמותו דהמשלח ממש – הרי לכתחילה הוא (מציאות דהמשלח, אלא) מציאות בפ"ע שנעשה (ע"י ביטולו אליו) כמותו דהמשלח ממש. ועצ"ע.

28) ויש לומר שהשלימות בזה היא, שהשליח מרגיש שזה גופא שהוא שליח (נפרד מהמשלח), ה"ז גופא רק מפני שזהו רצון ותענוג המשלח (ראה לקו"ש קרח תשמ"ז בסופו).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נמצא, שבבנ"י צריך להיות החיבור דשני קצוות הפכיים בקיום שליחותו לעשות דירה בתחתונים: השליח צריך להיות בר דעת, הוא צריך לנצל את השכל שלו בכדי למלאות את השליחות. ביחד עם זה הוא צריך להתבטל לגמרי למשלח, בידעו שהולך בכחו ובשליחותו לקיים השליחות, ושלוחו של אדם כמותו.

ו. ע"פ הנ"ל יובן גם הקשר דתחלת הסדרה (ושם כל הפרשה) – "ויהיו חיי שרה גו'" – עם המשך הסדרה, אודות שליחות אליעזר לפעול נישואי יצחק ורבקה, שתחלת הסדרה קשורה עם המשכה.

יתירה מזו: שם כל הסדרה הוא "חיי שרה", וידוע ששם (הסדרה) מבטא את תוכן כל הסדרה. ועפ"ז לכאורה אינו מובן[29]: שליחות אליעזר (כמו כל המאורעות המדוברים בסדרה) אירעה לא בזמן של "חיי שרה", אלא לאחרי פטירתה – א"כ איך ניתן לקרוא את כל הפרשה בשם "חיי שרה"?!

דובר כמ"פ[29] הביאור בזה, ע"פ דברי חז"ל[30] "מה זרעו בחיים אף הוא בחיים": מתי ניכר בגלוי ובאופן בטוח השלימות ד"חיי שרה" – כאשר ההשפעה של (חיי) שרה ניכר (גם) לאחרי הזמן דחיים חייתה בעלמא דין, כשעניני טוב וקדושה שלה נמשכים (גם) אחר כך, כולל כפי שזה התבטא בנישואי יצחק ורבקה (ע"י שליחות אליעזר) – שבזה נראה הפעולה של שרה ביצחק בנה (לידת יצחק וחינוכו), והנהגתו היתה בהתאם ל(סדר) חיי שרה, עד ש"ויביאה יצחק האהלה שרה אמו – והרי היא דוגמת שרה אמו"[31] – דוקא בזה התבטא האמיתיות והנצחיות ד"חיי שרה".

זהו ביאור על השייכות הכללית בין "חיי שרה" והמשך הסדרה; ועדיין צריך להבין את השייכות עם כל הפסוק "ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה".

ויש לומר הביאור בזה ע"פ המבואר בחסידות[32], שג' הענינים ד"מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים" (ש"נכתב שנה בכל כלל וכלל לומר לך שכל אחד נדרש לעצמו"[33]) מרמז וקאי על כל כחות הנפש, שנחלקים לג' סוגים: רצון ותענוג (מאה שנה), מוחין (עשרים שנה) ומדות (שבע שנים); וסיום הכתוב "שני חיי שרה", "כולן שוין לטובה"[33], מרמז ומורה איך שכל הכחות האלו נעשים חדורים ומאוחדים בנקודה אחת (כולן שוין לטובה) – הביטול דיחידה שבנפש; עד לעצם הנפש, שלמעלה מהתחלקות (דמדות, מוחין, רצון ותענוג)[34], ויחד עם זה ה"ז נמשך וחודר בכל כחות הנפש וכל פרטי מציאות האדם, "מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים".

ז. עפ"ז יובן השייכות דכל זה עם המשך הסדרה (אודות שליחות אליעזר בקשר עם נישואי יצחק ורבקה):

בכדי ששליח (יהודי) ימלא שליחותו בעולם לעשות דירה לו ית' בתחתונים (כפי שמשתקף בשליחות אליעזר), שבמציאות התחתונים (לשון רבים) יעשה דירה לו (לשון יחיד) להקב"ה, נדרש ששני הקצוות הנ"ל יהיו אצל השליח עצמו: (א) מציאות השליח, עם כל עשר כחות הנפש (רצון ותענוג[35], מוחין ומדות), (ב) הביטול של השליח (עם כל כחותיו) למשלח, שזה מאחד את כל כחותיו למטרה אחת – לקיים את רצון המשלח.

שהכח לזה – קיום השליחות "לחתן את יצחק" (העבודה דעשיית דירה בתחתונים) – בא משרה, שאצלה הי' השלימות דשני ענינים אלו: "מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים", השלימות דכל אחד מהעשר כחות, ויחד עם זה "שני חיי שרה", "כולן שוין לטובה" – הביטול דעצם הנפש, שחודר בכל המציאות וכל הכחות.

ומשרה אמנו נמשך הכח לזה לכל יהודי[36]

---

29) ראה לקו"ש ח"ה ס"ע 341 ואילך. חט"ו ע' 145 ואילך. ס' השיחות תשמ"ח ע' 85 ואילך.

30) תענית ה, ב.

31) פרשתנו כד, סז ובפרש"י.

32) ראה לקו"ת ר"פ ברכה. ביאורי הזהר ותו"ח ואוה"ת ריש פרשתנו. ובכ"מ.

33) פרש"י ריש פרשתנו.

34) ראה לקו"ש ח"ה ע' 352. ס' השיחות שם.

35) שבמנין זה (עשרים כנגד חו"ב) לא נמנה דעת, וכשדעת לא נמנה הכתר נמנה, ובכחות הנפש – הכתר הוא רצון ותענוג.

36) שהרי אין קורין לאמהות אלא לארבעה (ברכות טז, ב), כי בכל א' מישראל יש בו מבחי' האמהות (ראה תו"א ר"פ וארא).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בעבודת שליחותו לעשות דירה בתחתונים (הנרמזת בשליחות אליעזר בנישואי יצחק ורבקה הבאה בהמשך ל"ויהיו חיי שרה וגו'"), עי"ז שהוא (השליח) מנצל את כל הכחות שלו (בקיום שליחותו), ועומד בתכלית הביטול[37] לרצון המשלח, עד שהוא כמותו דהמשלח ממש; ועי"ז יש בכחו לפעול כך גם בעולם – בתחתונים לשון רבים, ריבוי הפרטים שבעולם (הנחלקים בכללות לעשר, עשרה מאמרות שנשתלשלו מעשר ספירות, "מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים"), שיעשו דירה (לשון יחיד) לו יתברך, עד לו לעצמותו, באופן שבכל הפרטים נרגש הנקודה האחת ד"אמיתת המצאו", שמצד זה "כולן שוין לטובה".

ח. ויש לומר שזה מרומז גם בתיבת "שליח" – כמדובר במ"א[38], ש"שליח" בצירוף עשר (יו"ד) הוא בגימטריא (ואותיות) "משיח":

עי"ז ששליח מנצל את העשר כחות שלו במילוי שליחותו ("מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים"), ה"ה מגלה את הניצוץ משיח שבו[39], ש"משיח" מורה על השלימות ופנימיות דכל דבר, ובלשון הקבלה – בחי' יחידה הכללית[40], שלמעלה מהתחלקות כו', ולכן ה"ז נמשך וחודר בכל פרטי הדרגות (ש"כולן שוין לטובה"), כידוע שיחידה היא בחי' שמן, שמפעפע בכל דבר[41].

ועי"ז הוא מגלה גם את משיח צדקנו בכל העולם – האמיתיות ופנימיות דכל העולם, כפס"ד הרמב"ם[42] שע"י מצוה אחת יש בכח להכריע ולהביא תשועה והצלה בכל העולם כולו.

ט. ע"פ הנ"ל יובן ג"כ ההמשך דפרשת תולדות לפרשת חיי שרה:

תכלית ענין הנישואין, כולל נישואי יצחק ורבקה, הוא – "פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה" – תולדות, "ואלה תולדות יצחק גו'" כנ"ל (ס"ג).

ועד"ז גם בעבודת האדם: לאחרי שהתורה מדברת בפרשת חיי שרה אודות עצם השליחות (אליעזר), שמביאה לנישואי יצחק ורבקה (העבודה לעשות דירה בתחתונים), בא אחר כך פרשת תולדות בה מדובר אודות התכלית דשליחות האדם לעשות דירה בתחתונים – שמזה יצא "תולדות" (גילוי כח הא"ס למטה), תולדותיהן של צדיקים מעשים טובים, וכולל גם הפירוש הפנימי (דכ"ק מו"ח אדמו"ר[43]) ב"פרו ורבו" (המצוה הראשונה בתורה)", שכל יהודי צריך "לעשות" עוד יהודי, ע"י שמקרב אותו יותר לתורה ומצוות, כמאחז"ל[44] "כל המלמד בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו, שנאמר[45] ואלה תולדות כו'".

ובפשטות, שבשליחות לעשות דירה בתחתונים לא מסתפקים רק בפירסום אלקות בעולם, אלא לעשות כדרוש שמזה יצא תולדות ופירות – עד פעולה נמשכת, כך שגם המקבלים (כל אלו שאליהם מגיע השליח) נעשים משפיעים ונושאי פירות, טופח על מנת להטפיח, עד אין סוף.

וגם הפרטים שבפסוק זה – "ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק" – מרומזים פרטי הענינים בקיום שליחות זו:

ה"תולדות" צריכים להיות באופן גלוי – "ואלה" – מראה באצבעו ואומר אלה (זה); ושהם תולדות – מציאות חדשה וניכר איך שהם "(תולדות) יצחק", כל השומע יצחק לי[46] – בצחוק ושמחה, שמראה שזה "חדר" בהם לגמרי.

"בן אברהם" – רואים בו בגלוי איך שהוא בנו של אברהם (עד ש"ואברהם הוליד את יצחק", רואים בגלוי איך ש"קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם"[47], כך ש"העידו הכל (אפילו גם ליצני

37) ולהעיר שנישואי יצחק ורבקה בא בהמשך לעקידת יצחק, שמורה על הקדמת ענין הביטול ומס"נ בקיום השליחות דעשיית דירה בתחתונים (המרומז בנישואי יצחק ורבקה) – ראה קונטרס משיחת ש"פ חיי שרה תשמ"ט ס"ח.

38) שיחות: ליל שמח"ת תשמ"ו. ש"פ חיי שרה תשמ"ו (לקו"ש חכ"ה ע' 336 ואילך). וירא תשמ"ח (ס' השיחות תשמ"ח ע' 81). חיי שרה תשמ"ט סי"ב.

39) מאור עינים ס"פ פינחס. וראה שיחת ליל שמח"ת תשמ"ו.

40) ראה ע"ח שער דרושי אבי"ע פ"א. הובא בלקו"ת ראה כז, א. ועוד.

41) ראה חולין צז, רע"א. שו"ע יו"ד סק"ה ס"ה.

42) הל' תשובה פ"ג ה"ד.

43) לקו"ד ח"ד תשמו, א. ס' השיחות תש"א ס"ע 45 ואילך.

44) סנהדרין יט, ב. הובא בפרש"י עה"פ.

45) במדבר ג, א.

46) וירא כא, ו.

47) פרש"י ר"פ תולדות.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הדור) אברהם הוליד את יצחק"), על שם "כי אב המון גוים נתתיך"[48], שהוא משפיע על "המון גוים", שמבלי הבט על כך שמקודם הי' "אברם" (אב רם, מובדל משאר כל העולם[49]), עד באופן דאברם העברי, שעמד מעבר אחד וכל העולם מעבר שני – עושה דירה בתחתונים, שגם ב"המון גוים" בכל העולם יורגש איך שאברהם – יהודי (היהודי הראשון) – הוא ה"אב" שלהם.

"תולדות" לשון רבים: לא מסתפקים בתולדה אחת, אלא צריך להיות ריבוי "תולדות". ובכללות נחלקים התולדות לשני סוגים – "יעקב ועשו (האמורים בפרשה)"[47], העבודה דעשה טוב וסור מרע, שני הענינים בהם נחלקת כללות העבודה דעשיית הדירה בתחתונים.

ויתירה מזו: כשם שעשו הי' בנו של יצחק ורבקה – כך גם צריך להיות העבודה ד"תולדות" באופן חיובי – לברר גם את "עשו", שקאי על דברי הרשות וענינים גשמיים ותחתונים שבעולם (נוסף על העבודה ד"יעקב" – "איש תם יושב אהלים"[50], – העבודה בעניני קדושה, תורה ומצוות), כפי שיעקב עשה אחר כך ע"י שהתלבש בלבושי המתברר (לבושי עשו), עד שמגלים ב"עשו" למטה בעולם איך ש"עשו" הוא "אמור בפרשה" – המעלה דעשו (הבכור) כפי שעומד בשרשו (אורות מרובים דתהו)[51], כמו שיעקב אמר אח"כ[52] "אבוא אל אדוני שעירה", בחשבו שעשו כבר מבורר לגמרי ומוכן לגאולה[53], כפירוש האמיתי ב"עשו" על שם "שהי' נעשה ונגמר כו' כבן שנים הרבה"[54], שכל הענינים אצלו כבר עשויים בשלימות כמו שהוא (בפרשה) בשרשו[55], וכפי שיתגלה בגאולה העתידה.

48) לך יז, ד.
49) ראה תו"א ר"פ לך.
50) תולדות כה, כז.
51) ראה בהנסמן לקמן הערה 53.
52) וישלח לג, יד.
53) ראה תו"א ר"פ וישלח.
54) פרש"י תולדות כה, כה.
55) ועפ"ז מובנת בפנימיות קריאת יצחק לבנו בשם "עשו", ע"ש שראה אותו כפי שהוא בשרשו, וכמבואר בענין "רישי' דעשו בגו עיטפי' דיצחק" (תיב"ע ויחי נ, יג. וראה לקו"ש חט"ו ע' 193. וש"נ).

ע"פ הנ"ל יובן גם כן המשך הפרשיות – לך לך, וירא, חיי שרה ואח"כ תולדות: לכל לראש צריך להיות העבודה דביטול מדרגתו הקודמת – "לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך", מרצונו הקודם, שכל ומדות[56]; וזה נעשה הכלי לגילוי ד"וירא אליו ה'", עד שזה יורד לפרטים, במציאות וגדרי האדם "מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים"[57]; ומזה יש לאדם כח לצאת בשליחות בעולם לעשות דירה בתחתונים, עד באופן ד"תולדות", "יעקב ועשו" וכל הפרטים הנ"ל בענין ד"תולדות".

י. ע"פ הנ"ל מובן גם כן השייכות והלימוד מהפרשיות (חיי שרה ותולדות) בנוגע לכינוס השלוחים העולמי שמתקיים בימים אלו:

בשעה שמתכנסים יהודים רבים, שכל אחד מהם הוא שלוחו של הקב"ה, כמותו דהמשלח ממש, ועאכו"כ השלוחים דכ"ק מו"ח אדמו"ר שהתכנסו כעת, שאצלם בגלוי יותר עבודת השליחות לעשות דירה בתחתונים ע"י הפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה – מובן, שאז נוסף עוד יותר תוקף בענין השליחות בכל אחד מהם, בשני ענינים הנ"ל: (א) תוקף המציאות של כל שליח לנצל את עשר כחותיו הפרטיים במילוי שליחותו הוא במקומו, ו(ב) הביטול שלו להתמסר לגמרי למשלח כ"ק מו"ח אדמו"ר, ולהעשות כמותו דהמשלח ממש.

שזהו התוכן ד"כינוס השלוחים העולמי" – דבר והיפוכו: כינוס (לשון יחיד) פירושו, שישנם אנשים רבים ("שלוחים" לשון רבים) שמתכנסים יחד.

ועאכו"כ כשזה "כינוס השלוחים העולמי", שלוחים שבאים מכל העולם, עולם מלשון העלם והסתר, הנחלק לריבוי מקומות ופרטים, עד מן

56) ראה קונטרס משיחת ש"פ לך לך.
57) עפ"ז יומתק שאמר אברהם לאליעזר (פרשתנו כד, ד) "אל ארצי ואל מולדתי תלך ולקחת אשה לבני יצחק", אף שנצטווה וקיים אברהם ריבוי שנים לפנ"ז "לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך" (וגם כאן מזכיר זה בדיבורו אל אליעזר (שם, ז): "ה' גו' אשר לקחני מבית אבי ומארץ מולדתי גו") – כי הכוונה היא לברר גם מקום ארצו ומולדתו (ראה גם קונטרס הנ"ל).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הקצה אל הקצה, מקצה אחד של העולם לשני; וביחד עם זה מתכנסים יחד ב"כינוס" אחד [ובפרט בבית הכנסת ובית המדרש, מקום שמגדלין בו תורה תפלה[58] ומעשים טובים], במטרה אחת – להיות יחד "איש את רעהו יעזורו ולאחיו יאמר חזק"[59], ולחזק את עבודתו בשליחותו של משלח יחיד – כ"ק מו"ח אדמו"ר, בשליחותו של המשלח הראשון – הקב"ה – כדי להפיץ יהדות, תורה ומצוות וטוב ויושר בכל העולם כולו, ויחד עם זה – להוריד את הנקודה ומטרה אחת אצל כל אחד לפי שליחותו הפרטית, במקומו הפרטי, זמן ומצב, ולפעול בכל פרטי המקומות שבעולם ("עולמי") שיורגש ויראה בגלוי איך שזהו עולמו (לשון יחיד) של הקב"ה, ה' אחד.

והכח לזה מקבלים עי"ז שהשלוחים מכל מקום שבעולם (כל אחד כבא־כח של מקומו) מתכנסים יחד ומתאחדים בכינוס אחד [ובפרטיות יותר – שכל אחד מכנס ומאחד את עשר כחותיו] לשם מטרה אחת – לקיים את רצון המשלח, ומזה נוטלים כחות כדי ללכת לקיים את השליחות כל אחד במקומו, וזה מאחד את כל האנשים וכל פרטי עניני העולם, ועי"ז – כל האנשים בכל המקומות כולם בכל העולם כולו, בנקודה אחת – דירה לו יתברך בתחתונים[60].

יא. בכל זה ניתוסף הדגשה יתירה בשנה זו, שנת הארבעים מהסתלקות־הילולא (תש"י – תש"נ) מהמשלח, כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו:

יצחק הי' בן ארבעים שנה בשעת חתונתו – "ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה גו' לו לאשה"[61].

58) מגילה כט, א.

59) ישעי' מא, ו.

60) כתוכן סיום ספר הרמב"ם (שמתקיים בימים אלו): "ובאותו הזמן . . לא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד . . שנאמר כי מלאה הארץ דיעה את ה' כמים לים מכסים", היינו שכל מציאות העולם ("הארץ") אינו אלא "דעה את ה'", בדוגמת הים שכל מציאותו אינו אל (מקום ה)מים. היינו החיבור של ב' ענינים שבפנים: מציאות העולם, וכל מציאותה חדורה עם הביטול ל"דעה את ה'", ועד שנעשה (ע"י הביטול) מציאות של "אמיתת המצאו", כהתחלת ספר הרמב"ם – נתבאר בארוכה בההתוועדות.

61) תולדות כה, כ.

ויש לומר שמרומז בזה שלאחרי ארבעים שנה ניתוספת שלימות בעבודה בקיום השליחות לעשות דירה בתחתונים (רמז וענין נישואי יצחק ורבקה), והטעם לזה מובן ע"פ מאחז"ל[62] ש"לא קאי אניש אדעתי' דרבי' עד ארבעין שנין", כמ"ש[63] שמשה רבינו אמר לבנ"י בשנת הארבעים במדבר "נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע".

ועד"ז מובן בנוגע לשנת הארבעים משנת תש"י, שאז ניתוספת שלימות אצל השלוחים בעבודת השליחות שלהם, כי אז נעשה אצלם "קאי אניש אדעתי' דרבי'", בדעת המשלח כ"ק מו"ח אדמו"ר, ושלימות בשני הקצוות הנ"ל: שלימות הביטול דהשליח למשלח, וזה נמשך וחודר בכל כחותיו של השליח, שנכללים ב"לב לדעת עינים לראות ואזנים לשמוע"[64], עד שכל עניני העבודה (בשליחות זו) במשך הארבעים שנה שעברו מתעלים לדרגא הנעלית ד"קאי אניש אדעתי' דרבי'".

כמרומז גם בסיום פרשתנו (לאחרי הסיפור אודות שליחות אליעזר ונישואי יצחק ורבקה, ומיד לפני שכתוב בפרשת תולדות ש"ויהי יצחק בן ארבעים שנה גו'") – "על פני כל אחיו נפל", שבערך להדרגא ד"פני" (שניתוסף בשנת הארבעים) אזי המצב שלפנ"ז הוא באופן ד"נפל" (ע"ד שבע יפול צדיק וקם[65]), ע"ד מ"ש[66] "וראית את אחורי ופני לא יראו", שבערך ל"פני" הרי זה "אחורי", אע"פ שה"אחורי" הוא דרגא הכי נעלית.

יב. הלימוד מזה בנוגע לפועל, ובמיוחד – בקשר עם כינוס השלוחים העולמי:

לפי המבואר לעיל מובן, שעיקר המטרה דכינוס השלוחים צריך להיות – לחזק עוד יותר ולהפיץ אהבת ואחדות ישראל, מתחיל עי"ז שהכינוס מביא יותר אהבה ואחדות בין כל משתתפי הכינוס, שיחד עם זה שהם שלוחים נבדלים, במקומות נבדלים,

62) ע"ז ה, ריש ע"ב.

63) תבוא כט, ג.

64) "עינים לראות" – חכמה, "אזנים לשמוע" – בינה, "לדעת" – דעת, "לב" – המדות (ראה קונטרס משיחת ש"פ בא תשמ"ט ס"ג. וש"נ).

65) משלי כד, טז. וראה חינוך קטן בהקדמה לתניא ח"ב.

66) תשא לג, כג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בפרטים נבדלים בעבודת השליחות (ל' יחיד) שלהם – הם מתאחדים בכינוס אחד, לשם מטרה אחת, כדי להתדבר, ואיש את אחיו יעזורו גו' איך ניתן להוסיף בעבודתם, ובפרט בהתאם לשנת הארבעים, ובאופן שכל אחד יוכל להוריד זאת לשליחותו הפרטית, כנ"ל.

והאחדות ב"כינוס השלוחים העולמי" נמשכת אח"כ בשעה שכל שליח שב למקומו, עי"ז שזוכר ויש לו געגועים לזמן שכולם היו יחד, למדו תורה, התפללו וקבלו החלטות טובות יחד, כך שכל שליח מרגיש (גם בהיותו במקומו) שהוא עומד יחד – במשחבה דיבור ומעשה – עם כל השלוחים ועם המשלח (וההפסק ביניהם הוא רק במקום הגשמי).

וזה נותן לשליח תוספת כח לחזק ולהפיץ אהבה ואחדות בין בנ"י במקום שליחותו, עד – להכניס (הנאה לעולם[67]) אחדות בכל תושבי המקום, כך שכל העולם כולו מתאחד (באופן של "כינוס") בקיום הרצון של הקב"ה, בנ"י – ע"י תרי"ג מצוות, ואינם־יהודים – ע"י השבע מצוות בני נח[68].

ובכללות – ש"כינוס השלוחים העולמי" נותן לכל שליח ולכל השלוחים יותר כח כדי לקיים את שליחותם בעולם, לגלות איך שהוא עולמו של הקב"ה; עם התכלית שזה מוציא "תולדות" – באופן ד"פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה", כולל ומתחיל – "לעשות" עוד יהודי, ע"י המלמד תורה לבן חבירו כאילו ילדו, עד שמגיע ומברר גם את אלו שהם עדיין בדרגת "עשו", "איש יודע ציד איש שדה"[50], וגם מהם עושה "תולדות יצחק" [שמו של המשלח, כ"ק מו"ח אדמו"ר, "יוסף יצחק", "יוסף לי ה' בן אחר"[69], שמבחי' אחר עושים "בן"[70]].

יג. בכדי לחזק עוד יותר את האחדות הגלוי', ממשית ותמידית בין השלוחים – הי' כדאי להדפיס קובץ בתור מזכרת־נצח ל"כינוס השלוחים העולמי", והקובץ יכלול: תמונות מכל משתתפי הכינוס, כולל – ממשפחתם ובני ביתם; מדור מיוחד מחידושי תורה מ(עכ"פ) אחדים ממשתתפי הכינוס; נקודות מהענינים שדוברו בעת הכינוס, ובמיוחד – ההחלטות טובות שקיבלו בשעת מעשה; ובקשר עם שנת הארבעים – כדאי לכלול שם ענינים (דברי תורה והחלטות) בקשר לשנת הארבעים, כש"קאי איניש אדעתי' דרבי'".

עי"ז שכל שליח, וגם אשתו וילדיו[71], יהי' להם קובץ זה למזכרת־נצח, ויסתכלו שם מזמן לזמן – ה"ז יוסיף עוד יותר באחדות בין כל המשתתפים, וגם יוסיף תוספת חיזוק בכל עבודתו של כל שליח במקומו הוא, בראותו, את התמונות ובקראו את הכתבות ובהזכרו על הכינוס כשכולם היו יחד, כאיש אחד בלב אחד, כל השלוחים – במטרה אחת: כדי למלאות שליחותם בתכלית השלימות.

יד. ומענין לענין – כאן המקום להזכיר עוד הפעם[72] ע"ד ההשתדלות (כולל ובמיוחד ע"י השלוחים) לחזק בכל מקום ומקום את תקנת משה "להקהיל קהילות בכל שבת כו' ללמוד בהם תורה לרבים"[73], ומה טוב – גם ללמוד בכל מקום (נוסף לשיעורים הקבועים בכל מקום לפי ענינו) ענין אחד ושוה (עכ"פ בקיצור בכמות) בפרשת השבוע, בכדי לחזק עוד יותר את אחדות כולם.

עוד ענין שמוסיף באחדות ישראל – הוא סיום הרמב"ם שמתקיים ימים אלו (סיום מחזור השישי ללומדי ג' פרקים ליום, וסיום מחזור שני ללומדי פרק א' ליום) – שע"י לימוד זה מתאחדים כל בנ"י (הלומדים אותו שיעור בכל יום), ואחדות שבאה ע"י לימוד אותו ענין בתורה, ובפרט בספר הרמב"ם, שנכתב עבור כל בנ"י – "לקטן ולגדול"[74]; וכשמסיימים את כל הספר כולו, ה"מקבץ לתורה שבעל פה כולה"[74], אזי האחדות היא חזקה יותר.

ובפרט ע"י עשיית "סיום הרמב"ם" ברבים, ו"ברוב עם הדרת מלך"[75]. שלכן ודאי ישתדל כל

67) סנהדרין עא, סע"ב – במשנה.
68) ראה רמב"ם הל' מלכים ספ"ח. לקו"ש חיי שרה שנה זו.
69) ויצא ל, כד.
70) אוה"ת עה"פ שם. ועוד.

71) וגם קטני קטנים – שהרי כשיגדלו יראו הקובץ ותמונתם, וזה יוסיף חיות בעבודתם – באופן ד"גם כי יזקין לא יסור ממנו".
72) ראה קונטרס משיחות ש"פ נח וש"פ לך.
73) שו"ע אדה"ז או"ח סר"צ ס"ג (מיל"ש ר"פ ויקהל).
74) ל' הרמב"ם בהקדמה לספרו.
75) משלי יד, כח. וראה אנציקלופדי' תלמודית בערכו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אחד להשתתף בסיום הרמב"ם המתקיים כאן, ביום ראשון בשבוע, ועד"ז בכל מקום לפי ענינו, וגם ישתדל להשפיע על אחרים שישתתפו בזה, בידעו שאפילו שכשניתוסף איש אחד ל"רוב עם" (כולל רבנים וחכמים ועסקנים, חסידים ואנשי מעשה וכו'), ניתוסף בה"הדרת מלך" דמלך מלכי המלכים הקב"ה כביכול, ובכבוד הרמב"ם וכבוד התורה, ועי"ז בכבוד הקב"ה (שהפסקי דינים בתורת ה' — דבר ה' זו הלכה — מגיעים לכל בנ"י ע"י רבני ישראל).

ויהי רצון, שכל זה ימהר עוד יותר הזמן כשיהי'

"מלאה[76] הארץ דיעה את ה' כמים לים מכסים" (כסיום הרמב"ם), ו(כהתחלת הרמב"ם) הגילוי ד"אמיתת המצאו" בכל העולם כולו (בכל הנמצאים),

גאולה האמיתית והשלימה — שאז יהי' השלימות ד"ואלה תולדות יצחק", שלע"ל יקרא ליצחק "כי אתה אבינו"[77], שלימות גילוי הצחוק והשמחה דהקב"ה בדירה בתחתונים, ותיכף ומיד ממש.

76) ישעי' יא, ט.
77) שם סג, טז. שבת פט, ב. וראה תו"א ויצא כא, ג. ועוד.

אגרות קודש

ב"ה, ה' מ"ח, תשט"ו
ברוקלין.

הרה"ג וו"ח אי"א נו"נ וכו'

מוה"ר יעקב שי'

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מאדחוהמ"ס וכ"ז תשרי שנתקבל באיחור זמן, הנה כבקשתו אזכירו וב"ב על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע בעת רצון.

ת"ח על הבשו"ט אשר נתקיים המנין בביהמ"ד חב"ד בעשי"ת ועל ההוספה אשר הי' זה לא רק בית הכנסת אלא גם בית המדרש והרי ידוע דרז"ל עה"פ אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב (ברכות ח, ע"א).

מ"ש אודות אתרוגים בלתי מורכבים שרואה בהם כמה שאין להם פטום וגם לא גומא במקום זה ובמילא מסתפק איזו מהם עדיף, אם אתרוג המורכב או אתרוג הנ"ל כיון שיש ריעותא זו וכמבואר בנ"כ השו"ע סי' תרמ"ח.

והנה יעויין בשו"ת חת"ס או"ח סי' ר"ז אשר דינו של אתרוג הוא כענין עוף טהור שאינו נאכל אלא במסורת, וכן מבואר אשר הסימנים פשיטא שאינם דאורייתא ולא נזכר בש"ס ובראשונים. ומזה נלמד ג"כ למ"ש אודות הכרח הגומא שפס"ד זה בא מהמציאות, משא"כ כשמתגלים אתרוגים הידועים במסורת לבלתי מורכבים בלא פטום וגם בלא גומא, וכמדומה ברור כמה מאתרוגי שכותב אודותם החת"ס שיש בהם מסורה הם בלא פטום וגם בלא גומא, ואפשר שלא הגיעו מינים אלו למקום האחרונים הכותבים ע"ד הכרח הגומא.

בברכה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

השלמות לשיחות דלעיל

בס"א, שגם שליחות חד־פעמית שבתורה הו"ע נצחי:

ולהעיר גם מהכלל ד"קבוע לא בטל"[1].

ויש להוסיף, שהחידוש שבזה הוא כשמתערב עם ענינים נוספים, שאז יש אפשרות וקס"ד שיתבטל, ורק להיותו קבוע אינו בטל, משא"כ בדבר שהוא מלכתחילה בפ"ע, ואינו מתערב עם ענינים אחרים.

ולכן, בנוגע לבנ"י, הרי אע"פ ש"אתם המעט מכל העמים"[2], מ"מ, להיותם מובדלים משאר העמים, "אתה בחרתנו מכל העמים", באופן שאינם מתערבים עמהם כלל, אין מקום מלכתחילה לקס"ד של ביטול, גם לולי התוקף ד"קבוע אינו בטל".

לאחרי סעיף יו"ד:

וענין נוסף בשבת זו הקשור עם כינוס השלוחים — שבת מברכים חודש כסלו, חודש השלישי דחדשי החורף, שהוא בדוגמת וכנגד חודש השלישי דחדשי הקיץ — חודש סיון, החודש דמתן תורה, ודוגמתו בחודש כסלו, שבו הי' מתן תורה דפנימיות התורה[3] כפי שנתגלתה בתורת החסידות באופן דיפוצו מעינותיך חוצה, ובשבת זו, שממנה מתברך חודש כסלו, יש נתינת כח מיוחדת לעבודת השליחות דהפצת המעיינות חוצה.

ובזה גופא — כלשון הכתוב בפרשתנו בהברכה לרבקה (שממנה נמשך לכאו"א מישראל) — "את היי לאלפי רבבה"[4] (כולל גם המשך הכתוב ע"ד ביטול והפיכת הענינים הבלתי־רצויים כו').

ועוד והוא העיקר — שעי"ז ממהרים ומזרזים עוד יותר את קיום ההבטחה שכאשר יפוצו מעינותיך חוצה אתי מר דא מלכא משיחא[5], ובפרט לאחרי שכבר סיימו כל עניני העבודה ועומדים מוכנים (ובלשון כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו[6]: "עמדו הכן כולכם") לגאולה האמיתית והשלימה, הקשורה עם יצחק[7], "אז ימלא שחוק פינו"[8], וכיון ששמחה פורצת גדר[9], מקבלים גם הענינים שלמעלה ממדידה והגבלה, עד אין־סוף.

בסי"ב, ע"ד ההוספה באהבת ישראל ואחדות ישראל:

ופשיטא — שלילת ההיפך, כידוע[10] החומר דפירוד ומחלוקת, שזהו"ע ד"מדין", ועל זה הי' הציווי שמלחמת מדין, ועד כדי כך, שבענין זה הי' תלוי שלימות העבודה של משה רבינו, מבחר מן האנושי[11], כמ"ש[12] "נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים אחר תאסף אל עמך", כיון שעי"ז נשלמה עבודתו של משה רבינו.

1) ראה כתובות טו, א.
2) ואתחנן ז, ז.
3) ראה לקוטי לוי"צ אג"ק ע' רה. ריז.
4) כד, ס.
5) ראה אגה"ק דהבעש"ט כש"ט בתחלתו. ובכ"מ.
6) אג"ק שלו ח"ד ריש ע' רעט.
7) ראה שבת פט, ב. תו"א ויצא כא, ג. ועוד.
8) תהלים קכו, ב.
9) ראה בארוכה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך.
10) ראה בארוכה קונטרס החלצו (סה"מ תרנ"ט ס"ע נג ואילך).
11) ראה פיה"מ להרמב"ם סנהדרין פ' חלק ביסוד הד'.
12) מטות לא, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ולהעיר: מצד פשטות הדבר, אין צורך להזכיר על זה, ואדרבה, "אל תפתח פה כו'"[13], אלא, כיון שישנם בעלי מרה־שחורה (המדמים לעצמם שזה מצד הקדושה) שמעלים על דעתם אפשרות שה"קלוגינקער" עלול לנסות לנצל את הכינוס בשביל ענינים שהם היפך אהבת ישראל ואחדות ישראל.

[והקס"ד לאפשרות כזו (דלכאורה, איך יתכן שישמעו את דבריו) — כיון שלובש "סירטוק של משי"... שלכן יתכן שיקשיבו לדבריו, אע"פ שתוכן דבריו הם היפך ה', היפך התורה, היפך ענינו של נשיא דורנו (כמודגש בשמו: "יוסף" — הוספה בכל עניני יהדות, כולל ובמיוחד אהבת ישראל ואחדות ישראל, ובאופן ד"יצחק" — מתוך שמחה ותענוג), והיפך כל עניני טוב, כולל גם טובתו הפרטית],

ולכן מדגישים גם שלילת הענין כו', שבעצם אינו שייך לגבול ישראל, ובפרט ביום הש"ק שמתבטלים כל הענינים הבלתי־רצויים כפי שאומרים בליל שבת ב"כגוונא"[14], והאפשרות לקס"ד שיתערב מבחוץ כו' אינה אלא בשביל ענין הבחירה, שעי"ז מתגלה מעלתם של ישראל, "עם חכם ונבון"[15], ועאכו"כ אצל חסידים ותלמידים של נשיא דורנו.

בסי"ד, ע"ד ההשתתפות בסיום הרמב"ם "ברוב עם הדרת מלך":

ולהעיר, שהענין ד"ברוב עם הדרת מלך" הובא להלכה בנוגע לריבוי והוספה על ציבור גדול שישנו בלאה"כ[16], ועד כדי כך, שכאשר ניתוסף אפילו אחד, ניתוסף עוד יותר בהענין ד"ברוב עם הדרת מלך".

ומזה מובן שבענין זה נוגע ההשתתפות של כל אחד ואחד, ובודאי לא יעשה חשבון שגם בלעדו יהיו ריבוי יהודים, רבנים ותלמידי חכמים, עסקני ציבור, חסידים ואנשי מעשה, ובפרט שהוא "ענו"... ובמה נחשב הוא לצורך ההשתתפות בסיום הרמב"ם — כי, ע"י ההוספה של כל אחד, ניתוסף עוד יותר בהעילוי ד"ברוב עם הדרת מלך".

ויש לקשר זה עם פס"ד הרמב"ם[17] שע"י פעולתו של יהודי אחד בעשיית "מצוה אחת", "הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות וגם לו ולהם תשועה והצלה", ומזה מובן גם בנדו"ד, עד כמה נוגעת וחשובה ההשתתפות של כל אחד ואחד.

ונוסף על ההשתתפות שלו, ישפיע גם על יהודים נוספים שגם הם ישתתפו בסיום הרמב"ם, ואופן ההשפעה — לא ע"י וויכוחים כו', כי אם, להדגיש (בדרכי נועם ובדרכי שלום) שלכל לראש "המעשה הוא העיקר"[18], לבוא ולהשתתף בשמחה לגמרה של תורה "ברוב עם הדרת מלך", וכשיבוא וישתתף, אזי לא יצטרכו להתווכח, כיון שיראה בעצמו את הרושם שפעל עליו על כל שאר המשתתפים!

ובודאי שעי"ז יתוסף חיזוק בלימוד ברמב"ם — כמדובר כמ"פ[19] שע"י לימוד הרמב"ם יוצאים י"ח לימוד כל התורה כולה, הלכות התורה, כיון שברמב"ם ישנם גם הלכות בית הבחירה, הלכות הקרבנות, עד להלכות מלך המשיח בסיום ספרו.

[ההדרן על הרמב"ם — י"ל בפ"ע (תורת מנחם-התוועדויות תש"נ חלק א' עמ' 386)].

שם, במעלת פסקי־דינים ע"י רבנים:

וזוהי מעלתם של הרבנים — שע"י הפס"ד שלהם מתברר רצונו של הקב"ה בתורתו, "דבר ה' זו הלכה"[20], שכן, הבירור בענין שנוגע למעשה, הוא, לא ע"י זה ש"עוקר הרים וטוחנן זה בזה"[21], אלא ע"י רב מורה הוראה, אשר, הפסקי־דינים שלו (שפוסק בדרכי נועם ודרכי שלום) מתקבלים אצל כו"א

13) ראה ברכות יט, א. וש"נ.
14) זח"ב קלה, סע"א ואילך.
15) ואתחנן ד, ו.
16) ראה מג"א או"ח סתר"צ סקכ"ג.
17) הל' תשובה פ"ג ה"ד.
18) אבות פ"א מי"ז.
19) ראה קונטרס משיחות בדבר לימוד ספר הרמב"ם תשד"מ.
20) שבת קלח, ב.
21) סנהדרין כד, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מישראל, ולא רק אצל "ראשיכם שבטיכם", אלא גם אצל שאר השמונה סוגים, שהם רוב בנ"י, ואצלם מודגש יותר הצורך בבירור הלכה למעשה.

[ואלה שמחפשים לשאול אצל אחרים, באמרם, שאינם מוצאים את הרב... הרי, הבחינה בדבר, היא, התוצאה בפועל ממש: הנהגה שמוסיפה באהבת ישראל, או הפכה ח"ו. וגם כשיש טענה שהרב צריך לעשות תשובה – ה"ז ענינו של הרב, ואין מקום שבעה"ב יאמר לרב כיצד להתנהג, זוהי חוצפא גדולה, מהסימנים הבלתי־רצויים דעקבתא דמשיחא[22]].

* * *

טו. כאן המקום להזכיר ע"ד אלה שהכינו משקה המשמח עבור מסיבות והתוועדויות, וכרגיל, יעלו למעלה ויכריזו פרטי הדברים, ומהם יראו וכן יעשו.

ועוד והוא עיקר – שבקרוב ממש זוכים לגאולה האמיתית והשלימה, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"[23], "קהל גדול ישובו הנה"[24], ועוד לפני הקריאה בפ' תולדות בתפלת מנחה, תיכף ומיד ממש.

[לאחר חלוקת המשקה – התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן ניגון הקפות לאביו הרלוי"צ ז"ל. ואח"כ הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה].

22) סוטה מט, ריש ע"ב..
23) בא יו"ד, ט.
24) ירמי' לא, ז.

אגרות קודש

ב"ה, ט' מ"ח תשט"ו
ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ כו'

מוהר"ש שי'

שלום וברכה!

...במ"ש במכתבו דח"י תשרי במה שמשתדלים להשפיע על האברכים בנגוד לליובאוויטש, הנה אחת העצות בזה הוא שיאריכו זמן שהותם בתו"ת דפאריז ושירבו הנוסעים לשם, ולכאורה, כיון שבלא"ה רוצים הרבה לנסוע ממרוקה, יש לפעול בנקל יותר שיסעו ללמוד משך זמן בתו"ת דפאריז.

בהנוגע להנסיעתו לכאן, הנה מחכים להוראות ממנו איזה תעודות וניירות נחוצים לשלוח מכאן, בכדי שיוכל להגיש הבקשה, ובטח יכתוב (ישר להמזכירות).

בברכה לבריאות הנכונה ולהצלחה בכל הנ"ל לו ולכל אשר לו,

מ. שניאורסאהן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לקוטי שיחות

פרשת חיי־שרה

כרך טו, שיחה ה

מתורגם ללשון הקודש

א.
חודש כסלו נרמזת בפרשת חיי־שרה

פרשת חיי־שרה נקראת, פעמים רבות, כבשנה זו, בשבת מברכים חודש כסלו. כידוע[1], יש קשר בין פרשיות השבוע לבין זמן קריאתן, ומובן, אפוא, שבפרשה זו רמוזה מהותו של חודש כסלו[2].

משמעותו המיוחדת של כל חודש, שבה הוא נבדל מחדשים אחרים, קשורה בדרך־כלל[3] לימים המיוחדים (חגים וכדומה) של חודש זה*[3], המשפיעים על החודש כולו. כפי שרואים בגלוי לגבי חודש אדר, שהחודש כולו "נהפך" לחודש של "שמחה" ו"יום טוב"[4] עקב ימי הפורים שבו.

מכך מובן, שמשמעות חודש כסלו קשורה לחנוכה[5], חג שמתחיל בכ"ה בכסלו[6] – ומוצאים רמז לנס חנוכה בפרשת חיי־שרה:

ימי החנוכה נקבעו לזכר נס פך השמן[7] – "לא מצאו אלא פך אחד של שמן... ולא היה בו להדליק אלא יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים"[8]. נס כזה מוצאים גם אצל שרה ורבקה, כפי שאומרים חז"ל[9] על הפסוק[10] "ויביאה יצחק האהלה שרה אמו", שנר (השבת[11]) שהן הדליקו "היה... דולק מלילי שבת ועד לילי שבת".

למרות זאת, מובן, שבנס חנוכה יש חידוש על־פני הנס של נרות שרה ורבקה[12], ובמיוחד כאשר נס חנוכה גרם לקביעת יום־טוב מיוחד[7].

דחוק לומר, שהמעלה היחידה היא, שמפך השמן של ימי החנוכה, אשר "לא היה בו אלא להדליק יום אחד", הדליקו "שמונה ימים", בעוד אשר נרות שרה ורבקה דלקו בנס רק[13] שבעה ימים – כי זה אינו הבדל מהותי בנס, אלא כמותי בלבד.

ב.
נס חנוכה – כמות או איכות

נס החנוכה מוסבר, בכללות, בשתי דרכים:

א) כמות השמן גדלה בנס, כך שהיה די שמן לכל שמונת הימים – אם באופן שה"פך" נשאר כל יום, לאחר מילוי הנרות "מלא כבתחילה", או כיון שכל יום "מצאו

---

1) ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב.

2) להעיר אשר כסליו (מלא יו"ד – ראה בספרי דשמות גטין) בגימט' קכ"ו ועם הכולל – קכ"ז (ראה קה"י מע' קכו) – אבל לע"ע לא מצאתי גימט' בספרים.

3) משא"כ זה דחודש אייר שכל יום שבו מחוייב בספה"ע, וכיו"ב.

*3) ראה גם לקו"ש חי"ח ע' 308.

4) מג"א ט, כב. ונפק"מ להלכה – ראה ירושלמי ריש מגילה. שו"ע ורמ"א או"ח סתרפ"ח ס"ז. וראה תענית כט, סע"א ואילך, הובא במג"א סתרפ"ו סק"ה.

5) וגם יו"ד וי"ט כסלו, ראה לקמן בפנים סעיף יו"ד.

6) דנוסף לזה שרוב ימי חנוכה הם בחודש כסלו, הרי ידוע (שערי אורה ד"ה בכ"ה בכסלו פמ"ב. ד"ה כי אתה נרי פי"ז) שכל ימי חנוכה כלולים ביום ראשון שלו. ובלשון הש"ס (שבת כא, ב) שביום ראשון ישנם כל ימים הנכנסים.

7) ראה רש"י שבת כא, ב ד"ה מאי חנוכה: על איזה נס קבעוה. וגם לדעת הרמב"ם (עיי"ש ריש הל' חנוכה. ובארוכה – לקו"ש ח"י ע' 142 ואילך) שתקנת יו"ט דחנוכה היא (גם) משום נצחון המלחמה – הרי זה שחנוכה הוא ח' ימים הוא מפני הנס שהי' בשמן (ראה לקו"ש שם הערה 13), נוסף לזה שרק משום נס זה נתקנה מצות הדלקת נ"ח, וכן הלל והודאה (מפרשים בשבת שם).

8) שבת שם.

9) ב"ר פ"ס, טז. רש"י עה"פ.

10) פרשתנו כד, סז.

11) להעיר ממשנ"ת בכ"מ השייכות דנ"ח לנרות שבת, וי"ל דמרומז גם בזה שהסוגיא דנ"ח היא במס' שבת; סיום הל' חנוכה ברמב"ם הוא בהדין "נר ביתו ונר חנוכה כו' נר ביתו קודם כו'". ועוד. וראה רש"י שבת כג, ב ד"ה בנים ת"ח. ולהעיר (שו"ע או"ח סרס"ד ס"ו) דבנש"ק מצוה מן המובחר להדר אחר שמן זית (ובשו"ע אדה"ז שם מוסיף) "כמו לנר חנוכה". וראה לקמן ע' 400 ואילך (והערה 3).

12) אע"פ דלאידך גיסא – הנס דשרה ורבקה הי' בכל שבוע ובכל השנים ובזכות יחיד.

13) ולהעיר: א) כמות השמן שבפך הייתה כדי להדליק בו יום אחד, משא"כ בנש"ק שהיא בהרבה פחות מזה (רק עד לאחרי אכילת הסעודה – שו"ע אדה"ז שם סרס"ג סי"ג. וראה שם ס"א, ס"ז וסי"ד) ב) לדעת כמה ראשונים (נסמנו באנציקלופדיא תלמודית ע' הדלקת הנרות ע' שיב) נרות מקדש צ"ל דולקים רק מערב עד בוקר – משא"כ נרות שרה ורבקה דלקו ז' מעל"ע.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הנרות מלאים שמן" (כשתי הדעות המובאות ב"בית־יוסף"[14]).

ב) איכות השמן השתנתה – כמות השמן המספיקה באופן טבעי ליום אחד בלבד, דלקה שמונה ימים. כלומר, כל יום כלתה שמינית מן השמן שבפך –

כפי שאומר ה"בית־יוסף"[15], שחלקו את השמן שבפך לשמונה, וכל יום מילאו במנורה חלק אחד בלבד, או כפי שמסביר ה"פרי חדש"[16], שביום הראשון מילאו את כל השמן במנורה, ובכל לילה דלקה רק שמינית מהשמן.

לפי זה יוצא, לכאורה, שהבירור אם נס חנוכה דומה לנס הנרות של שרה ורבקה – תלוי בשני אופנים אלו:

בהתאם לאופן השני, שני הניסים הם מסוג אחד – תוספת איכותית ביכולת ההבערה של השמן – בשני המקרים דלק הנר הרבה יותר זמן מהרגיל.

[ההבדל ביניהם הוא: (א) בחנוכה היתה התוספת גדולה יותר[13], לשמונה ימים. (ב) בחנוכה היה נס נפרד כל יום – שהרי הדליקו את המנורה כל יום, ואילו אצל שרה ורבקה דלקו הנרות שבעה ימים ברציפות].

לעומת זאת, לפי ההסבר הראשון, היה נס חנוכה מסוג אחר: בנס נברא[17] עוד שמן, וזה לא היה בנרות שרה ורבקה.

אך גם לפי הסבר זה לא היה חידוש במהות נס חנוכה, כי מוצאים נס כזה כבר קודם בתנ"ך[18] – נס "אסוך השמן" של אלישע.

ג.
הקשיים על שני ההסברים

בכל אחד משני ההסברים הנ"ל ישנו קושי:

לפי ההסבר על תוספת בכמות השמן, ידועה השאלה[19]: כיצד אפשר היה להדליק את הנרות במקדש בשמן שמקורו בנס, והרי כתוב[20] "שמן זית... להעלות נר תמיד"?

והכרחי לתרץ שב"שמן זית" אין הכוונה לשמן שמקורו בזית, אלא לבעל תכונות של "שמן זית" (שאורו צלול[21] וכדומה).

ולפי ההסבר על שינוי באיכות השמן – שבכל לילה דלקה שמינית מהשמן שבפך – צריך להבין[22]:

ההלכה[23] לגבי המנורה קובעת "תן לה מדתה שתהא דולקת מערב עד בוקר... ושיערו חכמים חצי לוג", בנוסף על ההלכה שכלי שרת צריך להיות "מלא", כמובן מן ההלכה[24] ש"כלי שרת... אין מקדשין אלא מלאין". ואילו לפי ההסבר הנ"ל יוצא, שלא קיימו את ההלכה "תן לה מדתה"[25], והנרות לא היו מלאים ב"שיעור שלם הצריך לדבר"[26].

וגם לפי האפשרות השניה יוצא שבכל אחד מהימים (חוץ מהיום השמיני) לא היתה "מדתה שתהא דולקת מערב עד בוקר", אלא ביום הראשון היתה המנורה מלאה פי שמונה מן הנחוץ[27], ביום השני – פי שבע, וכן הלאה.

---

14) לטאו"ח סי' עת"ר.

15) שם (בתי' הא'). וכ"ה בתוס' הרא"ש שבת שם. ועוד.

16) או"ח שם סק"א ד"ה עוד תירץ. וכ"ה בתוס' הרא"ש שם.

17) או ש(רק) נתוסף השמן – ראה ט"ז שם סק"א. כלי חמדה פ' ויקהל (לה, כז־כח).

18) מ"ב ד, ב ואילך. וראה גם מ"א יז, יד־טז (גבי אליהו).

19) בהבא לקמן ראה כלי חמדה שם. "המועדים בהלכה" (להרש"י זוין) ע' קנח, וש"נ.

20) ר"פ תצוה. אמור כד, ב.

21) שבת כג, א.

22) נוסף לזה שלדיעה זו קשה עוד יותר, לכאורה, קושיא הנ"ל – דמכיון שנשתנה איכות השמן, הרי גם התכונות של שמן זית ליכא. אבל ראה לקמן ס"ו והערה 38.

23) מנחות פט, א. וש"נ. – הובא בפרש"י עה"ת ר"פ תצוה. ובאמור (כד, ג) ומדה זו הוקבעה להם.

24) זבחים פח, א.

25) בתוס' הרא"ש ופר"ח שם (ועוד) הקשו כן (רק) על הדלקת ליל א', להסברא שחילקו השמן לח' חלקים (וע"ז תי' שבליל א' נתנו כל השמן במנורה) – והקושיא שבפנים היא, שמכיון שצ"ל "תן לה מדתה", הרי אף שכבר לא הי' להם שמן טהור כשיעור, מ"מ לפועל הי' חסר (גם) בשאר לילות קיום דין "תן לה מדתה" [וגם לפמ"ש בתוס' הרא"ש שם שדין זה הוא רק "היכא דאיפשר" – הרי עכ"פ יש בזה (וכן שיהיו הנרות מלאין) הידור]*, וידוע הביאור בזה שנעשה נס שיהי' שמן טהור (אף שטומאה הותרה בצבור) כי רצה ה' להראות חיבתן של ישראל שיוכלו לקיים המצוה בהידור.

26) לשון רש"י זבחים שם.

27) אבל ראה פרש"י הנ"ל (בהערה 23) דמדה זו הוקבעה להם.

---

*) נ"פ מה שחקר בראש יוסף לשבת שם, דאם נאמר דבענין כמדתה אפי' בדיעבד, במקרה שאין שמן כשר מספיק למנורה לכל הנרות, האם יש לערב בו שמן פסול כו', ע"ש – מקום לומר בנדו"ד שמחזייבים להוסיף משמן טמא (שהותרה בצבור) כדי לקיים "תן לה מדתה".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ד.
הסבר שלישי – נס שיש בו שני הפכים ביחד

יש להסביר אפשרות אחרת באופן נס חנוכה, שעליה אין מתעוררות הקושיות הנ"ל, ואשר לפיה יהיה מובן החידוש בהדלקת הנרות בנס חנוכה, שלא היה כדוגמתו לפני־כן:

כמובא לעיל מ"בית יוסף", נעשה נס חנוכה, לפי אחת הדעות, באופן ש"נתנו כל השמן בנרות... ובבוקר מצאו הנרות מלאים שמן".

ויש לומר, שההסבר לכך איננו שהשמן דלק ואחר־כך נמלאו הנרות בנס, אלא שהשמן דלק ויחד עם זאת לא נגרע ממנו מאום[28], כפי שאומרים חז"ל על "אש של מעלה", שהיא "שורפת ואינה אוכלת"[29].

ויש להעיר – אף אם נאמר שאפשר להדליק את המנורה בשמן של נס, אשר תכונותיו כשמן זית, כדלעיל, בכל זאת מובן, שאור המנורה[30] צריך להיות כזה הבא מן ה"שמן למאור"[31].

אם־כן יוצא, שבנס זה היה דבר והיפוכו:

אש ואור־נרות טבעיים, הבאים משמן וכדומה[32] גורמים בהכרח לכליון השמן[33]. אך כאן מצד שני – לא חסר מאום מן השמן[34].

כלומר, היה כאן כליון ואי־כליון בבת אחת.

זהו דבר שהוא "נמנע הנמנעות"[35], כמו הנס של "מקום ארון אינו מן המדה"[36], שהיו בו שני הפכים בבת־אחת: לארון היתה מדה, כמפורש בתורה[37], "אמתים וחצי ארכו...", ויחד עם זאת היה המקום "אינו מן המדה".

ה.
הנס התרחש דוקא על־ידי התכונה ההפוכה

יש כאן ענין עמוק יותר:

בענין של "מקום ארון אינו מן המדה" אין מודגש רק שיש בארון שני הפכים – "מדה" ו"אינו מן המדה" בבת אחת, אלא יותר מכך: הענין של "אינו מן המדה" נבע דוקא מכך שהארון היה בעל מדות מסויימות. אילו לא היה הארון בנוי במדות המדוייקות המפורשות בתורה, לא היתה בו קדושת הארון, וממילא לא היה מתרחש הנס של "אינו מן המדה".

בדומה לכך גם בנס חנוכה, לפי הדעה דלעיל: הנס התרחש דוקא על־ידי כך שהדליקו את הנרות במקדש כהלכה, וכיון שאור המנורה חייב לבוא משמן, שכלה באש כדלעיל, יוצא, שהנס של "מצאו הנרות מלאים שמן" (שלא נגרע השמן) התרחש דוקא על־ידי שהוא היה בעל תכונה של כליון השמן.

ו.
רק באופן השלישי מתרחש הנס בכל רגע

כדי להבין את הקשר שבין צורה זו של הנס לבין חנוכה, יש להסביר את ההבדל שבין שלושת ההסברים שהובאו לעיל לגבי הנס – (א) תוספת בכמות השמן, (ב) תוספת באיכות השמן, (ג) שני הפכים – כליון ואי־כליון בבת אחת:

בהסבר הראשון נראה נס רק ברגע הראשון, כאשר השמן נוסף בנס, אבל אחר־כך הוא דולק באופן טבעי.

אמנם, נס השמן קשור להדלקה, כי אילולא השמן הנסי לא היה במה להדליק את נרות המקדש, ואם כך יוצא, שעצם דליקת הנרות בשמן זה קשורה לנס, אך בכל זאת – אין הנס ניכר בגלוי. וההוכחה: מי שאינו יודע מהו מקור השמן אינו יודע שהתרחש נס.

באופן השני, דולקת כמות השמן הקטנה זמן ממושך הרבה יותר מן הטבע, והנס ניכר בזמן הבעירה. אך רק

---

28) ראה גם ב"ר (פי"א, ב): ברכו בנר .. הדלקתי את הנר בלילי שבת ובאתי ומצאתי אותו במוצאי שבת דלוק ולא חסר כלום [אף שיש לפרש (עכ"פ בדוחק) הלשון "ולא חסר כלום" – שנתמלא הנר בשמן אחר. וראה במדב"ר ספט"ו]. וראה לקמן הערה 30.

29) שמו"ר (פ"ב, ה) – בנוגע לסנה.

30) משא"כ: א) בסנה שמפורש וירא מלאך ה' אליו בלבת אש מתוך הסנה (מקום האש ולא – סיבתו), ב) הא דב"ר הנ"ל אין הכרח שהי' אש טבעי. – בנוגע נרות שרה ורבקה הרי לא נאמר ש"לא חסר כלום", ובפשטות נ"ל שנחסר לאט לאט, כנ"ל בפנים ס"ב.

31) תרומה כה, ו. ועוד.

32) וכן הי' במשכן ומקדש (אף) שותצא אש מלפני ה' ותאכל גו' (שמיני ט, כד).

33) ענינו בעבודה ראה תו"א מקץ (לג, ג) ובכ"מ.

34) ואעפ"כ היו גם התוצאות דכליון השמן שבעבודה (ראה הערה הקודמת) – ויש לבאר עפמש"כ אדה"ז בשו"ע שלו (חאו"ח סתצ"ה קו"א סק"ב) בנוגע להבערה* וכ"ש וק"ו ופשיטא בנוגע להדלקת המנורה שענינה למאור. ואכ"מ.

35) ראה שו"ת הרשב"א סתי"ח, הובא בס' החקירה להצ"צ ע' 68. סה"מ תרע"ח ע' תכ.

36) יומא כא, א. וש"נ.

37) תרומה שם, יוד.

*) וראה שו"ת אבני נזר (או"ח סי' רלח). התוהמ"צ להרגצ'ובי מע' הבערה ועוד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוצאת הנס נראית בזמן הבעירה, ואילו הנס עצמו כבר התרחש ברגע ששינה הקדוש־ברוך־הוא את איכות השמן וחיזקו[38].

רק לפי ההסבר השלישי, שהוא "נמנע הנמנעות", מתרחש הנס בכל רגע ורגע מחדש.

ז.
שלושה אופנים של קבלת עול ומסירות נפש

שלושת האופנים של הנס, כבכל ענין בתורה, קיימים גם בעבודת האדם:

ההבדל בין טבע לבין נס בעבודת האדם הוא[39]: "טבע" זוהי עבודה שלפי טעם ודעת – עבודה המוגבלת בהתאם לטבע האדם ומציאותו, בהתאם למה שהוא מבין והוא מרגיש. "נס" מראה על עבודה של קבלת עול ומסירות נפש שלמעלה מטעם ודעת – אין מתחשבים ברצון הפרטי, ובוודאי לא בטבע, בהבנה וברגשות, אלא מקיימים את רצון הקדוש־ברוך־הוא עד כדי מסירות נפש.

אמנם, כל עבודה חייבת להתבסס על קבלת עול ומסירות נפש, כדברי חז"ל[40] "יקבל עליו עול מלכות שמים תחלה ואחר־כך מקבל עליו עול מצוות", כי אין הנברא יכול לסמוך על כך ששכלו ורגשותיו יובילו אותו תמיד בהתאם לרצון העליון, אך יש בכך דרגות שונות:

דרגה אחת היא, שההרגשה של קבלת עול ומסירות נפש (ה"נס" שמעל הטבע) קיימת רק בתחילת היום, בשעת קריאת שמע, שתוכנה "לקבל עליו מלכות שמים במסירת נפש"[41] – ואחר־כך במשך היום, העבודה היא לפי טעם ודעת.

אמנם, הרגשה זו בתחילת היום משאירה רושם על היום כולו, כך שהעבודה תהיה בהתאם לרצון ה', אך בכל זאת, קבלת העול ומסירות הנפש (ה"נס") קיימות בהמשך היום רק בהעלם*[41], ואילו האדם מתעסק בעבודה שעל פי טעם ודעת.

דרגה שניה היא, שההרגשה של קבלת עול ומסירות נפש הקיימת בתחילת היום משפיעה בגלוי על עבודתו במשך היום כולו, עד אשר הדבר "קבוע בלבו תמיד ממש יומם ולילה לא ימוש מזכרונו"[41].

אך אין הכוונה שבמשך כל היום הוא עסוק בעבודה של מסירות נפש, אלא רק שהרגשה זו הקיימת אצלו בשעת קריאת שמע מאירה את היום כולו, ומשפיעה על עבודתו בתורה ובמצוות, שהיא עבודתו העיקרית.

דרגה שלישית היא, שבמשך כל היום כולו הוא שקוע בעבודה של מסירות נפש.

כשם שאמר רבי עקיבא "כל ימי היתי מצטער...[42] מתי יבוא לידי ואקיימנו"[43]. היתה לו מסירות נפש לא רק בשעת קריאת שמע, אלא "כל ימי" – תמיד, בכל עניניו.

ח.
שלושת האופנים תלויים במצב הרוחני

שלושת האופנים הללו תלויים במצב הרוחני הקיים:

בשנים כתיקונן, כאשר אור הקדושה מאיר בגלוי בעולם (ובעבודה – בדרגת הצדיקים), מספיק שקיימת תחושת מסירות נפש בקריאת שמע, בתחילת היום*[43], כי אין חושך, ודי ברושם שמותירה מסירות הנפש כדי להשפיע על כך שהעבודה שלפי טעם ודעת תתבצע כראוי.

אבל במצב ש"החושך יכסה ארץ" אין די בכך. אז יש צורך שתחושה זו תהיה גלויה במשך כל היום*[43], ורק כך אפשר להכניע את החושך. ובכך ישנם שני אופנים:

אופן אחד הוא, שחשכת העולם מסתירה אלקות רק עד כמה שהעולם (מלשון העלם[44]) מעלים את אור הקדושה מטבעו, מצב זה נקבע בטבע, ולכן עיקר עבודת האדם היא לפי טעם ודעת (טבע של הנפש האלקית שלו), אלא שכדי למנוע בלבול עבודתו הרוחנית של היהודי על־ידי ההעלם יש צורך שהרגשת מסירות הנפש תאיר בגלוי במשך היום כולו.

---

38) שאי"ז טבע הפכי ומנגד לטבעו הקודם, רק הוספה באיכות וכח שמן זה. ושמנים שונים (אפילו בשמני זית עצמן שונים, ואפילו בזית זה עצמו – ג' זיתים הם ובהם ג' כו' (מנחות פו, א)) אינם שווים במהירות הכליון שלהם בהדלקתן – כנראה בחוש. ולהעיר מד"ה החודש ה'ש"ת פ"ב: נהפך ליש אחר ובטבע אחרת .. באותו הסוג אבל הם מיני יש הפכים זמ"ז היינו בטבעים הפכים .. והשינוי הוא בטבע הפכי ממש. וראה שם בסוף הפרק, ובד"ה החודש עטר"ת פ"א. וראה שער היחוד והאמונה פ"ב (גבי קרי"ס). וראה – ע"ד ב' סוגי נסים ביצי"מ – לקו"ש ח"ה [המתורגם] ע' 176 הערה 27 ובשוה"ג שם. לקו"ש ח"ו [המתורגם] ע' 95. חי"ח ע' 242. ואכ"מ.

39) בהבא לקמן ראה לקמן ע' 363 לקו"ש חי"ד ע' 151 ואילך. וש"נ.

40) ברכות רפ"ב. וראה מכילתא יתרו כ, ג.

41) תניא ספכ"ה.

*41) ומ"ש בתניא שם ש"קיום התורה ומצותי' תלוי בזה שיזכור תמיד ענין מסירת נפשו לה' כו'" (היינו שהמסנ"פ צ"ל בגילוי, כדלקמן בפנים באופן הב') – כי הוא כדי ש"יוכל לעמוד נגד יצרו לנצחו כו'" (תניא שם), ואופן הא' שבפנים הוא בעבודת הצדיקים, כדלקמן בפנים סעיף ח.

42) כי צער שייך כאשר התשוקה לזה היא בגילוי.

43) ברכות סא, ב. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 124. לקו"ש חי"ז ע' 283.

*43) ראה עד"ז לקו"ש חי"ז שם ואילך.

44) לקו"ת שלח לז, ד. ובכ"מ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אבל כאשר העולם מחשיך יותר והוא מתנגד לאור הקדושה, עד אשר ישראל נתונים במיצר ובשביה, והעולם מונע את עבודת ה', צריכה העבודה של ישראל להתבסס בעיקר על מלחמה בחושך העולם, בשבירת החושך עד להפיכתו לאור. לצורך עבודה זו יש הכרח במסירות נפש תמידית על כל צעד ושעל, במשך כל היום.

ט.

בתקופת יון – מסירות נפש תמידית

זהו ההסבר לכך שבחנוכה היה הנס באופן של "נמנע הנמנעות" – נס חדש בכל רגע – כי כך היה בעבודה הרוחנית של ישראל בתקופה ההיא*[44]:

עקב החושך הגדול ששרר בתקופת יון (אשר עמדו "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך"[45]) היתה לישראל מסירות נפש גלויה – חלשים כנגד גבורים... – כדי להלחם בחושך[46]. עבודה זו גרמה ל"וה' (בתוספת וא"ו) יגיה חשכי"[47] – שם הוי' שמעל ל"השתלשלות", אשר דוקא הוא "יגיה חשכי" – הופך את חשכת הגלות[48].

זה התבטא בנס פך השמן "שהיה מונח בחותמו של כהן גדול", דרגה ש"אין החיצונים יכולים ליגע שם כלל", כי זוהי "עצמות המאציל שלמעלה מכל ההשתלשלות לגמרי"[49], ולכן היה גם הנס עצמו באופן שאין לו אחיזה בטבע – "נמנע הנמנעות".

י.

י"ט כסלו – גילוי השמן שבתורה

לפי זה יובן הקשר שבין כל האמור לבין החג השני שחל בחודש כסלו – י"ט כסלו, "ראש השנה לחסידות"[50]:

בתקופת החושך של עקבתא דמשיחא[51], כשהחושך גובר מיום ליום – דוקא אז יש הכרח לגלות את השמן שבתורה – פנימיות התורה, עד ל"רזין דרזין דאורייתא"[52], "נקודת היחידה שבתורה"[53], המגלה את "נקודת היחידה" של היהודי[54],

באופן של יפוצו מעינותיך חוצה[55] – שמעיינות החסידות יפוצו החוצה,

ודוקא כך נגרם "והוי' יגיה חשכי", גם את החושך הזה, עד שיקויים היעוד "ולילה כיום יאיר"[56], שחושך הגלות ייהפך לאור, בקרוב ממש.

(משיחות מוצאי זאת חנוכה תשל"ה,
י"ב תמוז תשכ"ו)

*44) ועד"ז י"ל בנוגע החילוק בין הנס דאסוך השמן דאלישע (שהי' ניכר רק ברגע שנברא השמן נס), ונס הנרות דשרה ורבקה (שהי' ניכר גם אח"כ בעת שדלקו):

אלישע הי' נביא – גלה סודו אל עבדיו הנביאים ((עמוס ג, ז) אדם המכריז ומשמיע (רש"י וארא ו, א) וראה אגה"ק סי"ט) – והנסים שלו שבכתובים הנ"ל – כולל נס האסוך – באו בקיום הבטחת אלי' הנביא שיהי' "פי שנים ברוחך" (מפרשים למ"ב ב, ט) – גילוי אור, שמספיק הרגש המסנ"פ בתחילת היום; שרה הוא שם ב"ן שיורד למטה לברר בירורים (תו"ח פרשתנו קכו, ב. ובכ"מ), חושך דעולמות בי"ע – שאז צ"ל זכרון המסנ"פ בגלוי במשך היום, כנ"ל בפנים סעיף ח.

45) נוסח ועל הנסים.

46) ראה שערי אורה ד"ה בכ"ה בכסלו פמ"ב. ועוד.

47) ש"ב כב, כט. ד"ה זה בתו"א ושערי אורה (ועיי"ש ספי"ז).

48) ולכן ענינם של נ"ח הוא להאיר את החשך דוקא (תו"א סד"ה רני ושמחי (הב'). סד"ה נ"ח. שערי אורה סד"ה בכ"ה בכסלו. סד"ה רני ושמחי. ובכ"מ).

49) שערי אורה ד"ה כי אתה נרי פי"ד.

50) אגה"ק של כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע לחג הגאולה די"ט כסלו תרס"ב. פאקסימיליא מהמכתב – בקונטרס ומעין ע' 17. נדפס גם ב"היום יום" בתחלתו. ובכ"מ.

51) ראה ד"ה כי אתה נרי בתו"א (מא, א) ושערי אורה (ספי"ט) ד"והוי' יגי' חשכי" קאי על החשך דדורות האחרונים דעיקבתא דמשיחא.

52) אמ"ב שער הק"ש פנ"ד ואילך.

53) ראה בארוכה קונטרס ענינה של תורת החסידות סעיף ה' ואילך.

54) ראה לקמן ס"ע 308 ואילך ובהערות שם.

55) ביאור ג' ענינים אלה, ראה לקו"ש ח"ה ע' 432-3. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 100-99 ובהערות שם. לקו"ש ח"י ע' 106. ועוד.

56) תהלים קלט, יב.

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום ראשון עמ' א

לו' משמע שרק בבור עשרה שהוא ראוי להמית חייבים על מיתת השור, אבל בפחות מעומק זה אין חייבים על מיתת השור אלא על נזקיו בלבד. נמצא שבין בור עשרה למיתה ובין בור תשעה לנזקים מפורשים בכתוב, ושניהם אבות.

מנסה הגמרא להעמיד את דברי רב פפא באופן אחר: **אֶלָּא** מה שאמר רב פפא 'תולדותיהן לאו כיוצא בהן', אמר כן **אַתּוֹלְדוֹת** בור שהן **אַבְנוֹ סַכִּינוֹ וּמַשָּׂאוֹ שֶׁהֵנִּיחָן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהֵזִיקוּ** בני אדם שנתקלו בהם.

דוחה הגמרא, אבנו סכינו ומשאו אלו **הֵיכִי דָּמֵי** – באיזה אופן הם אמורים. **אִי דְּאַפְקְרִינְהוּ** [הפקירם] והניחם ברשות הרבים, הלא **בֵּין לְרַב וּבֵין לִשְׁמוּאֵל** שנחלקו בדין דומה שיובא בסמוך, **הַיְינוּ בּוֹר,** ולא יתכן לומר עליהם 'תולדותיהן לאו כיוצא בהן', שהרי הם דומים לגמרי לאב של בור עצמו, ואין שום סיבה שישתנה דינם מדין האב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לקוטי שיחות

פרשת חיי־שרה

כרך כ, שיחה א

מתורגם ללשון הקודש

א.

פרושי רש"י לדברי התורה על שנות חיי שרה, אברהם וישמעאל

בפרשתנו מספרת התורה על מספר שנות חייהם של שרה, אברהם וישמעאל: בתחילתה[1] – "ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים", ובסופה – "ואלה ימי שני חיי אברהם... מאת שנה ושבעים שנה וחמש שנים"[2], "ואלה שני חיי ישמעאל מאת שנה ושלושים שנה ושבע שנים"[3].

בפירוש רש"י על התורה רואים כאן דבר מופלא: למרות שבכל שלושת המקומות כתובות המילים "שנה" "שנים" הן במספר המאות, הן בעשרות והן באחדות, שונה פירוש רש"י בכל אחד מהם, כדלהלן:

על שנות שרה[1] הוא מפרש: "לכך נכתב שנה בכל כלל וכלל לומר לך שכל אחד נדרש לעצמו", שמכך לומדים "בת ק' כבת כ' לחטא... ובת כ' כבת ז' ליופי";

אצל אברהם[2] אומר רש"י "בן ק' כבן ע' ובן ע' כבן ה' בלא חטא" – כלומר, נלמד מכאן ענין אחד בלבד[4], שבהיותו בן ק' היה אברהם "בלא חטא" כבן ע' וכבן ה', ולא כאצל שרה, ששם נלמדים שני ענינים – בלא חטא, ויופי – "כל אחד נדרש לעצמו";

ואילו אצל ישמעאל[3] אין רש"י מסביר כלל מדוע "נכתב שנה בכל כלל וכלל"[5]!

מפרשי רש"י[6] דנים כאן בהרחבה גדולה על האופן שבו ניתן ליישב את השינויים הללו בדברי רש"י, אבל בנוסף לקשיים השונים שישנם על כל אחד מן התשובות, מתעוררת כאן שאלה כללית:

כיוון שהענין כלל איננו פשוט, עד אשר לכל אחד מן המפרשים יש הסבר אחר, הרי צריך היה רש"י, המפרש את הפסוקים גם ל"בן חמש למקרא"[7], לכתוב את פירושו בצורה ברורה, שתהיה מובנת, כך שלא יישארו ספקות בכוונתו.

הכרחי אפוא לומר שכוונת רש"י בפרוש הדברים מובנת באופן ברור ממילותיו, ואין כל צורך להוסיף על כך הסברים.

ב.

מעלת אברהם "בן ק' כבן ע'" כתובה בפרוש בתורה

ההסבר לכך הוא:

מדברי רש"י לגבי שרה, ש"לכך נכתב שנה בכל כלל וכלל[8] לומר לך שכל אחד נדרש לעצמו בת ק'... לחטא... ליופי..." מובן מאליו, שגם מאוחר יותר, כאשר אצל

---

1) כג, א.

2) כה, ז.

3) שם, יז.

4) במפרשים (דברי דוד להט"ז ריש פרשתנו. וראה גם משכיל לדוד שם – ודלא כברא"ם שם ד"ה שני ח"ש) שלא הביא רש"י ענין היופי גבי אברהם כי באיש לא שייך מעלה זו – אבל אינו מתורץ מה שדורש רש"י רק ענין אחד?

ומ"ש במשכיל לדוד שם (וראה ט"ז שם באו"א) שיש ב' ענינים ב"בלא חטא" – שמענישים בידי שמים (ע"פ פרש"י בראשית ה, לב) ובידי אדם, ע"ש (וראה בארוכה השקו"ט ברא"ם ושאר מפרשי רש"י שם) – אינו מרומז כלל ברש"י, והו"ל לרש"י לפרש כן בהדיא (כדלקמן בפנים). ואכ"מ.

5) וכן אינו מפרש: בשנות יצחק (וישלח לה, כח), יעקב (ויחי מז, כח. ובשינוי), יוסף (שם בסופו ובשינוי). ולהעיר שגם אינו מפרש למה לא נכפל באברהם וכו' ע"ד שנכפל בשרה "שני חיי שרה – כולן שווין לטובה".

6) ריש פרשתנו. – וברמב"ן שם מסיק "ואין מדרשו זה ("בת ק' כו'") נכון".

7) לשון המשנה – אבות פ"ה מכ"א (בסידור אדה"ז – מכ"ב).

8) דלא כמ"ש ברע"ב ורא"ם (ד"ה בת ק' וד"ה שני ח"ש) ריש פרשתנו, שההיקש "בת ק' כו'" נלמד ממש"נ אח"כ "שני חיי שרה" (וגבי אברהם נלמד מיתורא דקרא "ואלה ימי שני חיי אברהם גו'"*. משא"כ גבי ישמעאל שאין יתור בלשון הכתוב, ע"ש), וכמו שהקשה עליו במשכיל לדוד שם (וראה שם (וכן בגו"א, לבוש ועוד) עוד קושיות על פי' הרא"ם. ואכ"מ).

---

*) להעיר דגבי אברהם לא העתיק רש"י בהד"ה תחילת הכתוב "ואלה ימי שני חיי אברהם אשר חי" (ומזה מוכח גם דלא כפי' החזקוני וגו"א ריש פרשתנו. לבוש פרשתנו כה, ז. ועוד).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אברהם "נכתב שנה בכל כלל וכלל" צריך כל כלל להיות "נדרש לעצמו", ולומדים מכאן שני ענינים[9].

מובן, אפוא, מאליו, שבדברי רש"י אצל אברהם "בן ק' כבן ע'" אין הוא מתכוון למסקנה הנלמדת מכאן בהמשך – "בלא חטא", אלא למסקנה נפרדת, נוספת[10]. ורש"י אינו מסביר מה נלמד מ"בן ק' כבן ע'", מפני שהחידוש הנלמד מכך כתוב בפרוש בפסוק:

כאשר אמר הקב"ה לאברהם, שיולד לו בן משרה, נאמר בתורה[11]: "ויאמר בלבו הלבן מאה שנה יולד..." – אברהם תמה על האפשרות ללדת ילד בגיל מאה שנה, כפי שמפרש שם רש"י[12], ש"בימי אברהם נתמעטו השנים כבר ובא תשות כח בעולם .. שמהרו תולדותיהם ני ס' ובני נ'"[13].

ולפי זה מובן בפשטות שזו היתה מעלתו של אברהם, שהיה "בן ק' כבן ע'": למרות שהגיל להולדת ילדים היה אז "בני נ'", לא היתה "תשות כח" זו אצל אברהם*[13], אשר גם בהיותו "בן ק'", הוא נשאר בענין זה "כבן ע'"[14] (כפי שרואים, שהוא הוליד את ישמעאל בהיותו בן פ"ו שנים*[14]).

(לפי זה יובן טוב יותר פירוש רש"י על "הלבן מאה שנה יולד", שאין זאת תמיהה, כיצד הוא יוכל ללדת בגיל מאה שנה, אלא זוהי "תמיהה קיימת" – אמר בלבו הנעשה חסד זה לאחר מה שהקב"ה עושה לי").

אך לא כך היה אצל שרה, אשר "חדל להיות לשרה אורח כנשים"[15], והיא לא יכלה ללדת ילדים[16] בדרך הטבע, ואצלה17 היה הכרח בנס[12] – "היפלא מה' דבר"[18] – כדי שיולד לה יצחק. (אלא, ששרה חשבה, שגם אברהם כבר אינו יכול להוליד[19] – "ותצחק שרה... אחרי בלותי... ואדוני זקן"[20]).

לפי זה מתורץ גם קושי גדול, מדוע אין רש"י מסביר שום דבר, על כך שלאברהם נולדו ילדים (בני קטורה[21]) למעלה מארבעים שנה לאחר לידת יצחק[22], ואינו מציין כאן שהולדה זאת היתה באמצעות נס[12] –

כי עובדה זו כבר מוסברת על־ידי המילים "בן ק'

---

9) לולא דמסתפינא הייתי אומר דברש"י הי' כתוב "בן ק' כבן ע' לכח (או כיו"ב – ראה לקמן בפנים) ובן ע' כבן ה' בלא חטא". והמעתיק שלא הבין ה"לכח" – השמיטו. – ויש לחפש בדפוסים הראשונים וכת"י*.

זה עתה ראיתי במהד"ת של ברלינר שהוסיף בסוגריים תיבת "לכח" אל לא ציין מקורו.

10) ועפ"ז מתורצת בפשטות קושיית המפרשים (גו"א ודברי דוד ריש פרשתנו) דל"ל היקש ד"בן ק' כבן ע'", והרי בהיקש "בן ק' כבן ה'" סגי?

11) לך יז, יז.

12) וכבר האריכו בזה ברמב"ן ומפרשי רש"י שם. ואכ"מ.

13) דתרח הוליד את אברם והוא בן ע' (נח יא, כו). וצ"ע בכתבו "בני ס'"**. ובפרט שמסתמך על הדורות "שמנח ועד אברהם" ואין שם זכר לשישים.

ואולי מקורו "ויצחק בן ס' שנה בלדת אותם" (תולדות כה, כו), ותו לא (מצינו ש)התפללו יצחק ורבקה. ודוחק.

ולהעיר מ"אחת לס' או לע' שנה" (כריתות ו, ב. ירוש' יבמות פ"ח ה"ג).

*13) להעיר מרש"י ישן לך יז, כד: והי' מתיירא שהי' זקן – אבל אין מזה ראי' לגבי תשות כח בנוגע להולדת בנים.

14) לך טז, טז.

*14) בבראשית זוטא (ירושלים, תשכ"ב) עה"פ: "בן מאה כבן שבעים לנוי". אבל ע"ד הפשט לא מצינו שהנוי פשוט בבן שבעים (ובפרט ע"פ פרש"י שאז הפסיקו ללדת) יותר מבן ק'.

15) וירא יח, יא. – ולהעיר שאף שבתחילת הכתוב נאמר "ואברהם ושרה זקנים", בסיום הפסוק נתוסף ש"חדל להיות לשרה גו'", אבל לא נתוסף באברהם ענין עד"ז – של תשות כח וכיו"ב.

16) ואף שבלאה"כ הרי היתה עקרה (נח, יא, ל) – אין הכרח שידעה עד"ז (ע"פ דרך הפשט – משא"כ למ"ד (יבמות סד, ריש ע"ב) דאיילונית היתה, דניכרת בסימנים). וראה לך טז, ב: עצרני ה' מלדת גו' אולי אבנה ממנה.

17) ע"ד הדרש גם אברהם הי' עקר (יבמות שם, א. ועוד) אבל לא הובא זה בפרש"י עה"ת. וי"ל הטעם – כי הוא היפך הפשט, כדמוכח מישמעאל כו' (כמ"ש בראב"ע נח שם).

ומ"ש רש"י (לך טו, ה) "צא מאצטגנינות שלך .. שאינך עתיד להעמיד בן כו'" – הרי (נוסף למ"ש במפרשי רש"י שם, שעכצ"ל שהכוונה ב"להעמיד בן" היא לבן משרה – שהרי נולד ישמעאל קודם שנשתנה שמו לאברהם – הרי) מזה ששינוי "המזל" (פרש"י שם) דיו שיוליד בן, מוכח שלא הי' עקר.

18) וירא שם, יד.

19) ואף שהוליד ישמעאל בהיותו בן פ"ו שנה, כנ"ל (וראה לך שם: עצרני גו' (ולכן) בא נא גו') – אין זו הוכחה שגם עתה (י"ד שנה לאח"ז) עדיין ראוי להוליד. ודוחק קצת. וראה לקמן בפנים סעיף ג.

20) וירא שם, יב. וראה רש"י לך טז, ה.

21) פרשתנו כה, א ואילך. וראה רש"י פרשתנו (כד, סב) שבעת שיצחק חזר מהליכתו להביא הגר לאברהם שישאנה פגש את רבקה כו'.

22) שהרי יצחק נשא את רבקה בהיותו בן ארבעים שנה (תולדות כה, כ).

---

*) בדפוס ראשון וכת"י רש"י שתח"י הוא כבפנים. ובדפוס שני דרש"י כל פירוש רש"י זה ליתא.

) ובכת"י רש"י שתח"י (וכן בדפוסים הראשונים דפרש"י) ליתא "בני שישים" (בדפוס א' (ורוב כת"י שתח"י) "בני **שלשים ובני שבעים"; בכמה כת"י – רק "בני שבעים"; ובדפוס שני "בני שלשים ובני ארבעים").

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כבן ע'", שאצל אברהם לא היתה קיימת תשות כח), שהגבילה את הולדת הילדים עד לגיל שבעים[23], ל"תשות כח" זו לא היתה השפעה על אברהם*[23], ולפיכך נולדו הילדים בגיל מאה שנים, ואף הרבה יותר מאוחר, כשם שבמעלה של "בן ע' כבן ה' בלא חטא" אין הכוונה שלאחר גיל שבעים השתנה ח"ו הדבר, אלא הכוונה היא שהוא היה כל ימי חייו בלא חטא[24].

ג.
הקשיים על ההבדלים בפרושי רש"י

באמצעות הבדל זה בין אברהם לשרה יובנו ההבדלים בפירושי רש"י:

על הפסוק[25] "היניקה בנים שרה" מפרש רש"י: "ביום המשתה הביאו השרות את בניהן עמהן והיניקה אותם, שהיו אומרות לא ילדה שרה אלא אסופי הביאה מן השוק". ועל הפסוק (בתחלת פרשת תולדות[26]) "אברהם הוליד את יצחק" אומר רש"י "לפי שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה... מה עשה הקב"ה צר... והעידו הכל אברהם הוליד את יצחק".

צריך להבין מדוע אומר רש"י אצל שרה שהשרות[27] (נשים חשובות) אמרו "לא ילדה שרה", ואצל אברהם אומר שהיו "ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה"[28]?

כמו־כן אין מובן: העובדה ש"היניקה בנים שרה" מוכיחה ש"ילדה שרה", ואין זה "אסופי", אבל אין זאת הוכחה לכך שזהו בנו של אברהם, והשרות יכלו אפוא לומר, כליצני הדור, ש"מאבימלך נתעברה שרה"[29], ביודען שאברהם הוא זקן בן מאה שנה?

והקושי הגדול עוד יותר, שהרי בגמרא[30] מובאים שני הענינים בהמשך אחד – "היניקה בנים שרה .. היו כל אומות העולם מרננים .. שהביא אסופי מן השוק .. אברהם אבינו הלך וזימן כל גדולי הדור ושרה אמנו זימנה את נשותיהם .. והיניקה את כולן, ועדיין היו מרננים ואומרים אם שרה בת תשעים שנה תלד, אברהם בן מאה שנים יוליד, מיד נהפך קלסתר פנים של יצחק..."

אבל לפי כל האמור לעיל יתורצו כל הקשיים: תמיהתן של השרות היתה מלכתחילה רק לגבי שרה, כי אצלה "חדל להיות..." ולא ייתכן שתלד ילדים ואילו לגבי אברהם, אשר הוליד את ישמעאל בהיותו בן פ"ו שנה, אין זה כלל פלא שהוא יכול להוליד ילד גם בהיותו בן מאה.

לפיכך לא היה אצל אנשים חשובים בכלל פלא ש"אברהם הוליד את יצחק", רק "ליצני הדור", אשר אינם מתענינים באמת, אלא מחפשים מקום ללעג, רק הם אמרו ש"מאבימלך נתעבר שרה".

אבל הקב"ה רצה למנוע אפילו את לעגם של "ליצני הדור", ולפיכך "צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם והעידו הכל אברהם הוליד את יצחק".

ד.
הקושי על פירוש מספר שנות חיי ישמעאל

הסיבה לכך שרש"י אינו מפרש אצל ישמעאל "בן ק' כבן ל' ובן ל' כבן ז'", למרות שגם שם כתוב "שנה בכל כלל וכלל" היא, ששם הדבר מובן מאליו, לפי פרוש רש"י בהמשך, אצל אברהם: בן ק' כבן ל' – ללא תשות כח[31], ובן ל' כבן ז' – לחטא (חזרתו בתשובה[32] היתה כבר מגיל שלושים שנה[33]).

---

23) וזהו ג"כ החידוש בלימוד זה ("בן ק' כבן ע') – שלכן הוצרך הכתוב להוסיף תיבת שנה גם גבי כלל זה – כי לולי זה הי' מקום לומר, דזה שהוליד אברהם בני קטורה הוא (לא מפני שמלכתחילה לא הי' אצלו "תשות כח", כ"א) מפני שלאחרי שנתברך מהקב"ה שיוליד יצחק חזר כוחו כו' ונשאר אצלו גם אח"כ,

[ובפרט שנתברך (לך יז, ו) "והפריתי אותך במאד מאד" – דלא כשרה שנתברכה רק "נתתי ממנה .. בן" (שם, טז)].

וע"ז מחדש הכתוב שאברהם הי' "בן ק' כבן ע'", שמלכתחילה לא הי' תשות כח אצל אברהם, והי' אפשר להוליד ע"פ טבע.

*23) וגם אצל יעקב לא היה תשות כח, שהרי נשא אשה בהיותו בן פ"ד (ראה רש"י ס"פ תולדות, ויצא כט, כא) – ובפשטות הטעם שלא נשא קודם י"ל שהי' מפורסם ציווי אברהם לא לקח גו' כ"א ממשפחתי גו' ולא רצה לעזוב הוריו עד שיצוהו ע"ז (ראה רש"י ס"פ נח). ולכן רק אח"ז אמר "אימתי אעמיד י"ב שבטים" (רש"י ויצא שם).

וראה לקמן בסוף השיחה והערה 46.

24) ראה שקו"ט במפרשי רש"י (רא"ם (ד"ה שני ח"ש), גו"א ועוד) ריש פרשתנו – בנוגע לשרה ואכ"מ.

25) וירא כא, ז. וראה גם רש"י לך יז, טז.

26) כה, יט.

27) וברש"י לך שם "שהיו מרננים עליהם כו'". וראה השינויים בזה גם במקומות שצויינו בהערה 30. פסיקתא דר"כ פ' שוש אשיש. פסיקתא רבתי פמ"ב. ואכ"מ.

28) ע"פ פי' הא' ברש"י וירא (כא, ב) "שנולד לט' חדשים שלא יאמרו מביתו של אבימלך הוא" – מובן שרק "ליצני הדור" היו אומרים כן. ולהעיר גם מרש"י שם כ, טז.

29) או ממי שהוא אחר (ראה הערה שלפנ"ז).

30) ב"מ פז, א. וראה תנחומא תולדות (א־ג). ועוד.

31) דבן שלשים לכח (אבות פ"ה שם) – והוא נראה במוחש גם לבן חמש. וראה לקמן בפנים.

32) רש"י כה, ט. וראה רש"י כב, א. וראה לקמן הערה 40. ולהעיר מריב"א עה"ת ריש פרשתנו (בשם הר"ר אליקים). משכיל לדוד שם (בסוף הד"ה).

33) ראה לקמן בפנים והערה 40.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לפי זה צריך להבין את דברי רש"י במקום זה:

על "ואלה שני חיי ישמעאל..."[3] אומר רש"י: "למה נמנו שנותיו של ישמעאל כדי לייחס בהם שנותיו של יעקב", כפי שמסביר רש"י מיד אחר כך, ש"משנותיו של ישמעאל למדנו ששימש יעקב בבית עבר י"ד שנה". כלומר, בציון מספר שנותיו של ישמעאל בפסוק, אין הכוונה רק לישמעאל עצמו, אלא גם "כדי לייחס בהם שנותיו של יעקב".

ולפי פרוש רש"י זה אין מובן כלל וכלל "למה נכתב שנה בכל כלל וכלל"?

אם כך, הכרחי לומר שבפרוש רש"י אין קיימת כאן מלכתחילה, לאחר הפירוש לגבי אברהם, הקושיה "למה נכתב שנה...", אלא השאלה היא "למה נמנו שנותיו של ישמעאל" בכלל? שהרי, ה"בן חמש למקרא" רואה שאין התורה מספרת אפילו פרטים לגבי חנוך ומתושלח[34] הצדיקים[35]

ועל כך עונה רש"י, שהפירוט הוא לגבי יעקב אבינו.

לפי זה מובן, שגם בכתיבת "שנה בכל כלל וכלל" אין הפסוק מתכוון להשוות את שנותיו של ישמעאל ("בן ק' כבן ל'..."), שזוהי מעלה רק אצל ישמעאל, שהרי הפסוק איננו מתכוון בכלל רק לישמעאל עצמו, אלא גם ליעקב.

הפירוט אצל ישמעאל, וכתיבת "שנה בכל כלל וכלל", הרומזים, כדלעיל, למעלה שהיתה אצל ישמעאל בכל התקופות (ק', ל', ז'), אינם באים כדי להשוות את שנותיו של ישמעאל זו לזו, אלא "כדי לייחס בהם... יעקב"[36]: כדי לספר על יחוסו ומעלותיו[37] של יעקב, כדי שידעו ששנותיו של יעקב היו מיוחסות – מעלות אלו עצמן היו אצל יעקב, אך באופן שונה לחלוטין.

ה.
אי אפשר להשוות בין יעקב לישמעאל

ההסבר לכך הוא:

השינוי שחל אצל ישמעאל לקראת היותו "בן ק'" היה, היותו בעל תשובה, כדברי רש"י בפירושו[38], שישמעאל חזר בתשובה עוד בחיי אברהם, והלוא ישמעאל היה בעת מיתת אברהם[39] בן שמונים ותשע שנים[40].

וזאת הכוונה בדברי רש"י, שלמרות היות ישמעאל בעל תשובה, עד אשר כתוב עליו הביטוי "ויגוע"[41] (ביטוי המופיע רק לגבי צדיקים[42]), אי אפשר כלל להשוות זאת לצדקותו של יעקב.

המעלה של "בן שלושים", לפני תשות־הכח של בן ששים ובן שבעים, היא "בן שלושים לכח", כלשון המשנה[43]. וגם "בן חמש" רואה באופן מוחשי, שבגיל שלושים גבורת האדם היא במלוא עוצמתה. ובהיות ישמעאל אדם אשר "ידו בכל"[44], מובן, שבגיל שלושים הוא היה גבור.

ולמרות זאת אי אפשר להשוות גם את גבורת ישמעאל לגבורת יעקב, כפי שמפרש רש"י על הפסוק[45] "ויגל את האבן מעל פי הבאר" – "כמי שמעביר את הפקק מעל פי צלוחית להודיעך שכוחו גדול"[46], על־אף שיעקב היה אז, לפי פרוש רש"י[47], בן ע"ז שנה.

הענין המיוחד של "בן שבע" מובן מפירוש רש"י הנ"ל לגבי אברהם – "בן ע' כבן ה' בלא חטא" – שבהיותו קטן, הוא "בלא חטא".

---

34) רש"י נח ז, ד.

35) ראה פרש"י במגלה – שציינו רש"י כאן.

36) להעיר גם מיריעות שלמה למהרש"ל (והובא בשפ"ח) לפרש"י שם.

37) ועפ"ז יומתק הלשון "לייחס" ולא בפשטות "לידע" וכיו"ב.

38) לך טו, טו. פרשתנו כה, ט.

39) שהרי כשנולד ישמעאל הי' אברהם בן פ"ו (כנ"ל), ואברהם מת בן קע"ה (פרשתנו כה, ז).

40) להעיר, שמפרש"י וירא (כב, א. שם, ג) משמע, שישמעאל כבר עשה תשובה בעת העקידה, ואז הי' בן נ"א שנה [כי יצחק הי' בן ל"ז בעת העקידה (רש"י תולדות כה, כ), וישמעאל הי' בן י"ד כשנולד יצחק (שנימול בן י"ג שנה (לך יז, כה) ו"למועד הזה בשנה האחרת" (לך שם, כא) נולד יצחק)]. וראה לעיל בפנים.

41) פרשתנו כה, יז.

42) רש"י שם.

43) אבות פ"ה שם.

44) לך טז, יב.

45) ויצא כט, יו"ד.

46) שמזה גופא מוכח שגם גבורה גשמית מעלה היא (גם) אצל יעקב. ולהעיר ממחז"ל (שבת צב, א. נדרים לח, א) שאין השכינה שורה אלא על גבור (ועיין רמב"ם הל' יסודי התורה פ"ז ה"א).

ויש לומר טעם לזה גם ע"ד הפשט – כי זה נוגע לקיום הציווי הראשון* (בראשית א, כח) "מלאו את הארץ וכבשוה ורדו גו'". ואכ"מ.

47) ס"פ תולדות.

---

*) עפ"ז יומתק ג"כ מה שדוקא כאן הודיע הכתוב שכחו גדול – כי הליכת יעקב לבית לבן היתה לקחת לו משם אשה – קיום הציווי "פרו ורבו (ומלאו את הארץ וכבשוה ורדו גו')".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ניתן היה לחשוב שלגבי פרט זה אי אפשר להבדיל בין ישמעאל ליעקב, כי בענין של קטנים "בלא חטא" שניהם שוים, לפיכך אומרת התורה, שגם בענין זה[48] אי אפשר להשוות בין ישמעאל ליעקב, כי עצם מציאותו של יעקב שונה מישמעאל, בן האמה[49], ולכן בכל פרט ופרט שונה יעקב לחלוטין, והוא נעלה מישמעאל[50].

ולכן "לא נמנו שנותיו של ישמעאל... (אלא) כדי לייחס בהם שנותיו של יעקב".

(משיחת מוצש"ק פ' חיי שרה תש"מ)

48) להעיר מרש"י תולדות כה, כב.

49) ועפ"ז יובן פרש"י ח"ש כד, ח "ענר אשכול וממרא", ותו לא (וראה רמב"ן שם דמפרש בהיפך). ובכל אופן קשה מפרש"י ח"ש כד, מט. ואכ"מ.

50) להעיר גם מלקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 161 ואילך.

אגרות קודש

ב"ה, ו' מ"ח, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

הגיעני מכתבו והפ"נ ונתעכב המענה מפני הטרדות שנתוספו מפני קדושת המועד, וכבקשתו אקרא הפ"נ על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

ובהנוגע להנ"ל וגם תוכן מכתבו, הנה צריך הי' להסביר לזוגתו תחי' וכן לעצמו שסו"ס אי אפשר להיות פוסח על שתי הסעיפים, וצריך להחליט אם מתנהגים כפי וכדי שישאו חן בעיני השכנות וכיו"ב, או שרוצים לסדר ביתם באופן שישאו חן בעיני כ"ק מו"ח אדמו"ר אשר על הציון שלו נקראים הפ"נ, וכבר ידוע פתגם כ"ק אדמו"ר מהר"ש נ"ע הובא במכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר, דו ווילסט אז השי"ת זאל מיך יע פאלגען און דו ווילסט מיך ניט פאלגען, והאריכות אך למותר.

כי ממ"נ אם יש רצון להבין הדבר הפשוט - גם הנ"ל מספיק, ואם אין הרצון להבין לא תועיל האריכות.

וכמו שכתבתי לאחד, הנה המענה לאו אנא כתבי אלא כו' והדבר תלוי בהאשה, הרי פסקו רז"ל שדברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב, ולולא היו הנשים מרגישים החלישות שבעמדת בעליהן הרי מכבר שלא לבד שלא היו מנגדים לדבר הרצוי וטוב, אלא שעוד היו מסייעים בזה. אחת נהניתי ממה שכנראה ממכתבו כלל הוא את עצמו בתוכן השיחה שדברתי אודות מי שנראה אליו בחלום וכו', ויה"ר שתבוא התעוררות נקודת-התמים שבו לשינוי בפועל וידוע פסק רז"ל אשר אשתו כגופו דמיא.

בברכה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ילקוט לוי יצחק על התורה

טז - והיה לאות על ידכה ולטוטפת בין עיניך כי בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים

קג

ביאור דע"י תפילין נמשך חיים, כמארז"ל (מנחות מד, א) "כל המניח תפילין מאריך ימים שנא' ה' עליהם יחיו ולכל בהן חיי רוחי ותחלימני והחייני", ג' פעמים חיים בפסוק כנגד בני חיי ומזונא – כנגד תפילין דרש"י ר"ת ושמושא רבא

אמר ריש לקיש כל המניח תפילין מאריך ימים שנאמר ה' עליהם יחיו ולכל בהן חיי רוחי ותחלימני והחייני.

מנחות מד, א

שנאמר[1] **ה' עליהם יחיו ולכל בהן חיי רוחי ותחלימני והחייני.** ובפסוק[2] כתיב ג"פ חיים, יחיו, חיי רוחי, והחייני, כי ע"י תפילין נמשך חיים, והוא לנגד הג' תפילין דר"ת דרש"י ודשמושא רבא הנרמזים בפסוק[3] שמר תם וראה ישר כי אחרית לאיש שלום. והם לנגד כתר[4] חכמה בינה, היינו, חיים ארוכים, טובים[5], ונעימים[6].

והם מכוונים ג"כ לנגד הג' דברים חיי[7] מזוני בני התלוים במזלא. (כי מזוני ובני הם ג"כ בחי' חיים, וכמארז"ל[8] שעני חשוב כו', וכן מי שאין לו בנים).

ובני בעיקר שייכים לתפילין דשמושא רבא, שהם בכתר ומשם נמשך בני. כידוע באי"ה[9] הנאמר בשרה איה שרה אשתך. ושמושא מורה על זה, שהוא ג"כ מלשון שהשמש דש[10] בדרז"ל.

---

1) בסימן זה יבואר כמה שאלות, והם:

א) מה הראי' מהפסוק "ה' עליהם יחיו וגו'", ואיפה מרומז שם תפילין (עיין מהרש"א. ועוד)?

ב) מהו הג' פעמים "חיים" בפסוק, כמ"ש "ה' עליהם **יחיו**, ולכל בהן **חיי** רוחי, ותחלימני **והחייני**"?

ג) מה הקשר בין תפילין וחיים?

ד) אמרו חז"ל (מנחות לז, א) דתפילין של ראש צריך להניח במקום שמוחו של תינוק רופס, מה הקשר בין תפילין לתינוק, ובפרט שמצות תפילין מתחיל כשהוא גדול, בין י"ג שנה?

2) מבאר ומרמז דהג' פעמים חיים בפסוק הם, כנגד:

א) תפילין דרש"י – בחי' בינה, חיים נעימים.

ב) תפילין דר"ת – בחי' חכמה, חיים טובים.

ג) תפילין דשמושא ראב"ד – בחי' כתר – חיים ארוכים. (מכתר בחי' **אריך** נמשך חיים **ארוכים**).

ראה גם לקמן סי' קכז.

3) תהלים לז, לז. "שמר תם וראה ישר כי אחרית לאיש שלום". ראה פרי עץ חיים שער התפילין פרק י וז"ל: ומשם הרח"ו זלה"ה מצאתי כתוב, ששלשתן רמוזים בפסוק הנ"ל. **שמר ת"ם:** תפילין דר"ת. **ורא"ה יש"ר:** תפילין דרש"י. **כי אחרית לאיש שלום:** אלו תפילין דרב שר שלום, שהם נקראין שמושא רבא. מהרב זלה"ה.

להעיר דסימן זה הוא ממכתב הרב המחבר ר' לוי יצחק זצ"ל לכ"ק אדמו"ר זי"ע יט טבת תרצ"ט, המתחיל "הנך כותב שהתחלת להניח תפילין דשמושא רבא".

4) **כתר חכמה בינה:** ראה אור התורה ואתחנן ע' שלב וז"ל: והנה ענין הקב"ה מניח תפילין בגמ' פ"ק דברכות ד"ו סע"ב ובלקוטי הש"ס מהאריז"ל כ' שהם תמיד נה"י שעל ראש הז"א הנק' סתם קוב"ה והתפלין דרש"י הם הנה"י דאימא שעל הז"א ותפילין דר"ת הם הנה"י דאבא שעל ראש הז"א ותפלין דשימושא רבא הם הנה"י דאריך שעל ראש הז"א וע"ש בשער הכללים מע"ח עכ"ל, וק' הא עכ"פ אין חיוב על האדם רק זוג א' של תפילין למר כדאית לי' כו' ולפ"ד האריז"ל הרי הם באמת ג' מדרגות, ונראה דאף שתפילין שבאדם צ"ל זוג א' והם תפילין דנה"י דאימא לרש"י עכ"ז ע"י נמשכו ממילא ג"כ נה"י דאבא ונה"י דא"א וא"צ למעשה ע"ז למטה. עי"ש.

5) **חכמה . . טובים:** ראה אור התורה נ"ך ח"א ע' קג וז"ל: טוב, [האות] טי"ת הוא יסוד שהוא התשיעי מלמעלה למטה, שמאיר מהחכמה שהיא התשיעית מלמטה למעלה, ועי"ש שהאות י' שבתוך הטי"ת היינו כי בחי' מים דוכרין נמשכים מהחכמה שבמוח ביסוד.

6) **נעימים בחי' בינה:** ראה פע"ח שער השבת פרק כד. תורה אור פ' לך לך יא, ד. תורת חיים בראשית צ, א וז"ל: לפי שהתענוג הנק' נועם, עיקר התגלותו בבחי' התרחבות דבינה שנק' רחובות הנהר, והוא לנגד בינה דקדושה שבה התגלות התענוג שנק' נועם העליון ע"ש. ראה גם ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב' סי' צא.

7) מועד קטן כח, א.

8) נדרים סד, ב. ראה לעיל סי' לז.

9) **אי"ה.** ראה לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש ע' שפג, דבחי' אי"ה רומז על כח"ב עי"ש. תהלים – יהל אור ע' קסה: אל"ף הוא אותיות פל"א בחי' כתר, יו"ד בחי' חכמה, ה' בינה עי"ש.

10) נדה מא, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וזהו לאיש שלום ששמו הי' שלום, ומגיע זה ביסוד הנקרא[11] שלום. והוא אי"ש שלו"ם[12] מספר השמות[13] ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן, קס"א קמ"ג קנ"א שביסוד, הנקרא בן פור"ת[14] (ע"ה) יוסף. ומזה נמשך אשה כי[15] תזרי"ע וילדה זכר. ובחיי דבני נכלל ג"כ חיי ומזוני, והוא מה שג' פעמים חיים הוא מספר צדי"ק[16] יסוד עולם.

---

11) זהר חלק ג' דף לא ע"א וז"ל: **שר שלום** (ישעי' ט, ה) **דא צדיק** (דהיינו היסוד שהוא שר להרבה שלימות, והיינו) **דאיהו שלמא דעלמא** (היינו השלום של עולמות), **שלמא דביתא** (היינו השלום דבית), **שלמא דמטרוניתא** (השלום של המלכה), ע"ש.

ראה לקמן סוף סי' קכז, תפילין דשמושא רבא הנק' רב שלום, ופירוש שלום הוא התחברות, כי תפילין דשמושא רבא הוא כפי ב' הסברות דר"ת ורש"י יחדיו כמ"ש בפע"ח שער התפילין פ"י. ילקוט לוי יצחק עה"ת ח"ג סי' נד.

12) **פירוש:** אי"ש (בגי' 311) + שלו"ם (376) = 687 תרפ"ז. והוא גימטריא שֵׁם "**יהו-ה**" עם הד' מילויים של השם + שֵׁם "**אהי-ה**" עם מילואיו.

השמות "הוי' אהי'" בעצמם הם מורים על* "אב ואֵם" – הוי' (האַב) אהי' (האֵם) – חכמה ובינה, דכמו שאב ואֵם בגשמיות מהם נולדים בנים ובנות, כמו"כ מחו"ב נולדים המדות ז"א כמ"ש בתניא פרק ג.

ויש השמות הוי' אהי' ב"**מילואיהו**", ו"מלוי" פירושו ה"גילוי" – הנולד והיוצא מן התיבה, דזה מורא על השמות כפי שנמשכים למטה – עולם התיקון "בני חיי ומזונא".

וזהו הרמז ד"איש שלום" (בחי' יסוד) בגי' שמות הוי' אהי' עם מילואיהם, שהוא בגימטריא "פורת" (עם הכולל) לשון פרי' ורבי' (ראה רש"י בראשית מט, כב) – ביאה וד"ל. וזהו שהוא בגי' "**תזריע**". ראה הביאור לקמן בהערות 13. 15.

13) **פירוש:** השמות האלו "הוי'-אהי'" ב"**מלואיהו**" מורים על הזווג והחיבור, והוא:

יש ד' אופני מילוי שם הוי': שמות ע"ב, ס"ג, מ"ה, ב"ן.

ע"ב – יו"ד, ה"י, וי"ו, ה"י (72).

ס"ג – יו"ד, ה"י, וא"ו, ה"י (63).

מ"ה – יו"ד, ה"א, וא"ו, ה"א (45).

ב"ן – יו"ד, ה"ה, ו"ו, ה"ה (52).

ביחד 72 + 63 + 45 + 52 = 232, רל"ב.

ויש ג' מילואים בשם "אהי-ה", והם –

במלוי יודי"ן (אל"ף, ה"י, יו"ד, ה"י) בגי' קס"א (161).

במלוי ההי"ן (אל"ף, ה"ה, יו"ד, ה"ה), קנ"א (151).

במלוי אלפי"ן (אל"ף, ה"א, יו"ד, ה"א), קמ"ג (143).

ביחד 161 + 151 + 143 בגימטריא 455, תנ"ה.

סך הכל 232 + 455 = 687תרפ"ז. "פורת" (עם הכולל) מלשון פרו ורבו, כנ"ל.

והוא ג"כ בגי' "אשה כי תזריע", **תזריע** דוקא – בחי' יסוד וכו' – שהוא מספר השמות הנ"ל (687). ראה הערה 15.

ראה גם לקוטי לוי יצחק, ליקוטים על תנ"ך מאחז"ל עמדו קיד, "איש שלום" בגי' תרפ"ז, וזהו שאמר דוד – בחי' מלכות – (תהלים מא, י) "גם **איש שלומי** אשר בטחתי בו", כי כל בטחונה דמלכות הוא ביסוד, ע"ש.

*) **בלקוטי לוי יצחק, ליקוטים על מאחז"ל עמוד קיד, מביא מקור לזה בגגלה, קידושין דף ע, ב כשהקב"ה משרה שכינתו אין משרה אלא על משפחות המיוחסות שנא' (ירמי' ל, כה) בעת ההיא נאם ה' אהי-ה לאלקים לכל משפחות ישראל, ע"ש. ושמות "יהו"ה אהי-ה" זה אב ואֵם חכמה ובינה, ע"ש. וראה לעיל סי' ב הערה 31 ביאור שם אהי'.**

14) ראה לקוטי תורה מהאריז"ל פרשת ויחי (פסוק ד) וז"ל: בן פורת יוסף, פורת בגי' תרפ"ז ע"ה והוא כי יוסף יסוד דכורא המחבר עם יסוד המלכות, ואז הכל מתחברים בו שהם ד' הויו"ת רל"ב וג' אהיה תנ"ה והכל עולה תרפ"ז וזה ענין שנקרא יוסף פותר חלומות כנ"ל בפרשת וישב ע"ש. וראה הביאור הערות 12. 13. 15.

15) תזריע יב, ב. ראה הביאור בתורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד תמט, דביחוד איש ואשה יש שני ענינים:

א) ביאה ראשונה, שאינה לכוונת טפה זרעית כדי להולדה, אלא רק לעשותה כלי, שתהי' כלי **קיבול** להזרעה בהביאות שאחר כך. וכמארז"ל (סנהדרין כב, ב) "אין האשה כורתת ברית לבעלה אלא למי שעשאה כלי".

ב) מביאה שני' ואילך בכוונה להזריע, והיינו שהכלי שעשה כבר בהביאה ראשונה, עכשיו בביאה שני', הכל **יתמלאה** (רמז ל"**מילוי**") בזרעא חי' וקיימא.

וזהו הרמז בתיבת "תזריע" (וכן "**פורת**" עם הכולל – יסוד), דכל יחוד דכר ונוקבא כדי להוליד ע"י מדת היסוד, הוא יחוד אב ואֵם הנק' יחוד שֵׁם הוי' ושֵׁם אהי', שֵׁם הוי' בחכמה – אב, ושֵׁם אהי' בבינה – אֵם.

והגימטריא דשמות "יהו-ה" "אהי-ה" ב"**מילואיהם**" הוא בגימטריא "תזריע".

ומבאר שָׁם:

א) דהגימטריא של השמות "יהו-ה – אהיה" **עצמם**, הנק' "שמות הפשוטים", זהו כנגד ביאה ראשונה, שהוא רק **יחוד** אב ואֵם **בעצמם**, לעשותה כלי וכו', שתהי' **ראוי** להולדה.

ב) והגימטריא של "**מילוי**" השמות, זהו כנגד ביאה שני' והלאה, כדי שהכלי **יתמלא** בזרעא חי' וקיימא, שהטפה מתפתח ומתגדל **במלואו** – הולדה.

וביחד – השמות והמילוי – בגי' "**תזריע**" וד"ל, ע"ש.

וראה **עד"ז** בילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ג' סימן קיח. עא הערה 24.

16) ראה תורת מנחם – ספר המאמרים באתי לגני ח"ב עמוד קעב וז"ל: צדיק הוא יסוד ומספרו ג' פעמים חיים, שהם הג' בחי' חיים דאמונה יראה ואהבה המאירים ביסוד, וכמו שביוסף יסוד נמשך מהג'

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

והיינו מה שבתפילין בכלל צריך להניחם במקום שמוחו של תינוק[17] רופ"ס, אם כי תינוק עצמו א"צ להניח תפילין. הוא כי ע"י תפילין נמשך שיש בני, תינוק. ודוק במְלַת[18] רופ"ס ותמצא עד היכן הדברים מגיעים.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד תכב

אבות, שזהו מה שיוסף מספרו ג' פעמים בן, היינו שהוא בן לכל הג' אבות. ע"ש.

17) מנחות לז, א. ראה גם לעיל סי' צט.

18) אולי הכוונה תיבת "רופס" הוא כמו אותיות פור"ת – תופ"ר (המבואר לעיל הערה 13), דאות ס' ואות ת' מתחלפין, ראה ספר הפליאה.

אגרות קודש

ב"ה, י"א מ"ח, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ"ח תשרי, ומתחיל כדבעי אודות הרושם דימי חדש אלול ימים נוראים וימי חגה"ס, אבל תיכף מפסיק בענין זה מבלי להזכיר מה הם ההחלטות ופעולות טובות וכו', והרי ידוע תביעת רבותנו הק' מכל אנ"ש והתמימים בפרט שהעבודה צ"ל בפנימיות ולא במקיפים עאכו"כ שבמכתבו אינו מזכיר גם ע"ד עבודה בדרך מקיף וע"פ פתגם כ"ק אדמו"ר הצ"צ, אז ווי מען שטעלט זיך אוועק אזוי גייט דאס, הרי אם בראשית השנה ועכ"פ בתחלת הסדר דויעקב הלך לדרכו בעניני תורה ומצוה מקשרים ההחלטה בקשר ענין של פועל במעשים ה"ז התחלה טובה לסדר כל השנה, משא"כ כשנשאר בעולם המחשבה ובהאי עלמא עולם הדבור כעולם המחשבה דמיא.

מובן שאין הכוונה בזה להטיף מוסר וגם אינו נוגעת כ"כ הכתיבה אלי בזה אלא בהנוגע לפועל כנ"ל וכשמגלים עד"ז גם לזולת עאכו"כ כשהזולת נמצא במקומו בסמיכות מקום אליו ה"ז מחייב (בינדעט דאס) יותר למלאות החלטתו בחיי היום יומים, והאריכות בזה אך למותר.

מה שכותב אודות ההנהגה עם בתם מרת... תחי' שמסרבת להשמע לעניני שידוכין, הנה פשיטא שהקס"ד לאיים עלי' ולדבר קשות, אין לזה מקום כלל, כי מלבד שאין זה דרך התורה שדרכי' דרכי נועם הנה רואים במוחש שבדרך זה פועלים פחות הרבה יותר מאשר ע"י מענה רך וענין של קירוב. ובהנוגע לה בפרט הנה עליהם לבוא בהצעות פרטיות ומה טוב שלא תדע שמהם באה ההצעה שבטח יש למצוא אופן בזה, ואז בודאי תשנה הנהגתה ויש לומר שחלק גדול מסירובה אינו אלא לפנים מפני שנפל רוחה על שלא השתדכה עד עתה, ומהנ"ל מובן שצריך להשתדל שתדור בביתם עד החופה בשעה טובה ומוצלחת.

בהנוגע לנסיעת בתם תחי'... הנה נבהלתי להקס"ד לנסוע באני' שהבע"ב שלה ובמילא כל הריוח מזה הן בני ישראל וכן רב החובל והמלחים וכו' שלדעתי אין כל היתר לנסיעה בה והספק הוא רק אם זהו איסור דרבנן, או - מפני המלאכות שנעשו בספינה, הפרהסיא וחילול השם - גם דאורייתא (עי' שו"ת חת"ס חחו"מ סקצ"ח), ולפלא שאין אלו שהאחריות עליהם מרעישים על זה. ובהנוגע להניירות בשבילה בטח מקבל ידיעות בזה מהמל"ח - מרכז לעניני חינוך.

בברכה לבשו"ט.

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

עִקְבְתָא דִמְשִׁיחָא - הַקְדָּמַת הָרְפוּאָה

בְּנוֹגֵעַ לְגִלּוּי פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה דַּוְקָא בַּדּוֹרוֹת הָאַחֲרוֹנִים - הָעִנְיָן הוּא שֶׁדַּוְקָא מִצַּד הַחִסָּרוֹן דְּדוֹרוֹתֵינוּ יֵשׁ צֹרֶךְ בְּהוֹסָפָה יְתֵרָה:

יָדוּעַ מַה שֶּׁכָּתַב הָאֲרִיזַ"ל שֶׁ"דַּוְקָא בְּדוֹרוֹת אֵלּוּ הָאַחֲרוֹנִים מֻתָּר וּמְצֻוֶּה לְגַלּוֹת זֹאת הַחָכְמָה", אַף שֶׁבַּדּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים "חָכְמַת הַקַּבָּלָה הָיְתָה נִסְתָּרָה.. וְנֶעֱלָמָה מִכָּל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים כִּי אִם לִיחִידֵי סְגֻלָּה.. בְּהֶצְנֵעַ לֶכֶת כו'". וְטַעַם הַדָּבָר - שֶׁדַּוְקָא מִצַּד יְרִידַת הַדּוֹרוֹת יֵשׁ צֹרֶךְ בְּתוֹסֶפֶת אוֹר וְגִלּוּי דִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה.

וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר דִּבְרֵי הַגְּמָרָא (סוֹטָה מט, א) אוֹדוֹת עִקְבוֹת מְשִׁיחָא "כָּל יוֹם וָיוֹם מְרֻבָּה כו' מִשֶּׁל חֲבֵרוֹ", דִּלְכְאוֹרָה, מַהִי הַתּוֹעֶלֶת בְּהוֹדַעַת דָּבָר הַמְצַעֵר שֶׁיִּהְיֶה בֶּעָתִיד, כְּשֶׁיָּבוֹא הַזְּמַן יִרְאוּ כְּבָר בְּפֹעַל, וּמַהוּ הַצֹּרֶךְ לְהַקְדִּים וּלְהוֹדִיעַ שֶׁלְּאַחֲרֵי רִבּוּי שָׁנִים יִהְיֶה מַעֲמָד וּמַצָּב כָּזֶה, "בִּשְׁבִיל לַעֲשׂוֹת לַיְּהוּדִים כָּבֵד עַל הַלֵּב"?! וְאַחַד הַתֵּרוּצִים בָּזֶה - שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא כְּדֵי שֶׁיְּקַדִּימוּ וְיוֹסִיפוּ גַּם בְּצַד הַקְּדֻשָּׁה, כְּמִשְׁקַל נֶגֶד כו', כְּדֵי לְבַטֵּל מִלְּכַתְּחִלָּה מַעֲמָד וּמַצָּב זֶה.

(תו"מ מנחם ציון ח"א ע' 163-4. מתוך "לקראת שבת")

אוּלַי זוֹ הַפְּעֻלָּה הָאַחֲרוֹנָה?

מוּבָן וְגַם פָּשׁוּט שֶׁגַּם בְּרִגְעֵי הַגָּלוּת הָאַחֲרוֹנִים צְרִיכָה לִהְיוֹת עֲבוֹדַת הַשְּׁלִיחוּת שֶׁל הֲפָצַת הַתּוֹרָה וּמַעְיְנוֹת חוּצָה בְּכָל הַתֹּקֶף וְהַשְּׁלֵמוּת, וּבְתַכְלִית הַמְּסִירָה וְהַנְּתִינָה כו', אַף עַל פִּי שֶׁנִּמְצָאִים בְּרִגְעֵי הַגָּלוּת הָאַחֲרוֹנִים מַמָּשׁ, וּ"מִיָּד הֵן נִגְאָלִין".

וְאַדְּרַבָּה: לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁהַיְדִיעָה שֶׁנִּמְצָאִים בְּרִגְעֵי הַגָּלוּת הָאַחֲרוֹנִים מַמָּשׁ אֵינָהּ מַחְלִישָׁה חַס וְשָׁלוֹם אֶת תֹּקֶף הָעֲבוֹדָה שֶׁל הֲפָצַת הַתּוֹרָה וְהַמַּעְיְנוֹת חוּצָה, אֶלָּא לְהֵפֶךְ - שֶׁפּוֹעֶלֶת תּוֹסֶפֶת חַיּוּת וּמֶרֶץ כו' בְּכָל עִנְיְנֵי הָעֲבוֹדָה (כּוֹלֵל - הַצִּפִּיָּה לַגְּאֻלָּה וְהַתְּפִלָּה וּבַקָּשָׁה וּדְרִישָׁה כו' עַל הַגְּאֻלָּה) בְּיָדְעוֹ שֶׁפְּעֻלָּה זוֹ מוֹסִיפָה סִיּוּם וּגְמַר הַשְּׁלִיחוּת, וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁיִּתָּכֵן שֶׁזּוֹהִי הַפְּעֻלָּה הָאַחֲרוֹנָה מַמָּשׁ.

(התוועדויות תשמ"ח ח"א ע' 543. מתוך "לקראת שבת")

הַדּוֹר לֹא רָאוּי - הוּא הַסִּימָן לַגְּאֻלָּה הַקְּרוֹבָה

הַטַּעֲנָה עַל כָּךְ שֶׁדּוֹרֵנוּ לֹא רָאוּי וְכו' - הִיא גּוּפָא הוֹכָחָה כִּי עַכְשָׁו הוּא זְמַן גִּלּוּי הַמָּשִׁיחַ, וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, שֶׁמָּשִׁיחַ בָּא בְּהֶסַּח הַדַּעַת:

כַּאֲשֶׁר נִמְצָאִים בְּמַצָּב כָּזֶה שֶׁאֵין הַדַּעַת וְהַשֵּׂכֶל הַגָּלוּי רוֹאֶה שׁוּם מָקוֹם אֵיךְ תָּבוֹא הַגְּאֻלָּה, הֲרֵי "הֶסַּח הַדַּעַת" זֶה, סִימָן מֻבְהָק הוּא לַגְּאֻלָּה הַקְּרוֹבָה.

כִּי אֵין הַכַּוָּנָה בְּ"הֶסַּח הַדַּעַת" - שֶׁאֵין לַחְשֹׁב וּלְחַכּוֹת חַס וְשָׁלוֹם עַל דְּבַר הַגְּאֻלָּה בִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה "הֶסַּח הַדַּעַת". אַדְּרַבָּה, עִקָּר גָּדוֹל בֶּאֱמוּנַת יִשְׂרָאֵל - "אֲחַכֶּה לוֹ בְּכָל יוֹם שֶׁיָּבוֹא". כִּי אִם הַכַּוָּנָה אֲשֶׁר מִבְּלִי הַבֵּט עַל זֶה שֶׁהַדַּעַת וְהַשֵּׂכֶל הַגָּלוּי אֵינוֹ רוֹאֶה מָקוֹם לָזֶה, מַאֲמִינִים אָנוּ בְּתֹקֶף הָאֱמוּנָה שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת - וְזוֹהִי הָעֲבוֹדָה שֶׁל "הֶסַּח הַדַּעַת". וְעַל יְדֵי אֱמוּנָה זוֹ - בָּן דָּוִד בָּא בִּקְרוֹב מַמָּשׁ.

(לקוטי שיחות ח"י ע' 172. מתוך "לקראת שבת")

"כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים"

בְּסִיּוּם וְחוֹתַם סִפְרוֹ אוֹדוֹת הַמַּעֲמָד וּמַצָּב דִּימוֹת הַמָּשִׁיחַ כּוֹתֵב הָרַמְבַּ"ם "לֹא יִהְיֶה עֵסֶק כָּל הָעוֹלָם אֶלָּא לָדַעַת אֶת ה' בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת הַוָּיָ' כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים".

וּלְהָעִיר, שֶׁגַּם בְּהִלְכוֹת תְּשׁוּבָה כּוֹתֵב הָרַמְבַּ"ם שֶׁ"בְּאוֹתָן הַיָּמִים תִּרְבֶּה הַדֵּעָה וְהַחָכְמָה וְהָאֱמֶת, שֶׁנֶּאֱמַר כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת ה'", אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא סִיּוּם הַכָּתוּב - "כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים", כִּי אִם, בְּסִיּוּם וְחוֹתַם סִפְרוֹ.

וְהַבֵּאוּר בְּתֹכֶן הוֹסָפַת סִיּוּם הַכָּתוּב "כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים" - שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁהָ"אָרֶץ" תִּהְיֶה מְלֵאָה בְּ"דֵעָה אֶת ה'", הַיְנוּ, שֶׁמְּצִיאוּתָהּ שֶׁל הָאָרֶץ, כְּפִי שֶׁהִיא, תִּהְיֶה "מְלֵאָה" בְּ"דֵעָה אֶת ה'", אֶלָּא יְתֵרָה מִזֶּה - שֶׁ"דֵעָה אֶת ה'" תְּכַסֶּה אֶת מְצִיאוּת הָאָרֶץ עַד שֶׁהָאָרֶץ לֹא תֵּרָאֶה, בְּדֶגְמַת מֵי הַיָּם הַמְכַסִּים אֶת קַרְקָעִית הַיָּם, עַד שֶׁלֹּא רוֹאִים אֶלָּא אֶת מְצִיאוּת הַמַּיִם - "מֵי הַדַּעַת", "דֵעָה אֶת ה'".

(תו"מ מנחם ציון ח"א ע' 202. מתוך "לקראת שבת")

מהדורה להדפסה ושימוש א"ש בלבד

"נוֹגְעִים" בַּגְּאֻלָּה

נֶאֱמַר בְּיַלְקוּט שִׁמְעוֹנִי: "שָׁנָה שֶׁמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ נִגְלֶה בּוֹ... הוּא עוֹמֵד עַל גַּג בֵּית הַמִּקְדָּשׁ... וְאוֹמֵר הִגִּיעַ זְמַן גְּאֻלַּתְכֶם".

אֶת הַמִּלָּה "הִגִּיעַ" יֵשׁ לְפָרֵשׁ גַּם מִלְּשׁוֹן נְגִיעָה. כְּלוֹמַר, לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁהִגִּיעָנוּ לִזְמַן הַגְּאֻלָּה אֶלָּא אַף נָגַעְנוּ בַּגְּאֻלָּה. וּכְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּמִגִּלַּת אֶסְתֵּר: וַתִּקְרַב אֶסְתֵּר וַתִּגַּע בְּרֹאשׁ הַשַּׁרְבִיט. נְגִיעַת אֶסְתֵּר הָיְתָה אָמְנָם בְּשַׁרְבִיט הַמֶּלֶךְ בִּלְבַד, אַךְ הַשְּׁפָעָתָהּ חוֹלְלָה לְבַסּוֹף אֶת נֵס פּוּרִים הַיָּדוּעַ. זֹאת, מִפְּנֵי שֶׁהַשַּׁרְבִיט מוֹסִיף בְּיָפְיוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ, וַהֲרֵי "מֶלֶךְ בְּיָפְיוֹ תֶּחֱזֶינָה עֵינֶיךָ".

הַנְּגִיעָה בַּשַּׁרְבִיט נָגְעָה בְּלִבּוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ בְּעַצְמוֹ, עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁהוּא בִּטֵּל אֶת גְּזֵרוֹתָיו שֶׁל הָמָן, וְלַיְּהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה וְשִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן וִיקָר.

אַף אָנוּ, כֵּיוָן שֶׁכְּבָר "נָגַעְנוּ" בַּגְּאֻלָּה, מֻבְטָחִים אָנוּ כִּי נְגִיעָה זוֹ תַּמְשִׁיךְ וְתוֹבִיל אוֹתָנוּ בִּמְהֵרָה לַגְּאֻלָּה.

(שיחת י"ג אלול תנש"א. מתוך "לקראת שבת")

וּמָה עִם הַיְּהוּדִי הָאַחֲרוֹן?

יָדוּעַ שֶׁהַגְּאֻלָּה מִגָּלוּת הָאַחֲרוֹן שׁוֹנָה מִכָּל שְׁאַר הַגְּאֻלּוֹת שֶׁלִּפְנֵי זֶה, שֶׁאֲפִלּוּ יְהוּדִי אֶחָד לֹא יִשָּׁאֵר בַּגָּלוּת, וּמִמֵּילָא, כָּל זְמַן שֶׁעֲדַיִן יֵשׁ יְהוּדִי אֶחָד שֶׁנִּמְצָא בַּגָּלוּת, מִתְעַכֶּבֶת הַגְּאֻלָּה שֶׁל כְּלָל יִשְׂרָאֵל. כְּלוֹמַר, כְּלָל יִשְׂרָאֵל עוֹמֵד וּמַמְתִּין לִגְאֻלָּתוֹ שֶׁל הַיְּהוּדִי הָאַחֲרוֹן!

וּפְשִׁיטָא שֶׁאֵין הַכַּוָּנָה שֶׁעוֹמְדִים וּמַמְתִּינִים מִבְּלִי לַעֲשׂוֹת מְאוּמָה... שֶׁהֲרֵי לֹא זוֹהִי הַדֶּרֶךְ שֶׁמַּמְתִּינִים לְדָבָר שֶׁחֲפֵצִים וּמִשְׁתּוֹקְקִים בְּיוֹתֵר שֶׁיָּבוֹא בַּהֶקְדֵּם הֵכִי אֶפְשָׁרִי; "לִישׁוּעָתְךָ קִוִּינוּ כָּל הַיּוֹם" פֵּרוּשׁוֹ - שֶׁעוֹשִׂים כְּכָל הָאֶפְשָׁרִי כְּדֵי לְמַהֵר וּלְקָרֵב אֶת הַגְּאֻלָּה!...

וּמֵהַדְּרָכִים לָזֶה - עַל יְדֵי זֶה שֶׁפּוֹעֲלִים אֶת גְּאֻלָּתוֹ הַפְּרָטִית שֶׁל יְהוּדִי זֶה שֶׁהָיָה בְּמַעֲמָד וּמַצָּב דְּ"תִינוֹק שֶׁנִּשְׁבָּה", שֶׁיִּתְקָרֵב אַף הוּא לְיַהֲדוּת, תּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ.

(התוועדויות תשמ"ו ח"ב ע' 315-6. מתוך "לקראת שבת")

מְציאוּת מְשֻׁחְרֶרֶת

בַּמִּלָּה "גְּאֻלָּה" רוֹאִים אָנוּ דְּבַר פֶּלֶא: הַמִּלָּה "גְּאֻלָּה" בְּנוּיָה מֵאוֹתָן אוֹתִיּוֹת שֶׁל הַמִּלָּה "גּוֹלָה" (גָּלוּת) אֶלָּא בְּתוֹסֶפֶת אָל"ף!...

וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן: גְּאֻלָּה הִיא הַהֵפֶךְ הַגָּמוּר מִגָּלוּת. וְאִם כֵּן, הֵיתָכֵן שֶׁ(תֵּבַת) גְּאֻלָּה כּוֹלֶלֶת בְּתוֹכָהּ אֶת תֵּבַת "גּוֹלָה" (גָּלוּת), וִיתֵרָה מִזֶּה: גְּאֻלָּה מֻרְכֶּבֶת (וְנַעֲשֵׂית) דַּוְקָא מִ(תֵּבַת) גּוֹלָה, עַד שֶׁרֹּב הָאוֹתִיּוֹת שֶׁל "גְּאֻלָּה" הֵן בְּעֶצֶם "גּוֹלָה", וְהַהוֹסָפָה הִיא רַק אוֹת אָל"ף יְחִידָה; וְגַם רֹאשׁ הַתֵּבָה (שֶׁל גְּאֻלָּה) נִשְׁאָר הַגִּימֶ"ל שֶׁל "גּוֹלָה"?!

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה: גְּאֻלָּה אֵין פֵּרוּשָׁהּ, שֶׁעַל יְדֵי הַיְצִיאָה מִגָّלוּת מַזְנִיחִים אֶת הַחַיִּים, הַפְּעֻלּוֹת וְהָעוֹלָם שֶׁהָיוּ (קֹדֶם) בַּגָּלוּת. אַדְּרַבָּה, גְּאֻלָּה פֵּרוּשָׁהּ, שֶׁהַמְּצִיאוּת שֶׁהָיְתָה לִפְנֵי זֶה מְשֻׁעְבֶּדֶת בַּגָּלוּת נַעֲשֵׂית (לֹא בְּטֵלָה חַס וְשָׁלוֹם, אֶלָּא) מְשֻׁחְרֶרֶת.

(התוועדויות תנש"א ח"ג ע' 177-9. מתוך "לקראת שבת")

אגרות קודש

ב"ה, ז' מ"ח, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

מסר לי... שי' אודות הדאגה שלו אשר בהיותו במדינתנו חושש שנכשל פעם או פעמיים בשגגה ע"י שנודע לו אשר המקוה לא היתה כשרה אבל אינו יודע הפרטים בזה, ואמרתי ל... שי' שלדעתי קרוב הדבר שאין זה אלא דמיון וכיון שכלשון רבנו הזקן באגה"ק ואגרת התשובה כל החרדים לדבר ה' נוהגים עכשיו להרבות מאד מאד בצדקה הרי הוא וזוגתו שיחיו יפרישו בל"נ כמובן בימי החול לפני התפלה או הברכות וזוגתו תחי' גם לפני הדלקת הנרות בעש"ק וערב יום טוב איזה פרנק נוספים על מה שנהגו עתה להפריש לצדקה עד שיתקבץ סכום של לערך נ"ג וחצי דולר, וישכחו על כל הענין הנ"ל, והשי"ת יאריך ימיהם ושנותיהם בטוב ויראו נחת אמיתי נחת חסידותי בכל יו"ח שיחיו מתוך בריאות הנכונה הן בגשמיות והן ברוחניות.

בברכה.

מהדורת הלכה פסה ושימוש אישי בלבד

חומש יומי

פרשת חיי שרה

~ יום ראשון כ"א מרחשון ~

כג (א) **וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה:**

א וַהֲווֹ חַיֵּי שָׂרָה מְאָה וְעֶשְׂרִין וּשְׁבַע שְׁנִין שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה:

רש"י ◄ **וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים •** לְכָךְ, נִכְתַּב "שָׁנָה" בְּכָל כְּלָל וּכְלָל, לוֹמַר לְךָ שֶׁכָּל אֶחָד נִדְרָשׁ לְעַצְמוֹ, בַּת מֵאָה כְּבַת עֶשְׂרִים לְחֵטְא, מַה בַּת עֶשְׂרִים לֹא חָטְאָה, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ בַּת עֲנָשִׁין, אַף בַּת מֵאָה בְּלֹא חֵטְא, וּבַת עֶשְׂרִים כְּבַת שֶׁבַע לְיֹפִי. **שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה •** כֻּלָּן שָׁוִין לְטוֹבָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

בַּת כ' כְּבַת ז' – בְּעֲבוֹדָה

עַל הַפָּסוּק "וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים" (כג, א) פֵּירֵשׁ רַשִׁ"י "בַּת ק' כְּבַת כ' . . וּבַת כ' כְּבַת ז'".

וְיֵשׁ לְבָאֵר הֶרֶמֶז בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם:

שֶׁבַע שָׁנִים – הוּא הַזְּמַן שֶׁבּוֹ הַתְחָלַת הַחִינּוּךְ (ראה הל' ת"ת לאדה"ז בתחילתו. טושו"ע או"ח סשמ"ג); עֶשְׂרִים שָׁנָה – הוּא הַזְּמַן שֶׁבּוֹ נַעֲשָׂה הָאָדָם "גָּדוֹל" בִּשְׁלֵימוּת, אָז נִכְנָסִים בּוֹ "מוֹחִין דְּגַדְלוּת" (ראה ב"ב קנו, א. לקו"ת במדבר ב, רע"א), וּמַתְחִיל לָצֵאת בָּעוֹלָם וְלִרְדּוֹף אַחֲרֵי פַּרְנָסָתוֹ (אבות ספ"ה); מֵאָה שָׁנָה – הוּא הַזְּמַן דִּגְמַר וּשְׁלֵימוּת הָעֲבוֹדָה (ראה אבות שם).

וְהִנֵּה, הַמַּצָּב הָרָצוּי הוּא שֶׁיִּהְיֶה "בַּת ק' כְּבַת כ'" – שֶׁגַּם בִּגְמַר הָעֲבוֹדָה בָּעוֹלָם (גִּיל מֵאָה) יִהְיֶה "בְּלֹא חֵטְא" כְּמוֹ שֶׁהָיָה בִּתְחִילַת הָעֲבוֹדָה בָּעוֹלָם (גִּיל עֶשְׂרִים);

אָמְנָם כְּדֵי לְהַגִּיעַ לְזֶה, צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִילָה "בַּת כ' כְּבַת ז'" – שֶׁגַּם כְּשֶׁנַּעֲשָׂה גָּדוֹל וְיֵשׁ לוֹ הַ"מוֹחִין דְּגַדְלוּת" (גִּיל עֶשְׂרִים), אֵינוֹ מַמְצִיא דֵּעוֹת וְהַשְׂקָפוֹת מִשֶּׁלּוֹ ("אייגענע דְּרָכִים"), אֶלָּא מִתְנַהֵג כְּמוֹ יֶלֶד שֶׁזֶּה־עַתָּה הִגִּיעַ לְחִינּוּךְ (גִּיל שֶׁבַע), שֶׁעוֹשֶׂה מַה שֶׁמְּצַוִּים עָלָיו בְּפַשְׁטוּת וּבִתְמִימוּת.

(ע"פ לקו"ש כרך ב עמ' 264 – מתוך 'לקראת שבת')

(ב) **וַתָּמָת שָׂרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹא אַבְרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה וְלִבְכֹּתָהּ:**

ב וּמִיתַת שָׂרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע הִיא חֶבְרוֹן בְּאַרְעָא דִכְנָעַן וַאֲתָא אַבְרָהָם לְמִסְפְּדָה לְשָׂרָה וּלְמִבְכֵּיהּ:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

כג (א) וַיִּהְיוּ חַיֵּי. כִּי תִּשְׁעִים שָׁנָה הָיְתָה בְּלֹא בָּנִים, וּמִי שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים חָשׁוּב כְּמֵת (נדרים סד:), וַחֲשׁוּב מִתִּשְׁעִים שָׁנָה עַד סוֹף יָמֶיהָ שֶׁהָיוּ מֵאָה עֶשְׂרִים וָשֶׁבַע, יַעֲלוּ שְׁלֹשִׁים וָשֶׁבַע כְּמִנְיַן **וַיִּהְיוּ:**

חַיֵּי שָׂרָה. פֵּירֵשׁ רַשִׁ"י, כֻּלָּן שָׁוִין לְטוֹבָה. וְאַף עַל גַּב דְּגַבֵּי יִשְׁמָעֵאל כְּתִיב (להלן כה יז) וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל, אִיכָּא לְמֵימַר שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה, כִּדְפֵירֵשׁ רַשִׁ"י גַּבֵּי וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל בָּנָיו (להלן כה ט), וְגַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר כְּקָטָן שֶׁנּוֹלַד דָּמֵי (יבמות כב.), וְכָל הַשָּׁנִים שֶׁהָיוּ קוֹדֶם לָכֵן, כָּל הָרַע שֶׁעָשָׂה לֹא נֶחְשָׁב לִכְלוּם, וְהָיָה כְּמִי שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה כָּל יָמָיו. אִי נַמִי, שְׁנֵי׳ דְּגַבֵּי יִשְׁמָעֵאל לֹא נִיתְּנוּ לִידָרֵשׁ, שֶׁהֲרֵי עֲדַיִין לֹא פֵּירֵשׁ מִנְיַן שְׁנוֹתָיו, אֲבָל הָכָא כְּבָר פֵּירֵשׁ בַּכָּתוּב מִנְיַן שְׁנוֹתֶיהָ, **שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה** לָמָּה לִי, שְׁמַע מִינָּהּ לִדְרָשָׁא: תורה ב

(ב) בִּקְרְיַת אַרְבַּע. שֵׁם אָדָם, כִּדְכְתִיב (יהושע יד טו) הָאָדָם הַגָּדוֹל בָּעֲנָקִים הוּא אַרְבַּע: תורה ג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **בְּקִרְיַת אַרְבַּע•** עַל שֵׁם אַרְבָּעָה עֲנָקִים שֶׁהָיוּ שָׁם: אֲחִימָן, שֵׁשַׁי וְתַלְמַי וַאֲבִיהֶן. דָּבָר אַחֵר: עַל שֵׁם ד' זוּגוֹת שֶׁנִּקְבְּרוּ שָׁם אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ: (ב"ר) אָדָם וְחַוָּה, אַבְרָהָם וְשָׂרָה, יִצְחָק וְרִבְקָה, יַעֲקֹב וְלֵאָה. **וַיָּבֹא אַבְרָהָם•** מִבְּאֵר שֶׁבַע. **לִסְפֹּד לְשָׂרָה וְלִבְכֹּתָהּ•** וְנִסְמְכָה מִיתַת שָׂרָה לַעֲקֵדַת יִצְחָק, לְפִי שֶׁעַל־יְדֵי בְּשׂוֹרַת הָעֲקֵדָה, שֶׁנִּזְדַּמֵּן בְּנָהּ לִשְׁחִיטָה, וְכִמְעַט שֶׁלֹּא נִשְׁחַט, פָּרְחָה נִשְׁמָתָהּ מִמֶּנָּה וּמֵתָה.

(ג) וַיָּקָם אַבְרָהָם מֵעַל פְּנֵי מֵתוֹ וַיְדַבֵּר אֶל־בְּנֵי־חֵת לֵאמֹר:

ג וְקָם אַבְרָהָם מֵעַל אַפֵּי מִיתֵהּ וּמַלֵּל עִם בְּנֵי חִתָּאָה לְמֵימָר:

(ד) גֵּר־וְתוֹשָׁב אָנֹכִי עִמָּכֶם תְּנוּ־לִי אֲחֻזַּת־קֶבֶר עִמָּכֶם וְאֶקְבְּרָה מֵתִי מִלְּפָנָי:

ד דַּיָּר וְתוֹתַב אֲנָא עִמְּכוֹן הָבוּ לִי אַחְסָנַת קְבוּרָא עִמְּכוֹן וְאִקְבַּר מִיתִי מִן קֳדָמַי:

רש"י◄ **גֵּר־וְתוֹשָׁב אָנֹכִי עִמָּכֶם•** גֵּר מֵאֶרֶץ אַחֶרֶת, וְנִתְיַשַּׁבְתִּי עִמָּכֶם. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: אִם תִּרְצוּ, הֲרֵינִי גֵּר. וְאִם לָאו, אֶהְיֶה תּוֹשָׁב וְאֶטְּלֶנָּה מִן הַדִּין, שֶׁאָמַר לִי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: "לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת". **אֲחֻזַּת־קֶבֶר•** אֲחֻזַּת קַרְקַע לְבֵית הַקְּבָרוֹת.

(ה) וַיַּעֲנוּ בְנֵי־חֵת אֶת־אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ:

ה וְאָתִיבוּ בְּנֵי חִתָּאָה יָת אַבְרָהָם לְמֵימַר לֵהּ:

(ו) שְׁמָעֵנוּ אֲדֹנִי נְשִׂיא אֱלֹהִים אַתָּה בְּתוֹכֵנוּ בְּמִבְחַר קְבָרֵינוּ קְבֹר אֶת־מֵתֶךָ אִישׁ מִמֶּנּוּ אֶת־קִבְרוֹ לֹא־יִכְלֶה מִמְּךָ מִקְּבֹר מֵתֶךָ:

ו קַבֵּל מִנָּנָא רִבּוֹנָנָא רַב קֳדָם יְיָ אַתְּ בֵּינָנָא בִּשְׁפַר קִבְרָנָא קְבַר יָת מִיתָךְ אֱנַשׁ מִנָּנָא יָת קִבְרֵהּ לָא יִמְנַע מִנָּךְ מִלְּמִקְבַּר מִיתָךְ:

רש"י◄ **לֹא־יִכְלֶה•** לֹא יִמְנַע, כְּמוֹ: (תהלים מ) "לֹא תִכְלָא רַחֲמֶיךָ", וּכְמוֹ: (לעיל ח) "וַיִּכָּלֵא הַגֶּשֶׁם".

(ז) וַיָּקָם אַבְרָהָם וַיִּשְׁתַּחוּ לְעַם־הָאָרֶץ לִבְנֵי־חֵת:

ז וְקָם אַבְרָהָם וּסְגִיד לְעַמָּא דְּאַרְעָא לִבְנֵי חִתָּאָה:

(ח) וַיְדַבֵּר אִתָּם לֵאמֹר אִם־יֵשׁ אֶת־נַפְשְׁכֶם לִקְבֹּר אֶת־מֵתִי מִלְּפָנַי שְׁמָעוּנִי וּפִגְעוּ־לִי בְּעֶפְרוֹן בֶּן־צֹחַר:

ח וּמַלֵּל עִמְּהוֹן לְמֵימַר אִם אִית רַעְוָא בְּנַפְשְׁכוֹן לְמִקְבַּר יָת מִיתִי מִן קֳדָמַי קַבִּילוּ מִנִּי וּבְעוּ לִי מִן עֶפְרוֹן בַּר צוֹחַר:

רש"י◄ **נַפְשְׁכֶם•** רְצוֹנְכֶם. **וּפִגְעוּ־לִי•** לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה, כְּמוֹ: (רות א) "אַל־תִּפְגְּעִי־בִי".

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(ה) וַיַּעֲנוּ בְנֵי חֵת. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר כַּמָּה קוּלְמוּסִין נִשְׁבָּרִין וְכַמָּה דְיוֹ מִשְׁתַּפְּכִין לִכְתּוֹב עֲשָׂרָה פְּעָמִים בְּנֵי חֵת בַּתּוֹרָה, לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל מִי שֶׁמְּבָרֵר חֶלְקוֹ שֶׁל צַדִּיק, מַעֲלָה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִילוּ קַיֵּים חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה (ראה ב"ר נח ח). וְכִי הַאי גַּוְונָא דְּרִישׁ בָּאַגָּדָה, גַּבֵּי וְאִישׁ בָּא מִבַּעַל שָׁלִשָׁה וַיָּבֵא לְאִישׁ הָאֱלֹהִים לֶחֶם בִּכּוּרִים (מלכים ב' ד מב), וּפָרֵיךְ וְכִי אֱלִישָׁע כֹּהֵן אוֹכֵל בִּיכּוּרִים הָיָה, אֶלָּא כָּל הַמֵּבִיא דּוֹרוֹן לְתַלְמִיד חָכָם מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִילוּ בָּנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּמֵבִיא בִּיכּוּרִים (כתובות קה:). **וְכֵן** גַּבֵּי חֵרֶם עָכָן כְּתִיב חֲמִשָּׁה פְּעָמִים 'גַּם' (יהושע ז יא), לוֹמַר שֶׁכָּל הַמּוֹעֵל בַּחֵרֶם כְּאִילוּ עָבַר עַל חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה (תנחומא וישב ב). דָּבָר אַחֵר, קַח אוֹת רִאשׁוֹנָה וְאוֹת אַחֲרוֹנָה מִכָּל תֵּיבוֹת שֶׁל סוֹפֵי חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, וַיַּעֲלוּ 'חֵרֶם', 'ב' 'מ' שֶׁל בְּמִצְרָיִם דְּסוֹף סֵפֶר בְּרֵאשִׁית, 'מ' 'מ' שֶׁל מַסְעֵיהֶם דְּסוֹף אֵלֶּה שְׁמוֹת, 'ס' 'י' שֶׁל סִינַי דְּסוֹף סֵפֶר וַיִּקְרָא, (ו)'י' 'ו' דְּיִרְחוֹ דְּסוֹף סֵפֶר בַּמִּדְבָּר סִינַי, 'י' 'ל' שֶׁל יִשְׂרָאֵל דְּסוֹף אֵלֶּה הַדְּבָרִים, הֲרֵי 'חֵרֶם': תורה ו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ט) וְיִתֶּן־לִי אֶת־מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר־לּוֹ אֲשֶׁר בִּקְצֵה שָׂדֵהוּ בְּכֶסֶף מָלֵא יִתְּנֶנָּה לִי בְּתוֹכְכֶם לַאֲחֻזַּת־קָבֶר:

ט וְיִתֶּן לִי יָת מְעָרַת כַּפֶּלְתָּא דִּי לֵהּ דִּי בִּסְטַר חַקְלֵהּ בְּכַסְפָּא שְׁלִים יִתְּנִינַהּ לִי בֵּינֵיכוֹן לְאַחֲסָנַת קְבוּרָא:

רש"י◄ **הַמַּכְפֵּלָה•** בַּיִת וַעֲלִיָּה עַל גַּבָּיו. דָּבָר אַחֵר: שֶׁכְּפוּלָה בְּזוּגוֹת (עירובין נג). **בְּכֶסֶף מָלֵא•** אֲשַׁלֵּם כָּל שָׁוְיָהּ. וְכֵן דָּוִד אָמַר לַאֲרַוְנָה: (דברי הימים א כא) "בְּכֶסֶף מָלֵא".

~ נקודות משיחות קודש ~

לָמָּה לֹא בְּחִינָּם?

בְּפָרָשָׁתֵנוּ כָּתוּב שֶׁאָמַר אַבְרָהָם אָבִינוּ לִבְנֵי חֵת "וְיִתֶּן לִי אֶת מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה גו' בְּכֶסֶף מָלֵא יִתְּנֶנָּה לִי" (כג, ט), וּפֵירֵשׁ רַשִׁ"י "אֲשַׁלֵּם כָּל שָׁוְיָהּ".

וְהִנֵּה, לִפְנֵי־זֶה כָּתַב רַשִׁ"י שֶׁאָמַר אַבְרָהָם "אִם תִּרְצוּ . . אֶטְלְנָה מִן הַדִּין, שֶׁאָמַר לִי הַקָּבָ"ה לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת" (רש"י כג, ד ד"ה גר ותושב). וְהַיְינוּ, שֶׁבֶּאֱמֶת הָיָה יָכוֹל לָקַחַת אֶת הַמְּעָרָה בְּחִינָּם, אֶלָּא שֶׁרָצָה אַבְרָהָם לְשַׁלֵּם "כָּל שָׁוְיָהּ" דַּוְקָא.

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה עַל־פִּי מַה דְּאִיתָא בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ (ח"ב קכח, א) שֶׁרַק אֵצֶל הַקְּלִיפּוֹת הַסֵּדֶר הוּא "אֲשֶׁר נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חִינָּם", אַךְ בַּקְּדוּשָׁה צָרִיךְ "לְאִשְׁתַּדְּלָא בֵּיהּ כִּדְקָא יָאוּת כְּפוּם חֵילֵיהּ", וּ"בַּאֲגַר שְׁלִים". וְרַק עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה וִיגִיעָה וְהִשְׁתַּדְּלוּת, אֶפְשָׁר לְהַמְשִׁיךְ "רוּחָא דְּקוּדְשָׁא".

וְלָכֵן שִׁלֵּם אַבְרָהָם "אֲגַר שְׁלִים" – "כֶּסֶף מָלֵא", כִּי עֲבוֹדָה בְּלִי יְגִיעָה – "חִינָּם" – אֵינוֹ מַמְשִׁיךְ אֶת רוּחַ הַקְּדוּשָׁה.

וּמִזֶּה הוֹרָאָה בַּעֲבוֹדָה הָרוּחָנִית שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, שֶׁאָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כִּשְׁרוֹנוֹת טוֹבִים בְּטִבְעָם, אֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר בְּלִבָּבוֹ, הֲרֵי הַתּוֹרָה נִיתְּנָה לִי בְּמַתָּנָה, וְקַל לִי לְקַיֵּים אֶת הַמִּצְוֹת, וְאִם־כֵּן כָּל עִנְיַן הַיְגִיעָה וְהָעֲבוֹדָה הוּא מִמֶּנִּי וָהָלְאָה! אֶלָּא, כְּמוֹ שֶׁאַבְרָהָם לֹא רָצָה לִקְנוֹת בְּחִינָּם אֶת הַחֵלֶק הַמַּגִּיעַ לוֹ, וְשֶׁהָיָה יָכוֹל לִיטּוֹל בְּנָקֵל, אֶלָּא נָתַן עֲבוּרוֹ אֶת כָּל שָׁוְיָהּ, כֵּן גַּם אָדָם כָּזֶה, כְּדֵי שֶׁיַּמְשִׁיךְ בַּעֲבוֹדָתוֹ אֶת רוּחַ הַקְּדוּשָׁה, הֲרֵי עֲבוֹדָתוֹ צְרִיכָה לִהְיוֹת עַל־יְדֵי הִשְׁתַּדְּלוּת וִיגִיעָה, וְלֹא "חִינָּם".

(על־פי לקוטי שיחות חלק י', עמ' 62 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

(י) וְעֶפְרוֹן יֹשֵׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי־חֵת וַיַּעַן עֶפְרוֹן הַחִתִּי אֶת־אַבְרָהָם בְּאָזְנֵי בְנֵי־חֵת לְכֹל בָּאֵי שַׁעַר־עִירוֹ לֵאמֹר:

י וְעֶפְרוֹן יָתֵב בְּגוֹ בְּנֵי חִתָּאָה וְאָתֵיב עֶפְרוֹן חִתָּאָה יָת אַבְרָהָם קֳדָם בְּנֵי חִתָּאָה לְכָל עָלֵי תְּרַע קַרְתֵּהּ לְמֵימַר:

רש"י◄ **וְעֶפְרוֹן יֹשֵׁב•** כְּתִיב חָסֵר, אוֹתוֹ הַיּוֹם מִנּוּהוּ שׁוֹטֵר עֲלֵיהֶם, מִפְּנֵי חֲשִׁיבוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם שֶׁהָיָה צָרִיךְ לוֹ, עָלָה לִגְדֻלָּה. **לְכֹל בָּאֵי שַׁעַר־עִירוֹ•** שֶׁכֻּלָּן בָּטְלוּ מִמְּלַאכְתָּן וּבָאוּ לִגְמֹל חֶסֶד לְשָׂרָה.

(יא) לֹא־אֲדֹנִי שְׁמָעֵנִי הַשָּׂדֶה נָתַתִּי לָּךְ וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ לְךָ נְתַתִּיהָ לְעֵינֵי בְנֵי־עַמִּי נְתַתִּיהָ לָּךְ קְבֹר מֵתֶךָ:

יא לָא רִבּוֹנִי קַבֵּיל מִנִּי חַקְלָא יְהָבִית לָךְ וּמְעַרְתָּא דִּי בֵהּ לָךְ יְהָבִיתַהּ לְעֵינֵי בְּנֵי עַמִּי יְהָבִיתַהּ לָךְ קְבַר מִיתָךְ:

רש"י◄ **לֹא־אֲדֹנִי•** לֹא תִּקְּנֶהָ אוֹתָהּ בְּדָמִים. **נָתַתִּי לָךְ•** הֲרֵי הִיא כְּמוֹ שֶׁנְּתַתִּיהָ לְךָ.

(יב) וַיִּשְׁתַּחוּ אַבְרָהָם לִפְנֵי עַם־הָאָרֶץ:

יב וּסְגִיד אַבְרָהָם קֳדָם עַמָּא דְּאַרְעָא:

(יג) וַיְדַבֵּר אֶל־עֶפְרוֹן בְּאָזְנֵי עַם־הָאָרֶץ לֵאמֹר אַךְ אִם־אַתָּה לוּ שְׁמָעֵנִי נָתַתִּי כֶּסֶף הַשָּׂדֶה קַח מִמֶּנִּי וְאֶקְבְּרָה אֶת־מֵתִי שָׁמָּה:

יג וּמַלִּיל עִם עֶפְרוֹן קֳדָם עַמָּא דְּאַרְעָא לְמֵימַר בְּרַם אִם אַתְּ עָבֵד לִי טִיבוּ קַבֵּל מִנִּי אֶתֵּן כַּסְפָּא דְּמֵי חַקְלָא סַב מִנִּי וְאֶקְבַּר יָת מִיתִי תַּמָּן:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **אַךְ אִם־אַתָּה לוּ שְׁמָעֵנִי•** אַתָּה אוֹמֵר לִי לִשְׁמֹעַ לְךָ וְלִיקַּח בְּחִנָּם, אֲנִי אִי אֶפְשִׁי בְּכָךְ "אַךְ אִם אַתָּה לוֹ שְׁמָעֵנִי", הַלְוַאי וְתִשְׁמָעֵנִי. **נָתַתִּי•** דוני"ש בְּלַעַ"ז, מוּכָן הוּא אֶצְלִי, וְהַלְוַאי נָתַתִּי לְךָ כְּבָר.

(יד) **וַיַּעַן עֶפְרוֹן אֶת־אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ:**

יד וְאָתֵיב עֶפְרוֹן יָת אַבְרָהָם לְמֵימַר לֵהּ:

(טו) **אֲדֹנִי שְׁמָעֵנִי אֶרֶץ אַרְבַּע מֵאֹת שֶׁקֶל־כֶּסֶף בֵּינִי וּבֵינְךָ מַה־הִוא וְאֶת־מֵתְךָ קְבֹר:**

טו רִבּוֹנִי קַבֵּל מִנִּי אַרְעָא שַׁוְיָא אַרְבַּע מְאָה סִלְעִין דִּכְסַף בֵּינָא וּבֵינָךְ מַה הִיא וְיָת מִיתָךְ קְבַר:

רש"י◄ **בֵּינִי וּבֵינְךָ•** בֵּין שְׁנֵי אוֹהֲבִים כָּמוֹנוּ מַה הִיא חֲשׁוּבָה, לִכְלוּם, אֶלָּא הַנַּח אֶת הַמֶּכֶר, (ב"ר) וְאֶת־מֵתְךָ קְבֹר.

(טז) **וַיִּשְׁמַע אַבְרָהָם אֶל־עֶפְרוֹן וַיִּשְׁקֹל אַבְרָהָם לְעֶפְרֹן אֶת־הַכֶּסֶף אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּאָזְנֵי בְנֵי־חֵת אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף עֹבֵר לַסּוֹחֵר:**

טז וְקַבֵּל אַבְרָהָם מִן עֶפְרוֹן וּתְקַל אַבְרָהָם לְעֶפְרוֹן יָת כַּסְפָּא דְּמַלִּיל קֳדָם בְּנֵי חִתָּאָה אַרְבַּע מְאָה סִלְעִין דִּכְסַף מִתְקַבֵּל סְחוֹרָא (נ"י דְּמִתְקַבֵּל סְחוֹרְתָא) בְּכָל מְדִינָתָא:

רש"י◄ **וַיִּשְׁקֹל אַבְרָהָם לְעֶפְרֹן•** (בכורות נ) חָסֵר וָי"ו, לְפִי שֶׁאָמַר הַרְבֵּה וַאֲפִלּוּ מְעַט לֹא עָשָׂה, (ב"מ פז) שֶׁנָּטַל מִמֶּנּוּ שְׁקָלִים גְּדוֹלִים, קַנְטְרִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "עוֹבֵר לַסּוֹחֵר", שֶׁמִּתְקַבְּלִים בְּשֶׁקֶל בְּכָל מָקוֹם, וְיֵשׁ מָקוֹם שֶׁשְּׁקָלֵיהֶם גְּדוֹלִים, שֶׁהֵן קַנְטְרִין, צנטיאר"ש בְּלַעַ"ז.

~ יום שני כ"ב מרחשון ~

(יז) **וַיָּקָם שְׂדֵה עֶפְרוֹן אֲשֶׁר בַּמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר לִפְנֵי מַמְרֵא הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ וְכָל־הָעֵץ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה אֲשֶׁר בְּכָל־גְּבֻלוֹ סָבִיב:**

יז וְקָם חֲקַל עֶפְרוֹן דִּי בְּכַפֵּלְתָּא דִּי קֳדָם מַמְרֵא חַקְלָא וּמְעַרְתָּא דִּי בֵהּ וְכָל אִילָנֵי דִּי בְחַקְלָא דִּי בְכָל תְּחוּמֵהּ סְחוֹר סְחוֹר:

רש"י◄ **וַיָּקָם שְׂדֵה עֶפְרוֹן•** תְּקוּמָה הָיְתָה לוֹ, שֶׁיָּצָא מִיַּד הֶדְיוֹט לְיַד מֶלֶךְ. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: "וַיָּקָם הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר בּוֹ וְכָל הָעֵץ לְאַבְרָהָם לְמִקְנָה וְגוֹ'".

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיָּקָם שְׂדֵה עֶפְרוֹן (כג, יז)

תְּקוּמָה הָיְתָה לוֹ, שֶׁיָּצָא מִיַּד הֶדְיוֹט לְיַד מֶלֶךְ (רש"י)

לַשָּׂדֶה הָיְתָה תְּקוּמָה עַל־יְדֵי שֶׁנִּכְנַס לִרְשׁוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, עוֹד קוֹדֶם קְבוּרַת שָׂרָה. וְאַף בַּעֲבוֹדָה הָרוּחָנִית כָּךְ: כַּאֲשֶׁר יְהוּדִי בָּא לְאֵיזֶה מָקוֹם, שֶׁפָּשׁוּט שֶׁהִגִּיעַ לְשָׁם בִּשְׁלִיחוּת אֱלוֹקִית כְּדֵי "לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל" — עָלָיו לָדַעַת שֶׁעָצָם הִמָּצְאוֹ בְּמָקוֹם זֶה, עוֹד לִפְנֵי שֶׁקִּיֵּים בּוֹ אֵיזוֹ מִצְוָה, פּוֹעֵל עַל הַמָּקוֹם עֲלִיָּה וּתְקוּמָה — יְצִיאָה מִיַּד הֶדְיוֹט, עַל־יְדֵי עֶצֶם הָעִנְיָן שֶׁהוּא בִּרְשׁוּת יִשְׂרָאֵל.

(לקוטי שיחות כרך לה, עמ' 87)

(יח) **לְאַבְרָהָם לְמִקְנָה לְעֵינֵי בְנֵי־חֵת בְּכֹל בָּאֵי שַׁעַר־עִירוֹ:**

יח לְאַבְרָהָם לִזְבִינוּהִי לְעֵינֵי בְּנֵי חִתָּאָה בְּכֹל עָלֵי תְּרַע קַרְתֵּהּ:

רש"י◄ **בְּכֹל בָּאֵי שַׁעַר־עִירוֹ•** בְּקָרֵב כֻּלָּם וּבְמַעֲמַד כֻּלָּם הִקְנָהוּ לוֹ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יט) וְאַחֲרֵי־כֵן קָבַר אַבְרָהָם אֶת־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֶל־מְעָרַת שְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה עַל־פְּנֵי מַמְרֵא הִוא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:

יט וּבָתַר כֵּן קְבַר אַבְרָהָם יָת שָׂרָה אִתְּתֵהּ בִּמְעָרַת חֲקַל כָּפְלְתָּא עַל אַפֵּי מַמְרֵא הִיא חֶבְרוֹן בְּאַרְעָא דִּכְנָעַן:

(כ) וַיָּקָם הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ לְאַבְרָהָם לַאֲחֻזַּת־קָבֶר מֵאֵת בְּנֵי־חֵת:

כ וְקָם חַקְלָא וּמְעַרְתָּא דִּי בֵהּ לְאַבְרָהָם לְאַחֲסָנַת קְבוּרָא מִן בְּנֵי חִתָּאָה:

כד (א) וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַיהוָה בֵּרַךְ אֶת־אַבְרָהָם בַּכֹּל:

א וְאַבְרָהָם סִיב עָל בְּיוֹמִין וַיְיָ בְּרִיךְ יָת אַבְרָהָם בְּכֹלָּא:

רש"י◄ בֵּרַךְ אֶת־אַבְרָהָם בַּכֹּל • "בַּכֹּל" עוֹלֶה בְּגִימַטְרִיָּא 'בֵּן', וּמֵאַחַר שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן, הָיָה צָרִיךְ לְהַשִּׂיאוֹ אִשָּׁה.

(ב) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־עַבְדּוֹ זְקַן בֵּיתוֹ הַמֹּשֵׁל בְּכָל־אֲשֶׁר־לוֹ שִׂים־נָא יָדְךָ תַּחַת יָרֵכִי:

ב וַאֲמַר אַבְרָהָם לְעַבְדֵּהּ סָבָא דְּבֵיתֵהּ דְּשַׁלִּיט בְּכָל דִּי לֵהּ שַׁוִּי כְּעַן יְדָךְ תְּחוֹת יַרְכִּי:

רש"י◄ זְקַן בֵּיתוֹ • לְפִי שֶׁהוּא דָּבוּק, נָקוּד "זְקַן". תַּחַת יָרֵכִי • (שבועות לח) לְפִי שֶׁהַנִּשְׁבָּע צָרִיךְ שֶׁיִּטֹּל בְּיָדוֹ חֵפֶץ שֶׁל מִצְוָה, כְּגוֹן: סֵפֶר תּוֹרָה אוֹ תְּפִלִּין, וְהַמִּילָה הָיְתָה מִצְוָה רִאשׁוֹנָה לוֹ, וּבָאָה לוֹ עַל־יְדֵי צַעַר וְהָיְתָה חֲבִיבָה עָלָיו וּנְטָלָה. (וְרוּצֶה לוֹמַר: מַה שֶּׁלֹּא אָמַר 'תַּחַת יַרְכְּךָ', וְהָיָה לוֹ לְהַשְׁבִּיעַ הָעֶבֶד שֶׁל אַבְרָהָם הָיְתָה רִאשׁוֹנָה לוֹ קֹדֶם מִילַת הָעֶבֶד, וְקַל לְהָבִין).

(ג) וְאַשְׁבִּיעֲךָ בַּיהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וֵאלֹהֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה לִבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אָנֹכִי יוֹשֵׁב בְּקִרְבּוֹ:

ג וַאַקְסֵם עָלָךְ בְּמֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהָא דִּשְׁמַיָּא וֵאלָהָא דְּאַרְעָא דְּלָא תִּסַּב אִתְּתָא לְבְרִי מִבְּנַת כְּנַעֲנָאֵי דִּי אֲנָא יָתֵב בֵּינֵיהוֹן:

(ד) כִּי אֶל־אַרְצִי וְאֶל־מֹולַדְתִּי תֵּלֵךְ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי לְיִצְחָק:

ד אֱלָהִין לְאַרְעִי וּלְיַלָּדוּתִי תֵּיזִיל וְתִסַּב אִתְּתָא לִבְרִי לְיִצְחָק:

~ נקודות משיחות קודש ~

לְהוֹסִיף בָּנִים לְאָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם

כִּי אֶל־אַרְצִי וְאֶל־מֹולַדְתִּי תֵּלֵךְ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי לְיִצְחָק: (כד, ד)

הַשְׁלִיחוּת הָרִאשׁוֹנָה שֶׁמָּצִינוּ בַּתּוֹרָה הִיא שְׁלִיחַת אַבְרָהָם אֶת אֱלִיעֶזֶר עַבְדּוֹ לְחָרָן, לָקַחַת אִשָּׁה לִבְנוֹ.

וְיֵשׁ לִלְמֹד מִזֶּה הוֹרָאָה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ:

הַשְׁלִיחוּת הָרִאשׁוֹנָה בַּמַּעֲלָה הַמֶּטֶלֶת עַל הָאָדָם הִיא לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַתָּלוּי בּוֹ, לִפְעֹל הָעִנְיָן דְ"פְּרוּ וּרְבוּ", לְקָרֵב עוֹד יְהוּדִים לְתוֹרָה וּמִצְוֹת, שֶׁיִּתְוַסְּפוּ עוֹד "בָּנִים" לְאָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם, וּכְמַאֲמַר חֲכָמֵינוּ זַ"ל (סנהדרין יט, ב) "כָּל הַמְּלַמֵּד אֶת בֶּן חֲבֵרוֹ תּוֹרָה, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ יְלָדוֹ".

וּכְמוֹ שֶׁאַבְרָהָם שָׁלַח אֶת אֱלִיעֶזֶר עַבְדּוֹ עַד לְחָרָן, "חָרוֹן אַף שֶׁל מָקוֹם בָּעוֹלָם" (פִּרוּשׁ רש"י סוף פרשת נח), כְּמוֹ־כֵן עַל הָאָדָם לָלֶכֶת גַּם לִמְקוֹמוֹת שֶׁהֵם "רֵיקִים" מִתּוֹרָה וּמִצְוֹת, כְּדֵי לִמְצוֹא שָׁם עוֹד יְהוּדִי וּלְקָרְבוֹ לַעֲבוֹדַת הַשי"ת, עַד שֶׁגַּם אוֹתוֹ יְהוּדִי יִפְעַל גַּם הוּא לְקָרֵב עוֹד יְהוּדִים לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם.

(על־פי סה"ש תשמ"ח חלק א, עמוד 84 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

כד (א) בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל. בִּזְכוּת הַפְּרָשַׁת מַעֲשֵׂר, כְּמָא דְּאַתְּ אָמַר (לעיל יד ב) **וַיִּתֶּן לוֹ מַעֲשֵׂר מִכֹּל** (תנחומא ד): תורה ב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ה) וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָעֶבֶד אוּלַי לֹא־תֹאבֶה הָאִשָּׁה לָלֶכֶת אַחֲרַי אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת הֲהָשֵׁב אָשִׁיב אֶת־בִּנְךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יָצָאתָ מִשָּׁם:

ה וַאֲמַר לֵהּ עַבְדָּא מָאִים לָא תֵּיבֵי אִתְּתָא לְמֵיתֵי בַּתְרַי לְאַרְעָא הָדָא הַאֲתָבָא אָתֵיב יָת בְּרָךְ לְאַרְעָא דִּי נְפַקְתָּא מִתַּמָּן:

(ו) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תָּשִׁיב אֶת־בְּנִי שָׁמָּה:

ו וַאֲמַר לֵהּ אַבְרָהָם אִסְתַּמַּר לָךְ דִּילְמָא תָּתִיב יָת בְּרִי לְתַמָּן:

(ז) יְהוָה ׀ אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לְקָחַנִי מִבֵּית אָבִי וּמֵאֶרֶץ מוֹלַדְתִּי וַאֲשֶׁר דִּבֶּר־לִי וַאֲשֶׁר נִשְׁבַּע־לִי לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת הוּא יִשְׁלַח מַלְאָכוֹ לְפָנֶיךָ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי מִשָּׁם:

ז יְיָ אֱלָהָא דִשְׁמַיָּא דִּי דַבְּרַנִי מִבֵּית אַבָּא וּמֵאַרַע יַלְדוּתִי וְדִי מַלֵּל לִי וְדִי קַיֵּם לִי לְמֵימַר לִבְרָךְ אֶתֵּן יָת אַרְעָא הָדָא הוּא יִשְׁלַח מַלְאָכֵהּ קֳדָמָךְ וְתִסַּב אִתְּתָא לִבְרִי מִתַּמָּן:

רש"י◄ ה׳ אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לְקָחַנִי מִבֵּית אָבִי • וְלֹא אָמַר: ׳וְאֱלֹהֵי הָאָרֶץ׳, וּלְמַעְלָה אָמַר ״וְאַשְׁבִּיעֲךָ וְגוֹ׳״. אָמַר לוֹ: עַכְשָׁו הוּא ״אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וֵאלֹהֵי הָאָרֶץ״, שֶׁהִרְגַּלְתִּיו בְּפִי הַבְּרִיּוֹת, אֲבָל כְּשֶׁלְּקָחַנִי מִבֵּית אָבִי, הָיָה ״אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם״ וְלֹא אֱלֹהֵי הָאָרֶץ, שֶׁלֹּא הָיוּ בָּאֵי עוֹלָם מַכִּירִים בּוֹ, וּשְׁמוֹ לֹא הָיָה רָגִיל בָּאָרֶץ. מִבֵּית אָבִי • מֵחָרָן. וּמֵאֶרֶץ מוֹלַדְתִּי • מֵאוּר כַּשְׂדִּים. וַאֲשֶׁר דִּבֶּר־לִי • לְצָרְכִּי, כְּמוֹ: ״אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלַי״, וְכֵן כָּל ׳לִי׳, וְ׳לוֹ׳ וְ׳לָהֶם׳ הַסְּמוּכִים אֵצֶל דִּבּוּר, מְפֹרָשִׁים בִּלְשׁוֹן ׳עַל׳, וְתַרְגּוּם שֶׁלָּהֶם (רצונו, שֶׁדֶּרֶךְ הַתַּרְגּוּם לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לְמֶ״ד בִּמְקוֹם בַּעֲבוּר, וְקַל לְהָבִין) ׳עֲלַי׳, ׳עֲלוֹהִי׳, ׳עֲלֵיהוֹן׳. שֶׁאֵין נוֹפֵל אֵצֶל דִּבּוּר לְשׁוֹן ׳לִי׳ וְ׳לוֹ׳ וְ׳לָהֶם׳, אֶלָּא: ׳אֵלַי׳, ׳אֵלָיו׳, ׳אֲלֵיהֶם׳, וְתַרְגּוּם שֶׁלָּהֶם: ׳עִמִּי׳, ׳עִמֵּיהּ׳, ׳עִמְּהוֹן׳, אֲבָל אֵצֶל אֲמִירָה נוֹפֵל לְשׁוֹן ׳לִי׳, וְ׳לוֹ׳ וְ׳לָהֶם׳. וַאֲשֶׁר נִשְׁבַּע־לִי • בֵּין הַבְּתָרִים.

(ח) וְאִם־לֹא תֹאבֶה הָאִשָּׁה לָלֶכֶת אַחֲרֶיךָ וְנִקֵּיתָ מִשְּׁבֻעָתִי זֹאת רַק אֶת־בְּנִי לֹא תָשֵׁב שָׁמָּה:

ח וְאִם לָא תֵּיבֵי אִתְּתָא לְמֵיתֵי בַּתְרָךְ וּתְהֵי זַכָּאָה מִמּוֹמָתִי דָּא לְחוֹד יָת בְּרִי לָא תָּתֵב לְתַמָּן:

רש"י◄ וְנִקִּיתָ מִשְּׁבֻעָתִי וְגוֹ׳ • וְקַח לוֹ אִשָּׁה מִבְּנוֹת עָנֵר, אֶשְׁכֹּל וּמַמְרֵא (קידושין סא). רַק אֶת־בְּנִי וְגוֹ׳ • ׳רַק׳, מְעוּט הוּא: בְּנִי אֵינוֹ חוֹזֵר, אֲבָל יַעֲקֹב בֶּן בְּנִי, סוֹפוֹ לַחֲזוֹר.

(ט) וַיָּשֶׂם הָעֶבֶד אֶת־יָדוֹ תַּחַת יֶרֶךְ אַבְרָהָם אֲדֹנָיו וַיִּשָּׁבַע לוֹ עַל־הַדָּבָר הַזֶּה:

ט וְשַׁוִּי עַבְדָּא יָת יְדֵהּ תְּחוֹת יַרְכָא דְאַבְרָהָם רִבּוֹנֵהּ וְקַיֵּם לֵהּ עַל פִּתְגָּמָא הָדֵין:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(ז) אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם [אֲשֶׁר לְקָחַנִי] וגו׳. וְלֹא ׳אֱלֹהֵי הָאָרֶץ׳, כִּי בְּאוֹתָהּ שָׁעָה לֹא נוֹדַע אֱלָהוּתוֹ לַבְּרִיּוֹת (ראה ב"ר נט ח, ספרי האזינו שיג). וּמִטַּעַם זֶה לֵיכָּא מַלְכוּת בִּבְרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁל שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה, דְּלֹא שַׁיָּךְ לוֹמַר [מֶלֶךְ הָעוֹלָם] אֱלֹהֵי אַבְרָהָם, כִּי בַּפֶּרֶק שֶׁהִתְחִיל לִהְיוֹת ׳אֱלֹהֵי אַבְרָהָם׳ עֲדַיִין לֹא הָיָה עַל כָּל הָעוֹלָם: תורה ח

(ח) וְנִקִּיתָ מִשְּׁבוּעָתִי זֹאת. ׳זֹאת׳ מַשְׁמַע מִיעוּט, לוֹמַר דְּמִשְּׁבוּעָה דְּכִי אֶל אַרְצִי וְאֶל מוֹלַדְתִּי תֵּלֵךְ (פסוק ד) תְּהֵי נָקִי, אֲבָל מִשְּׁבוּעָה דְּ[לֹא תִּקַּח אִשָּׁה לִבְנִי [מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי] (פסוק ג) לֹא תִּנָּקִי, וּלְפִי זֶה צָרִיךְ לוֹמַר דְּעָנֵר אֶשְׁכּוֹל וּמַמְרֵא לָאו כְּנַעֲנִיִּים הָיוּ: רַק אֶת בְּנִי לֹא תָשֵׁב שָׁמָּה. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁמֵּעוֹלָם לֹא [בָּא] לְשָׁם, נוֹפֵל נַמִי עַל יִצְחָק לְשׁוֹן שִׁיבָה, מִפְּנֵי אֱלִיעֶזֶר שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ עִמּוֹ, וְלוֹ יִהְיֶה שִׁיבָה גְּמוּרָה שֶׁכְּבָר הָיָה לְשָׁם. וְכֵן בְּרוּת הַמּוֹאֲבִיָּה, הַשָּׁבָה עִם נָעֳמִי (משדי) [מִשְּׁדֵה] מוֹאָב (רות ב ו), וְאַף־עַל־פִּי שֶׁרוּת לֹא הָיְתָה מֵעוֹלָם לְשָׁם, קוֹרֵא לָהּ לְשׁוֹן שִׁיבָה מִפְּנֵי נָעֳמִי הַהוֹלֶכֶת עִמָּהּ: תורה ט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום שלישי כ"ג מרחשון ~

(י) וַיִּקַּח הָעֶבֶד עֲשָׂרָה גְמַלִּים מִגְּמַלֵּי אֲדֹנָיו וַיֵּלֶךְ וְכָל־טוּב אֲדֹנָיו בְּיָדוֹ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־אֲרַם נַהֲרַיִם אֶל־עִיר נָחוֹר:

י וּדְבַר עַבְדָּא עַשְׂרָא גַּמְלִין מִגַּמְלֵי רִבּוֹנֵהּ וַאֲזַל וְכָל שְׁפַר רִבּוֹנֵהּ בִּידֵהּ וְקָם וַאֲזַל לַאֲרַם דִּי עַל פְּרַת לְקַרְתָּא דְנָחוֹר:

רש"י ◄ מִגְּמַלֵּי אֲדֹנָיו • (ב"ר) נִכְּרִין הָיוּ מִשְּׁאָר גְּמַלִּים, שֶׁהָיוּ יוֹצְאִין זְמוּמִין מִפְּנֵי הַגָּזֵל, שֶׁלֹּא יִרְעוּ בִּשְׂדוֹת אֲחֵרִים. וְכָל־טוּב אֲדֹנָיו בְּיָדוֹ • (ב"ר) שְׁטַר מַתָּנָה כָּתַב לְיִצְחָק עַל כָּל אֲשֶׁר לוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּקְּפְצוּ לִשְׁלֹחַ לוֹ בִּתָּם. אֲרַם־נַהֲרַיִם • בֵּין שְׁתֵּי נְהָרוֹת יוֹשֶׁבֶת.

(יא) וַיַּבְרֵךְ הַגְּמַלִּים מִחוּץ לָעִיר אֶל־בְּאֵר הַמָּיִם לְעֵת עֶרֶב לְעֵת צֵאת הַשֹּׁאֲבֹת:

יא וְאַשְׁרֵי גַּמְלַיָּא מִבָּרָא לְקַרְתָּא לְבֵאֲרָא דְמַיָּא לְעִדַּן רַמְשָׁא לְעִדַּן דְּנַפְקַן מַלְיָתָא:

רש"י ◄ וַיַּבְרֵךְ הַגְּמַלִּים • הִרְבִּיצָם.

(יב) וַיֹּאמַר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם הַקְרֶה־נָא לְפָנַי הַיּוֹם וַעֲשֵׂה־חֶסֶד עִם אֲדֹנִי אַבְרָהָם:

יב וַאֲמַר יְיָ אֱלָהֵהּ דְּרִבּוֹנִי אַבְרָהָם זַמִּין כְּעַן קֳדָמַי יוֹמָא דֵין וְעֲבַד טִיבוּ עִם רִבּוֹנִי אַבְרָהָם:

~ נקודות משיחות קודש ~

עוֹד טֶרֶם שֶׁמְּסַיֵּם אֶת תְּפִילָּתוֹ, מִתְמַלֵּאת כְּבָר הַתְּפִילָּה וְהַבַּקָּשָׁה דְּ"הַקְרֶה נָא לְפָנַי הַיּוֹם", וּכְפֵירוּשׁ הַתַּרְגּוּם "הַקְרֶה – זְמִין". הַיְינוּ, שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נוֹתֵן לוֹ אֶת כָּל הָעִנְיָנִים בִּמְזוּמָן כוּ', וְנוֹתֵן לוֹ זֹאת "הַיּוֹם", וּבְיוֹם זֶה גּוּפָא אֵינוֹ צָרִיךְ לְחַכּוֹת כְּלָל, כִּי הוּא נַעֲנָה "טֶרֶם כִּלָּה לְדַבֵּר".

... וִיהִי־רָצוֹן שֶׁאֵצֶל כָּל אֶחָד וְאַחַת מִיִּשְׂרָאֵל יְקוּיַּם הָעִנְיָן דְּ"וַיְהִי הוּא טֶרֶם כִּלָּה לְדַבֵּר גו'" – הַיְינוּ, שֶׁעוֹד קוֹדֶם שֶׁיְּסַפֵּיק לְסַיֵּם אֶת הַדִּיבּוּר וְהַלִּימוּד בְּשִׁיעוּר חוּמָשׁ הַיּוֹמִי, וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה שְׁאָר שִׁיעוּרֵי "חִתָּ"ת", וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה כְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה דְּ"אַבְרָהָם אוֹהֲבִי" [שֶׁכְּתוּצָאָה מִזֶּה חֲרֵי הוּא מִתְנַהֵג בְּאוֹפֶן דְּאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל, וּמִתְעַסֵּק בַּהֲפָצַת הַיַּהֲדוּת וַהֲפָצַת הַמַּעְיָנוֹת חוּצָה] – הִנֵּה עוֹד קוֹדֶם לָכֵן יְקוּיַּם הָעִנְיָן דְּ"הַקְרֶה נָא לְפָנַי הַיּוֹם", בְּאוֹפֶן דְּ"זְמִין", וּבְאוֹפֶן דְּ"לְפָנַי" – "פָּנִים בְּפָנִים", וְתֵיכֶף וּמִיַּד – "הַיּוֹם".

וּבְפַשְׁטוּת – בִּיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ בְּקָרוֹב מַמָּשׁ, "נַאוּ", וּבְיַחַד עִמּוֹ הוֹלְכִים כָּל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְאַרְצֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה, "אֶרֶץ אֲשֶׁר גּוֹ' עֵינֵי ה' אֱלֹקֶיךָ בָּהּ מֵרֵשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה", "בִּנְעָרֵינוּ וּבִזְקֵנֵינוּ בְּבָנֵינוּ וּבִבְנוֹתֵינוּ", "שְׁלִימוּת הָעָם", בְּיַחַד עִם "שְׁלִימוּת הַתּוֹרָה", הֵן לִימוּד הַתּוֹרָה, נִגְלֶה דְּתוֹרָה וְנִסְתָּר דְּתוֹרָה, וְהֵן קִיּוּם הַמִּצְוֹת, וְהוֹלְכִים לְאֶרֶץ־הַקּוֹדֶשׁ וּמוֹצְאִים אוֹתָהּ בִּשְׁלִימוּתָהּ, "שְׁלִימוּת הָאָרֶץ", וּבְאוֹפֶן שֶׁזּוֹהִי הֲכָנָה קְרוֹבָה לְקִיּוּם הַיִּעוּד "כִּי יַרְחִיב ה' אֱלֹקֶיךָ אֶת גְּבוּלֶךָ".

וְכָל זֶה נַעֲשָׂה בִּשְׂמְחָה וְטוּב לֵבָב, וּבְאוֹפֶן דְּ"טֶרֶם כִּלָּה לְדַבֵּר" – בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ מַמָּשׁ, בַּעֲגָלָא דִּידַן.

משיחת כ"ף מרחשון ה'תשמ"ב

(יג) הִנֵּה אָנֹכִי נִצָּב עַל־עֵין הַמָּיִם וּבְנוֹת אַנְשֵׁי הָעִיר יֹצְאֹת לִשְׁאֹב מָיִם:

יג הָא אֲנָא קָאֵם עַל עֵינָא דְמַיָּא וּבְנַת אֱנָשֵׁי קַרְתָּא נַפְקַן לְמִמְלֵי מַיָּא:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יד) וְהָיָה הַנַּעֲרָה אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיהָ הַטִּי־נָא כַדֵּךְ וְאֶשְׁתֶּה וְאָמְרָה שְׁתֵה וְגַם־גְּמַלֶּיךָ אַשְׁקֶה אֹתָהּ הֹכַחְתָּ לְעַבְדְּךָ לְיִצְחָק וּבָהּ אֵדַע כִּי־עָשִׂיתָ חֶסֶד עִם־אֲדֹנִי:

יד וּתְהֵי עוּלְמְתָא דְּאֵימַר לַהּ אַרְכִּינִי כְּעַן קוּלְתִיךְ וְאֶשְׁתִּי וְתֵימַר אִשְׁתִּ וְאַף גַּמְלָיִךְ אַשְׁקֵי אֲנָהּ לְעַבְדָּךְ לְיִצְחָק וּבַהּ אִידַע אֲרֵי עֲבַדְתָּ טִיבוּ עִם רִבּוֹנִי:

רש"י◄ אֹתָהּ הֹכַחְתָּ• רְאוּיָה הִיא לוֹ, שֶׁתְּהֵא גּוֹמֶלֶת חֲסָדִים, וּכְדַאי הִיא לִיכָּנֵס בְּבֵיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, וּלְשׁוֹן 'הוֹכַחְתָּ', בֵּרַרְתָּ, אפרוביש"ט בְּלַעַ"ז. וּבָהּ אֵדַע• לְשׁוֹן תְּחִנָּה, 'הוֹדַע לִי בָּהּ'. כִּי־עָשִׂיתָ חֶסֶד• אִם תִּהְיֶה מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ וְהוֹגֶנֶת לוֹ, אֵדַע "כִּי עָשִׂיתָ חֶסֶד" (ב"ר).

(טו) וַיְהִי־הוּא טֶרֶם כִּלָּה לְדַבֵּר וְהִנֵּה רִבְקָה יֹצֵאת אֲשֶׁר יֻלְּדָה לִבְתוּאֵל בֶּן־מִלְכָּה אֵשֶׁת נָחוֹר אֲחִי אַבְרָהָם וְכַדָּהּ עַל־שִׁכְמָהּ:

טו וַהֲוָה הוּא עַד לָא שֵׁיצֵי לְמַלְלָא וְהָא רִבְקָה נְפָקַת דְּאִתְיְלִידַת לְבִתוּאֵל בַּר מִלְכָּה אִתַּת נָחוֹר אֲחוּהִי דְּאַבְרָהָם וְקוּלְתַהּ עַל כַּתְפַּהּ:

(טז) וְהַנַּעֲרָה טֹבַת מַרְאֶה מְאֹד בְּתוּלָה וְאִישׁ לֹא יְדָעָהּ וַתֵּרֶד הָעַיְנָה וַתְּמַלֵּא כַדָּהּ וַתָּעַל:

רש"י◄ בְּתוּלָה• מִמְּקוֹם בְּתוּלִים (ב"ר). וְאִישׁ לֹא יְדָעָהּ• שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, לְפִי שֶׁבְּנוֹת הַנָּכְרִים הָיוּ מְשַׁמְּרוֹת מְקוֹם בְּתוּלֵיהֶן וּמַפְקִירוֹת עַצְמָן מִמָּקוֹם אַחֵר, הֵעִיד עַל זוֹ שֶׁנִּקְיָה מִכֹּל.

(יז) וַיָּרָץ הָעֶבֶד לִקְרָאתָהּ וַיֹּאמֶר הַגְמִיאִינִי נָא מְעַט־מַיִם מִכַּדֵּךְ:

יז וּרְהַט עַבְדָּא לְקַדְמוּתַהּ וַאֲמַר אַשְׁקִינִי (נ"י אַטְעֵמְנִי) כְּעַן זְעֵיר מַיָּא מִקּוּלְתִיךְ:

רש"י◄ וַיָּרָץ הָעֶבֶד לִקְרָאתָהּ• לְפִי שֶׁרָאָה שֶׁעָלוּ הַמַּיִם לִקְרָאתָהּ (בראשית רבה). הַגְמִיאִינִי נָא• לְשׁוֹן גְּמִיעָה, הומיי"ר בְּלַעַ"ז.

(יח) וַתֹּאמֶר שְׁתֵה אֲדֹנִי וַתְּמַהֵר וַתֹּרֶד כַּדָּהּ עַל־יָדָהּ וַתַּשְׁקֵהוּ:

יח וַאֲמֶרֶת אֶשְׁתִּ רִבּוֹנִי וְאוֹחִיאַת וַאֲחֵיתַת קוּלְתַהּ עַל יְדַהּ וְאַשְׁקְתֵהּ:

רש"י◄ וַתֹּרֶד כַּדָּהּ• מֵעַל שִׁכְמָהּ.

(יט) וַתְּכַל לְהַשְׁקֹתוֹ וַתֹּאמֶר גַּם לִגְמַלֶּיךָ אֶשְׁאָב עַד אִם־כִּלּוּ לִשְׁתֹּת:

יט וְשֵׁיצִיאַת לְאַשְׁקָיוּתֵהּ וַאֲמֶרֶת אַף לְגַמְלָיִךְ אַמְלֵי עַד דִּי סַפְּקוּן לְמִשְׁתֵּי:

רש"י◄ עַד אִם־כִּלּוּ• הֲרֵי 'אִם' מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן 'אֲשֶׁר'. אִם־כִּלּוּ• תִּרְגֵּם אונְקְלוֹס: 'דִּי סַפְּקוּן' שֶׁזּוֹ הִיא גְּמַר שְׁתִיָּתָן, כְּשֶׁשָּׁתוּ דֵּי סִפּוּקָן.

(כ) וַתְּמַהֵר וַתְּעַר כַּדָּהּ אֶל־הַשֹּׁקֶת וַתָּרָץ עוֹד אֶל־הַבְּאֵר לִשְׁאֹב וַתִּשְׁאַב לְכָל־גְּמַלָּיו:

כ וְאוֹחִיאַת וּנְפָצַת קוּלְתַהּ לְבֵית שַׁקְיָא וּרְהָטַת עוֹד לְבֵירָא לְמִמְלֵי וּמְלַת לְכָל גַּמְלוֹהִי:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(יד) וּבָהּ אֵדַע. פֵּירֵשׁ רַשִׁ"י, שֶׁהוּא לְשׁוֹן תְּחִינָּה וגו'. וְתִימַהּ לְהָרַב רַבִּי משֶׁה דְּאָמְרִינַן בְּעָלְמָא (תענית ד.) שְׁלֹשָׁה שָׁאֲלוּ שֶׁלֹּא כַּהוֹגֶן, וְחָשֵׁיב אֱלִיעֶזֶר עֶבֶד אַבְרָהָם, וּלְפֵירוּשׁ רַשִׁ"י לֹא שָׁאַל שֶׁלֹּא כַּהוֹגֶן: תורה טו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **וַתְּעַר•** לְשׁוֹן נְפִיצָה, וְהַרְבֵּה יֵשׁ בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה ׳הַמְּעֻרָה מִכְּלִי אֶל כְּלִי׳, וּבַמִּקְרָא יֵשׁ לוֹ דּוֹמֶה: (תהלים קמא) ״אַל תְּעַר נַפְשִׁי״, (ישעיה נג) ״אֲשֶׁר הֶעֱרָה לַמָּוֶת נַפְשׁוֹ״. **הַשֹּׂקֶת•** אֶבֶן חֲלוּלָה שֶׁשּׁוֹתִים בָּהּ הַגְּמַלִּים.

(כא) **וְהָאִישׁ מִשְׁתָּאֵה לָהּ מַחֲרִישׁ לָדַעַת הַהִצְלִיחַ יְהוָה דַּרְכּוֹ אִם־לֹא:**

כא וְגַבְרָא שָׁהֵי בַּהּ מִסְתַּכֵּל שָׁתִיק לְמִידַע הַאַצְלַח יְיָ אָרְחֵהּ אִם לָא:

רש"י◄ **מִשְׁתָּאֵה•** לְשׁוֹן שְׁאִיָּה, כְּמוֹ: ״שָׁאוּ עָרִים״, (ישעיה ו) ״תִּשָּׁאֶה שְׁמָמָה״. **מִשְׁתָּאֵה•** מִשְׁתּוֹמֵם וּמִתְבַּהֵל עַל שֶׁרָאָה דְּבָרוֹ קָרוֹב לְהַצְלִיחַ, אֲבָל אֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם מִמִּשְׁפַּחַת אַבְרָהָם הִיא, אִם לָאו. וְאַל תִּתְמַהּ בַּתְּי"ו שֶׁל ״מִשְׁתָּאֵה״, שֶׁאֵין לְךָ תֵּבָה שֶׁתְּחִלַּת יְסוֹדָהּ שִׁי"ן וּמְדַבֶּרֶת בִּלְשׁוֹן מִתְפַּעֵל, שֶׁאֵין תָּי"ו מַפְרִידָה בֵּין שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת שֶׁל עִקַּר הַיְסוֹד, כְּגוֹן: ״מִשְׁתָּאֵה״ מִגִּזְרַת ״שָׁאֹה״, ״מִשְׁתּוֹלֵל״ (ישעיה נט) מִגִּזְרַת ״שׁוֹלֵל״, (שם טז) ״וַיִּשְׁתּוֹמֵם״ מִגִּזְרַת שְׁמָמָה, ״וַיִּשְׁתַּמֵּר חֲקוֹת עָמְרִי״ (מיכה ו) מִגִּזְרַת וַיִּשְׁמֹר. אַף כָּאן, מִשְׁתָּאֵה, מִגִּזְרַת תִּשָּׁאֶה.

(כב) **וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ הַגְּמַלִּים לִשְׁתּוֹת וַיִּקַּח הָאִישׁ נֶזֶם זָהָב בֶּקַע מִשְׁקָלוֹ וּשְׁנֵי צְמִידִים עַל־יָדֶיהָ עֲשָׂרָה זָהָב מִשְׁקָלָם:**

כב וַהֲוָה כַּד סַפִּיקוּ גַּמְלַיָּא לְמִשְׁתֵּי וּנְסִיב גַּבְרָא קְדָשָׁא דְּדַהֲבָא תִּקְלָא מַתְקְלֵהּ וּתְרֵין שֵׁירִין עַל יְדָהָא עֲשַׂר סְלְעִין דְּדַהֲבָא מַתְקַלְהוֹן:

רש"י◄ **בֶּקַע•** רֶמֶז לְשִׁקְלֵי יִשְׂרָאֵל, ״בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת״. **וּשְׁנֵי צְמִידִים•** רֶמֶז לִשְׁנֵי לוּחוֹת מְצֻמָּדוֹת. **עֲשָׂרָה זָהָב מִשְׁקָלָם•** רֶמֶז לַעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת שֶׁבָּהֶן.

(כג) **וַיֹּאמֶר בַּת־מִי אָתְּ הַגִּידִי נָא לִי הֲיֵשׁ בֵּית־אָבִיךְ מָקוֹם לָנוּ לָלִין:**

כג וַאֲמַר בַּת מָן אַתְּ חַוִּי כְעַן לִי הַאִית בֵּית אָבוּךְ אָתַר כָּשֵׁר לָנָא לְמִבָּת:

רש"י◄ **וַיֹּאמֶר בַּת־מִי אַתְּ•** לְאַחַר שֶׁנָּתַן לָהּ — שְׁאָלָהּ, לְפִי שֶׁהָיָה בָּטוּחַ בִּזְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, שֶׁהִצְלִיחַ הַקָּבָּ"ה דַּרְכּוֹ. **לָלִין•** לִינָה אַחַת, ׳לִין׳ שֵׁם דָּבָר, וְהִיא אָמְרָה ״לָלוּן״, כַּמָּה לִינוֹת.

(כד) **וַתֹּאמֶר אֵלָיו בַּת־בְּתוּאֵל אָנֹכִי בֶּן־מִלְכָּה אֲשֶׁר יָלְדָה לְנָחוֹר:**

כד וַאֲמֶרֶת לֵהּ בַּת בְּתוּאֵל אֲנָא בַּר מִלְכָּא דִּילִידַת לְנָחוֹר:

רש"י◄ **בַּת־בְּתוּאֵל•** הֶשִׁיבַתּוּ עַל רִאשׁוֹן — רִאשׁוֹן, וְעַל אַחֲרוֹן — אַחֲרוֹן.

(כה) **וַתֹּאמֶר אֵלָיו גַּם־תֶּבֶן גַּם־מִסְפּוֹא רַב עִמָּנוּ גַּם־מָקוֹם לָלוּן:**

כה וַאֲמֶרֶת לֵהּ אַף תִּבְנָא אַף כִּסְתָא סַגִּי עִמָּנָא אַף אָתַר כָּשֵׁר לְמִבָּת:

רש"י◄ **מִסְפּוֹא•** כָּל מַאֲכַל הַגְּמַלִּים קָרוּי מִסְפּוֹא, כְּגוֹן תֶּבֶן וּשְׂעוֹרִים.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(כב) וַיִּקַּח הָאִישׁ נֶזֶם זָהָב. הֶחְכָּם רַבִּי מֹשֶׁה הוֹרֵשׁ מִקְרָא זֶה לְפִי פְּשׁוּטוֹ, **וַיִּקַּח הָאִישׁ נֶזֶם זָהָב** [וגו'] **וּשְׁנֵי צְמִידִים** בְּיָדוֹ, לָתֵת עָלֶיהָ אִם תִּהְיֶה הֲגוּנָה, **וַיֹּאמֶר** לָהּ **בַּת מִי אַתְּ,** וּכְשֶׁהִגִּידָה לוֹ מִשְׁפַּחְתָּהּ אָז נְתָנָם לָהּ, וְהַכָּתוּב קִיצֵּר דְּבָרָיו כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת, וְכֵן מוֹכִיחַ בְּסִיפּוּר דְּבָרָיו דִּכְתִיב (פסוק מז) ׳וָאֶשְׁאַל׳ וְאַחַר ׳וָאֹשֶׂם׳, וְגַם כָּאן לֹא כְּתִיב ׳וַיִּקַּח הָאִישׁ נֶזֶם זָהָב וַיִּתֵּן עַל יָדָהּ׳: תורה כג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כו) וַיִּקֹּד הָאִישׁ וַיִּשְׁתַּחוּ לַיהוָה׃

כו וּכְרַע גַּבְרָא וּסְגִיד קֳדָם יְיָ׃

~ יום רביעי כ"ד מרחשון ~

(כז) וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם אֲשֶׁר לֹא־עָזַב חַסְדּוֹ וַאֲמִתּוֹ מֵעִם אֲדֹנִי אָנֹכִי בַּדֶּרֶךְ נָחַנִי יְהוָה בֵּית אֲחֵי אֲדֹנִי׃

כז וַאֲמַר בְּרִיךְ יְיָ אֱלָהָא דְּרִבּוֹנִי אַבְרָהָם דִּי לָא מְנַע טִיבוּתֵהּ וְקוּשְׁטֵהּ מִן רִבּוֹנִי אֲנָא בְּאוֹרַח תַּקְנָא דַּבְּרַנִי יְיָ בֵּית אֲחוֹהִי דְּרִבּוֹנִי׃

רש"י◄ בַּדֶּרֶךְ • דֶּרֶךְ הַמְּזֻמָּן, דֶּרֶךְ הַיָּשָׁר, בְּאוֹתוֹ דֶּרֶךְ שֶׁהָיִיתִי צָרִיךְ. וְכֵן כָּל בֵּי"ת וְלָמֶ"ד וְהֵי"א הַמְּשַׁמְּשִׁים בְּרֹאשׁ הַתֵּבָה וּנְקוּדִים בְּפַתָּ"ח, מְדַבְּרִים בַּדָּבָר הַפָּשׁוּט שֶׁנִּזְכַּר כְּבָר בְּמָקוֹם אַחֵר, אוֹ שֶׁהוּא מְבֹרָר וְנִכָּר בְּאֵיזֶה הוּא מְדַבֵּר.

(כח) וַתָּרָץ הַנַּעֲרָה וַתַּגֵּד לְבֵית אִמָּהּ כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃

כח וּרְהָטַת עוּלֶמְתָּא וְחַוִּיאַת לְבֵית אִמַּהּ כְּפִתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין׃

רש"י◄ לְבֵית אִמָּהּ • דֶּרֶךְ הַנָּשִׁים הָיָה לִהְיוֹת לָהֶן בַּיִת לֵישֵׁב בּוֹ לְמְלַאכְתָּן, וְאֵין הַבַּת מַגֶּדֶת אֶלָּא לְאִמָּהּ.

(כט) וּלְרִבְקָה אָח וּשְׁמוֹ לָבָן וַיָּרָץ לָבָן אֶל־הָאִישׁ הַחוּצָה אֶל־הָעָיִן׃

כט וּלְרִבְקָה אָחָא וּשְׁמֵהּ לָבָן וּרְהַט לָבָן לְוַת גַּבְרָא לְבָרָא לְוַת עֵינָא׃

רש"י◄ וַיָּרָץ • לָמָּה רָץ, וְעַל מָה רָץ?.

(ל) וַיְהִי ׀ כִּרְאֹת אֶת־הַנֶּזֶם וְאֶת־הַצְּמִדִים עַל־יְדֵי אֲחֹתוֹ וּכְשָׁמְעוֹ אֶת־דִּבְרֵי רִבְקָה אֲחֹתוֹ לֵאמֹר כֹּה־דִבֶּר אֵלַי הָאִישׁ וַיָּבֹא אֶל־הָאִישׁ וְהִנֵּה עֹמֵד עַל־הַגְּמַלִּים עַל־הָעָיִן׃

ל וַהֲוָה כַּד חָזָא יָת קָדְשָׁא וְיָת שִׁירַיָּא עַל יְדֵי אֲחָתֵהּ וְכַד שְׁמַע יָת פִּתְגָּמֵי רִבְקָה אֲחָתֵהּ לְמֵימַר כְּדֵין מַלֵּל עִמִּי גַּבְרָא וַאֲתָא לְוַת גַּבְרָא וְהָא קָאֵם עִלַּוֵי גַּמְלַיָּא עַל עֵינָא׃

רש"י◄ וַיְהִי כִּרְאֹת אֶת־הַנֶּזֶם • אָמַר: "עָשִׁיר הוּא זֶה", וְנָתַן עֵינָיו בַּמָּמוֹן. עַל־הַגְּמַלִּים • לְשָׁמְרָן, כְּמוֹ: (לעיל יח) "וְהוּא עוֹמֵד עֲלֵיהֶם", לְשַׁמְּשָׁם.

(לא) וַיֹּאמֶר בּוֹא בְרוּךְ יְהוָה לָמָּה תַעֲמֹד בַּחוּץ וְאָנֹכִי פִּנִּיתִי הַבַּיִת וּמָקוֹם לַגְּמַלִּים׃

לא וַאֲמַר עוּל בְּרִיכָא דַיְיָ לְמָא אַתְּ קָאֵם בְּבָרָא וַאֲנָא פַּנֵּיתִי בֵּיתָא וַאֲתַר כָּשֵׁר לְגַמְלַיָּא׃

רש"י◄ פִּנִּיתִי הַבַּיִת • מֵעֲבוֹדַת אֱלִילִים (ב"ר).

(לב) וַיָּבֹא הָאִישׁ הַבַּיְתָה וַיְפַתַּח הַגְּמַלִּים וַיִּתֵּן תֶּבֶן וּמִסְפּוֹא לַגְּמַלִּים וּמַיִם לִרְחֹץ רַגְלָיו וְרַגְלֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ׃

לב וְעַל גַּבְרָא לְבֵיתָא וּשְׁרָא גַּמְלַיָּא וִיהַב תִּבְנָא וְכִסְפָּתָא לְגַמְלַיָּא וּמַיָּא לְאַסְחָאָה רַגְלוֹהִי וְרַגְלֵי גֻּבְרַיָּא דְּעִמֵּהּ׃

רש"י◄ וַיְפַתַּח • הִתִּיר זְמָם שֶׁלָּהֶם, שֶׁהָיָה סוֹתֵם אֶת פִּיהֶם שֶׁלֹּא יִרְעוּ בַּדֶּרֶךְ בִּשְׁדוֹת אֲחֵרִים (ב"ר).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(לג) וַיּוּשַׂם לְפָנָיו לֶאֱכֹל וַיֹּאמֶר לֹא אֹכַל עַד אִם־דִּבַּרְתִּי דְּבָרָי וַיֹּאמֶר דַּבֵּר׃

לג וְשַׁוִּיאוּ קֳדָמוֹהִי לְמֵיכָל וַאֲמַר לָא אֵיכוּל עַד דַּאֲמַלֵּל פִּתְגָּמַי וַאֲמַר מַלֵּל׃

רש"י◄ עַד אִם־דִּבַּרְתִּי • הֲרֵי 'אִם' מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן 'אֲשֶׁר' וּבִלְשׁוֹן 'כִּי', כְּמוֹ: "עַד כִּי יָבֹא שִׁילֹה", וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה: 'כִּי' מְשַׁמֵּשׁ בְּאַרְבָּעָה לְשׁוֹנוֹת, וְהָאֶחָד 'אִי' וְהוּא 'אִם'. (לקמן מט)

(לד) וַיֹּאמֶר עֶבֶד אַבְרָהָם אָנֹכִי׃

לד וַאֲמַר עַבְדָּא דְּאַבְרָהָם אָנָא׃

(לה) וַיהוָה בֵּרַךְ אֶת־אֲדֹנִי מְאֹד וַיִּגְדָּל וַיִּתֶּן־לוֹ צֹאן וּבָקָר וְכֶסֶף וְזָהָב וַעֲבָדִם וּשְׁפָחֹת וּגְמַלִּים וַחֲמֹרִים׃

לה וַיְיָ בָּרִיךְ יָת רִבּוֹנִי לַחֲדָא וּרְבָא וִיהַב לֵהּ עָאן וְתוֹרִין וּכְסַף וּדְהַב וְעַבְדִין וְאַמְהָן וְגַמְלִין וַחֲמָרִין׃

(לו) וַתֵּלֶד שָׂרָה אֵשֶׁת אֲדֹנִי בֵן לַאדֹנִי אַחֲרֵי זִקְנָתָהּ וַיִּתֶּן־לוֹ אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ׃

לו וִילִידַת שָׂרָה אִתַּת רִבּוֹנִי בַּר לְרִבּוֹנִי בָּתַר דְּסִיבָת וִיהַב לֵהּ יָת כָּל דִּילֵהּ׃

רש"י◄ וַיִּתֶּן־לוֹ אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ • שְׁטַר הַמַּתָּנָה הֶרְאָה לָהֶם.

(לז) וַיַּשְׁבִּעֵנִי אֲדֹנִי לֵאמֹר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה לִבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אָנֹכִי יֹשֵׁב בְּאַרְצוֹ׃

לז וְקַיֵּם עָלַי רִבּוֹנִי לְמֵימָר לָא תִּסַּב אִתְּתָא לִבְרִי מִבְּנַת כְּנַעֲנָאֵי דִּי אֲנָא יָתֵב בְּאַרְעֵהּ׃

רש"י◄ לֹא־תִקַּח אִשָּׁה לִבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי • אִם לֹא תֵּלֵךְ תְּחִלָּה אֶל בֵּית אָבִי, וְלֹא תֹּאבֶה לָלֶכֶת אַחֲרֶיךָ.

(לח) אִם־לֹא אֶל־בֵּית־אָבִי תֵּלֵךְ וְאֶל־מִשְׁפַּחְתִּי וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי׃

לח אֶלָּהֵן לְבֵית אַבָּא תֵּזֵיל וּלְזַרְעִיתִי וְתִסַּב אִתְּתָא לִבְרִי׃

(לט) וָאֹמַר אֶל־אֲדֹנִי אֻלַי לֹא־תֵלֵךְ הָאִשָּׁה אַחֲרָי׃

לט וַאֲמָרִית לְרִבּוֹנִי מָאִים לָא תֵּיתֵי אִתְּתָא בַּתְרָי׃

רש"י◄ אֻלַי לֹא־תֵלֵךְ הָאִשָּׁה • 'אֻלַי' כְּתִיב, בַּת הָיְתָה לוֹ לֶאֱלִיעֶזֶר, וְהָיָה מְחַזֵּר לִמְצֹא עִלָּה שֶׁיֹּאמַר לוֹ אַבְרָהָם לִפְנוֹת אֵלָיו וּלְהַשִּׁיאוֹ בִּתּוֹ. אָמַר לוֹ אַבְרָהָם: 'בְּנִי בָּרוּךְ, וְאַתָּה אָרוּר, וְאֵין אָרוּר מִדַּבֵּק בְּבָרוּךְ'.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(לט) אולַי לֹא תֹאבֶה הָאִשָּׁה. פֵּירַשׁ רַשִׁ"י זַ"ל שֶׁלְּכָךְ כְּתִיב אֻלַי חָסֵר וָא"ו, לְמִדְרַשׁ (א"כ) [אֻלַי], שֶׁהָיְתָה בַּת לֶאֱלִיעֶזֶר וכו'. וְתִימַהּ שֶׁגַּם רַבִּי שְׁלֹמֹה פֵּירַשׁ עַל קְרָא דִּוְנִקִּיתָ מִשְּׁבֻעָתִי זֹאת (פסוק ח), וְתִקַּח אִשָּׁה לִבְנִי מִבְּנוֹת עָנֵר אֶשְׁכּוֹל וּמַמְרֵא, וְגַם הֵם כְּנַעֲנִיִּים הָיוּ. וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁבּוֹ נִתְקַיְּימָה כְּבָר הַקְּלָלָה שֶׁהֲרֵי הוּא עֶבֶד, אֲבָל הֵם לֹא הָיוּ עֲבָדִים. וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר, דְּזִילָא בֵּיהּ מִילְּתָא טְפֵי לְהַשִּׁיא לִבְנוֹ בַּת עַבְדּוֹ. וְעוֹד אָמְרִינַן בְּבְרֵאשִׁית רַבָּה (נט ז) אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל חָם הָיָה.

וּכְפִרְקֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר (פרק טז) אוֹמֵר, אֱלִיעֶזֶר עֶבֶד אַבְרָהָם הוּא עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן, וְהָכִי אִיתְּמַר הָתָם זְקַן בֵּיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ הָיָה אֱלִיעֶזֶר, וְכָתַב עָלָיו עֶבֶד עוֹלָם, וּכְשֶׁגָּמַל חֶסֶד עִם יִצְחָק הוֹצִיאוֹ לְחֵירוּת עוֹלָם, וְנָתַן לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שְׁכָרוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהֶעֱמִידוֹ מֶלֶךְ, וְהוּא עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן. וְקָשֶׁה שֶׁהֲרֵי עוֹג רָשָׁע הָיָה, וּמֹשֶׁה הָרָגוֹ (ברכות נד:), וֶאֱלִיעֶזֶר הָיָה צַדִּיק, וְגַם בְּמַסֶּכֶת סוֹפְרִים חָשֵׁיב לֵיהּ מִתִּשְׁעָה שֶׁנִּכְנְסוּ בְּגַן עֵדֶן מֵחַיִּים, וְעַל דָּבָר זֶה נִכְנַס, כִּי כְּשֶׁהֵבִיא רִבְקָה וְלֹא מָצָא לָהּ יִצְחָק בְּתוּלִים, כְּמוֹ שֶׁאָפְרַשׁ בְּעֶזְרַת ה', הָיָה חוֹשְׁדוֹ שֶׁבָּא עָלֶיהָ, וְאָמַר לוֹ כֵּן תִּחְיֶה וְתִכָּנֵס בְּגַן עֵדֶן כְּמוֹ שֶׁאַתָּה נָקִי מִמֶּנָּה, וְנִתְקַיְּיֵם לוֹ אוֹתָהּ בְּרָכָה וְנִכְנַס חַי בְּגַן עֵדֶן. וְצָרִיךְ לוֹמַר שֶׁשֵּׁנִי עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן הָיוּ, אֶחָד רָשָׁע שֶׁהֲרָגוֹ מֹשֶׁה, אַחֵר שֶׁהָיָה עֶבֶד אַבְרָהָם וְהָיָה צַדִּיק וּמֶלֶךְ, וּכְשֶׁמָּלַךְ נִקְרָא שְׁמוֹ עוֹג, כִּי כָּל מַלְכֵי הַבָּשָׁן נִקְרָאִים עוֹג, כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בְּכָל מַלְכֵי מִצְרַיִם שֶׁנִּקְרָאִין פַּרְעֹה:

תורה מ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(מ) וַיֹּאמֶר אֵלַי יְהוָה אֲשֶׁר־הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנָיו יִשְׁלַח מַלְאָכוֹ אִתְּךָ וְהִצְלִיחַ דַּרְכֶּךָ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי מִמִּשְׁפַּחְתִּי וּמִבֵּית אָבִי:

מ וַאֲמַר לִי יְיָ דִּי פְּלַחִית קֳדָמוֹהִי יִשְׁלַח מַלְאָכֵהּ עִמָּךְ וַיַצְלַח אָרְחָךְ וְתִסַּב אִתְּתָא לִבְרִי מִזַּרְעִיתִי וּמִבֵּית אַבָּא:

(מא) אָז תִּנָּקֶה מֵאָלָתִי כִּי תָבוֹא אֶל־מִשְׁפַּחְתִּי וְאִם־לֹא יִתְּנוּ לָךְ וְהָיִיתָ נָקִי מֵאָלָתִי:

מא בְּכֵן תְּהֵי זַכַּי (נ״י זַכָּא) מִמּוּמָתִי אֲרֵי תְהַךְ לְזַרְעִיתִי וְאִם לָא יִתְּנוּן לָךְ וּתְהֵי זַכַּי מִמּוּמָתִי:

(מב) וָאָבֹא הַיּוֹם אֶל־הָעָיִן וָאֹמַר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם אִם־יֶשְׁךָ־נָא מַצְלִיחַ דַּרְכִּי אֲשֶׁר אָנֹכִי הֹלֵךְ עָלֶיהָ:

מב וְאָתִית (נ״י וַאֲתֵיתִי) יוֹמָא דֵין לְעֵינָא וַאֲמָרִית יְיָ אֱלָהָא דְּרִבּוֹנִי אַבְרָהָם אִם אִית כְּעַן רַעֲוָא קֳדָמָךְ לְאַצְלָחָא אָרְחִי דִּי אֲנָא אָזֵיל עֲלַהּ:

רש״י ◄וָאָבֹא הַיּוֹם• הַיּוֹם יָצָאתִי וְהַיּוֹם בָּאתִי, מִכָּאן שֶׁקֻּפְצָה לוֹ הָאָרֶץ. אָמַר רַבִּי אָחָא: יָפָה שִׂיחָתָן שֶׁל עַבְדֵי אָבוֹת לִפְנֵי הַמָּקוֹם — מִתּוֹרָתָן שֶׁל בָּנִים, שֶׁהֲרֵי פָּרָשָׁה שֶׁל אֱלִיעֶזֶר כְּפוּלָה בַּתּוֹרָה, וְהַרְבֵּה גּוּפֵי תּוֹרָה לֹא נִתְּנוּ אֶלָּא בִּרְמִיזָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

הַצֹּרֶךְ בִּקְפִיצַת הַדֶּרֶךְ

וָאָבֹא הַיּוֹם אֶל־הָעָיִן הַיּוֹם יָצָאתִי וְהַיּוֹם בָּאתִי, מִכָּאן שֶׁקֻּפְצָה לוֹ הָאָרֶץ (כד, מב. ובפירוש רש״י)

וְיֵשׁ לְבָאֵר מִפְּנֵי מַה הֵצֹּרֶךְ אֱלִיעֶזֶר לִקְפִיצַת הַדֶּרֶךְ, עַל־פִּי פְּנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים:

אוֹדוֹת רִבְקָה בִּהְיוֹתָהּ בְּבֵית בְּתוּאֵל, אִיתָא בַּמִּדְרָשׁ: "לְמָה הִיא דּוֹמָה לְשׁוֹשַׁנָּה בֵּין הַחוֹחִים", הַיְינוּ כְּשֵׁם שֶׁהַשּׁוֹשַׁנָּה גְּדֵלָה בֵּין הַקּוֹצִים, וְאֵינָם מַנִּיחִים לִקְטֹף אוֹתָהּ, כִּי עַל־יְדֵי הַשְּׁקִיָּתָהּ מְקַבְּלִים גַּם הֵם מַיִם. כְּמוֹ־כֵן רִבְקָה גְּדֵלָה בֵּין רְשָׁעִים, וּכְדֵי לְהוֹצִיאָהּ מִשָּׁם הָיָה צֹרֶךְ בְּסִבָּה מְיֻחֶדֶת, וְכַאֲשֶׁר נִהְיְתָה בַּת שָׁלוֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, שֶׁאָז הָיְתָה רְאוּיָה לְהִנָּשֵׂא, נוֹצְרָה הָאֶפְשָׁרוּת לְהוֹצִיאָהּ מִבֵּין רְשָׁעִים אֵלּוּ וּלְקָשְׁרָהּ עִם הַקְּדֻשָּׁה עַל־יְדֵי שִׁדּוּכָהּ לְיִצְחָק. וְלָכֵן, שָׁלַח מִיַּד אַבְרָהָם אֶת אֱלִיעֶזֶר לְהוֹצִיאָהּ מִשָּׁם, וּמִשּׁוּם הָכִי קֻפְצָה לוֹ הַדֶּרֶךְ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשָּׁאֵר אֲפִילּוּ רֶגַע אֶחָד בְּבֵית בְּתוּאֵל.

וְלָכֵן בִּבּוֹאוֹ לְבֵית בְּתוּאֵל סִפֵּר לָהֶם "הַיּוֹם יָצָאתִי וְהַיּוֹם בָּאתִי", לְהוֹרוֹת לָהֶם שֶׁהַזְּמַן יָקָר, וְאִי־אֶפְשָׁר לְהַשְׁאִיר אוֹתָהּ שָׁם אֲפִילּוּ רֶגַע אֶחָד, (וּכְמוֹ שֶׁבֶּאֱמֶת אָמְרוּ "תֵּשֵׁב הַנַּעֲרָה אִתָּנוּ יָמִים אוֹ עָשׂוֹר") וְהַהוֹכָחָה לְכָךְ הִיא שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ נֵס — קְפִיצַת הַדֶּרֶךְ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּתְעַכֵּב.

מַעֲשֵׂה אָבוֹת סִימָן לַבָּנִים: בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּגָּלוּת הֵם כְּשׁוֹשַׁנָּה בֵּין הַחוֹחִים, וְעָלֵינוּ לָדַעַת, שֶׁהַקָּבָּ"ה בְּוַדַּאי יְמַהֵר אֶת הַגְּאוּלָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא נִצְטָרֵךְ לְהִשָּׁאֵר בַּגָּלוּת אֲפִילּוּ רֶגַע אֶחָד מְיֻחָד. צְרִיכִים רַק לְהַשְׁלִים אֶת הַ"פַּכִּים קְטַנִּים" וּמִיַּד אַחֲרֵי־זֶה תָּבֹא הַגְּאוּלָה עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ.

(על־פי לקוטי־שיחות כרך א, עמוד 34.
'תורת מנחם – התוועדויות' חלק ז, עמוד 179 – מתוך 'לקראת שבת')

(מג) הִנֵּה אָנֹכִי נִצָּב עַל־עֵין הַמָּיִם וְהָיָה הָעַלְמָה הַיֹּצֵאת לִשְׁאֹב וְאָמַרְתִּי אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי־נָא מְעַט־מַיִם מִכַּדֵּךְ:

מג הָא אֲנָא קָאֵם עַל עֵינָא דְּמַיָּא וִיהֵי עוּלֶמְתָּא דְּתִפּוֹק לְמִמְלֵי וְאֵימַר לַהּ אַשְׁקִינִי כְּעַן זְעֵיר מַיָּא מִקּוּלְתִּיךְ:

(מד) וְאָמְרָה אֵלַי גַּם־אַתָּה שְׁתֵה וְגַם לִגְמַלֶּיךָ אֶשְׁאָב הִוא הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־הֹכִיחַ יְהוָה לְבֶן־אֲדֹנִי:

מד וְתֵימַר לִי אַף אַתְּ אֵשְׁתִּ וְאַף לְגַמְלָיִךְ אַמְלִי הִיא אִתְּתָא דְּזַמִּין יְיָ לְבַר רִבּוֹנִי:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ גַּם־אַתָּה • "גַּם", לְרַבּוֹת אֲנָשִׁים שֶׁעִמּוֹ. הוֹכִיחַ • בֵּרַר וְהוֹדִיעַ, וְכֵן כָּל הוֹכָחָה שֶׁבַּמִּקְרָא, בֵּרוּר דָּבָר.

(מה) אֲנִי טֶרֶם אֲכַלֶּה לְדַבֵּר אֶל־לִבִּי וְהִנֵּה רִבְקָה יֹצֵאת וְכַדָּהּ עַל־שִׁכְמָהּ וַתֵּרֶד הָעַיְנָה וַתִּשְׁאָב וָאֹמַר אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי נָא:

מה אֲנָא עַד לָא שֵׁיצִיתִי לְמַלָּלָא בְּלִבִּי וְהָא רִבְקָה נְפָקַת וְקוּלְתַהּ עַל כַּתְפַּהּ וּנְחָתַת לְעֵינָא וּמְלַת וַאֲמָרִית לַהּ אַשְׁקִינִי כְעָן:

רש"י◄ טֶרֶם אֲכַלֶּה • טֶרֶם שֶׁאֲנִי מְכַלֶּה. וְכֵן כָּל לְשׁוֹן הוֹוֶה, פְּעָמִים שֶׁהוּא מְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן עָבָר, כְּמוֹ: "טֶרֶם כִּלִּיתִי". וּפְעָמִים שֶׁמְּדַבֵּר בִּלְשׁוֹן עָתִיד, כְּמוֹ: (איוב א) "כִּי אָמַר אִיּוֹב", חֲרֵי לְשׁוֹן עָבָר. "כָּכָה יַעֲשֶׂה אִיּוֹב", חֲרֵי לְשׁוֹן עָתִיד, וּפְרוּשׁ שְׁנֵיהֶם לְשׁוֹן הוֹוֶה, כִּי אוֹמֵר הָיָה אִיּוֹב: 'אוּלַי חָטְאוּ בָנַי וְגוֹ', וְהָיָה עוֹשֶׂה כָּךְ'.

(מו) וַתְּמַהֵר וַתּוֹרֶד כַּדָּהּ מֵעָלֶיהָ וַתֹּאמֶר שְׁתֵה וְגַם־גְּמַלֶּיךָ אַשְׁקֶה וָאֶשְׁתְּ וְגַם הַגְּמַלִּים הִשְׁקָתָה:

מו וְאוֹחִיאַת וַאֲחִיתַת קוּלְתַהּ מִנַּהּ וַאֲמָרַת אִשְׁתְּ וְאַף גַּמְלָךְ אַשְׁקִי וּשְׁתֵיתִי וְאַף גַּמְלַיָּא אַשְׁקִיאַת:

(מז) וָאֶשְׁאַל אֹתָהּ וָאֹמַר בַּת־מִי אַתְּ וַתֹּאמֶר בַּת־בְּתוּאֵל בֶּן־נָחוֹר אֲשֶׁר יָלְדָה־לּוֹ מִלְכָּה וָאָשִׂם הַנֶּזֶם עַל־אַפָּהּ וְהַצְּמִידִים עַל־יָדֶיהָ:

מז וּשְׁאֵילִית יָתַהּ וַאֲמָרִית בַּת מָן אַתְּ וַאֲמָרַת בַּת בְּתוּאֵל בַּר נָחוֹר דִּילִידַת לַהּ מִלְכָּה וְשַׁוֵּיתִי קָדָשָׁא עַל אַפַּהּ וְשֵׁיוַיָּא עַל יְדָהָא:

רש"י◄ וָאֶשְׁאַל • וָאָשִׂם. שִׁנָּה הַסֵּדֶר, שֶׁחֲרֵי הוּא תְּחִלָּה נָתַן וְאַחַר־כָּךְ שָׁאַל, אֶלָּא שֶׁלֹּא יִתְפְּשׂוּהוּ בִּדְבָרָיו וְיֹאמְרוּ: 'הֵיאָךְ נָתַתָּ לָהּ וַעֲדַיִן אֵינְךָ יוֹדֵעַ מִי הִיא'?.

(מח) וָאֶקֹּד וָאֶשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה וָאֲבָרֵךְ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם אֲשֶׁר הִנְחַנִי בְּדֶרֶךְ אֱמֶת לָקַחַת אֶת־בַּת־אֲחִי אֲדֹנִי לִבְנוֹ:

מח וּכְרָעִית וּסְגָדִית קֳדָם יְיָ וּבָרֵכִית יָת יְיָ אֱלָהֵהּ דְּרִבּוֹנִי אַבְרָהָם דְּדַבְּרַנִי בְּאוֹרַח קְשׁוֹט לְמִיסַב יָת בַּת אֲחוּהִי דְּרִבּוֹנִי לִבְרֵהּ:

(מט) וְעַתָּה אִם־יֶשְׁכֶם עֹשִׂים חֶסֶד וֶאֱמֶת אֶת־אֲדֹנִי הַגִּידוּ לִי וְאִם־לֹא הַגִּידוּ לִי וְאֶפְנֶה עַל־יָמִין אוֹ עַל־שְׂמֹאל:

מט וּכְעַן אִם אִיתֵיכוֹן עָבְדִין טִיבוּ וּקְשׁוֹט עִם רִבּוֹנִי חַוּוּ לִי וְאִם לָא חַוּוּ לִי וְאִתְפְּנֵי עַל יַמִּינָא אוֹ עַל שְׂמָאלָא:

רש"י◄ עַל־יָמִין • מִבְּנוֹת יִשְׁמָעֵאל. עַל־שְׂמֹאל • מִבְּנוֹת לוֹט, שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב לִשְׂמֹאלוֹ שֶׁל אַבְרָהָם (ב"ר).

(נ) וַיַּעַן לָבָן וּבְתוּאֵל וַיֹּאמְרוּ מֵיהוָה יָצָא הַדָּבָר לֹא נוּכַל דַּבֵּר אֵלֶיךָ רַע אוֹ־טוֹב:

נ וְאָתִיב לָבָן וּבְתוּאֵל וַאֲמַרוּ מִן קֳדָם יְיָ נְפַק פִּתְגָּמָא לֵית אֲנַחְנָא יְכִלִין לְמַלָּלָא עִמָּךְ בִּישׁ אוֹ טָב:

רש"י◄ וַיַּעַן לָבָן וּבְתוּאֵל • רָשָׁע הָיָה, וְקָפַץ לְהָשִׁיב לִפְנֵי אָבִיו. לֹא נוּכַל דַּבֵּר אֵלֶיךָ • לְמָאן בַּדָּבָר הַזֶּה, לֹא עַל־יְדֵי תְּשׁוּבַת דָּבָר רַע וְלֹא עַל־יְדֵי תְּשׁוּבַת דָּבָר הָגוּן, לְפִי שֶׁנִּכָּר שֶׁמֵּה' יָצָא הַדָּבָר, לְפִי דְּבָרֶיךָ, שֶׁזִּמְּנָהּ לְךָ (ב"ר).

(נא) הִנֵּה־רִבְקָה לְפָנֶיךָ קַח וָלֵךְ וּתְהִי אִשָּׁה לְבֶן־אֲדֹנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה:

נא הָא רִבְקָה קֳדָמָךְ דְּבַר וְאֵיזֵיל וּתְהֵי אִתְּתָא לְבַר רִבּוֹנָךְ כְּמָא די מַלֵּל יְיָ:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(נב) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמַע עֶבֶד אַבְרָהָם אֶת־דִּבְרֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה לַיהוָה:

נב וַהֲוָה כַּד שְׁמַע עַבְדָּא דְאַבְרָהָם יָת פִּתְגָּמֵיהוֹן וּסְגֵד עַל אַרְעָא קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה • מִכָּאן שֶׁמּוֹדִים עַל בְּשׂוֹרָה טוֹבָה (ב"ר).

~ יום חמישי כ"ה מרחשון ~

(נג) וַיּוֹצֵא הָעֶבֶד כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּבְגָדִים וַיִּתֵּן לְרִבְקָה וּמִגְדָּנֹת נָתַן לְאָחִיהָ וּלְאִמָּהּ:

נג וְאַפֵּק עַבְדָּא מָנִין דְּכַסַף וּמָנִין דְּדָהַב וּלְבוּשִׁין וְיַהַב לְרִבְקָה וּמִגְדָּנִין יְהַב לַאֲחוּהָא וּלְאִמַּהּ:

רש"י◄ וּמִגְדָּנֹת • לְשׁוֹן מְגָדִים, שֶׁהֵבִיא עִמּוֹ מִינֵי פֵּרוֹת שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

(נד) וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ הוּא וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־עִמּוֹ וַיָּלִינוּ וַיָּקוּמוּ בַבֹּקֶר וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֻנִי לַאדֹנִי:

נד וַאֲכָלוּ וּשְׁתִיאוּ הוּא וְגוּבְרַיָּא דִּי עִמֵּהּ וּבָתוּ וְקָמוּ בְּצַפְרָא וַאֲמַר שַׁלְּחוּנִי לְוַת רִבּוֹנִי:

רש"י◄ וַיָּלִינוּ • כָּל 'לִינָה' שֶׁבַּמִּקְרָא, לִינַת לַיְלָה אֶחָד.

(נה) וַיֹּאמֶר אָחִיהָ וְאִמָּהּ תֵּשֶׁב הַנַּעֲרָה אִתָּנוּ יָמִים אוֹ עָשׂוֹר אַחַר תֵּלֵךְ:

נה וַאֲמַר אֲחוּהָא וְאִמַּהּ תֻּתִּיב עוּלֶמְתָּא עִמָּנָא עִדַּן בְּעִדַּן אוֹ עַסְרָא יַרְחִין בָּתַר כֵּן תֵּיזִיל:

רש"י◄ וַיֹּאמֶר אָחִיהָ וְאִמָּהּ • וּבְתוּאֵל הֵיכָן הָיָה? הוּא הָיָה רוֹצֶה לְעַכֵּב, וּבָא מַלְאָךְ וֶהֱמִיתוֹ. יָמִים • שָׁנָה, כְּמוֹ: (ויקרא כה) "יָמִים תִּהְיֶה גְּאֻלָּתוֹ", שֶׁכָּךְ נוֹתְנִין לִבְתוּלָה, זְמַן י"ב חֹדֶשׁ לְפַרְנֵס אֶת עַצְמָהּ בְּתַכְשִׁיטִים (כתובות נז). אוֹ עָשׂוֹר • עֲשָׂרָה חֳדָשִׁים, וְאִם תֹּאמַר "יָמִים" מַמָּשׁ, אֵין דֶּרֶךְ הַמְּבַקְּשִׁים לְבַקֵּשׁ דָּבָר מוּעָט, וְאִם לֹא תִּרְצֶה — 'תֵּן לָנוּ מְרֻבֶּה מִזֶּה'.

(נו) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַל־תְּאַחֲרוּ אֹתִי וַיהוָה הִצְלִיחַ דַּרְכִּי שַׁלְּחוּנִי וְאֵלְכָה לַאדֹנִי:

נו וַאֲמַר לְהוֹן לָא תְּאַחֲרוּן יָתִי וַיְיָ אַצְלַח אָרְחִי שַׁלְּחוּנִי וְאֵיהַךְ לְוַת רִבּוֹנִי:

(נז) וַיֹּאמְרוּ נִקְרָא לַנַּעֲרָה וְנִשְׁאֲלָה אֶת־פִּיהָ:

נז וַאֲמַרוּ נִקְרֵי לְעוּלֶמְתָּא וְנִשְׁמָע מַה דְּהִיא אָמְרָה:

רש"י◄ וְנִשְׁאֲלָה אֶת־פִּיהָ • מִכָּאן שֶׁאֵין מַשִּׂיאִין אֶת הָאִשָּׁה אֶלָּא מִדַּעְתָּהּ (ב"ר).

(נח) וַיִּקְרְאוּ לְרִבְקָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הֲתֵלְכִי עִם־הָאִישׁ הַזֶּה וַתֹּאמֶר אֵלֵךְ:

נח וּקְרוֹ לְרִבְקָה וַאֲמַרוּ לַהּ הֲתֵיזְלִי עִם גַּבְרָא הָדֵין וַאֲמֶרֶת אֵיזִיל:

רש"י◄ וַתֹּאמֶר אֵלֵךְ • מֵעַצְמִי, וְאַף אִם אֵינְכֶם רוֹצִים.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(נה) וַיֹּאמֶר אָחִיהָ וְאִמָּהּ. פֵּירַשׁ רַשִׁ"י, וּבְתוּאֵל יָצָא לְעַכֵּב וּבָא מַלְאָךְ וֶהֱמִיתוֹ. וְאַף עַל גַּב דִּכְתִיב לְעֵיל (פסוק ג) וַיַּעַן לָבָן וּבְתוּאֵל, צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁרָצָה לְחַזּוֹר וּלְעַכֵּב הַדָּבָר. דָּבָר אַחֵר, שֶׁבִּקְשׁוּ לְהַאֲכִיל לֶאֱלִיעֶזֶר סַם הַמָּוֶת, כְּדֵי שֶׁיִּשָּׁאֵר לָהֶם הַמָּמוֹן, וּבָא גַּבְרִיאֵל, וְהֶחֱלִיף הַקְּעָרָה אֲשֶׁר בָּהּ סַם הַמָּוֶת לִיתְנָהּ לֶאֱלִיעֶזֶר וּנְתָנָהּ לִבְתוּאֵל, וּמֵת: תורה נו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(נט) וַיְשַׁלְּחוּ אֶת־רִבְקָה אֲחֹתָם וְאֶת־מֵנִקְתָּהּ וְאֶת־עֶבֶד אַבְרָהָם וְאֶת־אֲנָשָׁיו׃

נט וְשַׁלְּחוּ יָת רִבְקָה אֲחַתְהוֹן וְיָת מֵנִקְתַּהּ וְיָת עַבְדָּא דְאַבְרָהָם וְיָת גַּבְרוֹהִי׃

(ס) וַיְבָרְכוּ אֶת־רִבְקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ אֲחֹתֵנוּ אַתְּ הָיִי לְאַלְפֵי רְבָבָה וְיִירַשׁ זַרְעֵךְ אֵת שַׁעַר שֹׂנְאָיו׃

ס וּבָרִיכוּ יָת רִבְקָה וַאֲמַרוּ לַהּ אֲחָתָנָא אַתְּ הֲוֵי לְאַלְפִין וּלְרִבְוָן וְיִרְתּוּן בְּנָיְכִי יָת קִרְוֵי סַנְאֵיהוֹן׃

רש"י◄ אַתְּ הָיִי לְאַלְפֵי רְבָבָה • אַתְּ וְזַרְעֵךְ תְּקַבְּלוּ אוֹתָהּ בְּרָכָה שֶׁנֶּאֱמַר לְאַבְרָהָם בְּהַר הַמּוֹרִיָּה: "הַרְבָּה אַרְבֶּה אֶת זַרְעֲךָ וְגוֹ'", יְהִי רָצוֹן שֶׁיִּהְיֶה אוֹתוֹ הַזֶּרַע מִמֵּךְ וְלֹא מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת.

(סא) וַתָּקָם רִבְקָה וְנַעֲרֹתֶיהָ וַתִּרְכַּבְנָה עַל־הַגְּמַלִּים וַתֵּלַכְנָה אַחֲרֵי הָאִישׁ וַיִּקַּח הָעֶבֶד אֶת־רִבְקָה וַיֵּלֶךְ׃

סא וְקָמַת רִבְקָה וְעוּלֶמְתָּהָא וּרְכִיבָא עַל גַּמְלַיָּא וְאָזְלָא בָּתַר גַּבְרָא וּדְבַר עַבְדָּא יָת רִבְקָה וַאֲזָל׃

(סב) וְיִצְחָק בָּא מִבּוֹא בְּאֵר לַחַי רֹאִי וְהוּא יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב׃

סב וְיִצְחָק אָתָא מִמֵּתוֹהִי (נ"י עַל בְּמֵתוֹהִי) מִבֵּירָא דְמַלְאַךְ קַיְמָא אִתְחֲזִי עֲלַהּ וְהוּא יָתֵב בַּאֲרַע דָּרוֹמָא׃

רש"י◄ מִבּוֹא בְּאֵר לַחַי רֹאִי • שֶׁהָלַךְ לְהָבִיא הָגָר לְאַבְרָהָם אָבִיו שֶׁיִּשָּׂאֶנָּה (בראשית רבה). יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב • קָרוֹב לְאוֹתוֹ בְּאֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל כ) "וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם אַרְצָה הַנֶּגֶב וַיֵּשֶׁב בֵּין קָדֵשׁ וּבֵין שׁוּר", וְשָׁם הָיָה הַבְּאֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנֵּה בֵּין קָדֵשׁ וּבֵין בָּרֶד".

(סג) וַיֵּצֵא יִצְחָק לָשׂוּחַ בַּשָּׂדֶה לִפְנוֹת עָרֶב וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה גְמַלִּים בָּאִים׃

סג וּנְפַק יִצְחָק לְצַלָּאָה בְּחַקְלָא לְמִפְנֵי רַמְשָׁא וּזְקַף עֵינוֹהִי וַחֲזָא וְהָא גַּמְלַיָּא אָתָן׃

רש"י◄ לָשׂוּחַ • (ב"ר) לְשׁוֹן תְּפִלָּה, כְּמוֹ: (תהלים קב) "יִשְׁפֹּךְ שִׂיחוֹ".

(סד) וַתִּשָּׂא רִבְקָה אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרֶא אֶת־יִצְחָק וַתִּפֹּל מֵעַל הַגָּמָל׃

סד וּזְקַפַת רִבְקָה יָת עֵינָהָא וַחֲזַת יָת יִצְחָק וְאִתְרְכִינַת מֵעַל גַּמְלָא׃

רש"י◄ וַתֵּרֶא אֶת־יִצְחָק • רָאָתָה אוֹתוֹ הָדוּר, וְתָוְהָא (סִפְרִים אֲחֵרִים: וְתָמְהָה) מִפָּנָיו (ב"ר). וַתִּפֹּל • הִשְׁמִיטָה עַצְמָהּ לָאָרֶץ, כְּתַרְגּוּמוֹ: 'וְאִתְרְכִינַת', הִטְּתָה עַצְמָהּ לָאָרֶץ וְלֹא הִגִּיעָה עַד הַקַּרְקַע, כְּמוֹ: "הַטִּי־נָא כַדֵּךְ", אַרְכִּינִי. (שמואל ב כב) "וַיֵּט שָׁמַיִם", 'וְאַרְכִּין', לְשׁוֹן מוּטָה לָאָרֶץ, וְדוֹמֶה לוֹ: (תהלים לז) "כִּי יִפֹּל לֹא יוּטָל", כְּלוֹמַר אִם יִטֶּה לָאָרֶץ, לֹא יַגִּיעַ עַד הַקַּרְקַע.

(סה) וַתֹּאמֶר אֶל־הָעֶבֶד מִי־הָאִישׁ הַלָּזֶה הַהֹלֵךְ בַּשָּׂדֶה לִקְרָאתֵנוּ וַיֹּאמֶר הָעֶבֶד הוּא אֲדֹנִי וַתִּקַּח הַצָּעִיף וַתִּתְכֶּס׃

סה וַאֲמָרַת לְעַבְדָּא מָן גַּבְרָא דֵּיכִי דְּמְהַלֵּךְ בְּחַקְלָא לְקַדָּמוּתָנָא וַאֲמַר עַבְדָּא הוּא רִבּוֹנִי וּנְסִיבַת עֵיפָא וְאִתְכַּסִּיאַת׃

רש"י◄ וַתִּתְכֶּס • לְשׁוֹן וַתִּתְפָּעֵל, כְּמוֹ: "וַתִּקָּבֵר", "וַתִּשָּׁבֵר".

(סו) וַיְסַפֵּר הָעֶבֶד לְיִצְחָק אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר עָשָׂה׃

סו וְאִשְׁתְּעִי עַבְדָּא לְיִצְחָק יָת כָּל פִּתְגָּמַיָּא דִּי עֲבַד׃

רש"י◄ וַיְסַפֵּר הָעֶבֶד • (ב"ר) גִּלָּה לוֹ נִסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ לוֹ, שֶׁקִּפְצָה לוֹ הָאָרֶץ וְשֶׁנִּזְדַּמְּנָה לוֹ רִבְקָה בִּתְפִלָּתוֹ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(סז) **וַיְבִאֶהָ יִצְחָק הָאֹהֱלָה שָׂרָה אִמּוֹ וַיִּקַּח אֶת־רִבְקָה וַתְּהִי־לוֹ לְאִשָּׁה וַיֶּאֱהָבֶהָ וַיִּנָּחֵם יִצְחָק אַחֲרֵי אִמּוֹ:**

סז **וַאֲעַלַהּ יִצְחָק לְמַשְׁכְּנָא וַחֲזָא וְהָא תַּקְנִין עוֹבָדָהָא כְּעוֹבָדֵי שָׂרָה אִמֵּהּ וּנְסִיב יָת רִבְקָה וַהֲוַת לֵהּ לְאִנְתּוּ וּרְחִימַהּ וְאִתְנְחֵם יִצְחָק בָּתַר דְּמִיתַת אִמֵּהּ:**

רש"י ◄ **הָאֹהֱלָה שָׂרָה אִמּוֹ •** "וַיְבִיאֶהָ הָאֹהֱלָה", וַהֲרֵי הִיא שָׂרָה אִמּוֹ, כְּלוֹמַר וְנַעֲשֵׂית דֶּגְמַת שָׂרָה אִמּוֹ, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁשָּׂרָה קַיֶּמֶת, הָיָה נֵר דָּלוּק מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת, וּבְרָכָה מְצוּיָה בָּעִסָּה, וְעָנָן קָשׁוּר עַל הָאֹהֶל, וּמִשֶּׁמֵּתָה פָּסְקוּ, וּכְשֶׁבָּאת רִבְקָה חָזְרוּ (בראשית רבה). **אַחֲרֵי אִמּוֹ •** דֶּרֶךְ אֶרֶץ, כָּל זְמַן שֶׁאִמּוֹ שֶׁל אָדָם קַיֶּמֶת, כָּרוּךְ הוּא אֶצְלָהּ, וּמִשֶּׁמֵּתָה הוּא מִתְנַחֵם בְּאִשְׁתּוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיְבִיאֶהָ יִצְחָק הָאֹהֱלָה שָׂרָה אִמּוֹ (כד, סז)

הָאֹהֱלָה שָׂרָה אִמּוֹ: ...שֶׁכָּל זְמַן שֶׁשָּׂרָה קַיֶּמֶת – הָיָה נֵר דָּלוּק מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת, וּבְרָכָה מְצוּיָה בָּעִיסָּה, וְעָנָן קָשׁוּר עַל הָאוֹהֶל; וּמִשֶּׁמֵּתָה – פָּסְקוּ; וּכְשֶׁבָּאת רִבְקָה חָזְרוּ (רש"י)

יִצְחָק לָקַח אֶת רִבְקָה לְאִשָּׁה לְאַחַר שֶׁרָאָה אֶצְלָהּ אֶת הַנֵּס שֶׁל "נֵר דָּלוּק מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת". מִכָּאן שֶׁרִבְקָה נָהֲגָה לְהַדְלִיק נֵרוֹת שַׁבָּת עוֹד קוֹדֶם נִישׂוּאֶיהָ.

רִבְקָה הָיְתָה אָז בַּת שָׁלוֹשׁ שָׁנִים (פרש"י בראשית כה, כ), וְאַף־עַל־פִּי־כֵן קִיְּמָה אֶת מִצְוַת הַדְלָקַת הַנֵּר!

יְתֵרָה מִזֹּאת: לְאַחַר פְּטִירַת שָׂרָה אִמֵּנוּ, וַדַּאי הָיָה אַבְרָהָם־אָבִינוּ מַדְלִיק נֵרוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת (שֶׁהֲרֵי קִיֵּים אַבְרָהָם אֶת כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ), וּבְכָל זֹאת, כְּשֶׁרִבְקָה הִגִּיעָה לְבֵיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם – גַּם הִיא הִדְלִיקָה נֵרוֹת.

מִכָּאן חִיזּוּק גָּדוֹל לְעִנְיַן הַדְלָקַת נֵרוֹת שַׁבָּת־קוֹדֶשׁ עַל־יְדֵי בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל כְּבָר מִגִּיל שָׁלוֹשׁ.

וְ"מַעֲשֵׂה אִמָּהוֹת – סִימָן לַבָּנוֹת". לְאוֹר הַנַּ"ל יוּבָן מַה שֶּׁרַשִּׁ"י מוֹנֶה וּמְפָרֵט כָּאן אֶת שְׁלוֹשֶׁת הַנִּיסִים בְּסֵדֶר זֶה דַּוְקָא:

כַּאֲשֶׁר יַלְדָּה מַגִּיעָה לְגִיל חִינּוּךְ, הִיא מַתְחִילָה לְהַדְלִיק נֵרוֹת שַׁבָּת־קוֹדֶשׁ. מְאוּחָר יוֹתֵר, כְּשֶׁהִיא מִתְבַּגֶּרֶת עוֹד קְצָת, הִיא מִצְטָרֶפֶת לַעֲבוֹדוֹת הַבַּיִת, וּבֵין הַשְּׁאָר עוֹסֶקֶת בָּעִיסָּה וּמְקַיֶּמֶת מִצְוַת חַלָּה. בְּשֶׁלָּב מִתְקַדֵּם עוֹד יוֹתֵר, לְאַחַר נִישׂוּאֶיהָ, הִיא מְקַיֶּמֶת אֶת מִצְוַת טָהֲרַת הַמִּשְׁפָּחָה, שֶׁנִּרְמְזָה בְּ'עָנָן' (שֶׁהֲרֵי טָהֲרָה מְבִיאָה לִידֵי 'עֲנָנָן' הַשְּׁכִינָה).

(לקוטי שיחות כרך טו, עמ' 168)

~ יום שישי כ"ו מרחשון ~

כה (א) **וַיֹּסֶף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וּשְׁמָהּ קְטוּרָה:**

א **וְאוֹסִיף אַבְרָהָם וּנְסִיב אִתְּתָא וּשְׁמַהּ קְטוּרָה:**

~ נקודות משיחות קודש ~

זוֹ הָגָר (רש"י כה, א)

יֵשׁ לִשְׁאֹל, מִנַּיִן לוֹ שֶׁהַכַּוָּנָה לְהָגָר. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה אַבְרָהָם אָבִינוּ הִצְלִיחַ לְהַכְנִיס אֲנָשִׁים רַבִּים תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה, וּמוּבָן, בְּמִכָּל־שֶׁכֵּן וְקַל־וָחֹמֶר, שֶׁהָיְתָה לוֹ הַשְׁפָּעָה גְּדוֹלָה עַל אַנְשֵׁי בֵּיתוֹ (וְיִשְׁמָעֵאל עָשָׂה תְּשׁוּבָה בְּחַיָּיו). וְקָשֶׁה: כֵּיצַד יִתָּכֵן הַדָּבָר שֶׁהָגָר חָזְרָה לְגִלּוּלֵי בֵּית אָבִיהָ, וְאַבְרָהָם לֹא הִצְלִיחַ לְהַשְׁפִּיעַ עָלֶיהָ לַחֲזוֹר בִּתְשׁוּבָה. עַל זֶה אוֹמֵר רַשִּׁ"י שֶׁהִיא אָכֵן חָזְרָה בִּתְשׁוּבָה, וְלָכֵן קוֹרֵאת לָהּ הַתּוֹרָה "קְטוּרָה", כְּדֵי לִרְמֹז שֶׁעַכְשָׁו כְּבָר הָיוּ מַעֲשֶׂיהָ נָאִים כִּקְטֹרֶת.

(לקוטי שיחות כרך טו עמ' 174)

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

כה (א) וַיִּקַּח אִשָּׁה וּשְׁמָהּ קְטוּרָה. וְאַף עַל גַּב דְּיִשְׂרָאֵל אָסוּר בְּמִצְרִית, דִּכְתִיב (דברים כג ט) בָּנִים אֲשֶׁר יִוָּלְדוּ לָהֶם דּוֹר שְׁלִישִׁי, הָא דּוֹר שֵׁנִי לֹא יָבֹא, וְהָגָר בַּת פַּרְעֹה הָיְתָה, כִּדְפֵרֵשׁ רַשִּׁ"י לְעֵיל (טז א), אִיכָּא לְמֵימַר גֵּר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **קְטוּרָה •** (ב"ר) זוֹ הָגָר, וְנִקְרֵאת ׳קְטוּרָה׳, עַל שֵׁם שֶׁנָּאִים מַעֲשֶׂיהָ כִּקְטֹרֶת. וְשֶׁקָּשְׁרָה פִּתְחָהּ, שֶׁלֹּא נִזְדַּוְּגָה לְאָדָם מִיּוֹם שֶׁפָּרְשָׁה מֵאַבְרָהָם.

(ב) וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־זִמְרָן וְאֶת־יָקְשָׁן וְאֶת־מְדָן וְאֶת־מִדְיָן וְאֶת־יִשְׁבָּק וְאֶת־שּׁוּחַ:

ב וילידת לה ית זמרן וית יקשן וית מדן וית מדין וית ישבק וית שוח:

(ג) וְיָקְשָׁן יָלַד אֶת־שְׁבָא וְאֶת־דְּדָן וּבְנֵי דְדָן הָיוּ אַשּׁוּרִם וּלְטוּשִׁם וּלְאֻמִּים:

ג ויקשן אוליד ית שבא וית דדן ובני דדן הוו למשירין ולשכונין ולנגון:

רש"י◄ **אַשּׁוּרִם וּלְטוּשִׁם •** שֵׁם רָאשֵׁי אֻמּוֹת (ב"ר). וְהַתַּרְגּוּם שֶׁל אוּנְקְלוֹס אֵין לִי לְיַשְּׁבוֹ עַל לְשׁוֹן הַמִּקְרָא, שֶׁפֵּרֵשׁ ׳לְמַשִּׁירִין׳ לְשׁוֹן מַחֲנֶה. וְאִם תֹּאמַר שֶׁאֵינוֹ כֵּן מִפְּנֵי הָאֶל"ף שֶׁאֵינָהּ יְסוֹדִית, הֲרֵי לָנוּ תֵּבוֹת שֶׁאֵין בְּרֹאשָׁם אֶל"ף וְהוֹסִיפוּ אֶל"ף בְּרֹאשָׁם, כְּמוֹ: "חוֹמַת אֲנָךְ", שֶׁהוּא מִן "נְכֵה רַגְלַיִם", וּכְמוֹ "אָסוּךְ שָׁמֶן", שֶׁהוּא מִן "וְרָחַצְתָּ וָסַכְתָּ". **וּלְטוּשִׁם •** הֵם בַּעֲלֵי אָהָלִים הַמִּתְפַּזְּרִים אָנָה וְאָנָה וְנוֹסְעִים אִישׁ בְּאָהֳלֵי אֲבוֹתָם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (שמואל א ל) "וְהִנֵּה נְטוּשִׁים עַל־פְּנֵי כָּל־הָאָרֶץ", שֶׁכֵּן לָמֶ"ד וְנוּ"ן מִתְחַלְּפוֹת זוֹ בְּזוֹ.

(ד) וּבְנֵי מִדְיָן עֵיפָה וָעֵפֶר וַחֲנֹךְ וַאֲבִידָע וְאֶלְדָּעָה כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי קְטוּרָה:

ד ובני מדין עיפה ועפר וחנוך ואבידע ואלדעה כל אלין בני קטורה:

(ה) וַיִּתֶּן אַבְרָהָם אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ לְיִצְחָק:

ה ויהב אברהם ית כל דילה ליצחק:

רש"י◄ **וַיִּתֵּן אַבְרָהָם וְגוֹ' •** אָמַר רַבִּי נְחֶמְיָה: ׳בִּרְכַּת דְּאָתֵיקֵי׳ נָתַן לוֹ, שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְאַבְרָהָם: "וְהְיֵה בְּרָכָה", הַבְּרָכוֹת מְסוּרוֹת בְּיָדְךָ לְבָרֵךְ אֶת מִי שֶׁתִּרְצֶה, וְאַבְרָהָם מְסָרָן לְיִצְחָק.

(ו) וְלִבְנֵי הַפִּילַגְשִׁים אֲשֶׁר לְאַבְרָהָם נָתַן אַבְרָהָם מַתָּנֹת וַיְשַׁלְּחֵם מֵעַל יִצְחָק בְּנוֹ בְּעוֹדֶנּוּ חַי קֵדְמָה אֶל־אֶרֶץ קֶדֶם:

ו ולבני ריבתיא די לאברהם יהב אברהם מתנן ושלחנון מעל יצחק ברה בעוד דהוא קים קידומא לארע מדינחא:

רש"י◄ **הַפִּילַגְשִׁם •** (ב"ר) חָסֵר כְּתִיב, שֶׁלֹּא הָיְתָה אֶלָּא פִּלֶגֶשׁ אַחַת, הִיא הָגָר, הִיא קְטוּרָה. נָשִׁים בִּכְתֻבָּה, פִּלַגְשִׁים בְּלֹא כְּתֻבָּה, כִּדְאַמְרִינָן בְּסַנְהֶדְרִין (דף כא) בְּנָשִׁים וּפִילַגְשִׁים דְּדָוִד. **נָתַן אַבְרָהָם מַתָּנוֹת •** פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ: שֵׁם טֻמְאָה מָסַר לָהֶם (שם צא). דָּבָר אַחֵר: מַה שֶּׁנִּתַּן לוֹ עַל אוֹדוֹת שָׂרָה וּשְׁאָר מַתָּנוֹת שֶׁנָּתְנוּ לוֹ, הַכֹּל נָתַן לָהֶם, שֶׁלֹּא רָצָה לֵהָנוֹת מֵהֶם.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

הוּא, וְגֵר מוּתָּר בְּמִצְרִית (ראה קידושין עג.). וּבַמִּדְרָשׁ (ב"ר סא ד) אִיתָא, עַל פִּי הַדִּיבּוּר עָשָׂה: תורה ב

(ה) וַיִּתֵּן אַבְרָהָם אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ לְיִצְחָק. תִּימַהּ הֵיכִי עֲבִיד הָכִי, הָא אָמְרִינַן אָסוּר לְאַעֲבוּרֵי אַחֲסַנְתָּא אֲפִילּוּ מִבְּרָא בִּישָׁא לִבְרָא טָבָא, דְּלָא יָדְעִי מַאי זַרְעָא נָפִיק מִנַּיְיהוּ (כתובות נג.), וּכְתִיב (יכין צדיק ורשע ילבש) [יָכִין וְצַדִּיק יִלְבָּשׁ] (איוב כז יז), וְקַיְיָמָא לָן בְּעָלְמָא (יומא כח:) דְּקַיְּים אַבְרָהָם אָבִינוּ אֲפִילּוּ עֵירוּבֵי תַבְשִׁילִין. וְיֵשׁ לוֹמַר דְּאַבְרָהָם וְיִשְׁמָעֵאל גֵּרִים הָיוּ, וְאָמְרִינַן (קידושין יז:) דְּגֵר אֵינוֹ יוֹרֵשׁ אֶת חֲבִירוֹ אָבִיו לֹא מִדִּבְרֵי תוֹרָה וְלֹא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. מֵהֲרַב רַבִּי שְׁמוּאֵל. וְקוֹדֶם שֶׁנּוֹלְדוּ הָאַחֵרִים כְּבָר נָתַן לוֹ, כִּדְכְתִיב לְעֵיל (כד לו) וַיִּתֶּן לוֹ אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ: תורה ו

(ו) נָתַן אַבְרָהָם מַתָּנוֹת. אָמְרוּ בְּפֶרֶק חֵלֶק (סנהדרין צא.) שֵׁמוֹת בְּטוּמְאָה מָסַר לָהֶם. פֵּירוּשׁ, שֶׁיְּהוּ יְכוֹלִין לְהַזְכִּיר שֵׁם הַמְּפוֹרָשׁ בְּטוּמְאַת הַגּוּף וְלֹא יַזִּיק לָהֶם. וְגַם הַיּוֹם יֵשׁ יִשְׁמְעֵאלִים שֶׁבְּקִיאִין בַּשֵּׁם וּמַזְכִּירִין אוֹתוֹ בְּטוּמְאָה. וְקָשֶׁה לְהָרַב רַבִּי מֹשֶׁה, הֵיאָךְ אָדָם חָשׁוּב וְצַדִּיק כְּאַבְרָהָם יִלְמֹד הַשֵּׁם לְרְשָׁעִים. לָכֵן פֵּירֵשׁ הָרַב רַבִּי יַעֲקֹב בֶּן הָרַב רַבִּי נַחְמָן, שֵׁם טוּמְאָה, שֵׁם הַשֵּׁדִים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ז) וְאֵלֶּה יְמֵי שְׁנֵי־חַיֵּי אַבְרָהָם אֲשֶׁר־חָי מְאַת שָׁנָה וְשִׁבְעִים שָׁנָה וְחָמֵשׁ שָׁנִים׃

ז וְאִלֵּין יוֹמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אַבְרָהָם דַּחְיָא מְאָה וְשַׁבְעִין וְחָמֵשׁ שְׁנִין׃

רש"י◄ מְאַת שָׁנָה וְשִׁבְעִים שָׁנָה וְחָמֵשׁ שָׁנִים• בֶּן מֵאָה כְּבֶן שִׁבְעִים, וּבֶן שִׁבְעִים כְּבֶן חָמֵשׁ, בְּלֹא חֵטְא.

(ח) וַיִּגְוַע וַיָּמָת אַבְרָהָם בְּשֵׂיבָה טוֹבָה זָקֵן וְשָׂבֵעַ וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו׃

ח וְאִתְנְגִיד וּמִית אַבְרָהָם בְּסִיבוּ טָבָא סִיב וּשְׂבַע יוֹמִין וְאִתְכְּנִישׁ לְעַמֵּהּ׃

(ט) וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל בָּנָיו אֶל־מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אֶל־שְׂדֵה עֶפְרֹן בֶּן־צֹחַר הַחִתִּי אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מַמְרֵא׃

ט וּקְבַרוּ יָתֵהּ יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹהִי בִּמְעָרַת כָּפְלְתָּא בַּחֲקַל עֶפְרוֹן בַּר צֹחַר חִתָּאָה דִּי עַל אַפֵּי מַמְרֵא׃

רש"י◄ יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל• (ב"ר) מִכָּאן שֶׁעָשָׂה יִשְׁמָעֵאל תְּשׁוּבָה וְהוֹלִיךְ אֶת יִצְחָק לְפָנָיו, וְהִיא "שֵׂיבָה טוֹבָה" שֶׁנֶּאֱמְרָה בְּאַבְרָהָם.

(י) הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר־קָנָה אַבְרָהָם מֵאֵת בְּנֵי־חֵת שָׁמָּה קֻבַּר אַבְרָהָם וְשָׂרָה אִשְׁתּוֹ׃

י חַקְלָא דִּי זְבַן אַבְרָהָם מִן בְּנֵי חִתָּאָה תַּמָּן אִתְקְבַר אַבְרָהָם וְשָׂרָה אִתְּתֵהּ׃

(יא) וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ וַיֵּשֶׁב יִצְחָק עִם־בְּאֵר לַחַי רֹאִי׃

יא וַהֲוָה בָּתַר דְּמִית אַבְרָהָם וּבָרֵךְ יְיָ יָת יִצְחָק בְּרֵהּ וִיתֵב יִצְחָק עִם בֵּירָא דְּמַלְאַךְ קַיְמָא אִתְחֲזֵי עֲלֵהּ׃

רש"י◄ וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ וְגוֹ'• נִחֲמוֹ תַּנְחוּמֵי אֲבֵלִים. (סוטה יד) דָּבָר אַחֵר: אַף־עַל־פִּי שֶׁמָּסַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶת הַבְּרָכוֹת לְאַבְרָהָם, נִתְיָרֵא לְבָרֵךְ אֶת יִצְחָק, מִפְּנֵי שֶׁצָּפָה אֶת עֵשָׂו יוֹצֵא מִמֶּנּוּ. אָמַר: 'יָבֹא בַּעַל הַבְּרָכוֹת וִיבָרֵךְ אֶת אֲשֶׁר יִיטַב בְּעֵינָיו', וּבָא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וּבֵרְכוֹ.

~ שבת קודש כ"ז מרחשון ~

(יב) וְאֵלֶּה תֹּלְדֹת יִשְׁמָעֵאל בֶּן־אַבְרָהָם אֲשֶׁר יָלְדָה הָגָר הַמִּצְרִית שִׁפְחַת שָׂרָה לְאַבְרָהָם׃

יב וְאִלֵּין תּוּלְדַת יִשְׁמָעֵאל בַּר אַבְרָהָם דִּי יְלִידַת הָגָר מִצְרֵתָא אַמְתָא דְּשָׂרָה לְאַבְרָהָם׃

(יג) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל בִּשְׁמֹתָם לְתוֹלְדֹתָם בְּכֹר יִשְׁמָעֵאל נְבָיֹת וְקֵדָר וְאַדְבְּאֵל וּמִבְשָׂם׃

יג וְאִלֵּין שְׁמָהָן בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל בִּשְׁמָהַתְהוֹן לְתוּלְדַתְהוֹן בּוּכְרָא דְיִשְׁמָעֵאל נְבָיוֹת וְקֵדָר וְאַדְבְּאֵל וּמִבְשָׂם׃

רש"י◄ בִּשְׁמֹתָם לְתוֹלְדֹתָם• סֵדֶר לֵדָתָן, זֶה אַחַר זֶה.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

שֶׁמַּשְׁבִּיעִין אוֹתָן בַּאֲדוֹנֵיהֶם הַמְמוּנִים עֲלֵיהֶם לַעֲשׂוֹת כָּל מַה שֶּׁרוֹצִים, כְּמוֹ סֵפֶר בִּילַא"ד, וְשֵׁם טוּמְאָה נִקְרָא עַל שֵׁם רוּחַ הַטּוּמְאָה, כִּדְאָמְרִינַן בְּמַסֶּכֶת חֲגִיגָה (ג) הַלָּן בְּבֵית הַקְּבָרוֹת כְּדֵי שֶׁתִּשְׁרֶה עָלָיו רוּחַ טוּמְאָה. וְרָמַז לָזֶה, שֶׁהֲרֵי 'מִתְּנֹת' כְּתִיב, חָסֵר וָא"ו, וְהוּא עוֹלֶה בְּגִימַטְרִיָּא 'לִמְדָם לְהַשְׁבִּיעַ הַשֵּׁדִים'. מֵהָרַב רַבִּי מֹשֶׁה: תורה ז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יד) וּמִשְׁמָע וְדוּמָה וּמַשָּׂא:

יד וּמִשְׁמָע וְדוּמָה וּמַשָּׂא:

(טו) חֲדַד וְתֵימָא יְטוּר נָפִישׁ וָקֵדְמָה:

טו חֲדַד וְתֵימָא יְטוּר נָפִישׁ וָקֵדְמָה:

(טז) אֵלֶּה הֵם בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וְאֵלֶּה שְׁמֹתָם בְּחַצְרֵיהֶם וּבְטִירֹתָם שְׁנֵים־עָשָׂר נְשִׂיאִם לְאֻמֹּתָם:

טז אִלֵּין אִנּוּן בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וְאִלֵּין שְׁמָהַתְהוֹן בְּפַצְחֵיהוֹן וּבִכְרַכֵּיהוֹן תְּרֵין עֲסַר רַבְּרְבִין לְאֻמֵּיהוֹן:

רש"י◄ בְּחַצְרֵיהֶם • כְּרַכִּים שֶׁאֵין לָהֶם חוֹמָה, וְתַרְגּוּמוֹ "בְּפַצְחֵיהוֹן", שֶׁהֵם מְפֻצָּחִים, לְשׁוֹן פְּתִיחָה, כְּמוֹ: (תהלים צח) "פִּצְחוּ וְרַנְּנוּ".

(יז) וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל מְאַת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים וַיִּגְוַע וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו:

יז וְאִלֵּין שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל מְאָה וּתְלָתִין וּשְׁבַע שְׁנִין וְאִתְנְגִיד וּמִית וְאִתְכְּנִישׁ לְעַמֵּהּ:

רש"י◄ וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל וְגוֹ' • אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא: לָמָּה נִמְנוּ שְׁנוֹתָיו שֶׁל יִשְׁמָעֵאל? כְּדֵי לְיַחֵס בָּהֶם שְׁנוֹתָיו שֶׁל יַעֲקֹב. מִשְּׁנוֹתָיו שֶׁל יִשְׁמָעֵאל לָמַדְנוּ שֶׁשִּׁמֵּשׁ יַעֲקֹב בְּבֵית עֵבֶר י"ד שָׁנָה כְּשֶׁפָּרַשׁ מֵאָבִיו קֹדֶם שֶׁבָּא אֵצֶל לָבָן, שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁפָּרַשׁ יַעֲקֹב מֵאָבִיו, מֵת יִשְׁמָעֵאל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל וְגוֹ'" כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּסוֹף 'מְגִלָּה נִקְרֵאת' (וְרַשִׁ"י הֵבִיאוֹ בְּסוֹף פָּרָשַׁת תּוֹלְדוֹת). וַיִּגְוַע • לֹא נֶאֱמְרָה גְּוִיעָה אֶלָּא בְּצַדִּיקִים.

(יח) וַיִּשְׁכְּנוּ מֵחֲוִילָה עַד־שׁוּר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִצְרַיִם בֹּאֲכָה אַשּׁוּרָה עַל־פְּנֵי כָל־אֶחָיו נָפָל:

יח וּשְׁרוּ מֵחֲוִילָה עַד חַגְרָא דִּי עַל אַפֵּי מִצְרַיִם מָטֵי לְאָתּוּר עַל אַפֵּי כָּל אֲחוֹהִי שְׁרָא: פ פ פ

רש"י◄ נָפָל • שָׁכַן, כְּמוֹ: (שופטים ז) "וּמִדְיָן וַעֲמָלֵק וְכָל בְּנֵי קֶדֶם נוֹפְלִים בָּעֵמֶק". כָּאן הוּא אוֹמֵר לְשׁוֹן נְפִילָה, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: (לעיל טז) "וְעַל־פְּנֵי כָל־אֶחָיו יִשְׁכֹּן", עַד שֶׁלֹּא מֵת אַבְרָהָם, "יִשְׁכֹּן". מִשֶּׁמֵּת אַבְרָהָם, "נָפָל":

חסלת פרשת חיי שרה פפפ ק"ה פסוקים, יהויד"ע סימן

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רכו - רכח

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום חמישי עמ' ב

בְּדַמַּיִּיק שַׁיְיִמִינָן, ולמד זאת מהפסוק (שמות כב ד) 'מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם', שה'מיטב' יהיה של זה שמשלם, שהוא המזיק, מַאי, האם 'מֵיטַב שָׂדֵהוּ' אָמַר רַחֲמָנָא, לְמַעוּטֵי מיטב דְּנִיזָּק, שאין המזיק יכול לשלם לו בקרקע שנחשבת רק אצל הניזק כמיטב, אך הוא יכול לשלם לו בקרקע שנחשבת אצל רוב העולם כמיטב, אף אם אצל המזיק עצמו היא זיבורית, וזהו הצד שבשל עולם הם שמים. אוֹ דִּלְמָא שכוונת התורה ב'מיטב' דמזיק לְמַעוּטֵי את המיטב דְּעָלְמָא נַמִּי, ואין המזיק יכול לשלם לו בעידית של רוב העולם, אלא בעידית של עצמו, וזהו הצד שבשלו הם שמים.

פושט רבי אבא את הספק: אָמַר לֵיהּ לרב שמואל, רַחֲמָנָא אָמַר 'מֵיטַב שָׂדֵהוּ', והיינו מיטב של המזיק עצמו, וְאַתְּ אָמְרַתְּ שיש צד שבְּשֶׁל עוֹלָם הֵן שָׁמַיִן, בתמיה, והרי פשוט שבשלו הם שמים.

מקשה הגמרא: אִיתֵיבֵיהּ, שנינו בברייתא לגבי אדם החייב לשלם לניזק, לבעל חוב, ולכתובת אשתו, אם אֵין לוֹ אֶלָּא עִידִּית, כּוּלָּם גּוֹבִין את חובם מִן הָעִידִּית. אם יש לו רק בֵּינוֹנִית, כּוּלָּם גּוֹבִין בֵּינוֹנִית. אם יש לו רק זִיבּוּרִית, כּוּלָּם גּוֹבִין זִיבּוּרִית. ממשיכה הברייתא, אם הָיוּ לוֹ עִידִּית וּבֵינוֹנִית וְזִיבּוּרִית, כל אחד גובה כעיקר דינו, נָזָקִין בְּעִידִּית, וּבַעַל חוֹב בְּבֵינוֹנִית, וּכְתוּבַת אִשָּׁה בְּזִיבּוּרִית. מביאה הברייתא אופנים שיש לו רק שתי קרקעות, אם יש לו עִידִּית וּבֵינוֹנִית, הַנָּזָקִין בְּעִידִּית כעיקר דינם, וּבַעַל חוֹב וּכְתוּבַת אִשָּׁה בְּבֵינוֹנִית, בעל חוב כעיקר דינו, והאשה יתר על דינה. אם יש לו בֵּינוֹנִית וְזִיבּוּרִית, נָזָקִין וּבַעַל חוֹב בְּבֵינוֹנִית, בעל חוב כעיקר דינו והניזק פחות מדינו, וּכְתוּבַת אִשָּׁה בְּזִיבּוּרִית, כעיקר דינה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח תהלים

יום ראשון, כ"א מרחשון > מפרק קד עד פרק קה

יום שני, כ"ב מרחשון > מפרק קו עד פרק קז

יום שלישי, כ"ג מרחשון > מפרק קח עד סוף פרק קיב

יום רביעי, כ"ד מרחשון > מפרק קיג עד סוף פרק קיח

יום חמישי, כ"ה מרחשון > פרק קיט מתחילת הפרק עד פסוק צו

יום שישי, כ"ו מרחשון > פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק

שבת קודש, כ"ז מרחשון > פרק כ. מפרק קכ עד פרק קלד

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי־הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל [פרק] תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תניא יומי

~ יום ראשון כ"א מרחשון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 298, והנה רצון העליון... עד עמ' קנ, האדם.

וְהִנֵּה, רָצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא מְכֻנֶּה וְנִקְרָא בְּפִי חֲכְמֵי הָאֱמֶת – מקובלים, **בְּשֵׁם "כֶּתֶר עֶלְיוֹן", וּכוֹ' תר"ך** – 620, **עַמּוּדֵי אוֹר וְכוּ'**[36]. – כתר בגימטריא תר"ך, **פֵּרוּשׁ,** – מה משמעות הדברים לגבי מצוות שהן רצון העליון? **דֶּרֶךְ־מָשָׁל, כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ עַמּוּדִים בְּבֵית חוֹמָה גָּדוֹל**[37], **נִצָּבִים בָּאָרֶץ, וְרֹאשָׁם** – של העמודים, **מְחֻבָּר בַּתִּקְרָה,** – הרי שהעמודים מחברים את העליון של הבית עם התחתון של הבית, **כָּכָה מַמָּשׁ עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל "כֶּתֶר עֶלְיוֹן" בָּרוּךְ־הוּא, הוּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת מַדְרֵגַת הַחָכְמָה,** – ו"חכמה" היא הרי הראשונה והעליונה של הספירות הפנימיות, **וְהוּא** – "כתר", **מִלְּשׁוֹן "כּוֹתֶרֶת",** – ביטוי בתנ"ך[38], **שֶׁהוּא מַכְתִּיר וּמַקִּיף עַל הַמּוֹחִין שֶׁבְּרֹאשׁ, שֶׁהֵם** – המוחין בראש, הם **בְּחִינוֹת חָכְמָה־בִינָה־דַּעַת. וְרָצוֹן זֶה** – שלמעלה ממוחין חב"ד, **נִתְלַבֵּשׁ בְּתַרְיַ"ג** – 613, **מִצְוֹת הַתּוֹרָה וְז' מִצְוֹת דְּרַבָּנָן, שֶׁרֻבָּם כֻּלָּם הֵן מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת.** – הנעשות על ידי ענינים גשמיים, "עשיה" ו"מעשה" הם הרי המדריגה התחתונה ביותר בעולם העשיה עצמו, **וְגַם** – המצוות **הַתְּלוּיוֹת בְּדִבּוּר** – שמקיימים אותן בדיבור, כמו לימוד התורה בדיבור וכדומה, ודיבור הוא הרי רוחני יותר מאשר ענין של מעשה, **הָא קָיְמָא לָן**[39] – הרי פוסקים אנו **דַּ"עֲקִימַת שְׂפָתָיו** – בשעת הדיבור, **הֲוֵי** – הוא **מַעֲשֶׂה". וְגַם** – המצוות **הַתְּלוּיוֹת בַּמַּחֲשָׁבָה אוֹ בַּלֵּב** – כמו אהבת ה' ויראת ה' וכדומה, **הֲרֵי הַמִּצְוָה נִתְּנָה לָאָדָם הַגַּשְׁמִי שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה דַּוְקָא,** – שהוא עולם גשמי, **שֶׁהוּא בַּעַל בְּחִירָה לְהַטּוֹת לְבָבוֹ לְטוֹב וְכוּ',** – או חס־ושלום ללא טוב, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַנִּשְׁמָה בְּלֹא גּוּף** – **אֵין צָרִיךְ לְצַוֹּתָהּ עַל זֶה. וְנִמְצָא, שֶׁהַמִּצְוֹת הֵן עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל כְּמוֹ הָעַמּוּדִים, נִצָּבִים** – ומחברים **מֵרוּם הַמַּעֲלוֹת, הוּא רָצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא, עַד הָאָרֶץ הַלָּזוֹ הַחֻמְרִית. וְהֵן עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל כְּמוֹ הָעַמּוּדִים** – שהם **חֲלוּלִין,** – מבפנים, **שֶׁמַּקִּיפִין וּמַלְבִּישִׁין נִשְׁמַת הָאָדָם אוֹ רוּחוֹ אוֹ נַפְשׁוֹ** – בלבושי המצוות, **כְּשֶׁמְּקַיֵּם הַמִּצְוֹת, וְדֶרֶךְ עַמּוּדִים אֵלּוּ** – של המצוות, **עוֹלִין הַנֶּפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה שֶׁלּוֹ עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת,** – והמדריגות, **לְצָרֵר בִּצְרוֹר הַחַיִּים אֶת ה'. פֵּרוּשׁ** – באיזו מדריגה של אלקות מתקשר יהודי על ידי מצוות – **לִהְיוֹת צְרוּרוֹת וּמְלֻבָּשׁוֹת בְּאוֹר הַכֶּתֶר,** – המדריגה העליונה ביותר של סדר השתלשלות, **הוּא רָצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא, וְעַל־יְדֵי לְבוּשׁ זֶה יוּכְלוּ לַחֲזוֹת בְּ"טַעַם ה'" וְ"צַחְצָחוֹת" שֶׁלְּמַעְלָה מִמַּעֲלַת הַכֶּתֶר, וְהֵן פְּנִימִיּוּתוֹ** – של אור הכתר, פנימיות הכתר היא למעלה לגמרי מסדר השתלשלות, **עַל דֶּרֶךְ־מָשָׁל. (וְהֻגַּם שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר שֶׁהַמִּצְוֹת הֵן פְּנִימִיּוּת רָצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא** – ואילו כאן

אגרת הקדש

והנה רצון העליון ב"ה מכונה ונקרא בפי חכמי האמת בשם כתר עליון וכו תר"ך עמודי אור וכו'. פי' דרך משל כמו שיש עמודים בבית חומה גדול נצבים בארץ וראשם מחובר בתקרה. ככה ממש עד"מ כתר עליון ב"ה הוא למעלה מבחי' מדרגת החכמה והוא מלשון כותרת שהוא מכתיר ומקיף על המוחין שבראש שהם בחי' חב"ד ורצון זה נתלבש בתרי"ג מצות התורה וז' מצות דרבנן שרובם ככולם הן מצות מעשיות וגם התלויות בדבור הא קיי"ל דעקימת שפתיו הוי מעשה וגם התלויות במחשבה או בלב הרי המצוה ניתנה לאדם הגשמי שבעוה"ז דוקא שהוא בעל בחירה להטות לבבו לטוב וכו'. משא"כ הנשמה בלא גוף א"צ לצותה ע"ז. ונמצא שהמצות הן עד"מ כמו העמודים נצבים מרום המעלות הוא רצון העליון ב"ה עד הארץ הלזו החומרית והן עד"מ כמו העמודים חלולין שמקיפין ומלבישין נשמת האדם או רוחו או נפשו כשמקיים המצות ודרך עמודים אלו עולין הנר"ן שלו עד רום המעלות לצרור בצרור החיים את ה'. פי' להיות צרורות ומלובשות באור הכתר הוא רצון העליון ב"ה וע"י לבוש זה יוכלו לחזות בנועם ה' וצחצחות שלמעלה ממעלת הכתר והן פנימיותו עד"מ (והגם שנתבאר במ"א שהמצות הן פנימיות רצון העליון ב"ה הנה מודעת זאת לי"ח

36. פרדס ש"ח פ"ג. 37. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע מהו הנמשל". 38. מלכים א' ז, טז. ובכ"מ. 39. סנהדרין סה, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אנו אומרים שהן מחיצוניות הכתר, חיצוניות הרצון, **הִנֵּה מוּדַעַת זֹאת** — ידוע הדבר, **לְיוֹדְעֵי חֵן,** — חכמה נסתרה (חכמת הקבלה) **רִבּוּי בְּחִינוֹת וּמַדְרֵגוֹת שֶׁיֵּשׁ בְּכָל בְּחִינָה וּמַדְרֵגָה מִמַּדְרֵגוֹת הַקְּדֻשָּׁה, כַּמָּה בְּחִינוֹת "פָּנִים" לְ"פָּנִים",** — פנימיות לפנימיות — שלגבי בחינה אחת, הבחינה השניה היא עוד יותר פנימיות וכו׳, **וְכַמָּה בְּחִינוֹת "אֲחוֹרִים" לַ"אֲחוֹרִים",** — שבחינה אחת היא יותר "אחוריים" מאשר השניה, למרות שגם אותה בחינה נקראת "אחוריים", **לְאֵין קֵץ וְכוּ׳).** — הרי, שלגבי בחינת פנימיות רצון העליון, אודותה מדובר כאן, נקראות מצוות "חיצוניות" בלבד, למרות שבמקום אחר, בו מדובר בהשוואה לבחינה אחרת, הן נקראות "פנימיות" הרצון העליון. על־כל ־פנים, הרי אמר, שמצוות הן תר"ך (620) עמודי אור של "כתר". לכאורה, כיצד זה תואם למה שאמר לפני זה אודות תרי"ג (613) הלבושים שהמצוות מייצגות אותן, לתרי"ג כוחות הנפש? יסביר רבנו הזקן להלן שז׳ מצוות דרבנן (המשלימות מספר תר"ך) אינן מצוות לעצמן, אלא נחשבות כחלק ממצוות התורה (דאורייתא) שמהן הן באות, ולכן הוא אומר, שהלבושים לנפש הם תרי"ג (613) (מתרי"ג המצוות שבהן נכללות גם המצוות דרבנן) להלביש תרי"ג כוחות הנפש. ובלשון רבנו הזקן: **וְהִנֵּה, ז׳ מִצְוֹת דְּרַבָּנָן אֵינָן נֶחֱשָׁבוֹת מִצְוֹת בִּפְנֵי עַצְמָן,** — כמצוות נפרדות, **שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר[40]: "לֹא תֹסֵף",** — על המצוות, **אֶלָּא הֵן יוֹצְאוֹת וְנִמְשָׁכוֹת מִמִּצְוֹת הַתּוֹרָה וּכְלוּלוֹת בָּהֶן בְּמִסְפַּר תַּרְיַ"ג,** — (613) — **לְהַלְבִּישׁ תַּרְיַ"ג** (613) **בְּחִינוֹת וְכֹחוֹת שֶׁבְּנֶפֶשׁ־רוּחַ־וּנְשָׁמָה** — של **הָאָדָם,** — על־כל־פנים הרי אמר לעיל, שהמצוות הן כמו "עמודים חלולין" המקיפים ומלבישים בחינת הנשמה, או רוח או נפש של האדם המקיים את המצוות, ועל ידי ה"עמודים" עולות הנר"ן — נפש, רוח ונשמה — שלו עד למעלות הגבוהות ביותר, להיות קשורות ומלובשות באור הכתר, ועל ידי לבוש זה הן יכולות "לחזות בנועם ה׳" ו"צחצחות" שלמעלה מ"כתר", וזה פנימיות ה"כתר".

אגרת הקדש

ריבוי בחי׳ ומדרגות שיש בכל בחי׳ ומדרגה ממדרגות הקדושה כמה בחי׳ פנים לפנים וכמה בחי׳ אחוריים לאחוריים לאין קץ וכו׳). והנה ז׳ מצות דרבנן אינן נחשבות מצות בפני עצמן שהרי כבר נאמר לא תוסף אלא הן יוצאות ונמשכות ממצות התורה וכלולות בהן במספר תרי"ג להלביש תרי"ג בחי׳ וכחות שבנר"ן האדם.

~ יום שני כ"ב מרחשון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ׳ קנ, וז"ש בזוה"ק פ׳... עד עמ׳ 300, ע"ש.

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ פָּרָשַׁת פְּקוּדֵי (דַּף רכט עַמּוּד ב): "דְּאִינּוּן עוֹבְדִין טָבִין דְּעָבִיד בַּר נַשׁ – מָשְׁכֵי מִנְּהוֹרָא דְּזִיוָא עִלָּאָה לְבוּשָׁא כּוּ׳, — שהמעשים הטובים (המצוות) שעושה האדם, ממשיכים את האור מהזיו העליון, כלומר ממדריגת "כתר עליון", **וְחָמֵי כּוּ׳ בְּנֹעַם ה׳ וְכוּ׳".** — והוא חוזה — כפי שהוא מסיים שם — ב"נועם ה׳" וב"צחצחות", שהם פנימיות הכתר. **וַהֲגַם דְּהַתָּם מַיְרֵי** — ולמרות ששם, בזוהר, מדובר **בְּגַן־עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן, שֶׁהַלְּבוּשִׁים שָׁם הֵם מִמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת מִמָּשׁ,** — הרי שהלבושים אינם מצד הענין והמעלה של רצון העליון, כמדובר לעיל, כי־אם מצד מעלת ה"מעשה", **אֲבָל בְּגַן־עֵדֶן הָעֶלְיוֹן הַלְּבוּשִׁים הֵם מֵרְעוּתָא** — מהרצון, **וְכַוָּנָה דְּלִבָּא** — של הלב, **בְּאוֹרַיְתָא וּצְלוֹתָא,** — בתורה ובתפלה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר שָׁם** — בחלק ב׳ (**דַּף רי**), — שאחרי שיש כבר לנשמה לבושים ממעשה המצוות בגן־עדן התחתון — היא עולה לגן־עדן העליון, **הֲרֵי הַכַּוָּנָה** — שממנה באים הלבושים, **הִיא כַּוָּנַת עָסְקוֹ בַּתּוֹרָה לִשְׁמָהּ מֵאַהֲבַת ה׳, וּמִצְוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה הִיא גַּם־כֵּן מִכְּלַל**

אגרת הקדש

וז"ש בזוה"ק פ׳ פקודי (דרכ"ט ע"ב) דאינון עובדין טבין דעביד בר נש משכי מנהורא דזיווא עילאה לבושא כו׳ וחמי כו׳ בנועם ה׳ וכו׳. והגם דהתם מיירי בג"ע התחתון שהלבושים שם הם ממצות מעשיות ממש אבל בג"ע העליון הלבושים הם מרעותא וכוונה דלבא באורייתא וצלותא כמ"ש בזהר שם (דר"י) הרי הכוונה היא כוונת עסקו בתורה לשמה מאהבת ה׳ ומצות ת"ת היא ג"כ מכלל מצות מעשיות

---

40. ראה יד, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, דְּ"עַקִּימַת שְׂפָתָיו הֲוֵי – הוא **מַעֲשֶׂה", וְהַרְהוּר לָאו כְּדִבּוּר דָּמֵי**[41], – הרהור (באותיות התורה) אינו דומה לדיבור, **וְאֵינוֹ יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּהַרְהוּר לְבַדּוֹ**[42], **וְכֵן בַּתְּפִלָּה.** – מן ההכרח לבטא בדיבור דוקא מלות התפלה, ולא מספיק ההרהור בהן בלבד, הרי שגם בתורה וגם בתפלה ישנו ענין ה"מעשה", עקימת שפתיים הנחשבת ל"מעשה", והכוונה היא, שגם הלבושים שנעשים מתורה ומתפלה בכוונה – הם גם כן לבושים ממעשה המצוות הבאים מאור הכתר, **וּמַה גַּם,** – ויתירה מזו, **כִּי מַעֲלַת הַכַּוָּנָה עַל הַדִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה** – מה שהכוונה היא למעלה מדיבור ומעשה, שמכוונה נעשים לבושים לגן־עדן העליון, **אֵינָהּ מִצַּד עַצְמָהּ כו'**, – מצד הכוונה עצמה שהיא המעלה והעבודה של הנפש באהבתה להקדוש־ברוך־הוא, **אֶלָּא מִצַּד הֶאָרַת רָצוֹן הָעֶלְיוֹן כו'**, – ההארה מהרצון העליון היא יותר בהתגלות בענין רוחני של כוונה ואהבה – מאשר בענין של מעשה המצוות שהוא מעשה גשמי, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּלִקּוּטֵי אֲמָרִים** – "תניא", **חֵלֶק א פֶּרֶק לח בַּאֲרִיכוּת, עַיֵּן שָׁם.** – שם מוסבר, שההארה מהרצון העליון המאירה בכוונה, היא כמו "נשמה" בהשוואה להארה המאירה ב"מעשה" שהוא כ"גוף" ומלבוש לנשמה; ואשר הבדל זה הוא רק בצמצום והתפשטות ההארה. על־כל־פנים, הרי שגם בלבושים הנעשים לנשמה מכוונת ורצון הלב שבתורה ותפלה, הם גם כן מצד ההארה של הרצון העליון, כתר עליון, שממנה באים הלבושים לנשמה, כפי שהוסבר לעיל.

אגרת הקדש

דעקימת שפתיו הוי מעשה והרהור לאו כדבור דמי ואינו יוצא י"ח בהרהור לבדו וכן בתפלה ומה גם כי מעלת הכוונה על הדבור ומעשה אינה מצד עצמה כו' אלא מצד הארת רצון העליון כו' כמ"ש בלק"א ח"א פל"ח באריכות ע"ש.

~ יום שלישי כ"ג מרחשון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 300, והנה מודעת זאת... עד עמ' קנא, כנ"ל:

להלן יפרט את המעלה המיוחדת שישנה בהלכות התורה, שבהן דוקא ישנו הגילוי מהרצון העליון. שכן, איך יודעים מהו הרצון העליון שבמצוות, ובאיזה אופן על המצוות להיות כדי שעל ידן יומשך הרצון העליון – הרי זה דוקא על־ידי ההלכות של תורה שבעל־פה. ובלשון רבנו הזקן: **וְהִנֵּה מוֹדַעַת זֹאת,** – הרי ידוע, **כִּי הִנֵּה רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בְּרוּךְ־הוּא הַמְלֻבָּשׁ בְּתַרְיַ"ג** (613) **מִצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁכְּתָבָם,** – כפי שהמצוות הן בתורה שבכתב, שבהן מלובש הרצון העליון ברוך־הוא, **הוּא מָפְלָא וּמְכֻסֶּה תָּמִיד וְנֶעְלָם, וְאֵינוֹ מִתְגַּלֶּה אֶלָּא בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה,** – מן התורה שבעל־פה יודעים בבירור מהו הרצון העליון שבמצוה זו, כפי שרבנו הזקן מביא מיד הדוגמה ממצות תפילין וכו'. ארבע הלשונות שרבינו הזקן משתמש בהן: "מופלא ומכוסה תמיד ונעלם", וכן מה שהוא מחלקן לשתי חלוקות: "מופלא ומכוסה" בוא"ו המוסיף, ולאחר מכן "תמיד (בלי וא"ו) ונעלם", כלומר ש"תמיד ונעלם" הוא חלוקה שניה – מסביר זאת ב"לקוטי לוי יצחק" (בהערות על התניא), שזה מפני שתרי"ג המצוות שבתורה שבכתב תלויות בשם הוי' (כידוע), מצוות לא־תעשה ב"י"ה" של שם הוי' ומצוות־עשה ב"ו"ה"[43], ושם הוי' הרי "נכתב" ולא "נקרא", כמאמר[44] "לא כשאני נכתב אני נקרא", שהקריאה היא לא בשם הוי' אלא בשם אדנ־י, "לעלם כתיב" מלשון העלמה. וזהו מה שבתורה שבכתב דוקא הרצון העליון נעלם כמו ששם הוי' הוא נעלם, הוא רק "נכתב" (וכתב הוא העלם לגבי קריאה) ולא "נקרא" (שקריאה היא גילוי), אלו הן ארבע הלשונות ("מופלא ומכוסה תמיד ונעלם") כנגד ארבע אותיות שם הוי', והן חלוקות בשתי חלוקות, "מופלא ומכוסה" ו"תמיד ונעלם": "מופלא ומכוסה" כנגד י"ה של שם הוי' ו"תמיד ונעלם" כנגד ו"ה, כלומר (הוא ממשיך ב"לקוטי לוי יצחק"), שהרצון העליון הוא האותיות של שם הוי' **דלעילא** (שלמעלה) והוא מלובש בתורה שבכתב שהיא שם הוי' דלתתא (שלמטה), ולכן הוא עדיין "מופלא ומכוסה תמיד

אגרת הקדש

והנה מודעת זאת כי הנה רצון העליון ב"ה המלובש בתרי"ג מצות שבתורה שבכתב הוא מופלא ומכוסה תמיד ונעלם ואינו מתגלה אלא בתורה שבע"פ כמו מצות תפילין עד"מ שנאמר

---

41. ברכות כ, ב. **42.** הלכות ת"ת לאדה"ז פ"ב סי"ב. וראה עירובין נד, ב. **43.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה בארוכה לקו"ת ר"פ פקודי ובכ"מ". **44.** פסחים נ, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ונעלם", כי שם הוי' (גם שם הוי' דלתתא (שלמטה)) הוא עדיין "טמיר ונעלם", ומתגלה בתורה שבעל־פה, שהיא שם אדנ־י שהוא בגילוי ו"נקרא" (כפי ששם הוי' "נקרא" ובגילוי על ידי שם אדנ־י, שהוא נקרא באדנ־י). על־כל־פנים, הרי הרצון העליון כפי שהוא בתורה שבכתב הוא מכוסה ונעלם, ומתגלה רק בתורה שבעל־פה, כְּמוֹ מִצְוַת תְּפִלִּין, עַל דֶּרֶךְ־מָשָׁל, שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב[45]: "וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ", וְהוּא מֵאֱמַר סָתוּם וְנֶעְלָם, שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ הַכָּתוּב אֵיךְ וּמַה לִּקְשֹׁר, וּמַהוּ "טוֹטָפוֹת", וְהֵיכָן הוּא "בֵּין עֵינֶיךָ" וְ"עַל יָדֶךָ", עַד שֶׁפֵּרְשָׁה תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה[46], שֶׁצָּרִיךְ לִקְשֹׁר בַּיִת אֶחָד עַל הַיָּד וְד' בָּתִּים עַל הָרֹאשׁ, וּבְתוֹכָם ד' פָּרָשִׁיּוֹת, וְהַבָּתִּים יִהְיוּ מֵעוֹר מְעֻבָּד, וּמְרֻבָּעִים דַּוְקָא, — כל האמור הוא באשר למה לקשור, וּמְקֻשָּׁרִים בִּרְצוּעוֹת שֶׁל עוֹר שְׁחֹרוֹת דַּוְקָא[47], — זה באשר במה לקשור, וְכָל שְׁאָר פְּרָטֵי הִלְכוֹת עֲשִׂיַּת הַתְּפִלִּין שֶׁנֶּאֱמְרוּ בְּעַל־פֶּה, — בתורה שבעל־פה, וְ"עַל יָדֶךָ" הִיא הַזְּרוּעַ דַּוְקָא וְלֹא כַּף הַיָּד[48], וּ"בֵּין עֵינֶיךָ" זֶה קָדְקֹד וְלֹא הַמֵּצַח[49]. — כל זה הוא באשר למקום היכן צריכים להניח את התפילין, כל פרטי הדינים האמורים לדעת בבירור במה מתבטאת מצות התפילין ואיך הוא הרצון העליון שיהודי יקיים מצוה זו — כל אלה מתבררים ומתבהרים בהלכות של תורה שבעל־פה דוקא. וְכֵן כָּל מִצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, בֵּין מִצְוֹת־עֲשֵׂה בֵּין מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה — אֵינָן גְּלוּיוֹת וִידוּעוֹת וּמְפֹרָשׁוֹת אֶלָּא עַל־יְדֵי תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, כְּמִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה שֶׁנֶּאֱמַר בְּשַׁבָּת: "לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה"[50], וְלֹא פֵּרֵשׁ — בציווי שבתורה שבכתב, מָה הִיא מְלָאכָה, וּבַתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה[51] נִתְפָּרֵשׁ — מוסבר שֶׁהֵן ל"ט מְלָאכוֹת הַיְדוּעוֹת, וְלֹא טִלְטוּל אֲבָנִים וְקוֹרוֹת כְּבֵדוֹת. — שאין זה אסור מן התורה אלא מדרבנן[52], למרות שזו מלאכה כבדה, והאדם יתייגע יותר בעשותו מלאכה זו מאשר בעשיית מלאכות מסויימות של ל"ט המלאכות — בכל זאת לא זו היא המלאכה שאסרה תורה. ישנה גירסא נוספת כאן ב"תניא": "ולא טלטול אבנים וקורות כבידות **לבד**", בהתאם לגירסא זו הרי שגם טלטול אבנים וקורות כבידות הוא איסור מן התורה, דבר זה הוא בהתאם למה שהרמב"ן אומר בפרשת אמור[53], שה"עשה" של "שבתון" ביום־טוב (וכך "תשבות" של שבת) הוא גם על דברים שאינם מל"ט המלאכות, אלא מפני שבעשותו מלאכות אלו אין לאדם שבות ומנוחה מל"ט המלאכות — הן נכללות ב"עשה" של "שבתון", כך סובר גם ה"מגיד משנה"[54], והוא מפרש שם בפירושו הראשון, שגם הרמב"ם סובר כך, שהתורה אמרה "תשבות" מהדברים שיש בהם עמל (יגיעה) למרות שאין הם מלאכה (מה שהתורה קוראת מלאכה) שעליה ישנו הלא־תעשה של "לא תעשה כל מלאכה", למרות שה"לחם משנה" מפריך סברא זו, אבל מה"מגיד משנה" מסתבר כך. ישנם המפרשים[55], ששתי הגירסאות ב"תניא" כאן, הן אמת, והן תלויות במחלוקת שבירושלמי[56], שר' בא ור' ירמי' סוברים שה"עשה" שבשביעית ("שש שנים תקצור שדך ושש שנים תזמור כרמך, ולא בשביעית ולאו הבא מכלל עשה — עשה") הוא לגבי דברים שאין עליהם לאו (שכך צריך להיות גם לגבי שבת, שה'עשה' של "תשבות" הוא על דברים שאינם בכלל הלאו של "לא תעשה כל מלאכה"). בהתאם לכך באה ההגהה כאן ב"תניא": "ולא אבנים וקורות כבידות **בלבד**". ור' יוסי סובר, שה"עשה" של שביעית הוא רק על הדברים שיש עליהם לאו, ואילו הדברים שאין עליהם לאו — אסורים רק מדרבנן. בהתאם לכך הרי כך הדבר גם לגבי שבת, שהעשה של שבת הוא רק על מה שיש עליו לאו, ואילו הדברים שאין עליהם לאו אסורים רק מדרבנן. וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן — בדומה למצות

אגרת הקדש

בתושב"כ וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך והוא מאמר סתום ונעלם שלא פירש הכתוב איך ומה לקשור ומהו טוטפות והיכן הוא בין עיניך ועל ידך עד שפירשה תורה שבע"פ שצריך לקשור בית אחד על היד וד' בתים על הראש ובתוכם ד' פרשיות והבתים יהיו מעור מעובד ומרובעים דוקא ומקושרים ברצועות של עור שחורות דוקא וכל שאר פרטי הלכות עשיית התפילין שנאמרו בע"פ ועל ידך היא הזרוע דוקא ולא כף היד ובין עיניך זה קדקוד ולא המצח. וכן כל מצות שבתורה בין מ"ע בין מצות ל"ת אינן גלויות וידועות ומפורשות אלא ע"י תורה שבע"פ כמצות ל"ת שנאמר בשבת לא תעשה מלאכה ולא פי' מה היא מלאכה ובתורה שבע"פ נתפרש שהן ל"ט מלאכות הידועות ולא טלטול אבנים וקורות כבידות וכיוצא בהן הן כל המצות בין

---

45. ואתחנן ו, ח. **46.** ראה מנחות לד, ב ואילך ובכו"כ מקומות. **47.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה רמב"ם הל' תפילין פ"ג הי"ד ובשאר פוסקים". **48.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כהפי' בשאר מקומות". **49.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כהציץ". **50.** ב"הערות ותיקונים בדרך אפשר" ציין כ"ק אדמו"ר שליט"א שצ"ל: "לא תעשה כל מלאכה" (יתרו כ, י. וראה ג"כ ראה טז, ח). **51.** ראה שבת עג, א במשנה (ובגמרא שם) ובכ"מ. **52.** רמב"ם הל' שבת פכ"ד הי"ב. **53.** כג, כד. **54.** לרמב"ם הלכות שבת פכ"א ה"א. **55.** לקוטי הגהות לספר התניא כאן ע' פד. **56.** סנהדרין פ"ז ה"ה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תפילין וללא־תעשה של שבת, הֵן כָּל הַמִּצְוֹת, בֵּין מִצְוֹת־עֲשֵׂה בֵּין מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, הֵן סְתוּמוֹת וְלֹא מְפֹרָשׁוֹת וּגְלוּיוֹת וִידוּעוֹת אֶלָּא עַל־יְדֵי תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה. וּמִשּׁוּם הָכִי – וּלכן, כְּתִיב – כתוב, עַל תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה[57]: "אַל תִּטֹּשׁ תּוֹרַת אִמֶּךָ", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר[58], מִשּׁוּם שֶׁעַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל כְּמוֹ שֶׁכָּל אִבְרֵי הַוָּלָד כְּלוּלִים בְּטִפַּת הָאָב בְּהֶעְלֵם גָּדוֹל, וְהָאֵם מוֹצִיאָתוֹ לִידֵי גִּלּוּי בְּלֵידָתָהּ וָלָד שָׁלֵם כִּרְמָ"ח – 248, אֵבְרִים וּשְׁסָ"ה – 365, גִּידִים, – שזו הרי ה"בינה יתירה" ש"ניתנה באשה"[59], הכוח לגלות מה שהיה כלול בהעלם – באופן שלם, כָּכָה מַמָּשׁ – נקראת תורה שבעל־פה "תורת אמך", שכן כָּל רְמָ"ח – (248) מִצְוֹת־עֲשֵׂה וּשְׁסָ"ה – (365) מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה בָּאִים מֵהַהֶעְלֵם אֶל הַגִּלּוּי בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, וְרִישֵׁיהּ דִּקְרָא – ההתחלה של הפסוק "ואל תטוש תורת אמך" – "שְׁמַע בְּנִי מוּסַר אָבִיךָ" קָאֵי – מוסב, אַ – על תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב, – הנקראת "מוסר אביך", דְּנַפְקָא מֵחָכְמָה עִלָּאָה – שכן, תורה שבכתב באה מ"חכמה עילאה" (עליונה), הַנִּקְרֵאת בְּשֵׁם "אָב". וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב: "אֵשֶׁת חַיִל עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ", – כמובא בראשית אגרת זו, כִּי הַתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה הַנִּקְרֵאת "אֵשֶׁת חַיִל", הַמּוֹלִידָה וּמַעֲמֶדֶת חֵילוֹת הַרְבֵּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[60]: "וַעֲלֻמוֹת אֵין מִסְפָּר" – אַל תִּקְרֵי "עֲלֻמוֹת" אֶלָּא "עוֹלָמוֹת"[61], – עולמות בלי מספר, אֵלּוּ הֲלָכוֹת – שבתורה, דְּלֵית לוֹן חֶשְׁבְּנָא, – שאין להן מספר, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתִּקּוּנִים[62], – בתיקוני זוהר, וְכֻלָּן – כל ההלכות, הֵן בְּחִינַת גִּלּוּי רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא הַנֶּעְלָם בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב, – לכן נקראת תורה שבעל־פה "אשת חיל", שכן היא מעמידה הרבה חיילות, ההלכות הרבות שבתורה שבעל־פה. להלן יסביר רבנו הזקן, מה ששאל בתחילת האגרת, על מה שחכמינו ז"ל אומרים "ודאשתמש בתגא וכו'" שהכוונה היא להלכות, "כתרה" של תורה – מדוע "הלכות" דוקא נקראות כתרה של תורה, וכן מדוע דוקא זה ששונה הלכות מובטח לו שהוא בן עולם הבא – מדוע הלכות דוקא ולא ענין אחר שבתורה? וּרְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא הוּא לְמַעְלָה מַעְלָה מִמַּעֲלַת – ומדריגת חָכְמָה עִלָּאָה, – חכמה עליונה, וּכְמוֹ כֶּתֶר וַעֲטָרָה שֶׁעַל הַמֹּחִין שֶׁבְּרֹאשׁ, – כך הכתר הוא למעלה מה"חכמה" שהיא מוחין, לָכֵן נִקְרְאוּ הַהֲלָכוֹת בְּשֵׁם "תַּגָּא" וְ"כִתְרָהּ שֶׁל תּוֹרָה", – שכן, ההלכות הן הגילוי של רצון העליון, ורצון הוא כתר, וְ"הַשּׁוֹנֶה הֲלָכוֹת מֻבְטָח לוֹ שֶׁהוּא בֶּן עוֹלָם הַבָּא", – "הלכות" דוקא, יותר מאשר על ידי ענין אחר בתורה, עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּת נֶפֶשׁ־רוּחַ־נִשְׁמָה שֶׁלּוֹ בִּרְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל: – שהלבושים לנשמה בעולם הבא הם המצוות, וגילוי רצון העליון שבמצוות הוא הרי בהלכות דוקא, שבהן מתבטא בבהירות מה הוא הרצון העליון שבמצוות.

אגרת הקדש

מ"ע בין מל"ת הן סתומות ולא מפורשות וגלויות וידועות אלא ע"י תורה שבע"פ ומשום הכי כתיב על תושבע"פ אל תטוש תורת אמך כמ"ש בזהר משום שעד"מ כמו שכל אברי הולד כלולים בטיפת האב בהעלם גדול והאם מוציאתו לידי גילוי בלידתה ולד שלם ברמ"ח אברים ושס"ה גידים ככה ממש כל רמ"ח מ"ע ושס"ה מל"ת באים מההעלם אל הגילוי בתושבע"פ ורישי' דקרא שמע בני מוסר אביך קאי אתורה שבכתב דנפקא מחכמה עילאה הנק' בשם אב. וז"ש אשת חיל עטרת בעלה כי התורה שבע"פ הנק' אשת חיל המולידה ומעמדת חיילות הרבה כמ"ש ועלמות אין מספר אל תקרי עלמות אלא עולמות אלו הלכות דלית לון חושבנא כמ"ש בתיקונים וכולן הן בחי' גילוי רצון העליון ב"ה הנעלם בתושב"כ ורצון העליון ב"ה הוא למעלה מעלה ממעלת חכמה עילאה וכמו כתר ועטרה שעל המוחין שבראש לכן נקראו ההלכות בשם תגא וכתרה של תורה והשונה הלכות מובטח לו שהוא בן עוה"ב ע"י התלבשות נר"נ שלו ברצון העליון ב"ה כנ"ל:

---

57. משלי א, ח. **58.** בהשמטות לזח"ב רעו, ב. בזהר שם ד"אמך" נקראת תורה שבעל פה, אבל בספר "כנפי יונה" ח"א פ"ד דתורה שבכתב נקראת "מוסר אביך" ותורה שבע"פ - "תורת אמך". **59.** נדה מה, ב. **60.** שה"ש ו, ח. **61.** ראה שהש"ר פ"ו, יב. עבודה זרה לה, ב. **62.** יד, ב (בהקדמת "פתח אליהו").

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום רביעי כ"ד מרחשון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קנא, ל מודעת זאת... עד עמ' 302, וד"ל:

אגרת הקדש

ל מודעת זאת משארז"ל כל הרגיל לבא לבהכ"נ ויום א' לא בא הקב"ה שואל עליו שנאמר מי בכם ירא ה' וכו' וכן בכל המצות ובפרט מצות הצדקה ששקולה כנגד כל המצות הגם שהיא בלי נדר ח"ו אעפ"כ כל החיל אשר נגע יראת ה' בלבם לא יאתה לנפשם האלקית לתת מגרעות בקדש מאשר כבר הורגלו מדי שנה להפריש ממאודם להחיות רוח שפלים ונדכאים דלית להון מגרמיהון היא בחי' סוכת דוד הנופלת וכו' לקומם ולרומם וכו' למהוי אחד באחד וכו' והכל לפי רוב המעשה וכו' ולפי החשבון כמארז"ל כל פרוטה ופרוטה

ל. באגרת קודש זו, סימן ל', מעורר רבנו הזקן את אלה שבשנה הקודמת נתנו סכום כסף מסויים ל"צדקת ארץ ישראל", שגם באותה שנה יתנו (בגלל סיבות שונות) לא פחות מאשר בשנים שעברו, והוא מסביר איך נוגע בצדקה גם ענין "**רוב** המעשה" (בעשיית ענין הצדקה, ולתת את הסכום המוקצב בנתינות מרובות, כפי שהסביר בפרוטרוט המעלה שבכך באגרת הקודש סימן כ"א), וגם ה"חשבון הגדול", שהנתינות מצטרפות לחשבון גדול, ואשר זה פועל למעלה ב"מלכות דאצילות", מקור כל העולמות.

מודַעַת זאת — הרי ידוע, **מַה שֶּׁאָמְרוּ רַז"ל**[1]: "**כָּל הָרָגִיל לָבֹא לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְיוֹם אֶחָד לֹא בָּא** – **הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שׁוֹאֵל עָלָיו**, – אגב, לשון הגמרא שלפנינו היא "ולא בא יום אחד הקדוש־ברוך־הוא משאיל בו", ודרוש בירור אם אכן רבנו הזקן גורס אחרת בגמרא, או שהוא מביא רק את "תוכן" המאמר ולא את לשונו ממש, **שֶׁנֶּאֱמַר**[2]: **מִי בָכֶם יְרֵא ה' וְכוּ'**". – וכפי ההמשך שם: "שומע בקול עבדו" – הנביא, "אשר הלך חשכים ואין נוגה לו", שבהתאם לפירוש הגמרא שם הכוונה היא, **שבאותו פעם** הלך למקום של חושך ולא בא לבית הכנסת (אם ההליכה לא היתה לשם דבר מצוה – שאז זה "חשכים"). ובהתאם לפירוש המפרשים בתנ"ך, הכוונה היא שהוא שרוי במצב של חושך וצרה, ואף־על־פי־כן לא היה צריך להימנע (מלבוא לבית הכנסת) אלא היה עליו כפי סיום הפסוק "יבטח בשם ה' וישען באלקיו", ויש לייחס ענין זה גם למדובר באגרת זו, שגם כשהמצב קשה יותר, ובגלל זאת יש ברצונו להימנע מדבר טוב שעשה בזמנים עברו – צריך הרי להיות "יבטח בשם ה' וישען באלקיו" גם במצב של "חשכים", **וְכֵן בְּכָל הַמִּצְוֹת**, – לאו דוקא בענין התפלה בבית הכנסת, שבו דנה הגמרא, אלא כך הדבר גם בכל המצוות שהיה אדם רגיל לעשות דבר מצוה והוא נמנע מעשותו, **וּבִפְרָט מִצְוַת הַצְּדָקָה שֶׁשְּׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת**[3]. – הרי שהיא גדולה גם ממצות התפלה, הרי אם לגבי תפלה בבית הכנסת – כך, על־אחת־כמה־וכמה שהדבר כך לגבי צדקה, שבאם הוא רגיל לתת ואינו נותן – שואל עליו הקדוש־ברוך־הוא וכו', **הֲגַם שֶׁהִיא בְּלִי נֶדֶר חַס־וְשָׁלוֹם**, – שנתינתו בשנים שעברו היתה בלי נדר חס־ושלום, שכך הרי צריך להיות בכל דבר שעושים אותו כמה פעמים, לעשותו בלי נדר, שלא יהיה בכך משום נדר לעשות כך תמיד[4], **אַף־עַל־פִּי־כֵן כָּל הַחַיִל אֲשֶׁר נָגַע יִרְאַת ה' בְּלִבָּם**[5] – **לֹא יָאֲתָה** – לא ראוי, **לְנַפְשָׁם הָאֱלֹקִית לָתֵת מִגְּרָעוֹת בַּקֹּדֶשׁ**, – לתת פחות, ולמעט על־ידי־זה את ההמשכה מבחינת "קדש" – שנמשך מבחינת קודש – ב"מלכות" על־ידי ענין הצדקה, **מֵאֲשֶׁר כְּבָר הֶרְגִּלוּ מִדֵּי שָׁנָה לְהַפְרִישׁ מִמְּאֹדָם**, – כסף נקרא "מאדך", לפי הפירוש הראשון במשנה[6], ויכול להיות שהכוונה היא גם למי שכסף לגביו הוא באופן של "מאד", **לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים וְנִדְכָּאִים דְּלִית לְהוֹן מִגְּרָמֵיהוֹן**, – שאין להם משלהם – הכוונה לעניי ארץ ישראל שאין להם משלהם, אלא מחכים לתמיכה הנשלחת להם, **הִיא בְּחִינַת "סֻכַּת דָּוִד הַנּוֹפֶלֶת" וְכוּ'**, – כך נקראת ארץ ישראל בזמן הגלות, וכך הדבר גם בשורש, ב"מלכות דאצילות", שנקראת כך (כנזכר ב"אגרת הקודש" סימן ד' וסימן כ"א), **לְקוֹמֵם וּלְרוֹמֵם** – אותה, **וְכוּ'**, **לְמֶהֱוֵי** – שתהיה ההתאחדות של **אֶחָד בְּאֶחָד וְכוּ'**. – לגבי נשמות ישראל משמעות הדבר, שצדקה "פועלת" התאחדות והתחברות של יהודי עם יהודי, ולגבי הספירות למעלה משמעות הדבר, שה"אחד" של "יחודא תתאה" (היחוד התחתון) של ספירת המלכות, הנעשה שורש ומקור לעולמות, יהיה בהתאחדות עם ה"אחד" של "ז"א" (זעיר אנפין) שלמעלה מעולמות, וזה היחוד של הקדוש־ברוך־הוא והשכינה, ששכינה, "מלכות דאצילות", מתאחדת עם "ז"א" הקדוש ומובדל מעולמות. **וְהַכֹּל לְפִי רֹב הַמַּעֲשֶׂה וְכוּ'**, – כפי שהוסבר בפרוטרוט ב"אגרת הקודש" סימן כ"א, שישנה מעלה במתן הסכום לצדקה, בנתינות רבות, לא בנתינה אחת, למרות שמדובר באותו סכום, שהרי, כפי שאומר הרמב"ם[7] דבר זה מזכך את הנפש, ועל פי חסידות הרי

1. ברכות ו, ב. 2. ישעי' נ, י. 3. ב"ב ט, ב. ירושלמי פאה פ"א ה"א. 4. שו"ע יו"ד סר"ג. 5. ע"פ לשון הכתוב - שמואל א' י, כו. 6. ברכות נד, א. 7. פיה"מ לאבות פ"ג מט"ו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בכל נתינה נעשה היחוד העליון. יכול להיות שרבנו הזקן רוצה לציין כאן, שזה אמור גם כשאדם חושב שבשנה הבאה, כשמצבו יוטב, ישלים גם עבור שנה זו, (שכן, אם הוא חושב סתם, שהוא מפסיק לתת בגלל המצב הקשה — הרי כבר שלל זאת רבנו הזקן ב"אגרת הקודש" סימן ט"ז, שגם כשהיה רחמנא־ליצלן מצב של "לווים ואוכלים", אף־על־פי־כן אמר אז רבנו הזקן "לא טוב עושים לנפשם" ש"קופצים ידיהם" וכו'); אלא גם כשהוא חושב שבשנה הבאה ישלים גם עבור שנה זו, אך הרי יחסר ב"רוב המעשה" בשנה זו, ומה גם בהתאם למה שרבנו הזקן כתב ב"אגרת הקודש" סימן כ"א, שהנתינה ל"מעות ארץ ישראל" תהיה מדי שבוע או לכל הפחות מדי חודש — הרי שתחסרנה הנתינות של אותם שבועות או חדשים. **וּלְפִי הַחֶשְׁבּוֹן,** — כפי שיסביר להלן, שנוגע הדבר שיהיה "חשבון גדול", הממשיך את "גדול הוי'" וכו', יכול להיות שהכוונה היא, כי הרי ישנה מעלה בחשבון גדול — כשהסכום הוא גדול, כמו במאות או באלפים, דבר שממשיך ממדריגה עליונה יותר, ש"מאה" הוא ב"כתר" וכו', הרי אם יפחית מהסכום שהיה רגיל לתת — יחסר הרי מהחשבון הגדול. **כְּמַאֲמַר** רַז"ל[8]: **"כָּל פְּרוּטָה וּפְרוּטָה מִצְטָרֶפֶת לְחֶשְׁבּוֹן גָּדוֹל וְכוּ'",** — והמשמעות ב"חשבון גדול" היא: **עַל דֶּרֶךְ מַאֲמַר** רַז"ל[9]: **אֵימָתַי "גָּדוֹל הוי'ה"** — **כְּשֶׁהוּא "בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ" וְכוּ',** — כלומר, כשהוי' מתלבש ומאיר ב"מלכות", עולם הדיבור, הנקרא "עיר אלקינו", שכן, כשם שהעיר מורכבת מהרבה בתים, והבתים מורכבים מאבנים רבות, כך "עולם הדיבור" כולל בתוכו הרבה אותיות וצירופים (אותיות נקראות "אבנים" בספר יצירה)[10], שמהן מתהווים העולמות והנבראים, וזה מגלה גדלות הוי', **הִיא** — מלכות דאצילות, "עיר אלקינו", **בְּחִינַת וּמְקוֹם הַחֶשְׁבּוֹן**[11], — שכן, חשבון הרי שייך בדברים שהם בהגבלה ובהתחלקות — ו"מלכות" היא המקור לנבראים בעלי גבול שבהם ישנה התחלקות, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[12]: **"עֵינֶיךָ בְּרֵכוֹת בְּחֶשְׁבּוֹן".** — "בריכה" ו"באר" מורות על "מלכות", **וְהַמְכֻוָּן,** — במה שאומרים שעל־ידי "חשבון גדול" בצדקה, נעשה "גדול הוי' בעיר אלקינו", הוא **כַּנּוֹדָע, כִּי בְּ"אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא"** — בהתעוררות האדם למטה, המתבטא ב־**הַמְשָׁכַת חַיִּים חֵן וָחֶסֶד בְּמַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה בְּרָצוֹן הַטּוֹב וְסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת** — נעשה **"אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא",** — התעוררות למעלה, שיהיה **יָאֵר הוי"ה פָּנָיו, הוּא הֶאָרַת וְהַמְשָׁכַת חֵן וָחֶסֶד וְרָצוֹן עֶלְיוֹן מֵחַיֵּי הַחַיִּים אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא** — **אֲשֶׁר לִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר**[13] **וְהַשָּׂגָה כְּלָל** — הרי שגדולתו איננה בהתגלות, שכן היא למעלה מהשגת הנבראים — תימשך גדולת "אין־סוף ברוך־הוא" **אֶל בְּחִינַת "מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים"**[14], — מקור ושורש לכל העולמות, **עֶלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא,** — ה"עולם הגלוי" — כפי שנקראת "מלכות", **הַמְחַיֶּה כָּל הַבְּרוּאִים שֶׁבְּכָל הַהֵיכָלוֹת** — עולמות **עֶלְיוֹנִים וְ** — עולמות **תַּחְתּוֹנִים, שֶׁהֵן בִּבְחִינַת מִסְפָּר וְחֶשְׁבּוֹן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[15]: **"אֶלֶף אֲלָפִים יְשַׁמְּשׁוּנִיהָ".** — הרי שהם בחשבון וגבול של אלף אלפים. על־כל־פנים, הרי שעל־ידי ענין הצדקה בסבר פנים יפות, נעשה "חשבון גדול", שה"גדול הוי'" שהוא "אין סוף" בלי גבול, יימשך ב"חשבון" ב"מלכות", שהיא שורש ומקור הנבראים בעלי חשבון וגבול. **וְזֶהוּ "חֶשְׁבּוֹן גָּדוֹל",** שֶׁ — נעשה **עַל־יְדֵי רֹב "מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה** — המביא ל־**שָׁלוֹם",** — כמו שכתוב[16]: "והיה מעשה הצדקה שלום", כמוסבר ב"אגרת הקודש" סימן י"ב, **כִּי פֵּרוּשׁ "שָׁלוֹם" הוּא דָּבָר הַמְחַבֵּר וּמְתַוֵּךְ ב' קְצָווֹת הַפְּכִיִּים, שֶׁהֵן קְצֵה הַשָּׁמַיִם לְעֵילָא,** — למעלה, **בְּחִינַת "וּלְגֻדְלָתוֹ אֵין חֵקֶר",** — בחינה ומדריגה שהיא "אין סוף" ולמעלה מהשגה, **וּקְצֵה הַשָּׁמַיִם לְתַתָּא,** — למטה, בחינת ה"מלכות" שהיא הספירה והמדריגה התחתונה שבכל עשר הספירות, **הַמִּתְלַבֵּשׁ בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, בְּחִינַת גְּבוּל וּמִסְפָּר, וְדֵי לַמֵּבִין:**

אגרת הקדש

מצטרפת לחשבון גדול וכו' על דרך מארז"ל אימתי גדול הוי' כשהוא בעיר אלהינו וכו' היא בחי' ומקום החשבון כמ"ש עיניך ברכות בחשבון והמכוון כנודע כי באתערותא דלתתא המשכת חיים חן וחסד במעשה הצדקה ברצון הטוב וסבר פנים יפות אתערותא דלעילא יאר הוי' פניו הוא הארת והמשכת חן וחסד ורצון עליון מחיי החיים א"ס ב"ה אשר לגדולתו אין חקר והשגה כלל אל בחי' מלכותך מלכות כל עולמים עלמא דאתגליא המחיה כל הברואים שבכל ההיכלות עליונים ותחתונים שהן בבחי' מספר וחשבון כמ"ש אלף אלפים ישמשוניה וזהו חשבון גדול שע"י רוב מעשה הצדקה שלום. כי פי' שלום הוא דבר המחבר ומתווך ב' קצוות הפכיים שהן קצה השמים לעילא בחי' ולגדולתו אין חקר וקצה השמים לתתא המתלבש בבי"ע בחי' גבול ומספר וד"ל:

---

8. בבא בתרא ט, ב. 9. זח"ב רכה, א. 10. ס"י פ"ד מי"ב. 11. ראה זח"ג רכ, ב. 12. שיר השירים ז, ה. 13. ל' הכתוב - תהלים קמה, ג. 14. ל' הכתוב - תהלים קמה, יג. 15. דניאל ז, י. 16. ישעי' י, יז.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום חמישי כ"ה מרחשון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 302, לא נודע בשערים... עד עמ' 304, האברים וכו':

אגרת הקדש

לא נודע בשערים מ"ש בתיקונים דשכינתא איהי מרעא בגלותא כבי'. פי' עד"מ כמו חולי הגוף המבדיל בין קדש וכו' שסיבת החולי והבריאות היא התפשטות והילוך החיות מהלב אל כל האברים המלובשת בדם הנפש היוצא מהלב אל כל האברים וסובב סובב הולך הרוח חיים והדם תוך תוך כל האברים והגידים המובלעי' בהם וחוזר אל הלב ואם סיבוב והילוך הרוח חיים הלז הוא כהלכתו תמידי כסדרו המסודר לו מחיי החיים ב"ה אזי האדם בריא בתכלית כי כל האברים מקושרים יחד ומקבלים חיותם הראוי להם מהלב ע"י סיבוב הלז אך אם יש איזה קלקול באיזהו מקומן המונע ומעכב או ממעט סיבוב והילוך הדם עם הרוח חיים המלובש בו אזי נפסק או מתמעט הקשר הלז המקשר כל האברים אל הלב ע"י סיבוב הלז ואזי נופל האדם למשכב וחולי ה"י. וככה ממש עד"מ הנה כל נשמות ישראל נקראים בחי' אברי דשכינתא הנקראת בשם לב כמ"ש וצור לבבי וכמ"ש ושכנתי בתוכם פי' כי לשון שכינה הוא שאור הוי' שוכן בעולמות בי"ע להחיותם והמשכת חיות זו היא ע"י התלבשות תחלה בנשמות ישראל לפי שכל הנבראים אין ערוך להם אל הבורא ית'

לא. באגרת זו, סימן ל"א, מסביר רבנו הזקן, עד כמה נוגע למעלה (כביכול) ענין האהבה והאחדות בין יהודי אחד למשנהו, עד כשהן חסרות חס־ושלום ושורר פירוד הלבבות בין יהודי אחד למשנהו — מתהווה חולי כביכול בשכינה. שכן, כפי שיסביר, נמשלה השכינה ללב, והיהודים לאברים, וקלקול באברים המשבש את מהלך הדם כראוי — מביא רחמנא־ליצלן למחלה באדם, וכך כביכול למעלה.

נוֹדַע בַּשְּׁעָרִים[1] — בהם ידועים ענינים אלה, — שלא כבאגרת הקודמת, בה משתמש רבנו הזקן בלשון "מודעת זאת" (בלי הוספת המלה "בשערים"), שכן שם מדובר אודות מאמר חכמינו ז"ל הידוע לכל, ואילו כאן מדובר בענין הלקוח מ"תיקוני זהר", **מַה שֶּׁכָּתוּב בַּ'תִּקּוּנִים'**[2], **דִּשְׁכִינְתָּא אִיהִי מְרֵעָא בְּגָלוּתָא כְּבִיכוֹל.** — שהשכינה חולה (כביכול) בגלות. **פֵּרוּשׁ,** — איזה קשר יש חס־ושלום בין חולי לשכינה? **עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל, כְּמוֹ חֳלִי הַגּוּף, הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ וְכוּ',** — לחול, כך להבדיל בין מחלה בגוף לבין ענין הנקרא "מחלה" בשכינה, **שֶׁסִּבַּת הַחֹלִי וְהַבְּרִיאוּת הִיא הִתְפַּשְּׁטוּת וְהִלּוּךְ הַחַיּוּת מֵהַלֵּב אֶל כָּל הָאֵבָרִים, הַמְלֻבֶּשֶׁת** — החיות הבאה מהלב, מלובשת **בְּדַם הַנֶּפֶשׁ הַיּוֹצֵא מֵהַלֵּב אֶל כָּל הָאֵבָרִים,** — שהרי הדם נקרא "דם הנפש", **וְסוֹבֵב סוֹבֵב הוֹלֵךְ הָרוּחַ חַיִּים וְהַדָּם** — הוספת כ"ק רבינו: והרוח חיים מלובש בו כדלקמן, **תּוֹךְ תּוֹךְ כָּל הָאֵבָרִים וְהַגִּידִים**[3] **הַמְבֻלָּעִים בָּהֶם,** — באברים, **וְחוֹזֵר אֶל הַלֵּב.** — רוח החיים והדם חוזרים מכל האברים אל הלב, **וְאִם סִבּוּב וְהִלּוּךְ הָרוּחַ חַיִּים הַלָּז הוּא כְּהִלְכָתוֹ, תְּמִידִי כְּסִדְרוֹ הַמְסֻדָּר לוֹ מֵ** — הקדוש ברוך הוא, **חַיֵּי הַחַיִּים בָּרוּךְ־הוּא — אֲזַי הָאָדָם בָּרִיא בְּתַכְלִית, כִּי כָּל הָאֵבָרִים מְקֻשָּׁרִים יַחַד וּמְקַבְּלִים חַיּוּתָם הָרָאוּי לָהֶם מֵהַלֵּב עַל־יְדֵי סִבּוּב הַלָּז.** — של רוח החיים, **אַךְ אִם יֵשׁ אֵיזֶה קִלְקוּל בְּאֵיזֶהוּ מְקוֹמָן הַמּוֹנֵעַ וּמְעַכֵּב אוֹ מְמַעֵט סִבּוּב וְהִלּוּךְ הַדָּם עִם הָרוּחַ חַיִּים הַמְלֻבָּשׁ בּוֹ** — בדם, **אֲזַי נִפְסָק אוֹ מִתְמַעֵט הַקֶּשֶׁר הַלָּז** — אם הדם נפסק לגמרי — נפסק הקשר לגמרי, ואם מהלך הדם ורוח החיים מאיט — מתמעט הקשר, **הַמְקַשֵּׁר כָּל הָאֵבָרִים אֶל הַלֵּב עַל־יְדֵי סִבּוּב הַלָּז,** — של הדם ורוח החיים, **וַאֲזַי נוֹפֵל הָאָדָם לְמִשְׁכָּב וְחֹלִי, ה' יִשְׁמְרֵנוּ.** הרי, שהקשר בין האברים, בינם לבין עצמם, שעל־ידי־זה הם קשורים ללב — נוגע גם לבריאות הלב. **וְכָכָה מַמָּשׁ, עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל, הִנֵּה כָּל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים בְּחִינַת "אַבְרֵי דִּשְׁכִינְתָּא"**[4], — אברי השכינה, **הַנִּקְרֵאת** — השכינה נקראת **בְּשֵׁם "לֵב", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[5]: **"וְצוּר לְבָבִי", וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[6]: **"וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם"; פֵּרוּשׁ,** — מה הקשר בין השכינה לבין הלב והתפשטותו בכל האברים? **כִּי**[7] **לְשׁוֹן "שְׁכִינָה" הוּא שֶׁאוֹר הוי"ה שׁוֹכֵן בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה לְהַחֲיוֹתָם, וְהַמְשָׁכַת חִיּוּת זוֹ** — מה שאור הוי' מחיה את העולמות, **הִיא עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּת תְּחִלָּה** — שהחיות מתלבשת **בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, לְפִי שֶׁכָּל הַנִּבְרָאִים אֵין עָרוּךְ לָהֶם אֶל הַבּוֹרֵא יִתְבָּרֵךְ, דְּכֻלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא מַמָּשׁ חֲשִׁיבִין,** — שלגביו כולם נחשבים

---

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מצו"ד למשלי לא, כג". 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "תכ"ה עיי"ש בארוכה". 3. ב"לוח התיקון" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א שצ"ל "ע"י הגידים". 4. זח"ג יז, א. 5. תהלים עג, כו. 6. תרומה כה, ח. 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה [תניא ח"א] פמ"א ובכ"מ".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אגרת הקדש

דכולא קמי' כלא ממש חשיבין וא"א להם לקבל חיות מאורו ושפעו ית' להיות נבראים מאין ליש וחיים וקיימים כ"א ע"י הנשמות שעלו במחשבה וקדמו לבריאות עולמות שע"י בחי' הדבור כמארז"ל במי נמלך הקב"ה וכו' כנודע במ"א. ונודע בשערים כי כל המשכת החיות וההשפעה מעליונים לתחתונים מהם הן כמ"ש בס"י נעוץ תחלתן בסופן וסופן בתחלתן ובכתבי האריז"ל מכונה בשם אור ישר ואור חוזר וכמ"ש והחיות רצוא ושוב אשר ע"כ ע"פ הדברים והאמת האלה אשר א"א לבאר היטב במכתב נקראת השכינה בשם לב והנשמות בשם אברים להורות לנו כי כאשר כל הנשמות דבוקות ומקושרות יחד אזי סיבוב והילוך החיות וההשפעה סובב סובב ונעוץ סופן בתחלתן לקשר ולחבר כולן להוי' אחד ולדבקה בו ית' וכמ"ש אתם נצבים היום כולכם לפני הוי' אלקיכם כולכם דייקא ולפני דייקא ראשיכם כו' מחוטב עציך כו'. ובזה יובן מארז"ל כי חורבן בית שני ונפילת ישראל בגלות והסתלקות השכינה וירידתה

ככלום ממש. **וְאִי אֶפְשָׁר לָהֶם לְקַבֵּל חִיּוּת מֵאוֹרוֹ וְשִׁפְעוֹ יִתְבָּרֵךְ, לִהְיוֹת נִבְרָאִים מֵאַיִן לְיֵשׁ וְחַיִּים וְקַיָּמִים,** – שעל כך הם זקוקים לקבלת חיות, אור ושפע מהקדוש ברוך הוא, והם אינם יכולים לקבל זאת, **כִּי־אִם עַל־יְדֵי הַנְּשָׁמוֹת** – שבראש ובראשונה נמשכת החיות האלקית לנשמות ישראל ולאחר מכן היא נמשכת בעולמות, על־דרך שאנו אומרים בנוסח הברכות "אלקינו מלך העולם", בראש ובראשונה "אלקינו" – אלקות נמשכת לנשמות, ולאחר מכן "מלך העולם" – היא נמשכת בעולם, **שֶׁעָלוּ בַּמַּחֲשָׁבָה,** – שורש הנשמות הוא במחשבה שלמעלה, **וְקָדְמוּ** – והן למעלה, **לִבְרִיאַת עוֹלָמוֹת שֶׁ**– נבראו **עַל־יְדֵי בְּחִינַת הַדִּבּוּר,** – מחשבה, למשל, באדם היא הרי פנימית ולעצמו בלבד, ואילו דיבור הוא חיצוני ולזולת, כך באות הנשמות מהפנימיות של אלקות, והעולמות – מחיצוניות האלקות, הרי כדי שהאלקות תימשך בעולמות – בחיצוניות – עליה להימשך תחילה בנשמות – בפנימיות, **כְּמַאֲמַר רַז"ל**[8]**: "בְּמִי נִמְלַךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא וְכוּ'",** – על בריאת העולמות? – בנשמות ישראל, **כַּנּוֹדָע בְּמָקוֹם אַחֵר.** – הרי, שנשמות הן למעלה מעולמות באופן שההמלכה וההחלטה לבריאת העולמות, תלוי בנשמות. כל זה אמור לגבי המשכת החיות האלקית של שכינה בעולמות, כמו רוח החיים של הלב, למשל, הנמשך מהלב לכל האברים. להלן יסביר רבנו הזקן, שגם הפרט השני במשל, מה שרוח החיים חוזר מהאברים אל הלב, ישנו גם בנמשל, שהרי החיות האלקית שבעולמות היא באופן של "רצוא ושוב", שהיא נמשכת מלמעלה למטה, מהשכינה אל העולמות, ואותה חיות חוזרת למקורה (בתורה ובעבודה של התחתונים). **וְנוֹדָע בַּשְּׁעָרִים,** – של אלה שיודעים את הענינים, **כִּי כָּל הַמְשָׁכַת הַחַיּוּת וְהַהַשְׁפָעָה מִ**–עולמות **עֶלְיוֹנִים לְ**–עולמות **תַּחְתּוֹנִים – מֵהֶם, הֵן כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּסֵפֶר יְצִירָה**[9]**: "נָעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן וְסוֹפָן בְּתְחִלָּתָן",** – שזה באופן שה"תחלה" (של העליון) נעוץ ונמצא בסוף (של התחתון), והסוף (של ה"תחתון") "נעוץ" ונמצא ב"תחלה" (של העליון), **וּבְכִתְבֵי הָאֲרִיזַ"ל מְכֻנֶּה בְּשֵׁם "אוֹר יָשָׁר" וְ"אוֹר חוֹזֵר",** – האור הבא באופן ישיר מהתחתון לעליון, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[10]**: "וְהַחַיּוֹת רָצוֹא וָשׁוֹב".** – שם מדובר על "חיות הקודש" שב"מרכבה", ועל פי קבלה זה מוסב על החיות האלקית של העולמות והנבראים בכלל, שהיא באופן של "רצוא ושוב". על־כל־פנים, הרי, שלא זו בלבד שישנה ההמשכה של אלקות מהשכינה לעולמות ונבראים, אלא שהיא גם באופן של "אור חוזר", ו"שוב", מהנבראים אל השכינה שהיא מקור הנבראים, **אֲשֶׁר עַל כֵּן, עַל פִּי הַדְּבָרִים וְהָאֱמֶת הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אִי אֶפְשָׁר לְבָאֵר הֵיטֵב בְּמִכְתָּב, נִקְרֵאת הַשְּׁכִינָה בְּשֵׁם "לֵב", וְהַנְּשָׁמוֹת בְּשֵׁם "אֵבָרִים"; לְהוֹרוֹת לָנוּ, כִּי כַּאֲשֶׁר כָּל הַנְּשָׁמוֹת דְּבוּקוֹת וּמְקֻשָּׁרוֹת יַחַד – אֲזַי סִבּוּב וְהִלּוּךְ הַחַיּוּת וְהַהַשְׁפָעָה** – מהשכינה לעולמות ומעולמות אל השכינה, **סוֹבֵב סוֹבֵב, וְנָעוּץ סוֹפָן בִּתְחִלָּתָן, לְקַשֵּׁר וּלְחַבֵּר כֻּלָּן** – כל הנשמות, ועל ידן – כל העולמות, **לַהוי"ה אֶחָד וּלְדַבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[11]**: "אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם כֻּלְּכֶם לִפְנֵי הוי"ה אֱלֹקֵיכֶם" – "כֻּלְּכֶם" דַּיְקָא,** – דוקא, שדווקא כשכולם יחד באחדות, **וְ"לִפְנֵי"** – המלה "לפני", **דַּיְקָא,** – היא בדווקא, שעל־ידי היות כולם ביחד – עומדות הנשמות "לפני", לפני ולמעלה מ"הוי' אלקיכם", למעלה מכפי שהוי' נעשה אלקיכם, החיות והכוח של נשמות, **"רָאשֵׁיכֶם כּוּ'"** – המדריגות העליונות ביותר, **מֵחֹטֶב עֲצֵיךְ כּוּ'".** – המדריגות התחתונות ביותר – כשהם כולם עומדים באחדות – אז "אתם נצבים לפני הוי' אלקיכם", וכפי שמוסבר ב"לקוטי תורה", בתחילת פרשת נצבים, שהכוונה היא "כולכם לאחדים כאחד", שהמדריגות העליונות ביותר עד המדריגות התחתונות ביותר – הן כולם מאוחדות יחד כדבר אחד. **וּבָזֶה יוּבָן מַאֲמַר רַז"ל**[12]**, כִּי חָרְבַּן בֵּית שֵׁנִי וּנְפִילַת יִשְׂרָאֵל בַּגָּלוּת וְהִסְתַּלְּקוּת**

---

8. ראה רות רבה פ"ב, א. ב"ר פ"ח, ז. **9.** פרק א' משנה ז'. **10.** יחזקאל א, יד. **11.** נצבים כט, ט. **12.** יומא ט, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַשְׁכִינָה יִרִידָתָהּ לֶאֱדוֹם בִּבְחִינַת גָּלוּת כִּבְיָכוֹל – שכן, כשבני ישראל בגלות, הרי זה שהשכינה נמצאת איתם בגלות כביכול[13], **הַכֹּל הָיָה בְּעָוֹן שִׂנְאַת חִנָּם וּפֵרוּד לְבָבוֹת** – בגלל שנאת חינם שבין יהודי אחד למשנהו, ופירוד הלבבות **רַחֲמָנָא־לִצְלַן. וְלָכֵן נִקְרֵאת** – השכינה, "**חוֹלָה" עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל,** – כמובא בתחילת האגרת, מ"תיקוני זוהר", שבגלות – השכינה היא בבחינת חולה. **כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים: "סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים"** – **לְשׁוֹן רַבִּים,** – למרות שהכוונה היא לשכינה, **הֵם כָּל הָאֲבָרִים וְכוּ':** – כל אלה המקבלים מהשכינה ונקראים "**אברי השכינה**", הם הרי בבחינת "נופלים" ו"חולים", לכן הלשון הוא "נופלים" ו"חולים" – לשון רבים. ב"לוח התיקון" כתוב שצריך לומר כאן "ומ"ש", שלא כפי שכתוב אצלנו "כמ"ש" – בהתאם לכך הרי זה בדרך של שאלה ותשובה, שמה שכתוב "נופלים" ו"חולים", לשון רבים – הוא מפני שזה אמור לגבי כל האברים של השכינה, שגם אותם הקדוש־ברוך־הוא סומך ומרפא.

אגרת הקדש

לאדום בבחי' גלות כבי' הכל הי' בעון שנאת חנם ופירוד לבבות ר"ל ולכן נקראת חולה עד"מ כמ"ש סומך נופלים ורופא חולים לשון רבים הם כל האברים וכו':

~ יום שישי כ"ו מרחשון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 304, לב ברך ה' חילם... עד עמ' קנג, תדרשנו.

לב. אגרת זו, סימן ל"ב, היא האחרונה בסדר "אגרת הקודש" שסידרו בני הגאון המחבר, וכשם שהאגרת הראשונה פותחת בברכה, "פותחין בברכה", שבאה כתוצאה מ"שמועה טובה" שהגיעה אל רבנו הזקן על השלמת הש"ס ברוב עיירות ומנייני אנ"ש – כך גם האגרת האחרונה ב"אגרת הקודש" מתחילה בברכה, "ברך ה' חילם"; כפי הנראה מתוכן האגרת, היא באה גם כן משמועה טובה שבעיירות ומנייני אנ"ש הונהג ענין הצדקה לארץ ישראל, בסדר של גבאי־צדקה – "מְעַשֶּׂה", המעורר את ה"עושים", ורבנו הזקן נותן את ברכתו על כך גם ל"מְעַשֶּׂה" וגם ל"עושים", ומסביר את המעלה הנוספת שישנה כשההתעוררות לצדקה באה מהאדם עצמו, על־ידי "עבודתו" העצמית, לגבי ההתעוררות כשהיא באה באמצעות אדם שני.

הרבי כותב באחד ממכתביו, שקיים גם קשר בין האגרת הראשונה לאגרת האחרונה. בכך שבשתיהן מדובר על העליונות והפעולה של **עבודת** התפלה בכוונה: באגרת הראשונה מדובר אודות "כוונת התפלה מעומקא דלבא כו' עד מיצוי הנפש כו'", ומה שזה פועל בענינים רוחניים, לחזק את השכל המתבונן בגדלות ה' ובחיזוק של אהבה ויראה, ובאגרת האחרונה מדובר אודות עבודת התפלה בהתעוררות של אהבת ה' בקריאת שמע "ולמסור נפשו באחד" ו"בכל מאדך" כפשוטו, כשהיא באה בפועל בנתינת הצדקה, שיש בה המעלה הנוספת כשההתעוררות לצדקה באה מהעבודה העצמית בעבודת התפלה.

בָּרֵךְ ה' חֵילָם וּפֹעַל יָדָם יִרְצֶה, – כלשון ברכתו של משה רבנו לשבט לוי[1], שבהתאם לחכמינו ז"ל[2] זה מוסב על העבודה בבית המקדש, וב"אבות דר' נתן"[3] הרי כתוב: "יש לנו כפרה אחת שהיא כמותה", שבזמן הגלות יש לנו דבר המכפר בדוגמת העבודה בבית המקדש, והוא – גמילות חסדים, שצדקה וגמילות חסדים הן כמו ענין העבודה בבית המקדש, ויש לומר, שלכן מתחיל רבנו הזקן את הברכה לעושי הצדקה, בלשון זו, **לְרָצוֹן לָהֶם לִפְנֵי ה' תָּמִיד,** – יכול להיות שהכוונה היא, שכשם שעל־ידי נתינת צדקה, למרות שנותנים "חומש" בלבד, מעלה ה"חומש" את "ארבע הידות", ארבעת החלקים הנותרים מרווחיו, שגם הם יעלו להוי', כפי שמוסבר בסוף פרק ל"ד ב"תניא", כך גם בנדון דידן, ש"פועל ידם", לא רק של מצות הצדקה, אלא של כל היגיעה והפעולות – יהיו "לרצון להם לפני ה' תמיד", **כֹּה יִתֵּן וְכֹה יוֹסִיף ה' לְאַמֵּץ לִבָּם בַּגִּבּוֹרִים**[4], – מהלשון נראה שאגרת זו באה כתוצאה מ"שמועה טובה" בענין הצדקה, שעל כך אומר רבנו הזקן "כה יתן וכה יוסיף", לחזק עוד יותר את לבם "בגבורים", בענין של "איזהו גבור הכובש את יצרו"[5], לתת יותר מאשר יש ברצון לתת, **וְנָדִיב עַל נְדִיבוֹת יָקוּם**[6], – יכול להיות שהכוונה היא, שה"מְעַשֶּׂה" מעלתו למעלה מנדיבות

אגרת הקדש

לב ברך ה' חילם ופועל ידם ירצה לרצון להם לפני ה' תמיד כה יתן וכה יוסיף ה' לאמץ לבם בגבורים ונדיב על נדיבות יקום

---

13. מגילה כט, ב. **1.** ברכה לג, יא. **2.** פסחים כב, ב. **3.** פרק ד, ה. **4.** ע"פ עמוס ב, טז. **5.** אבות רפ"ד. **6.** ע"ד ל' הכתוב - ישעי' לב, ח.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אגרת הקדש

להיות גדול המעשה בכל עיר ומנין ותחשב לו לצדקה ועל העושה נאמר צדקתו עומדת לעד עומדת לשון נקבה שמקבל התעוררות לבו הטהור מגדול המעשה אעפי"כ עומדת לעד. פי' שכל הצדקה והחסד שישראל עושין בעוה"ז מנדבת לבם הטהור הן הנה חיות וקיימות בעוה"ז הגשמי עד זמן התחיי' שאז הוא זמן גילוי אלקות ואור א"ס ב"ה מבחי' סובב כל עלמין בעוה"ז וכמ"ש באריכות במכתב דאשתקד וצריך להיות כלי ומכון להתלבש בו אור א"ס ב"ה כמו הגוף לנשמה עד"מ כמ"ש הלא כה דברי כאש מה אש אינה מאירה בעוה"ז אלא כשנאחזת ומתלבשת בפתילה כו' כמ"ש במ"א. והגוף והכלי לאורו ית' היא מדת החסד ונדיבת הלב ליתן ולהשפיע חיות למאן דלית ליה כו' כמ"ש בתיקונים וכמה גופין תקינת לון ואתקריאו בתיקונא דא חסד דרועא ימינא וכל הגוף נכלל בימין וכך אמר הפייט לבושו צדקה. וזהו שארז"ל אין הצדקה משתלמת אלא לפי חסד שבה שנאמר זרעו לכם לצדקה קצרו לפי חסד שהקציר הוא גילוי הזריעה הטמונה בארץ וכך הוא הצדקה והחסד שישראל עושין בזמן הגלות היא טמונה ונסתרת עד זמן התחיה שיתלבש ויאיר אור א"ס ב"ה

ה"עושים", **לְהִיוֹת גָּדוֹל הַמַּעֲשֶׂה** — מי שמעורר ומשפיע על אחרים לתת צדקה, שה"מַּעֲשֶׂה" הרי גדול מה"עושה"[7], **בְּכָל עִיר וּמִנְיָן, וְתֶחְשַׁב לוֹ** — ל"מַּעֲשֶׂה" **לִצְדָקָה.** — הצדקה של האחרים נחשבת כצדקה שלו. **וְעַל הָעוֹשֶׂה**[8] — זה שנותן הצדקה — על־ידי ההתעוררות ה"מַּעֲשֶׂה", **נֶאֱמַר**[64]: **"צִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד"** — **"עֹמֶדֶת"** לְשׁוֹן נְקֵבָה, שֶׁמְּקַבֵּל הִתְעוֹרְרוּת לִבּוֹ הַטָּהוֹר מִ**"גָּדוֹל הַמַּעֲשֶׂה"**, — לא שהוא מתעורר בעצמו לתת הצדקה, שאז הוא "משפיע", אלא הוא מקבל את ההתעוררות מה"מַּעֲשֶׂה", ובנוגע להתעוררות זו הוא בבחינת "נקבה" שהיא "מקבלת", **אַף־עַל־פִּי־כֵן "עֹמֶדֶת"** — הצדקה שלו, **לָעַד", פֵּרוּשׁ,** — מהי הכוונה שהצדקה שלו עומדת (נשארת) לעד? **שֶׁכָּל הַצְּדָקָה וְהַחֶסֶד שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין בָּעוֹלָם הַזֶּה מִנִּדְבַת לִבָּם הַטָּהוֹר** — הֵן הֵנָּה חָיּוֹת וְקַיָּמוֹת בָּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי עַד זְמַן הַתְּחִיָּה, — של תחיית המתים, **שֶׁאָז הוּא זְמַן גִּלּוּי אֱלִקוּת וְאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מִבְּחִינַת סוֹבֵב כָּל עָלְמִין בָּעוֹלָם הַזֶּה,** — "אור אין סוף" שבבחינת "סובב" ו"מקיף" ולמעלה מכל העולמות — אור זה יאיר בהתגלות בעולם הזה בזמן תחיית המתים, **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּאֲרִיכוּת בַּמִּכְתָּב דְּאֶשְׁתָּקַד**[9]. **וְצָרִיךְ לִהְיוֹת כְּלִי וּמָכוֹן לְהִתְלַבֵּשׁ בּוֹ אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, כְּמוֹ הַגּוּף לַנְּשָׁמָה עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל,** — הגוף הוא כלי מתאים לקבלת הנשמה, והנשמה מתלבשת בגוף — כך צריך להיות כלי לקבלת ההתגלות של "אור אין־סוף" ברוך־הוא, ה"סובב כל עלמין", שיתגלה בתחיית המתים, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[10]: **"הֲלוֹא כֹה דְבָרִי כָּאֵשׁ"** — **מָה אֵשׁ אֵינָהּ מְאִירָה בָּעוֹלָם הַזֶּה אֶלָּא כְּשֶׁנֶּאֱחֶזֶת וּמִתְלַבֶּשֶׁת בַּפְּתִילָה כו',** — כך, כדי שאלקות יאיר בעולם הזה, זקוקים ל"כלי" בו ייאחז האלקות וישמש כ"פתילה", המתבטל וכלה לגמרי באש האלקי, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר**[11]. **וְהַגּוּף וְהַכְּלִי לְאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ,** — ל"אור אין סוף", **הִיא מִדַּת הַחֶסֶד וּנְדִיבַת הַלֵּב, לִתֵּן וּלְהַשְׁפִּיעַ חַיּוּת לְמַאן דְּלֵית לֵיהּ כו',** — למי שאין לו משל עצמו, הרי שמדת החסד ונדיבות הלב — הנתינה בסבר פנים יפות ובהרגשת העני — הם כלי לאורו יתברך, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּ'תִּקּוּנִים'**[12]: **"וְכַמָּה גּוּפִין תְּקִינַת לוֹן,** — וכמה גופים תיקנת להם — לקבלת האורות של הספירות, **וְאִתְקְרִיאוּ בְּתִקּוּנָא דָּא חֶסֶד דְּרוֹעָא יְמִינָא",** — והם נקראים ב"תיקון" זה: חסד — הזרוע הימנית, וכשם שלמעלה, חסד היא "דרועא ימינא" (זרוע ימנית), כך מדת החסד של האדם היא כלי לימין ולגילוי של מעלה, **וְכָל הַגּוּף נִכְלָל בַּיָּמִין,** — "ימין" הוא כל עיקרו של הגוף, **וְכַדְ אָמַר הַפַּיְטָן**[13]: **"לְבוּשׁוֹ צְדָקָה"**[14]. — שצדקה היא לבושו — **סתם** - של כל ה"גוף" — של הקדוש ברוך הוא, לקבלת ההתגלות של "אור אין סוף". **וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל**[15]: **"אֵין הַצְּדָקָה מִשְׁתַּלֶּמֶת אֶלָּא לְפִי חֶסֶד שֶׁבָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר**[16]: **"זְרָעוּ לָכֶם לִצְדָקָה, קִצְרוּ לְפִי חֶסֶד";** — ששכר הצדקה הוא בהתאם לחסד שבאותה צדקה, כפי החסד ונדיבות הלב שהיו בנתינת הצדקה — כך הוא הקצירה והשכר לאותה צדקה. מדוע נקראת צדקה "זריעה" והשכר "קצירה"? **שֶׁהַקָּצִיר** — של התבואה, **הוּא גִּלּוּי הַזְּרִיעָה הַטְּמוּנָה בָּאָרֶץ, וְכָךְ הוּא הַצְּדָקָה וְהַחֶסֶד שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין בִּזְמַן הַגָּלוּת, הִיא טְמוּנָה וְנִסְתֶּרֶת עַד זְמַן הַתְּחִיָּה,** — עד תחיית המתים, כשם שהזריעה טמונה ונסתרת בארץ, **שֶׁיִּתְלַבֵּשׁ** — בזמן תחיית המתים, **וְיָאִיר אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בָּעוֹלָם הַזֶּה**

---

7. ב"ב ט, א. **8.** תהלים קיא, ג. **9.** אגרת הקודש סימן טו"ב. **10.** ירמי' כג, כט. **11.** תניא ח"א פנ"ג. **12.** תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). **13.** בפיוט "אתה הוא אלקינו" שבתפלת שמו"ע דר"ה. **14.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולהעיר מאגה"ק ס"ג עיי"ש". **15.** סוכה מט, ב. **16.** הושע י, יב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַגַּשְׁמִי, — ההתלבשות וההתגלות הן הקצירה והזריעה של צדקה. באיזה אופן תהיה ההתלבשות וההתגלות של "אור אין סוף"? — יסביר רבנו הזקן להלן שזה על־דרך ועוד יותר, מאשר ההתלבשות וההתגלות בכלים של הספירות בעולם ה"אצילות". ובלשון רבנו הזקן: **וְאִיהוּ וּגְרָמוֹהִי חַד,** — ומה שהוא, "אור אין סוף" שבאצילות, ו"גרמוהי", הכלים, הם דבר אחד — **הֵם** — הרי זה מוסב על **בְּחִינוֹת הַכֵּלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת,** — שהם "חד", דבר אחד עם "אור אין סוף" שבאצילות, כמובא לעיל, ב"אגרת הקודש" סימן כ', **וְכָל־שֶׁכֵּן וְקַל־וָחֹמֶר אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַסּוֹבֵב כָּל עָלְמִין** — שהוא **מִלְּמַעְלָה מַעְלָה מִבְּחִינַת אֲצִילוּת.** — שהוא למעלה לגמרי מעולמות, והוא יתלבש ויתגלה בזמן התחיה של תחיית המתים. אם הכלי ל"אור אין סוף" שיתגלה בכלים של הספירות שב"אצילות", הוא באופן שהוא בטל ומאוחד לגמרי ב"אור אין סוף", עד שהם "חד", דבר אחד — הרי כל־שכן וקל־וחומר שגילוי "אור אין סוף" ה"סובב כל עלמין", שלמעלה לגמרי מעולמות, מן ההכרח שיהיה "וגרמוהי חד", כלי לקליטת אור זה בפנימיות, — וזהו ענין הצדקה. **וּלְפִיכָךְ** — ולכן, **נִקְרֵאת צְדָקָה לְשׁוֹן נְקֵבָה, "צִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד",** — הרי ש"צדקה" היא לשון נקבה, **שֶׁמְּקַבֶּלֶת הָאָרָה מֵאוֹר אֵין־סוֹף הַסּוֹבֵב כָּל עָלְמִין, הַמִּתְלַבֵּשׁ** — ומתגלה, **בְּתוֹכָהּ בָּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי בִּזְמַן הַתְּחִיָּה.** — של תחיית המתים. הרי זו הוספה למה שנאמר לעיל, ש"עומדת" לשון נקבה הוא במי שמקבל התעוררותו מאדם אחר, ולכן הוא מצויין בלשון נקבה, מפני שההתעוררות לצדקה אצלו היא בבחינת נקבה, מקבל — אלא הצדקה עצמה היא בבחינת נקבה ומקבל, מפני שהיא כלי "לקבל" בו את "אור אין סוף" ה"סובב"; היא כלי לקבלה, **אֲבָל** — הפסוק[17]: **"צֶדֶק לְפָנָיו יְהַלֵּךְ" הוּא לְשׁוֹן זָכָר,** — "צדק" ו"יהלך", **הֵיא מִדַּת הַחֶסֶד הַמִּתְעוֹרֶרֶת בְּלֵב הָאָדָם מֵעַצְמוֹ,** — שלא על־ידי ההתעוררות של "מעשה", **עַל־יְדֵי הִתְעוֹרְרוּת אַהֲבַת ה' בִּקְרִיאַת שְׁמַע, וּלְדָבְקָה בּוֹ, וְלִמְסֹר נַפְשׁוֹ בְּ"אֶחָד", וּ"בְכָל מְאֹדֶךָ" כִּפְשׁוּטוֹ וְכוּ'.** — כלומר בכסף שלך[18], שמאהבת ה' ומסירות נפשו לה' — באה ההתעוררות למתן צדקה, **וּבְ"אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא",** — בהתעוררות שלמטה, מן האדם ומסירות נפשו ורצונו הפנימי להקדוש־ברוך־הוא, **וְכַמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים כֵּן לֵב אָדָם הָעֶלְיוֹן כּוּ'** — שעל הכסא — **"אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא",** — ההתעוררות מלמעלה, שבהתאם להתעוררות שלמטה, וכמידת מסירות "פנימיות" רצונו להקדוש־ברוך־הוא, שהתבטאה בענין של עשיה גשמית, בנתינת צדקה — כך גם **הוּא הַמְשָׁכַת אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַסּוֹבֵב־כָּל־עָלְמִין לְמַטָּה מַטָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי בִּבְחִינַת גִּלּוּי בִּזְמַן הַתְּחִיָּה,** — של תחיית המתים, **כַּמְּבֹאָר בַּמִּכְתָּב דְּאֶשְׁתָּקַד[9] בַּאֲרִיכוּת.** — הרי כשההתעוררות לצדקה באה מעצמו, מעבודתו בתפלה — היא נקראת "צדק", לשון זכר. שכן, הוא "משפיע" וממשיך את האור ה"סובב כל עלמין", וכפי שיסביר רבנו הזקן להלן, הוא ממשיך את ה"פנים" והפנימיות של האור ה"סובב כל עלמין". אך, כשההתעוררות באה מאדם אחר, אז זה רק בבחינת "מקבל", כלי לקבלת האור ה"סובב", והמדובר בהארה בלבד מ"אור הסובב". **וְזֶהוּ** — מה שלגבי "צדק" הוא אומר **"לְפָנָיו יְהַלֵּךְ", שֶׁמּוֹלִיךְ וּמַמְשִׁיךְ "פָּנִים" הָעֶלְיוֹנִים** — הפנימיות של "אור אין סוף", **מִלְּמַעְלָה מֵהָאֲצִילוּת עַד עוֹלָם הָעֲשִׂיָּה. וְכָעֵת עֵת לְקַצֵּר, וְכָל טוּב מֵהֶם לֹא יִבָּצֵר, "הֵטִיבָה ה' לַטּוֹבִים** — הנותנים נתינות גדולות לצדקה, **וְלִישָׁרִים בְּלִבּוֹתָם"[19],** — הרוצים לתת יותר — אלא שאין ידם משגת, **כְּנֶפֶשׁ תִּדְרְשֶׁנּוּ:** — כברכת ותפלת הדורש טובתם — הכוונה לרבנו הזקן, כותב אגרת קודש זו.

אגרת הקדש

בעוה"ז הגשמי ואיהו וגרמוהי חד הם בחי' הכלים דע"ס דאצי' וכ"ש וק"ו אור א"ס ב"ה הסובב כל עלמין מלמעלה מעלה מבחי' אצי' ולפיכך נקראת צדקה לשון נקבה צדקתו עומדת לעד שמקבלת הארה מאור א"ס סובב כל עלמין המתלבש בתוכה בעוה"ז הגשמי בזמן התחיה. אבל צדק לפניו יהלך הוא לשון זכר היא מדת החסד המתעוררת בלב האדם מעצמו ע"י התעוררות אהבת ה' בקריאת שמע ולדבקה בו ולמסור נפשו באחד ובכל מאדך כפשוטו וכו' ובאתערותא דלתתא וכמים הפנים לפנים כן לב אדם העליון כו' אתערותא דלעילא הוא המשכת אור א"ס ב"ה הסוכ"ע למטה מטה בעוה"ז הגשמי בבחי' גילוי בזמן התחיה כמבואר במכתב דאשתקד באריכות. וזהו לפניו יהלך שמוליך וממשיך פנים העליונים מלמעלה מהאצי' עד עולם העשי' וכעת עת לקצר וכל טוב מהם לא יבצר הטיבה ה' לטובים ולישרים בלבותם כנפש תדרשנו:

---

17. תהלים פה, יד. **18.** ברכות נד, א. **19.** תהלים קכה, ד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ שבת קודש כ"ז מרחשון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קנג, להבין איך הקורא... עד עמ' 306, דוקא:

קונטרס אחרון

קונטרס אחרון על כמה פרקים

עיין בלק"א ח"א פ"מ

להבין איך הקורא בסיפורי מעשיות שבתורה הוא מקושר בח"ע ע"פ מ"ש בכוונות דט"ז ע"ב כמו שהאדם עוסק למטה כך דיוקן האדם העליון למעלה כו' וכן י"ל בהרהור באותיות הכתובות. אבל

קוּנְטְרֵס אַחֲרוֹן עַל כַּמָּה פְּרָקִים

עַיֵּן[1] בְּלִקּוּטֵי אֲמָרִים – "תניא" – **חֵלֶק א פֶּרֶק מ**

שם מוסבר ש"דחילו ורחימו" (יראה ואהבה) הן "גדפין"[2] (כנפיים) בלבד, כמו למשל כנף עוף, שעל ידו מתרומם העוף ועף למעלה, אך אין הכנפיים העיקר של העוף, כפי הראיה שמובאת בהלכה, ש"ניטלו אגפי' כשרה"[3], אם ניטלו הכנפיים של העוף – הוא כשר. שכן, העיקר הוא הראש והגוף, והכנפיים משמשים רק כדי לעוף בהם;

כך גם בנמשל, שהיחוד למעלה נעשה על־ידי התורה והמצוות עצמן, ואילו האהבה והיראה הנקראות "גדפין" (כנפיים) משמשות רק כדי להעלות את התורה והמצוות למקום ולמדריגה השייכים לאותו יחוד, ושם מתגלה בתורה ובמצוות "אור אין סוף" ברוך־הוא שלא היה יכול להתגלות בהן כשהן בעולם הגשמי.

הרי, מצד אחד, אומרים, שכדי לפעול היחוד למעלה, אין האהבה והיראה פועלות זאת, מפני שהן ענין של "הרהור" וכוונה בלבד – שהן כשלעצמן אינן פועלות יחוד זה; ומצד שני אומרים, שעל־ידי הכוונה דוקא מתעלות התורה והמצוות לעילוי שבכוחן להתעלות, ושעל ידן יהיה היחוד למעלה והתגלות "אור אין־סוף ברוך־הוא" שעל־ידי אותו יחוד.

לְהָבִין, אֵיךְ הַקּוֹרֵא בְּסִפּוּרֵי מַעֲשִׂיּוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה הוּא מְקֻשָּׁר בְּחָכְמָה עִלָּאָה – חכמה עליונה. כשיהודי לומד תורה בשכל והבנה – הוא מבין הלכה בתורה – מובן הדבר שהוא מקושר ב"חכמה עילאה" (עליונה) – הספירה העליונה ביותר ב"עולם האצילות" – , שכן, ההלכה היא הרי "חכמתו ורצונו של הקדוש ברוך הוא": השכל של ההלכה הוא חכמתו ושכלו של הקדוש ברוך הוא, ופסק ההלכה הוא רצונו של הקדוש ברוך הוא, כפי שרבנו הזקן אומר בפרק ה' בחלק הראשון של ספר ה"תניא", שכך עלה ברצונו של הקדוש ברוך הוא, שכשיטען ראובן כך וכך ושמעון כך וכך (למשל) יהיה פסק ההלכה כך וכך. וגם אם זה לא יארע אף פעם, שיובא לפני בית־דין סכסוך בין שני אנשים בטענות כאלו – הרי כיוון שכך עלה ברצונו של הקדוש ברוך הוא, שכך יהיה פסק הדין – הרי עצם ידיעת פסק ההלכה – הוא ידיעת רצונו של הקדוש ברוך הוא; אך, כשקורא סיפורי מעשיות שבתורה בלבד, הרי אם כי אמת הדבר שבסיפורים אלה גלומים רמזים על ענינים רוחניים למעלה, [או להיפך – העיקר הם הענינים הרוחניים למעלה, אלא שהם גם מרומזים בלבד בענינים הגשמיים של הסיפור כפי שאירע למטה, ככתוב בספרים[4]: "התורה מדברת בעליונים ורומזת בתחתונים"], אך כיוון שאין הוא יודע לגמרי מהענינים הרוחניים שבעולמות העליונים, ידיעתו בסיפור התורה היא רק בענינים הגשמיים שאירעו בסיפור המעשה כאן למטה (ש"אין מקרא יוצא מידי פשוטו") – כיצד, איפוא, נעשה אדם מקושר על־ידי־זה ל"חכמה עילאה"? [למשל, רבנו הזקן מסביר בפרק מ"ה בחלק הראשון של ספר ה"תניא" ענין המשכת רחמים רבים ממקור הרחמים למעלה, שלמעלה ממדת הרחמים שב"אצילות", כפי שיעקב ממשיך על "מקור נשמות ישראל" ועל נשמות ישראל, דבר המרומז בפסוק "וישק יעקב לרחל ויבך" (יעקב היינו מדת הרחמים ד"אצילות", ורחל – "כנסת ישראל", מקור נשמות ישראל, וכו'). אך, כשאין הוא יודע מהענינים הרוחניים למעלה – הוא יודע רק את הסיפור כפי שהוא מופיע בפשוטו של העולם הגשמי, כיצד הוא – מבלי שידע את הענינים הרוחניים המרומזים בסיפורים – מקושר ב"חכמה עילאה"?]. הדבר יובן – **עַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב בַּ**– ספר **הַכַּוָּנוֹת**[5] **דַּף טז עַמּוּד ב: כְּמוֹ שֶׁהָאָדָם עוֹסֵק** – בתורה, **לְמַטָּה, כָּךְ** – גם עוסק בתורה, **דְּיוֹקָן** – דמות, **הָאָדָם הָעֶלְיוֹן** – "אדם העליון", **לְמַעְלָה כו'**, – כפי שמסביר רבנו הזקן להלן (ב"קונטרס אחרון") זה מוסב על שורש הנשמה של האדם (שהשורש הוא בספירות למעלה הנקראות "אדם העליון" – פרצוף של מוחין ומדות (כמו שזה בעשר הספירות) נקרא "אדם"), ו"אדם העליון" עוסק בתורה למעלה – הרי על־ידי־זה שהאדם עוסק בתורה למטה, אפילו בסיפורי מעשיות שבתורה בלבד – הוא מקושר ב"חכמה עילאה" – על־ידי שה"דיוקן" שלו למעלה מקושר ב"חכמה עילאה". מזה הרי יוצא, שהעיסוק בסיפורים כאן למטה, אין לו, כשלעצמו, קשר ל"חכמה עילאה", שהרי אין זה עולה למעלה, לשורש שממנו תורה באה, מ"חכמה עילאה", אלא מפאת שה"דיוקן" של ה"אדם העליון" למעלה

---

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "נישט (לא) 'ראה'". **2.** ר"ח בשם היחודים פי"א. **3.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א ב"הערות ותיקונים בדרך אפשר": "במשנה (חולין נו, ב): נשתברו גפי', דין דניטלו אגפי' בב"ח וט"ז שו"ע יו"ד ר"ס נג". וראה גם לעיל פרק מ הערה 13. **4.** עשרה מאמרות מאמר חקור דין ח"ג פכ"ב. **5.** דפוס ונציא ש"פ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עוסק בתורה — מצד זה הוא מקושר ב"חכמה עילאה". רבנו הזקן יסביר להלן, שהדברים אמורים רק בשעה שעיסוקו בתורה הוא בהרהור בלבד (במחשבה) באותיות הכתובות בתורה שבכתב; ואילו כשהוא מבטא את האותיות בדיבור, הרי מצד הקול המתהווה מהדיבור, עולות האותיות שהוא לומד כאן למטה — למעלה. וזה יכול להיות גם במדריגה העליונה ביותר — בעולם ה"אצילות". **וְכֵן יֵשׁ לוֹמַר** — רק **בְּהַרְהוּר** — שהוא חושב **בָּאוֹתִיּוֹת הַכְּתוּבוֹת.** — בתורה שבכתב, כלומר, מה שנאמר לעיל, שהקשר בין יהודי שעוסק בתורה למטה עם "חכמה עילאה" הוא רק מצד ה"דיוקן האדם העליון" שעוסק בתורה למעלה — הרי זה רק כשעיסוקו בתורה מתבסס על הרהור בלבד, **אֲבָל הַדִּבּוּר** — כשהוא מבטא את אותיות התורה בדיבור, **יֵשׁ לוֹמַר דְּבוֹלֵעַ וְסָלִיק** — ועולה **לַאֲצִילוּת מַמָּשׁ,** — כלומר, לא רק בספירות ומדריגות שהן בחינת "אצילות" בעולמות **אחרים** — אלא ב"אצילות ממש", כך הדבר באלה שעבודתם היא בבחינת "מרכבה", והם הצדיקים הגדולים הבטלים לגמרי להקדוש־ברוך־הוא כמו ה"מרכבה" הבטלה לגמרי לרוכב עליה (כפי שמוסבר בפרק ל"ט, בחלק הראשון של ספר ה"תניא", שבאלה, תורתם ועבודתם עולות ב"אצילות"), **אוֹ** — שהדיבור בתורה עולה **לִבְרִיאָה** — כשהדיבור בא **בְּרִחִילוּ וּרְחִימוּ** — מיראה ואהבה, **שִׂכְלִיִּים,** — הבאות מהשכל ומהתבוננות בגדלות ה', אז, עולה הדיבור בעולם ה"בריאה", שהוא עולם ההשגה, כפי המוסבר בחלק הראשון של ספר ה"תניא", פרק ט"ז, **אוֹ** — שהדיבור בתורה עולה **לִיצִירָה** — כשהדיבור בא **בְּרִחִילוּ וּרְחִימוּ** — מיראה ואהבה, **טִבְעִיִּים,** — יראה ואהבה הקיימות בטבע בנפשו של יהודי, והיא האהבה המסותרת הכוללת בתוכה גם יראה, והמקום והמדריגה ששם עולות התורה והעבודה הבאות על־ידי יראה ואהבה טבעיות הוא בעולם ה"יצירה", שהוא עולם ה"מדות", כפי המוסבר בפרק ט"ז בחלק הראשון של ספר ה"תניא", **וּבְ**–לימוד **מִקְרָא** — בדיבור, **סָלִיק** — זה עולה **מֵעוֹלָם הַזֶּה לְעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּעֲשִׂיָּה,** — כאשר הוא רק אומר אותיות התורה, והמקום אליו זה עולה מצד קבלת עול — הוא בעולם ה"עשיה"[6], **מִשּׁוּם דְּבָקַע אֲוִירִין**[7] **וְכוּ'.** — האוירים שבין העולם הזה הגשמי ועולם העשיה הרוחני, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּהַרְהוּר,** — כשהוא רק חושב באותיות בהרהור של מחשבה — אז אין זה עולה לעולמות העליונים האמורים, **אֶלָּא הַ"דְּיוֹקָן" שֶׁהוּא שֹׁרֶשׁ נִשְׁמָתוֹ וְכוּ'.** — גם הוא עוסק למעלה בתורה, ומצד זה הוא מקושר ל"חכמה עילאה" (עליונה). **וּמַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר חֵלֶק ג דַּף קה דְּהַרְהוּר לָא עָבִיד מִידֵי כוּ',** — שהרהור (מחשבה) אינו פועל שום דבר, **וְהַיְנוּ אֲפִלּוּ לְטָב,** — גם כשההרהור הוא מחשבה וכוונה טובה, הרי אם חסרה ה"אתערותא דלתתא", ההתעוררות מלמטה, של **מעשה** או **דיבור** אין ההרהור כשלעצמו פועל שום דבר. בזוהר שם, כשהוא מדבר אודות הרהור, הרי זה לגבי הרהור שאינו פועל שום דבר לא טוב, שכן הוא מדבר שם, במה שנאמר לגבי שבת[8]: "ממצוא חפצך **ודבר דבר**", שבאם יהודי מדבר בשבת ענינים של חול — הוא עושה פגם, שכן הדיבור עולה למעלה ומביא חולין בקדושת השבת שלמעלה. ברם, זה רק כשהוא מדבר **בדיבור** ענינים של חול, אך אם הוא רק מהרהר במחשבה, אין ההרהור והמחשבה פועלים שום פגם למעלה. הרי שמדובר כאן ש"הרהור" אינו פועל שום ענין לא טוב, שום פגם, לכן מוסיף רבנו הזקן, שהדבר אמור גם לגבי ענין טוב, שאם זה ענין של הרהור בלבד, כשחסר ענין הדיבור או המעשה — אין ההרהור כשלעצמו פועל שום דבר גם לא בדבר הטוב שהיה פועל אילו זה היה בדיבור, **עַיֵּן** — בזוהר **שָׁם וּבְ** — זוהר חלק ג' **דַּף לא עַמּוּד ב** — כך מסתבר — שזה גם לטוב, שאין ההרהור פועל שום דבר — **כשמעיינים** בזוהר שם, שכן מדובר שם אודות "ימים טובים", שכדי "לקבל" קדושת ושמחת "יום טוב", מן ההכרח שתהיה "אתערותא דלתתא" (התעוררות מלמטה), על־ידי **מעשה** או **דיבור**, הממשיכים "אתערותא דלעילא" (התעוררות מלמעלה), (ו"תיפח רוחי'" של מי שאומר שלא זקוקים למעשה או דיבור), ולאחר מכן מביא בזוהר שם שהדיבור בשבת בענינים של חול, פוגם למעלה, מה־שאין־כן הרהור. הרי מובן מזה, שכוונת הזוהר שם, שההרהור אינו פועל גם בנוגע לפגם וגם בנוגע לענין של טוב, אלא דוקא מעשה או דיבור. כך גם בזוהר חלק ג' דף ל"א עמוד ב', שם מדובר ש"בעובדא דלתתא אתער עובדא דלעילא", שעל־ידי

קונטרס אחרון

הדבור י"ל דבוקע וסליק לאצי' ממש או לבריאה בדו"ר שכליים או ליצי' בדו"ר טבעיים ובמקרא סליק מעוה"ז לי"ס דעשי' משום דבקע אוירין וכו'. משא"כ בהרהור אלא הדיוקן שהוא שרש נשמתו וכו'. ומ"ש בזהר ח"ג דק"ה דהרהור לא עביד כו' והיינו אפי' לטב ע"ש ובדל"א ע"ב י"ל דהיינו לאתערא לעילא

---

6. או שאפשר ללמוד, שהעליה היא בהתאם לענין התורה שהוא לומד: אם הוא לומד קבלה, שקבלה אינה מתפשטת למטה מעולם ה"אצילות" - אז העליה היא ב"אצילות", ואם הוא לומד תלמוד, שהוא ב"בריאה" - העליה היא ב"בריאה", ואם הוא לומד משנה - זה ב"יצירה", ו"מקרא" - ב"עשיה", כפי שהוא אומר בסוף פרק מ' בחלק הראשון של ספר ה"תניא" בהגה"ה שם. וכפי שאומר שם, שכולם הם ב"אצילות" אלא **ההתפשטות** של מקרא היא עד עשיה, ושל משנה עד יצירה ושל תלמוד עד בריאה, וקבלה מתפשטת בעולם האצילות בלבד, וכפי הביאור בזה ב"תורה אור" דף י"ז בתחילת עמוד א'. **7.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כן הוא גם באתהלך. וצ"ע כי בכ"מ (בח"א פ"מ, בזח"ג המסומן שם ועוד) רקיעין. וצ"ע בדפוסים וכת"י". **8.** ישעי' נח, יג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פעולה למטה מתעוררת פעולה למעלה, אם הפעולה היא בקדושה — מתעוררת קדושה שלמעלה ונמשכת ושוכנת עליו, ואם הפעולה היא מצד הטומאה ר"ל — היא ממשיכה רוח הטומאה על האדם רחמנא־ליצלן, והזוהר מסיים שם, שמה שתלוי במעשה — הוא במעשה, ומה שתלוי בדיבור — הוא בדיבור. מזה גם מובן, שגם ללא־טוב וגם לטוב, פועלים רק הדיבור או המעשה, ולא ההרהור. על־כל־פנים יוצא מהזוהר, שהרהור ומחשבה אינם פועלים מאומה — ואילו כאן אמרנו, שעל־ידי קריאה (גם) במחשבה בלבד בסיפורי מעשיות שבתורה — פועל הדבר, שה"דיוקן" של ה"אדם העליון" עוסק בתורה, ועל־ידי־זה הוא מקושר ב"חכמה עילאה" (עליונה)? יסביר רבנו הזקן, שכוונת הזוהר היא, שההרהור אינו פועל למעלה כדי להמשיך למטה, אין זה "אתערותא דלתתא" (התעוררות מלמטה) **להמשיך** (למטה) "אתערותא דלעילא" (התעוררות מלמעלה); אך למעלה פועל ההרהור. ואדרבה, ה"העלאה מלמטה למעלה", להעלות למעלה גם את המעשה והדיבור של תורה ומצוות שיעשו למעלה את היחוד העליון — הרי זה דוקא על־ידי הרהור — מחשבה וכוונה. ראוי לציין, שבספר המאמרים "אתהלך ליאזנא" עמוד ק"ס (שם מובאים פרקים **אלה** של "קונטרס אחרון"), לא כתוב "ומה שכתוב בזהר", בוא"ו, שזה המשך למה שכתוב לפני זה, אלא "מה שכתוב בזהר" — כלומר, שהוא מתחיל כאן ענין חדש, כפי שהרבי מציין בציוניו שם. כך, שאין זו קושיא על הנאמר לפני זה, שהקריאה בהרהור ומחשבה פועלת ב"דיוקן האדם העליון למעלה", אלא, רבנו הזקן מתחיל להסביר את הזוהר, שמה שכתוב בזוהר ש"הרהור לא עביד מידי" הכוונה שאין הוא ממשיך למטה, ואילו העלאה מלמטה למעלה — הוא כן פועל וכו'. **יֵשׁ לוֹמַר דְּהַיְנוּ לְאִתְעָרָא לְעֵילָא** — לעורר למעלה, **שֶׁיְּמַשֵּׁךְ מִשָּׁם לְתַתָּא,** — למטה, זאת אין ההרהור פועל, **רַק מַחֲשַׁבְתּוֹ**[9] — העולה למעלה, **נִשְׁאֲרָה שָׁם, וּמוֹסִיפָה שָׁם אוֹר גָּדוֹל, בְּתוֹסֶפֶת וְרִבּוּי הָאוֹר בַּאֲצִילוּת, עַל־יְדֵי** — לימוד **מִקְרָא** — בדיבור, **וּמִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת שֶׁבַּעֲשִׂיָּה,** — לימוד המקרא ומצוות מעשיות מוסיפים ריבוי אור ב"אצילות", **שֶׁעַכַּ"ר הַיִּחוּד** — בספירות שב"אצילות" הנעשה על־ידי לימוד מקרא ועל־ידי מצוות מעשיות, **הוּא לְמַעְלָה,** — ב"אצילות", **רַק הַ"פֵּרוּת"** — שמהיחוד הנעשה למעלה, הם **בָּעוֹלָם הַזֶּה, עַל־יְדֵי הַמְשָׁכַת אוֹר מְעַט מִזְּעִיר** — מעט מן המעט, **לְמַטָּה** — האור הנמשך למטה, ה"פירות", הוא **עַל־יְדֵי הַדִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה,** — מלימוד המקרא וקיום המצוות המעשיות — שהם "אתערותא דלתתא" (התעוררות מלמטה) להמשיך "אתערותא דלעילא" (התעוררות מלמעלה), **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּהַרְהוּר** — בלי דיבור, **לֹא נִמְשָׁךְ כְּלוּם,** — למטה, אלא למעלה, — הרי במקום ובמדריגה שבהם נעשה היחוד שעל ידי תורה ומצוות — שם מוסיף ההרהור **ריבוי** אור, **וְלָכֵן** — המהרהר בלבד באותיות קריאת שמע, ואיננו מבטא אותן בדיבור, **לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ,** — "חובתו" — היינו: **מַה שֶּׁיְּרֵדָה נִשְׁמָתוֹ לָעוֹלָם הַזֶּה רַק לְהַמְשִׁיךְ אוֹרוֹת עֶלְיוֹנִים לְמַטָּה,** — שהאורות של העולמות העליונים יומשכו למטה בעולם הזה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'עֵץ חַיִּים' שַׁעַר כּוּ** — שירידת הנשמה למטה היא כדי **לְהַמְשִׁיךְ אוֹר.** — לא למען עצמה, שכן אין היא זקוקה לתיקון, כיוון שעליה לתקן את הגוף והנפש הבהמית, על־ידי המשכת אורות עליונים דוקא למטה בעולם הזה, וכיוון שהמשכת אור למטה היא דוקא על־ידי מעשה או דיבור, הרי בשעה שהרהר בלבד ולא ביטא בדיבור — לא ביצע חובה זו ולא יצא ידי חובתו. כל האמור הוא בנוגע להמשכת אור למטה — **אֲבָל לְהַעֲלוֹת מִמַּטָּה לְמַעְלָה,** — שהתורה שהוא לומד והמצוות שהוא מקיים תעלנה למעלה, **הוּא דַּוְקָא עַל־יְדֵי מַחֲשָׁבָה טוֹבָה,** — על־ידי כוונה של אהבת ה' ויראת ה' — הנקראת "מחשבה טובה", **דְּבְלָא דְּחִילוּ וּרְחִימוּ** — בלי יראה ואהבה, הרי התורה שהוא לומד וכן המצוות שהוא מקיים **לָא פָּרְחָא לְעֵילָא,** — אינן פורחות (אינן עולות) למעלה, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'שַׁעַר הַנְּבוּאָה' פֶּרֶק כ: "וְהַמַּחֲשָׁבָה טוֹבָה כּוּ".** — היא מעלה את התורה והמצוות למעלה. **וּמַה שֶּׁכָּתוּב** — בזוהר האמור, **דְּ"בְקַע רְקִיעִין וְכוּ",** — שזה בוקע רקיעים — שקול התורה, דיבור, בוקע רקיעים ועולה למעלה, **וְהַיְנוּ אֲפִלּוּ** — כשהקול של דיבור התורה הוא **בְּלָא דְּחִילוּ וּרְחִימוּ,** — בלי יראה ואהבה, **בְּמִכָּל־שֶׁכֵּן מִדְּבָרִים בְּטֵלִים** — אם לגבי דברים בטלים אומר שם בזוהר, שכשהוא מהרהר בדברים

קונטרס אחרון

שיומשך משם לתתא רק מחשבתו נשארה שם ומוסיפה שם אור גדול בתוספת וריבוי האור באצי' ע"י מקרא ומצות מעשיות שבעשי' שעיקר היחוד הוא למעלה רק הפירות בעוה"ז ע"י המשכת אור מעט מזעיר למטה ע"י הדבור ומעשה משא"כ בהרהור לא נמשך כלום ולכן לא יצא ידי חובתו מה שירדה נשמתו לעוה"ז רק להמשיך אורות עליונים למטה כמ"ש בע"ח שכ"ו להמשיך אור אבל להעלות ממטה למעלה הוא דוקא ע"י מחשבה טובה דבלא דו"ר לא פרחא לעילא וכמ"ש בשער הנבואה פ"ב והמחשבה טובה כו' ומ"ש דבקע רקיעין וכו' והיינו אפילו בלא דו"ר במכש"כ מדברים בטלים [ז"א דגם שם יש איזו

---

9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בד"ה להבין איך הקורא כו' (וח"א פל"ח) לפעמים "מח'" ולפעמים "הרהור". והבי': מח' - כולל כל הדרגות שבמח' (ראה סוף אגה"ק סי"ט) או - בפרט (בנוגע להרהור) - מח' שבמח', משא"כ הרהור: שמחשב 1) איך לדבר, 2) באותיות הכתובות או המדוברות. ראה ביאוה"ז בתחלתו סד"ה להבין כו' פתח ר' חזקי'".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בטלים של עניני חול בשבת — אין זה פוגם, אך כשהוא מבטא דיבורים אלה בדיבור — זה עולה למעלה ועושה שם פגם, הרי אם דברים בטלים **עולים** — על־אחת־כמה־וכמה שדיבורים של קדושה — עולים [**זֶה אֵינוֹ, דְּגַם שָׁם יֵשׁ אֵיזוֹ תַּאֲוָה** — אין זו ראיה, שהרי גם שם — בדברים בטלים — ישנה איזו שהיא תאוה, שהוא מתאוה לדבר דיבורים אלה, במילא אין זה גשמיות בלבד, מה־שאין־כן גשמיות בלבד, יש לומר, **אינו יכול לעלות** בעולם **רוחני** — אלא יש בזה גם משהו מרוחניות המחשבה — התאוה שבכך, **בְּנֶפֶשׁ אַחֵר לֵיתָא הֵבוֹת אֵלּוּ**], — בנוסח אחר (בכתב־יד אחר) המלים "זה אינו שגם שם יש איזו תאוה" — אינן. **דְּמִדָּה טוֹבָה** — ענין טוב, **מְרֻבָּה,** — ופועלת במדה מרובה יותר מאשר מדה הפוכה. הרי, אם לגבי ענין לא טוב אומרים שדיבור עולה ופוגם למעלה, על־אחת־כמה־וכמה במדה טובה — ענין של קדושה — בודאי שזה עולה למעלה. על־כל־פנים השאלה היא שהרי מסתבר שגם בלי יראה ואהבה זה בוקע רקיעים ועולה למעלה — מתרץ רבנו הזקן: **הֵינוּ "רְקִיעִין" דַּוְקָא, שֶׁהֵן הַ"הֵיכָלוֹת" וְהַ"פָּתִים",** — של ה"אדם העליון", **החיצוניות** של ה"אדם העליון", **וְלֹא בְּגוּף הָ"אָדָם הָעֶלְיוֹן",** — אין זה עולה בגוף של ה"אדם העליון", שהוא עשר הספירות של אותו עולם, **וְכָל־שֶׁכֵּן** — שאינו עולה, **בְּנֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה** — של ה"אדם העליון", שהן האור של "אצילות" המאיר באותו עולם, **אֲפִלּוּ** — לא, **בְּ"אָדָם** — העליון" **דַּעֲשִׂיָּה", שֶׁהֵן עֶשֶׂר סְפִירוֹת: אוֹרוֹת וְכֵלִים.** — גם שם לא יכול לעלות דבר שחסרה בו הכוונה של יראה ואהבה. **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב בַּ'תִּקּוּנִים'**[10]**, דִּבְלָא דְּחִילוּ וּרְחִימוּ** — בלי יראה ואהבה, **לָא יָכְלָא לְסָלְקָא וּלְמֵיקַם קֳדָם ה' דַּוְקָא:** — אין זה יכול לעלות ולעמוד **לפני הוי'** דוקא, בעולם שלמעלה זה יכול לעלות, אך "**קדם** ה'", לפני האלקות שבאותו עולם, הספירות שבאותו עולם — שם אין זה יכול לעלות בלי יראה ואהבה. מה שרבנו הזקן אומר כאן שעשר הספירות אורות וכלים גם של עשיה נקראים "**קדם** ה'", וב"אגרת הקודש" סימן כ' (ד"ה איהו וחיוהי) הוא אומר, שהאורות נפש ורוח, ומה גם הכלים של עשר ספירות של בריאה־יצירה־עשיה, הם "ראשית היש הנברא", שנבראו "יש מאין" מאור הנשמה, ואילו כאן הוא קורא לכך "קדם ה'" — יש לומר שאף־על־פי־כן אין זה דומה כלל **לנבראים** של בריאה־יצירה־עשיה. ואולי יש לומר, שזה על־דרך ההיכלות של "אצילות" וגופי המלאכים של "אצילות", כפי שנראה שם קצת, והם מתאחדים עם אור הנשמה שזה האלקות של הכלים של "מלכות דאצילות". וכך הוא הרי אומר שם, שמזיווג "זו"נ" ד"בי"ע" נבראו מ"אין" ל"יש" כל הנבראים נוצרים ונעשים — על־ידי אור הנשמה שבהם.

קונטרס אחרון

תאוה. בנ"א ליתא תיבות אלו] **דמדה טובה מרובה היינו רקיעין דוקא שהן ההיכלות והבתים ולא בגוף האדם העליון וכש"כ בנר"ן אפי' באדם דעשיה שהן י"ס אורות וכלים וז"ש בתקונים דבלא דו"ר לא יכלא לסלקא ולמיקם קדם ה' דוקא:**

---

10. ת"י (כה, ב).

אגרות קודש

ב"ה, ז' מ"ח, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו ע"י הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ איש רב פעלים הרב מוה"ר ניסן שי' נעמאנאוו, ומה שכותב אודות המחשבות הזרות, הרי העצה לה להזהר מדברים בטלים וללמוד ולהתפלל מתוך הספר ומובן שצריך להזהר בטבילת עזרא, ומהנכון הי' שנוסף על הנ"ל שיתבונן בהענינים דאהבת ישראל שעי"ז הי' סרה ממנו העצבות, ובודאי למד בעיון בתניא קדישא פרק ל"ב ומצות אהבת ישראל בספר המצות להצמח צדק...

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח היום יום...

יום ראשון

יום ששי — כא חשון — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: חיי שרה, ששי עם פירש"י.
תהלים: קד־קה.
תניא: וז"ש . . . 300 באריכות ע"ש.

עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה הִיא הַמְּבִיאָה הַשָּׂגַת הַמֹּחַ בְּהַרְגָּשַׁת הַלֵּב, וּשְׁנֵיהֶם יַחַד בַּעֲבוֹדָה בְּפֹעַל הַמִּצְוֹת בְּיִרְאַת שָׁמַיִם וְקִנְיַן מִדּוֹת טוֹבוֹת.

יום שני

שבת — כב חשון — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: חיי שרה, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קו־קז.
תניא: והנה מודעת . . . ב"ה כנ"ל.

אַחַת מִתּוֹרוֹת הַמַּגִּיד מִמֶּעֶזְרִיטְשׁ שֶׁשָּׁמַע רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בִּהְיוֹתוֹ שָׁם בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה – שִׁלְהֵי קַיִץ תקכ"ד עַד אַחֲרֵי חַג הַפֶּסַח תקכ"ה:

"אָנֹכִי עָשִׂיתִי אֶרֶץ, וְאָדָם עָלֶיהָ בָּרָאתִי". "אָנֹכִי" מִי שֶׁאָנֹכִי, שֶׁהוּא נֶעְלָם וְנִסְתָּר גַּם מִנֶּאֱצָלִים הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹנִים, הִלְבִּישׁ עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּכַמָּה צִמְצוּמִים לְהַאֲצִיל הַנֶּאֱצָלִים וְלִבְרֹא הַנִּבְרָאִים, שְׁרָפִים חַיּוֹת וְאוֹפַנִּים מַלְאָכִים וְעוֹלָמוֹת עַד אֵין מִסְפָּר, וּבְצִמְצוּמִים עַד אֵין שִׁעוּר, "עָשִׂיתִי אֶרֶץ" הַלֵּזוּ הַגַּשְׁמִית. "וְאָדָם עָלֶיהָ בָּרָאתִי", הָאָדָם הוּא תַּכְלִית הַהִתְהַוּוּת, וּבָרָאתִי בְּגִימַטְרִיָּא תַּרְיָ"ג הוּא תַּכְלִית הָאָדָם, וְכִדְאִיתָא [וּכְפִי שֶׁכָּתוּב] בַּ'פַּרְדֵּס' בְּשֵׁם סֵפֶר הַבָּהִיר, "אָמְרָה מִדַּת הַחֶסֶד לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִימֵי הֱיוֹת אַבְרָם בָּאָרֶץ, לֹא הֵצַרְכְּתִי אֲנִי לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתִּי, שֶׁהֲרֵי אַבְרָם עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ בִּמְקוֹמִי". כִּי אַבְרָהָם שֶׁהוּא נְשָׁמָה בַּגּוּף, וְעוֹסֵק בְּהַכְנָסַת אוֹרְחִים לְפַרְסֵם אֱלֹקוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ בָּעוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן, הוּא לְמַעְלָה בְּמַעְלָה וּבְמַדְרֵגָה לְגַבֵּי מִדַּת הַחֶסֶד דַּאֲצִילוּת. וְ"אָמְרָה מִדַּת הַחֶסֶד לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא", הוּא קִנְאַת מִדַּת הַחֶסֶד דַּאֲצִילוּת, אֲשֶׁר קִנְאָה בַּעֲבוֹדַת אַבְרָהָם עָלָיו־הַשָּׁלוֹם.

יום שלישי

יום ראשון — כג חשון — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: תולדות, פ' ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קח־קיב.
תניא: ל. מודעת . . . ומספר וד"ל.

צוויי און צוואַנציג מאָל האָט מען ארעסטירט דעם צ"צ אויף דער אסיפת הרבנים אין פעטערבורג, תר"ג, פאר זיין אנטקעגענשטעלען זיך דער פאָדערונג פון דער מלוכה וועגען שינוים בחנוך וכו'. דער מיניסטער האט אים געפרעגט: דאָס איז דאָך מרידה במלכות? דער צ"צ האָט געענטפערט: מורד במלכות איז חייב מיתה בגוף, אָבער מורד במלכות שמים איז חייב מיתה בנפש. איז וואָס איז גרעסער?

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תרגום

עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם פַּעַם אָסְרוּ אֶת הַ"צֶּמַח צֶדֶק" בַּאֲסִיפַת הָרַבָּנִים בְּפֶטֶרְבּוּרְג, תר"ג, בִּגְלַל הִתְנַגְּדוּתוֹ לִדְרִישַׁת הַמַּלְכוּת אוֹדוֹת שִׁנּוּיִים בְּחִנּוּךְ וְכוּ'. שְׁאָלוֹ הַשַּׂר: זוֹ הֲרֵי מְרִידָה בַּמַּלְכוּת? הֵשִׁיב הַ"צֶּמַח צֶדֶק": מוֹרֵד בַּמַּלְכוּת חַיָּב מִיתָה בַּגּוּף, אַךְ מוֹרֵד בְּמַלְכוּת שָׁמַיִם חַיָּב מִיתָה בַּנֶּפֶשׁ. מָה אִם כֵּן גָּדוֹל יוֹתֵר?

יום רביעי

יום שני — **כד חשון** — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: תולדות, שני עם פירש"י.
תהלים: קיג־קיח.
תניא: לא. נודע . . .האברים כו'.

בָּעִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים צָרִיךְ לְהִסְתַּכֵּל בְּמִי שֶׁהוּא לְמַטָּה מִמֶּנּוּ, וּלְהוֹדוֹת לַה'־יִתְבָּרֵךְ כִּי־טוֹב, עַל חַסְדּוֹ אִתּוֹ עִמּוֹ. –

בָּעִנְיָנִים הָרוּחָנִיִּים צָרִיךְ לְהִסְתַּכֵּל בְּמִי שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ, וּלְהִתְחַנֵּן לַה' שֶׁיִּתֵּן לוֹ דֵּעָה טוֹבָה לְהִתְלַמֵּד מִמֶּנּוּ, וְכֹחַ וְעֹז שֶׁיּוּכַל לַעֲלוֹת בְּעִלּוּי.

יום חמישי

יום שלישי — **כה חשון** — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: תולדות, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: לב. ברך . . . כנפש תדרשנו.

השגחה העליונה ברייגנט יעדען אין זיין וואוינאָרט צוליב חיזוק היהדות והרבצת התורה.

ווען מען אַקערט און מען פאַרזייט – וואַקסט.

תרגום

הַהַשְׁגָּחָה הָעֶלְיוֹנָה מְבִיאָה כָּל אֶחָד לִמְקוֹם מְגוּרָיו לְשֵׁם חִזּוּק הַיַּהֲדוּת וְהַרְבָּצַת הַתּוֹרָה.

כַּאֲשֶׁר חוֹרְשִׁים וְזוֹרְעִים – צוֹמֵחַ.

יום שישי

יום רביעי — **כו חשון** — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: תולדות, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: להבין איך . . . ה' דוקא.

הַדֶּרֶךְ הָאֲמִתִּי הוּא שֶׁצְּרִיכִים לָדַעַת מַהוּת עַצְמוֹ, בְּהַכָּרָה אֲמִתִּית בְּחֶסְרוֹנוֹת עַצְמוֹ וּבְמַעֲלוֹת עַצְמוֹ. וְכַאֲשֶׁר יוֹדְעִים אֶת הַחֶסְרוֹנוֹת – לְתַקְּנָם בַּעֲבוֹדָה בְּפֹעַל, וְלֹא לָצֵאת יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּאֲנָחוֹת בִּלְבַד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שבת קודש

יום חמישי | כז חשון | ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: תולדות, חמישי עם פירש״י.
תהלים: קכ־קלד.
תניא: עיין ע״ח . . . אפים כנודע.

ר״א הלוי מהאמלי סיפר: כשבאתי לליאזנא מצאתי מזקני החסידים שהיו מחסידי הה״מ והרה״ק הרמ״מ מהאראדאק, והוה מרגלא בפומייהו: האָב האָלט א אידען, וועט השי״ת דיך האָלט האָבען, טו א טובה א אידען, וועט השי״ת דיר א טובה טאָן, זיי מקרב א אידען, וועט השי״ת דיר מקרב זיין.

תרגום

רַבִּי אַיְיזִיק הַלֵּוִי מֵהָאָמְלִי סִפֵּר: כְּשֶׁבָּאתִי לְלִיאָזְנָא מָצָאתִי מִזִּקְנֵי הַחֲסִידִים שֶׁהָיוּ מֵחֲסִידֵי הָרַב הַמַּגִּיד וְהָרַב הַקָּדוֹשׁ הָרַב מְנַחֵם מֵעֶנְדְּל מֵהָאָרָאדָאק, וַהֲוָה מַרְגְּלָא בְּפוּמַיְיהוּ [וְהָיוּ רְגִילִים לוֹמַר]: ״אֶהוֹב יְהוּדִי, ה׳ יִתְבָּרֵךְ יֹאהַבְךָ. עֲשֵׂה טוֹבָה לִיהוּדִי, ה׳ יִתְבָּרֵךְ יֵיטִיב לְךָ. קָרֵב יְהוּדִי, ה׳ יִתְבָּרֵךְ יְקָרֶבְךָ״.

אגרות קודש

ב״ה, ח׳ מ״ח, תשט״ו
ברוקלין.

הרה״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ מוה״ר צבי שי׳

שלום וברכה!

לאחרי השתיקה הארוכה נעם לי לקבל מכתבו ממוצש״ק בו כותב איך שהסתדרו הענינים בהת״ת וסידור הכתות השונות, ונהניתי במאד מאד ממה שהמציא כמה ענינים בקנאת סופרים בין התלמידים שבטח יביא פירות לעורר בהם כחות הפנימים שיש בכאו״א מישראל שיתגלו בפועל וישפיעו על חייהם היום יומים, ובהמשך לזה נכונה מאד סברתו לסדר מנין בעדם כיון שזה נותן מקום לבחירת גבאי שמש מבין הנערים גופא, והרי ידוע עד כמה הנוער שבארצוה״ב להוט אחרי סידורים שיש להם אופן של טים Team ובמילא יש לו לידער, קעפטיין וכו׳ וכו׳. כן עושה רושם טוב התכנית שלו אודות הלימוד עם המבוגרים שקראם להיות חלונות ליהדות ובטח ראה ג״כ המאמרים אודות התפלה והחלקים שלהם שנדפסו בהטאקס וטיילס אף שכתוב לצעירים, אבל הנקודה והיסוד של מאמרים אלו אמיתים, ובטח יביאו לו תועלת בהרצאותיו הוא.

כמו שכתבתי לו במכתבי מאז שאף שלא תמיד יש להבליט נקודה הבאה לקמן אבל צריכה להיות מטרה בהעלם עכ״פ, והוא שכל פגישה והרצאה הנה יתוסף מזה אצל השומעים מרץ וידיעה בהנוגע למצות מעשיות בפועל בחיי היום יומים כי סו״ס ה״ז כל האדם, ומובן ג״כ מכש״כ וק״ו מהמובא בחסידות בכ״מ אשר השכלה היותר נעלית צריכה להביא לבכן, והבכן צריך לפעול במעשה בפועל והאריכות בדבר הפשוט בטח למותר ובודאי שיש למצוא אופן דיפלומטי אם מוכרחים לזה שלא ירגישו כ״כ הכוונה דכל הרצאה...

בברכת הצ׳ בכהנ״ל.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון כ"א מרחשון ~

טומאת אויר ארץ העמים

הלכות טומאת מת פרק יא, הלכה א: אֶרֶץ הָעַמִּים – בַּתְּחִלָּה גָּזְרוּ עַל גּוּשָׁהּ כְּלִבַּד, כְּבֵית הַפֶּרֶס, וְלֹא הָיוּ מְטַמְּאִין אֶלָּא הַמְהַלֵּךְ בָּהּ, אוֹ נוֹגֵעַ אוֹ נוֹשֵׂא מֵעֲפָרָהּ. חָזְרוּ וְגָזְרוּ עַל אֲוִירָהּ שֶׁיְּטַמֵּא, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע וְלֹא נָשָׂא, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁהִכְנִיס רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ לַאֲוִיר אֶרֶץ הָעַמִּים, נִטְמָא.

והקשה ה'משנה למלך':

לדעת התוספות (נזיר נד.ב, ד"ה ארץ) יש שני אופנים בטומאת 'אויר ארץ העמים': א. כשהאדם מאהיל בגופו על עפר ארץ העמים. וגזרו שיהא כמאהיל על המת מפני מתי המבול או מפני רוב מישראל שנהרגו בחוץ לארץ. וזו טומאת אוהל וודאית וטעונה הזאת שלישי ושביעי (כמו בטומאת עפרה שבהל' ב). ב. כשיש הפסק בין האדם לבין עפר ארץ העמים, כגון הנכנס בשידה תיבה ומגדל, שאין כאן טומאת אוהל כי הדבר המפסיק חוצץ בינו לבין העפר. וגזרו על האויר עצמו שיהא טמא כדי שלא יצאו מארץ ישראל לחוץ־לארץ. ועל טומאה זו אמרו בגמרא (נזיר שם) שאינה טעונה הזאת שלישי ושביעי.

ולפי זה צריך להבין:

מלשון הרמב"ם כאן ("כיון שהכניס ראשו ורובו לאויר ארץ העמים, נטמא") מובן שהכוונה גם ל'טומאת אוהל', כשמאהיל בגופו על הטומאה. ואם כן, איך כתב (בהל' ב) ש"הנטמא באוירה אין צריך שלישי ורביעי", הרי משמעות הגמרא היא שרק בטומאת אויר (כשאינו מאהיל על הטומאה) אין צורך בהזאת שלישי ושביעי, ומנין שגם כשמאהיל על עפר ארץ העמים "אין צריך שלישי ורביעי"?

ותירץ:

משמעות הגמרא היא שטומאת אוהל (כשמאהיל על עפר ארץ העמים) טעונה הזאת שלישי ושביעי ככל טהרה מטומאת מת, כיון שנוקטים כדעת חכמים שגוי שמת מטמא טומאת אוהל (ראה רש"י שבת יד, ב ד"ה על), ואילו טומאת אוירה (כשאינו מאהיל) אינה טעונה הזאת שלישי ושביעי כיון שזו גזירה חדשה (שהרי אין חשש לטומאת מת). אך הרמב"ם פסק (לעיל פ"א הי"ג) כרבי שמעון בר יוחאי שגוי אינו מטמא באוהל. ואם כן, כשם שטומאת אויר (בלא אוהל) היא גזירה חדשה (ולכן אינה טעונה הזאת שלישי ושביעי) כך גם טומאת אוהל בארץ העמים היא גזירה חדשה ולכן אינה טעונה הזאת שלישי ושביעי.

וצריך לומר כי לדעת הרמב"ם גזירת 'אויר ארץ העמים' היא משום מתי מבול, וטומאת אוהל בגוי היא גזירה חדשה (כי אין חשש לטומאת אוהל), ולא כמו שכתבו התוספות שהיא מפני רוב מישראל שנהרגו בחוץ־לארץ.

~ יום שני כ"ב מרחשון ~

מה מעכב בפני הטומאה?

הלכות טומאת מת פרק יג, הלכה ד: וְאֵלּוּ מְכִיאִין, וְלֹא חוֹצְצִין: הָאָדָם... וְאֹכָלִין טְמֵאִים אוֹ מֶכְשָׁרִין, שֶׁדָּבָר טָמֵא אֵינוֹ חוֹצֵץ.

בהלכה זו הרמב"ם מדבר על שני סוגי מאכלים: מאכלים טמאים ומאכלים שהוכשרו לקבל טומאה (על ידי שנגעו במשקה), ואומר ששניהם אינם חוצצים, כיון 'שדבר טמא אינו חוצץ'. כלומר, גם דבר הראוי לקבל טומאה אינו חוצץ משום שהוא עצמו נטמא כעת מהטומאה.

ובפשטות נראה שהטעם לכך הוא כי דבר שהוא עצמו נטמא מהמת, אין בכוחו למנוע מהטומאה להמשיך ולהתפשט הלאה.

אך להלן (פט"ו הל' ה) פסק הרמב"ם, "שתי וערב (חוטים העומדים לאריגה) המנוגעים" אינם חוצצים בפני הטומאה. והרי חוטים אלו אינם מקבלים טומאת מת אלא רק טומאת נגעים, ואף על פי כן אינם חוצצים מטומאת מת. ואם כן יסוד הדין הוא כי כל דבר טמא אין בכוחו לחצוץ מטומאת מת, למרות שהוא עצמו אינו נטמא בה (ראה חידושי רבי שמואל ב"ב סי' טו, ג ובהערות לחידושי הר"י מגאש ב"ב יט, ב הערה יד).

אמנם כתב ה'משנה אחרונה' (אהלות יג, ו) כי דין שתי וערב שונה מדינו של דבר המקבל טומאת מת: שתי וערב אינם חוצצים רק כאשר כבר נטמאו בפועל, ואילו שאר דברים אינם חוצצים משום שהם ראויים לקבל טומאה אע"פ שעדיין לא נטמאו, שהרי עכשיו הם עצמם נטמאים על ידי המת.

ולגבי דבר המקבל טומאה מדרבנן אך לא מדאורייתא,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ה'משנה למלך' (פי"ב ה"ב) הוכיח מדברי התוספות (ב"ב כ, א ד"ה ועכו"ם) שלענין זה קובע רק הדין מדאורייתא, ולכן דבר שמקבל טומאה רק מדרבנן, עדיין בכוחו לחצוץ בפני הטומאה.

וטעם הדבר: טומאה מדאורייתא יוצרת מציאות רוחנית על החפץ, אבל טומאה מדרבנן אין בכוחה לשנות את עצם החפץ אלא שחכמים גזרו שהאדם הנוגע בה יטמא, אך החפץ עצמו נותר כשהיה ולכן בכוחו לחצוץ בפני הטומאה (משנת יעקב עמ' רב).

יום שלישי כ"ג מרחשון

הלכה למשה מסיני או תקנת חכמים?

הלכות טומאת מת פרק יז, הלכה א: זִיז שֶׁהוּא יוֹצֵא מִפֶּתַח הַבַּיִת, וּפָנָיו לְמַטָּה... הֲרֵי זֶה מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה בְּכָל שֶׁהוּא. וְדָבָר בָּרוּר הוּא, שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בַּהֲבָאַת טֻמְאָה כָּזוֹ, שֶׁאֵינָהּ בְּאֹהֶל טֶפַח הַבָּרִיא – אֵינָהּ אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם.

בפירוש המשניות (אהלות פי"ד מ"א), לאחר שמפרט את דיני טומאת הזיז, מסיים הרמב"ם: "ואלו השיעורים כולם הלכה למשה מסיני". ואולם כאן הוא כותב כ'דבר ברור' שטומאת הזיז היא רק מתקנת חכמים, ולכאורה נראה שחזר בו מדבריו בפירוש המשניות.

אך יש שביארו כי אין סתירה בין הדברים, שכן מצאנו שלחכמים נמסרה הסמכות לקבוע את פרטי דין דאורייתא, כגון איסור מלאכה בחול המועד שאע"פ שהוא מדאורייתא יש בכוח חכמים להקל בו משום הפסד ממון (למרות שבדרך כלל אין להקל מחמת כך בדין דאורייתא), משום שהתורה מסרה להם את הסמכות לקבוע על פי שיקול דעתם את המותר והאסור בדין זה.

וכן בעניינו: הלכה למשה מסיני כי לעיתים יש דין אוהל אפילו בפחות מטפח, והדבר מסור לחכמים לקבוע באיזה אופן, כפי מה שיראה בעיניהם (סדרי טהרות אהלות קעז, ב).

ויש שביארו על פי דברי הרמב"ם לגבי חיוב מצוות שבקרקע בארצות עמון ומואב, שבהלכות תרומות (פ"א ה"ו) כתב כי הן נוהגות בארצות אלו "מדברי סופרים ונביאים", ואילו בהלכות מתנות עניים (פ"ו ה"ה) כתב: "והלכה למשה מסיני שיהיו מפרישין בארץ עמון ומואב מעשר עני בשביעית" (בשונה מארץ ישראל שבה אין מעשרים בשנה השביעית), ולכאורה הדברים תמוהים, כי אם כל עיקר חיוב תרומות ומעשרות נוהג בארצות אלו רק מדברי סופרים, כיצד תיתכן התייחסות לכך מהלכה למשה מסיני?

ומחדש הרדב"ז (הל' תרומות שם):

אמנם חיוב זה התחדש על ידי חכמים, אולם הקב"ה הראה למשה רבינו מלכתחילה את כל מה שעתידים לחדש במהלך הדורות, ואמר לו כי כאשר יתקנו מעשרות בארץ עמון ומואב – ינהג בה מעשר עני בשביעית.

וכן יש לומר בנידון דידן: אמנם עצם טומאת זיז היא מדרבנן, אולם מלכתחילה נמסר למשה מסיני שכאשר יתקנו טומאת זיז יהא שיעורה בכך וכך (משנת יעקב).

יום רביעי כ"ד מרחשון

איך ניצלים מהטומאה?

הלכות טומאת מת פרק כ, הלכה ה: אֵין הַכְּלוּעִין נִצּוֹלִין אֶלָּא בְּבֶטֶן נֶפֶשׁ חַיָּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; אֲבָל הַכְּלוּעִין בְּגוּף הַכֵּלִים וְהָאֲבָנִים, אֵינָם נִצּוֹלִין.

הראב"ד משיג על כך: "הרבה עיינתי וחשבתי, ולא נתברר לי דבר זה ראיה ברורה...". ואף מוסיף שלכאורה יש ראיה להיפך מהמשנה "ספוג שבלע משקין טמאין ונפל לאויר התנור – טמא, שסוף המשקין לצאת". כלומר: המשקים הטמאים הספוגים בספוג מטמאין את התנור, ואין הספוג 'מציל' מפני הטומאה כי מאחר וסופם לצאת ממנו אין זו בליעה גמורה, ואם־כן טומאה הבלועה שאין סופה לצאת לא מטמאה, גם כשהיא בלועה בספוג ולאו דווקא בבעלי חיים.

והראב"ד עצמו מנסה ליישב את הרמב"ם כי יתכן והטעם האמור במשנה "שסוף המשקין לצאת" הוא טעם כללי לכל דבר הבלוע בכלים, כי רק הבלוע בבעלי־חיים נחשב כ"אין סופו לצאת" משום שהחיות של בעלי־החיים סוגרת על הדבר הבלוע ומונעת ממנו לצאת, אך הבלוע בדומם יכול לצאת, ואף שלא ייצא ממילא, כיון שיוכל לצאת על ידי פעולת אדם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נחשב "סופו לצאת" (ע"פ "מים טהורים" כלים פ"ט משנה ו, חרד"נ ג).

ועוד יש לחלק בין דבר גוש למשקה: משקה הנבלע בכלי אינו ניכר כלל במקומו, והרי הוא מאבד את חשיבותו ובטל לגבי הכלי ואינו מטמא אלא אם כן סופו לצאת, ולכן במשקים נאמר במשנה שמטמאים משום שסופם לצאת. אך דבר גוש הניכר בפני עצמו אינו מתבטל לדבר שבו הוא בלוע, ולכן מטמא אף כשאין סופו לצאת, והבלוע בבעלי חיים אינו מטמא כי בעל החיים נחשב העיקר והנבלע טפל ובטל אליו אף כשהוא גוש (מים טהורים שם. סדרי טהרות כלים קה, א-ב).

יום חמישי כ"ה מרחשון

קדירה כחלק מתקרה

הלכות טומאת מת פרק כג, הלכה ד: אֲרֻבָּה שֶׁבֵּין בַּיִת לַעֲלִיָּה, וְטֻמְאָה בַּבַּיִת, וּקְדֵרָה נְתוּנָה עַל פִּי אֲרֻבָּה, וּנְקוּבָה בְּכוֹנֵס מַשְׁקֶה – הַקְּדֵרָה טְמֵאָה, וְהָעֲלִיָּה טְהוֹרָה.

בהלכה זו מדובר על קדירה המונחת בפתח שבין הקומה התחתונה לקומה העליונה, ובקומה התחתונה נמצא מת. כאשר הקדירה שלמה, היא 'סותמת' את הפתח ומונעת מהטומאה לעלות לקומה העליונה, אך כאשר יש בקדירה נקב בשיעור שמשקה יכול לחדור דרכו, דינה תלוי במחלוקת תנאים (אהלות פ"ה מ"ב), והרמב"ם פוסק כדעת בית הלל שהעליה טהורה והקדירה טמאה.

והטעם, כי מעיקר הדין למרות הנקב, הקדירה נחשבת כאטומה ואין הטומאה חודרת לתוכה, ורק מדרבנן החמירו שהקדירה עצמה תיטמא, אך לא החמירו שתחדור הטומאה דרכה ותטמא גם את מה שמעליה (רא"ש וברטנורא שם).

מאידך, לגבי הדין שכלי חרס אטום מונע מהטומאה לחדור לתוכו, פוסק הרמב"ם (פכ"ב ה"ג) שאם כלי העשוי למאכלים ומשקים ניקב בשיעור שמשקה יכול לחדור דרכו, כבר אינו נחשב אטום ואינו חוצץ בפני הטומאה. ולכאורה הדברים סותרים לדבריו בהלכה זו שבנקב בשיעור זה עדיין הקדירה נחשבת כאטומה!

והביאור: אמנם כאשר הכלי ניקב בשיעור זה אין הוא נחשב כאטום ולכן הטומאה חודרת לתוכו, אך כאשר הכלי מונח על הארובה, הרי הוא מצטרף לדפנות ונעשה כחלק מהם ולכן דינו כדין תקרת הבית עצמה, שכל עוד אין בה נקב בשיעור טפח אין הטומאה עוברת דרכה.

(תוספות יו"ט כלים סוף פ"ט, וראה 'יד הלוי' אהלות פ"ה מ"ב)

יום שישי כ"ו מרחשון

פרה אדומה זקנה

הלכות פרה אדומה פרק א, הלכה א: מִצְוַת פָּרָה אֲדֻמָּה, שֶׁתִּהְיֶה בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים אוֹ בַּת אַרְבַּע; וְאִם הָיְתָה זְקֵנָה – כְּשֵׁרָה.

ויש לתמוה:

בהמה זקנה אינה כשרה לקרבן (הל' איסו"מ פ"ב ה"ו). ואם כן, מדוע פרה אדומה זקנה כשרה?

ויש לומר:

'זקנה' פוסלת בקדשי מזבח, אך אינה פוסלת בפרה אדומה שהיא מקדשי בדק הבית. ולכן פרה אדומה אינה ככל הקדשים והדין ש"מומים הפוסלים בקודש פוסלים בפרה" (להלן ה"ז) צריך לימוד מיוחד מהפסוק ("אשר אין בה מום"), כי היה מקום לומר שהיות והיא מקדשי בדק הבית אין מומים פוסלים בה, ובא הכתוב ללמד שהמומים כן פוסלים בה. אמנם 'זקנה' פוסלת בקרבן לא מחמת מום, ולכן אינה פוסלת בפרה אדומה.

אלא שיש להקשות:

להלן (ה"ז) כתב הרמב"ם "כל הפוסל את הקדשים למזבח פוסל את הפרה אף ע"פ שהיא כקדשי בדק הבית הואיל וקראה הכתוב חטאת". ואם כן, מדוע 'זקנה' הפוסלת בכל הקרבנות כשרה בפרה אדומה?

והביאור:

שני מיני 'זקנה' הם: א. 'זקנה' המתבטאת בתשישות כוח. כמו באדם ש'זקנה' פוסלת אותו לעבודה במקדש, לא משום שהוא זקן בשנים אלא כי הוא "זקן שהגיע להיות רותת ורועד כשהוא עומד" (הל' ביאת המקדש פ"ז הי"ב), כך בבהמה – 'זקנה' כזו פוסלת לקרבן (הל' איסורי מזבח פ"ב ה"ו). וגם בפרה אדומה – 'זקנה' כזו נחשבת מום ופוסלת. ב. 'זקנה' בשנים, ושיעורו מתחלק בין סוגי הבהמות (בצאן – משתי שנים, ובבקר – משלוש שנים. הל' מעשה הקרבנות פ"א הי"א). ופסולה מדרבנן מפני הכבוד. ואם כן "דוקא בפסול שפוסל בקדשים מן התורה פוסל בפרה, משום דחטאת קרייה רחמנא", אבל ב'זקנה' מצד ריבוי השנים ובקרבנות אינה קריבה מדרבנן – "אינו פוסל בפרה משום דקדשי בדק הבית היא".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ שבת קודש כ"ז מרחשון ~

הזאה בשבת על ידי קטן

הלכות פרה אדומה פרק ב, הלכה ה: שֶׁהַהַזָּיָה אֵינָהּ דּוֹחָה שַׁבָּת.

איסור ההזאה בשבת הוא מדרבנן משום 'תיקון גברא', היינו שפועלת תיקון באדם שמזים עליו, שנעשה טהור, ואין לעשות תיקון בשבת (רש"י פסחים סה, ב).

ויש לעיין:

כתב הרמב"ם (להלן ה"ז) שתהליך הטהרה כולו, כולל ההזאה עצמה, נעשה על ידי קטנים. והנה, יש סוברים כי אע"פ שאסור לתת לקטן בידיים לעבור על איסור, במקום מצוה מותר לעשות כן משום חינוך, ולכן מותר לתת לתינוק לתקוע בשופר בראש השנה שחל בשבת (ראה תוס' ר"ה לג, א) וכן מותר להאכילו מקרבן פסח אף שאינו מנוי עליו (תוס' פסחים פח, א). ואם כן, מדוע אסור לתת לו לקיים מצות הזאה בשבת?

ומבאר ה'ישועות יעקב' (או"ח סי' שמג ס"ד):

יש שני סוגי תקנות חכמים: א. תקנה שנועדה כסייג לאיסור תורה, כגון איסור תקיעה בשופר בשבת מחשש שמא יעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים. ב. דבר האסור מצד עצמו, כגון פעולה של תיקון באדם וכיוצא בזה.

ולגבי האיסורים מהסוג הראשון התירו חכמים לתת לקטן לעבור עליהם לצורך חינוך, כי האיסור הוא מחשש שיבוא לידי איסור תורה, כגון שיעביר את השופר ברשות הרבים, והקטן בלאו־הכי אינו מצווה על איסורים ואף אם יעשה זאת לא יעבור על איסור. אולם בפעולות האסורות מחמת עצמן, כגון הזאה שאסורה משום תיקון גברא, אין היתר לתת לקטן לעבור על כך לשם חינוך.

ויש שביארו באופן אחר:

ההיתר לתת לקטן לעבור על איסור משום חינוך למצוה הוא רק במצוה של הקטן עצמו, אך אין לתת לו לעבור על איסור לצורך קיום מצוה של אחר, ובהזאה הרי המזה אינו מקיים מצוה אלא מסייע לטמא לקיים את המצוה שלו להיטהר, ולכן אין להתיר לקטן לעבור על איסור הזאה בשבת לצורך מצוה זו (פרי יצחק א, יא בסופו).

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום רביעי עמ' ב

מקום שהועילה המשמעות הפשוטה של הכתוב ללמוד ממנה שמשלם מיטב שדהו של המזיק. ומבארת הגמרא: **אַהֲנֵי גְּזֵרָה שָׁוָה, כִּדְקָאַמְינָא** – כפי שאמרנו למעלה, שבמקרה שבו הקרקע המעולה של הניזק שוה כמו הקרקע הגרועה של המזיק, משלם המזיק מהקרקע הגרועה שלו. **וואַהֲנֵי קְרָא, כְּגוֹן דְּאִית לֵיהּ לְמַזִּיק** שתי קרקעות, האחת **עֲדִיתִית, וְהשניה זִיבּוּרִית, וְעֲדִיתִית לְנִיזָּק,** – ולניזק יש קרקע עדית, אך אינה מעולה כמו העדית של המזיק, **וְכן הקרקע הזִיבּוּרִית דְּמַזִּיק לֹא שַׁוְיָא כְּעֲדִית דְּנִיזָּק** – אינה שוה כמו הקרקע המעולה של הניזק, ונמצא שלמזיק אין קרקע השוה לקרקע המעולה של הניזק, אלא או קרקע משובחת ממנה, או גרועה ממנה, ובאופן זה למדים אנו מהמשמעות של הכתוב **דְּמְשַׁלֵּם לֵיהּ מֵמִיטַב דִּידֵיהּ** – שישלם מהקרקע המעולה של המזיק, והחידוש בזה הוא, **דְּלֹא מָצֵי אָמַר לֵיהּ** – המזיק לניזק **תָּא אַתְּ גְּבֵי מִזִּיבּוּרִית** – בא ותגבה את חובך מהקרקע הגרועה שלי, שהרי איני חייב לשלם לך בקרקע השוה יותר מהקרקע המשובחת שיש לך, **אֶלָּא גְּבֵי מֵמִיטַב** – לכך בא הלימוד ממשמעות הכתוב לומר שבמקום שאין המזיק יכול לשלם לו מה'מיטב שדהו' של הניזק, עליו לשלם לו מ'מיטב שדהו' של המזיק ולכן גובה מהקרקע המשובחת של המזיק.

הגמרא ממשיכה לבאר את הברייתא שהובאה לעיל. נאמר בברייתא: **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, לֹא בָא הַכָּתוּב אֶלָּא לִגְבּוֹת לְנִזָּקִין מִן הָעֲדִיתִית, וְכָל וָחוֹמֶר לְמשלם חובו לְהֶקְדֵּשׁ** שצריך לשלם בקרקע עדית שלו.

מבררת הגמרא: **מַאי** כָּל וָחוֹמֶר לְהֶקְדֵּשׁ – באיזה תשלומים להקדש מדובר, **אִילֵימָא** שמדובר באופן **דְּנָגַח תּוֹרָא** דידן **לְתוֹרָא דְּהֶקְדֵּשׁ** – שנגח שור של הדיוט, את השור של הקדש, הלא **'שׁוֹר רֵעֵהוּ' אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ**, ולמדים מכך שהנוגח שור של הקדש פטור מלשלם, וכיון שכן לא יתכן שהלימוד שהתשלומים להקדש צריכים להיות מעדית נכסיו הוא באופן זה.

אֶלָּא הקל וחומר בא ללמדנו **לְאוֹמֵר** חֲרֵי עָלַי לתת מָנֶה – מאה דינרים **לְבֶדֶק הַבַּיִת** של בית המקדש, ואין לו במה לפרוע אלא מן הקרקע, **דְּאָתֵי** – שבא הַגְּזָבָר **וְשָׁקִיל** – וגובה את החוב **מֵעֲדִיתִית** של הנודר.

מקשה הגמרא: **לֹא יְהֵא אֶלָּא כבַעַל חוֹב** –לא יהא הגזבר עדיף מאדם שהלוה כסף לחבירו,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום ראשון כ"א מרחשון ~

הִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר דין מי שהיה חופר בשדה ומצא מתים רבים או הרוגים אם חושש לבית הקברות, היה חופר ומצא מת מושכב כדרך הנקברים או שנים או שלושה אם צריך לבדוק, ודין גוים אם יש להם טומאת קברות, למי יש תבוסה ושכונת קברות, וכיצד בודקים, גל טמא שנתערב עם שני גלים טהורים, המאהיל על בור שמפילים בו נפלים, ואם הוא ספק מה דינו.

א. מִי שֶׁהָיָה חוֹפֵר בְּשָׂדֶה וּמָצָא מֵתִים רַבִּים בְּגַמָּא אַחַת זֶה עַל גַּב זֶה אוֹ זֶה בְּצַד זֶה, אוֹ שֶׁמָּצָא הֲרוּגִים, אוֹ שֶׁמָּצָא מֵת יוֹשֵׁב אוֹ רֹאשׁוֹ בֵּין בִּרְכָּיו - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא מָקוֹם זֶה בֵּית הַקְּבָרוֹת הָיָה[2]; אֶלָּא נוֹטֵל הַמֵּת שֶׁמָּצָא, וְנוֹטֵל כָּל הֶעָפָר הַתְּחוּחַ[3] שֶׁתַּחְתָּיו, וְחוֹפֵר בִּבְתוּלַת קַרְקַע[4] שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת[5], וּמוֹצִיא הַכֹּל, וּשְׁאָר הַשָּׂדֶה בְּחֶזְקַת טָהֳרָה כְּשֶׁהָיְתָה קֹדֶם שֶׁיִּמְצָא. וְעָפָר זֶה עִם שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת שֶׁחוֹפֵר הוּא הַנִּקְרָא תְּבוּסַת הַמֵּת[6].

2) מפני שיהודים אינם קוברים כך. 3) העפר הרך. 4) אדמה שלא הזיזוה מעולם ממקומה. 5) כעובי שלוש אצבעות. 6) עפר שהתבוסס בדם המת. מלשון המקרא (יחזקאל טו, ו): מתבוססת בדמיך.

ב. שָׂדֶה שֶׁנֶּהֱרְגוּ בָהּ הֲרוּגִים[7] - מְלַקֵּט כָּל הָעֲצָמוֹת שֶׁבָּהּ, וַהֲרֵי הִיא טְהוֹרָה[8]. וְכֵן הַמְפַנֶּה קִבְרוֹ[9] מִתּוֹךְ שָׂדֵהוּ - מְלַקֵּט כָּל הָעֲצָמוֹת עֶצֶם עֶצֶם וַהֲרֵי הִיא טְהוֹרָה וְכֵן בּוֹר שֶׁמְּטִילִים בְּתוֹכוֹ נְפָלִים אוֹ הֲרוּגִים[10] - מְלַקֵּט כָּל הָעֲצָמוֹת שֶׁבּוֹ עֶצֶם עֶצֶם וַהֲרֵי הוּא טָהוֹר[11].

7) והם מוטלים על פני השדה גלויים. והמדובר כשיש להם קוברים, שאם אין להם, דינם כמת מצוה ואסור לפנותם. 8) ואינו צריך ליטול את תבוסתם. 9) שקבר שם המת על מנת לפנותו (רא"ש שם). [ובמשנה אחרונה למשנתנו מפרש על פי התוספתא שם הלכה ה: "מי שנפחת קברו לתוך שדהו אומרים לו לקט עצם עצם והכל טהור". פירוש, שהיה קבר לא רחוק משדהו ונפרצה מחיצת הקבר ונתגלגל המת לתוך שדהו. וכן פירש גם בסדרי טהרות]. 10) בלי כוונה לקוברם שם. 11) בבא זו משמיעה אותנו רבותא, שלא רק אם נמצאו גלויים במקום שנהרגו אין להם תבוסה, אלא אפילו אם השליכום בכוונה לתוך הבור, אבל בלי כוונת קבורה, הדין כן.

ג. הָיָה חוֹפֵר וּמָצָא מֵת מֻשְׁכָּב כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹבְרִין הַמֵּתִים - נוֹטְלוֹ וְאֶת תְּבוּסָתוֹ. וְכֵן אִם מָצָא שְׁנַיִם - נוֹטֵל כָּל אֶחָד מֵהֶן וּתְבוּסָתוֹ עִמּוֹ, וְכָל הַשָּׂדֶה טְהוֹרָה. מָצָא שְׁלֹשָׁה מֵתִים, כָּל אֶחָד מֵהֶן מֻטָּל כְּדֶרֶךְ הַנִּקְבָּרִין, אִם יֵשׁ בֵּין זֶה לָזֶה מֵאַרְבַּע אַמּוֹת וְעַד שְׁמוֹנֶה, כִּמְלֹא מִטָּה[12] וְקוֹבְרֶיהָ - הֲרֵי זֶה חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא בֵּית הַקְּבָרוֹת הוּא זֶה[13], וְצָרִיךְ לִבְדֹּק מִן הָאַחֲרוֹן עֶשְׂרִים אַמָּה, שֶׁהֵן כִּשְׁתֵּי מְעָרוֹת וְחָצֵר שֶׁבֵּינֵיהֶם[14]. וְאִם לֹא מָצָא שָׁם מֵת אַחֵר - הֲרֵי אוֹתָן הָעֶשְׂרִים שֶׁבְּדַק טְהוֹרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן שְׁכוּנַת קְבָרוֹת[15]. מָצָא מֵת אֶחָד בְּסוֹף עֶשְׂרִים אַמָּה - צָרִיךְ לִבְדֹּק מִמְּנוּ עֶשְׂרִים אַמָּה אֲחֵרוֹת, לְפִי שֶׁרַגְלַיִם לַדָּבָר[16]. וְאִם הָיָה אֶחָד מֵאֵלּוּ שֶׁמָּצָא בַּתְּחִלָּה אוֹ בַּסּוֹף הָרוּג אוֹ יוֹשֵׁב אוֹ מֻשְׁכָּב שֶׁלֹּא כְּדַרְכּוֹ, שֶׁיִּהְיֶה רֹאשׁוֹ בֵּין יַרְכוֹתָיו - אֵינוֹ בּוֹדֵק עֶשְׂרִים אַמָּה, אֶלָּא נוֹטְלָן וְאֶת תְּבוּסָתָן בִּלְבַד; שֶׁחֲזָקָתָן עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים.

12) המיטה שהמת מוטל עליה. 13) כללו של דבר: אם שלושת המתים נמצאים באופן, שאפשר להניח ששלושתם נקברו במערה אחת, חוששים שבית קברות הוא זה, וזה אפשר רק אם המרחק מקבר ראשון עד שלישי הוא לא פחות מארבע אמות ולא יותר על שמונה. [קבריהם היו בכוכים שנחפרו בכותל מערות בצורה אחידה ובמרחקים קבועים]. 14) הקברים היו מסודרים באופן שכזה: במרכזם נמצא חצר שש אמות על שש אמות ושתי מערות של שש על ארבע משני צדדיה, ובכתלי המערות נחצבו הכוכים. יוצא סך הכול שמונה עשרה אמות, והוסיפו שתי אמות מפני החשש שמא עמדה מערה אחת באלכסון. 15) כלומר, אף על פי שהן בשכנות לקברות, שהרי שכונת קברות ממש - טמאה. ורבינו לשיטתו, שמודדים מן האחרון (כסף משנה). 16) השערה מבוססת, שבית הקברות כאן.

ד. הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אֵין לָהֶם טֻמְאַת קְבָרוֹת. הוֹאִיל וְאֵינָן מְטַמְּאִין בְּאֹהֶל, הֲרֵי הַנּוֹגֵעַ בְּקִבְרָן טָהוֹר, עַד שֶׁיִּגַּע בְּעַצְמָהּ שֶׁל טֻמְאָה אוֹ יִשָּׂאֶנָּה.

ה. מֵת שֶׁחָסַר[17] אֵיבָר שֶׁאִם יִנָּטֵל מִן הַחַי יָמוּת - אֵין לוֹ תְּבוּסָה וְלֹא שְׁכוּנַת קְבָרוֹת. וּמֵתִים הַנִּמְצָאִים גְּלוּיִים עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה - אֵין לָהֶם שְׁכוּנַת קְבָרוֹת וְלֹא תְּבוּסָה, אֶלָּא מְלַקֵּט עֶצֶם עֶצֶם וְהַכֹּל טָהוֹר[18]. וְהַנִּקְבָּר שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת - יֵשׁ לוֹ תְּבוּסָה[19] וְאֵין לוֹ שְׁכוּנַת קְבָרוֹת.

17) תוספתא אהלות פרק ט"ז הלכה ב: "והחסר אין לו תבוסה ואין לו שכונת קברות". 18) שם פרק ט"ז, משנה ה שנינו: "שדה שנהרגו בה הרוגים מלקט עצם עצם והכול

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

טהור". וסובר רבינו שהוא הדין למתים גלויים שמתו מיתה טבעית, כרב יהודה בנזיר סד, ב "מצא פרט למצוי". [רבינו הביא דין הרוגים למעלה בהלכה ב להשמיענו, שאין דינם כהרוגי מלחמה שנקברים במקומם. וכאן משמיענו שגם במתים מיתה טבעית הדין כך, כדי שלא תטעה לומר, שרק הרוגים אין להם תבוסה מפני שחסר דמם, אבל מתים שלמים יש להם תבוסה]. 19) כרבי שמעון בן גמליאל בתוספתא שם הלכה ו נגד רבים. בכסף משנה מבאר שהכרעת רבינו היא על פי הכלל: "כל מקום ששנה רבן שמעון בן גמליאל במשנתנו הלכה כמותו, חוץ מערב וצידון וראיה אחרונה" והוסיף שגם בברייתות הלכה כמותו. [ראה יד מלאכי אות כף, שהוכיח, שרבינו לא קיבל להלכה את הכלל הזה].

ו. אֶחָד הַמּוֹצֵא שְׁלֹשָׁה מֵתִים כְּדַרְכָּן בַּתְּחִלָּה[20], אוֹ שֶׁמָּצָא שְׁלֹשָׁה כּוּכִין אוֹ כּוּךְ וּנְקִיעַ[21] וּמְעָרָה[22] - הֲרֵי זוֹ שְׁכוּנַת קְבָרוֹת. מָצָא שְׁנַיִם וְאֶחָד הָיָה יָדוּעַ - יֵשׁ לָהֶם תְּבוּסָה וְאֵין לָהֶם שְׁכוּנַת קְבָרוֹת; שֶׁהַקֶּבֶר הַיָּדוּעַ אֵינוֹ עוֹשֶׂה שְׁכוּנָה. וְלֹא אָמְרוּ אֶלָּא הַמּוֹצֵא שְׁלֹשָׁה בַּתְּחִלָּה הוּא שֶׁצָּרִיךְ בְּדִיקָה. כֵּיצַד בּוֹדֵק הָעֶשְׂרִים אַמָּה שֶׁאָמַרְנוּ? חוֹפֵר עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לְסֶלַע אוֹ לִבְתוּלָה[23], וְהִיא הַקַּרְקַע שֶׁנִּרְאֵית שֶׁאֵינָהּ עֲבוּדָה[24]. הֶעֱמִיק אֲפִלּוּ מְאָה אַמָּה וּמָצָא חֶרֶשׂ - הֲרֵי זוֹ כְּבַתְּחִלָּה, וְצָרִיךְ לְהַעֲמִיק עַד שֶׁיַּגִּיעַ לִבְתוּלָה. הִגִּיעַ לְמַיִם - הֲרֵי זוֹ כִּבְתוּלָה.

20) שלא ידעו עליהם לפני כך. 21) חפירה בקרקע בניגוד לכוך שהוא חצוב בכותל מערה. 22) שמצא מת במערה עצמה. 23) דבר הנמצא במצבו הטבעי נקרא "בתולה". 24) שלא נחרשה מעולם.

ז. אֵינוֹ צָרִיךְ לַחְפֹּר תֵּלֶם אֶחָד מִתְּחִלַּת הָעֶשְׂרִים עַד סוֹפָן, אֶלָּא חוֹפֵר אַמָּה עַל אַמָּה וּמַנִּיחַ אַמָּה, וְחוֹפֵר אַמָּה עַל אַמָּה וּמַנִּיחַ אַמָּה, וְכֵן עַד סוֹפָן; שֶׁאֵין בֵּין קֶבֶר לְקֶבֶר פָּחוֹת מֵאַמָּה[25].

25) ולפיכך אם יש שם קבר יגלהו אפילו אם ישאיר אמה בלי בדיקה.

ח. הָיָה בּוֹדֵק וְהִגִּיעַ בְּתוֹךְ הָעֶשְׂרִים לְנָהָר אוֹ לִשְׁלוּלִית[26] אוֹ לְדֶרֶךְ הָרַבִּים - יַפְסִיק[27] וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק, שֶׁהֲרֵי נִפְסְקָה שְׁכוּנַת הַקְּבָרוֹת.

26) תעלה מלאכותית המובילה מים מן הנהר לגנות ופרדסים לצרכי השקאה (רבינו בפירושו שם. והר"ש פירש מקום שנקוו בו מי גשמים). 27) שאין קוברים מתים במקומות אלה.

ט. הַמּוֹצִיא[28] עָפָר זֶה שֶׁל בְּדִיקָה - טָהוֹר, אֶלָּא אִם כֵּן מָצָא טֻמְאָה בַּמָּקוֹם שֶׁחָפַר[29]; אֲבָל קֹדֶם שֶׁיִּמְצָא אוֹכֵל בִּתְרוּמָה. וְהַמְפַקֵּחַ בַּגַּל[30] - אֵינוֹ אוֹכֵל בִּתְרוּמָה[31]; שֶׁהֲרֵי יוֹדֵעַ וַדַּאי שֶׁהַמֵּתִים שָׁם[32] תַּחַת הַגַּל, אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר מְקוֹמָן.

28) במשנה ד שם שנינו: "המוציא את העפר ממקום טומאה אוכל בדמעו" ומפרש שם רבינו שהכוונה לכהן המפנה למקום אחר את העפר שנחפר. בדמעו - תרומתו. מלשון הכתוב (שמות כב, כח): "מלאתך ודמעך לא תאחר" ודרשו בגמרא תמורה ד, א "מלאתך" אלו ביכורים, "ודמעך" זו תרומה (רבינו שם. והוא מוסיף תנאי, שלא יעמוד במקום הנבדק). 29) שהרי העפר שהוציא משם טמא, אבל לפני שמצא אין מחזיקים בחזקת טומאה את העפר שהוציא. 30) סיפא של המשנה שם. ומפרש רבינו, שהמדובר בבניין שנהרס ונפל על אדם ונהרג והמפקח (הנוטל את האבנים ומגלה את השטח) אינו יודע באיזה מקום מונח המת ואפשר שהוא עומד על מקום הטומאה. 31) מפני שהוחזקה טומאה מה שאין כן במוציא עפר הבדיקה שלא הוחזקה טומאה כלל. 32) בפירושו למשנה כתב: "ולא יודע אם שם מת". וגם הר"ש שם אומר, שאפילו בספק חי ספק מת אסור בתרומה.

י. גַּל טָמֵא[33] שֶׁנִּתְעָרֵב בִּשְׁנֵי גַּלִּין טְהוֹרִין: בָּדַק אֶחָד מֵהֶן וּמְצָאוֹ טָהוֹר - הוּא טָהוֹר וְהַשְּׁנַיִם טְמֵאִין; בָּדַק שְׁנַיִם וְנִמְצְאוּ טְהוֹרִים - הֵן טְהוֹרִים וְהַשְּׁלִישִׁי בְּחֶזְקַת טָמֵא; בָּדַק שְׁלָשְׁתָּן וּמָצָא טָהוֹר - כֻּלָּן בְּחֶזְקַת טֻמְאָה[34] עַד שֶׁיִּבְדֹּק שְׁלָשְׁתָּן עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְסֶלַע אוֹ לִבְתוּלָה וְיִהְיוּ שְׁלָשְׁתָּן טְהוֹרִין[35].

33) ידוע לנו שטומאה נמצאת בו. 34) הוברר, שלא בדק יפה. 35) תולים שעורבים נטלו את הטומאה.

יא. בּוֹר שֶׁמְּטִילִין לְתוֹכוֹ נְפָלִים - הַמַּאֲהִיל עָלָיו טָמֵא דִּין תּוֹרָה. אַף עַל פִּי שֶׁחֲלָדָה וּבַרְדְּלָס מְצוּיִין שָׁם, אֵין סָפֵק מוֹצִיא מִידֵי וַדַּאי[36]. אֲבָל אִם הִפִּילָה שָׁם אִשָּׁה גֶּפֶל, וְאֵין יָדוּעַ אִם הִפִּילָה דָּבָר הַמְטַמֵּא אוֹ לֹא הִפִּילָה[37], הוֹאִיל וְחֲלָדָה וּבַרְדְּלָס מְצוּיִין שָׁם - הֲרֵי סְפֵקוֹ טָהוֹר[38].

36) שהרי הוחזקה שם טומאה ואין לטהר מפני הספק שמא אכלוהו החיות. 37) דבר המטמא, אלא שלפוחית מלאה מים או דם. 38) משום שיש כאן שני ספיקות להיתר, שמא הפילה דבר שאינו מטמא ואם תימצא לומר דבר המטמא הפילה, שמא גררוהו חולדה וברדלס.

יב. דָּבָר יָדוּעַ, שֶׁכָּל אֵלּוּ הַטֻּמְאוֹת[39] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁהֵן מִשּׁוּם סָפֵק - הֲרֵי הֵן שֶׁל דִּבְרֵיהֶן[40]. וְאֵין טָמֵא מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא מִי שֶׁנִּטְמָא טֻמְאַת וַדַּאי; אֲבָל כָּל הַסְּפֵקוֹת, בֵּין בְּטֻמְאוֹת בֵּין בְּמַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת בֵּין בַּעֲרָיוֹת וְשַׁבָּתוֹת - אֵין לָהֶם אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, [וְאַף עַל פִּי כֵן, דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת - סְפֵקוֹ אָסוּר מִן הַתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי הָעוֹשֶׂה אוֹתוֹ חַיָּב אָשָׁם תָּלוּי.] כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִּיאָה וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת.

39) הכוונה לדינים השונים שנאמר עליהם "טמא מספק". 40) דברי חכמים וגזירותיהם. כלל זה אינו נוגע לדיני נפל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

האמורים למעלה בהלכה י"א, שהרי בדין הראשון כתב רבינו בפירוש "טמא דין תורה", והטעם, מפני שאין ספק מוציא מידי ודאי. ובדין השני טהור אפילו מדבריהם, מפני שהוא "ספק ספיקא".

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר איזהו בית הפרס ועד כמה נעשה ומה דינו, החורש קבר בשדה שאינה שלו, ואם הוא שותף או אריס או אפוטרופוס, בית הפרס למעלה ושדה טהור למטה ושטפו גשמים מעפר בית הפרס לטהור, טהרת בית הפרס במעמד חכמים וכיצד מטהרין אותו.

א. אֵיזֶהוּ[2] בֵּית הַפְּרָס? זֶה הַמָּקוֹם שֶׁנֶּחֱרַשׁ בּוֹ קֶבֶר. שֶׁחֲרֵי נִתְדַּקְדְּקוּ[3] עַצְמוֹת הַמֵּת בְּתוֹךְ הֶעָפָר וְנִתְפָּרְסוּ[4] בְּכָל הַשָּׂדֶה, וְגָזְרוּ טֻמְאָה עַל כָּל הַשָּׂדֶה שֶׁנֶּחֱרַשׁ בָּהּ הַקֶּבֶר. אֲפִלּוּ חָרַשׁ עַל גַּבֵּי הָאָרוֹן, וַאֲפִלּוּ הָיָה מֻשְׁקָע בְּרוֹבְדִין[5] וּבַאֲבָנִים[6], וַאֲפִלּוּ הָיָה עַל גַּבֵּי הָאָרוֹן רוּם שְׁתֵּי קוֹמוֹת, הוֹאִיל וְחָרַשׁ עַל קֶבֶר - הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה בֵּית הַפְּרָס[7]. עַד כַּמָּה הוּא נַעֲשֶׂה בֵּית הַפְּרָס? מֵאָה אַמָּה[8] עַל מֵאָה אַמָּה[9] מִמְּקוֹם הַקֶּבֶר[10].

2) אהלות פי"ז מ"א. 3) נשברו לחלקים דקיקים. 4) נתפשטו. אונקלוס מתרגם את הכתוב (שמות מ, יט): "ויפרוש את האוהל", ופרס ית פרסא. ועל שם כך נקרא המקום "בית הפרס" (רבינו בפירושו למשנה. ורש"י נדה נז, א מפרש שבור ופרוס). 5) לוחות שיש שמניחים על הארון. 6) ולא נגעה המחרישה בעצמות המת. 7) השוו חכמים דין כל קבר שנחרש, כדי שלא יטעו וייטמאו (תוספתא אהלות פי"ז ה"א). 8) משנה שם. שיערו חכמים שעד מאה אמה מוליכה המחרישה את פירורי העצמות. 9) מאה באורך ומאה ברוחב. 10) רבינו לא ביאר דין מקום הקבר עצמו אחרי החרישה, אם הוא נשאר בטומאתו החמורה הראשונה ומטמא באוהל מדאורייתא או טמא מדרבנן מבית הפרס כולו. בתוספות כתובות כח, ב כתבו שגם מקום הקבר דינו כבית הפרס. אולם ברור, שאם היה "מושקע ברובדים ובאבנים" (ראה ה"א) לא יצא מטומאת קבר, שהרי המחרישה לא הזיזה את העצמות ממקומן.

ב. כָּל הַמְּרֻבָּע[11], שֶׁהוּא בֵּית אַרְבַּעַת סְאִין[12], הֲרֵי הוּא בֵּית הַפְּרָס[13], וַעֲפָרוֹ מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[14], וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּאֹהֶל[15]. וְכֵן הַמַּאֲהִיל עַל בֵּית הַפְּרָס הַזֶּה - טָהוֹר.

11) מאה אמה באורך ומאה ברוחב, עושה מרובע של מאה על מאה. 12) שטח שזורעים בו ארבעה סאים. בעירובין (כג, ב) אמרו: "שיעור סאתים כחצר המשכן", וחצר המשכן היה מאה על חמשים, יוצא שבית סאה הוא חמשים על חמשים, ושטח של מאה על מאה יש בו ארבעה שטחים של חמשים על חמשים. 13) [מפרשי המשנה וכמה מגדולי האחרונים התלבטו בקביעת שטח בית הפרס, והאריכו בביאור במשנה ובבירור שיטת רבינו. ואלה הן מסקנותיו של הגאון בעל סדרי טהרות בפירושו למשנה שם: גזרו חכמים טומאת בית הפרס על שתי חרישות מן הקבר עד מרחק של מאה אמה. חרישה אחת ממזרח למערב (או ממערב למזרח), והשניה מדרום לצפון או בכיוון הפוך, וכשתרבע את השטח הנמצא בגבולות שני התלמים (החרישות), תקבל מרובע של מאה על מאה, שהוא בית ארבע סאים, ועל כל השטח הזה גזרו טומאת בית הפרס אם נחרש. אם האריך את החרישה - אפילו את הראשונה - יותר ממאה אמה אין העודף מטמא, מפני שהמחרישה אינה מוליכה את העצמות למרחק זה. החרישה השניה לרוחב מתחילה גם כן מן הקבר, ומה שאמרו (לקמן ה"ג) "וניער את המחרישה וכו' והשאר טהור", הכוונה אם המשיך וחרש מן המקום שניער ולא הוליך עמו את העפר שניער, אבל אם הוא מתחיל שנית מן הקבר הוא עושה בית הפרס. ומה שכתב רבינו: "כל המרובע וכו' הוא בית הפרס", המדובר כשנחרש החל מאחת משתי החרישות הראשונות, ואף־על־פי שאין בית פרס עושה בית פרס (לקמן ה"ז), זה נאמר בחרש מבית פרס למקום שמחוץ לגבולות המרובע הנתפס ע"י שתי החרישות, אבל המרובע שביניהן נתפס כבר כבית הפרס, ואין הכלל הזה חל עליו. במה דברים אמורים כשנחרש, כאמור, אבל כל זמן שלא נחרש אין כל סיבה לטומאה. פירוש זה, שעליו אנו מסתמכים, מסלק כמעט כל הקושיות ואי־הבהירות שבהלכות סבוכות אלו]. 14) למעלה פ"ב הט"ז. 15) אם עפר זה האהיל על אדם וכלים.

ג. הִתְחִיל לַחֲרֹשׁ[16] אֶת הַקֶּבֶר, וְהָיָה חוֹרְשוֹ וְהוֹלֵךְ, וְקֹדֶם שֶׁיִּגְמֹר מֵאָה אַמָּה נִעַר אֶת הַמַּחֲרֵשָׁה[17] אוֹ שֶׁהֵטִיחַ[18] בְּסֶלַע אוֹ בְּגָדֵר[19] - עַד שָׁם הוּא עוֹשֶׂה בֵּית הַפְּרָס בִּלְבַד, וְהַשְּׁאָר[20] טָהוֹר, שֶׁהֲרֵי לֹא הִגִּיעַ אֵלָיו בְּמִשּׁוּךְ הַמַּחֲרֵשָׁה[21]. חָרַשׁ כְּמוֹ חֲמִשִּׁים אַמָּה אוֹ יָתֵר וְחָזַר וְחָרַשׁ[22] עַד שֶׁהִשְׁלִים הַמֵּאָה - הַכֹּל בֵּית הַפְּרָס[23]. הָיָה חוֹרֵשׁ וְהוֹלֵךְ חוּץ לְמֵאָה אַמָּה - מִמֵּאָה אַמָּה וְלַחוּץ טָהוֹר, שֶׁאֵין עַצְמוֹת קֶבֶר מַגִּיעוֹת לְיָתֵר מִמֵּאָה.

16) שם מ"ב. 17) הפך את המחרישה בכוונה, ושפך את העפר שעליה. 18) המחרישה נתקלה בסלע ונשפך העפר. 19) מן הצד. 20) אם המשיך את החרישה. 21) ממקום הקבר, ואין חוששים שמא לא ניער יפה ונשארה עצם כשעורה על המחרישה. 22) אחרי הפסק זמן מסוים, מבלי להוריד את העפר מן המחרישה או שהתחיל את החרישה השניה לפני המקום שהפסיק, ומתוך כך הוליכה המחרישה את עפר הקבר (ראה תפארת ישראל, יכין אות טז). 23) שם.

ד. חֶזְקַת הָעַצְמוֹת הַמְכֻסּוֹת שֶׁהֵן שֶׁל אָדָם, עַד שֶׁיְּוֻדַּע שֶׁהֵן שֶׁל בְּהֵמָה; וְחֶזְקַת הָעַצְמוֹת[24] הַמְגֻלּוֹת שֶׁהֵן שֶׁל בְּהֵמָה, עַד שֶׁיְּוֻדַּע שֶׁהֵן שֶׁל אָדָם[25]. הָיָה שָׁם חָרִיץ מָלֵא עַצְמוֹת אָדָם[26], אוֹ שֶׁהָיוּ עַצְמוֹת אָדָם צְבוּרוֹת עַל גַּבֵּי קַרְקַע, וְחָרַשׁ עַצְמוֹת אֵלּוּ עִם הַשָּׂדֶה, אוֹ שֶׁחָרַשׁ שָׂדֶה שֶׁאָבַד בָּהּ [אוֹ שֶׁנִּמְצָא בָּהּ]

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

קֶבֶר[27] - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ עוֹשֶׂה בֵּית הַפֶּרֶס; שֶׁלֹּא גָּזְרוּ טֻמְאָה[28] אֶלָּא עַל שָׂדֶה שֶׁנֶּחֱרַשׁ בָּהּ קֶבֶר וַדַּאי[29]. וְכֵן הַחוֹרֵשׁ אֶת הַמֵּת[30] בְּשָׂדֶה - אֵינוֹ עוֹשֶׂה בֵּית הַפֶּרֶס; שֶׁכָּל אֵלּוּ[31] דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי הוּא, וְלֹא גָּזְרוּ אֶלָּא בְּקֶבֶר שֶׁנֶּחֱרַשׁ שֶׁהוּא דָּבָר הַמָּצוּי[32].

24) תוספתא אהלות פי"ז הי"ב. 25) מפני כבוד המת מכסים את עצמותיו, אבל לא נהגו לכסות עצמות בהמות וחיות. 26) משנה ג שם. 27) בחלק השדה שלא נחרש, ויש לחשוש שהיה שם עוד קבר ונחרש (רבינו בפירושו למשנה שם, והר"ש פירש אחרת). 28) זה נימוק לאבד או נמצא קבר. 29) גם בשדה שאבד בו קבר, המדובר כשלא נחרש כל השדה, ואפשר שמקום הקבר לא נחרש. 30) תוספתא שם ה"א. 31) פירוש, חריץ מלא עצמות, עצמות צבורות ומת בשדה. 32) חכמים לא גזרו אלא על מקרים שכיחים, ואין הדבר שכיח שאדם יחרוש עצמות אדם גלויות או גוף מת.

ה. הַחוֹרֵשׁ[33] אֶת הַקֶּבֶר בְּשָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ - אֵינוֹ עוֹשֶׂה בֵּית הַפֶּרֶס, שֶׁאֵין אָדָם אוֹסֵר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ[34]. אֲפִלּוּ שֵׂתֶף[35] אוֹ אָרִיס[36] אוֹ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס אֵינוֹ עוֹשֶׂה בֵּית הַפֶּרֶס. חָרַשׁ קֶבֶר בְּשָׂדֶה שֶׁלּוֹ וְשֶׁל חֲבֵרוֹ[37] כְּאֶחָד[38] - שֶׁלּוֹ עוֹשֶׂה בֵּית הַפֶּרֶס, וְשֶׁל חֲבֵרוֹ אֵינוֹ עוֹשֶׂה בֵּית הַפֶּרֶס.

33) משנה ג שם. 34) כלל זה נאמר אמנם בחולין (מ, ב) בשוחט בהמת חבירו לעבודה־זרה. [לכאורה אין לדמות לזה את הנידון כאן, שהרי שם המחשבה אוסרת, ואין מחשבתו של אדם מועילה בדבר שאינו שלו. אבל כאן גורם הטומאה היא העצם שהוליכה המחרישה, ומה ההבדל בין הובאה ע"י בעל השדה או ע"י אחר? ובתפארת ישראל שם, יכין אות כא, מבאר כוונת רבינו, שכל הגזירה היא מטעם קנס, מפני שחרש את הקבר וביזה את המת, ולא קנסו את בעל השדה על מעשהו של אדם אחר]. 35) תוספתא שם ה"ג. 36) חוכר שדה לזורעה או לנוטעה על־מנת לקבל חלק מהיבול. 37) שם. 38) שחרש חמשים אמה בשדה עצמו, והמשיך עד מאה בשדה של חבירו הגובל עם שדהו.

ו. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁחָרַשׁ[39] קֶבֶר בְּשָׂדֵהוּ - אֵינוֹ עוֹשֶׂה בֵּית הַפֶּרֶס, שֶׁאֵין בֵּית פֶּרֶס לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[40].

39) משנה שם. 40) לא גזרו עליהם. [רבינו בפירושו למשנה גורס: "שאין בית פרס לכותיים (שומרונים)", ומפרש שהמשנה מנמקת במשפט זה למה אין בית פרס לגויים, ואומרת שהרי אפילו לכותיים אין בית פרס ומכל־שכן לגויים].

ז. שָׂדֶה[41] בֵּית פֶּרֶס לְמַעְלָה וְשָׂדֶה טְהוֹרָה לְמַטָּה, וְשָׁטְפוּ גְשָׁמִים מֵעֲפַר בֵּית הַפֶּרֶס לַטְּהוֹרָה, אֲפִלּוּ הָיְתָה אֲדֻמָּה וְהִלְבִּינָהּ[42] אוֹ לְבָנָה וְהֶאֱדִימָה - טְהוֹרָה; שֶׁאֵין בֵּית פֶּרֶס עוֹשֶׂה בֵּית פֶּרֶס, וְלֹא גָּזְרוּ טֻמְאָה אֶלָּא עַל גּוּשׁ כִּבְרִיָּתוֹ[43].

41) שם משנה ד. 42) וברור שהגיעה לכאן האדמה משדה בית הפרס שאדמתו לבנה. 43) כמו שנברא, ולא על אדמה שבאה אליו ממקום אחר.

ח. בֵּית הַפֶּרֶס[44] הַזֶּה מֻתָּר לִנְטֹעַ בּוֹ כָּל נֶטַע[45], לְפִי שֶׁהַשָּׂרָשִׁים יוֹרְדִים לְמַטָּה מִשְּׁלֹשָׁה[46], וּלְמַטָּה מִשְּׁלֹשָׁה בְּבֵית הַפֶּרֶס טָהוֹר, שֶׁהֲרֵי הַקֶּבֶר נִפְרָס עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה. אֲבָל אֵין זוֹרְעִין בְּתוֹכָהּ אֶלָּא זֶרַע הַנִּקְצָר[47]. וְאִם זָרַע וְעָקַר - צוֹבֵר אֶת גָּרְנוֹ בְּתוֹכוֹ[48], וְכוֹבֵר[49] אֶת הַתְּבוּאָה בִּשְׁתֵּי כְּבָרוֹת[50], וְאֶת הַקִּטְנִיּוֹת בְּשָׁלֹשׁ כְּבָרוֹת[51], שֶׁמָּא יֵשׁ בָּהֶן עֵצֶם כִּשְׁעוֹרָה. וְשׁוֹרֵף אֶת הַקַּשׁ וְאֶת הָעֲצָה[52] שָׁם[53]. גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִהְיֶה בָּהֶן עֵצֶם כִּשְׁעוֹרָה, וְאִם תַּתִּיר לוֹ בַּהֲנָיָה - מוֹצִיאוֹ וּמוֹכְרוֹ, וְנִמְצָא מַרְגִּיל[54] אֶת הַטֻּמְאָה.

44) שם פי"ח מ"ב. 45) אפילו אם דעתו לעקרו (סדרי טהרות). 46) טפחים. ואין לחשוש שתדבק בהם עצם כשעורה ותעלה בשעת עקירת העץ (ראה ראב"ד). 47) כגון חטה ושעורה, אבל לא ירקות הנעקרים, שמא תידבק עצם קטנה בשרשים ותעלה עמהם ותגרום לטומאה (ראה למעלה פ"ח ה"ג). 48) בתוך השדה, ואינו מוביל את התבואה לחצרו. [ויש לשאול, למה התירו לזרוע כל זרע בשדה שאבד בה קבר, הלא גם שם חששו שמא נדוש הקבר, ולפיכך עפרה מטמא (שם ה"א)? אולם אין הענינים דומים, שם מטמא מספק, ולפיכך לא גזרו על זרעים מפני החשש שמא תידבק עצם כשעורה, שהרי זה "ספק ספיקא", אבל כאן ידוע שהקבר נחרש, ויש רק ספק אחד]. 49) מעביר דרך כברה. 50) לא אמר "פעמיים", משמע מזה, שהמדובר בכברות שאינן דומות זו לזו, אלא באחת חורים דקים ובשניה גסים, שעל־ידי־זה מתפורר העפר שנדבק בגרעינים (תפארת ישראל). 51) בשרשי קטניות נדבקים יותר גושי עפר מבשיבלי תבואה. 52) קש של קטנית. 53) בשדה. 54) גורם להתפשטות הטומאה. והתבואה והקטנית טהורות מפני שמחובר לקרקע אינו מקבל טומאה, ואחרי שנתלשו אינן מקבלות טומאה עד שיוכשרו (ראה למעלה פ"ה ה"ג).

ט. שָׂדֶה שֶׁהֶחֱזִקָה[55] שֶׁהִיא בֵּית הַפֶּרֶס, אֲפִלּוּ הִיא בֵּית אַרְבָּעָה כּוֹרִין[56], וַאֲפִלּוּ מְשׁוּכָה מִמְּקוֹם הַטִּיט הָרַךְ שֶׁאֵינוֹ נֶחֱרָשׁ וְלֹא נַעֲשָׂה בֵּית הַפֶּרֶס, וַאֲפִלּוּ שָׂדֶה טְהוֹרָה[57] מַקֶּפֶת אוֹתָהּ מֵאַרְבַּע רוּחוֹתֶיהָ - הֲרֵי הִיא בְּחֶזְקָתָהּ[58].

55) תוספתא אהלות פי"ז, הי"ד. 56) כור מחזיק שלושים סאה. והטעם, שמא נחרשו בו כמה קברים (זר זהב על התוספתא). 57) שנבדקה ולא נמצאה בה טומאה. 58) דינה ככל בית הפרס.

י. מָצָא[59] שָׂדֶה מְצֻיֶּנֶת וְאֵין יוֹדֵעַ מַה טִּיבָהּ[60]: אִם יֵשׁ בָּהּ אִילָן - בְּיָדוּעַ שֶׁנֶּחֱרַשׁ קֶבֶר בְּתוֹכָהּ; אֵין בָּהּ אִילָן - בְּיָדוּעַ שֶׁאָבַד קֶבֶר בְּתוֹכָהּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בְּאוֹתוֹ מָקוֹם זָקֵן אוֹ תַּלְמִיד חָכָם[61];

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁאֵין כָּל אָדָם בְּקִיאִין בְּכָךְ וְיוֹדְעִין שֶׁמֻּתָּר לִנְטֹעַ בָּזוֹ וְאָסוּר לִנְטֹעַ בָּאַחֶרֶת.

59) תוספתא שם הי"ב. 60) הלכה זו עצמה כתובה למעלה בפ"ח ה"י, ושם ביארנוה. ונכפלה כאן מפני הסיום: "והוא שיהיה וכו'". 61) בתוספתא שם מסיים ר' יהודה: "במה דברים אמורים, בזמן שיש שם זקן (חכם) אחד או תלמיד חכם אחד, שאין כל אדם בקיאין בכך". ואם אין שם חכם, יש לחשוש שלא ידעו שאסור לנטוע בשדה שאבד בה קבר. ופסק רבינו כמותו, כי כלל הוא בידינו, שכל מקום שאמר ר' יהודה "במה דברים אמורים" אינו חולק על דברי חכמים אלא בא לפרשם.

יא. הַמְהַלֵּךְ[62] בְּבֵית הַפְּרָס עַל גַּבֵּי אֲבָנִים שֶׁאֵין מִתְנַדְנְדִין תַּחַת רַגְלֵי אָדָם בְּשָׁעָה שֶׁמְּהַלֵּךְ עֲלֵיהֶן, אוֹ שֶׁנִּכְנַס לָהּ וְהוּא רוֹכֵב עַל גַּבֵּי אָדָם וּבְהֵמָה שֶׁכֹּחָן יָפֶה[63] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[64]. אֲבָל אִם הָלַךְ עַל גַּבֵּי אֲבָנִים שֶׁמִּזַּדַּעְזְעִין בִּשְׁעַת הִלּוּךְ, אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁמַר[65] וְלֹא נִתְנַדְנֵד - הֲרֵי זֶה טָמֵא כְּמִי שֶׁהָלַךְ עַל הֶעָפָר עַצְמוֹ. וְכֵן אִם הָלַךְ עַל גַּבֵּי אָדָם שֶׁכֹּחוֹ רַע[66] עַד שֶׁתְּהֵיֶנָה אַרְכֻּבּוֹתָיו נוֹקְשׁוֹת זוֹ לָזוֹ[67] וְשׁוֹקָיו מַרְעִידוֹת כְּשֶׁהוּא נוֹשֵׂאוֹ, אוֹ עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה שֶׁכֹּחָהּ רַע עַד שֶׁתָּטִיל גְּלָלִים בִּשְׁעַת רְכִיבָה[68] - הֲרֵי זֶה טָמֵא וּכְאִלּוּ הָלַךְ בְּרַגְלָיו[69].

62) משנה אהלות פי"ח, ג. 63) חזקים, ואינם מתנועעים מכובד המשא שעליהם. 64) שאפילו אם הזיזה הבהמה או האדם הנרכב עצם כשעורה, אין ההיסט הזה בא מכוחו של הרוכב. והמדובר כשבגדים מפסיקים בין הרוכב והנרכב ולא נגע בגופו, שהרי הנרכב טמא טומאת שבעה, ומטמא את הנוגע בו טומאת ערב (תוי"ט שם). 65) שמא התנדנד ולא הרגיש. 66) אדם חלש. 67) בבא מציעא קה, ב. 68) שם. 69) שהרי מכוח כובדו זזה העצם ממקומה.

יב. הַמְטַהֵר בֵּית הַפְּרָס צָרִיךְ לְטַהֲרוֹ בְּמַעֲמַד שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים[70]. וְכֵיצַד מְטַהֲרִין אוֹתוֹ?[71] כּוֹנֵס אֶת כָּל הֶעָפָר שֶׁהוּא יָכוֹל לַהֲסִיטוֹ[72] מֵעַל כָּל פְּנֵי הַשָּׂדֶה וְנוֹתְנוֹ לְתוֹךְ כְּבָרָה שֶׁנִּקְבֶיהָ דַּקִּין, וּמְמַחֶה[73] וּמוֹצִיא כָּל עֵצֶם כִּשְׁעוֹרָה הַנִּמְצָא שָׁם, וְיִטְהַר[74]. וְכֵן אִם נָתַן[75] עַל גַּבָּיו שְׁלֹשָׁה טְפָחִים[76] עָפָר מִמָּקוֹם אַחֵר, אוֹ שֶׁנָּטַל מֵעַל כָּל פָּנָיו שְׁלֹשָׁה טְפָחִים - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. נָטַל מֵחֶצְיוֹ אֶחָד שְׁלֹשָׁה טְפָחִים וְנָתַן עַל חֶצְיוֹ הָאַחֵר שְׁלֹשָׁה טְפָחִים - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. נָטַל מֵעַל פָּנָיו טֶפַח וּמְחֻצָּה וְנָתַן עָלֶיהָ טֶפַח וּמְחֻצָּה עָפָר מִמָּקוֹם אַחֵר - לֹא עָשָׂה כְּלוּם. וְכֵן אִם עִזְּקוֹ[77] וּבְדַק[78] בִּשְׁעַת עִזּוּק מִלְּמַטָּה וּמִלְּמַעְלָה - לֹא עָשָׂה כְּלוּם. רְצָפוֹ בָּאֲבָנִים שֶׁאֵינָן מִתְנַדְנְדִין[79] מֵהִלּוּךְ אָדָם - הֲרֵי זֶה טָהוֹר.

70) תוספתא שם פי"ז ה"ו. 71) משנה שם פי"ח ד. 72) שיכול להזיזו כשידרוס עליו. 73) מפרר את גושי העפר. 74) ואינו צריך להרחיק את העפר הזה ממקומו. (ראה השלמות). 75) משנה שם. 76) ואין בית הפרס מטמא למטה מג' טפחים. 77) הסיר את האבנים הפזורות באדמה, כדי לשפר יניקת השרשים, מלשון "ויעזקהו" (ישעיה ה, ב). 78) מפני שעיקר כוונתו היא לטובת האילנות, אפשר שלא בדק יפה. 79) מפני כובדן. ובדפוס רומי ר"מ: מתנדנדין.

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר דין אוויר ארץ העמים אם מטמא בטומאת עפרה, עפר חוצה לארץ ועפר בית הפרס שבא בירק וכל הדברים הבאים בחוצה לארץ, המהלך בארץ העמים והנכנס ביניהם מקום טמא, מקום ששכנו בו גויים בארץ ישראל, תרומה וקדשים שנטמאו מחמת מדור עמים, מדור גויים שהיה בו עבד מישראל או אשה או קטן. והמקומות שלא גזרו עליהם, חצר שהיא טמאה משום מדור עמים, עיירות המובלעות בארץ ישראל.

א. אֶרֶץ הָעַמִּים[2] - בַּתְּחִלָּה גָּזְרוּ עַל גּוּשָׁהּ[3] בִּלְבַד כְּבֵית הַפְּרָס, וְלֹא הָיוּ מְטַמְּאִים אֶלָּא הַמְהַלֵּךְ בָּהּ אוֹ נוֹגֵעַ אוֹ נוֹשֵׂא מֵעֲפָרָהּ. חָזְרוּ וְגָזְרוּ עַל אֲוִירָהּ[4] שֶׁיְּטַמֵּא וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע וְלֹא נָשָׂא, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁהִכְנִיס רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ לַאֲוִיר אֶרֶץ הָעַמִּים נִטְמָא. וְכֵן כְּלִי חֶרֶשׂ[5] שֶׁהִכְנִיס אֲוִירוֹ[6] לְאֶרֶץ הָעַמִּים, וּשְׁאָר כֵּלִים שֶׁהִכְנִיס רֻבָּם[7] לַאֲוִיר אֶרֶץ הָעַמִּים - נִטְמְאוּ[8].

> ~ נקודות משיחות קודש ~
>
> "אֶרֶץ הָעַמִּים - בַּתְּחִלָּה גָּזְרוּ עַל גּוּשָׁהּ.. חָזְרוּ וְגָזְרוּ עַל אֲוִירָהּ שֶׁיְּטַמֵּא כו'".
>
> בעניין זה מודגשת מעלתה של ארץ ישראל כיתרון האור מן החושך, ולמעלה מזה כתב הרמב"ם בסוף הפרק "חזקת דרכים של עולי בבל טהורות אע"פ שהן מובלעות בארץ העכו"ם", שאפילו ההליכה לארץ ישראל פועלת טהרה גם בדרכים שמובלעות בארץ העכו"ם, והטהרה בחזקתה לאחרי מאות שנים!.
>
> (על־פי לקו"ש חלק כ"ח עמוד 280 הערה 9
> מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

2) בשבת טו, א - מנו טומאת ארץ הגויים בין שמונה־עשר דבר שגזרו ביום שרבו בית־שמאי על בית־הלל. 3) עפר מגובש, ושיעורו מבואר לקמן ה"ג, אבל עפר מפורר לגרגירים קטנים - אינו מטמא. 4) שם עמוד ב. ומה שכתב רבינו למעלה (פ"ג ה"ב) שארץ הגויים אינה מטמאה באוהל, הכוונה כשהביא לארץ ישראל גוש עפר מארץ הגויים. ראה 'תוספות' שם ד"ה ואאוירא. 5) שמטמא מאויר תוכו בלבד. 6) אפילו לא הכניס רובו של הכלי. 7) ולמה כלי חרס טמא אף כשהכניס מקצתו? מפני שהאויר מתערב, משא"כ בשאר כלים. 8) תוספתא, אהלות פי"ח ה"ב. ולמה גזרו טומאה על ארץ הגויים? רבינו (בפירושו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

למשנה, אהלות פ"ב מ"ג) כתב, מפני שהגויים קוברים מתיהם בכל מקום שהוא, ואינם מייחדים מקומות לבתי קברות (ראה משנה־למלך).

ב. טֻמְאַת אֲוִיר אֶרֶץ הָעַמִּים לֹא עָשׂוּ אוֹתָהּ כְּטֻמְאַת עֲפָרָהּ, אֶלָּא קַלָּה הִיא מִמֶּנָּה[9]: שֶׁעַל טֻמְאַת עֲפָרָהּ שׁוֹרְפִין תְּרוּמוֹת וְקָדָשִׁים, וְהַמִּתְטַמֵּא בְּגוּשָׁהּ[10] - טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה וְצָרִיךְ הַזָּיָה שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי[11]; אֲבָל הַנִּטְמָא בַּאֲוִירָהּ - אֵין צָרִיךְ הַזָּיָה שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי אֶלָּא טְבִילָה[12] וְהֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ[13], וְכֵן תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ מֵחֲמַת אֲוִירָהּ - תּוֹלִין, לֹא אוֹכְלִין וְלֹא שׂוֹרְפִין[14].

9) שם "על גושה לשרוף, ועל אוירה לתלות". 10) כשנשא עפרה. 11) ככל טמא טומאת מת (נזיר נד, א ו־ב). 12) אפילו ביום טומאתו. 13) שקיעת החמה, ולפני שקיעתה נקרא "טבול יום" שדיניו מבוארים במקומם. 14) ומניחים אותם עד שירקבו מאליהם.

ג. עֲפַר אֶרֶץ הָעַמִּים וַעֲפַר בֵּית הַפְּרָס מְטַמְּאִין בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[15]. וְכַמָּה שִׁעוּרָן? כְּחוֹתַם הַמַּרְצוּפִין[16], וְהוּא[17] כְּפִקָּה[18] גְּדוֹלָה שֶׁל סַקָּאִין[19]. עֲפַר בֵּית הַפְּרָס וַעֲפַר חוּצָה לָאָרֶץ שֶׁבָּא בְּיֶרֶק[20]: אִם יֵשׁ בְּמָקוֹם אֶחָד כְּחוֹתַם הַמַּרְצוּפִין - מְטַמֵּא, וְאִם לָאו - אֵינוֹ מִצְטָרֵף[21]; שֶׁלֹּא גָזְרוּ אֶלָּא עַל גּוּשׁ כִּבְרִיָּתוֹ[22]. מַעֲשֶׂה[23] שֶׁהָיוּ אִגְּרוֹת בָּאוֹת מִחוּצָה לָאָרֶץ לִבְנֵי כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים, וְהָיוּ בָּהֶן כִּסְאָה וּכְסָאתַיִם חוֹתָמוֹת[24], וְלֹא חָשׁוּ לָהֶן מִשּׁוּם טֻמְאָה, לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה בְּחוֹתָם מֵהֶן[25] כְּחוֹתַם הַמַּרְצוּפִין.

15) בהלכה א. 16) שם מ"ה. ופירש רבינו: "כמו נודים (נודות) מעור, ישימו בהם עוברי אורח (הולכי דרכים) בגדיהם וכליהם, ינעלו אותם ויחתמו אותם בחותם מטיט". 17) גודל החותם. 18) כדור חוטים העומד לאריגה. 19) עושי שקים. חוטים שאורגים מהם שקים, והם יותר עבים מחוטי שתי או ערב של בגדים, ומתוך כך גם הפיקה של סקאים יותר גדולה (בכורות כב, א). 20) שהובא מחוץ לארץ. 21) כחכמים. 22) כלומר, אפילו אם הדביק יחד את הגושים הקטנים, ויצא גוש כשיעור – אינו מטמא (ראה משנה אהלות פי"ג, בדין לבינה). 23) שם. 24) בכולן יחד היה שיעור גדול כזה. 25) לא היה ביניהם אף אחד כחותם המרצופים.

ד. הַמֵּבִיא[26] תַּנּוּרִים וּסְפָלִים[27] וּכְלֵי חֶרֶשׂ[28] מֵחוּצָה לָאָרֶץ: עַד שֶׁלֹּא הֻסְּקוּ[29] - טְמֵאִים מִשּׁוּם אֶרֶץ הָעַמִּים[30]; מִשֶּׁהֻסְּקוּ - טְמֵאִים מִשּׁוּם כְּלִי חֶרֶס שֶׁנִּטְמָא בְּאֶרֶץ הָעַמִּים[31], שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[32].

26) תוספתא, שם פי"ז ה"ז. 27) של חרס. 28) כלים קטנים, כגון צלחות וקדירות. 29) לפי שנשרפו ונתקשו אינם ראויים להשתמש בהם. 30) דינם כגושי עפר, ומטמאים אדם וכלים במגע ובמשא. 31) אחרי שנשרפו אין עליהם דין עפר אלא דין כלים, ואינם טמאים מחמת עצמם אלא מפני שנגעו בעפר ארץ הגויים. ואם הוסקו בארץ ישראל ולא נגעו בעפר ארץ הגויים אחרי ההסקה – טהורים (משנה־למלך). 32) למעלה פ"ה ה"ו, שכלי חרס אינו נעשה אב הטומאה לעולם ואינו מטמא אדם וכלים. ה'תוספתא' מסיימת: "נמצאת אומר, בשעה שהן טמאים משום ארץ העמים - טהורים משום כלי חרס, ובשעה שהן טמאים משום כלי חרס - טהורים משום ארץ העמים".

ה. הַמְהַלֵּךְ[33] בְּאֶרֶץ הָעַמִּים בְּהָרִים וּבִסְלָעִים - טָמֵא[34] טֻמְאַת שִׁבְעָה; בַּיָּם וּבְמָקוֹם שֶׁהַיָּם עוֹלֶה בְּזַעְפּוֹ[35] - טָהוֹר מִשּׁוּם נוֹגֵעַ בְּאֶרֶץ הָעַמִּים[36] וְטָמֵא מִשּׁוּם אֲוִירָהּ[37]. הַנִּכְנָס[38] לְאֶרֶץ הָעַמִּים בְּשִׂדָּה[39] תֵּבָה וּמִגְדָּל[40] הַפּוֹרְחִין[41] בָּאֲוִיר - טָמֵא[42]; שֶׁאֹהֶל זָרוּק[43] אֵינוֹ קָרוּי אֹהֶל[44].

33) משנה, שם פי"ח, ו. 34) אף־על־פי שאין קוברים שם מתים – טמא, משום שמשתפכת שם לפעמים אדמת ארץ הגויים (רבינו בפירושו, שם). 35) כשהים סוער מאוד, עולים שם הגלים, וכשנח מזעפו מתגלה המקום הזה. 36) מפני שאין קוברים שם מתים, וגלי הים הסוערים שוטפים את העפר שהשתפך שם. 37) טומאה קלה שהיא טומאת יום אחד, ובלי הזאת מי פרה אדומה (ראה למעלה ה"ב). במשנה כתוב סתם "טהור", ורבינו מפרש טהור מטומאת הגוש אבל טמא טומאת אויר (ראה משנה־למלך ה"ג, ד"ה תנן). 38) גיטין ח, ב. 39) מרכבה הנישאת בידי אדם או על גבי בהמה (ויש מפרשים – עגלה מיוחדת לנשים). 40) ארגז גדול עשוי בתבנית מגדל. 41) כלומר, שאינם עומדים על הקרקע אלא נישאים באויר. 42) טומאת אויר. (וראה לחם־משנה הל' נזירות פ"ז ה"ג, שצידד לפרש "טמא" משום גושה). 43) אוהל שאינו קבוע בקרקע אלא מיטלטל ממקום למקום. 44) ואינו מפסיק. פסק כרבי שם. מדובר כשהם סתומים מכל צדדיהם. אבל אם הם פתוחים, נטמא האדם טומאת אויר, אפילו לדעת האומרים אוהל זרוק נקרא אוהל (לחם־משנה שם, ומשנה־למלך כאן).

ו. סוּרִיָּא[45] - עֲפָרָהּ טָמֵא כְּחוּצָה לָאָרֶץ, וַאֲוִירָהּ טָהוֹר. לֹא גָזְרוּ עַל אֲוִירָהּ. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה סְמוּכָה[46] לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שָׂפָה בְּשָׂפָה וְלֹא הָיָה מַפְסִיק בֵּינֵיהֶן לֹא אֶרֶץ הָעַמִּים וְלֹא בֵּית הַקְּבָרוֹת וְלֹא בֵּית הַפְּרָס[47] - הֲרֵי זֶה יָכוֹל לְהִכָּנֵס לָהּ בְּטָהֳרָה בְּשִׂדָּה תֵּבָה וּמִגְדָּל, וְהוּא שֶׁלֹּא יִגַּע בְּגוּשָׁהּ. וְכֵן אֶרֶץ הָעַמִּים[48] הַסְּמוּכָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאֵין בֵּינֵיהֶן מָקוֹם טָמֵא - הֲרֵי זוֹ נִבְדֶּקֶת[49] וּטְהוֹרָה[50].

45) גיטין, שם. 46) אהלות שם מ"ז. 47) כלומר, שדה שאבד בו קבר, אבל נחרש בו קבר אינו חשוב הפסק, שהרי אינו מטמא באוהל (כסף־משנה). [באהלות שם מ"א ומ"ב,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

קראו "בית הפרס" לשדה שאבד בו קבר]. 48) תוספתא שם ה"א. 49) צריכה בדיקה שמא יש קבר במקום שהוא רוצה ללכת בו (ראה למעלה ה"א). 50) שלא גזרו על אויר ארץ הגויים הסמוכה לארץ ישראל.

ז. מָקוֹם[51] שֶׁשָּׁכְנוּ בּוֹ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא כְּאֶרֶץ הָעַמִּים עַד שֶׁיִּבָּדֵק, שֶׁמָּא קָבְרוּ בּוֹ נְפָלִים.

51) אהלות פי"ח מ"ז.

ח. וּתְרוּמָה[52] וְקָדָשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ מֵחֲמַת מִדּוֹר הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - תּוֹלִין, לֹא אוֹכְלִין וְלֹא שׂוֹרְפִין. וְכַמָּה יִשְׁהוּ בַּמָּקוֹם וְיִהְיֶה צָרִיךְ בְּדִיקָה? אַרְבָּעִים יוֹם, כְּדֵי שֶׁתִּתְעַבֵּר אִשָּׁה וְתַפִּיל נֵפֶל שֶׁמְּטַמֵּא[53]. אֲפִלּוּ אִישׁ שֶׁאֵין עִמּוֹ אִשָּׁה, אִם שָׁהָה אַרְבָּעִים יוֹם - מִדּוֹרוֹ טָמֵא עַד שֶׁיִּבָּדֵק. גְּזֵרָה מִשּׁוּם מָדוֹר שֶׁתִּהְיֶה בּוֹ אִשָּׁה. אֲפִלּוּ עֶבֶד[54] וְסָרִיס[55] אוֹ אִשָּׁה[56] אוֹ קָטָן בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד[57] עוֹשֶׂה מִדּוֹר הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים.

52) תוספתא שם ה"ג, כתנא־קמא. 53) צורת הוולד נגמרת ארבעים יום אחרי הבעילה, ולפני כן אין עליו תורת וולד (ראה פ"י מהל' איסורי ביאה ה"ב). ולא החמירו חכמים לגזור טומאה מפני החשש שמא באה האשה לשם כשהיא מעוברת. 54) גוי, שגם רבו גוי, ואין עמו אשה. ומשמיענו, שלא תאמר שעליו לא גזרו מפני שאימת רבו עליו ולא יכניס זונה לביתו ('תפארת ישראל' שם, בועז יא). 55) שאינו מוליד. 56) שאין עמה איש. 57) בגיל נמוך מזה אינו עושה מדור. ולא נתבאר מה בינו לבין סריס. ואולי, סריס גדול אפשר להחליפו באדם בריא.

ט. מִדּוֹר[58] עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁהָיָה בּוֹ עֶבֶד (מִיִּשְׂרָאֵל)[59] אוֹ אִשָּׁה אוֹ קָטָן בֶּן תֵּשַׁע מְשַׁמְּרִין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יִקְבְּרוּ שָׁם נֵפֶל - אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה[60]. וְאֶת מָה הֵן בּוֹדְקִין?[61] אֶת הַבִּיבִין[62] הָעֲמֻקִּים[63] וְאֶת הַמַּיִם הַסְּרוּחִין[64]. וְכָל מָקוֹם שֶׁהַחֲזִיר וְהַחֻלְדָּה יְכוֹלִין לְהוֹלִיךְ מִשָּׁם[65] הַנֵּפֶל - אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן גּוֹרְרִין אוֹתָם מִשָּׁם. מִדּוֹר הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁחָרַב - הֲרֵי הוּא בְּטֻמְאָתוֹ עַד שֶׁיִּבָּדֵק[66].

58) שם. 59) יש לקיים את הגירסה עבד "מישראל" (וכן הגירסה בכת"י תימן, ובדפוס רומא), והכוונה לעבד גוי שנמכר לישראל ומל וטבל לשם עבדות והוא חייב במצוות שהאשה חייבת בהן, והאמינוהו חכמים באיסורי דרבנן (בפסחים ד, ב אמרו: "הימנוהו רבנן בדרבנן"). וכן פירשו הרא"ש והר"ש במשנה, שהכוונה לעבד גוי שרבו ישראל. 60) תוספתא, שם. שיערו חכמים שקטן בן תשע אפשר לסמוך על שמירתו, אבל לא על קטן למטה מגיל זה. 61) שם מ"ח. 62) תעלות הביוב. 63) אבל שאינם עמוקים, אפשר לראות את הנמצא בהם בלי בדיקת קפדנית. 64) המכונסים בבורות וכדומה. 65) בית־הלל במשנה, שם. ויש גורסים במשנה: חזיר וחולדה וברדלס, וכן בגמרא נדה טו, ב "שחולדה וברדלס מצויין שם", וברור שהוא־הדין לכל חיה אוכלת נבילות. ואין בדין זה ניגוד לבור שמטילים לתוכו נפלים, שמטמא באוהל מדין תורה אפילו אם חולדה וברדלס מצויים שם (למעלה פ"ט הי"א), מפני ששם ידוע ודאי שהיתה טומאה בבור זה, והגרירה היא ספק, ואין ספק מוציא מידי ודאי. אבל כאן גזרו חכמים טומאה מפני הספק, שמא קברו נפלים, ולפיכך סומכים על גרירה. 66) תוספתא שם ה"ו. מדובר כשאין חזיר וחולדה מצויים שם. במ"ט שם, אומר רבי שמעון בן גמליאל: "עיר של גויים שחרבה, אין בה משום מדור גויים". ורבינו בפירושו שם, מסיים: ואין הלכה כרבי שמעון בן גמליאל (ראה ראב"ד וכסף־משנה).

י. הָאִצְטְוָנִיּוֹת[67] - אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם מִדּוֹר עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, לְפִי שֶׁהִיא גְּלוּיָה וְאֵין בָּהּ מָקוֹם לְהַטְמִין הַנְּפָלִים. וַעֲשָׂרָה מְקוֹמוֹת[68] אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם מִדּוֹר עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. לְפִי שֶׁאֵין דִּירָתָן קְבוּעָה[69], לֹא גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן טֻמְאָה. וְאֵלּוּ הֵן הָעֲשָׂרָה מְקוֹמוֹת: אָהֳלֵי הָעַרְבִיִּים, וְהַסֻּכּוֹת[70], וְהַצְּרִיפִין[71], וְהַבֻּרְגָּנִין[72], וְהַתִּקְרָה שֶׁעַל גַּבֵּי הָעַמּוּדִים וְאֵין לָהּ דְּפָנוֹת, וְהֵן בָּתֵּי הַקַּיִץ[73], וּבֵית שַׁעַר[74], וַאֲוִירָהּ שֶׁל חָצֵר[75], וְהַמִּרְחָץ, וּמָקוֹם שֶׁעוֹשִׂין בּוֹ הַחִצִּים וּכְלֵי הַמִּלְחָמָה, וּמָקוֹם הַלִּגְיוֹנוֹת[76].

67) שם מ"ט. מקום ברשות הרבים על יד הבית, ויש עליו תקרה סמוכה על עמודים ואין לו כתלים. 68) שם. 69) ואין קוברים שם נפלים. 70) בנין עראי בשביל שומרי פירות. 71) אוהל עשוי ממין גומא שנקרא "צריפא" (רבינו בפירושו למשנה) ואין להם גג, אלא הקירות משתפעים כלפי מעלה עד שנוגעים זה בזה. 72) סוכות שמכניסים שם את הפירות. 73) במשנה: "אלקטיות". 74) לפני פתח החצר היו בונים חדר קטן שיושב בו שומר החצר והוא פתוח לרשות הרבים. 75) פירוש, השטח הבלתי מקורה שבחצר (דוגמה תמצא למעלה פ"ו ה"ט) והגוי דר שם. ראה להלן אות עו. 76) מקום מריצות הפרשים (רבינו, שם).

יא. הַחֲנוּת[77] - אֵין בָּהּ מִשּׁוּם מִדּוֹר עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה דָר בְּתוֹכָהּ. חָצֵר שֶׁהִיא טְמֵאָה[78] מִשּׁוּם מִדּוֹר הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - הֲרֵי בֵּית שַׁעַר שֶׁלָּהּ וַאֲוִירָהּ[79] טְמֵאִין כָּמוֹהָ. וְאֵין מִדּוֹר הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[80] וְלֹא בֵּית הַפְּרָס בְּחוּצָה לָאָרֶץ[81].

77) תוספתא שם פי"ח ה"ו. 78) כגון שדר בשטח המקורה. 79) טמא גם השטח שאינו מקורה. ונראה שלפירוש זה התכוון הר"י קורקוס (ראה כסף־משנה שפירש אחרת, וקשה מאוד ליישב לשונו של רבינו לפי פירושו). 80) שם. 81) פירוש, בעיירות המובלעות בארץ ישראל (ראה ההלכה הבאה), שלא גזרו עליהן טומאת ארץ הגויים, אבל בלתי מובלעות טמאות משום ארץ העמים, שטומאתה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חמורה ממדורות גויים (ר"י קורקוס, מובא בכסף־משנה כאן).

יב. עֲיָרוֹת[82] הַמֻּבְלָעוֹת[83] בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּגוֹן סִיסִית וְחַבְרוֹתֶיהָ, [אַשְׁקְלוֹן וְחַבְרוֹתֶיהָ], אַף עַל פִּי שֶׁפְּטוּרוֹת מִן הַמַּעַשְׂרוֹת וּמִן הַשְּׁבִיעִית[84] - אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם אֶרֶץ הָעַמִּים. וְחֶזְקַת דְּרָכִים שֶׁל עוֹלֵי בָּבֶל טְהוֹרוֹת[85], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מֻבְלָעוֹת בְּאֶרֶץ הָעַמִּים.

82) שם ה"ג. 83) מוקפות ארץ ישראל משלושה צדדים, והן אדמת חוץ לארץ. 84) פירות שגדלו בהן בשנת השמיטה אין עליהם קדושת פירות שביעית. 85) ברור הדבר שהדרכים טהורות.

~ יום שני כ"ב מרחשון ~

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר שטפח על טפח ברום טפח מביא טומאה וחוצץ בפניה וקרוי אוהל, אדם או כלים שהם אוהל אם חוצץ, ונסר שהוא נתון על פי תנור חדש, נסר שהוא נתון על פי שני תנורים או על פי תנור ישן, אדם שנשא כלי והאהיל צדו האחד על הטומאה, ארונות של עץ שמניחים בהם המת ויש בהם חלל טפח, קורה שהיא נתונה מכותל לכותל וטומאה תחתיה, וסאה שהיא מוטה על צדה באויר, עמוד עגול שהוא מוטל לאויר ומונח על הארץ.

א. טֶפַח עַל טֶפַח מְרֻבָּע[2] עַל רוּם טֶפַח[3] מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה וְחוֹצֵץ בִּפְנֵי הַטֻּמְאָה דִּין תּוֹרָה. שֶׁאֵין קְרוּי אֹהֶל אֶלָּא טֶפַח עַל טֶפַח בְּרוּם טֶפַח אוֹ יָתֵר עַל זֶה. כֵּיצַד? כְּזַיִת מִן הַמֵּת מֻנָּח לָאֲוִיר[4] וּבְצִדּוֹ כֵּלִים, כְּגוֹן מְחָטִין וְצִנּוֹרוֹת[5] וְכֵיוֹצֵא בָהֶן, וְאֵינָן נוֹגְעִים בַּטֻּמְאָה, אִם הֶאֱהִיל עֲלֵיהֶן אֹהֶל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ טֶפַח עַל טֶפַח וְהָיָה גָבוֹהַּ מֵעַל הָאָרֶץ טֶפַח - הֲרֵי זֶה מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה לַכֵּלִים וּטְמֵאִין. הָיוּ כֵּלִים אֲחֵרִים עַל גַּבֵּי אֹהֶל זֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ טֶפַח עַל טֶפַח - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין, מִפְּנֵי שֶׁהָאֹהֶל חוֹצֵץ בֵּינָם וּבֵין הַטֻּמְאָה. הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁכְּשֵׁם שֶׁהָאֹהֶל מְטַמֵּא כֹּל שֶׁתַּחְתָּיו, מַצִּיל כֹּל שֶׁחוּצָה לוֹ, וְחוֹצֵץ בֵּין הַטֻּמְאָה וּבֵין כֵּלִים שֶׁעַל גַּבָּיו. וְכֵן אִם הָיְתָה הַטֻּמְאָה עַל גַּבָּיו וְכֵלִים תַּחְתָּיו - הַכֵּלִים טְהוֹרִין; שֶׁהָאֹהֶל חוֹצֵץ בִּפְנֵי הַטֻּמְאָה. הָיָה הָאֹהֶל פָּחוֹת מֵרוּם טֶפַח, אוֹ פָּחוֹת מִטֶּפַח עַל טֶפַח אַף עַל פִּי שֶׁהוּא גָבוֹהַּ כַּמָּה טְפָחִים - הַכֵּלִים שֶׁבְּצַד הַטֻּמְאָה טְהוֹרִים[6]; וְכֵלִים שֶׁלְּמַעְלָה מֵאֹהֶל זֶה - כֹּל שֶׁכְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהֶאֱהִילוּ עַל הַטֻּמְאָה וְאֵין שָׁם אֹהֶל לָחֹץ בִּפְנֵי הַטֻּמְאָה. וְכֵן אִם הָיְתָה טֻמְאָה עַל גַּבֵּי אֹהֶל זֶה וְכֵלִים תַּחְתָּיו - כֹּל שֶׁכְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה טָמֵא, שֶׁהֲרֵי הֶאֱהִילָה עֲלֵיהֶן וְאֵין שָׁם אֹהֶל שֶׁיָּחֹץ בִּפְנֵי הַטֻּמְאָה. שֶׁכָּל פָּחוֹת מֵרוּם טֶפַח כְּנֶגְיָעָה הוּא חָשׁוּב[7], וְטֻמְאָה שֶׁתַּחְתָּיו טֻמְאָה רְצוּצָה הִיא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁלֹּא הָיָה הָאֹהֶל אָדָם אוֹ כֵּלִים; אֲבָל אָדָם אוֹ כֵּלִים שֶׁנַּעֲשׂוּ אֹהֶל עַל הַטֻּמְאָה, בֵּין שֶׁהָיוּ הֵן עַצְמָן אֹהֶל בֵּין שֶׁהָיוּ עַמּוּדֵי הָאֹהֶל, אֲפִלּוּ הָיוּ כֵּלִים שֶׁאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה כָּל עִקָּר[8] - הֲרֵי אֵלּוּ מְבִיאִין אֶת הַטֻּמְאָה, וְאֵינָן חוֹצְצִין בִּפְנֵי הַטֻּמְאָה. כֵּיצַד? לוּחַ שֶׁהָיָה מֻנָּח עַל גַּבֵּי אַרְבָּעָה בְּנֵי אָדָם אוֹ עַל גַּבֵּי אַרְבָּעָה כֵּלִים, אֲפִלּוּ כְּלֵי אֲבָנִים וְכֵיוֹצֵא בָהֶן מִכֵּלִים שֶׁאֵין לְמִינָן טֻמְאָה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם הָיָה מֻנָּח עַל אַרְבָּעָה שַׁפּוּדִין אוֹ אַרְבָּעָה קָנִים שֶׁגְּבוֹהִין טֶפַח, וְהָיְתָה טֻמְאָה וְכֵלִים תַּחְתָּיו - הַכֵּלִים טְמֵאִים[9]. וְאִם הָיוּ כֵּלִים עַל גַּבָּיו, אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה - טְמֵאִים[10]. וְאִם הָיְתָה טֻמְאָה עַל גַּבֵּי לוּחַ וְכֵלִים תַּחְתָּיו - כָּל כֵּלִים שֶׁתַּחַת הַלּוּחַ טְמֵאִין. אֲבָל אִם הַלּוּחַ הָיָה מֻנָּח עַל גַּבֵּי אַרְבַּע אֲבָנִים אוֹ עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה וְחַיָּה[11], וְהָיְתָה טֻמְאָה תַּחְתָּיו - הֲרֵי הַכֵּלִים שֶׁעַל גַּבָּיו טְהוֹרִין.

2) כלומר, צריך שיהיה טפח באורך וטפח ברוחב, ואם מצד אחד הוא פחות מטפח אף על פי שהשני הוא יותר מטפח ומשלים את החסר, אינו אוהל. 3) אוויר פנוי על גבי הטומאה. 4) לא קבור. 5) ווים דקים עקומים. מפני שהמדובר בשטח קטן נותן רבינו דוגמאות של כלים זעירים. 6) שהרי לא נגעו בה וגם לא היו באוהל המת. 7) כאילו נוגע השטח העליון בשטח התחתון ואין אוהל כלל. 8) כלי אבנים, כלי גללים וכלי אדמה. 9) שהרי הלוח האהיל על המת ועליהם. 10) כאילו היו תחת הלוח, כי הלוח מונח על אדם וכלים אינו חוצץ. 11) חיות.

ב. הָיְתָה טֻמְאָה עַל גַּבָּיו - הֲרֵי כָּל הַכֵּלִים שֶׁתַּחְתָּיו טְהוֹרִין, מִפְּנֵי שֶׁהָאֹהֶל חוֹצֵץ בִּפְנֵי הַטֻּמְאָה. וּכְלֵי גְלָלִים וּכְלֵי אֲבָנִים וּכְלֵי אֲדָמָה הַבָּאִים בְּמִדָּה[12] - הֲרֵי הֵם כְּאֹהָלִים וְאֵינָם כְּכֵלִים, וּלְפִיכָךְ חוֹצְצִים בִּפְנֵי הַטֻּמְאָה[13].

12) גדולים ואינם מיטלטלים ממקום למקום. 13) והוא הדין לכלי עץ הבאים במידה.

ג. נֶסֶר[14] שֶׁהוּא נָתוּן עַל פִּי תַּנּוּר חָדָשׁ[15] וְעוֹדֵף מִכָּל צְדָדָיו[16] בְּפוֹתֵחַ טֶפַח: הָיְתָה טֻמְאָה תַּחַת הַנֶּסֶר - כֵּלִים שֶׁעַל גַּבָּיו טְהוֹרִין, טֻמְאָה עַל גַּבָּיו - כֵּלִים שֶׁתַּחְתָּיו טְהוֹרִים, מִפְּנֵי שֶׁתַּנּוּר חָדָשׁ אֵינוֹ כְּכֵלִים לְעִנְיָן זֶה[17]. וְאִם הָיָה יָשָׁן[18] - הַכֹּל טָמֵא[19].

14) קרש. 15) תנורים שלהם עשויים מטיט בתבנית סיר גדול. וכל זמן שלא הוסקו באש אין עליהם תורת כלי כלל. 16) הקרש יוצא ברוחב טפח מחוץ לתנור סביב סביב. 17) לעניין חציצה ולפיכך הקרש חוצץ. 18) שהוסק כבר. 19) בין טומאה למעלה וכלים למטה ובין כלים למעלה וטומאה למטה, מפני שכל האוויר שתחת עודף הנסר מכל צדדיו נידון כאוהל אחד, והנסר אינו חוצץ מפני שהתנור מעמידו והוא כעמוד של האוהל.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ד. נֶסֶר שֶׁהוּא נָתוּן עַל פִּי שְׁנֵי תַּנּוּרִים, אֲפִלּוּ יְשָׁנִים, וְעוֹדֶף[20] מְחוּצָה לְתַנּוּר זֶה[21] וּמְחוּצָה לְתַנּוּר זֶה, וְהָיְתָה טֻמְאָה תַּחְתָּיו בֵּין שְׁנֵי הַתַּנּוּרִים - בֵּינֵיהֶן בִּלְבַד טָמֵא; אֲבָל כֵּלִים שֶׁתַּחַת שְׁתֵּי הַקְּצָוֹות שֶׁחוּצָה לַתַּנּוּרִים - טְהוֹרִים, שֶׁהֲרֵי הֵן כִּשְׁנֵי אֹהָלִים[22] זֶה בְּצַד זֶה. וְכֵן נֶסֶר שֶׁהוּא נָתוּן עַל פִּי תַּנּוּר, אֲפִלּוּ יָשָׁן, וְיוֹצֵא מִזֶּה טֶפַח וּמִזֶּה טֶפַח אֲבָל לֹא מִן הַצְּדָדִין, וְטֻמְאָה בְּצַד זֶה - כֵּלִים שֶׁבַּצַּד הַשֵּׁנִי טְהוֹרִין[23].

20) טפח. 21) בקצוות, אבל לא מן הצדדים. 22) שאינם מחוברים. 23) מפני שהתנור מפסיק בין האוהלים.

ה. אָדָם שֶׁנָּשָׂא כְּלִי, כְּגוֹן מַרְדַּעַת וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְהֶאֱהִיל צַד הַכְּלִי הָאֶחָד עַל הַטֻּמְאָה, אִם הָיָה בְּהֶקֵּפוֹ[24] טֶפַח, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בְּרָחְבּוֹ אֶלָּא רֹחַב אֶצְבַּע וּשְׁלִישׁ[25] - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא אֶת הַנּוֹשֵׂא[26] וּמֵבִיא לוֹ טֻמְאָה מִדִּבְרֵיהֶם, שֶׁגָּזְרוּ עַל שֶׁיֵּשׁ בְּהֶקֵּפוֹ טֶפַח מִשּׁוּם שֶׁיֵּשׁ בְּרָחְבּוֹ טֶפַח[27]; אֲבָל אֵינוֹ מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה לְכֵלִים שֶׁתַּחְתָּיו וְלִשְׁאָר אָדָם שֶׁיַּאֲהִיל עֲלֵיהֶן וְעַל הַטֻּמְאָה עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ רֹחַב טֶפַח.

24) של הכלי. 25) בהתאם לכלל החשבון המקובל בידיהם: "כל שיש ברחבו טפח, יש בהיקפו שלושה טפחים" (אין כלל זה מדוייק והוא מוסר רק את המספרים השלמים ולא את שבריהם) והטפח ארבע אצבעות. 26) טומאת אוהל שבעה ימים וטעון הזאת מי פרה ביום השלישי וביום השביעי. 27) שהשומע שטימאוהו טומאת ערב בלבד יחשוב שטימאוהו טומאת אוהל ויטעו ויאמרו שאוהל מטמא טומאת ערב בלבד, ולפיכך טימאוהו טומאת שבעה. אבל אדם וכלים שלא נגעו במרדע זה ולא נשאוהו אלא האהילו טהורים לגמרי, ואין לחוש שמא מת אינו מטמא באוהל כלל.

ו. אֲרוֹנוֹת שֶׁל עֵץ שֶׁמַּנִּיחִין בָּהֶן אֶת הַמֵּת - אֵינָן כְּקֶבֶר[28], [אֲבָל] (אֶלָּא) אִם יֵשׁ בֵּין כִּסּוּי הָאָרוֹן וְהַמֵּת גֹּבַהּ טֶפַח - חוֹצֵץ, וְהָעוֹמֵד עַל גַּבֵּי הָאָרוֹן טָהוֹר מִן הַתּוֹרָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁרֹּב אֲרוֹנוֹת יֵשׁ בָּהֶן חָלָל טֶפַח, הוֹאִיל וְיֵשׁ שֶׁאֵין שָׁם חָלָל טֶפַח - גָּזְרוּ עַל כָּל הָאֲרוֹנוֹת שֶׁאֵינָן חוֹצְצִין, וְשֶׁיִּהְיֶה הַמְּהַלֵּךְ עַל גַּבֵּי הָאָרוֹן כְּנוֹגֵעַ בְּמֵת אוֹ בְּקֶבֶר[29].

28) בנוי, שמטמא מכל צדדיו, ודינם ככל דבר המאהיל על הטומאה. 29) מקור דין זה בברכות יט. "אמר ר' אלעזר בר' צדוק מדלגין היינו על גבי ארונות של מתים לקראת מלכי ישראל". והוא היה כהן ואסור לו להיטמא למתים. וביארו שם שמפני כבוד המלכות מותר בטומאות דרבנן, ומזה למד רבינו, שארונות של עץ אינם כקבר המטמא מן התורה.

ז. קוֹרָה שֶׁהִיא נְתוּנָה מִכֹּתֶל לְכֹתֶל וְהַטֻּמְאָה תַּחְתֶּיהָ: אִם יֵשׁ בָּהּ פּוֹתֵחַ טֶפַח[30] - מְבִיאָה אֶת הַטֻּמְאָה תַּחַת כֵּלָּהּ, וְכָל הַכֵּלִים אוֹ אָדָם שֶׁתַּחְתֶּיהָ טְמֵאִים. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין כֵּלָּהּ שָׁוָה וּקְצָתָהּ פְּחוּתָה מִטֶּפַח[31], מִפְּנֵי שֶׁקְּצָתָהּ מִקְצַת אֹהֶל הוּא. וְאִם אֵין בָּהּ פּוֹתֵחַ טֶפַח - טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. כַּמָּה יִהְיֶה בְּהֶקֵּפָהּ[32] וְיִהְיֶה בָּהּ פּוֹתֵחַ טֶפַח? בִּזְמַן שֶׁהִיא עֲגֻלָּה - שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, וּבִזְמַן שֶׁהִיא מְרֻבַּעַת - אַרְבָּעָה טְפָחִים.

30) הקורה רחבה טפח. 31) וגם הכלים הנמצאים במקום שאין בו טפח טמאים. זה למד מלשון המשנה; מביא את הטומאה "תחת כולה". ואפילו אם הטומאה מונחת תחת הקורה במקום שאין בו טפח, מפני שזה כשיפועי אהלים. 32) אורך חוט החוגר את כל עובי הקורה.

ח. סְאָה שֶׁהִיא מֻטָּה עַל צִדָּהּ[33] בָּאֲוִיר[34] - אֵינָהּ מְבִיאָה אֶת הַטֻּמְאָה תַּחַת כֵּלָּהּ עַד שֶׁיִּהְיֶה בְּהֶקֵּפָהּ אַרְבָּעָה טְפָחִים וּמֶחֱצָה בְּקֵרוּב, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה גֹּבַהּ הַצַּד הָעֶלְיוֹן[35] טֶפַח וּמֶחֱצָה, וְיִהְיֶה הַטֶּפַח עַל טֶפַח מִמְּנָהּ גָּבְהוֹ מֵעַל הָאָרֶץ טֶפַח[36]. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה גְּבוֹהָה מֵעַל הָאָרֶץ חֲצִי טֶפַח[37] וְהָיָה בְּהֶקֵּפָהּ שְׁלֹשָׁה - מְבִיאָה אֶת הַטֻּמְאָה[38]. וְכֵן עַמּוּד עָגֹל[39] שֶׁהוּא מֻטָּל לָאֲוִיר וּמֻנָּח עַל הָאָרֶץ - אֵינוֹ מֵבִיא טֻמְאָה תַּחַת דָּפְנוֹ עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ הֶקֵּף עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה טְפָחִים; וְאִם אֵין בְּהֶקֵּפוֹ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה טְפָחִים - טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת. זֶה שֶׁהִצְרִיכוּ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה טְפָחִים - עַל הָעִקָּרִין שֶׁסּוֹמְכִים עֲלֵיהֶן חֲכָמִים בְּחֶשְׁבּוֹן כָּל הַמִּשְׁפָּטִים: שֶׁכֹּל שֶׁיֵּשׁ בְּהֶקֵּפוֹ שְׁלֹשָׁה - יֵשׁ בּוֹ רֹחַב טֶפַח, וְכָל טֶפַח עַל טֶפַח בְּרִבּוּעַ - יֵשׁ בַּאֲלַכְסוֹנוֹ טֶפַח וּשְׁנֵי חֲמִשִּׁין. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה בְּהֶקֵּף הָעַמּוּד עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה טְפָחִים - נִמְצָא תַּחַת כָּל דָּפְנוֹ טֶפַח עַל רוּם טֶפַח מְרֻבָּע וְיָתֵר מְעַט, שֶׁחֶשְׁבּוֹנוֹת אֵלּוּ בְּקֵרוּב הֵן.

33) הסאה היא כלי מידה עגול והניחה על צידה העגול ולא על שוליה. 34) במקום גלוי. 35) הנקודה הגבוהה ביותר מעל פני הקרקע. 36) אם תחתוך את הסאה במקום המרוחק טפח מן הקרקע אפשר יהיה לרבע בשטח החתך טפח על טפח. והחשבון הוא כזה: כשיש בהיקפו ארבעה טפחים וחצי שהם שמונה עשרה אצבעות יהיה רחבו של העיגול (הקוטר) טפח ומחצה היינו שש אצבעות, ואם תחתוך את הסאה באמצע גבהה תקבל שטח עגול שרחבו שש אצבעות וגבהו מעל הארץ 3 אצבעות, וכדי להגיע לרום טפח יש להגביה את נקודת החתך עוד אצבע ומתוך כך יצטמצם הרוחב אצבע מכאן ואצבע מכאן ויישאר רוחב בן ארבע אצבעות (טפח), ויצא לך מרובע של טפח על טפח ברום טפח (על־פי הכסף משנה). 37) תלוייה באוויר ומרוחקת חצי טפח מהקרקע. 38) במקרה זה השטח הרחב ביותר, שהוא טפח על טפח, גבוה חצי טפח מדופנה התחתון של הסאה וממנו לארץ עוד חצי טפח, יוצא לך

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

טפח על טפח ברום טפח. [בשני הדינים האלה המדובר בסאה, שהיקפה שווה בכל אורכה ואינה מתעגלת לא בכיוון שוליה ולא בכיוון פיתחה]. 39) משנה שם פרק י"ב ז. - ההבדל בין עמוד לסאה הוא, שהסאה חלולה וכשיש בה השיעור שנאמר למעלה הרי היא כאוהל ומביאה את הטומאה, והעמוד הוא גוש אטום והטומאה שתחתיו היא טומאה רצוצה (ראה למעלה הלכה א), אולם, כשהעמוד העגול מונח על הארץ לארכו יש מקום פנוי תחת עיגולו ואם יש במקום זה טפח על טפח ברום טפח דינו כאוהל ומביא את הטומאה אפילו למקומות שאינם גבוהים מן הקרקע טפח (ראה למעלה הלכה ז). חשבו חכמים ומצאו, שאם היקפו של העמוד הוא עשרים וארבעה טפחים ולמעלה אפשר לרבע במקום פנוי זה טפח על טפח ברום טפח, מה שאין כן בהיקף פחות מזה. כיצד? נקוט בידך שני כללים: א. הכלל שלמעלה, שהיקפו של עיגול הוא פי שלושה ברחבו (בקוטרו); ב. כל טפח שבצלע המרובע שווה־הצלעות נותן טפח ושני חומשי טפח באלכסונו של המרובע. ויוצא מזה, שאם ההיקף הוא 24 טפחים רוחב העיגול הוא שמונה טפחים. וכאשר תצייר מרובע של 8 על 8 על פני העיגול הזה מבחוץ יהיה אלכסונו של מרובע זה 8 טפחים ועוד 16 חומשים, השמונה מכסים את רוחב העיגול ושש עשרה החומשים עודפים על הרוחב 8 מכאן ו-8 מכאן. ועכשיו תצייר מרובע קטן שהעודף יהיה אלכסונו. מרובע קטן זה יהיה בו קצת יותר מטפח על טפח, שהרי הטפח נותן אלכסון של שבעה חומשי טפח וכאן יש לך 8 חומשים ונשאר עודף קטן של חומש אחד באלכסון, שהוא כשני שלישי חומש במרובע. וזהו שסיים רבינו הלכה זו בכתבו: "ויתר מעט, שחשבונות אלו בקירוב הם". אגב, גם שני הכללים עצמם אינם בתכלית הדיוק. יש בהיקף יותר מפי שלושה ברוחב (3,1415) והאלכסון גדול קימעא משבע חמישיות, ולא הטילו חכמים על האדם לחשב חשבונות הנדסיים מדוייקים כל כך.

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר אוהל שאינו עשוי בידי אדם ואוהל רעוע, המביאים טומאה וחוצצים, ומביאים ולא חוצצים, ושאינם חוצצים ולא מביאים.

א. כָּל טֶפַח עַל טֶפַח בְּרוּם טֶפַח קָרוּי אֹהֶל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[2], וְחוֹצֵץ בִּפְנֵי הַטֻּמְאָה וּמֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה. בֵּין שֶׁעָשָׂאוּהוּ לְהַאֲהִיל בֵּין שֶׁנַּעֲשָׂה מֵאֵלָיו, אֲפִלּוּ הָיָה שֶׁלֹּא בִּידֵי אָדָם - הֲרֵי זֶה מֵבִיא וְחוֹצֵץ. כֵּיצַד? אֶחָד חוֹר שֶׁחֲרָרוּהוּ מַיִם[3] אוֹ שְׂרָצִים אוֹ שֶׁאֲכָלַתּוּ מְלֵחַת[4], אוֹ שֶׁצָּבַר אֲבָנִים אוֹ קוֹרוֹת וְנַעֲשָׂה בְּהֶן חָלָל טֶפַח - הֲרֵי זֶה אֹהֶל וּמֵבִיא וְחוֹצֵץ.

2) למעלה פי"ב ה"א. ראה שם. 3) אהלות פ"ג מ"ז. 4) מלשון הכתוב (ירמיה יז, ו): "ארץ מלחה", והיא מתבקעת מאליה.

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה הָאֹהֶל חָזָק וּבָרִיא; אֲבָל אֹהֶל רָעוּעַ[5] אֵינוֹ מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה וְאֵינוֹ חוֹצֵץ בִּפְנֵי הַטֻּמְאָה וְאֵינוֹ חוֹצֵץ. כֵּיצַד? שָׁרִיגֵי הָאִילָנוֹת[6] הַסּוֹכְכִים עַל הָאָרֶץ, וְהֵן הַנִּקְרָאִים סְכָכוֹת, וַאֲבָנִים הַיּוֹצְאוֹת[7] מִן הַגָּדֵר[8] הַסּוֹכְכוֹת עַל הָאָרֶץ, וְהֵן הַנִּקְרָאִין פְּרָעוֹת[9]: אִם יְכוֹלִין לְקַבֵּל מַעֲזִיבָה[10] בֵּינוֹנִית[11] וְהֵן עוֹמְדִים - הֲרֵי אֵלּוּ מְבִיאִין וְחוֹצְצִין מִן הַתּוֹרָה; וְאִם אֵינָן רְאוּיִין לְקַבֵּל מַעֲזִיבָה בֵּינוֹנִית, אֶלָּא הֵן נוֹפְלִים - הֲרֵי אֵלּוּ מְבִיאִין מִדִּבְרֵיהֶם[12] וְאֵינָן חוֹצְצִין. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן.

5) שבקלות אפשר להזיזו ממקומו או להפילו. 6) ענפי העצים. 7) בולטות לחוץ. 8) של אבנים. 9) מלשון הכתוב (במדבר ו, ה): גדל פרע שער ראשו. 10) שכבת טיט, שנותנים על קרשי התקרה. 11) שהם חזקים ויעמדו בפני לחץ משא שכזה, מבלי להשבר או להתכופף ולהפילו. כחכמים במשנה שם פ"ח, ב, ולפי פירוש רבינו (ראה תפארת ישראל שם, יכין לג ולד). 12) במס' נדה סח, ב אמרו: "סככות ופרעות וכו' רבנן הוא דגזרו (חכמים הם שגזרו)", ולכאורה זה בניגוד למשנתנו שהסככות והפרעות מביאים וחוצצים, ומשמע שמן התורה הם כאוהל ממש, שהרי חכמים לא יטהרו דבר שהוא טמא מן התורה, ולפיכך מפרש רבינו, שאם יכולים לקבל מעזיבה בינונית דינם מן התורה כאוהל ומביאים וחוצצים, ובגמרא נדה שם המדובר כשאינם יכולים לקבל מעזיבה כזו, ומן התורה אינם אוהל, וגזרו רבנן להחמיר שיביאו את הטומאה, אבל לא הקילו לענין חציצה (כסף־משנה).

ג. אֵלּוּ[13] מְבִיאִין וְחוֹצְצִין: כְּלִי עֵץ הַבָּא בְּמִדָּה[14]. וְכֵן כְּלֵי אֲבָנִים כְּלֵי גְלָלִים כְּלֵי אֲדָמָה הַבָּאִין בְּמִדָּה. וּפִשּׁוּטֵי כְּלֵי עוֹר וִירִיעָה וְסָדִין וּמַפָּץ[15] וּמַחְצֶלֶת[16] שֶׁהֵן עֲשׂוּיִין אֹהָלִים[17]. וּבְהֵמוֹת אוֹ חַיּוֹת, בֵּין טְמֵאוֹת בֵּין טְהוֹרוֹת. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה רֹאשׁ זוֹ בֵּין רַגְלֵי זוֹ וְהָיוּ כֻּלָּן דְּבוּקוֹת. וְהָעוֹף שֶׁשָּׁכַן[18]. וְהַחוֹטֵט בְּשִׁבֳּלִים מָקוֹם לְקָטָן לְהַצִּילוֹ מִן הַשֶּׁמֶשׁ. וָאֲכָלִין שֶׁאֵינָן מֻכְשָׁרִין, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטַּמְּאוּ[19]. יְרָקוֹת הַמִּתְקַיְּמִין בִּימוֹת הַחַמָּה וְהַגְּשָׁמִים - הֲרֵי הֵן כְּאִילָנוֹת וּמְבִיאִין וְחוֹצְצִין. וְאֵלּוּ הֵן: הָאֲרוּס[20] וְהַקִּיסוֹס[21] וְיַרְקוֹת חֲמוֹר[22] וּדְלַעַת יְוָנִית. וְכֵן הַסְּכָכוֹת וְהַפְּרָעוֹת[23] וְהַזִּיזִין וְהַגְּזוּרוֹת[24] וְהַשּׁוּבָכוֹת וְהַשָּׁקִיפִין[25] וְהַסְּלָעִים[26] וְהַגְּחִירִים[27] וְהַשְּׁנָנִין[28]. כָּל אֵלּוּ מְבִיאִין וְחוֹצְצִין.

13) שם משנה א. 14) גדולים וכבדים. ראה למעלה פי"ב ה"ב וביארנו שם. 15) שטיח עשוי מגמי. 16) עשויה מקנים או קש. 17) שעשאום אוהל ממש נטוי (תנאי זה נמשך אל כל האמור בבבא זו, החל מפשוטי כלי עור). ואע"פ שהם מקבלים טומאה, וכל דבר המקבל טומאה אינו חוצץ, מכיוון שעשאום אוהל ממש נטוי, בטלו מתורת כלי (רבינו בפירושו למשנתנו). 18) וקשור לעץ או לכותל (רבינו במשנה שם). 19) אבל אוכלין המוכשרים לקבל טומאה אינם חוצצים (לקמן ה"ד). 20) איריס. 21) מין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עשב המתפשט לגבהו ולרחבו, ומשתמשים בו להאהיל. 22) מין קישואים, בערבית "אלתקם" (רבינו במשנה שם). 23) נתבאר דינם למעלה (הלכה ב). 24) אבן או עץ הבולט מכותל הבית, ובסופו תוספת. כשהתוספת כלפי מעלה נקרא זיז, ואם היא כלפי מטה - נקראת גזורה (רבינו בפירושו למשנה כאן. ראה משנה שם פי"ד, א). 25) רבינו במשנה שם מפרש: "תוספת ההרים" כנראה בליטות באמצע גבהם. 26) אבן יוצאת מן הכותל (שם), [ויש מפרשים: נקיקי הסלעים]. ואין זה דומה לזיז וגזורה שנעשו בידי אדם בכוונה. 27) רבינו במשנה גורס "והגהרים", מלשון "ויגהר ארצה" (מלכים־א יח, מב). ופירושו: תוספת הכותל המשתפעת כלפי הקרקע. 28) שיני הסלע בראש ההר (רבינו שם).

ד. וְאֵלּוּ[29] מְבִיאִין וְלֹא חוֹצְצִין: הָאָדָם[30]. וּכְלֵי עֵץ שֶׁאֵינָן בָּאִין בְּמִדָּה. מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּכָל הַכֵּלִים וּמִתְטַמְּאִין. וּפְשׁוּטֵי כְּלֵי עוֹר וִירִיעָה וְסָדִין וּמַפָּץ וּמַחְצֶלֶת שֶׁאֵין עֲשׂוּיִין אֹהָלִים, אֶלָּא מְתוּחִין בִּלְבַד[31], וְאֵין לָהֶן שִׁפּוּעַ וְאֵין שָׁם כְּתָלִים. וּבְהֵמָה וְחַיָּה שֶׁמֵּתוּ[32], וָאֲכָלִין טְמֵאִין אוֹ מֻכְשָׁרִין. שֶׁדָּבָר טָמֵא[33] אֵינוֹ חוֹצֵץ. וְרֵחַיִם שֶׁל יָד[34], שֶׁהֲרֵי הִיא בִּכְלַל כְּלֵי אֲבָנִים[35]. כָּל אֵלּוּ מְבִיאִין וְאֵינָן חוֹצְצִין.

29) שם פ"ח מ"ג. 30) שם פ"ו ה"א. 31) פרושים מלמעלה כגג בלי כתלים. 32) ונבילה מטמאה. והוא־הדין כשנשחטו, שהרי הוכשרו בשחיטה (רבינו בפ"ב מהלכות אבות הטומאות ה"ז, וראה באות הבא). 33) וכן המוכשר לקבל טומאה, שהרי הוא מתטמא עכשיו (רבינו במשנה שם). 34) שאינם כבדים כל־כך. 35) שאינם באים במידה.

ה. וְאֵלּוּ[36] לֹא מְבִיאִין וְלֹא חוֹצְצִין: הַזְּרָעִים[37] וְהַיְרָקוֹת[38] הַמְחֻבָּרִין לַקַּרְקַע[39], חוּץ מִן הָאַרְבַּע יְרָקוֹת שֶׁמְּנִינוּ. וְכַפַּת הַבָּרֶד[40] וְהַשֶּׁלֶג וְהַכְּפוֹר[41] וְהַגְּלִיד[42] וְהַמֶּלַח. וְהַדּוֹלֵג[43] מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְהַקּוֹפֵץ[44] מִמָּקוֹם לְמָקוֹם. וְהָעוֹף הַפּוֹרֵחַ, וְטַלִּית הַמְנַפְנֶפֶת[45], וּסְפִינָה שֶׁהִיא שָׁטָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם. כָּל אֵלּוּ לֹא מְבִיאִין וְלֹא חוֹצְצִין. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהֶאֱהִילוּ - אֵינוֹ אֹהֶל הַמִּתְקַיֵּם[46].

36) שם משנה ה. 37) צמחים שבתוכם גרעינים הנאכלים. 38) שהם עצמם נאכלים. 39) מפני שאין להם קיום אינם כאוהל, ואם הם תלושים דינם ככל האוכלין. 40) בגודל טפח. 41) טיפות הטל שקפאו. 42) קרח. 43) רגל אחת מצד זה של הטומאה, והשנייה בצד שני. 44) בשתי רגליו ביחד. 45) הרוח מגביהה אותה והיא מאהילה על הטומאה, אבל אינה מחוברת לשום מקום. 46) אינו מתקיים כלל והוא גרוע מאוהל רעוע, שמביא את הטומאה מדבריהם (למעלה הלכה ב).

ו. קָשַׁר[47] אֶת הַסְּפִינָה בְּדָבָר שֶׁהוּא יָכוֹל לְהַעֲמִידָהּ[48], כָּבַשׁ כְּנַף הַטַּלִּית בְּאֶבֶן[49] - הֲרֵי זוֹ מְבִיאָה אֶת הַטֻּמְאָה.

47) שם. 48) בשבת קא, ב "והוא (בתנאי) שקשרה בשלשלת ברזל". מובן שברזל לאו דוקא, וגם חבל חזק המעמיד את הספינה דינו כברזל. 49) הניח על כנפה אבן כבידה, והרוח אינה מזיזה את הכנף, והטלית מתנופפת ומאהילה.

ז. נֶסֶר[50] שֶׁהוּא צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם וְטֻמְאָה תַּחַת צִדּוֹ הָאֶחָד - הֲרֵי הַכֵּלִים שֶׁתַּחַת צִדּוֹ הַשֵּׁנִי טְהוֹרִים; שֶׁהֲרֵי כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַסְּפִינָה הַשָּׁטָה אֵינָהּ מְבִיאָה הַטֻּמְאָה.

50) תוספתא אהלות פ"ט ה"ו.

ח. אֵלּוּ[51] חוֹצְצִין[52] וְלֹא מְבִיאִין: מַסֶּכֶת[53] פְּרוּסָה, וַחֲבִילֵי מִטָּה[54], וְהַמַּשְׁפֵּלוֹת[55], וְהַסְּרִיגוֹת[56] שֶׁבַּחַלּוֹנוֹת. כֵּיצַד הֵן חוֹצְצִין? שֶׁאִם הָיָה חַלּוֹן בֵּין שְׁנֵי בָּתִּים וְהַטֻּמְאָה בְּבַיִת אֶחָד, וְהָיָה אֶחָד מֵאֵלּוּ מָתוּחַ בְּחַלּוֹן זֶה וּסְתָמוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בֵּינֵיהֶן אֲוִיר[57] - הֲרֵי אֵלּוּ חוֹצְצִין וְלֹא תִּכָּנֵס טֻמְאָה לְבַיִת שֵׁנִי. וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה שָׁם בִּסְרִיגוֹת אֵלּוּ אוֹ בְּעֵינֵי הַמַּשְׁפֵּלוֹת אוֹ בֵּין חֶבֶל לְחֶבֶל פּוֹתֵחַ טֶפַח; שֶׁאִם הָיָה שָׁם פּוֹתֵחַ טֶפַח - תִּכָּנֵס בּוֹ הַטֻּמְאָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[58].

51) שם משנה ד. 52) כגון שהיו מונחים על ארובה של הבית שטומאה בתוכו וכלים טהורים על גביהם או שסותמים חלון שבין בית לבית. 53) מחצלת (רבינו בפירושו שם. ראה ר"ש, ברטנורא ותפארת ישראל, שפירשו: חוטי שתי). 54) חבלים סרוגים שמניחים אותם על המיטה כדי לקבל את הכרים והכסתות, ואויר מפסיק בין חבל לחבל. 55) סלים קלועים שמוציאים בהם את הזבל. 56) שבכות. 57) הסריגה אינה צפופה. ואויר מפסיק בין חבל לחבל וכדומה. 58) בפרק הבא.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר שאין טומאה נכנסת לאוהל ולא יוצאת ממנו בפחות מטפח על טפח, חלון הנעשה לאורה וחלון הנעשה שלא בידי אדם, מאור שהתחיל לסותמו ולא הספיק לגומרו, חלון העשוי לאורה או לתשמיש והיה בו שבכה, וחלון שבין שני בתים, חור שבדלת או העושה חור בכותל להניח בו מסמר.

א. אֵין טֻמְאָה נִכְנֶסֶת[2] לְאֹהֶל וְלֹא יוֹצְאָה מִמֶּנּוּ בְּפָחוֹת מִטֶּפַח עַל טֶפַח. כֵּיצַד? חַלּוֹן שֶׁבֵּין בַּיִת לְבַיִת אוֹ שֶׁבֵּין בַּיִת לַעֲלִיָּה: אִם יֵשׁ בּוֹ טֶפַח עַל טֶפַח מְרֻבָּע[3] וְהָיְתָה טֻמְאָה בְּאֶחָד מֵהֶן - הַבַּיִת הַשֵּׁנִי טָמֵא; אֵין בַּחַלּוֹן פּוֹתֵחַ טֶפַח - אֵין הַטֻּמְאָה יוֹצְאָה מִמֶּנּוּ וְלֹא נִכְנֶסֶת לָאֹהֶל הַשֵּׁנִי. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּחַלּוֹן שֶׁעָשָׂה אוֹתוֹ הָאָדָם לְתַשְׁמִישׁ[4]; אֲבָל חַלּוֹן שֶׁעָשָׂה אוֹתוֹ הָאָדָם לְאוֹרָה כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס מִמֶּנּוּ[5] הָאוֹר - שֶׁעוּרוֹ כְּפוּנְדְּיוֹן[6], וְהַטֻּמְאָה יוֹצְאָה מִמֶּנּוּ. כֵּיצַד? הָיְתָה טֻמְאָה בַּבַּיִת, וּבָא אָדָם וְנִסְמַךְ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לְחַלּוֹן זֶה שֶׁל מָאוֹר אוֹ שֶׁהִנִּיחַ בּוֹ כְּלִי אוֹ שֶׁהֶאֱהִיל עָלָיו אֹהֶל בְּצַד הַכֹּתֶל - נִטְמָא כֹּל שֶׁבָּאֹהֶל, שֶׁהַטֻּמְאָה יוֹצְאָה לוֹ. וְחַלּוֹן הֶעָשׂוּי לְאוֹרָה הוּא שֶׁאֵין עָלָיו תִּקְרָה, אֶלָּא גָּלוּי הוּא לַשֶּׁמֶשׁ[7].

2) אהלות פי"ג מ"א. 3) טפח באורך וטפח ברוחב, אבל טפחיים באורך וחצי טפח, ואפילו יותר קצת ברוחב, אינו מכניס ומוציא את הטומאה (ראה למעלה פי"ב ה"א). 4) להניח שם חפצים וכדומה. 5) דרכו. 6) מטבע עתיקה, משנים עשר בדינר. וטעמו של דבר, מפני שחור כזה מכניס אור מספיק להאיר קצת את הבית. במשנה שם כתוב: "כמלוא מקדח", ובבכורות לז, א - פירשו שזהו כפונדיון האיטלקי. 7) כך מפרש רבינו מה שנאמר במשנה: "חלון שהיה לאויר".

ב. חַלּוֹן[8] הַנַּעֲשֶׂה שֶׁלֹּא בִּידֵי אָדָם, כְּגוֹן שֶׁחֲרָרוּהוּ מַיִם אוֹ שְׁרָצִים אוֹ שֶׁאֲכָלַתּוּ מְלַחַת[9], אוֹ שֶׁהָיָה חַלּוֹן פָּקוּק[10] וְנִטַּל הַפְּקָק, אוֹ שֶׁהָיְתָה בּוֹ זְכוּכִית וְנִשְׁבְּרָה - שִׁעוּרוֹ מְלֹא אֶגְרוֹף[11], וְהוּא כְּרֹאשׁ גָּדוֹל שֶׁל אָדָם. וְהוּא שֶׁלֹּא חָשַׁב עָלָיו לְתַשְׁמִישׁ; אֲבָל אִם חָשַׁב עָלָיו לְתַשְׁמִישׁ - שִׁעוּרוֹ בְּפוֹתֵחַ טֶפַח. חָשַׁב עָלָיו לְמָאוֹר - שִׁעוּרוֹ בְּפוּנְדְּיוֹן. שֶׁהַמַּחֲשָׁבָה כָּאן כְּמַעֲשֶׂה[12].

8) אהלות, שם. 9) ראה פי"ג ה"א. 10) סתום בפקק. 11) במסכת כלים פי"ז מי"ב, שנינו: "זהו אגרופו של בן בטיח", אדם ידוע בזמנם גדול כענק, ואגרופו כראש גדול של אדם בינוני. 12) כאילו עשה בתחילה את החלון לשם כך.

ג. מָאוֹר[13] שֶׁהִתְחִיל לְסָתְמוֹ[14] וְלֹא הִסְפִּיק לְגָמְרוֹ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ טִיט אוֹ שֶׁקְּרָאוֹ חֲבֵרוֹ אוֹ שֶׁחָשְׁכָה לֵילֵי שַׁבָּת, וְנִשְׁאַר מִמֶּנּוּ מְעַט[15]: אִם נִשְׁאַר מִמֶּנּוּ רוּם אֶצְבָּעַיִם עַל רֹחַב הַגּוּדָל - מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה; פָּחוֹת מִכָּאן - הֲרֵי הוּא כְּסָתוּם[16].

13) חלון העשוי לאורה. 14) אהלות, שם: "שירי מאור". 15) ובדעתו לגמור את הסתימה. 16) ואם רוצה להשאירו כמו שהוא, מחשבתו קובעת כמו בה"ב. כל השיעורים הללו הלכות מקובלות הן.

ד. חַלּוֹן גָּדוֹל[17] הֶעָשׂוּי לְאוֹרָה וְהָיָה בָּהּ שְׁבָכָה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ: אִם יֵשׁ שָׁם בְּמָקוֹם אֶחָד מִמֶּנָּה כְּפוּנְדְּיוֹן - מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה וּמוֹצִיא אֶת הַטֻּמְאָה; הָיוּ נִקְבֵי הַשְּׁבָכָה דַּקִּים וְאֵין בְּאֶחָד מֵהֶן כְּפוּנְדְּיוֹן - הֲרֵי זוֹ כִּסְתוּמָה[18]. וְכֵן חַלּוֹן הָעֲשׂוּיָה לְתַשְׁמִישׁ[19] וּבָהּ סְבָכוֹת[20] וּרְפָפוֹת[21]: אִם יֵשׁ בְּמָקוֹם אֶחָד טֶפַח עַל טֶפַח מְרֻבָּע - מֵבִיא וּמוֹצִיא, וְאִם לָאו - הֲרֵי הִיא כִּסְתוּמָה.

17) שם. 18) כבית־הלל שם, שאין הנקבים מצטרפים. 19) ושיעורו להביא ולהוציא את הטומאה – טפח.

20) צ"ל: סבכות. 21) מסגרת ובה נסרים דקים מונחים זה על זה בשיפוע ומרוחקים קצת זה מזה, כדי להכניס אויר לחדר ('תפארת ישראל').

ה. חַלּוֹן שֶׁהִיא גְּלוּיָה[22] לָאֲוִיר - שִׁעוּרָהּ כְּפוּנְדְּיוֹן, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ עֲשׂוּיָה אֶלָּא לְאוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ[23]. בָּנָה בַּיִת חוּצָה לָהּ וְנַעֲשֵׂית חַלּוֹן זוֹ תַּחַת תִּקְרָה[24] וַהֲרֵי הִיא בֵּין שְׁנֵי בָּתִּים - שִׁעוּרָהּ בְּפוֹתֵחַ טֶפַח. נָתַן אֶת הַתִּקְרָה בְּאֶמְצַע הַחַלּוֹן - הַתַּחְתּוֹן[25] שֶׁתַּחַת הַתִּקְרָה שִׁעוּרוֹ בְּפוֹתֵחַ טֶפַח, וְהָעֶלְיוֹן שֶׁלְּמַעְלָה מִן הַתִּקְרָה שִׁעוּרוֹ כְּפוּנְדְּיוֹן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא גָּלוּי לָאֲוִיר[26].

22) שם מ"ב. 23) למעלה ה"א. כפל בבא זו, כעין הקדמה לבבא שלאחריה. 24) כגון שהתקרה למעלה מן החלון וסומכת עליו. 25) החלק התחתון של החלון. 26) כמו שהיה לפני שבנה את התקרה.

ו. הַחוֹר[27] שֶׁבַּדֶּלֶת[28], אוֹ שֶׁשִּׁיֵּר בָּהּ הֶחָרָשׁ[29] מָקוֹם פָּתוּחַ מִלְּמַעְלָה אוֹ מִלְּמַטָּה[30], אוֹ שֶׁהֵגִיף אֶת הַדֶּלֶת וְלֹא גָּמַר לְהַדְּקָהּ וְנִשְׁאַר אֲוִיר בֵּין שְׁתֵּי הַדְּלָתוֹת, אוֹ שֶׁסָּגַר הַדֶּלֶת וּפִתָּחוֹ הָרוּחַ, בְּכָל אֵלּוּ: אִם הָיָה הַפּוֹתֵחַ כְּאֶגְרוֹף[31] - הַטֻּמְאָה יוֹצְאָה מִמֶּנּוּ וְנִכְנֶסֶת לָהּ בְּמָקוֹם פָּתוּחַ זֶה; וְאִם הָיָה פָּחוֹת מִכְּאֶגְרוֹף - הֲרֵי הוּא כְּסָתוּם[32].

27) שם מ"ג. 28) שנעשה שלא בכוונה להשתמש בו, אלא הנגר היה צריך לו בשעת עבודתו ושכח לסותמו. 29) הנגר. 30) הדלת קצרה מפתח השער, ונשאר מקום פנוי למעלה או למטה. 31) כדין חלון שנעשה שלא בידי אדם, בהלכה ב. 32) כרבי עקיבא, שם.

ז. הָעוֹשֶׂה[33] חוֹר בְּכֹתֶל כְּדֵי לְהַנִּיחַ בּוֹ קָנֶה אוֹ מַסְמֵר גָּדוֹל[34], אוֹ לִרְאוֹת מִמֶּנּוּ הָעוֹבְרִים וְהַשָּׁבִים, אוֹ לְדַבֵּר עִם חֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה כְּחַלּוֹן הָעֲשׂוּיָה לְתַשְׁמִישׁ וְשִׁעוּרָהּ בְּפוֹתֵחַ טֶפַח[35].

33) שם מ"ד. 34) לפתוח בו את הדלת. 35) כבית־הלל שם. [בשני הדינים האחרונים, לראות ממנו ולדבר עם חבירו, מודים בית־שמאי לבית־הלל. ראה ראב"ד וכסף־משנה).

~ יום שלישי כ"ג מרחשון ~

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר דין חלון תשמיש שסתמה כולה או עד שנשאר בה פחות מטפח, אם סתמו באוכלין שאינם מוכשרים או סרוחים או תבואה שגדלה וסתמה, חבית שהיא מליאה גרוגרות סרוחות שאינן מוכשרות ומונחות בחלון, כל הדברים הראויים למעט בהם החלון ודבר טמא אם חוצץ.

א. חַלּוֹן תַּשְׁמִישׁ שֶׁסְּתָמָהּ כֻּלָּהּ אוֹ סְתָמָהּ עַד שֶׁנִּשְׁאַר בָּהּ פָּחוֹת מִטֶּפַח, אִם בְּדָבָר הַחוֹצֵץ בִּפְנֵי הַטֻּמְאָה סָתַם - הֲרֵי זֶה חוֹצֵץ. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה דָּבָר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתוֹ. לְפִיכָךְ, אִם סָתַם הַחַלּוֹן אוֹ מִעֲטוֹ בְּאֳכָלִין שֶׁאֵינָן מַכְשִׁירִין[2] - אֵינָן חוֹצְצִין; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה וַהֲרֵי הֵן טְהוֹרִין[3], דַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתָן[4]. הָיוּ סְרוּחִין - הֲרֵי אֵלּוּ חוֹצְצִין. וְכֵן תֶּבֶן סָרוּחַ - חוֹצֵץ, וְשֶׁאֵינוֹ סָרוּחַ - אֵינוֹ חוֹצֵץ, מִפְּנֵי שֶׁדַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתוֹ[5]. תְּבוּאָה שֶׁגְּדָלָהּ וְסָתְמָה אֶת הַחַלּוֹן אוֹ מִעֲטַתּוּ - אֵינָהּ חוֹצֶצֶת, לְפִי שֶׁדַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתָהּ שֶׁמָּא תַּפְסִיד הַכֹּתֶל[6]. הָיָה עִקָּרָהּ רָחוֹק מִן הַכֹּתֶל וְנָטָה רֹאשָׁהּ וְסָתַם - הֲרֵי זוֹ חוֹצֶצֶת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

2) אף על פי שאינם מוכשרים. 3) ואמרנו למעלה (פרק י"ד הלכה ג), שאוכלים טהורים חוצצים. 4) ושם המדובר כשהניחם בכוונה על מנת להשאירם זמן מסויים. [ואולי יש לחלק בין אוהל למחיצה, אוהל חוצץ אפילו דעתו לפנות, ומחיצה רק כשאין דעתו לפנות]. 5) מיד. 6) שרשי התבואה חותרים תחת הכותל.

ב. חָבִית שֶׁהִיא מְלֵאָה גְרוֹגָרוֹת[7] סְרוּחִין, שֶׁאֵינָן מַכְשִׁירִין וְלֹא רְאוּיִין לַאֲכִילָה[8], וּמְנַחַת בַּחַלּוֹן וּפִי הֶחָבִית כְּלַפֵּי הַטֻּמְאָה[9], שֶׁהֲרֵי הֶחָבִית טְמֵאָה[10], וְכֵן קֻפָּה שֶׁהִיא מְלֵאָה תֶּבֶן סָרוּחַ, שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לֹא לְמַאֲכַל בְּהֵמָה וְלֹא לְטִיט[11] וְלֹא לְהַסָּקָה, וּמְנַחַת בַּחַלּוֹן: אִם יְכוֹלִין הַגְּרוֹגָרוֹת וְהַתֶּבֶן לַעֲמֹד בִּפְנֵי עַצְמָן כְּשֶׁיְּבֻטַּל הַכְּלִי שֶׁהֵן בּוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ[12] חוֹצְצִין, וְאִם לָאו - אֵינָן חוֹצְצִין[13]. עֲשָׂבִים הַמָּרִים שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִבְהֵמָה, וּמַטְלָנִיּוֹת[14] שֶׁאֵין בָּהֶן שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ[15] שֶׁהָיוּ מְטֻנָּפִים וְקָשִׁים כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ רְאוּיִין אֲפִלּוּ לְקַנֵּחַ הַדָּם מִן הַשְּׁרִיטָה, וְהָאִיבָר וְהַבָּשָׂר הַמְּדֻלְדָּלִים[16] בִּבְהֵמָה טְמֵאָה[17], וְהוּא שֶׁתִּהְיֶה כְּחוּשָׁה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְהִמָּכֵר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּקְשׁוּרָה כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּבְרַח[18], וְהָעוֹף טָמֵא שֶׁשָּׁכַן בַּחַלּוֹן[19], וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה מְשֻׁרָּט שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ רָאוּי אֲפִלּוּ לְתִינוֹק לְשַׂחֵק בּוֹ[20], וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים כָּפוּת[21] שֶׁהוּא מֵאַסּוּרֵי הַמֶּלֶךְ שֶׁאֵין אַחֵר יָכוֹל לְהַתִּירוֹ[22], וּבֶן שְׁמוֹנֶה[23] בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, שֶׁהֲרֵי אָסוּר לְטַלְטְלוֹ, וְהַמֶּלַח הַמְּעֹרָב בְּקוֹצִים שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לֹא לַאֲכִילָה וְלֹא לַעֲבָדָה, וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה מֻנָּח עַל הַחֶרֶשׂ כְּדֵי שֶׁלֹּא יַזִּיק אֶת הַכֹּתֶל - כָּל אֵלּוּ מְמַעֲטִין בַּחַלּוֹן, שֶׁהֲרֵי אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה וְאֵין דַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתָן מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִמְלָאכָה. וְכֵן סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁבָּלָה וְהָיָה מֻנָּח בַּחַלּוֹן, אִם גָּמַר שֶׁתִּהְיֶה שָׁם גְּנִיזָתוֹ - הֲרֵי זֶה מְמַעֵט בַּחַלּוֹן. אֲבָל הַשֶּׁלֶג וְהַבָּרָד וְהַכְּפוֹר וְהַגְּלִיד וְהַמַּיִם - אֵינָן מְמַעֲטִין בַּחַלּוֹן, שֶׁהֲרֵי הֵן רְאוּיִין וּמְקַבְּלִין טֻמְאָה.

7) תאנים מיובשות. 8) במשנה כתוב סתם: "חבית של גרוגרות" ורבינו מוסיף שני תנאים: אינן מוכשרות ואינן ראויות לאכילה, בהתאם למה שכתב בהלכה הקודמת. 9) המדובר בחבית של חרס שאינה מקבלת טומאה מגבה. 10) ואינה חוצצת. 11) כגון שמעורבים בו קוצים (בבא בתרא יט, ב). 12) הגרוגרות והתבן. 13) שהרי הם עצמם אינם סותמים אלא החבית המחזיקה אותם והיא מקבלת טומאה. 14) מטליות קטנות. 15) אצבעות, ואינן מקבלות טומאה. 16) מנותקים ברובם ולא ניתקו לגמרי. 17) אבל של בהמה טהורה - טמאים ואינם חוצצים (בבא בתרא כ, א). 18) שאם היא יכולה לברוח אינה מחיצה בת קיימא. 19) והוא כחוש ואינו ראוי לאכילת אדם, וקשור שאינו יכול לברוח. 20) ולפיכך אין דעתו לקחתו משם. 21) אבל ישראל מקבל טומאה ואינו חוצץ. 22) אבל כפות שלא מטעם המלך יתירוהו עוברים ושבים. 23) נפל שנולד לשמונה חדשי הריון.

ג. מִעֵט אֶת הַטֶּפַח בְּפָחוֹת מִכְּזַיִת מִבְּשַׂר הַמֵּת, בְּפָחוֹת מִכְּזַיִת מִבְּשַׂר נְבֵלָה, אוֹ בְּעֶצֶם פָּחוֹת מִכְּשְׁעוֹרָה מִן הַמֵּת, אוֹ בְּפָחוֹת מִכַּעֲדָשָׁה מִן הַשֶּׁרֶץ - הֲרֵי אֵלּוּ חוֹצְצִין; שֶׁכָּל אֵלּוּ טְהוֹרִין, וְאֵינָן חֲשׁוּבִין[24] אֲצָלוֹ, לְפִיכָךְ אֵין דַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתָן. וְכֵן פָּחוֹת מִכְּבִיצָה אֳכָלִים שֶׁאֵינָן מַכְשִׁירִין[25] - אֵינָן חֲשׁוּבִין אֲצָלוֹ וְאֵין דַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתָן[26], וּלְפִיכָךְ מְמַעֲטִין אֶת הַטֶּפַח.

24) וגם אינם חשובים. 25) אבל מוכשרים אינם חוצצים אפילו אין דעתו לפנותם. 26) אנו מניחים, שאין דעתו לפנותם, אבל כביצה אוכלין אינם ממעטים, אלא אם גילה דעתו להשאירם במקום זה.

ד. סָתַם הַחַלּוֹן בִּכְלִי חֶרֶשׂ וְהָיָה פִּיו לַחוּץ - הֲרֵי זֶה חוֹצֵץ, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מִטַּמֵּא מִגַּבּוֹ וַהֲרֵי הוּא טָהוֹר. וְצָרִיךְ לִהְיוֹת כְּלִי חֶרֶשׂ זֶה מָאוּס וְנָקוּב עַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה רָאוּי אֲפִלּוּ לְהַקִּיז בּוֹ דָּם, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה דַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתוֹ.

ה. הָיָה בַּבַּיִת מֵת אוֹ רֹבַע עֲצָמוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מֵעֲצָמוֹת הַמְטַמְּאוֹת בְּאֹהֶל, וּמִעֵט הַחַלּוֹן שֶׁל בַּיִת זֶה בְּעֶצֶם פָּחוֹת מִכְּשְׁעוֹרָה[27] - אֵינוֹ מְעוּט, שֶׁהָעֶצֶם מִצְטָרֵף לָעֲצָמוֹת[28]. וְכֵן אִם הָיָה שָׁם מֵת אוֹ כְּזַיִת מִבְּשַׂר הַמֵּת, וּמִעֵט הַחַלּוֹן בְּפָחוֹת מִכְּזַיִת מִבְּשַׂר הַמֵּת - אֵינוֹ מְעוּט, לְפִי שֶׁהַבָּשָׂר מִצְטָרֵף לַבָּשָׂר. אֲבָל עֶצֶם פָּחוֹת מִכְּשְׁעוֹרָה מְמַעֵט עַל יְדֵי כְּזַיִת בָּשָׂר[29], וּפָחוֹת מִכְּזַיִת בָּשָׂר מְמַעֵט עַל יְדֵי רֹבַע עֲצָמוֹת וְכַיּוֹצֵא בָהֶן. מִעֵט אֶת הַטֶּפַח בִּשְׁתֵּי וָעֵרֶב[30] הַמְנַגְּעִין אוֹ בְּגוּשׁ מִבֵּית הַפְּרָס - אֵינוֹ מְעוּט, שֶׁדָּבָר טָמֵא אֵינוֹ חוֹצֵץ[31]. עָשָׂה לְבֵנָה מֵעֲפַר בֵּית הַפְּרָס - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה וּמְמַעֶטֶת; שֶׁלֹּא אָמְרוּ[32] אֶלָּא גּוּשׁ כִּבְרִיָּתוֹ[33]. נִסְתַּם הַטֶּפַח אוֹ נִתְמַעֵט בְּקוּרֵי עַכָּבִישׁ[34]: אִם הָיָה בָּהּ מַמָּשׁ[35] - הֲרֵי זוֹ חוֹצֶצֶת, וְאִם אֵין בָּהּ מַמָּשׁ - אֵינָהּ חוֹצֶצֶת.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

27) אף על פי שאינה מטמאה. 28) שבתוך האוהל, מפני שהיא ממין הטומאה. 29) מפני שהיא ממין אחר אינה מצטרפת לכזית הבשר. 30) חוטי אורך וחוטי רוחב העומדים לאריגה והם מיטמאים בנגעי צרעת (פרק י"ג מטומאת צרעת הלכה א), אבל לא בטומאות מת ושרץ ונבילה. 31) ואפילו כשהוא ממין אחר וגם הטומאה היא מסוג אחר לגמרי. 32) חכמים, שבית הפרס טמא. 33) במצבו הטבעי. 34) שדרכם להימצא בחלונות. 35) שהם עבים ולא ינותקו מאליהם.

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר דין ארובה שהיא באמצע תקרת הבית והיתה טומאה תחת התקרה כנגד הארובה, אם היתה מקצת הטומאה תחת ארובה ומקצתה תחת התקרה, היתה כזית מן המת בפי העורב והאהיל על גבי ארובה, בית וארובה באמצע תקרת הבית ועלייה על גביו, וארובה בעלייה מכוונת לארובה שבבית, ארובה שבתוך תקרת הבת וקדרה מונחת על הארץ כנגד הארובה וטומאה תחתיה, קורות הבית והעלייה שאין עליהן מעזיבה והן מכוונות וטומאה תחת אחת מהן, בית שנסדק גגו וכותלו, ואכסדרה שנסדקה, אם היה אדם מוטל על הארץ תחת הסדק.

א. אֲרֻבָּה[2] שֶׁהִיא בְּאֶמְצַע תִּקְרַת הַבַּיִת, בֵּין שֶׁיֵּשׁ בָּהּ פּוֹתֵחַ טֶפַח בֵּין שֶׁאֵין בָּהּ פּוֹתֵחַ טֶפַח, וְהָיְתָה טֻמְאָה תַּחַת תִּקְרַת הַבַּיִת - כְּנֶגֶד אֲרֻבָּה[3] טָהוֹר[4], שֶׁהֲרֵי הוּא גָּלוּי לָאֲוִיר, וּשְׁאָר הַבַּיִת טָמֵא. הָיְתָה טֻמְאָה כְּנֶגֶד אֲרֻבָּה בִּלְבַד - כָּל הַבַּיִת טָהוֹר[5]. הָיְתָה מִקְצָת הַטֻּמְאָה תַּחַת הַתִּקְרָה וּמִקְצָתָהּ תַּחַת אֲרֻבָּה[6]: אִם הָיָה בָּאֲרֻבָּה פּוֹתֵחַ טֶפַח - הַבַּיִת כֻּלּוֹ טָמֵא[7], וּכְנֶגֶד כָּל הָאֲרֻבָּה טָמֵא[8]; אֵין בָּהּ פּוֹתֵחַ טֶפַח: אִם יֵשׁ בַּטֻּמְאָה כְּדֵי שֶׁתִּתְחַלֵּק וְיִמָּצֵא כַּשִּׁעוּר תַּחַת הַתִּקְרָה וְכַשִּׁעוּר תַּחַת הָאֲרֻבָּה[9] - הַכֹּל טָמֵא; וְאִם לָאו - הַבַּיִת טָמֵא[10], וּכְנֶגֶד הָאֲרֻבָּה טָהוֹר[11]. הָיָה בָּאֲרֻבָּה פּוֹתֵחַ טֶפַח וְנָתַן אָדָם רַגְלוֹ מִלְּמַעְלָה[12] עַל הָאֲרֻבָּה - נַעֲשָׂה הַכֹּל אֹהֶל אֶחָד[13], וּבֵין שֶׁהָיְתָה הַטֻּמְאָה תַּחַת הַתִּקְרָה בִּלְבַד אוֹ תַּחַת הָאֲרֻבָּה בִּלְבַד - הַכֹּל טָמֵא, הַבַּיִת וּמַה שֶּׁכְּנֶגֶד אֲרֻבָּה. וְהָאָדָם שֶׁעֵרֵב אֶת הַטֻּמְאָה טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשָׂה אֹהֶל עַל הַטֻּמְאָה[14]. אֵין בָּאֲרֻבָּה פּוֹתֵחַ טֶפַח, וְהָיְתָה הַטֻּמְאָה תַּחַת הַתִּקְרָה - זֶה שֶׁנָּתַן רַגְלוֹ מִלְּמַעְלָה טָהוֹר, שֶׁאֵין טֻמְאָה יוֹצֵאת לוֹ בְּפָחוֹת מִטֶּפַח[15]. הָיְתָה הַטֻּמְאָה תַּחַת הָאֲרֻבָּה[16]: אִם טֻמְאָה קָדְמָה אֶת רַגְלוֹ - טָמֵא[17], שֶׁהֲרֵי הֶאֱהִיל עַל הַטֻּמְאָה[18]; אִם רַגְלוֹ קָדְמָה אֶת הַטֻּמְאָה - טָהוֹר[19], שֶׁהֲרֵי רַגְלוֹ מִקְצָת הָאֹהֶל וְאֵין טֻמְאָה יוֹצֵאת לוֹ[20].

2) אהלות פ"י, א, ב, ג. 3) הכלים המונחים בבית כנגד הארובה הפתוחה מלמעלה. 4) אמנם אמרנו (למעלה פי"ד ה"א) שאין טומאה נכנסת ויוצאת בפחות מפותח טפח, אבל אין דין פתח קטן זה כסתום לגמרי לטמא מה שתחתיו. 5) פירוש, הכלים המונחים בבית, בין כנגד התקרה בין כנגד הארובה טהורים, מפני שהטומאה אינה נמצאת באוהל, אבל המאהיל על הטומאה - טמא. 6) ואפילו אין ביחד יותר מכשיעור מצומצם. 7) מפני שהחלק הנמצא תחת הארובה מצטרף לחלק שתחת התקרה. 8) טעות־סופר, וצ"ל: "וכנגד הטומאה - טמא" (כסף־משנה), וכן כתוב במשנה שם. פירוש, כל המאהיל על חלק הטומאה המונח תחת הארובה - טמא, מפני שהחלק הנמצא תחת התקרה מצטרף עמו לכשיעור. 9) פירוש, שבחלק המונח תחת הארובה לבדו יש שיעור מלא, וכן גם בחלק שתחת התקרה, ואם תחתוך את הטומאה בגבול שבין שני השטחים האלה יימצא בכל אחד מהם כשיעור טומאה. כך מפרש רבינו במשנתנו את דברי ר' יוסי: "אם יש בטומאה, כדי שתחלק ותטמא את הבית ותטמא כנגד הטומאה - טמא, ואם לאו הבית טמא, כנגד הטומאה טהור", ובהתאם לפירושו זה, כתב כאן בפירוש: "ויימצא כשיעור תחת התקרה ותחת הארובה". משמע מדבריו, שאם אין בחלק שתחת הארובה כשיעור, אף־על־פי שביחד יש שני שיעורים, דינו כפחות מכשיעור. ולמה אין החלק שתחת התקרה מצטרף עם החלק שתחת הארובה? מפני שטומאה אינה מתפשטת למקום שאין בו פותח טפח. [והרא"ש מפרש, שהמדובר בכזית וחצי בבית וחצי זית נגד הארובה, וכן פירש בתפארת ישראל שם]. 10) אפילו אם תחת התקרה פחות מכשיעור, מפני שחלק הטומאה שכנגד הארובה מצטרף עמו. 11) טומאת הבית אינה נכנסת שם, מפני שאין בה פותח טפח. 12) וסתם את פי הארובה. 13) שם משנה א. 14) שהרי רגלו חלק מהאוהל. 15) הטומאה אינה מתפשטת לארובה כלל, ואם־כן לא האהיל בכלל עליה. 16) וסתם ברגלו את פיה. 17) האדם וגם הכלים שבכל הבית. 18) בשעה שהניח רגלו על פי הארובה לפני שנסתם. 19) האדם, אבל כל הנמצא בבית - טמא. 20) כמו שאמרנו, שאין טומאה יוצאת בפחות מפותח טפח. ואף־על־פי שאדם אינו חוצץ בפני הטומאה (למעלה פי"ב, ה"א) - כאן רגלו חוצצת. והטעם, מפני שלא האדם הוא החוצץ בפני הטומאה, אלא הגג הסתום (תפארת ישראל יכין טו).

ב. הָיָה כְּזַיִת מִן הַמֵּת בְּפִי הָעוֹרֵב[21] וְהֶאֱהִיל עַל גַּבֵּי אֲרֻבָּה עַד שֶׁנִּמְצָא כְּזַיִת בָּאֲוִיר אֲרֻבָּה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהּ פּוֹתֵחַ טֶפַח - הַבַּיִת טָמֵא[22].

21) תוספתא אהלות פי"א הי"א. 22) כל מה שבבית טמא, כחכמים שם. ואין זה דומה לטומאה תחת ארובה שבהלכה הקודמת, שאין הטומאה יוצאת כשאין בפי ארובה פותח טפח, כי שם אין אוהל כלל על הטומאה, אבל כאן הטומאה נעשתה אוהל ונתערבה בכל הבית (כסף־משנה).

ג. בַּיִת[23] וַאֲרֻבָּה בְּאֶמְצַע תִּקְרַת הַבַּיִת וַעֲלִיָּה עַל גַּבָּיו, וַאֲרֻבָּה אַחֶרֶת יֵשׁ בְּאֶמְצַע תִּקְרַת הָעֲלִיָּה, וְהָאֲרֻבּוֹת מְכֻוָּנוֹת זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ, בֵּין שֶׁיֵּשׁ בָּאֲרֻבּוֹת פּוֹתֵחַ טֶפַח בֵּין שֶׁאֵין בָּהֶן פּוֹתֵחַ טֶפַח, וְטֻמְאָה בַּבַּיִת[24] - כְּנֶגֶד הָאֲרֻבּוֹת[25] טָהוֹר, וְהַשְּׁאָר טָמֵא[26].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הָיְתָה טֻמְאָה כְּנֶגֶד אַרֻבּוֹת - הֲרֵי הַבַּיִת כֻּלּוֹ[27] טָהוֹר. הָיוּ בָאַרֻבּוֹת פּוֹתֵחַ טָפַח וְהַטֻּמְאָה בֵּין תַּחַת תִּקְרַת הַבַּיִת בֵּין כְּנֶגֶד אַרֻבּוֹת, וְנָתַן דָּבָר שֶׁהוּא מְקַבֵּל טֻמְאָה בֵּין לְמַעְלָה מֵאַרֻבַּת הַבַּיִת בֵּין לְמַעְלָה מֵאַרֻבַּת הָעֲלִיָּה[28] - הַכֹּל טָמֵא[29], שֶׁאֵין דָּבָר טָמֵא חוּצֵץ[30]. נָתַן דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה[31] עַל אַרֻבַּת הַבַּיִת - הַבַּיִת טָמֵא, וְהָעֲלִיָּה טְהוֹרָה[32]. נְתָנוֹ עַל אַרֻבַּת הָעֲלִיָּה - הַבַּיִת וְהָעֲלִיָּה טְמֵאִים[33], וּכְנֶגְדּוֹ מִלְּמַעְלָה וְלַשָּׁמַיִם טָהוֹר[34]. אֵין בָּאַרֻבּוֹת פּוֹתֵחַ טָפַח וְהַטֻּמְאָה תַּחַת תִּקְרַת הַבַּיִת, וְנָתַן בֵּין דָּבָר הַמְקַבֵּל טֻמְאָה וּבֵין דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה בֵּין עַל אַרֻבַּת הַבַּיִת בֵּין עַל אַרֻבַּת הָעֲלִיָּה - אֵין טָמֵא אֶלָּא הַבַּיִת, שֶׁאֵין טֻמְאָה יוֹצֵאת לָעֲלִיָּה בְּפָחוֹת מִטָּפַח. הָיְתָה הַטֻּמְאָה כְּנֶגֶד אַרֻבּוֹת וְנָתַן דָּבָר שֶׁהוּא מְקַבֵּל טֻמְאָה בֵּין לְמַעְלָן בֵּין לְמַטָּן - הַבַּיִת וְהָעֲלִיָּה טְמֵאִין[35], שֶׁהֲרֵי עֵרֵב אֶת הַטֻּמְאָה. נָתַן דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה בֵּין לְמַעְלָן בֵּין לְמַטָּן - אֵינוֹ טָמֵא אֶלָּא הַבַּיִת[36]. וְכָל אֵלּוּ הַדִּינִין - בְּעוֹשֶׂה אֲרֻבָּה; אֲבָל תִּקְרָה שֶׁנִּפְחֲתָה מֵאֵלֶיהָ - שִׁעוּרָהּ מְלֹא אֶגְרוֹף, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[37].

23) שם פ״י, מ״ד. 24) שלא כנגד הארובות. 25) הכלים המונחים בבית כנגד הארובות. 26) בין בבית ובין בעליה. 27) כולל את העליה. 28) ונמצא הכל אוהל אחד. 29) כשנתן למעלה, טמא כל מה שבבית וגם כל מה שבעליה, שהרי הכל אוהל אחד ממש, וכן הדין אם כיסה ארובת הבית. מפני שדבר טמא אינו חוצץ, רואים אנו את הכיסוי כאילו הוא מונח למעלה והכול אוהל אחד (ברטנורא). 30) נימוק זה נמשך גם לדין נתנו על ארובת הבית, כמבואר באות הקודמת. ויוצא מזה, שהכיסוי מועיל להביא את הטומאה לבית ולעליה, ואינו מועיל לעכב עליה מלהתפשט לעליה. 31) ראה למעלה פי״ב ה״א. 32) שהכיסוי חוצץ, והרי זה אוהל על גבי אוהל. 33) כי שניהם נעשו אוהל אחד, ונתערבבה הטומאה. 34) שהכיסוי חוצץ. 35) משמע, שאין הבדל בין בית ובין עליה, ובשניהם נתפשטה הטומאה אפילו שלא כנגד הטומאה. שהרי רבינו אמר בפירוש ״ערב את הטומאה״. 36) בנתן למטה, העליה כולה טהורה, מפני שהכיסוי שאינו מקבל טומאה חוצץ, וכשנתן למעלה - העליה טהורה, מפני שדבר טהור אינו מערבב את הטומאה. והבית טמא, מפני שאין הטומאה מגולה לאוויר, הרי היא כמונחת תחת התקרה, ואף־על־פי־כן אינה יוצאה לעליה מפני שאין בארובה פותח טפח. ונראה שכנגד הטומאה בעליה טמא כשנתן למעלה, שהרי מאהיל על הטומאה, ואין שום דבר חוצץ. 37) למעלה בפי״ד ה״ב. ואם עשה את הארובה כדי שייכנס אור לבית, שיעורו כפונדיון (ראה שם).

ד. הַפּוֹחֵת[38] אֶת הַמַּעֲזִיבָה[39] עַד שֶׁעָשָׂה אֲרֻבָּה בְּתוֹךְ תִּקְרַת הַבַּיִת כְּדֵי שֶׁתִּכָּנֵס בָּהּ רֶגֶל הָעֶרֶשׂ[40], וְהָיְתָה רֶגֶל הָעֶרֶשׂ סוֹתֶמֶת אֶת הָאֲרֻבָּה: אִם יֵשׁ בָּהּ פּוֹתֵחַ טָפַח וְטֻמְאָה בַּבַּיִת - אַף הָעֲלִיָּה טְמֵאָה, שֶׁאֵין כְּלִי הַמְקַבֵּל טֻמְאָה חוֹצֵץ; וְאִם אֵין בָּהּ פּוֹתֵחַ טָפַח - הָעֲלִיָּה טְהוֹרָה[41], וְהָרֶגֶל שֶׁלְּמַטָּה טְמֵאָה כַּכֵּלִים הַמַּאֲהִילִים[42]. נִפְחֲתָה הַמַּעֲזִיבָה מֵאֵלֶיהָ - שִׁעוּרָהּ מְלֹא אֶגְרוֹף, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[43].

38) שם פי״ב מ״ד. 39) הטיט שבין קורה לקורה. 40) רגל המיטה הנתונה בחישוק מתכת עשוי כעין סנדל (ראה משנתנו, ופירוש רבינו שם) ונותנים את הסנדל בחור שברצפה, כדי שלא תזוז המטה ממקומה. 41) ואין זה דומה לדין ארובות שאין בהם פותח טפח שבהלכה הקודמת שהעליה טמאה, מפני ״שכל דבר הנכנס בעובי המעזיבה וממלא הפחת ויושב שם, מהתקרה הוא חשוב, ואין אומרים בו: עירב את הטומאה״ (הר״י קורקוס מובא בכסף־משנה כאן. וקשה מאוד להתאים ביאור זה לפירושו של הכסף־משנה בהלכה הקודמת, וצע״ג). 42) פירוש, העריסה טמאה טומאת שבעה, כדין כלים שנגעו בכלים. שהרי נגעה בסנדל, והתינוק שבמיטה טמא טומאת ערב. והמדובר כשקדמה טומאה לרגל (כסף־משנה. ראה ביאורנו בהלכה ג, וראה ר״ש במשנתנו). 43) בהלכה הקודמת.

ה. אֲרֻבָּה[44] שֶׁבְּתוֹךְ תִּקְרַת הַבַּיִת וּקְדֵרָה[45] מֻנַּחַת עַל הָאָרֶץ וּמְכֻוֶּנֶת כְּנֶגֶד אֲרֻבָּה, שֶׁאִם תַּעֲלֶה תֵּצֵא בְּצִמְצוּם מִן הָאֲרֻבָּה, וְהָיְתָה טֻמְאָה תַּחַת הַקְּדֵרָה רְצוּצָה בֵּינָהּ וּבֵין הָאָרֶץ, אוֹ שֶׁהָיְתָה הַטֻּמְאָה בְּתוֹךְ הַקְּדֵרָה אוֹ עַל גַּבָּהּ - טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת[46], וְאֵין טָמֵא אֶלָּא כְּנֶגְדָּהּ[47], וְהַבַּיִת כֻּלּוֹ טָהוֹר[48]. הָיְתָה הַקְּדֵרָה גְּבוֹהָה מִן הָאָרֶץ טֶפַח וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ תַּחַת תִּקְרַת הַבַּיִת - הַבַּיִת כֻּלּוֹ טָמֵא[49], וְתַחַת הַקְּדֵרָה טָמֵא, שֶׁהֲרֵי הוּא אֹהֶל; אֲבָל תּוֹךְ הַקְּדֵרָה וְגַבָּהּ טָהוֹר, שֶׁאֵין כְּלִי חֶרֶשׂ מִטַּמֵּא מִגַּבּוֹ, וַהֲרֵי אֲוִיר הַקְּדֵרָה גָּלוּי לָאֲוִירוֹ[50]. אִם הָיָה כְּלִי בְּתוֹכָהּ אוֹ לְמַעְלָה עַל גַּבָּהּ - טָהוֹר. הָיְתָה טֻמְאָה בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גַּבָּהּ - הַבַּיִת כֻּלּוֹ טָהוֹר[51], שֶׁהֲרֵי הַטֻּמְאָה כְּנֶגֶד אֲרֻבָּה בִּלְבַד[52]. הָיְתָה הַקְּדֵרָה תַּחַת הָאֲרֻבָּה וְהָאֲרֻבָּה גְּדוֹלָה מִן הַקְּדֵרָה, שֶׁאִם תַּעֲלֶה הַקְּדֵרָה וְתֵצֵא מִן הָאֲרֻבָּה נִמְצָא בֵּינָהּ וּבֵין שִׂפְתֵי הָאֲרֻבָּה פּוֹתֵחַ טֶפַח, אַף עַל פִּי שֶׁהַקְּדֵרָה גְּבוֹהָה מִן הָאָרֶץ טֶפַח וְטֻמְאָה בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גַּבָּהּ אוֹ תַּחְתֶּיהָ - הַבַּיִת כֻּלּוֹ טָהוֹר[53]. הָיְתָה הַקְּדֵרָה מֻנַּחַת בְּצַד אַסְקֻפַּת הַבַּיִת[54], שֶׁאִם תַּעֲלֶה נִמְצָא מִמֶּנָּה פּוֹתֵחַ טֶפַח לִפְנִים מִן הַמַּשְׁקוֹף, וְהָיְתָה טֻמְאָה רְצוּצָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גַּבָּהּ - טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת. הָיְתָה גְּבוֹהָה מִן הָאָרֶץ טֶפַח וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ בַּבַּיִת - תַּחְתֶּיהָ וְהַבַּיִת טָמֵא, שֶׁהַכֹּל אֹהֶל אֶחָד, וְתוֹכָהּ וְגַבָּהּ טָהוֹר[55]. הָיְתָה הַטֻּמְאָה בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גַּבָּהּ - הַבַּיִת טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהִיא נוֹגַעַת בַּמַּשְׁקוֹף טֶפַח; וְכֵן תַּחְתֶּיהָ טָמֵא, מִפְּנֵי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁהַטֻּמְאָה יוֹצְאָה לְתַחְתֶּיהָ מִן הַבַּיִת, שֶׁהַכֹּל אֹהֶל אֶחָד. לְפִיכָךְ, אִם לֹא הָיְתָה נוֹגַעַת בַּמַּשְׁקוֹף בְּפוֹתֵחַ טָפַח[56], אוֹ שֶׁהָיְתָה בְּצַד הַמַּשְׁקוֹף[57] וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ - אֵין טָמֵא אֶלָּא תַּחְתֶּיהָ, אֲבָל הַבַּיִת טָהוֹר.

44) שם משנה ו. 45) של חרס. 46) כדין כל טומאה רצוצה (ראה למעלה פ"ז ה"ה). 47) ואף־על־פי שכלי חרס אינו מיטמא מגבו, כאן מטמא כנגדו מפני שהטומאה בוקעת דרך הגב. וכן כשהטומאה בתוכה או על גבה, רואים אותה כאילו היא מונחת רצוצה תחת הכלי, מפני שכלים נעשים אוהל לטמא אבל לא לטהר (למעלה פי"ב ה"א), ולפיכך אינה חוצצת והטומאה בוקעת ועולה ובוקעת ויורדת (כסף־משנה, וכן פירש הרא"ש במשנתנו). 48) מפני שאין הטומאה הבוקעת נוגעת בצדי הארובה. 49) מפני שגג הבית ביחד עם שולי הקדירה נעשו אוהל אחד. 50) כלומר לאויר העולם. 51) כך היא גירסת רבינו במשנה שם (ראה השגת הראב"ד וכסף־משנה). 52) וגם מה שתחת הקדירה טהור, מפני ששולי הקדירה חוצצים (כסף־משנה. והוא עצמו מביע תמיהתו על דין זה, שהרי כלי נעשה אוהל לטמא, אבל לא לטהר). 53) מפני שאין כאן אוהל על הטומאה, שהרי ארובה פתוחה לחוץ בפותח טפח. תוספתא אהלות פי"א. 54) משנה אהלות פ"י, ז. 55) המדובר בכלי שפיו צר ומתרחב כלפי מטה, ופי הכלי נשאר מחוץ למשקוף, והבטן יש בו פותח טפח ונמצא תחת המשקוף (כך פירש הראב"ד את המשנה. וגם רבינו, כנראה, מפרש כך). אבל אם פי הכלי מבפנים, הטומאה נכנסת מן הבית לתוך הכלי. 56) וגבוהה מן הארץ טפח. 57) במשנה כתוב "מודבקת". ופירש רבינו, שאם תעלה תהיה מודבקת למשקוף. ומשמיענו שאוהל ארעי (הקדירה) שאין בו טפח, אינו מצטרף לאוהל קבע. [לכאורה לא היה צריך להשמיענו שבצד המשקוף הבית טהור, שהרי כל־שכן הוא, מדין אינה נוגעת בפותח טפח. והר"מ מרוטנבורג מפרש, שאפשר לטעות ולומר שמודבקת מצטרפת למשקוף, מפני שאם תעלה נראית כגוף אחד עמו).

ו. קוֹרוֹת הַבַּיִת[58] וְהָעֲלִיָּה שֶׁאֵין עֲלֵיהֶם מַעֲזִיבָה[59] וְהֵן מְכֻוָּנוֹת קוֹרָה כְּנֶגֶד קוֹרָה[60] וַאֲוִיר כְּנֶגֶד אֲוִיר, וּבְכָל קוֹרָה מֵהֶן פּוֹתֵחַ טָפַח וּבֵינֵיהֶן אֲוִיר פּוֹתֵחַ טָפַח[61], וְטֻמְאָה תַּחַת אַחַת מֵהֶן[62] - תַּחְתֶּיהָ בִּלְבַד טָמֵא[63]. הָיְתָה הַטֻּמְאָה בֵּין הַתַּחְתּוֹנָה לָעֶלְיוֹנָה - בֵּין שְׁתֵּיהֶן בִּלְבַד טָמֵא[64]. הָיְתָה הַטֻּמְאָה עַל גַּבֵּי הָעֶלְיוֹנָה - כְּנֶגְדּוֹ עַד לָרָקִיעַ טָמֵא. הָיוּ הַקּוֹרוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת מְכֻוָּנוֹת כְּנֶגֶד הָאֲוִיר שֶׁבֵּין הַקּוֹרוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת[65] וְטֻמְאָה תַּחַת אַחַת מֵהֶן - תַּחַת כֻּלָּם טָמֵא[66]. הָיְתָה הַטֻּמְאָה עַל גַּבֵּי קוֹרָה הָעֶלְיוֹנָה[67] - כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה עַד לָרָקִיעַ טָמֵא. אֵין בַּקּוֹרוֹת פּוֹתֵחַ טָפַח[68], בֵּין שֶׁהָיוּ מְכֻוָּנוֹת זוֹ עַל גַּבֵּי זוֹ וּבֵין שֶׁהָיוּ הָעֶלְיוֹנוֹת כְּנֶגֶד אֲוִיר הַתַּחְתּוֹנוֹת, וְהָיְתָה הַטֻּמְאָה תַּחְתֶּיהָן אוֹ בֵּינֵיהֶן אוֹ עַל גַּבֵּיהֶן - טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת, וְאֵינָהּ מְטַמְּאָה אֶלָּא כְּנֶגְדָּהּ בִּלְבַד[69]; לְפִי שֶׁכָּל טֻמְאָה שֶׁאֵינָהּ תַּחַת פּוֹתֵחַ טָפַח בְּרוּם טָפַח[70] - חֲרֵי הִיא כִּרְצוּצָה[71]. בַּיִת שֶׁנִּסְדַּק[72] גַּגּוֹ וּכְתָלָיו[73] וְנַעֲשָׂה שְׁנֵי חֲלָקִים, וְהָיְתָה הַטֻּמְאָה בְּחֶצְיוֹ הַחִיצוֹן שֶׁהַפֶּתַח בּוֹ - הַכֵּלִים שֶׁבְּחֶצְיוֹ הַפְּנִימִי כֻּלָּם טְהוֹרִין[74]. הָיְתָה טֻמְאָה בְּחֶצְיוֹ הַפְּנִימִי: אִם הָיָה רֹחַב הַסֶּדֶק כְּחוּט הַמִּשְׁקֹלֶת[75] - כֵּלִים שֶׁבְּחֶצְיוֹ הַחִיצוֹן טְהוֹרִין[76], וְאִם הָיָה פָּחוֹת מִכָּאן - חֲרֵי הֵן טְמֵאִין[77].

58) שם פי"ב מ"ה. 59) טיט או נסרים הממלאים את האויר שבין קורה לקורה. 60) קורת בית כנגד קורת עליה, וגם רחבן שווה. 61) פירוש, בין קורות הבית לקורות העליה. אבל בין קורה לזו שבצידה, אפילו פחות מטפח מפסיק ואין הטומאה עוברת (כסף־משנה). 62) תחת אחת מקורות הבית. 63) שהקורה חוצצת. 64) שהטומאה אינה יורדת ואינה עולה דרך הקורות כשיש עליה פותח טפח. 65) וממלאות את כל רוחב האויר. 66) כלל הוא בידינו: "גוד אחית מחיצתא, וגוד אסיק מחיצתא" שבת קא, א (בעברית: משוך והורד את המחיצה, ומשוך והעלה את המחיצה). פירוש, אם יש לפניך מחיצה שאינה מגיעה עד לקרקע, יש לדון בה כאילו נמשכה עד לקרקע. וכן מעלים מחיצה נמוכה. ובנידון שלפנינו, רואים את הקורה העליונה, כאילו היא מגיעה עד לתחתונה וסותמת את ההפסק שבין הקורות ונעשה אוהל מושלם. 67) והוא־הדין כשטומאה על התחתונה (ראב"ד), שהרי אין כלום כנגדה למעלה. 68) תוספתא אהלות פי"א הי"ג. 69) שבפחות מטפח אין אומרים "גוד אחית" (סוכה כה, א: לא אמרינן "חבוט רמי"). 70) שאין בינה לבין הדבר המאהיל עליה טפח ברוחב טפח על טפח. 71) שנתבאר דינה למעלה פ"ז ה"ד וה"ה. 72) משנה שם פי"א א. 73) במשנה שם כתוב סתם: "בית שנסדק". ורבינו מפרש במשנה כמו שכתב כאן, ומשמע מזה, שאם לא נסדקו הכתלים, דינו כאוהל אחד אם אין בסדק פותח טפח. 74) מפני שהסדק מפסיק, ובטומאה לא אמרו את הכלל שפחות משלשה טפחים הוא כלבוד. 75) חוט ומשקל עופרת בסופו, והבנאים משתמשים בו כדי ליישר את הכתלים. ראה כלים כט, ג. [בתוספתא שם פי"ב ה"א פירשו כך דברי בית־הלל במשנתנו]. 76) כבית־הלל במשנה שם. 77) מפני שסופה של הטומאה לצאת דרך החלק החיצון הצריכו שיעור זה, אבל כשטומאה בחלק שהפתח בו וכלים בצד הפנימי, סדק כלשהו מפסיק, מפני "שאין דרך הטומאה להיכנס".

ז. אַכְסַדְרָה[78] שֶׁנִּסְדְּקָה וְטֻמְאָה בְּצַד אֶחָד[79] - הַכֵּלִים שֶׁבַּצַּד הַשֵּׁנִי טְהוֹרִין[80]; שֶׁחֲרֵי הִיא שְׁנֵי אֹהָלִים זֶה בְּצַד זֶה וַאֲוִיר בֵּינֵיהֶן, שֶׁחֲרֵי הַסֶּדֶק בְּכָל הַתִּקְרָה. נָתַן רַגְלוֹ אוֹ קָנֶה מִלְּמַעְלָה עַל הַסֶּדֶק[81] - עֵרֵב אֶת הַטֻּמְאָה[82]. נָתַן אֶת הַקָּנֶה בָּאָרֶץ כְּנֶגֶד הַסֶּדֶק, וַאֲפִלּוּ כְּלִי גָּדוֹל - אֵינוֹ מְעָרֵב אֶת הַטֻּמְאָה, עַד שֶׁיִּהְיֶה גָּבוֹהַּ טֶפַח[83] תַּחַת הַסֶּדֶק. הָיָה אָדָם[84] מֻטָּל עַל הָאָרֶץ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תַּחַת הַסֶּדֶק - מְעָרֵב אֶת הַטֻּמְאָה[85]; שֶׁאָדָם חָלוּל הוּא, וְהַצַּד הָעֶלְיוֹן חֵרֵי הוּא כְּאֹהֶל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גֹבַהּ טֶפַח[86]. וְכֵן אִם הָיוּ תַּחַת הַסֶּדֶק כֵּלִים מְקֻפָּלִין[87] מֻנָּחִין עַל הָאָרֶץ זֶה עַל גַּב זֶה, וְהָיָה הָעֶלְיוֹן גָּבוֹהַּ מֵעַל הָאָרֶץ טֶפַח - עֵרֵב אֶת הַטֻּמְאָה[88], וְכָל הַכֵּלִים שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ חֵרֵי הֵן כְּכֵלִים שֶׁתַּחַת הָאֹהֶל.

78) שם משנה ב. המדובר כאן באכסדרה פתוחה משלוש רוחותיה, וגגה מחובר לבית (כך פירש ה'תוספות יום טוב' בשם הר"מ מרוטנבורג במשנה, וראה תפארת ישראל שם שדחה פירושו של הכסף־משנה). 79) באיזה צד שהוא. 80) אפילו אם רוחב הסדק פחות מחוט המשקולת. והטעם, מפני שאפשר לה לטומאה לצאת שלא דרך החלק שהכלים נמצאים בו. 81) וסתמו באורך טפח או יותר, אבל פחות מטפח אינו מחבר את שני החלקים. 82) ודינם כאוהל אחד. 83) פירוש, שיהיה תחתיו מקום חלול טפח. שאם לא כן, הרי זו טומאה רצוצה, ואפילו אם רואים את הקנה כאילו הוא סותם את הסדק ואינה מתפשטת לצדדים. 84) שם משנה ג. 85) אף־על־פי שאין מקום פנוי בינו ובין הקרקע. 86) כבית־הלל שם. 87) שם. 88) אף־על־פי שבגדים ממלאים את החלול שבין הבגד העליון והקרקע, נידון העליון כאוהל, והשאר ככלים המונחים באוהל.

פֶּרֶק שִׁבְעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר זיז היוצא מפתח הבית ופניו למטה והיה גובהו מעל לארץ שנים עשר טפח או יותר, זיז הסובב את כל הבית ואוכל בפתח טפח, חלון העשוי לתשמיש וזיז יוצא על גבי החלון, ובנין היוצא לפני החלון שהמשקוף נסמך עליו, שני זיזין זה על גבי זה ויש בכל אחד מהם פותח טפח וטומאה תחת התחתון, כלים או בגדים שהם זה על גב זה וטומאה רצוצה ביניהם, חבית שיושבת על שוליה וכזית מן המת נתון בתוכה, שתי חביות שיושבות על שוליהן ונוגעות זו בזו וטומאה תחת אחת מהן, שיפועי אוהלים אם הם כאוהלים.

א. זִיז[2] שֶׁהוּא יוֹצֵא מִפֶּתַח הַבַּיִת[3] וּפָנָיו לְמַטָּה[4], וְהָיָה גָּבְהוֹ מֵעַל הָאָרֶץ שְׁנֵים עָשָׂר טֶפַח[5] אוֹ פָּחוֹת מִכָּאן - חֵרֵי זֶה מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה[6] בְּכָל שֶׁהוּא[7]. וְדָבָר בָּרוּר הוּא, שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם[8]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בַּהֲבָאַת הַטֻּמְאָה כָּזוֹ שֶׁאֵינָהּ בְּאֹהֶל טֶפַח הַבְּרִיא - אֵינָהּ אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם. הָיָה גָּבוֹהַּ יָתֵר מִשְּׁנֵים עָשָׂר טֶפַח אוֹ שֶׁהָיוּ פָּנָיו לְמַעְלָה[9], וְכֵן הָעֲטָרוֹת וְהַפִּתּוּחִים הַיּוֹצְאוֹת מִן הַבִּנְיָן[10] - אֵין מְבִיאִין אֶלָּא בְּפוֹתֵחַ טֶפַח. וְכֵן זִיז שֶׁעַל גַּבֵּי הַפֶּתַח הַיּוֹצֵא מִן הַמַּשְׁקוֹף[11], וַאֲפִלּוּ הָיָה קָנֶה בְּצַד הַמַּשְׁקוֹף[12] בְּרֹחַב הַפֶּתַח - אֵינוֹ מֵבִיא אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה בּוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח[13].

2) אהלות פי"ד מ"א. 3) פירוש, יוצא ממזוזת הפתח ונכנס לתוך חללו ('סדרי טהרות' ו'חזון איש', וכן משמע מלשון רבינו בפירושו למשנה, שם). 4) יש תוספת לאותו זיז כלפי מטה, וצורתו כך !. פיה"מ שם, ובפ"ח ה"ב. 5) במשנה כתוב: "בזיז שהוא גבוה מן הפתח וכו' יב טפח". ורבינו מפרש, שהכוונה ממקום הזיז בפתח עד לארץ יש שנים־עשר טפח ('סדרי טהרות'). 6) אם טומאה מונחת תחת הזיז – הבית טמא, וכן כלים שתחתיו טמאים כשטומאה בבית. 7) אף־על־פי שאינו בולט טפח מן המזוזה. 8) בפירושו למשנה, כתב רבינו: "ואלו השיעורים כולם הלכה למשה מסיני", ברור שחזר בו כאן. 9) התוספת היתה כלפי מעלה, כזה _____!. 10) כעין עלים ופרחים וכדומה, המפותחים באבני הבנין לפאר את הבית. 11) בפירושו למשנתנו מנמק רבינו, מפני שהמשקוף גבוה יותר משנים־עשר טפחים מן הארץ. ואולי גם כאן התכוון לכך, אבל קשה ליישב את סגנון ההלכה ע"פ הנימוק הזה. וב'סדרי טהרות' כתב, שרבינו חזר בו כאן מפירושו. 12) שם מ"ג, שנינו: "קנה שעל גבי הפתח". ונראה שרבינו מקיים את הגירסא שלפנינו, אלא שהוא מוסיף ואומר, שמדובר כשהקנה הוא מצד המשקוף ואינו יוצא מתחתיו ולמטה. 13) פסק כרבי יוחנן בן נורי, נגד דעת רבי יהושע, מפני שרבי יהושע היה תלמידו של רבי יוחנן בן נורי, כמו שאמרו בעירובין יא, ב: מעשה שהלך רבי יהושע ללמוד תורה אצל רבי יוחנן בן גורי (הר"י חגיז, מובא ב'סדרי טהרות' כאן).

ב. זִיז[14] שֶׁהוּא סוֹבֵב אֶת כָּל הַבַּיִת[15] וְאוֹכֵל בַּפֶּתַח טֶפַח - מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה[16]. הָיָה אוֹכֵל בַּפֶּתַח פָּחוֹת מִטֶּפַח[17] וְטֻמְאָה בַּבַּיִת - כֵּלִים שֶׁתַּחְתָּיו טְמֵאִין[18]; טֻמְאָה תַּחְתָּיו - אֵינוֹ מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה לַבַּיִת[19]. וְכֵן בְּחָצֵר שֶׁהִיא מֻקֶּפֶת אַכְסַדְרָה[20].

14) שם מ"ד. 15) ויש ברחבו טפח. 16) בין אם הטומאה בבית וכלים תחת הזיז, ובין להיפך (ראה לקמן סוף ה"ג). 17) במשנה כתוב "שלוש אצבעות", וסובר רבינו שלאו דווקא שלוש אצבעות אלא כל פחות מטפח – בין יתר על שלוש ובין פחות מזה – דינו כך. ומדובר כשהזיז למעלה משנים־עשר טפחים (כסף־משנה). 18) מפני שסופה של הטומאה לצאת דרך פתח זה, רואים אנו את הזיז שבפתח כאילו הוא חלק מהפתח, ומפני שהזיז סובב את כל הבית - מתפשטת הטומאה גם לכל הזיז. (וב'תפארת ישראל' כתב, שזה נאמר רק אם יש בזיז שמחוץ לפתח פותח טפח, אבל בפחות מטפח – לא). 19) לרבי יהושע, הנימוק "סופה של הטומאה לצאת" מועיל רק לטמא את הכלים שתחת הזיז, כשהטומאה בבית, אבל לא להיפך. 20) החצר מגולה למעלה, ואכסדרה היא מקורה. אם אכסדרה זו תופסת טפח בפתח הבית – מביאה את הטומאה. ואם פחות מטפח וטומאה בבית, כלים שתחת כל גג האכסדרה טמאים, ואם פחות מטפח וטומאה בבית, כלים שתחת כל גג האכסדרה טמאים מפני שסוף הטומאה לצאת דרך פתח הבית, שגג האכסדרה מאהיל עליו בפותח טפח. ואם הטומאה מונחת תחת גג האכסדרה, אינה מטמאה את הכלים הנמצאים בבית.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ג. חַלּוֹן[21] הָעֲשׂוּיָה לְתַשְׁמִישׁ[22] וְזִיז יוֹצֵא עַל גַּבֵּי הַחַלּוֹן, אֲפִלּוּ הָיָה כְּרֹחַב אֲגוּדָל[23] - מַבִּיא אֶת הַטֻּמְאָה. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה גָּבוֹהַּ מֵעַל הַחַלּוֹן רוֹם אֶצְבָּעַיִם אוֹ פָּחוֹת. הָיָה לְמַעְלָה מֵאֶצְבָּעַיִם - אֵינוֹ מַבִּיא אֶת הַטֻּמְאָה אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ בּוֹ רֹחַב טֶפַח. זִיז שֶׁעַל גַּבֵּי הַחַלּוֹן הָעֲשׂוּיָה לְמָאוֹר[24] - מַבִּיא אֶת הַטֻּמְאָה בְּכָל שֶׁהוּא[25], וַאֲפִלּוּ גָּבוֹהַּ כָּל שֶׁהוּא. בִּנְיָן הַיּוֹצֵא לִפְנֵי הַחַלּוֹן[26] שֶׁהַמַּשְׁקִיף נִסְמָךְ עָלָיו בְּשָׁעָה שֶׁמַּשְׁקִיף - אֵינוֹ מַבִּיא אֶת הַטֻּמְאָה[27]. הָיָה בּוֹ זִיז[28] - רוֹאִין אֶת הַבִּנְיָן כְּאִלּוּ אֵינוֹ, וְהַזִּיז הָעֶלְיוֹן[29] מַבִּיא אֶת הַטֻּמְאָה. וְכֵיצַד מְבִיאִין כָּל הַזִּיזִין הָאִלּוּ טֻמְאָה? שֶׁאִם הָיְתָה טֻמְאָה תַּחַת אֶחָד מֵהֶן אוֹ בַּבַּיִת - הַכֹּל טָמֵא, בֵּין בַּבַּיִת בֵּין תַּחַת הַזִּיז[30].

21) שם מ"ב. 22) להניח שם חפצים וכדומה. 23) בולט לחוץ כרוחב אגודל (אגודל – האצבע העבה שביד). תוספתא, שם ה"ז. 24) המביא את הטומאה ברוחב פונדיון (למעלה פי"ד ה"א). 25) פירוש, כל גובה שהוא, אפילו למעלה משתי אצבעות (רבינו, בפירוש המשנה). 26) כך מפרש רבינו, מה ששנינו (אהלות פי"ב ה"ג) "הבטח" אינו מביא את הטומאה. 27) כשהיא תחת הבטח. הטעם, מפני שהוא חוצץ בפני הטומאה שלא תיכנס לחלון. 28) בולט לתוך החלון והטומאה תחת הבטח. 29) שהוא כאילו תלוי באויר ומאהיל על הטומאה. 30) פירוש, כל מקום שאמרנו למעלה שהזיז מביא את הטומאה, הכוונה היא, שאם טומאה תחת הזיז הוא מביא את הטומאה לבית, וכן גם להיפך. ומובן מאליו, שהכלים הנמצאים במקום הטומאה עצמו – טמאים. מצא רבינו לנכון להדגיש זאת, כדי שלא יטעו לפרש את הביטוי "מביא את הטומאה" במשמעות מצומצמת, היינו שהוא מביא את הטומאה לבית, אבל אין הבית מביא את הטומאה אליו.

ד. שְׁנֵי זִיזִין[31] זֶה עַל גַּב זֶה[32], וְיֵשׁ בְּכָל אֶחָד מֵהֶן פּוֹתֵחַ טֶפַח וּבֵינֵיהֶם פּוֹתֵחַ טֶפַח, וְטֻמְאָה תַּחַת הַתַּחְתּוֹן - תַּחְתָּיו בִּלְבַד טָמֵא[33]. הָיְתָה טֻמְאָה בֵּינֵיהֶן - בֵּינֵיהֶם בִּלְבַד טָמֵא[34]. הָיְתָה עַל גַּב הָעֶלְיוֹן - כְּנֶגְדּוֹ עַד הָרָקִיעַ טָמֵא[35]. הָיָה הָעֶלְיוֹן עוֹדֵף עַל הַתַּחְתּוֹן פּוֹתֵחַ טֶפַח וְטֻמְאָה תַּחַת הַתַּחְתּוֹן אוֹ בֵּינֵיהֶן - תַּחְתֶּיהָן וּבֵינֵיהֶן טָמֵא[36]. הָיְתָה עַל גַּב הָעֶלְיוֹן - כְּנֶגְדּוֹ וְעַד הָרָקִיעַ טָמֵא[37]. הָיָה הָעֶלְיוֹן עוֹדֵף עַל הַתַּחְתּוֹן פָּחוֹת מִטֶּפַח וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָם - תַּחְתֶּיהָם וּבֵינֵיהֶן טָמֵא[38]. הָיְתָה הַטֻּמְאָה בֵּינֵיהֶם אוֹ תַּחַת הַמּוֹתָר[39] - בֵּינֵיהֶן וְתַחַת הַמּוֹתָר טָמֵא[40], אֲבָל תַּחַת הַתַּחְתּוֹן טָהוֹר[41]. יֵשׁ בְּכָל אֶחָד[42] מֵהֶן פּוֹתֵחַ טֶפַח וְאֵין בֵּינֵיהֶם פּוֹתֵחַ טֶפַח[43] וְטֻמְאָה תַּחַת הַתַּחְתּוֹן - תַּחְתָּיו בִּלְבַד טָמֵא[44]. הָיְתָה בֵּינֵיהֶן אוֹ עַל גַּבֵּי הָעֶלְיוֹן - כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה עַד לָרָקִיעַ טָמֵא[45]. אֵין בָּהֶן פּוֹתֵחַ טֶפַח, בֵּין שֶׁיֵּשׁ בֵּינֵיהֶם פּוֹתֵחַ טֶפַח וּבֵין שֶׁאֵין בֵּינֵיהֶם פּוֹתֵחַ טֶפַח, בֵּין שֶׁהָיְתָה הַטֻּמְאָה תַּחַת הַתַּחְתּוֹן אוֹ עַל גַּב הָעֶלְיוֹן - טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת, שֶׁהֲרֵי הִיא רְצוּצָה[46]. וְכֵן שְׁתֵּי יְרִיעוֹת שֶׁהֵן גְּבוֹהוֹת מִן הָאָרֶץ פּוֹתֵחַ טֶפַח זוֹ עַל גַּבֵּי זוֹ. כֵּלִים אוֹ בְּגָדִים[47] אוֹ לוּחוֹת שֶׁל עֵץ שֶׁהֵן מֻנָּחִין זֶה עַל גַּבֵּי זֶה וְטֻמְאָה רְצוּצָה בֵּינֵיהֶן, אִם הָיְתָה הַטֻּמְאָה גְּבוֹהָה מִן הָאָרֶץ טֶפַח[48] - הֲרֵי הַכְּלִי שֶׁעָלֶיהָ מִלְּמַעְלָה מַאֲהִיל עַל חֲלַל הַטֶּפַח וּמַבִּיא אֶת הַטֻּמְאָה לְכָל הַכֵּלִים שֶׁתַּחְתָּיו. הָיוּ טַבְלָיוֹת שֶׁל שַׁיִשׁ, אֲפִלּוּ גְּבוֹהוֹת מִן הָאָרֶץ אֶלֶף אַמָּה[49] - טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּקַרְקַע[50].

31) שם מ"ה. 32) מכוונים ורחבם שווה. 33) ומה שלמעלה מהתחתון טהור, מפני שהוא חוצץ בפני הטומאה. 34) התחתון מציל על הכלים שתחתיו, והעליון על אלה שלמעלה ממנו. 35) ומה שלמטה ממנו טהור. זה פשוט. 36) העודף שיש בו טפח מערב את הטומאה, והכול נעשה אוהל אחד. 37) ומה שתחתיו טהור, שהרי הוא חוצץ. 38) שהטומאה מתפשטת כנגד העודף, אפילו אם הוא פחות מפותח טפח, ועולה למעלה ובדרך עלייתה היא פוגעת באויר שביניהם ונכנסת ומטמאה (הרא"ש בפירושו למשנה שם, וכן פירש ב'אליהו רבא'). 39) העודף של העליון. 40) שהעליון מאהיל עליהם. 41) כרבי יהושע, שם. והטעם, שבפחות מטפח, טומאה מתפשטת ועולה אבל אינה יורדת (רא"ש שם). 42) שם מ"ו. 43) והתחתון גבוה מן הארץ טפח (ראה ר"ש ורא"ש במשנתנו) 44) אבל ביניהם ועליון טהורים, מפני שהתחתון חוצץ. 45) הטומאה שביניהם היא טומאה רצוצה ובוקעת ועולה, שהרי אין ביניהם פותח טפח, ואף־על־פי־כן אינה בוקעת ויורדת מפני שהתחתון הגבוה מהארץ טפח – חוצץ. 46) אף־על־פי שיש על גבה חלול טפח. רבינו משמיענו כאן ביאור חדש למושג "טומאה רצוצה", היינו שהמקום שהיא מונחת עליו הוא פחות מטפח על טפח, ואף־על־פי שהמקום פתוח מארבע רוחותיו, וגם הדבר המאהיל עליה גבוה ממנו טפח. וחידוש הוא שלא שמענוהו בכל מקום אחר. ראה השגת הראב"ד. 47) שם פט"ו ה"א. 48) פירוש, הכלי שהטומאה תחתיו, הוא גבוה מן הארץ טפח (כסף־משנה). 49) תוספתא, שם. 50) ששיש מין אדמה הוא, ומתחבר עם הקרקע ונעשים כולם גוש אחד, אבל לוחות של עץ אינם בטלים לגבי קרקע, ולפיכך העליון הוא אוהל והלוחות שתחתיו הם כלים הנמצאים באוהל. [בתוספתא שם אמרו: "טבלאות של שיש חלקות", ומשמע שאם אינן חלקות ואויר מפסיק בין הטבלאות אינן כגוש אחד].

ה. לוּחוֹת[51] שֶׁל עֵץ שֶׁהֵן[52] נוֹגְעוֹת זוֹ בָּזוֹ בְּקַרְנוֹתֵיהֶן[53] וְהֵן גְּבוֹהוֹת מִן הָאָרֶץ טֶפַח וְטֻמְאָה תַּחַת אַחַת מֵהֶן - כֵּלִים שֶׁתַּחַת הַשְּׁנִיָּה טְהוֹרִין, לְפִי שֶׁאֵינָהּ נוֹגַעַת בַּחֲבֵרְתָּהּ בְּפוֹתֵחַ טֶפַח[54]. וְהַנּוֹגְעִים בְּלוּחַ זוֹ הַשְּׁנִיָּה - כְּנוֹגְעִים בְּכֵלִים שֶׁנָּגְעוּ בְּאֹהֶל הַמֵּת[55]. אֲבָל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כָּל הַכֵּלִים שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁמְּבִיאִין אֶת הַטֻּמְאָה וְאֵינָן חוֹצְצִין, אִם הֶאֱהִיל הַכְּלִי עַל הַמֵּת - כָּל כֵּלִים שֶׁעַל גַּבָּיו טְמֵאִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[56], וְטֻמְאָתָן מִשּׁוּם כֵּלִים הַמַּאֲהִילִין עַל הַמֵּת[57], וְאַף הַכֵּלִים שֶׁעַל גַּבָּיו שֶׁאֵינָן כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה[58] טְמֵאִים מִשּׁוּם כֵּלִים שֶׁנִּגְּעוּ בְּכֵלִים שֶׁהֶאֱהִילוּ עַל הַמֵּת[59].

51) שם מ"ב. 52) מדובר בטבלאות של שולחן שהן מקבלות טומאה ('תפארת ישראל' שם, בועז ב). 53) כזה 00 ומונחים זה בצד זה. 54) אין דינו כאוהל ממש, לטמא גם מה שתחתיו. 55) במשנה כתוב: "טמא טומאת שבעה", ולכאורה דברי רבינו כאן מנוגדים למשנתנו, שהרי כתב למעלה (פ"ה ה"ד) "והשלישי טמא טומאת ערב", והנוגע בכלים שנגעו באוהל הוא שלישי. ב'כסף משנה' עמד על זה ופירש, שרבינו התכוון לנוגע בכלים שנגעו באוהל המת בעודו מאהיל על המת. ובטומאה בחיבורים גם השלישי טמא שבעה, ולמעלה בפ"ה ה"ד מדובר כשנגעו לאחר פרישה מן המת. ראה השלמות. ולדין עצמו, ברור שהלוח השני טמא טומאת שבעה כחלק מן האוהל, והנוגע בו כנוגע באוהל ואעפ"כ כלים שתחתיו טהורים, מפני שאינו נוגע בראשון בפותח טפח (ראה פירושו למשנתנו). והבדל כזה בין טומאת עצמו לטומאת אחרים, מצאנו שם פט"ז א: "כל המטלטלין מביאין את הטומאה וכו' ועל עצמן בכל שהן, ועל שאר אדם וכלים בפותח טפח" (ראה 'אליהו רבא' למשנתנו). 56) למעלה פי"ג ה"ד. 57) ומטמאים כלים ואדם טומאת שבעה. במה דברים אמורים? בכלים שהם נגד הטומאה עצמה. 58) כגון שהאוהל רחב ומתפשט לצידי הטומאה, והכלים עומדים שם. 59) והם עצמם טמאים טומאת שבעה ומטמאים אחרים טומאת ערב, כשנגעו בהם אחר שפירשו מן המת (ראה למעלה פ"ה ה"ג).

ו. חָבִית[60] שֶׁהִיא יוֹשֶׁבֶת עַל שׁוּלֶיהָ[61] בָּאֲוִיר[62], וּכְזַיִת מִן הַמֵּת נָתוּן בְּתוֹכָהּ אוֹ תַּחְתֶּיהָ[63] כְּנֶגֶד אֲוִירָהּ - טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת[64], וְהֶחָבִית טְמֵאָה[65], שֶׁהֲרֵי הַטֻּמְאָה בּוֹקַעַת מִתַּחְתֶּיהָ[66] וְנִטְמֵאת אֲוִירָהּ. הָיְתָה הַטֻּמְאָה תַּחַת עֲבִי דָפְנָהּ[67] - טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת[68], וְהֶחָבִית טְהוֹרָה. וְלָמָּה הֶחָבִית טְהוֹרָה? שֶׁהֲרֵי אֵין הַטֻּמְאָה בּוֹקַעַת בַּאֲוִירָהּ אֶלָּא בְּדָפְנָהּ, וְאֵין כְּלִי חֶרֶשׂ מִטַּמֵּא אֶלָּא מֵאֲוִירוֹ. הָיְתָה מִקְצָת הַטֻּמְאָה תַּחַת עֲבִי דָפְנָהּ וּמִקְצָתָהּ תַּחַת אֲוִירָהּ - טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת. הָיָה בַּדְּפָנוֹת פּוֹתֵחַ טֶפַח[69] - כֻּלָּהּ טְמֵאָה[70], וּכְנֶגֶד פִּיהָ טָהוֹר[71], שֶׁהֲרֵי הַטֻּמְאָה פָּשְׁטָה בַּדְּפָנוֹת בִּלְבַד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּחָבִית טְהוֹרָה[72]; אֲבָל אִם הָיְתָה טְמֵאָה אוֹ גְבוֹהָה מִן הָאָרֶץ טֶפַח[73] אוֹ מְכֻסָּה אוֹ כְּפוּיָה עַל פִּיהָ[74], וְהָיְתָה טֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גַּבָּהּ - הַכֹּל טָמֵא, וְכָל הַנּוֹגֵעַ בָּהּ כֻּלּוֹ טָמֵא. הָיְתָה מֻקֶּפֶת[75] צָמִיד פָּתִיל[76] וּנְתוּנָה עַל גַּבֵּי הַמֵּת - הָאֳכָלִים וְהַמַּשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכָהּ טְהוֹרִין[77], וְהַכֵּלִים שֶׁעַל גַּבָּהּ טְמֵאִים[78]. חָבִיּוֹת שֶׁהֵן יוֹשְׁבוֹת[79] עַל שׁוּלֵיהֶן אוֹ מוּטוֹת עַל צִדֵּיהֶם בָּאֲוִיר, וְהֵן נוֹגְעוֹת זוֹ בָזוֹ בְּפוֹתֵחַ טֶפַח, וְטֻמְאָה תַּחַת אַחַת מֵהֶן - טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת[80], מִפְּנֵי שֶׁהִיא רְצוּפָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[81] בִּטְהוֹרוֹת; אֲבָל אִם הָיוּ טְמֵאוֹת[82] אוֹ גְבוֹהוֹת מִן הָאָרֶץ פּוֹתֵחַ טֶפַח[83] וְטֻמְאָה תַּחַת אַחַת מֵהֶן - תַּחַת כֻּלָּן טָמֵא, שֶׁהֲרֵי הַכֹּל אֹהֶל אֶחָד[84].

60) שם פ"ט מט"ז. 61) מדובר בחבית של חרס. 62) כלומר, במקום מגולה לאויר. 63) ואין טפח בין שוליה לקרקע. 64) נתבאר כבר, שכלי אינו חוצץ בפני הטומאה, ולפיכך דין הטומאה שבתוך הכלי, כאילו היא תחת הכלי ובוקעת ועולה ובוקעת ויורדת ומטמאה כל מה שכנגדה. 65) אף־על־פי שכלי חרס אינו מיטמא מגבו. 66) ונכנסה לתוך החבית וטימאתו. ואפילו שלא כנגד הטומאה – טמא, מפני שהאויר הטמא מתערב עם שאר האויר. 67) שלא כנגד התוך. 68) וכל מה שכנגד הטומאה – טמא. 69) קשה לקבל הדברים כפשוטם, כי אין להעלות על הדעת כלי שעובי דפנו טפח, ופירש ב'סדרי טהרות' כגון שיש לכלי שפה למעלה, כזה, והשפה עם עובי הדופן רחבם טפח. 70) כל מה שיגע בחבית, בין כנגד הטומאה בין שלא כנגדה וכן תחת השפה, מפני שהטומאה בוקעת ועולה ומתפשטת תחת האוהל כל סביבות הכלי. 71) ואפילו כנגד מקצת הזית שתחתיה ('סדרי טהרות'). וכן משמעות לשון רבינו, שכתב: "שהרי הטומאה פשטה בדפנות לבד". ובמשנה, מנמק רבינו: "לפי שהטומאה כבר התפשטה והראה(?) פעולתה וכו'" וב'סדרי טהרות' פירש כוונת רבינו, כיוון שנתפשטה הטומאה ע"י הדופן־האוהל, נפסקה רציצותו של חצי הזית שתחת הדופן, ונשאר פחות מכשיעור תחת אוירו ואינו מטמא. ומפירוש זה יוצא, שאם יש בחלק הטומאה שתחת אויר החבית שיעור מלא – גם כנגד פיה טמא. 72) זה נמשך לדין מקצתה תחת דופנה ומקצתה תחת אוירה, ויש בדופן פותח טפח, שאמרנו שכנגד פיה טהור. ומתנה רבינו כאן ואומר, שזה דווקא בכלי טהור, שמדאורייתא הוא אוהל גמור בין לטמא בין לטהר, אבל כלי טמא אינו נעשה אוהל לטהר מדאורייתא, ונשארה כולה רצוצה ובוקעת ועולה ומטמאת את תוכה של החבית ('סדרי טהרות'). 73) והרי כולה מאהילה על הטומאה. 74) והרי היא כקבר סתום שמטמא מכל צדדיו (רבינו בפירושו למשנתנו). סתם חבית יש באוירה פותח טפח, ואם אין בה פותח טפח - אין לה דין קבר סתום. 75) תוספתא, אהלות פ"י ה"ח. 76) כיסוי מהודק יפה. 77) וכל כלי חרס שבתוכה, שכלי חרס מכוסה ומהודק יפה מציל על עצמו ועל כל מה שבתוכו. 78) מפני שהם מאהילים על המת, שהרי החבית אינה חוצצת (ראה למעלה פי"ב ה"א). 79) שם פט"ו מ"ג. 80) ויש הבדל בין יושבות על שוליהן, ובין מוטות ופיהן מן הצד. ביושבות, גם כל מה שבתוך החבית שהטומאה תחתיה – טמא, מפני

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שהטומאה בקעה לתוכה וכמו שביארנו למעלה בחבית אחת, אבל כשפיהן מן הצד הדפנות חוצצים ומצילים על תוך הכלי. ומה בין זה לכלים ובגדים ולוחות עץ שאמרנו למעלה בהלכה ד, שהעליון מאהיל ואלה שתחתיו הם כמונחים באוהל? שם מדובר בדברים המקבלים טומאה, אבל חביות של חרס אינן מקבלות טומאה מגבן, ולפיכך מצילות מה שבתוכן, ואף־על־פי־כן אין מצילות את מה שעל גבי החביות, כנגד הטומאה ממש. 81) זה נמשך לדין מוטות על צידיהן. 82) וכלי טמא אפילו באופן כזה אינו חוצץ, ונכנסה הטומאה לתוך החבית שהטומאה תחתיה, ומפני שהחביות נוגעות זו בזו בפותח טפח, נעשו כל הדפנות העליונים כאוהל אחד ומביא את הטומאה לכולם (על־פי פירוש ה'תפארת ישראל' במשנה). 83) אע"פ שהן טהורות. 84) מקום נגיעתן מצרפן, מפני שיש בו פותח טפח.

~ יום רביעי כ"ד מרחשון ~

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה עָשָׂר[1]

1) יבאר דין אדם שהאהיל בידו אחת על המת ובידו האחרת על הכלים, אדם שהשקיף בצד החלון והאהיל על הטומאה ואם היה מוטל על האסקופה, נושאי המת שעברו בו תחת אכסדרה והגיף אחד מהם הדלת וסמכו, תנור שעומד בתוך הבית ועינו קמורה לחוץ והאהיל מת על עינו.

א. אָדָם שֶׁהֶאֱהִיל בְּיָדוֹ אַחַת עַל הַמֵּת וְהֶאֱהִיל בַּשְׁנִיָּה[2] עַל הַכֵּלִים[3], אוֹ שֶׁנָּגַע בַּמֵּת וְהֶאֱהִיל עַל הַכֵּלִים: אִם יֵשׁ בְּיָדוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח - הַכֵּלִים טְמֵאִין[4], וְאִם לָאו - טְהוֹרִין[5]. וְכֵן שְׁנֵי בָּתִּים וּבָהֶם שְׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים[6], וּפָשַׁט יָדוֹ לְבַיִת זֶה וְיָדוֹ הַשְּׁנִיָּה לַבַּיִת הַשֵּׁנִי: אִם יֵשׁ בְּיָדוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח - עֵרֶב אֶת הַטֻּמְאָה[7] וְנַעֲשָׂה הַכֹּל כְּאֹהֶל אֶחָד, וְנִטְמָא הוּא וְהַבָּתִּים[8]; וְאִם לָאו - אֵינוֹ מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה.

2) בעודו מאהיל על המת. 3) בעוד ידו נוגעת במת. 4) שהאדם נעשה אוהל והוא מאהיל על המת ועל הכלים. 5) וכן אם האהיל על הכלים אחר שפירש מן המת - הכלים טהורים, אפילו אם יש בידו טפח, מפני שאינו מטמא באוהל אלא המת עצמו, אבל לא אדם וכלים שנטמאו במת, אבל בחיבורים מטמא באוהל. 6) מבשר המת, ושיעורו לטמא - כזית. 7) שהרי הוא מאהיל על כזית שלם. 8) כלומר, הכלים ובני אדם הנמצאים בשני הבתים.

ב. אָדָם שֶׁהִשְׁקִיף בְּעֵד הַחַלּוֹן וְהֶאֱהִיל עַל הַטֻּמְאָה[9] - מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה לַבַּיִת[10] וְנִטְמָא כָּל הַבַּיִת. הָיָה מֻטָּל[11] עַל הָאַסְקֻפָּה וּמִקְצָתוֹ בְּתוֹךְ הַבַּיִת וּמִקְצָתוֹ בַּחוּץ, וְהֶאֱהִילָה טֻמְאָה עַל מִקְצָתוֹ שֶׁבַּחוּץ - הַבַּיִת טָמֵא. מִפְּנֵי שֶׁהָאָדָם חָלוּל וְיֵשׁ בּוֹ גֹבַהּ טֶפַח[12], וְכֵיוָן שֶׁהֶאֱהִילָה טֻמְאָה עָלָיו - הֲרֵי זֶה כְּמַאֲהִיל עָלֶיהָ וּמֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה. וְכֵן אִם הָיְתָה טֻמְאָה בַּבַּיִת וְהֶאֱהִילוּ טְהוֹרִין עַל מִקְצָתוֹ[13] שֶׁבַּחוּץ - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין, מִפְּנֵי שֶׁהוּא[14] כְּמַאֲהִיל עַל הַטֻּמְאָה, וְהָאָדָם מֵבִיא וְאֵינוֹ חוֹצֵץ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

9) שהייתה בחוץ סמוך לכותל הבית, והמשקיף כפף את גופו לחוץ דרך החלון. 10) אף על פי שהמשקיף נשען על החלון ונמצא אדן החלון מפסיק בין הטומאה לבית, והטעם מבואר למטה: "מפני שהאדם חלול וכו'". 11) אדם חי. 12) ונעשה אוהל. 13) של האדם החי המונח על האסקופה. 14) האדם המוטל על האסקופה.

ג. נוֹשְׂאֵי הַמֵּת שֶׁעָבְרוּ בּוֹ[15] תַּחַת הָאַכְסַדְרָה[16], וְהֵגִיף[17] אֶחָד מֵהֶן אֶת הַדֶּלֶת וּסְמָכוֹ בְּמַפְתֵּחַ[18] כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְמָא הַבַּיִת, וְכֵן אִם הָיָה אָדָם מִבִּפְנִים[19] אוֹ מִבַּחוּץ סוֹמֵךְ הַדֶּלֶת: אִם יָכוֹל הַדֶּלֶת לַעֲמֹד בִּפְנֵי עַצְמוֹ[20] - הַבַּיִת טָהוֹר, וְאִם לָאו - הַבַּיִת טָמֵא; לְפִי שֶׁנִּמְצָא הָאָדָם הוּא שֶׁחָצַץ בִּפְנֵי הַטֻּמְאָה, וְהָאָדָם וְהַכֵּלִים מְבִיאִין וְאֵינָן חוֹצְצִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

15) כלומר, עימו. 16) שטח מקורה לפני חזית הבית ומשקוף הדלת נכנס תחת גגה (רבינו בפירושו למשנה, ויש מפרשים, שתקרת הבית סוככת על האכסדרה). 17) סגר את הדלת לפני שנכנס המת תחת גג האכסדרה. 18) כדי שלא תיפתח הדלת. המפתחות שלהם היו כמין יתד של עץ. 19) בבית. 20) ולא תיפתח מאליה.

ד. תַּנּוּר שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּתוֹךְ הַבַּיִת וְעֵינוֹ[21] קְמוּרָה לַחוּץ[22], וְהֶאֱהִילוּ נוֹשְׂאֵי הַמֵּת עַל עֵינוֹ הַקְּמוּרָה - הַתַּנּוּר טָמֵא[23] וְהַבַּיִת טָהוֹר[24]; שֶׁהֲרֵי אֵין הַתַּנּוּר גְּבוֹהַּ מֵעַל הָאָרֶץ[25] כְּדֵי שֶׁיָּבִיא טֻמְאָה לַבַּיִת. מִגְּדֵל הַבָּא בְּמִדָּה[26] שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּתוֹךְ הַפֶּתַח[27] וְנִפְתָּח לַחוּץ[28]: טֻמְאָה בְּתוֹכוֹ - הַבַּיִת טָהוֹר[29], טֻמְאָה בַּבַּיִת - מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ טָמֵא[30]; שֶׁהֲרֵי הוּא פָּתוּחַ בְּתוֹךְ הַפֶּתַח[31], וְדֶרֶךְ הַטֻּמְאָה לָצֵאת וְאֵין דַּרְכָּהּ לְהִכָּנֵס. הָיְתָה מוּכְנִי[32] שֶׁלּוֹ מְשׁוּכָה לַאֲחוֹרָיו[33] וְיוֹצֵאת[34] פָּחוֹת מִטֶּפַח[35] וְאֵינָהּ נִשְׁמֶטֶת[36], וְטֻמְאָה שָׁם בְּתוֹכָהּ כְּנֶגֶד הַקּוֹרוֹת[37] - הַבַּיִת טָהוֹר; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהִיא יוֹצְאָה, אֵינָהּ נִשְׁמֶטֶת[38] וְאֵינָהּ יוֹצֵאת טֶפַח[39]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ[40] טֶפַח[41] עַל רוּם טֶפַח חָלוּל; אֲבָל אִם אֵין בַּמּוּכְנִי חָלָל טֶפַח - הֲרֵי הַטֻּמְאָה רְצוּצָה בְּתוֹךְ הַבַּיִת וְהַבַּיִת טָמֵא. הָיָה הַמִּגְדָּל עוֹמֵד בְּתוֹךְ הַבַּיִת[42] וְהַטֻּמְאָה בְּתוֹכוֹ אוֹ בְּתוֹךְ הַתֵּבָה שֶׁלּוֹ[43], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בִּיצִיאָתוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח - הַבַּיִת טָמֵא[44]. טֻמְאָה בַּבַּיִת - מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ טָהוֹר[45]; שֶׁדֶּרֶךְ הַטֻּמְאָה לָצֵאת וְאֵין דַּרְכָּהּ לְהִכָּנֵס.

21) לתנורים המוסקים מבפנים היו חורים שדרכם יוצא העשן ומוציאים את האפר, ונקרא עין התנור. 22) כעין סילון יוצא מהחור לחוץ. ויש מפרשים "קמורה" היינו שעל גבי העין מבחוץ עשוי כעין גג קטן כדי שלא ייכנס הגשם לתנור, והמדובר כשעין התנור שבחוץ פחותה מטפח (הר"ש

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

במשנתנו, ודעת הרא"ש, שהמדובר כשיש בה פותח טפח, ורבינו לא גילה דעתו בפירוש). 23) שהטומאה נכנסת לכלי חרס אפילו דרך נקב קטן ורק "צמיד פתיל" (כיסוי מהודק) חוצץ. 24) כי התנור המחובר לכתלי הבית הרי הוא מן התורה כבית ממש שיש לו דפנות, שאין טומאה נכנסת לו בפחות מפותח טפח, אלא שחכמים גזרו בתנור שבתוך הבית משום חוץ לבית, וסוברים בית הלל במשנתנו, שגזרו על התנור בלבד, אבל לא החמירו לטמא את כל הבית. 25) אלא קבוע בקרקע ולפיכך אין עליו דין כלי מן התורה ואינו מביא את הטומאה לבית אפילו מדרבנן, שלא גזרו על הבית. ומכאן, שאם התנור העומד בבית אינו עומד על הקרקע והרי הוא ככלי מן התורה, הטומאה יוצאת ממנו דרך פיו לבית ומטמאהו. 26) כעין ארגז גדול, שמחזיק ארבעים סאה בלח (למעלה פרק ו הלכה ב) ואינו מקבל טומאה וחוצץ בפני הטומאה. 27) וממלא כל רחבו. 28) דלת המגדל. 29) ואף על פי שהמגדל בולט לבית אין הטומאה נכנסת לו מפני שהמגדל הבא במידה חוצץ. 30) המדובר, כשאין לבית פתח אחר להוציא בו את הטומאה ואין לה יציאה אחרת אלא דרך הפתח שהמגדל ממלא אותו. 31) שהטומאה תצא שם. 32) בסיס המגדל העומד על גלגלים. 33) לאחורי המגדל. 34) לתוך חלל הבית. 35) במשנה כתוב "שלוש אצבעות" ומפרש רבינו שלאוו דווקא שלוש אצבעות והכוונה לפחות מטפח (טפח = ארבע אצבעות. בכורות לט עמוד ב). 36) הבסיס מחובר למגדל. 37) במקום מגולה לתקרת הבית. 38) אבל אם היא נשמטת דינה ככלי ואינה חוצצת. 39) ולפיכך אין הטומאה יוצאת ממנה לבית כמו שנתבאר כבר כמה פעמים, שטומאה אינה עוברת דרך פתח שאין בו טפח. 40) בכל המוכני. 41) ובחלק שתחת התקרה אין טפח. 42) כל הדינים שלמעלה נאמרו במגדל העומד בפתח הבית. 43) תיבה קטנה העומדת בתוך המגדל. 44) מפני שסוף הטומאה לצאת דרך הבית. 45) כשאין בפתח המגדל טפח. ואם יש בו טפח נכנסת הטומאה לתוכו מן הבית.

ה. כֵּלִים שֶׁבֵּין הַמִּגְדָּל וּבֵין הָאָרֶץ[46], שֶׁבֵּינוֹ וּבֵין הַכֹּתֶל, וְשֶׁבֵּינוֹ וּבֵין הַקּוֹרוֹת[47]: אִם יֵשׁ שָׁם פּוֹתֵחַ טֶפַח - טְמֵאִים[48], וְאִם לָאו - טְהוֹרִים; שֶׁהֲרֵי אָנוּ רוֹאִים אֶת הַקּוֹרוֹת כְּאִלּוּ הֵן יוֹרְדוֹת וְסוֹתְמוֹת.

46) המגדל עומד על גלגלים ויש מקום פנוי בין שוליו ובין הקרקע. 47) וטומאה בבית. 48) שטומאת הבית נכנסת שם.

ו. הָיְתָה הַטֻּמְאָה תַּחַת הַמִּגְדָּל בֵּינוֹ וּבֵין הָאָרֶץ, אוֹ בֵּינוֹ וּבֵין הַקּוֹרוֹת, אוֹ בֵּינוֹ וּבֵין הַכֹּתֶל, בֵּין שֶׁיֵּשׁ שָׁם חָלָל טֶפַח בֵּין שֶׁאֵין שָׁם - הַבַּיִת טָמֵא[49]. הָיָה עוֹמֵד בָּאֲוִיר[50] וְטֻמְאָה בְּתוֹכוֹ - כֵּלִים שֶׁבְּעָבְיוֹ[51] טְהוֹרִים[52]; טֻמְאָה בְּעָבְיוֹ - כֵּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ[53] טְהוֹרִים.

49) כלל אמרו: צמיד פתיל ואהלים מצילים על הטהורים מליטמא, אבל אינם מצילים על הטמאים מלטמא. לפיכך, אף על פי שהטומאה מונחת באוהל הפנימי, היא מטמאה את הכלים שבאוהל החיצון. 50) במקום מגולה לרקיע. 51) המדובר במגדל שכתליו עשויים לוחות כפולים וביניהם חלול, ובשטח שבין לוח ללוח עומדים או תלויים כלים. 52) שהרי הם מוגנים מכל צד על ידי אוהל. וזה שאמרנו למעלה שאוהל אינו מציל על הטמאים מלטמא הכוונה לאוהל תוך אוהל, וטומאה בפנימי וסוף הטומאה לצאת. 53) שבתוך המגדל עצמו.

ז. כָּל שִׁפּוּעֵי אֹהָלִים - כְּאֹהָלִים. כֵּיצַד? אֹהֶל שֶׁהוּא שׁוֹפֵעַ וְיוֹרֵד[54] וְכָלֶה[55] עַד כְּאֶצְבַּע[56], וְטֻמְאָה בָּאֹהֶל[57] - כֵּלִים שֶׁתַּחַת הַשִּׁפּוּעַ[58] טְמֵאִים[59]; טֻמְאָה תַּחַת הַשִּׁפּוּעַ[60] - כֵּלִים שֶׁבָּאֹהֶל טְמֵאִים[61]. הַטֻּמְאָה[62] מִתּוֹךְ הַשִּׁפּוּעַ[63] - הַנּוֹגֵעַ בּוֹ[64] מִתּוֹכוֹ[65] טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה[66], וְהַנּוֹגֵעַ בַּשִּׁפּוּעַ מֵאַחֲרָיו טָמֵא טֻמְאַת עֶרֶב[67]; נַעֲשָׂה הַשִּׁפּוּעַ מֵאַחֲרָיו כְּאִלּוּ הוּא כְּלִי שֶׁנָּגַע בָּאֹהֶל. הָיְתָה הַטֻּמְאָה עַל אֲחוֹרֵי הַשִּׁפּוּעַ - הַנּוֹגֵעַ בּוֹ מֵאֲחוֹרָיו טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה, וְהַנּוֹגֵעַ בַּשִּׁפּוּעַ בְּתוֹכוֹ טָמֵא טֻמְאַת עֶרֶב. כַּחֲצִי זַיִת מִתּוֹכוֹ וְכַחֲצִי זַיִת מֵאֲחוֹרָיו - הַנּוֹגֵעַ בּוֹ בֵּין מִתּוֹכוֹ בֵּין מֵאֲחוֹרָיו טָמֵא טֻמְאַת עֶרֶב[68], וְהָאֹהֶל עַצְמוֹ[69] טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה.

54) שכתליו אינם זקופים אלא משתפעים והולכים ומתוך כך שטח האוהל מתרחב אולם המרחק בין הקרקע ובין יריעות האוהל פוחת והולך. 55) בסמוך לקרקע. 56) כלומר, פחות מטפח. המדובר באוהל שגגו שטוח בטפח על טפח או יותר. 57) תחת הגג לא תחת הכתלים המשופעים. 58) בין במקום הגבוה טפח על הארץ ובין במקום שאין בינו ובין הארץ טפח. 59) משמיענו שני דברים: א. אין אנו דנים את הכתלים כאילו הם זקופים ומסגרות הגג יורדות וסותמות והאוהל מצטמצם לשטח שתחת הגג; ב. שאפילו המקומות שאין בינם ובין הקרקע טפח נידונים כאוהל, והטעם מפני שכל השטח המוקף יריעות הוא אוהל אחד ואם יש בו פותח טפח במקום אחד דין אוהל על כולו ואפילו במקום שאין בו טפח. 60) בכל מקום שהוא אפילו במקום שאין בו רום טפח. 61) שהרי הכל אוהל אחד. 62) עד כאן למדנו דיני השיפוע כמאהיל, ומכאן ואילך דיני נגיעה בשיפוע. 63) כלומר, בין הקרקע ובין היריעה המשופעת בכל מקום שהוא. 64) בשיפוע. 65) בפנים האוהל. 66) אפילו אם פינו המת מתוכו לפני שנגע. 67) המדובר ביריעות המקבלות טומאה אפילו כשהן נטויות כאוהל וחוצצות בפני הטומאה, כגון של פשתן או צמר או עור, ולפיכך שני צדדיהן נידונים כשני כלים, הפנימי מאהיל על המת ומיטמא וגם מטמא אחרים כמת עצמו, והחיצון טמא מפני שנגע בפנימי ודינו ככלים שנגעו בכלים שנגעו במת, שמטמאים טומאת ערב בלבד. והמדובר כשפינו את המת לפני שנגע, אבל הנוגע בחיצון בעוד המת שם טמא טומאת שבעה. 68) שני החלקים אמנם מצטרפים אף על פי שהאחד מבפנים והשני מבחוץ, אולם, מפני שאין כזית שלם מצד אחד אין שום צד נידון כאילו היה בו בעצמו כזית שלם. 69) תוספתא שם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פרק א הלכה א. יריעות האוהל טמאים טומאת שבעה, מפני שלטומאת עצמן אין הבדל בין תוכו ובין אחוריו. ולפיכך מצטרפים שני חצאי הזיתים לטמאן טומאת שבעה.

ח. הָיָה כְּנַף הָאֹהֶל מְרֻדָּד[70] עַל הָאָרֶץ וְטֻמְאָה תַּחַת כְּנַף הָאֹהֶל הַפָּרוּשׁ עַל הָאָרֶץ אוֹ עַל גַּבֵּי הַכָּנָף - טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה[71], בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת.

70) סרוח ומונח על הארץ ואין אוויר תחתיו מחובר לאוויר האוהל. 71) ככל טומאה רצוצה, מובן שכל האוהל נטמא כנוגע בכלים שנטמאו במת, אבל הכלים שתחת האוהל ולא נגעו בו - טהורים.

פֶּרֶק תִּשְׁעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר דין כוורת שהיא מוטלת בארץ והיא בתוך פתח הבית ופיה לחוץ וכזית ממת נתון תחתיה או על גבה, היתה גבוהה מהארץ טפח וטומאה תחתיה או בבית או בתוכה, כוורת המוטלת בארץ בתוך הפתח ופיה לפנים והיא כלי שלם וחלולה וכזית מת נתון תחתיה וכו', כוורת שהיא בתוך הבית והיא ממלאה את כל גובה הבית ופיה למעלה וכו', כוורת חלולה שהיא כלי שלם והיתה מונחת על צידיה באויר וכזית מת תחתיה וכו', כוורת שהיא כלי שלם והיא יושבת על שוליה לאויר וטומאה תחתיה וכו', גמל העומד באויר וטומאה תחתיו או שהיה רובץ, אם הנזיר מגלח על אלו הטומאות ואם הנכנסים למקדש חייבים עליהן כרת.

א[2]. כַּוֶּרֶת[3] שֶׁהִיא מֻטֶּלֶת בָּאָרֶץ[4] וְהִיא בְּתוֹךְ פֶּתַח הַבַּיִת וּפִיהָ[5] לַחוּץ, וּכְזַיִת מִן הַמֵּת נָתוּן תַּחְתֶּיהָ אוֹ עַל גַּבָּהּ מִבַּחוּץ[6] - כֹּל שֶׁהוּא כְּנֶגֶד הַזַּיִת בְּתַחְתֶּיהָ[7] אוֹ בְּגַבָּהּ[8] טָמֵא[9], וְכָל מַה שֶּׁבַּאֲוִיר תּוֹכָהּ[10] טָהוֹר[11], חוּץ מִכְּלִי שֶׁהוּא כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה[12], וְהַבַּיִת טָהוֹר[13]. הָיְתָה הַטֻּמְאָה בַּבַּיִת - אֵין טָמֵא אֶלָּא הַבַּיִת[14], אֲבָל כֵּלִים שֶׁבְּתוֹכָהּ אוֹ תַּחְתֶּיהָ אוֹ עַל גַּבָּהּ[15] טְהוֹרִים[16]. הָיְתָה הַטֻּמְאָה בְּתוֹכָהּ[17] - הַכֹּל טָמֵא, כֹּל שֶׁבַּבַּיִת וְכֹל שֶׁבְּתוֹכָהּ[18] וְכֹל שֶׁעַל גַּבָּהּ וְכֹל שֶׁתַּחְתֶּיהָ כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה[19], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. הָיְתָה גְּבוֹהָה מִן הָאָרֶץ טֶפַח וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ בַּבַּיִת אוֹ עַל גַּבָּהּ - הַכֹּל טָמֵא[20], כֹּל שֶׁבַּבַּיִת וְכֹל שֶׁתַּחְתֶּיהָ וְכֹל שֶׁעַל גַּבָּהּ; אֲבָל כֹּל שֶׁבַּאֲוִיר תּוֹכָהּ טָהוֹר[21], חוּץ מִכְּלִי שֶׁהוּא כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה[22]. הָיְתָה הַטֻּמְאָה בְּתוֹכָהּ - הַכֹּל טָמֵא, כֹּל שֶׁבְּתוֹכָהּ וְכֹל שֶׁבַּבַּיִת וְכֹל שֶׁתַּחְתֶּיהָ וְכֹל שֶׁעַל גַּבָּהּ. שֶׁהַכֵּלִים אוֹ הָאָדָם שֶׁנַּעֲשׂוּ אֹהֶל עַל הַטֻּמְאָה אוֹ שֶׁהָיְתָה הַטֻּמְאָה עַל גַּבֵּיהֶן - מְבִיאִין וְלֹא חוֹצְצִין[23], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[24]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[25] בִּזְמַן שֶׁהִיא כְּלִי[26] וּמְחֻלְחֶלֶת[27]; אֲבָל אִם הָיְתָה פְּחוּתָה[28] וְסָתַם הַמָּקוֹם הַנִּפְחַת בְּקַשׁ, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ כְּלִי, אוֹ שֶׁהָיְתָה אֲפוּצָה[29] עַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה בָּהּ חָלָל טֶפַח אֶלָּא אֲטוּמָה כְּדֵי שֶׁלֹּא יִמָּצֵא בָּהּ חָלָל טֶפַח בְּמָקוֹם אֶחָד[30]. הָיְתָה[31] גְּבוֹהָה מִן הָאָרֶץ טֶפַח וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ בַּבַּיִת - הֲרֵי הַבַּיִת וְכֹל שֶׁתַּחְתֶּיהָ טְמֵאִין, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֹהֶל אֶחָד[32], וְתוֹכָהּ וְגַבָּהּ טָהוֹר[33], מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֹהֶל שֶׁל עֵץ[34] וְאֵינוֹ כְּלִי. הָיְתָה טֻמְאָה בְּתוֹכָהּ[35] - אֵין טָמֵא אֶלָּא תּוֹכָהּ. הָיְתָה עַל גַּבָּהּ - כְּנֶגְדּוֹ עַד לָרָקִיעַ טָמֵא[36]. הָיְתָה מֻנַּחַת עַל הָאָרֶץ[37] וּפִיהָ לַחוּץ וּכְזַיִת מִן הַמֵּת נָתוּן תַּחְתֶּיהָ[38] - כְּנֶגְדּוֹ עַד הַתְּהוֹם טָמֵא[39]. הָיָה עַל גַּבָּהּ[40] - כְּנֶגְדּוֹ עַד הָרָקִיעַ טָמֵא[41]. הָיְתָה טֻמְאָה בַּבַּיִת - אֵין טָמֵא אֶלָּא הַבַּיִת בִּלְבַד[42]. הָיְתָה טֻמְאָה בְּתוֹכָהּ - אֵין טָמֵא אֶלָּא תּוֹכָהּ[43].

2) כל מקום שנאמר בפרק זה "טהור" או "טמא", הכוונה לכלים הנמצאים בשטח שבו דנים. 3) אהלות פ"ט מ"א. 4) ואין בינה ובין הקרקע טפח. 5) ומקצת הכוורת עצמה. 6) על גב המקצת שבחוץ או תחתיה. והמדובר, כשהכוורת מחזיקה ארבעים סאה (רבינו בפירושו למשנה), שאינה מקבלת טומאה. אבל היא מביאה את הטומאה, וגם חוצצת בפני הטומאה (למעלה פי"ג ה"ג). 7) כשהטומאה על גבה. 8) כשהטומאה תחתיה. 9) שטומאה בוקעת ועולה, בוקעת ויורדת. ואף־על־פי שכלי עץ הבאים במידה (מחזיקים 40 סאה) חוצצים, זה נאמר רק להציל מה שבצידי הטומאה. אבל שכנגד הטומאה, מציל רק אוהל עם דפנות בלבד (ראה 'תוספות יום טוב'). 10) שלא כנגד הטומאה. 11) ואין אנו אומרים מכיוון שהטומאה בקעה ונכנסה לכוורת שהיא אוהל, הרי היא מתפשטת בכל אוירה ומטמאה כל מה שבתוכה, לפי הכלל שכל הבית כאילו מלא טומאה. והטעם, מפני שלא אמרו כלל זה אלא כשעצם הטומאה, היינו הכזית מן המת, נמצא בבית. אבל כאן, כשאין בכוורת אלא כוחה של הטומאה בלבד, אינה מתפשטת לצדדים, אלא ממשיכה ובוקעת כנגד הכזית (כסף־משנה) [ראה משנה אחרונה, שהביא כמה הוכחות לסתור סברא זו, אבל קשה למצוא הסבר אחר לדברי רבינו כאן]. 12) ואין הכוורת מצילה, אף־על־פי שיש בתוכה פותח טפח. והטעם, מפני שגזרו משום אין בה פותח טפח (סדרי טהרות). יוצא מזה, שלהלכה אין כל הבדל בין גבה ובין תוכה. ולמה לא כלל אותם רבינו בבבא אחת? מפני שבדין גבה, התכוון להדגיש שכנגד הטומאה טמא, ובדין תוכה החידוש הוא שאינה מטמאה שלא כנגד הטומאה. 13) שהרי הטומאה מונחת בחוץ והיא רצוצה. 14) משמע, כל מה שבבית אפילו הכלים שתחת הכוורת בפנים הבית, ואף־על־פי שאין תחתיה פותח טפח. 15) בחלק שמחוץ לבית. 16) תחתיה ועל גבה אין כל סיבה שתתפשט לשם הטומאה, וכלים שבתוכה טהורים אפילו בחלק שבתוך הבית, מפני שהכוורת מצילה על מה שבתוכה, ואף־על־פי שאין בה פותח טפח. ומה שאמרו: כלי נעשה אוהל לטמא אבל לא לטהר, הכוונה רק לכלים שמחוצה לו (סדרי טהרות). 17) בתוך הכוורת, אפילו אם היא בחלקה שמחוץ לבית. 18) כשהטומאה בתוכה, כאילו כולה מליאה טומאה (ראה למעלה הערה ח), והדופן העליון מאהיל עליה ומטמא כל מה שבתוכה, בין בחלק שבבית ובין בחלק שחוצה לו. והבית טמא, מפני שאוהל בתוך

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אוהל אינו מציל על הטומאה מלטמא (ראה הערות פי"ח ה"ו), וכאילו הטומאה בבית. [בסדרי טהרות מבאר, שאוהל ממש בתוך אוהל מציל, כשיש פתח פתוח לחוץ. אבל כלי שנעשה אוהל, אינו מציל אפילו עם פתח. הבדל זה משמש יסוד להבנת שיטת רבינו בהלכות הבאות]. 19) זה נמשך גם לעל גבה, ובשניהם מטהר רבינו כלים שמחוץ לבית שאינם כנגד הטומאה. וטעמו, מפני שיש כאן אוהל פותח טפח על הטומאה, הרי הוא גם חוצץ בפני הטומאה, ואף־על־פי־כן מה שכנגד הטומאה טמא, גזירה דרבנן. משום אין בכוורת פותח טפח, שהיא טומאה רצוצה הבוקעת ומטמאה כל מה שכנגדה (סדרי טהרות). 20) מפני שהכוורת מאהילה על הטומאה, נתחברה לאוהל אחד עם כל הבית. ואפילו אם הטומאה על גבה, שהרי הכוורת אינה חוצצת, וכאילו הטומאה תחתיה, כמבואר למעלה. 21) שעל תוכה מצילה, כמבואר למעלה. 22) גזירה משום אין בה פותח טפח, כמבואר למעלה. 23) דבריו אלו נראים סותרים למה שכתב בפרק י"ג ה"ג, שכלים הבאים במידה חוצצים, והרי המדובר כאן בכלי הבא במידה. ובכסף־משנה מבאר, שכלי שאינו מקבל טומאה חוצץ בפתיחה שבין בית לבית, אבל כשטומאה תחתיו או על גביו, מביא ואינו חוצץ, כמו ששנינו (אהלות פ"ו מ"א) "אדם וכלים נעשים אוהל לטמא אבל לא לטהר", ואפילו כלים שאינם מקבלים טומאה. [ראה רא"ש בפירושו לפ"ח מ"א שהקדים את הכסף־משנה בקביעת הבדל זה]. 24) בפי"ג ה"ג. ראה השלמות שם. 25) שם מ"ג ואילך. 26) שלם, לא שבור. 27) שיש בה חלול (רבינו בפירושו למשנה). 28) ניטל חלק מדופנה. 29) תוכה ממולא בקש, ודפנותיה שלמים. 30) הסגנון אינו בהיר, אבל הכוונה ברורה: שיש בה כמה מקומות חלולים, ואין באחת מהם טפח, אבל אם תצרפם יחד יצא לך יותר מטפח. 31) הכוורת הפחותה או האפוצה. 32) כמו במחולחלת. 33) כלים שבתוכה, בין בחלק שבחוץ ובין שבבית. אבל גבה, רק החלק שבחוץ טהור. וזה יתבאר מהנימוקים שנאמרו למעלה במחולחלת. תוכה טהור, מפני שעל תוכה היא מצילה, ואפילו כנגד הטומאה טהור, שרק במחולחלת שהיא כלי, גזרו משום אין בו טפח (למעלה הערה יט), אבל באוהל שאינו כלי לא גזרו. והכלים שעל גבה בפנים הבית - טמאים מפני שהם נמצאים באויר האוהל. 34) שאינו מקבל טומאה, אבל אוהל של אריג או עור מיטמא (ראה למעלה פ"ה הי"ב), ודבר טמא אינו חוצץ (כסף־משנה). 35) הטומאה היא כקבורה באדמה (מפני שהכוורת האטומה אינה כלי, ובטלה לגבי קרקע) ואינה יוצאת לבית (רבינו בפירושו למשנה). 36) כלי שיאהיל למעלה ממנה, בכל גובה שהוא. אבל אינה בוקעת למטה, מפני שאינה רצוצה. 37) הכוורת האטומה. 38) תחת החלק שבחוץ. 39) שהרי היא רצוצה, ואף־על־פי־כן אינה בוקעת ועולה, מפני שהכוורת שבטלה לגמרי מתורת כלי, היא כאוהל וחוצצת. [ראה כסף־משנה שתירץ באופן אחר, ותירוצו נראה דחוק מאוד]. 40) מבחוץ. 41) ולא יותר. ואינה בוקעת למטה, מפני שהאוהל חוצץ. ברור ללא צל של ספק, שהמדובר במונחת על גב החלק שבחוץ, שהרי בפנים נעשה כל הבית אוהל המת. 42) הכלים שבבית עצמו וגם הכלים שעל גבה, אבל אלה שתחתיה אפילו בחלק שבבית - טהורים, מפני שאין מקום לטומאה להכנס שם, למטה אין פותח טפח ומלמעלה הכוורת חוצצת, מפני שהיא פחותה או אפוצה ויצאה מתורת כלי, כמבואר למעלה. [ואין בזה משום אוהל בתוך אוהל שאינו מציל, מפני שכל דבר שאינו כלי ויש לו פתח לחוץ, אין בו משום אוהל בתוך אוהל]. 43) מבואר ממה שאמרנו למעלה.

ב. כַּוֶּרֶת[44] הַמְּטֻלֶּת בָּאָרֶץ בְּתוֹךְ הַפֶּתַח וּפִיהָ לִפְנִים, וְהִיא כְּלִי שָׁלֵם וַחֲלוּלָה, וּכְזַיִת מִן הַמֵּת נָתוּן תַּחְתֶּיהָ אוֹ עַל גַּבָּהּ מִבַּחוּץ - כֹּל שֶׁהוּא כְּנֶגֶד הַזַּיִת בְּתַחְתֶּיהָ אוֹ עַל גַּבָּהּ טָמֵא, וְכָל מַה שֶּׁבָּאֲוִיר תּוֹכָהּ טָהוֹר, חוּץ מִכְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה, וְהַבַּיִת טָהוֹר[45]. הָיְתָה טֻמְאָה בְּתוֹכָהּ אוֹ בַּבַּיִת - הַכֹּל טָמֵא[46]. הָיְתָה גְבוֹהָה מִן הָאָרֶץ טֶפַח[47] וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ[48] אוֹ בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גַּבָּהּ [49]אוֹ בַּבַּיִת - הַכֹּל טָמֵא; כֹּל שֶׁבַּבַּיִת וְכֹל שֶׁתַּחְתֶּיהָ - מִפְּנֵי שֶׁהִיא וְהַבַּיִת כְּאֹהֶל אֶחָד[50], וְכֹל שֶׁעַל גַּבָּהּ וְכֹל שֶׁבְּתוֹכָהּ טָמֵא - שֶׁהַכְּלִי מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה וְאֵינוֹ חוֹצֵץ[51], כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר. הָיְתָה פְּחוּתָה וּפְקוּקָה בְּקַשׁ אוֹ אֲפוּצָה, וּגְבוֹהָה מִן הָאָרֶץ טֶפַח, וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ בַּבַּיִת אוֹ בְּתוֹכָהּ - הַכֹּל טָמֵא[52], חוּץ מֵעַל גַּבָּהּ[53]. הָיְתָה טֻמְאָה עַל גַּבָּהּ[54] - כְּנֶגְדּוֹ בִּלְבַד עַד לָרָקִיעַ[55] טָמֵא, אֲבָל תּוֹכָהּ טָהוֹר, וְתַחְתֶּיהָ וְהַבַּיִת כָּל מַה שֶּׁבָּהֶן טָהוֹר; מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ כְּלִי, חוֹצֶצֶת. הָיְתָה מֻנַּחַת עַל הָאָרֶץ וּפִיהָ לִפְנִים, וּכְזַיִת מִן הַמֵּת נָתוּן תַּחְתֶּיהָ - כְּנֶגְדּוֹ עַד הַתְּהוֹם טָמֵא[56]. הָיְתָה עַל גַּבָּהּ[57] - כְּנֶגְדּוֹ עַד לָרָקִיעַ טָמֵא. הָיְתָה הַטֻּמְאָה בְּתוֹכָהּ אוֹ בַּבַּיִת - תּוֹכָהּ וְהַבַּיִת טָמֵא[58].

44) שם מ"ה. 45) בכל הדינים שנימנו בהלכה זו עד כאן, אין הבדל בין פיה לפנים לבין פיה לחוץ. 46) כשהכוורת פתוחה לפנים, מתחבר אוירה עם אויר הבית ונעשו אוהל אחד, ולפיכך אם הטומאה באחד מהם - שניהם טמאים. 47) ויש מקום לטומאה להכנס תחתיה ולצאת. 48) אפילו תחת החלק שמחוץ לבית. 49) בפנים או בחוץ. 50) נימוק לטומאת תוכה כשהטומאה בבית, וכן להיפך. 51) נימוק לטומאת גבה שבחלק החוץ, וגם לטומאת תוכה והבית כשהטומאה על גבה מבחוץ. מפני שהכוורת, שהיא כלי, אינה חוצצת, הרי הטומאה כאילו מונחת תחת הכוורת המאהילה עליה, והכלים שעל גבה כאילו מונחים באוהל. 52) אפילו מה שבתוכה, כמבואר למעלה: מפני שהיא כאוהל אחד עם הבית, מה־שאין־כן בפיה לחוץ, שאמרנו למעלה: "ותוכה וגבה טהור". 53) בחלק שבחוץ, מפני שהכוורת הפחותה או הפקוקה, שאינה כלי כלל - חוצצת. 54) מחוץ לבית. 55) כלי המאהיל עליה בכל גובה שהוא. 56) כדין טומאה רצוצה, ואינה בוקעת ועולה מפני שהכוורת חוצצת. 57) מבחוץ. 58) כללו של דבר: בפיה לפנים נידונים תוכה של הכוורת והבית כאוהל אחד, ודיניהם שווים בכל המקרים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ג. כַּוֶּרֶת[59] שֶׁהִיא בְּתוֹךְ הַבַּיִת[60] וְהִיא מְמַלְּאָה אֶת כָּל גֹּבַהּ הַבַּיִת, וּפִיהָ לְמַעְלָה לְקוֹרוֹת הַבַּיִת, וְאֵין בֵּינָהּ לְבֵין הַקּוֹרוֹת פּוֹתֵחַ טֶפַח, וְטֻמְאָה בְּתוֹכָהּ - הַבַּיִת טָמֵא[61], טֻמְאָה בַּבַּיִת - מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ טָהוֹר[62]; שֶׁדֶּרֶךְ הַטֻּמְאָה לָצֵאת לְתוֹךְ הַבַּיִת בְּפָחוֹת מִטֶּפַח וְאֵין דַּרְכָּהּ לְהִכָּנֵס. בֵּין שֶׁהָיְתָה[63] מֻטָּה עַל צִדָּהּ וּפִיהָ לַכֹּתֶל וּבֵינוֹ וּבֵין הַכֹּתֶל פָּחוֹת מִטֶּפַח, בֵּין שֶׁהָיְתָה כַּוֶּרֶת אַחַת בֵּין שֶׁהָיוּ שְׁתַּיִם זוֹ עַל גַּבֵּי זוֹ וְאֵין בֵּין הָעֶלְיוֹנָה לַקּוֹרוֹת אוֹ לַכֹּתֶל פּוֹתֵחַ טֶפַח[64]. הָיְתָה עוֹמֶדֶת[65] בְּתוֹךְ הַפֶּתַח וּפִיהָ לְמַעְלָה וְאֵין בֵּינוֹ לְבֵין הַמַּשְׁקוֹף פּוֹתֵחַ טֶפַח, וְטֻמְאָה בְּתוֹכָהּ - הַבַּיִת טָהוֹר[66], טֻמְאָה בַּבַּיִת - מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ טָמֵא[67]; שֶׁדֶּרֶךְ טֻמְאָה לָצֵאת וְאֵין דַּרְכָּהּ לְהִכָּנֵס.

59) שם משנה ט. 60) כולה. במקרה זה אין הבדל בין שלימה ופחותה, בין מחולחלת ואפוצה, בין גבוהה מן הארץ טפח או לא. 61) אפילו אוהל ממש עם דפנות אינו מציל, מפני שסופה של הטומאה לצאת דרך הבית (כמו שמסיים רבינו), עוברת היא גם בפחות מפותח טפח. 62) שאין הטומאה נכנסת בפחות מפותח טפח, והכוורת עם הדפנות מצילה. 63) הכוורת שכולה בתוך הבית. 64) כל אלה דינם כאמור למעלה. 65) שם משנה יוד. כאן מתחילה בבא חדשה. 66) שהרי הטומאה יכולה לצאת מבלי להכנס לאויר הבית. 67) מפני שאין מקום לטומאה לצאת אלא דרך הכוורת, אינה מצילה על מה שבתוכה אפילו עם דפנות.

ד. כַּוֶּרֶת חֲלוּלָה[68] שֶׁהִיא כְּלִי שָׁלֵם[69] וְהָיְתָה מֻנַּחַת[70] עַל צִדֶּיהָ בָּאֲוִיר[71], וּכְזַיִת מִן הַמֵּת נָתוּן תַּחְתֶּיהָ אוֹ עַל גַּבָּהּ - כֹּל שֶׁהוּא כְּנֶגֶד הַזַּיִת בְּתַחְתֶּיהָ וּבְגַבָּהּ טָמֵא, וְכָל מַה שֶּׁבַּאֲוִיר תּוֹכָהּ טָהוֹר, אֶלָּא כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה, וְכֹל שֶׁאֵינוֹ כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה בְּתוֹכָהּ טָהוֹר. הָיְתָה טֻמְאָה בְּתוֹכָהּ - הַכֹּל טָמֵא, כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ וְכֹל שֶׁכְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה לְמַעְלָה עַל גַּבָּהּ אוֹ לְמַטָּה תַּחְתֶּיהָ. הָיְתָה גְּבוֹהָה מִן הָאָרֶץ טֶפַח וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ עַל גַּבָּהּ - כֹּל שֶׁתַּחְתֶּיהָ טָמֵא, וְכֹל שֶׁעַל גַּבָּהּ טָמֵא; אֲבָל כֹּל שֶׁבְּתוֹכָהּ טָהוֹר, חוּץ מִכְּלִי שֶׁהוּא כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה. הָיְתָה טֻמְאָה בְּתוֹכָהּ - הַכֹּל טָמֵא, כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ וְכֹל שֶׁתַּחְתֶּיהָ וכל שֶׁלְּמַעְלָה עַל גַּבָּהּ; שֶׁהַכֵּלִים מְבִיאִין וְאֵינָן חוֹצְצִין, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרָנוּ[72]. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה כַּוֶּרֶת זוֹ הַמֻּטֶּלֶת עַל הָאָרֶץ פְּחוּתָה וּפְקוּקָה בְּקַשׁ אוֹ שֶׁהָיְתָה בָּאָה בְּמִדָּה[73], וּכְזַיִת מִן הַמֵּת נָתוּן תַּחְתֶּיהָ - כְּנֶגְדּוֹ עַד הַתְּהוֹם טָמֵא; עַל גַּבָּהּ - כְּנֶגְדּוֹ עַד לָרָקִיעַ טָמֵא; בְּתוֹכָהּ - אֵינוֹ טָמֵא אֶלָּא תּוֹכָהּ. הָיְתָה גְּבוֹהָה טֶפַח מֵעַל הָאָרֶץ וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ - תַּחְתֶּיהָ בִּלְבַד טָמֵא; בְּתוֹכָהּ - תּוֹכָהּ בִּלְבַד טָמֵא; עַל גַּבָּהּ - כְּנֶגְדּוֹ עַד לָרָקִיעַ טָמֵא. שֶׁכְּבָר בֵּאַרְנוּ[74], שֶׁכְּלִי עֵץ הַבָּא בְּמִדָּה - כְּאֹהֶל הוּא חָשׁוּב, לֹא כְּכֵלִים, וּלְפִיכָךְ חוֹצֵץ.

68) שם משנה יא. 69) אינה פחותה. 70) ואין תחתיה פותח טפח. 71) תחת כיפת הרקיע. 72) דינים אלה זהים עם הדינים האמורים בבבא ראשונה של פרק זה, שהרי אין כל נימוק לחלק בין שני המקרים, ונאמרו כאן משום הדינים שבבבות הבאות. 73) כאן משווה רבינו באה במידה לפחותה, כדברי חכמים במשנתנו. וזה סותר לכמה דינים שנאמרו למעלה המנומקים בהבדל שביניהם, היינו, שבאה במידה אף־על־פי שהיא אוהל לא יצאה מתורת כלי, ולפיכך כוח חציצתה מוגבל, ואינה חוצצת בפני מה שעליה ותחתיה, אבל פחותה או אפוצה בטלה מתורת כלי לגמרי, וחוצצת גם בפני מה שעליה ושתחתיה, וגם לא חלו עליה כמה גזירות שגזרו על כלי שהוא אוהל. ולא מצאתי יישוב מניח את הדעת לסתירה זו. [בכסף־משנה צמצם את הקושיא, ושאל רק למה כתב רבינו כאן "או שהיתה באה במידה", הלא גם בדינים שלמעלה המדובר בבאה במידה? ותירץ מה שתירץ, אבל אין כוח תירוצו יפה ליישב את הסתירה]. 74) למעלה פי"ג ה"ג.

ה. כַּוֶּרֶת[75] שֶׁהִיא כְּלִי שָׁלֵם וְהִיא יוֹשֶׁבֶת עַל שׁוּלֶיהָ[76] לָאֲוִיר[77], וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גַּבָּהּ[78] - טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת[79]. אֲבָל אִם הָיְתָה גְּבוֹהָה מִן הָאָרֶץ טֶפַח אוֹ מְכֻסָּה[80] אוֹ כְּפוּיָה עַל פִּיהָ, וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גַּבָּהּ - הַכֹּל טָמֵא[81], כֹּל שֶׁבְּתוֹכָהּ וְכֹל שֶׁתַּחְתֶּיהָ וְכֹל שֶׁעַל גַּבָּהּ, אִם הָיְתָה הַטֻּמְאָה לְמַטָּה; שֶׁהַכְּלִי הַמַּאֲהִיל מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה וְאֵינוֹ חוֹצֵץ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה פְּחוּתָה וּפְקוּקָה בְּקַשׁ[82] אוֹ בָּאָה בְּמִדָּה[83], טֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גַּבָּהּ - טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת[84]. וְאִם הָיְתָה גְּבוֹהָה טֶפַח וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ - תַּחְתֶּיהָ בִּלְבַד טָמֵא[85]. הָיְתָה טֻמְאָה בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גַּבָּהּ - כְּנֶגְדּוֹ עַד לָרָקִיעַ טָמֵא, וְכֵלִים שֶׁתַּחְתֶּיהָ טְהוֹרִין, מִפְּנֵי שֶׁהִיא אֹהֶל וְחוֹצֶצֶת.

75) שם משנה יג. 76) ואין טפח בינה ובין הקרקע. המדובר בהלכה זו, כשפי הכוורת רחב טפח על טפח (סדרי טהרות). 77) שאין על גבה אוהל. 78) הטומאה תלויה נגד תוכה, למעלה מדפנות הכלי, אבל לא באויר תוכה. 79) ומטמאה כל שכנגדה, ואע"פ שהיא תלויה ואינה רצוצה, רואים אותה כאילו היא תחת השולים, מפני שכלי אינו חוצץ, כמו בפיה לחוץ, בראש פרק זה (ראה הערות שם). 80) והכיסוי אינו מחובר בטיט לכוורת. 81) בגבוהה טפח, שוליה מאהילים על הטומאה, ומביאים את הטומאה לכל מה שתחתיה, ותוכה ועל גבה טמא מפני שהשוליים אינם חוצצים כמבואר למעלה. ואם הטומאה בתוכה או על גבה, רואים אותה כאילו היא תחת שוליה, שהרי אינם חוצצים. ובמכוסה אף־על־פי שאינה גבוהה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

טפח מן הקרקע, גם כן הכול טמא מפני שהטומאה בוקעת לתוכה, והרי היא כקבר סתום וטומאה בו במקום אחד, שרואים אותו כאילו מלא טומאה, ומטמא את כל הנוגע בו מכל צד שהוא (רבינו בפירושו למשנה). אמנם למעלה, בדין מוטלת על צידה ואין טפח בינה ובין הקרקע, אמרנו שרק הטומאה עצמה מתפשטת לצדדים, אבל בקיעתה אינה מתפשטת, אולם שם פי הכוורת פתוח, ולא אמרו בבקיעה "כמלא טומאה" אלא במקום סתום מכל צד. (בסדרי טהרות, כתב הבדל אחר בין שני דינים אלה. ולדעתי הוא דחוק מאוד, ראה שם). ובכפויה על פיה, מחלק רבינו בין טומאה על גבה לבין טומאה בתוכה: כשהטומאה בתוכה הכול טמא מדין קבר סתום, אבל אם הטומאה על גבה, אינה מטמאה מה שתחתיה, בהתאם לשיטתו (לקמן פכ"א ה"ג), שכלים טהורים הכפויים על פיהם מצילים על כל מה שבתוכם, ואפילו אינם מחוברים בטיט. ולזה התכוון רבינו בסיום דין זה, באמרו: "וכל שעל גבה, אם היתה הטומאה למטה". ולפי זה, ההגבלה נוגעת לדין כפויה בלבד, ולא לגבוהה טפח ולמכוסה (סדרי טהרות). 82) ויצאה מתורת כלי, כמו שביארנו למעלה. 83) רבינו עומד בשיטתו, שדברים הבאים במידה אינם כלים, ולפיכך חוצצים (ראה בהלכה א הערה ו, ובה"ד הערה ע). 84) וכנגד הטומאה בלבד - טמא, מפני שהכוורת חוצצת בפני התפשטות הטומאה, אבל לא בפני כוח בקיעתה כנגדה ממש. 85) הכלים שתחתיה, אפילו אלה שבצידי הטומאה, טמאים - מפני ששולי הכוורת מאהילים על הטומאה ועל הכלים, ומה שבתוכה ועל גבה טהור, שהשוליים חוצצים.

ו. גְּמָל[86] שֶׁהוּא עוֹמֵד בָּאֲוִיר[87]: טֻמְאָה תַּחְתָּיו - כֵּלִים שֶׁעַל גַּבָּיו טְהוֹרִים[88]; טֻמְאָה עַל גַּבָּיו - כֵּלִים שֶׁתַּחְתָּיו טְהוֹרִין. הָיָה רוֹבֵץ וְטֻמְאָה תַּחְתָּיו - הֲרֵי זוֹ בּוֹקַעַת וְעוֹלָה[89], בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת. וְכֵן אִם הָיְתָה טֻמְאָה רְצוּצָה תַּחַת רַגְלוֹ אוֹ עַל גַּבֵּי רַגְלוֹ[90] - הֲרֵי זוֹ בּוֹקַעַת וְעוֹלָה וּבוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בִּנְזִירוּת[91], שֶׁאִם הָיָה הַנָּזִיר וּכְזַיִת מִן הַמֵּת תַּחַת הַגָּמָל אוֹ תַּחַת הַמִּטָּה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ מִשְּׁאָר הַכֵּלִים, אַף עַל פִּי שֶׁנִּטְמָא טֻמְאַת שִׁבְעָה - אֵינוֹ מְגַלֵּחַ[92]. וּמִשָּׁם אַתָּה לָמֵד, שֶׁכָּל אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּטֻמְאַת אֹהָלִים הַנַּעֲשִׂים מִן הָאָדָם אוֹ מִן הַבְּהֵמָה אוֹ מִן הַכֵּלִים - הַכֹּל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, מֵהֶן דִּבְרֵי קַבָּלָה[93] וּמֵהֶן גְּזֵרוֹת וְהַרְחָקוֹת. וּלְפִיכָךְ אֵין הַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן, וְאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן כָּרֵת עַל בִּיאַת מִקְדָּשׁ אוֹ אֲכִילַת קָדָשָׁיו; וְאֵין הַדְּבָרִים כֻּלָּן אֲמוּרִין אֶלָּא לְעִנְיַן טֻמְאַת תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים בִּלְבַד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[94].

86) תוספתא אהלות פי"ג ה"ה. 87) שאין דבר סוכך עליו. 88) שבהמה וחיה טהורה וטמאה חוצצות (למעלה פי"ג ה"ג). מובן שהכלים שתחתיו טמאים, שהרי הגמל מאהיל עליהם ועל הטומאה. 89) דין זה תמוה, למה הטומאה בוקעת ועולה, הלא הצד העליון מציל? וכי בעל־חי גרוע מכוורת פחותה או אפוצה? ובתוספתא שלפנינו הגירסא: "טומאה תחתיו כנגדו עד התהום טמא, ועל גביו כנגדו עד לרקיע טמא". ומפני שבעל־כרחינו עלינו להגיה אחת משתי הגירסאות המנוגדות, רצוי להגיה כאן ולהשוות לגירסא שבתוספתא. (בעקבות החזון־איש). בכסף־משנה הקשה, למה אין אנו אומרים גמל חלול הוא, והצד העליון מאהיל ומטמא כל מה שתחתיו אפילו מה שבצידי הטומאה כמו אדם, למעלה פי"ח ה"א? ודבריו מפליאים, כיצד אפשר לדמות גמל לאדם. הלא אדם אינו חוצץ, ובטן גמל חוצצת? 90) והבטן אינה מאהילה עליה. 91) פ"ז ה"ו. 92) נזיר שנטמא במת, מגלח תוך תקופת נזירותו ומביא קרבנות (תגלחת טומאה וקרבנות טומאה) וסותר את ימי נזרו שעברו בטהרה, ומתחיל למנות מראש. 93) מקובלים איש מפי איש עד משה רבינו מסיני. 94) למעלה פ"ג ה"ג, ופ"ה ה"ה.

פֶּרֶק עֶשְׂרִים[1]

1) יבאר ששלושה דברים מצילים באוהל המת, ומה בין בלועים לצמיד פתיל ואהלים, אין הבלועים ניצלים אלא בבטן נפש חיה, ודין הבלועים בקרקעיתו של בית או בכתלים, שתי חביות וחצי זית בכל אחת, ומוקפות צמיד פתיל ומונחות בבית.

א. שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים[2] מַצִּילִין[3] בְּאֹהֶל הַמֵּת[4]: צָמִיד פָּתִיל[5], וְאֹהָלִין, וּבְלוּעִין[6]. הַבְּלוּעִין מַצִּילִין עַל הַטְּהוֹרִים שֶׁלֹּא יִתְטַמְּאוּ[7], וּמוֹנְעִין הַטֻּמְאָה שֶׁלֹּא תֵּצֵא וּתְטַמֵּא[8]; אֲבָל צָמִיד פָּתִיל וְאֹהָלִין מַצִּילִין עַל הַטְּהוֹרִים שֶׁלֹּא יִתְטַמְּאוּ, וְאֵינָן מוֹנְעִין אֶת הַטֻּמְאָה שֶׁלֹּא תֵּצֵא וּתְטַמֵּא אֶת אֲחֵרִים. כֵּיצַד? בַּיִת טָמֵא[9] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כְּלִי מֶקֶף צָמִיד פָּתִיל - כֹּל שֶׁבְּתוֹךְ הַכְּלִי טְהוֹרִים. וְכֵן אִם הָיָה שָׁם אֹהֶל בְּתוֹךְ הַבַּיִת - כָּל הַכֵּלִים שֶׁבְּתוֹךְ הָאֹהֶל טְהוֹרִין[10]. אֲבָל אִם הָיָה כְּזַיִת מִן הַמֵּת נָתוּן בְּכֵלִים וּמֶקֶף עָלָיו בְּצָמִיד פָּתִיל וְהִכְנִיסוֹ לְבַיִת - הַבַּיִת טָמֵא. וְכֵן אֹהֶל בְּתוֹךְ אֹהֶל וּכְזַיִת מִן הַמֵּת בָּאֹהֶל הַפְּנִימִי - כָּל הַכֵּלִים שֶׁבָּאֹהֶל הַחִיצוֹן טְמֵאִים[11].

2) תוספתא, כלים פ"ו ה"ו. 3) מפני הטומאה. 4) דברים הנמצאים באוהל המת אינם מתטמאים אם אחד משלושת הדברים המנויים למטה מגן עליהם. 5) לשון הכתוב (במדבר מט, טו), ופירושו: כיסוי מהודק ומחובר. 6) יבואר בהלכה ב. 7) טהורים בלועים הנמצאים באוהל המת, לא נטמאו. 8) טומאה בלועה אינה מטמאה. 9) בית שיש בו כזית מן המת וכדומה. 10) ראה למעלה פי"ח דיני מגדל, ופי"ט דינ כוורת. 11) מדובר באוהל פנימי המקבל טומאה, כגון אריגים או עור ואינו חוצץ או כשאין לטומאה מקום לצאת לחוץ אלא דרך האוהל החיצון אפילו כשאינו מקבל טומאה, אבל כשיש בו שני תנאים מועילים אלה, היינו אינו מקבל טומאה ויש לטומאה דרך אחרת – מציל (הראב"ד מפרש כאן את דברי רבינו, ואינו משיג).

ב. אֲבָל הַבְּלוּעִין מַצִּילִין עַל הַטְּהוֹרִים וּמוֹנְעִין אֶת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַטֻּמְאָה. כֵּיצַד? כֶּלֶב שֶׁאָכַל בְּשַׂר הַמֵּת[12] וְנִכְנַס לְבֵית - הַבַּיִת טָהוֹר. בָּלַע טַבַּעַת, אֲפִלּוּ אָדָם[13] שֶׁבָּלַע טַבַּעַת[14], וְנִכְנַס לְאֹהֶל הַמֵּת, אַף עַל פִּי שֶׁנִּטְמָא טֻמְאַת שִׁבְעָה - הַטַּבַּעַת טְהוֹרָה[15]. וְכֵן כָּל הַבְּלוּעִין בְּחַיָּה וּבְהֵמָה וּבְעוֹפוֹת וּבְדָגִים[16] מַצִּילִין כָּל זְמַן שֶׁהֵן חַיִּין. וְאִם מֵתוּ וּבְשַׂר הַמֵּת בְּתוֹךְ מְעֵיהֶן אוֹ הַכֵּלִים[17] - הֲרֵי הֵן כְּמוֹ שֶׁאֵינוֹ בָּלוּעַ[18].

12) כלים פ"ח מ"ד: "תרנגול שבלע את השרץ ונפל לאויר תנור – טהור". (בחולין עא, א - למדו זה מן המקרא). 13) שהוא מקבל טומאה. 14) שאינה מתעכלת במעיו. 15) אם יצאה מגופו אחרי שנטהר ע"י הזאת אפר וטבילה, אבל אם יצאה לפני טהרת האדם - נטמאה ע"י נגיעה בגופו בשעת יציאה (מקוואות פ"י מ"ח). 16) משנה, אהלות פי"א, מ"ז. 17) הטהורים הם בתוך מעיהם ונכנסו לאוהל המת. 18) שם. ראה לקמן ה"ד.

ג. נִשְׁחַט רֹב אֶחָד בְּעוֹף[19] וְרֹב שְׁנַיִם בִּבְהֵמָה, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן הֵן מְפַרְכְּסִין - הֲרֵי הֵן כְּמֵתִים, וְאֵינָן מַצִּילִין[20] עַל הַכֵּלִים הַבְּלוּעִים, וְלֹא מוֹנְעִין אֶת הַטֻּמְאָה שֶׁבְּתוֹךְ מְעֵיהֶן שֶׁלֹּא תִּטַּמֵּא.

19) הגרגרת והוושט שבצוארי בהמות חיות ועופות, נקראים בלשון המשנה "סימנים" או סימני שחיטה. בהמה ניתרת לאכילה אחרי חיתוך רובם של שני הסימנים. ובעוף, שהוא חלש, מספיקה שחיטת אחד מהם. 20) אביי, חולין קכא, ב.

ד. וְכַמָּה תִּשְׁהֶה[21] הַטֻּמְאָה בִּמְעֵיהֶן וְתִהְיֶה מְטַמְּאָה כְּשֶׁיְּמוּתוּ?[22] בְּכֶלֶב - שְׁלֹשָׁה יָמִים מֵעֵת לְעֵת[23], וּבִשְׁאָר חַיָּה וּבְהֵמָה וְעוֹפוֹת וְדָגִים - יוֹם אֶחָד מֵעֵת לְעֵת[24]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[25] כְּשֶׁנִּשְׁאַר בְּשַׂר הַמֵּת בְּתוֹךְ מְעֵיהֶן; אֲבָל זְאֵב שֶׁבָּלַע תִּינוֹק[26] וֶהֱקִיאוֹ דֶּרֶךְ בֵּית הָרְעִי[27] - הַבָּשָׂר טָהוֹר[28], וְהָעֲצָמוֹת בְּטֻמְאָתָן[29].

21) שם. 22) ברור, שאם מתו אחר ששהה בשר המת במעיהם כדי עיכול אינו מטמא, ולפיכך שואל עד כמה תשהה הטומאה במעי החי ותטמא אחרי מיתתו. 23) ידעו חז"ל שכלי העיכול של הכלב פועלים בקצב איטי, והמזון שבלע אינו מתעכל עד עבור שלושה ימים. 24) כרבי יהודה בן בתירה, שם. במשנה שלפנינו לא נאמר כלל דין שאר בהמה וחיה אלא דין כלב ועופות ודגים, ורבינו סובר שלא אמרו שלושה ימים אלא בכלב בלבד, אבל חיה אחרת ובהמות דינן כעוף. ולמד זה מגמרא שבת קנה, ב: "יודע הקדוש־ברוך־הוא בכלב שמזונותיו מועטים, לפיכך שוהה אכילתו במעיו שלושה ימים". משמע שלא אמרו שלושה ימים אלא בכלב בלבד. 25) שאם לא שהה כשיעורים הקבועים – מטמא. 26) תענית כב, ב. ומנחות סט, ב. 27) דרך החלחולת. 28) אפילו יצא לפני ששהה מעת לעת, מפני שיציאתו מוכיחה שנתעכל. 29) במנחות סט, ב – נימקו, מפני שהעצמות קשות אינן מתעכלות.

ה. אֵין הַבְּלוּעִין נְצָלִין[30] אֶלָּא בְּבֶטֶן נֶפֶשׁ הַחַיָּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; אֲבָל הַבְּלוּעִין בְּגוּף הַכֵּלִים וְהָאֲבָנִים - אֵינָן נְצָלִין. כֵּיצַד? כּוֹשׁ[31] שֶׁנִּבְלְעָה בּוֹ הַצִּנּוֹר[32] שֶׁל מַתֶּכֶת, וּמַלְמָד[33] שֶׁנִּבְלַע בּוֹ הַדְּרְבָן, וּלְבֵנָה שֶׁהָיְתָה טַבַּעַת מֻבְלַעַת בְּתוֹכָהּ, וְנִכְנְסוּ לְאֹהֶל הַמֵּת - נִטְמְאוּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין נִרְאִין וַהֲרֵי הֵן מְחֻפִּין; שֶׁאֵין הַבְּלוּעִין בְּכֵלִים מַצִּילִין אֶלָּא בְּצָמִיד פָּתִיל[34]. וְכֵן מַחַט אוֹ טַבַּעַת שֶׁהָיוּ מֻבְלָעִין בִּטְפִלַּת הַתַּנּוּר[35], וְנִטְמָא הַתַּנּוּר בְּאֹהֶל הַמֵּת אוֹ שֶׁנָּפַל שֶׁרֶץ לַאֲוִירוֹ[36] - נִטְמְאוּ הַכֵּלִים שֶׁבְּתוֹךְ הַטִּפְלָה. וְאִם הָיָה הַתַּנּוּר מֻקָּף צָמִיד פָּתִיל - הוֹאִיל וְהַתַּנּוּר טָהוֹר, אַף הַכֵּלִים הַמֻּבְלָעִין בַּטִּיט שֶׁעַל גַּבָּיו טְהוֹרִים[37]. וְכֵן חָבִית[38] הַמֻּקֶּפֶת צָמִיד פָּתִיל וְהָיְתָה מַחַט אוֹ טַבַּעַת בִּמְגוּפַת הֶחָבִית[39] מִצִּדָּהּ[40] - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין[41] וְאֵין מַצִּילִין בְּאֹהֶל הַמֵּת. הָיוּ בִּמְגוּפַת הֶחָבִית כְּנֶגֶד פִּיהָ: אִם הָיוּ נִרְאִין לְתוֹךְ הֶחָבִית[42] וְאֵינָן יוֹצְאִין לַאֲוִירָהּ - טְהוֹרִין[43], וְאִם יָצְאוּ לַאֲוִירָהּ - טְמֵאִין[44]; שֶׁאֵין כְּלִי חֶרֶשׂ הַמֻּקָּף צָמִיד פָּתִיל מַצִּיל עַל הַכֵּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[45]. וְאִם יֵשׁ תַּחְתֵּיהֶן[46] כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם[47], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן שׁוֹקְעִין לְתוֹךְ אֲוִירָהּ[48] - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין.

30) כלים פ"ט מ"ו. 31) פלך של עץ. 32) מחט מעוקמת התקועה בפלך, ונבלעה כולה בתוך העץ. 33) של עץ שמשימים על צואר הבהמה כדי ליישר על ידו את הילוכה. ובמלמד תקוע מסמר של ברזל, והוא הדרבן. 34) שאינו מציל אלא על אוכלין ומשקין וכלי חרס בלבד, וכאן מדובר בכלי מתכת ולפיכך אינם ניצלים כבלועים ולא בצמיד פתיל ולכן נטמאו. לקמן יתבאר כיצד מציל בצמיד פתיל. 35) בטיט שטחים על התנור, כדי לחזקו. שם מ"א. 36) אף־על־פי שלא נגע בדופני התנור. נתבאר כבר, שכלי חרס מיטמא ומטמא מאוירו בלי נגיעה. 37) שם מ"א. ואע"פ שצמיד פתיל אינו מציל על כלי מתכת, לא נטמאו המחט והטבעת. והטעם, מפני שהטיט עם כל הבלוע בו נעשה חלק מהתנור. רבינו בפירושו שם. 38) של חרס. שם. 39) פקק עשוי מטיט, וסוגרים בו את פי החבית והוא רחב מלמעלה. 40) שלא כנגד פי החבית. 41) העודף ברוחב המגופה אינו טפל לתנור, מפני שהתנור אינו צריך לו, ולפיכך אינו כחלק מהתנור, ובלוע בכלים אינו מציל, וגם צמיד פתיל אינו מציל מפני שכלי מתכת אינם ניצלים בצמיד פתיל כמבואר למעלה. 42) שנשאר עליהם שכבה דקה מאד של טיט המגופה. 43) כמו בטפילת התנור. 44) הכלי היוצא מן המגופה אינו בטל לגבה, ודינו ככלי הנמצא בכלי חרס בצמיד פתיל. 45) לקמן פכ"ג, ה"א. 46) תחת המחט והטבעת הבלועות במגופה. 47) שכבה דקה של טיט. 48) בולטות לתוך אויר החבית, אבל אינן גלויות לאוירה. (ראה השגות הראב"ד, וביאורו של ה'כסף משנה').

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ו. כָּל הַבְּלוּעִין[49] בְּקַרְקָעִיתוֹ שֶׁל בַּיִת - הֲרֵי הֵן טְמֵאִין וְאֵין נִצָּלִין; שֶׁקַּרְקַע הָאֹהֶל כָּמוֹהוּ עַד הַתְּהוֹם. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּכְתָלָיו, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[50]. כֵּיצַד? הַטֻּמְאָה בַּבַּיִת וְכֵלִים טְמוּנִים בְּקַרְקָעִיתוֹ, אֲפִלּוּ תַּחַת מֵאָה אַמָּה - טְמֵאִים. אִם יֵשׁ בִּמְקוֹמָן טֶפַח עַל טֶפַח - טְהוֹרִין, שֶׁהֲרֵי הֵן תַּחַת אֹהֶל אֶחָד[51]. לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לַעֲלִיָּה שֶׁעַל גַּבֵּי הַבַּיִת וְטֻמְאָה בָּעֲלִיָּה, שֶׁהַבַּיִת טָהוֹר[52]. וְכֵן אִם חָלַק הַבַּיִת[53] בִּמְחִיצָה מִכְּלַפֵּי אַרְצוֹ[54], וְהָיְתָה הַטֻּמְאָה בֵּין הַמְּחִיצָה וְהָאָרֶץ - כֵּלִים שֶׁבַּבַּיִת לְמַעְלָה מִן הַמְּחִיצָה טְמֵאִין; שֶׁאֵין הָאֹהָלִים מוֹנְעִין הַטֻּמְאָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[55]. הָיְתָה הַטֻּמְאָה לְמַעְלָה מִן הַמְּחִיצָה - כֵּלִים שֶׁבֵּין הַמְּחִיצָה וְהָאָרֶץ טְהוֹרִין; שֶׁהָאֹהֶל מַצִּיל[56]. וְאִם אֵין בֵּין הַמְּחִיצָה וְהָאָרֶץ גֹּבַהּ טֶפַח - הֲרֵי הֵן כִּטְמוּנִים בְּקַרְקַע הַבַּיִת וּטְמֵאִים.

49) ב'ספרי' פרשת חוקת, פיסקה קכו, שנינו: "וכל אשר באוהל יטמא שבעת ימים - (במדבר יט, יד) לעשות קרקעו של בית עד התהום כמוהו. 50) לקמן פכ"א ה"ג. 51) צ"ל: אחר. 52) אף־על־פי שאמרנו למעלה בפ"א, שאוהל אינו מונע את הטומאה מלצאת, כאן חוצץ מפני שהוא כבית אחר ממש עם דפנות הגג. 53) אהלות פט"ו מ"ה. 54) המחיצה היא לרוחב הבית, ומפרידה בין התקרה והרצפה. ומדובר כשיש בחלק התחתון פותח טפח, ופתח הבית נשאר בחלק העליון. 55) בפרק זה ה"א, בדין אוהל בתוך אוהל. ואין זה דומה לבית ועליה, מפני שאין לטומאה מקום לצאת אלא דרך הבית, וגם המחיצה היא אוהל עראי (ראה ראב"ד וכסף־משנה). 56) על הטהורים מלטמא, הואיל והטומאה אין דרכה לצאת דרך המקום שבין הרצפה והמחיצה אלא דרך הבית. (ראה הערה יוד בהלכה א, בדין אוהל בתוך אוהל).

ז. בִּיב[57] שֶׁהוּא קָמוּר[58] תַּחַת הַבַּיִת, וְיֵשׁ בּוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח וְיֵשׁ בִּפְתְחוֹ שֶׁהוּא חוּץ לַבַּיִת פּוֹתֵחַ טֶפַח, וְהָיְתָה טֻמְאָה בְּתוֹכוֹ - הַבַּיִת טָהוֹר[59]; הָיְתָה טֻמְאָה בַּבַּיִת - מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ טָהוֹר[60]. הָיָה בּוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח וְאֵין בִּיצִיאָתוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח, וְהָיְתָה טֻמְאָה בְּתוֹכוֹ - הַבַּיִת טָמֵא[61]; טֻמְאָה בַּבַּיִת - מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ טָהוֹר[62], שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ שֶׁל טֻמְאָה לְהִכָּנֵס[63]. אֵין בּוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח וְאֵין בִּיצִיאָתוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח: טֻמְאָה בְּתוֹכוֹ - הַבַּיִת טָמֵא כְּאִלּוּ הִיא בְּתוֹךְ הַבַּיִת; טֻמְאָה בַּבַּיִת - מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּכֵלִים הַטְּמוּנִים בַּקַּרְקַע, וְקַרְקַע הַבַּיִת כָּמוֹהוּ עַד הַתְּהוֹם[64].

57) שם פ"ג ה"ז. 58) מקורה, מכוסה מלמעלה. כעין מרזב חפור ברצפת הבית, ועובר מתחת כותל הבית לרשות הרבים, ודרך מרזב זה מוציאים את השופכים לחוץ, ופתח המרזב שבפנים הוא סגור, כדי שלא יכנס ריח רע לבית, ופותחים אותו בשעת שפיכת המים המזוהמים ('סדרי טהרות'). 59) מפני שהטומאה יוצאת לחוץ דרך פתח היציאה שיש בו טפח ואינה מתפשטת לפנים, מכיוון שדרך הטומאה לצאת ולא להכנס. במה דברים אמורים, כשהפתח הפנימי סגור. אבל אם הוא פתוח, הטומאה מתפשטת דרכו לבית, שהרי גם בו יש פותח טפח ('סדרי טהרות'). 60) שהטומאה תצא דרך פתח הבית ולא דרך הביב, ומפני שפתח הביב הפנימי סגור - אין טומאת הבית מתפשטת לביב. 61) כיוון שאין מקום לטומאה לצאת לחוץ, לפי שבפחות מטפח אין טומאה יוצאת, היא נכנסת לבית אף־על־פי שפתחו סגור, שהרי סופו להיפתח ואז תצא הטומאה לבית. 62) כשהפתח לצד הבית הוא סגור. 63) שסוף הטומאה לצאת דרך פתח הבית ולא דרך הביב. 64) ראה הערה מז.

ח. שְׁתֵּי חָבִיּוֹת[65] וְכַחֲצִי זַיִת בְּכָל אַחַת וּמֻקָּפוֹת צָמִיד פָּתִיל וּמֻנָּחוֹת בְּתוֹךְ הַבַּיִת - הֵן טְהוֹרוֹת, שֶׁאֵין חֲצִי שִׁעוּר מְטַמֵּא[66]; וְהַבַּיִת טָמֵא, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ בַּבַּיִת כְּזַיִת[67], וְאֵין צָמִיד פָּתִיל לְטַמְּאָה[68]. וְאֵינָן מִטַּמְּאוֹת מֵחֲמַת הַבַּיִת[69], שֶׁהֲרֵי הֵן מֻקָּפוֹת צָמִיד פָּתִיל[70]. נִפְתְּחָה אַחַת מֵהֶן - הִיא וְהַבַּיִת טְמֵאִין[71], וְחַבֶּרְתָּהּ טְהוֹרָה. וְכֵן שְׁנֵי חֲדָרִים[72] שֶׁהֵן פְּתוּחִים זֶה לָזֶה וְלַבַּיִת[73], וְכַחֲצִי זַיִת בַּפְּנִימִי אוֹ בָּאֶמְצָעִי וְכַחֲצִי זַיִת בַּחִיצוֹן - הַחִיצוֹן טָמֵא[75], וְהַפְּנִימִי וְהָאֶמְצָעִי טְהוֹרִין[76]. כַּחֲצִי זַיִת בַּפְּנִימִי וְכַחֲצִי זַיִת בָּאֶמְצָעִי - הַפְּנִימִי טָהוֹר[77], וְהָאֶמְצָעִי וְהַחִיצוֹן טְמֵאִים[78]; שֶׁדֶּרֶךְ הַטֻּמְאָה לָצֵאת וְאֵין דַּרְכָּהּ לְהִכָּנֵס.

65) שם פ"ח מ"ו. 66) ושיעורו לטמא — כזית. 67) שני החצאים מצטרפים. 68) נתבאר למעלה ה"א, שצמיד פתיל אינו מונע את הטומאה מלצאת. 69) כדין כלים הנמצאים באוהל המת. 70) התורה טיהרה כלי חרס שבאוהל המת, אם הוא מוקף צמיד פתיל (ראה לקמן פכ"א ה"א). 71) טומאת הבית נכנסת לאויר החבית הפתוחה. 72) במשנה, הגירסה: "וכן שני חדרים הפתוחים לבית", ורבינו נקט לשון התוספתא (פ"ט ה"י). 73) החדר האמצעי פתוח לבית ולחדר הפנימי, ושני החדרים אינם פתוחים לחוץ. 74) כלומר, הבית. 75) מפני שדרכו יעבור כל הכזית. 76) מכיוון שאין בהם כזית שלם, ואין דרכה של הטומאה להכנס אלא לצאת דרך פתח החיצון. ומדובר כשדלתות הפנימי והאמצעי נעולות, אבל אם הן פתוחות - נכנסת לתוכן טומאת החיצון ('תפארת ישראל'). 77) חצי כזית שבאמצעו לא ייכנס לפנימי. 78) החצי שבפנימי יצא לאמצעי ויצטרף עם חצי הזית שבו ויצא לחיצון, ולפיכך שניהם טמאים.

~ יום חמישי כ"ה מרחשון ~

פֶּרֶק אֶחָד וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר דין הכלים המצילים מצמיד פתיל, ואם כלי חרס מציל באוהל, כלים המצילים באוהל כמה צריך שיהיה בדופנם, ואם מצילים חוץ לאוהל אם סמכם לאוהל, קורה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שיש בה פותח טפח והיא נתונה מכותל לכותל וטומאה תחתיה וקדירה תלויה בקורה, בור שבתוך הבית וטומאה בבית וכלי בבור, חדות הבנוי בתוך הבית ומנורה בתוכו והפרח שלו מכסה פי החדות, חדות הבנוי בתוך הבית וכלי המציל נתון על פיו והיתה טומאה בין הבית והחדות, תנור ישן בתוך חדש וסרידה על פי החדש או להיפך, קדירה שכפאה על פי החבית ומרח דפנותיה עם החבית.

א. מִנַּיִן לְצָמִיד פָּתִיל שֶׁמַּצִּיל בְּאֹהֶל הַמֵּת? שֶׁנֶּאֱמַר: וְכֹל כְּלִי פָתוּחַ אֲשֶׁר אֵין צָמִיד פָּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא. הָא יֵשׁ צָמִיד פָּתִיל עָלָיו - טָהוֹר. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא בִּכְלִי חֶרֶשׂ בִּלְבַד, כְּלִי שֶׁאֵינוֹ מִטַּמֵּא אֶלָּא דֶּרֶךְ פִּתְחוֹ[2]; לְפִיכָךְ, אִם הָיָה פִּתְחוֹ סָתוּם וּמֻקָּף צָמִיד פָּתִיל - הַצִּיל עַל כֹּל שֶׁבְּתוֹכוֹ. קַל וָחֹמֶר לְכָל הַכֵּלִים שֶׁאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה[3] שֶׁיַּצִּילוּ בְּצָמִיד פָּתִיל. וְהֵם: כְּלֵי גְלָלִים[4], כְּלֵי אֲבָנִים, כְּלֵי אֲדָמָה, וּכְלֵי עַצְמוֹת הַדָּג וְעוֹרוֹ וְעַצְמוֹת הָעוֹף, וּכְלֵי עֵץ הַבָּא בְּמִדָּה[5], וּנְסָרִים שֶׁל עֵץ שֶׁהֵן פְּשׁוּטִין וְאֵינָן כֵּלִים, וְגֻלְמֵי כְּלֵי מַתֶּכֶת[6]. כָּל אֵלּוּ מַצִּילִין בְּצָמִיד פָּתִיל. אִם הַדְּבָרִים שֶׁבְּתוֹךְ הַכְּלִי הַמֻּקָּף נִצְּלוּ, קַל וָחֹמֶר לַבְּלוּעִין וְלַכֵּלִים שֶׁתַּחַת הָאֹהָלִים[7]. מַה בֵּין אֹהָלִים לְכֵלִים שֶׁמַּצִּילִין בְּצָמִיד פָּתִיל? שֶׁהַכֵּלִים אֵינָן מַצִּילִין אֶלָּא בְּצָמִיד פָּתִיל, וְהָאֹהָלִים מַצִּילִין בְּכִסּוּי בִּלְבַד.

2) אבל לא מגבו. הדרשה מסתמכת על המלה "פתוח". ואומר רבינו שאין כאן דרשה גמורה אלא מפי השמועה למדו. 3) לא מתוכם ולא מגבם. 4) עשויים מרפש בקר מיובש. 5) שמחזיק ארבעים סאה. 6) בברייתא חולין כה, א אמרו: "גולמי כלי עץ טמאין, פשוטיהן טהורין; גולמי כלי מתכת טהורין, פשוטיהן טמאים". גולמי כלים = כלים שלא נגמרה מלאכתם, ואף על פי שיש להם בית קיבול; פשוטים = כלים שאין להם בית קיבול, אבל מלאכתם נגמרה. 7) שאוהל מפסיק בינם ובין הטומאה.

ב. מַשְׁפֵּךְ שֶׁכָּפָהוּ[8] - מַצִּיל בְּכִסּוּי[9]. אַף עַל פִּי שֶׁקְּצָתוֹ נָקוּב נֶקֶב קָטָן[10] - הֲרֵי הוּא כְּסָתוּם[11].

8) הניחו ופיו הרחב למטה. 9) הדבר שהמשפך מונח עליו חשוב כמכוסה. 10) הפה הצר. 11) מפני שנקב זה נעשה בכוונה מתחילת יצירת הכלי אין דינו כנקב שנעשה בידי אדם בכלי שלם שמטמא (כלומר, שאינו מציל) בכל שהוא (כסף משנה).

ג. כָּל הַכֵּלִים הַמַּצִּילִין בְּצָמִיד פָּתִיל, אִם הָיוּ בָהֶן טֶפַח עַל טֶפַח עַל רוּם טֶפַח וּכְפָאָן עַל פִּיהֶם עַל הָאָרֶץ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מֵרַח בְּצָמִיד פָּתִיל מִן הַצְּדָדִין - הֲרֵי אֵלּוּ מַצִּילִין כָּל מַה שֶׁתַּחְתֵּיהֶן עַד הַתְּהוֹם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּאֹהֶל וְהָאֹהֶל מַצִּיל. אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה הַכְּלִי כְּלִי חֶרֶשׂ, שֶׁאֵין אָהֳלֵי כְּלִי חֶרֶשׂ מַצִּילִין. כֵּיצַד? חָבִית[12] שֶׁכְּפוּיָה עַל פִּיהָ, אַף עַל פִּי שֶׁמֵּרְחָהּ בְּטִיט מִן הַצְּדָדִין - כָּל מַה שֶׁתַּחְתֶּיהָ טָמֵא; שֶׁנֶּאֱמַר: צָמִיד פָּתִיל עָלָיו, וְלֹא צָמִיד פָּתִיל עַל גַּבּוֹ. הִדְבִּיק פִּיהָ לַכֹּתֶל וּמֵרְחָהּ מִן הַצְּדָדִים[13] - מַצֶּלֶת[14] עַל כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ וְעַל כֹּל שֶׁכְּנֶגְדָּהּ בַּכֹּתֶל. וְאִם לֹא מֵרַח מִן הַצְּדָדִין - אֵינָהּ מַצֶּלֶת; שֶׁאֵין כְּלִי חֶרֶשׂ מַצִּיל מִשּׁוּם אֹהֶל[15], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. אֲבָל שְׁאָר כָּל הַכֵּלִים הַמַּצִּילִין בְּצָמִיד פָּתִיל שֶׁהָיוּ פִּיּוֹתֵיהֶן דְּבוּקוֹת בְּדָפְנֵי הַבַּיִת - מַצִּילִין בְּלֹא צָמִיד פָּתִיל, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מַצִּילִין מִשּׁוּם אֹהֶל. לְפִיכָךְ[16] צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה בִּדְפֵן הַכְּלִי[17] טֶפַח[18], שֶׁאֵין הַכֵּלִים מַצִּילִין עִם דָּפְנוֹת אֹהָלִים עַד שֶׁיִּהְיֶה לָהֶן דֹּפֶן [טֶפַח]. הָיָה לַכְּלִי דֹּפֶן חֲצִי טֶפַח, וְהָיָה יוֹצֵא מִדֹּפֶן הָאֹהֶל שָׁפָה חֲצִי טֶפַח, וְהִדְבִּיק זֶה לָזֶה[19], אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ שָׁם חָלָל טֶפַח - אֵינוֹ מַצִּיל, עַד שֶׁיִּהְיֶה טֶפַח מִמָּקוֹם אֶחָד[20].

12) של חרס. 13) סביב כל הפה והידקו לכותל. 14) זה אינו בכלל "על גביו" שנתמעט בספרי. 15) וצמיד פתיל אינו מציל בלי מירוח. 16) מפני שמציל מדין אוהל. 17) גובה הדופן. 18) מראש דופנו עד שוליו, כי אין אוהל פחות מטפח. 19) דופן הכלי לשפה ונוצר ריווח טפח בין שולי הכלי לדופן האוהל. 20) בדופן האוהל או בכלי.

ד. כְּשֵׁם שֶׁמַּצִּילִין מִבִּפְנִים[21] עִם דָּפְנוֹת הָאֹהֶל, כָּךְ מַצִּילִין חוּץ לָאֹהֶל אִם סְמָכָן לָאֹהֶל, שֶׁהֲרֵי הָאֹהֶל נַעֲשָׂה כִּסּוּי מִכָּל מָקוֹם. כֵּיצַד? כְּלִי מֵחַם[22] שֶׁיֵּשׁ לוֹ דֹּפֶן טֶפַח, שֶׁהִנִּיחוֹ[23] עַל גַּבֵּי יְתֵדוֹת[24] חוּץ לָאֹהֶל וְסָמַךְ פִּיו לְדֹפֶן הָאֹהֶל, וְהָיְתָה טֻמְאָה תַּחְתָּיו[25] - כֵּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ טְהוֹרִין[26]. וְאִם הָיָה סָמוּךְ לְכֹתֶל חָצֵר אוֹ לְכֹתֶל גִּנָּה - אֵינוֹ מַצִּיל, לְפִי שֶׁאֵינָן כֹּתֶל אֹהֶל[27]; וּלְפִיכָךְ כֵּלִים שֶׁבְּתוֹךְ הַכְּלִי טְמֵאִים, שֶׁהֲרֵי הֶאֱהִילוּ עַל הַטֻּמְאָה[28].

21) בתוך אוהל הטומאה. 22) כלי גדול שמחממים בו מים. 23) על צידו. 24) ומרוחק טפח מן הקרקע. 25) תחת המיחם. 26) אף על פי שדופן התחתון של האוהל מאהיל עליהם מפני שהם מונחים באהל אחר. 27) מפני שאין תקרה על החצר והגינה. 28) שהכלי אינו חוצץ.

ה. קוֹרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ פּוֹתֵחַ טֶפַח וְהִיא נְתוּנָה מִכֹּתֶל לְכֹתֶל וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ, וּקְדֵרָה תְּלוּיָה מִן הַקּוֹרָה, וְהָיְתָה הַקּוֹרָה נוֹגַעַת בְּפִי הַקְּדֵרָה כֻּלָּהּ וּמְכַסָּה אוֹתָהּ - כֵּלִים שֶׁבַּקְּדֵרָה טְהוֹרִים[29], שֶׁהֲרֵי הֵצֵלּוּ בְּכִסּוּי הָאֹהֶל לָהֶם[30]. וְאִם לֹא הָיָה פִּי הַקְּדֵרָה מְכֻסֶּה בַּקּוֹרָה אֶלָּא בֵּינֵיהֶם רֶוַח[31] - כָּל מַה שֶׁבַּקְּדֵרָה טָמֵא[32], וְהַקְּדֵרָה עַצְמָהּ טְמֵאָה.

29) רבינו קובע שני תנאים לטהר: א. שהקורה נוגעת בפי הקדירה, אבל אם היא מרוחקת אפילו כל שהוא - טמאים; ב. שיהיה פי הקדירה כולו מכוסה. 30) לקדירה ומה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שבתוכה. 31) כל שהוא. 32) הקורה מאהילה על הטומאה ועל הקדירה ומה שבתוכם ואינה מצילה, מפני הריווח שבינה ובין הקדירה.

ו. בּוֹר שֶׁבְּתוֹךְ הַבַּיִת, וְטֻמְאָה בַּבַּיִת וְכֵלִים בַּבּוֹר, אִם הָיָה מְכֻסֶּה בְּנֶסֶר חָלָק אוֹ בִּכְלִי הַמַּצִּיל שֶׁיֵּשׁ לוֹ דֹּפֶן טֶפַח - הֲרֵי כָּל מַה שֶּׁבַּבּוֹר טָהוֹר[33]. הָיָה לַבּוֹר בִּנְיָן סָבִיב לְפִיו גָּבוֹהַּ טֶפַח עַל הָאָרֶץ, בֵּין שֶׁכִּסָּהוּ בִּכְלִי הַמַּצִּיל שֶׁיֵּשׁ לוֹ דֹּפֶן בֵּין שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ דֹּפֶן[34] - הֲרֵי זֶה מַצִּיל, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ דֹּפֶן טֶפַח מִמָּקוֹם אַחֵר[35].

33) אבל אם כסהו בכלי שדופנו פחות מטפח אינו מציל, כמבואר למעלה בהלכה ג (קירות הבור שבחפירה אינם נחשבים כדפנות). ואם אין לכיסוי דופן כלל - טהור, כמו בנסר חלק. 34) גבוה טפח אלא פחות מזה. 35) דופן הבניין.

ז. חֲדוּת[36] הַבָּנוּי בְּתוֹךְ הַבַּיִת וּמְנוֹרָה בְּתוֹכוֹ, וְהַפֶּרַח[37] שֶׁלָּהּ יוֹצֵא וּמְכַסֶּה פִּי הַחֲדוּת[38], וְנָתַן כְּלִי הַמַּצִּיל בְּאֹהֶל הַמֵּת עַל פִּי הַחֲדוּת וַהֲרֵי הוּא נִשְׁעָן עַל פֶּרַח הַמְּנוֹרָה[39] - רוֹאִין: אִם תִּנָּטֵל הַמְּנוֹרָה וְהַכְּלִי הַמַּצִּיל עוֹמֵד[40] - הֲרֵי זֶה מַצִּיל עַל כֹּל שֶׁבַּחֲדוּת, וְכֵלִים שֶׁבֵּין שְׂפַת הַכְּלִי וּשְׂפַת הַחֲדוּת[41] טְהוֹרִים[42] עַד הַתְּהוֹם[43], וְאַף הַמְּנוֹרָה טְהוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁשְּׂפַת הַפֶּרַח נִרְאֶה[44] בֵּין הַכִּסּוּי וְהַחֲדוּת; וְאִם לָאו[45] - הַכֹּל טָמֵא[46].

36) חדות או דות הוא בור ומסביב לשפתו בנויים כתלים ולפיכך דינו כאוהל עם דפנות. 37) רבינו שם מפרש: "אשר עליו תשים הנר". 38) הפרח הוא רחב ומכסה את עובי דופן הדות אבל אינו בולט לתוך הבית. 39) ונשאר ריווח אווירי בין הכיסוי ובין דופן הדות, וטומאה בבית. 40) ואינו נופל לתוך הדות. 41) פירוש, אפילו הכלים הנמצאים באותו השטח שהוא כנגד עובי פרח המנורה שהיא עצמה כלי ואינה מצלת. 42) מפני שרואים את הכיסוי כאילו הוא מונח על שפת הדות. 43) הכלים הנמצאים תחת כותלי הדות בכל עומק שהוא. 44) אבל לא בולט, כמו שביארנו למעלה. והמדובר, כשעובי הפרח פחות מטפח, אבל כשיש בו טפח עוברת הטומאה מן הבית לדות. [יש מבדילים בין "חדות" ו"דות" ואומרים, שחדות הוא בניין סביב חפירה לא עמוקה ודות בנוי על גבי קרקע חלקה, אולם מפירושו של רבינו משמע שחדות ודות אחד הם]. 45) שאם תינטל המנורה יפול הכיסוי לתוך הדות. 46) מפני שכלי טמא מעמיד את האוהל ואוהל שכזה אינו מציל.

ח. הַחֲדוּת הַבָּנוּי בְּתוֹךְ הַבַּיִת וּכְלִי הַמַּצִּיל נָתוּן עַל פִּיו, וְהָיְתָה טֻמְאָה בֵּין שְׂפַת הַכְּלִי וּשְׂפַת הַחֲדוּת אוֹ בְּתוֹךְ הַחֲדוּת - הַבַּיִת טָמֵא; שֶׁאֵין הָאֹהֶל שֶׁבְּתוֹךְ הַבַּיִת מוֹנֵעַ הַטֻּמְאָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. הָיְתָה טֻמְאָה בַּבַּיִת - כֵּלִים שֶׁבְּכָתְלֵי הַחֲדוּת, אִם יֵשׁ בִּמְקוֹמָן טֶפַח עַל טֶפַח עַל רוּם טֶפַח - טְהוֹרִים[47], וְאִם לָאו - טְמֵאִים[48]. וְאִם הָיוּ כָּתְלֵי הַחֲדוּת רְחָבִים מִשֶּׁל בַּיִת[49] - בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[50] טְהוֹרִים, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן מִכָּתְלֵי הַבַּיִת. וּכְשֵׁם שֶׁמַּצִּיל[51] הַחֲדוּת בְּתוֹכוֹ, כָּךְ מַצִּיל בִּכְתָלָיו. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַתַּנּוּר הַיָּשָׁן[52] הֲרֵי הוּא כְּכָל הַכֵּלִים שֶׁהֵן מְבִיאִים אֶת הַטֻּמְאָה וְאֵינָן נַעֲשִׂין אֹהָלִים, וּמִפְּנֵי זֶה אֵינוֹ מַצִּיל עַל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה מֻקָּף צָמִיד פָּתִיל, כִּשְׁאָר כֵּלִים הַמַּצִּילִים. וְכֵן בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַתַּנּוּר הַחָדָשׁ[53] אֵינוֹ כְּכֵלִים לְעִנְיָן זֶה, אֶלָּא נַעֲשֶׂה אֹהֶל, וּלְפִיכָךְ מַצִּיל עַל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ בְּכִסּוּי בִּלְבַד בְּלֹא צָמִיד פָּתִיל, כְּאֹהָלִים. וְכִסּוּי הַתַּנּוּר הוּא נִקְרָא סְרִידָא.

47) כמו ביב קמור בפרק כ הלכה ז. והמדובר, כשהמקום שבו הכלים אינו פתוח לחלל הדות ולא לבית ברוחב טפח. 48) כותלי הבור אינם מצילים, שהרי אינם אוהל. 49) כגון שחלל הדות מרחיב והולך עד מחוץ לכתלי הבית ושם בנוי חלק מכתלי הדות, וכלים בכתלים שמחוץ לבית. 50) בין שיש שם פותח טפח ובין שאין שם פותח טפח. 51) פיסקה זו משלימה את הנימוק למה הכלים טהורים אם אין פותח טפח ואינה משמיעה דין חדש. 52) תנור של טיט שהוסק באש אף על פי שטרם השתמשו בו. 53) שנתייבש אבל לא הוסק.

ט. תַּנּוּר יָשָׁן בְּתוֹךְ הֶחָדָשׁ[54] וּסְרִידָא עַל פִּי הֶחָדָשׁ, וַהֲרֵי הַכִּסּוּי נִשְׁעָן עַל פִּי הַתַּנּוּר הַיָּשָׁן[55] - רוֹאִין: אִם כְּשֶׁיְּנָטֵל הַיָּשָׁן תִּפֹּל הַסְּרִידָא[56] - לֹא הִצִּיל, וְכֹל שֶׁבְּתוֹכוֹ[57] טָמֵא[58]; וְאִם לָאו - הַכֹּל טָהוֹר[59]. הָיָה הֶחָדָשׁ בְּתוֹךְ הַיָּשָׁן וְהַסְּרִידָא מֻנַּחַת עַל פִּי הַיָּשָׁן[60], אִם יֵשׁ בֵּין הֶחָדָשׁ וְהַכִּסּוּי פָּחוֹת מִטֶּפַח - כֹּל שֶׁבְּתוֹךְ הֶחָדָשׁ טָהוֹר, וּכְאִלּוּ הַסְּרִידָא מֻנַּחַת עַל פִּיו[61].

54) וטומאה בבית. 55) כגון שהתנור הישן בולט קצת מחוץ להחדש. 56) לתוך החדש. 57) בתוך החדש וכל שכן הכלים שבתוך הישן. 58) מפני שהישן מעמיד את הכיסוי, וישן אינו מציל. 59) מפני שהתנור החדש הוא אוהל ומציל אם הוא מכוסה אפילו כשאינו מרוח בטיט (צמיד פתיל). 60) ששפתו גבוהה משפת החדש שבתוכו. 61) נתבאר כבר, שטומאה אינה נכנסת בפתח פחות מטפח.

י. סְרִידָא[62] שֶׁל חֶרֶס שֶׁיֵּשׁ לָהּ שָׂפָה[63] וְהִיא עוֹדֶפֶת עַל פִּי הַתַּנּוּר וּמֻקֶּפֶת צָמִיד פָּתִיל, אֲפִלּוּ הָיְתָה טֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ עַל גַּבָּהּ - הַכֹּל טָמֵא[64]; אֲבָל כְּנֶגֶד אֲוִירוֹ שֶׁל תַּנּוּר טָהוֹר[65]. הָיְתָה טֻמְאָה כְּנֶגֶד אֲוִירוֹ שֶׁל תַּנּוּר[66] - מִכְּנֶגְדּוֹ[67] עַל לָרְקִיעַ טָמֵא, וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ טָהוֹר.

62) בירור מוקדם של דעת רבינו בדיני סרידה יסלול את הדרך להסברה קצרה ונוחה להבנת דבריו בהלכה שלפנינו, ובכן: א. סרידה שאין לה שפה כלל דינה כנסר וחוצצת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בפני הטומאה (ראה למעלה פרק י"ב הלכה ג), כמו ששנינו באהלות פרק ה משנה ו. במה דברים אמורים, כשהיא מכסה תנור חדש שלא הוסק שאינו כלי, אבל אם היא מונחת על תנור ישן (מוסק) אינה חוצצת, מפני שהיא נשענת על כלי. ב. אם התנור מוקף צמיד פתיל, חוצצת אפילו בתנור ישן. והטעם, שתנור סתום מכל צדדיו ומוקף צמיד פתיל נחשב כאבן לעניין טומאה ולא ככלי. ולפיכך אם הסרידה עודפת ברוחבה טפח מן התנור וטומאה תחתיה, טמאים כל הכלים שתחתיה, מפני שהעודף מאהיל עליהם ועל הטומאה, אבל מה שעליה טהור, שהסרידה חוצצת. ג. אם יש לה שפה הרי היא כלי שיש לה בית קיבול, ואם יוצאת חוץ לתנור פחות מטפח וטומאה תחתיה מטמאה כל מה שכנגדה בין תחתיה ובין על גבה (כשהיא רצוצה) שהסרידה אינה חוצצת, אבל מה שבצידה טהור. ד. אם יוצאת לחוץ טפח וטומאה תחתיה או על גבה, טמא כל מה שתחתיה וגם מה שעל גבה בחלק שמחוץ לתנור, שהסרידה עם שפה אינה חוצצת מפני שהיא עצמה כלי. 63) שם במשנה א אנו שונים: "נסר שהוא נתון על פי תנור חדש ועודף מכל צדדיו בפותח טפח". ולפיכך מניחים אנו, שגם משנתנו שהיא המשכה של משנה א, עוסקת בעודף טפח אף על פי שלא פירשה. ורבינו נקט לשון המשנה, כדרכו. 64) כל מה שתחת העודף ועל גביו. 65) מפני שהוא מוקף צמיד פתיל ומפסיק בין העודף ובין אווירו של תנור וגם אין דבר מאהיל על האוויר הטמא וגם על האוויר שכנגד התנור. והמדובר בתנור ישן אבל תנור חדש דינו כטיט ואינו מציל על מה שבתוכו בצמיד פתיל. וכל זה נאמר בצמיד פתיל, אבל כשאינו צמיד פתיל טמא גם מה שבתוך התנור, שהרי הסרידה מאהילה עליו ועל הטומאה. 66) על הסרידה. 67) בכתב יד תימן: כנגדו. פירוש, נגד מקום הטומאה.

יא. קְדֵרָה[68] שֶׁכְּפָאָהּ עַל פִּי הֶחָבִית[69] וּמֵרַח דָּפְנוֹתֶיהָ עִם הֶחָבִית - מַצֶּלֶת עַל כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ וְעַל מַה שֶּׁבֵּינָהּ וּבֵין שִׂפְתוֹת הֶחָבִית[70]. הוֹשִׁיבָהּ עַל פִּי הֶחָבִית כְּדַרְכָּהּ[71] וּמֵרַח[72] - אֵינָהּ מַצֶּלֶת; מִפְּנֵי שֶׁהַקְּדֵרָה מִתְטַמְּאָה מֵאֲוִירָהּ, וְאֵין כְּלִי טָמֵא מַצִּיל[73], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

68) של חרס. 69) וטומאה בבית. 70) כגון שפי הקדירה עודף על פי החבית או כגון שנתן שכבה עבה של טיט בין שתי השפתות. 71) על שוליה. 72) כלומר, אף על פי שמירח. 73) אבל כשכפאה על פיה לא נטמאה, שכלי חרס אינו מטמא מגבו.

פֶּרֶק שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר דין המחצים ושולי קרקעות כלים ודפנותיהם מאחוריהם אם מצילים בצמיד פתיל, כלי חרס שנתן בו טיט עד חציו אם ביטלו, כלי חרס עד כמה יינקב ולא יציל בצמיד פתיל, תנור שהיתה סרידה על פיו ומוקף צמיד פתיל ונתון באוהל המת ונסדק התנור, תנור המוקף צמיד פתיל שניקב נקב בעינו או מגופת חבית שניקבה, חבית מוקפת צמיד פתיל שהיא מליאה משקין טהורים ומניקת של חרס בתוכה ונתונה באוהל המת, חבית שניקבה מצידה וסתמו שמרים את הנקב, ואם אגף חצי הנקב וכמה מקיפים, מגופת חבית שנתחלחלה וחבית זפותה שנתקלף החרס מלמעלה והזפת עומד.

א. שׁוּלֵי הַמְּחָצִין[2] וְשׁוּלֵי קַרְקָעוֹת הַכֵּלִים[3] וְדָפְנוֹתֵיהֶן מֵאַחוֹרֵיהֶן[4] - אֵין מַצִּילִין בְּצָמִיד פָּתִיל בְּאֹהֶל הַמֵּת. קִרְסְמָן[5] וְשָׁפָן[6] וַעֲשָׂאָן כֵּלִים - מַצִּילִין בְּצָמִיד פָּתִיל. שֶׁאֵין מַצִּיל בְּצָמִיד פָּתִיל אֶלָּא כֵּלִים.

2) תוספתא כלים פ"ז ה"י. מחץ = כלי חרס גדול שמשתמשים בו לשאוב יין מן הגת, ובקרקעיתו קערורית ונקראת "שולי המחץ" (רבינו בפירושו לפרה פ"ה מ"ה). 3) צ"ל: הכלים, וכן הגירסא בכת"י תימן. פירוש, בית קיבול שבשולי הכלי מבחוץ. [בתוספות נדה מט, א, ד"ה אלא, מובאת תוספתא זו, וגורסים: "שולי המחצים וקרקעות הכלים"]. 4) אם יש שם שקערורית (הגר"א בהגהותיו על התוספתא מוחק המלה "מאחוריהן", ורצוי למוחקה גם כאן, שהרי גם בפנים אין שקערורית שבדפנות מצלת). 5) חתך אותן. 6) החליקן.

ב. כְּלִי חֶרֶשׂ[7] שֶׁנָּתַן בּוֹ טִיט עַד חֶצְיוֹ - לֹא בִּטְּלוֹ[8], וְאִם הִשְׁקִיעַ בּוֹ אֶת הַכֵּלִים - מַצִּיל.

7) תוספתא שם, ה"ז. 8) לא יצא מתורת כלי, ולפיכך מציל בצמיד פתיל, אבל אם הוצא מתורת כלי אינו מציל, כמו טבעת הבלועה בלבינה (למעלה פ"כ ה"ה). ראה כסף־משנה.

ג. כְּלִי חֶרֶשׂ[9] מַצִּיל בְּצָמִיד פָּתִיל עַד שֶׁיִּנָּקֵב בְּמוֹצִיא רִמּוֹן[10]. וּבְגָדוֹל[11] - עַד שֶׁיִּפָּחֵת רֻבּוֹ[12]. כֵּיצַד? כְּלִי גָדוֹל שֶׁנִּפְחַת [חֶצְיוֹ][13], וְהִקִּיפוֹ צָמִיד פָּתִיל, וְסָתַם מְקוֹם הַפִּחָת בְּצָמִיד פָּתִיל - הֲרֵי זֶה מַצִּיל, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּב כְּלִי לְעִנְיַן טֻמְאָה[14]. אֲבָל כְּלִי[15] הַמֻּקָּף צָמִיד פָּתִיל שֶׁהָיָה נָקוּב אוֹ סָדוּק וְלֹא סָתַם[16] הַנֶּקֶב - נִטְמָא וְאֵינוֹ מַצִּיל. וְכַמָּה יִהְיֶה בַּנֶּקֶב?[17] אִם הָיָה כְּלִי הֶעָשׂוּי לָאֳכָלִים[18] - שִׁעוּרוֹ בְּמוֹצִיא זֵיתִים; הָיָה עָשׂוּי לְמַשְׁקֶה - שִׁעוּרוֹ בְּכוֹנֵס מַשְׁקֶה[19]. הֶעָשׂוּי לְכָךְ וּלְכָךְ[20] - מַטִּילִין אוֹתוֹ לְחֻמְרָא[21], וּמִשֶּׁיִּנָּקֵב בְּכוֹנֵס מַשְׁקֶה אֵינוֹ מַצִּיל עַד שֶׁיִּסְתֹּם הַנֶּקֶב אוֹ עַד שֶׁיִּמָּעֲטֶנּוּ.

9) שבת צה, ב, וצו, א. 10) שרימון בינוני יעבור דרך הנקב. לכאורה הלכה זו תמוהה מאוד. מתחילה ב"מוציא רימון" ומסיימת ב"מוציא זיתים"; שנית: לפעמים נאמר "סתימה" סתם, ולפעמים סתימת "מקום הפחת בצמיד פתיל". אולם עיון מעמיק בפירוש רבינו למשנה כלים הנ"ל, מגלה לנו הסבר ההלכה הזו. שנינו שם: "העשוי לאכלין שיעורן כזיתים, עשוי למשקין שיעורן כמשקין וכו' ובכונס משקה". ורבינו מעיר על הסתירה בין משנה זו לסוגיית הגמרא שבת הנ"ל, הקובעת שיעור כמוציא רימון או רובו, ומבאר שבפחות מכמוציא זית מציל אפילו בלי סתימה [וסובר כרש"י שבת שם, שלא הקפידה תורה על צמיד פתיל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אלא על פי הכלי בלבד, אבל כשניקב שלא בכוונה מן הצד מציל אם הפחת הוא פחות מהשיעורים הקבועים בגמרא שם, מפני שנאמר "כלי פתוח"], ואם ניקב כמוציא זית וא"כ אינו כלי לקבל טומאה, אינו מציל אלא אם סתם את הנקב בצמיד פתיל, ואם היה הנקב כמוציא רימון (רימון גדול פי כמה מזית) יש הבדל בין כלי גדול לקטן, בכלי קטן אין צמיד פתיל מועיל להציל, ובגדול מציל עד חציו ועד בכלל. ורבינו מסיים ביאורו, וכותב: והבן זה, שהוא עיון דק ומקום הטעאה (ראה תוספות שבת שם ד"ה ולענין). לאור בירור זה, מתפרשת ההלכה ללא קשיים וסתירות. בבא ראשונה זו עוסקת בכלי חרס קטן, והנקב הוא למעלה ממוציא זיתים (ואם הוא למטה משיעור זה, יתבאר דינו בסוף ההלכה). 11) כלי גדול. 12) אבל בפחות מרובו, אפילו הנקב כמוציא רימון - מציל. [בגמרא שם אמרו: "הא ברברבי, הא בזוטרי" (בעברית: כאן בגדולים, ושם בקטנים). ומפרש רבינו (וכן פירש רש"י) בגדולים רוב, ובקטנים כמוציא רימון (ראה תוספות שם, וראב"ד כאן)]. 13) והוא־הדין בכלי קטן שנפחת פחות מכמוציא רימון. 14) אינו מקבל טומאה. 15) בין גדול בין קטן. כלים פ"ט מ"ח. 16) בצמיד פתיל. 17) כדי שלא יציל בלי סתימה בצמיד פתיל. 18) להניח בו אוכלין. 19) שאם יעמיד שולי הכלי המנוקב על משקה וילחוץ קצת - ייכנס המשקה. 20) לאוכלין ולמשקין. 21) נותנים עליו שתי החומרות: מקבל טומאה עד שיינקב כמוציא זיתים, ואינו מציל בכונס משקה (רבינו מבאר כאן רק את החומרא השניה, מפני שאין אנו עוסקים כאן בטומאת כלים אלא בדיני הצלה בצמיד פתיל). וכל הדינים הללו אמורים בניקב מעצמו, אבל כשניקבו בכוונה - שיעורם בכל שהוא. [אפשר גם לפרש שיטת רבינו באופן אחר ולומר, שיש הבדל בין כלי קטן כמוציא זית, ובין כלי גדול כמוציא רימון עד חציו. בקטן מספיקה סתימה בלי צמיד פתיל במקום הנקב, אבל בגדול שנפחת חציו צריך צמיד פתיל. כמו שמבאר רבינו כאן בפירוש. ולפי פירוש זה, מה שאמר בבבא הראשונה "מציל בצמיד פתיל", הכוונה הצמיד פתיל שעל פי הכלי ולא של סתימת הנקב, והדוגמא בבבא "כיצד", נאמרה בכלי גדול בלבד. ומזה יוצא שהפיסקא "ולא סתם הנקב", פירושה סתימה בלי צמיד פתיל. והראשון נראה לי יותר].

ד. תַּנּוּר[22] שֶׁהָיְתָה סְרִידָא[23] עַל פִּיו וּמֻקָּף צָמִיד פָּתִיל[24] וְנָתוּן בְּאֹהֶל הַמֵּת, וְנִסְדַּק הַתַּנּוּר: אִם הָיָה הַסֶּדֶק מְלֹא פִּי מַרְדֵּעַ[25], שֶׁהוּא הֶקֵּף טֶפַח - נִטְמָא הַתַּנּוּר, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַמַּרְדֵּעַ יָכוֹל לְהִכָּנֵס בַּסֶּדֶק אֶלָּא חֲרִי הוּא כְּמוֹתוֹ בְּשֶׁוֶה; פָּחוֹת מִכָּאן - הַתַּנּוּר טָהוֹר. נִסְדְּקָה הַסְּרִידָא שֶׁעַל פִּיו: כִּמְלֹא פִּי מַרְדֵּעַ נִכְנָס[26] - חֲרִי זֶה טָמֵא; פָּחוֹת מִכָּאן[27] - נִצָּל בְּצָמִיד פָּתִיל. הָיָה הַסֶּדֶק עָגֹל - אֵין רוֹאִין אוֹתוֹ אָרֹךְ[28], אֶלָּא שֶׁעוּרוֹ כִּמְלֹא פִּי מַרְדֵּעַ נִכְנָס.

22) שם מ"ז. 23) כלי חרס גדול שיש לו דפנות, ומכסים בו את התנורים. 24) שהיתה מחוברת לתנור בטיט וכדומה. 25) מלמד שנותנים על צואר הבהמה כדי לכוון הילוכה. 26) הסדק גדול קצת מעובי המרדע. 27) אפילו הם שווים - טהור. 28) לשון המשנה שם. נלאו כל מפרשי המשנה ליישב את התמיהה החמורה: הרי המרדע עגול הוא? והרא"ש גורס: אם הוא ארוך, אין רואים אותו עגול. ראה 'תוספות יום טוב' ומלאכת שלמה.

ה. תַּנּוּר[29] הַמֻּקָּף צָמִיד פָּתִיל שֶׁנִּקַּב נֶקֶב בְּעֵינוֹ שֶׁל תַּנּוּר[30] הַטּוּחָה[31]: אִם הָיָה הַנֶּקֶב מְלֹא כּוֹשׁ[32] נִכְנָס וְיוֹצֵא כְּשֶׁהוּא דוֹלֵק[33] - חֲרִי זֶה נִטְמָא; וְאִם הָיָה הַנֶּקֶב פָּחוֹת מִזֶּה - נִצָּל[34].

29) שם מ"ח. 30) נקב עשוי בגגו של התנור להוציא את העשן, ונקרא עין התנור (ר"ש). 31) שטחו אותה בטיט וסגרוה כדי שלא יפוג חומו של התנור. 32) פלך. 33) ואינו כבה כשמוציאים אותו דרך הנקב. 34) כחכמים שם.

ו. נִקַּב הַתַּנּוּר מִצִּדּוֹ[35] - שִׁעוּרוֹ מְלֹא כּוֹשׁ נִכְנָס וְיוֹצֵא שֶׁלֹּא דוֹלֵק[36]. וְכֵן מְגוּפַת הֶחָבִית[37] שֶׁנִּקְּבָה - שִׁעוּרָהּ כְּדֵי שֶׁתִּכָּנֵס מִיצָה שְׁנִיָּה[38] שֶׁל שִׁיפּוֹן[39] בַּנֶּקֶב. וַחֲצָבִים[40] גְּדוֹלִים שֶׁנִּקְּבוּ - שִׁעוּרָן כְּדֵי שֶׁתִּכָּנֵס מִיצָה שְׁנִיָּה שֶׁל קָנֶה[41]. פָּחוֹת מִכָּאן - טְהוֹרִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁנַּעֲשׂוּ לְיַיִן; אֲבָל אִם נַעֲשׂוּ לִשְׁאָר הַמַּשְׁקִין, אֲפִלּוּ נִקְּבוּ בְּכָל שֶׁהֵן[42] - נִטְמְאוּ, וְאֵין הַצָּמִיד פָּתִיל מוֹעִיל לָהֶם עַד שֶׁיְּסָתֵם הַנֶּקֶב. וְאַף בִּזְמַן שֶׁנַּעֲשׂוּ לְיַיִן, לֹא אָמְרוּ אֶלָּא שֶׁנִּקְּבוּ שֶׁלֹּא בִּידֵי אָדָם; אֲבָל אִם נַעֲשׂוּ בִּידֵי אָדָם, אֲפִלּוּ כָּל שֶׁהֵן - טְמֵאִים[43], וְאֵינָן נִצָּלִין עַד שֶׁיְּסָתֵם הַנֶּקֶב.

35) במשנה שם כתוב: "ניקב מצידו". וכל מפרשי המשנה מבארים, מצידו של העין במקום המירוח. 36) שיעור קטן מדולק. 37) פקק של חרס שסותמים בו פי החבית. סתם חבית - של חרס היא. 38) הקשר השני. 39) מין תבואה ממשפחת השעורה (רוגגן בלעז), וקנה שלו דק וחלול ויש בו שלושה קשרים, הקשר שלמטה עבה, האמצעי – בינוני, והעליון דק. 40) כלים גדולים מחביות. 41) קנה סוף הגדל על שפת נהרות ואגמים הם חלולים, ובהם קשרים. והקשר התחתון הוא עבה מכולם. רגילים היו לשאוף יין מן החביות בקנה של שיפון, ומן החצבים בקנה סוף, ושיעורם מותאם להרגל זה. 42) אבל לא פחות מכונס משקה (רבינו בפירושו למשנה). ומה בין יין לשאר משקין? מבאר הגר"א בהגהותיו למשנה, שהאויר מפיג טעמו של היין, ובעל היין אינו מרוצה מן הנקב, ולפיכך צריך שיעור יותר גדול. אבל שאר משקין האויר יפה להם, והבעלים רוצים בנקב, ולפיכך דינו כאילו עשוהו בעצמם. 43) שהרי נפתחה הסתימה, מפני שהמנקב החשיב את הנקב כפתח.

ז. חָבִית[44] שֶׁהִיא מְלֵאָה מַשְׁקִין טְהוֹרִין וּמְנִיקָת[45] שֶׁל חֶרֶס[46] בְּתוֹכָהּ, וְהֶחָבִית מֻקֶּפֶת צָמִיד פָּתִיל וּנְתוּנָה בְּאֹהֶל הַמֵּת - הֶחָבִית וְהַמַּשְׁקִין טְהוֹרִין[47], וְהַמְּנִיקָת טְמֵאָה, מִפְּנֵי שֶׁקְּצָתָהּ הָאַחַת בְּתוֹךְ הֶחָבִית הַמֻּקֶּפֶת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְהַקָּצֶה הַשֵּׁנִי פָּתוּחַ לְאֹהֶל הַמֵּת וְאֵינוֹ סָתוּם. אַף עַל פִּי שֶׁהִיא עֲקֵמָה - אֵין הֶעָקֹם כְּסָתוּם.

44) שם מ"ב. 45) כלי ארוך וחלול שמוצצים על־ידו יין מן החבית. 46) במשנה כתוב "מניקת" סתם, ורבינו מפרש - של חרס (ראה ראב"ד וכסף־משנה). 47) ואף־על־פי שהמינקת פתוחה לחוץ, לא יצאה החבית מידי צמיד פתיל. והטעם, מפני שקנה המינקת עקום, אין פיה שלמעלה נעשה פתח לחבית, אבל לגבי טומאת עצמה מסיים רבינו "אין העקום כסתום", מפני שבמקום העיקום מתעכבים כמה טיפות יין - הרי זה כבית קיבול. פסק כבית־שמאי, מפני שחזרו בית־הלל והורו כמותם.

ח. חָבִית[48] הַמֻּקֶּפֶת צָמִיד פָּתִיל שֶׁנִּקְבָה מִצִּדָּהּ וְסָתְמוּ שְׁמָרִים[49] אֶת הַנֶּקֶב - הִצִּיל. אָגַף[50] חֲצִי הַנֶּקֶב וְסָתַם חֶצְיוֹ[51] - הֲרֵי זֶה סָפֵק[52] אִם הִצִּיל אִם לֹא הִצִּיל. סָתַם אֶת הַנֶּקֶב בִּזְמוֹרָה[53] - עַד שֶׁיִּמְרַח[54] מִן הַצְּדָדִין[55]. סְתָמוֹ בִּשְׁנֵי קִסְמִים[56] - עַד שֶׁיִּמְרַח מִן הַצְּדָדִין וּבֵין זְמוֹרָה לַחֲבֵרְתָּהּ[57]. וְכֵן נֶסֶר[58] שֶׁנָּתוּן עַל פִּי הַתַּנּוּר וּמֵרַח מִן הַצְּדָדִין - [הִצִּיל. הָיוּ שְׁנֵי נְסָרִים - עַד שֶׁיִּמְרַח מִן הַצְּדָדִין וּבֵין] נֶסֶר לַחֲבֵרוֹ. חִבֵּר אֶת שְׁנֵי נְסָרִים בְּמַסְמְרִים שֶׁל עֵץ[59] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אוֹ שֶׁלִּפֵּף עֲלֵיהֶן שׁוּגְמִין[60] - אֵינוֹ צָרִיךְ לְמָרֵחַ מִן הָאֶמְצַע. בַּמֶּה מַקִּיפִין?[61] בְּסִיד וּבְחַרְסִית וּבְגִפְסִין, בְּזֶפֶת וּבְשַׁעֲוָה, בְּטִיט וּבְצוֹאָה וּבְחֵמָר[62], וּבְכָל דָּבָר הַמִּתְמָרֵחַ. וְאֵין מַקִּיפִין לֹא בְּבַעַץ[63] וְלֹא בְּעוֹפֶרֶת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא פָּתִיל[64] וְאֵינוֹ צָמִיד[65]. וּמַקִּיפִין בִּדְבֵלָה[66] שְׁמֵנָה שֶׁלֹּא הֻכְשְׁרָה[67] וּבְבָצָק שֶׁנִּלּוֹשָׁה בְּמֵי פֵּרוֹת[68], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְמָא; שֶׁדָּבָר טָמֵא אֵינוֹ חוֹצֵץ.

48) שם פ"י מ"ו. 49) שמרי היין שבחבית. 50) סתם בטיט וכדומה. 51) השמרים סתמו חצי הנקב השני. 52) בעיא שלא נפשטה, בבא קמא קה, ב, ולפי פירוש התוספות שבת צו, א, ד"ה ולענין. 53) ענף של עץ גפן. 54) בטיט. 55) כדי לסתום את הסדקים הדקים שבין דופן החבית ובין הזמורה, אבל אינו צריך למרוח טיט על הזמורה עצמה למרות סופגיותה. 56) שתי זמורות חתוכות לאורכן, ואפילו הצמיד חתך לחתך. 57) שם. 58) קרש. 59) במשנה, "בסינין". ומפרש שם רבינו, יתידות של עץ שתוחבים בנקבים העשויים בנסרים. 60) מין קליפת עץ שעליה לחלוחית מדבקת, והדביק את הקליפה במקום חיבור הנסרים (והר"ש מפרש שַׁעַם). 61) מחברים, כדי שיהיה עליו דין צמיד פתיל. 62) מין אדמה המתמרחת יפה בלי גיבול במים. 63) מתכת רכה דומה לעופרת ("ציון" באידיש). 64) כיסוי. 65) מודבק יפה. המדובר בכלי חרס. 66) תאנה מיובשת. 67) לקבל טומאה. אוכלין אינם מקבלים טומאה כל זמן שלא נתלחלחו באחד משבעת המשקין (ראה פ"א מה' טומאת אוכלין ה"ב). 68) מיץ פירות שלא נימנה בין שבעת המשקין.

ט. מְגוּפַת הֶחָבִית[69] שֶׁנִּתְחַלְחֲלָה[70], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ נִשְׁמֶטֶת[71] - אֵינָהּ מַצֶּלֶת[72], שֶׁהֲרֵי נִתְרַעֵעַ הַצָּמִיד. הַכַּדּוּר[73] וְהַבִּקְעַת[74] שֶׁל גְּמִי[75] שֶׁנָּתַן עַל פִּי הֶחָבִית וּמֵרַח מִן הַצְּדָדִין - לֹא תַּצִּיל[76], עַד שֶׁיִּמְרַח עַל כָּל הַכַּדּוּר וְעַל כָּל הַבִּקְעַת מִמַּטָּה לְמַעְלָה[77]. וְכֵן בְּמַטְלֵת שֶׁל בֶּגֶד[78] שֶׁקְּשָׁרָהּ עַל פִּי הַכְּלִי. הָיְתָה שֶׁל נָיָר אוֹ שֶׁל עוֹר וּקְשָׁרָהּ בִּמְשִׁיחָה[79], אִם מֵרַח מִן הַצְּדָדִין - הִצִּיל[80].

69) שם מ"ג. 70) נתרופפה. 71) אינה יוצאת מפי החבית. 72) כחכמים שם. 73) מטלית שכרכה ככדור (שם מ"ד). ואפילו אם המטלית גדולה משלוש על שלוש והיא מקבלת טומאה, מכיוון שכרכה ככדור והקטינה אינה מקבלת טומאה ומצלת (תפארת ישראל). 74) צ"ל: והפקעת. 75) מין עשב ארוך, וכרכו ועשה כדור. 76) מפני הנקבים שבהם. 77) במשנה כתוב: "מלמעלן ומלמטן". ופירש הרא"ש שם, שימרח מלמטה במקום שהוא נוגע בדופן החבית. ומלמעלה, היינו כל מה שבולט מחוץ לחבית. ונראה שגם רבינו מפרש כך (ראה ר"ש שם). 78) שיש בה נקבים בין החוטים. 79) חבל דק. 80) עור ונייר אינם מנוקבים.

י. חֵמֶת[81] שֶׁל עוֹר הַדָּג[82] אוֹ הַנְּיָר[83] שֶׁהִלְבִּישׁ בָּהֶן אֶת הֶחָבִית[84] וּצְרָרָהּ[85] מִלְּמַטָּה - הֲרֵי זוֹ מַצֶּלֶת[86]. וְאִם לֹא צְרָרָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁמֵּרַח מִן הַצְּדָדִין - לֹא תַּצִּיל[87].

81) נאד גדול (תוספתא כלים פ"ד ה"ד). 82) שאינו מקבל טומאה (למעלה פכ"א ה"א). 83) נייר אינו מקבל טומאה. 84) ופי החבית למעלה ומכוסה בשולי החמת. 85) קשרה מלמטה תחת שולי החבית. 86) אם מירחו לשולי החבית (כסף־משנה). ולמה מצלת, הלא אין כאן צמיד פתיל על פי החבית אלא במקום השולים (ראה למעלה פכ"א ה"ג)? מפני שהחבית משמשת צמיד פתיל לנאד, כי היא סותמת את פיו. ואין זה דומה לחבית כפויה שבפכ"א ה"ג, מפני ששם הצמיד פתיל הוא תחת פי הכלי, אבל כאן הוא על פי הכלי. יוצא מזה, שהנאד מציל על החבית הנמצאת בתוכו וסותמת את פיו (על פי פירוש הר"ש במשנה כלים פ"י, ד). 87) מפני שהמירוח יתפרק (ואפשר גם לנמק מפני שפי הנאד נשאר פתוח, שהרי המירוח הוא מן הצדדים).

יא. חָבִית[88] זְפוּתָה שֶׁנִּתְקַלֵּף[89] הַחֶרֶס מִלְּמַעְלָה וְהַזֶּפֶת שֶׁלָּהּ עוֹמֶד, וְנָתַן הַכִּסּוּי עַל הַזֶּפֶת וּדְחָקוֹ עַד שֶׁיִּדְבַּק בַּזֶּפֶת, וְנִמְצָא הַזֶּפֶת עוֹמֵד בֵּין הַכִּסּוּי וּבֵין קַרְקַע הֶחָבִית - הֲרֵי זֶה מַצִּיל. וְכֵן בִּכְלֵי הַמּוּרְיָס[90] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִדְּבָרִים הַמִּתְמָרְחִין שֶׁהָיָה הַמִּתְמָרֵחַ בֵּין הַכִּסּוּי וּבֵין הַכְּלִי כְּמוֹ זֵר, הוֹאִיל וְהַכֹּל דְּבוּקִין - הֲרֵי זֶה מַצִּיל[91].

88) שם מ"ה. 89) נשבר חלק מדופנה ונתקלף מעל הזפת.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

90) כדים שנותנים בהם שומן דגים מלוח. במשנה: "קבוסים". 91) כחכמים.

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר דין כלים המצילים בצמיד פתיל על מה מצילים, כלי חרס שמשתמשים בהם באפר פרה או בקדשים אם עמי הארץ נאמנים עליהם, ארובה שבין בית לעלייה וטומאה בבית וקדירה על פי הארובה, היתה בה אשה לשה בעריבה של עץ, ואם היה אוהל נטוי בעלייה ומקצתו מרודד על הארובה.

א. כָּל הַכֵּלִים[2] הַמַּצִּילִים[3] בְּצָמִיד פָּתִיל - מַצִּילִין עַל כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכָן, בֵּין אֳכָלִין בֵּין מַשְׁקִין, בֵּין בְּגָדִים וּכְלֵי שֶׁטֶף[4]. זֶהוּ דִּין תּוֹרָה. אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁכְּלֵי חֶרֶס הַמֻּקָּף צָמִיד פָּתִיל אֵינוֹ מַצִּיל אֶלָּא עַל הָאֳכָלִין וְעַל הַמַּשְׁקִין וְעַל כְּלֵי חֶרֶס אֲחֵרִים שֶׁיִּהְיוּ בְּתוֹכוֹ; אֲבָל אִם הָיוּ בְּתוֹךְ כְּלֵי חֶרֶס הַמֻּקָּף כְּלֵי שֶׁטֶף אוֹ בְּגָדִים - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִים. וּמִפְּנֵי מָה אָמְרוּ שֶׁלֹּא יַצִּיל עַל הַכֹּל כִּשְׁאָר כֵּלִים הַמַּצִּילִין?[5] מִפְּנֵי שֶׁשְּׁאָר הַכֵּלִים הַמַּצִּילִין אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה, וּכְלֵי חֶרֶס מְקַבְּלִין טֻמְאָה, וּכְלֵי טָמֵא אֵינוֹ חוֹצֵץ, וְכָל כְּלֵי עַם הָאָרֶץ בְּחֶזְקַת טֻמְאָה כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[6]. וְלָמָּה לֹא אָמְרוּ[7]: כְּלֵי חֶרֶס שֶׁל עַם הָאָרֶץ לֹא יַצִּיל עַל הַכֹּל[8], וְשֶׁל חָבֵר יַצִּיל עַל הַכֹּל, שֶׁהֲרֵי הוּא טָהוֹר? מִפְּנֵי שֶׁאֵין עַם הָאָרֶץ טָמֵא בְּעֵינֵי עַצְמוֹ, שֶׁאוֹמֵר: הוֹאִיל וּכְלֵי חֶרֶס מַצִּיל עַל הַכֹּל, אֶחָד אֲנִי וְאֶחָד הֶחָבֵר[9]. וּלְפִיכָךְ חָשׁוּ[10] וְגָזְרוּ שֶׁלֹּא יַצִּיל עַל הַכֹּל[11]. וְלָמָּה אָמְרוּ: מַצִּיל עַל הָאֳכָלִין וְעַל הַמַּשְׁקִין וְעַל כְּלֵי חֶרֶס? מִפְּנֵי שֶׁאֵלּוּ הַשְּׁלֹשָׁה טְמֵאִים הֵן עַל גַּב עַם הָאָרֶץ בֵּין קֹדֶם שֶׁיִּהְיוּ בְּאֹהֶל הַמֵּת בֵּין אַחַר שֶׁיִּהְיוּ שָׁם תַּחַת צָמִיד פָּתִיל, וּלְעוֹלָם לֹא יִשְׁאַל הֶחָבֵר מֵעַם הָאָרֶץ לֹא אוֹכָלִין וְלֹא מַשְׁקִין וְלֹא כְּלֵי חֶרֶס אֶלָּא עַל דַּעַת שֶׁהֵן טְמֵאִין, שֶׁהֲרֵי אֵין לָהֶן טָהֳרָה לְעוֹלָם[12], וְלֹא יָבוֹא בָּהֶן לִידֵי תַּקָּלָה. אֲבָל כְּלֵי שֶׁטֶף שׁוֹאֵל אוֹתָם הֶחָבֵר מֵעַם הָאָרֶץ וּמַטְבִּילָן מִפְּנֵי מַגַּע עַם הָאָרֶץ וּמַעֲרִיב שְׁמְשׁוֹ וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בִּטְהָרוֹת, לְפִיכָךְ חָשׁוּ חֲכָמִים שֶׁמָּא יִשְׁאַל מִמֶּנּוּ כְּלֵי שֶׁטֶף שֶׁכְּבָר הָיָה תַּחַת צָמִיד פָּתִיל בִּכְלֵי חֶרֶס שֶׁלּוֹ, שֶׁהֲרֵי עַם הָאָרֶץ הַזֶּה מְדַמֶּה שֶׁנִּצַּל, וַהֲרֵי הוּא טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה, וַיַּטְבִּיל הֶחָבֵר וְיַעֲרִיב שְׁמְשׁוֹ וְיִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בִּטְהָרוֹת וְיָבוֹא לִידֵי תַּקָּלָה. וּמִפְּנֵי זֶה גָּזְרוּ שֶׁלֹּא יַצִּיל כְּלֵי חֶרֶס עַל כְּלֵי שֶׁטֶף שֶׁבְּתוֹכוֹ.

2) עדויות פ"א מי"ד. 3) נמנו למעלה פכ"א ה"א. 4) כלים שיש להם טהרה במקווה. 5) כגון כלי אבנים, כלי גללים וכלי אדמה. 6) פ"י מהל' מטמאי משכב ומושב, ה"א. 7) חגיגה כב, א-ב. 8) על שום דבר לא יציל. 9) בין אני ובין החבר. 10) שהרי חבר שואל מעם־הארץ כלים שיש להם טהרה במקווה ומטבילם ומשתמש בהם לערב, וחששו חכמים שמא ישאיל לחבר כלים שהיו באוהל המת בכלי חרס בצמיד פתיל, שלדעתו הם טהורים, אבל לחבר הם טמאים שבעה ימים, וצריכים הזאת מי פרה מפני שכלי עם־הארץ טמאים ואינם מצילים. 11) אלא על אוכלין ומשקין. 12) כלי חרס שנטמא אין לו טהרה במקווה, ככתוב בתורה (ויקרא יא, לג): "כל אשר בתוכו יטמא ואותו תשברו" (כדי להקל על הקורא, הבנת הנימוקים המסובכים, מצאנו לנכון לשנות קצת את סדר הדברים ולהקדים את המאוחר).

ב. אָדָם[13] שֶׁהָיָה נָתוּן בְּתוֹךְ הֶחָבִית וּמֻקֶּפֶת צָמִיד פָּתִיל - טָהוֹר. וְאֲפִלּוּ עֲשָׂאָהּ גּוֹלֵל לְקֶבֶר. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁזֶּה שֶׁלֹּא גָּזְרוּ עַל כְּלֵי חֶרֶס שֶׁלֹּא יַצִּיל עַל הָאָדָם[14], מִפְּנֵי שֶׁהוּא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי, וְכָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי לֹא גָּזְרוּ בּוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אָדָם שֶׁהָיָה נָתוּן בְּתוֹךְ הֶחָבִית וּמֻקֶּפֶת צָמִיד פָּתִיל - טָהוֹר." ("מִפְּנֵי שֶׁלֹּא גָּזְרוּ עַל כְּלֵי חֶרֶס שֶׁלֹּא יַצִּיל עַל הָאָדָם").

דין זה בא בהמשך לדינים השונים של כלי המוקף צמיד פתיל, שמציל אוכלין ומשקין וכלי חרס אחרים שהיו בתוכו מטומאת אוהל.

ויש לבאר הלכה זו בעבודת ה': עניין החיים בעבודה רוחנית הוא הדביקות בה' "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום", כיון שהקב"ה נקרא חיים והוא מקור החיים, וממילא הדביקות בו ית' היא על־ידי קיום התורה והמצוות, שהרי 'מצוה' היא מלשון 'צוותא וחיבור' שעל־ידה נעשה חיבור בין יהודי לקב"ה.

גם כאשר יהודי נמצא בעולם הזה במצב של דביקות בה', הרי עצם ירידתו לעולם הזה הגשמי, עולם הקליפות וסט"א אשר הרשעים גוברים בו, היא בדוגמת הכניסה לאוהל המת ר"ל.

והעצה לזה היא להכניס את עצמו לכלי חרס שנעשה מעפר האדמה, וענייננו בעבודת ה' הוא עניין הביטול – "ואנכי עפר ואפר", וכאשר הוא מבטל את כל מציאותו - הופך את עצמו למציאות של קדושה. ובנוסף צריך להקיף עצמו בצמיד פתיל, כי כאשר ישנו פתח לאוהל המת יכול לקבל השפעה, על־דרך שמצינו ש"הלשכות הבנויות בקודש ופתוחות לחול, תוכן חול", היינו שכאשר יש אפילו פתח לחול ולטומאה משפיע הדבר על "תוכן", ולכן צריך לסתום החבית בצמיד פתיל.

(על־פי "יין מלכות' ספר טהרה סי' קלז
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

13) בתוספתא, אהלות פט"ו ה"ח. 14) הרי גם באדם יש לחשוש שעם־הארץ שיהיה בתוך כלי חרס יחשוב שלא נטמא, ולמעשה נטמא מפני שכליו טמאים וכלי טמא אינו מציל.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ג. כְּלֵי חֶרֶס[15] שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶן בְּאֵפֶר הַפָּרָה אוֹ בְּקָדָשִׁים - עַמֵּי הָאָרֶץ נֶאֱמָנִים עַל טָהֳרָתָם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נִזְהָרִים בָּהֶן הַרְבֵּה, וּלְפִיכָךְ יַצִּילוּ עַל הַכֹּל בְּצָמִיד פָּתִיל אַף עַל פִּי שֶׁהֵן שֶׁל חֶרֶס.

15) אהלות פ"ה מ"ה.

ד. אַרֻבָּה[16] שֶׁבֵּין בַּיִת לַעֲלִיָּה, וְטֻמְאָה בַּבַּיִת, וּקְדֵרָה[17] נְתוּנָה עַל פִּי הָאַרֻבָּה[18] וּנְקוּבָה בְּכוֹנֵס מַשְׁקֶה[19] - הַקְּדֵרָה טְמֵאָה[20], וְהָעֲלִיָּה טְהוֹרָה[21]. הָיְתָה שְׁלֵמָה - כֹּל שֶׁבָּעֲלִיָּה מֵאֲכָלִין וּמַשְׁקִין וּכְלֵי חֶרֶס טָהוֹר, אֲבָל אָדָם וּכְלֵי שֶׁטֶף שֶׁבָּעֲלִיָּה טְמֵאִים; שֶׁאֵין כְּלִי חֶרֶס חוֹצֵץ אֶלָּא עַל הָאֲכָלִים וְעַל הַמַּשְׁקִין וּכְלֵי חֶרֶס, וְכֹל שֶׁבָּעֲלִיָּה טָהוֹר[22] כְּאִלּוּ הוּא תַּחַת צָמִיד פָּתִיל בִּכְלִי חֶרֶס[23]. וְטִמְּאוּ הָאָדָם[24] שֶׁבָּעֲלִיָּה זוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דָּבָר הַמָּצוּי[25]. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה בָּעֲלִיָּה זוֹ כְּלִי מַתָּכוֹת וְכֵיוֹצֵא בוֹ מָלֵא מַשְׁקִין - הַכְּלִי טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה[26], וְהַמַּשְׁקִין טְהוֹרִין[27]. הָיְתָה בָּהּ אִשָּׁה לָשָׁה בַּעֲרֻבָּה שֶׁל עֵץ[28] - הָאִשָּׁה וְהָעֲרֻבָּה טְמֵאִין טֻמְאַת שִׁבְעָה, וְהַבָּצֵק טָהוֹר כָּל זְמַן שֶׁעוֹסֶקֶת בּוֹ[29]. פֵּרְשָׁהּ[30] וְחָזְרָה וְנָגְעָה בוֹ - טִמְּאָתוּ. וְכֵן אִם פִּנָּה הַבָּצֵק אוֹ הַמַּשְׁקִין לִכְלִי אַחֵר מִכְּלֵי שֶׁטֶף שֶׁבָּעֲלִיָּה - נִטְמְאוּ בְּמַגַּע הַכְּלִי הָאַחֵר. הָיָה עַל פִּי אֲרֻבָּה זוֹ שְׁאָר כֵּלִים הַמַּצִּילִים בְּצָמִיד פָּתִיל[31], שֶׁאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[32], וּלְפִיכָךְ אֵין מַגַּע עַם הָאָרֶץ מְטַמֵּא, אוֹ שֶׁהָיָה כְּלִי חֶרֶס הַטָּהוֹר לְפָרָה אֲדֻמָּה אוֹ לְקֹדֶשׁ, שֶׁהַכֹּל נֶאֱמָנִין עַל טָהֳרָתָן - הֲרֵי זֶה מַצִּיל עַל כָּל מַה שֶּׁבָּעֲלִיָּה. הָיָה אֹהֶל נָטוּי[33] בָּעֲלִיָּה וּמִקְצָתוֹ מְרֻדָּד[34] עַל הָאַרֻבָּה שֶׁבֵּין בַּיִת לָעֲלִיָּה - הֲרֵי זֶה מַצִּיל[35] וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין גַּגּוֹ[36] עַל הָאַרֻבָּה, שֶׁהָאֹהֶל מַצִּיל בְּכִסּוּי כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[37].

16) שם מ"ב. 17) של חרס. 18) ומכסה את כולה. 19) ראה למעלה פכ"ב ה"ב. 20) אפילו אם גבה למטה, מפני שהטומאה עוברת דרך הנקב הקטן הזה לתוכה ומטמאתה ואת כל מה שבתוכה, ואף־על־פי שטומאה אינה עוברת בפחות מטפח. והטעם, מפני שלטומאת עצמה חודרת גם בנקב קטן (ראה כלים פ"י מ"ח). 21) מפני שאין בנקב פותח טפח. 22) פירוש, וכל מה שבעליה, שאמרנו למעלה שהוא טהור (אין זה דין חדש אלא הרחבת הנימוק). 23) ולפיכך אינו מציל אלא על אוכלין ומשקין וכלי חרס, כמבואר בה"א. 24) אף־על־פי שאמרנו (בהלכה ב), שצמיד פתיל מציל על האדם. 25) שאדם יימצא בעליה, ובהלכה ב טיהרו דבר שאינו מציל בלבד. 26) שהרי נטמא באוהל המת. 27) הקדירה הצילה. 28) להוציא של חרס שניצל בצמיד פתיל. 29) ואינה מטמאה את הבצק בנגיעתה, שאם נאמר שמטמאתו - לא תועיל ההצלה כלום, וחכמים קבעו שמציל על אוכלין ומשקין (רבינו בפירושו למשנה). 30) סילקה ידיה מן הבצק. 31) כגון כלי אבנים כלי גללים וכלי אדמה. 32) למעלה פכ"א ה"א. 33) שם פ"ז מ"ב. 34) עודף נסחב ומכסה את הארובה. 35) אם יש טומאה בבית, כל שבעליה טהור, ואפילו אם יש בארובה פותח טפח, מפני שהעודף המרודד מציל כמו האוהל עצמו. 36) של האוהל. 37) למעלה פכ"א ה"ג.

~ יום שישי כ"ו מרחשון ~

פֶּרֶק אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר דין בית שחלקו בקנקנים טהורים או בנסרים ויריעות וטומאה בחציו האחד, בית שהוא מלא תבן ואין בינו לקורות פותח טפח וטומאה בתוכו, כותל שבין שתי בתים וטומאה בתוך הכותל, ודין כותל המשמש את הבית, ודין כותל שחצי עוביו בנין וחציו סלע.

א. בַּיִת שֶׁחִלְּקוּ בְּקַנְקַנִּים[2] טְהוֹרוֹת מִן הָאָרֶץ וְעַד הַקּוֹרָה, וְטֻמְאָה בְּחֶצְיוֹ הָאֶחָד: אִם הָיָה פִּי הַקַּנְקַנִּים כְּלַפֵּי הַטָּהֳרָה - הֲרֵי אֵלּוּ מַצִּילוֹת[3], וְאִם הָיוּ כְּלַפֵּי הַטֻּמְאָה - אֵינָן מַצִּילוֹת[4]. טָחָן בְּטִיט[5], בֵּין מִבִּפְנִים[6] בֵּין מִבַּחוּץ[7] - רוֹאִין: אִם יָכוֹל הַטִּיט לַעֲמֹד בִּפְנֵי עַצְמוֹ - מַצִּיל, וְאִם לָאו - אֵינוֹ מַצִּיל, וַהֲרֵי הַכֹּל אֹהֶל אֶחָד.

2) של חרס. 3) שכלי חרס אינו מיטמא מגבו, וכלים טהורים עם דפנות הבית חוצצים. 4) שהרי נטמאו מתוכם וכלי טמא אינו חוצץ אפילו עם דפנות. 5) ופיהם לצד הטומאה. 6) מצד הטהרה. 7) בצד הטומאה.

ב. בַּיִת שֶׁחִלְּקוּ בִּנְסָרִים[8] אוֹ בִּירִיעוֹת[9], אִם חִלְּקוּ מִן הַצְּדָדִין[10] אוֹ מִכְּלַפֵּי הַקּוֹרוֹת[11], וְהָיְתָה הַטֻּמְאָה בַּבַּיִת[12] - כֵּלִים שֶׁבֵּין הַמְּחִיצָה וּבֵין הַכֹּתֶל אוֹ שֶׁבֵּין הַמְּחִיצָה וְהַקּוֹרוֹת טְהוֹרִין[13]. הָיְתָה הַטֻּמְאָה בֵּין מְחִצָּה לַכֹּתֶל אוֹ בֵּין מְחִצָּה לַקּוֹרוֹת - כֵּלִים שֶׁבַּבַּיִת טְמֵאִין; שֶׁאֵין הַמְּחִיצָה מוֹנַעַת הַטֻּמְאָה שֶׁלֹּא תֵּצֵא וּתְטַמֵּא[14], כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ בְּאֹהֶל שֶׁבְּתוֹךְ הַבַּיִת. הָיוּ הַכֵּלִים בְּתוֹךְ עֲבִי הַמְּחִיצָה עַצְמָהּ[15], בֵּין שֶׁהָיְתָה הַטֻּמְאָה לִפְנִים מִן הַמְּחִיצָה אוֹ שֶׁהָיְתָה בְּתוֹךְ הַבַּיִת: אִם הָיָה מְקוֹם הַכֵּלִים טֶפַח עַל טֶפַח - טְמֵאִים[16], וְאִם לָאו - טְהוֹרִין[17]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ כֵּיצַד דִּין הַבַּיִת אִם חִלְּקוּ מִכְּלַפֵּי אַרְצוֹ[18].

8) שאינם מקבלים טומאה וחוצצים. 9) שקבען לאוהל וחוצצות אף על פי שמקבלות טומאה. 10) העמיד את המחיצה בזקיפה בין כתלי הבית. 11) המחיצה מפרידה בין הבית והקורות, וקמה על גבה כעין עלייה. 12) החלק שבו הפתח לחוץ נקרא בית. 13) שהמחיצה מצילה מפני שאין דרך הטומאה להיכנס לחלק שאחורי המחיצה ולא לעלייה אלא דרך פתח הבית. 14) אם סופה לצאת הרי היא מטמאה אף לפני שיצאה. 15) במשנה שם בבבא האחרונה כתוב: "כלים שבחצץ" ומפרש רבינו בעובי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

המחיצה וכגון שהיה במחיצה חור מעבר לעבר והכלים מונחים שם. 16) מפני שהטומאה נכנסת לחור. 17) כדין כל פתח שאין בו טפח על טפח ברום טפח. ואין זה דומה לכותל שבין שני בתים (לקמן הלכה ד), שכלים הנמצאים בחציו שלצד הטומאה טמאים אפילו אין בסדק טפח, מפני שמחיצה זו "אינה משמשת את הבית" (פירוש, ואינה צורך בניין הבית), ולפיכך אין לה דין כותל (במשנה שם פרק ו, ג, כתוב: כותל המשמש את הבית) והרי זו דומה לקיר המגדל (למעלה פרק י"ח הלכה ז) וטומאה בתוך המגדלים שכלים שבעוביו - טהורים. אמנם רבינו שם כתב "היה עומד באוויר" אבל הוא הדין בעומד בתוך הבית (כדעת הרא"ש) ורבינו נקט לשון המשנה. וכשיש בו טפח טמאים גם הכלים המונחים בחצייה שלצד הטהרה מפני שהיא מחיצה עראית אינה נידונית ככותל. 18) בנה מחיצה על פני שטח הבית סמוך לרצפה, ופתח הבית נשאר למעלה מן המחיצה.

ג. בַּיִת שֶׁהוּא מָלֵא תֶּבֶן[19] וְאֵין בֵּינוֹ לְבֵין הַקּוֹרוֹת פּוֹתֵחַ טֶפַח: טֻמְאָה בִּפְנִים[20], בֵּין בְּתוֹךְ הַתֶּבֶן בֵּין שֶׁהָיְתָה בֵּין תֶּבֶן לַקּוֹרוֹת - כָּל הַכֵּלִים שֶׁכְּנֶגֶד יְצִיאַת הַטֻּמְאָה[21] בִּמְלוֹאוֹ שֶׁל פֶּתַח[22] טְמֵאִים; הָיְתָה טֻמְאָה חוּץ לַתֶּבֶן בִּמְלוֹאוֹ שֶׁל פֶּתַח - כֵּלִים שֶׁבִּפְנִים[23], אִם יֵשׁ בִּמְקוֹמָן טֶפַח עַל טֶפַח עַל רוּם טֶפַח - טְהוֹרִין[24], וְאִם לָאו טְמֵאִין[25]. וְאִם יֵשׁ בֵּין תֶּבֶן לַקּוֹרוֹת פּוֹתֵחַ טֶפַח - בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[26] טְמֵאִין[27]; שֶׁאֵין הַתֶּבֶן חוֹצֵץ, מִפְּנֵי שֶׁסְּתָם תֶּבֶן דַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתוֹ.

19) ונשאר פנוי המקום שכנגד הפתח בלבד, עד הכותל הנגדי להיכנס בו ולהוציא דרכו את התבן. 20) בחלק שהתבן בו. 21) כל המקום הפנוי שכנגד הפתח, אפילו החלק הרחוק מהפתח, שהטומאה לא תעבור שם, נקרא "יציאת הטומאה" מפני שהטומאה תצא דרך המקום הזה וכולו שטח אחד הוא (סדרי טהרות). 22) לשון התוספתא, והכוונה: ברוחב כל הפתח, אף על פי שהפתח רחב הרבה יותר מרוחב מיטת המת ונושאיה. ונראה שגם הכלים שבתבן טמאים אם אין במקומם טפח על טפח ברום טפח. 23) שבתוך התבן. 24) מפני שהוא אוהל בפני עצמו ואף על פי שדעת בעל הבית להוציא את התבן, מציל הוא על הטהרה מליטמא כמו כל אוהל עראי בתוך אוהל שאף על פי שאינו מציל על הטומאה מלטמא כשדרכה לצאת שם, אבל מציל על הטהורים מליטמא. 25) שהרי אין כאן אוהל שיצילו וגם משום מחיצה אין התבן מציל שבעל הבית עתיד לפנותו (רבינו לשיטתו, שמחיצה שדעתו לפנותה אינה חוצצת, אפילו כשהיא סותמת את כל מקום הטומאה). 26) בין יש במקום הכלים פותח טפח ובין שאין בו. 27) משום שיש כאן אוהל בתוך אוהל ואינו מציל אלא כשאין דעתו לפנותו, אבל כשאין פותח טפח בין התבן לקורות אין זה אוהל בתוך אוהל, שהרי אין טומאה מאהילה על התבן.

ד. כֹּתֶל שֶׁבֵּין שְׁנֵי בָּתִּים וְטֻמְאָה בְּתוֹךְ הַכֹּתֶל - בַּיִת הַקָּרוֹב לַטֻּמְאָה טָמֵא[28], וְהַקָּרוֹב לַטָּהֳרָה[29] טָהוֹר[30]. הָיְתָה מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה[31] - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִין. הָיְתָה הַטֻּמְאָה בְּאֶחָד מִשְּׁנֵי הַבָּתִּים, וְהַכֵּלִים בְּתוֹךְ הַכֹּתֶל: מֵחֶצְיוֹ וּכְלַפֵּי טֻמְאָה - טְמֵאִים; מֵחֶצְיוֹ וּכְלַפֵּי טָהֳרָה - טְהוֹרִין; מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה - טְמֵאִין. וְכֵן מַעֲזִיבָה[32] שֶׁבֵּין הַבַּיִת וְהָעֲלִיָּה, וְהַטֻּמְאָה בְּתוֹךְ מַעֲזִיבָה: מֵחֶצְיָהּ וּלְמַטָּה - הַבַּיִת טָמֵא וְהָעֲלִיָּה טְהוֹרָה; מֵחֶצְיָהּ וּלְמַעְלָה - הָעֲלִיָּה טְמֵאָה וְהַבַּיִת טָהוֹר; מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִין. הָיְתָה טֻמְאָה בְּאֶחָד מֵהֶן, וְכֵלִים בְּתוֹךְ הַמַּעֲזִיבָה: מֵחֶצְיָהּ וּכְלַפֵּי טֻמְאָה - טְמֵאִין; מֵחֶצְיָהּ וּכְלַפֵּי טָהֳרָה - טְהוֹרִין; מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִין. הָיְתָה הַמַּעֲזִיבָה לָאֲוִיר[33] וְטֻמְאָה בְּתוֹכָהּ: מֵחֶצְיָהּ וּלְמַטָּה - הַבַּיִת טָמֵא, וְהָעוֹמֵד מִלְּמַעְלָה אֲפִלּוּ כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה טָהוֹר[34], שֶׁהֲרֵי פָּשְׁטָה הַטֻּמְאָה בְּכָל הַבַּיִת[35]; הָיְתָה הַטֻּמְאָה מֵחֶצְיָהּ וּלְמַעְלָה - הַבַּיִת טָהוֹר[36], וְהָעוֹמֵד מִלְּמַעְלָה כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה טָמֵא[37]; מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה - הַבַּיִת טָמֵא, וְהָעוֹמֵד מִלְּמַעְלָה כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה טָמֵא, שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם[38].

28) המדובר כשאין פותח טפח במקום הטומאה, ואף על פי כן אין עליה דין טומאה רצוצה, משום שחלק זה של הכותל הוא כחלק מן הבית עצמו. ורואים אנו את הטומאה כאילו היא שקועה בטיט, שאין הטיט מציל. ואם יש פותח טפח במקום הטומאה ואינו פתוח לבית, הרי הוא כקבר סתום שמטמא מכל צד. 29) פירוש, שהוא רחוק מן הטומאה. 30) משום, שהטומאה נמצאת בחצי הכותל הנגרר אחר הבית השני. 31) באמצע עובי הכותל. 32) תקרה. 33) שאין עליה גג. 34) ואין דנים אותה כטומאה רצוצה הבוקעת עד לרקיע ומטמאה כל מה שכנגדה. 35) והסברנו למעלה שרואים את הטומאה, כאילו היא מונחת בתוך הבית אלא שהיא מכוסה טיט ואם כן אינה כלל רצוצה והמעזיבה חוצצת. 36) כמו בבית ועלייה. 37) שהרי אינה כמונחת בבית ומשום כך היא רצוצה ומטמאה כנגדה, אבל העומד על המעזיבה מן הצד - טהור. 38) מטמאים את האדם שמא הטומאה מונחת משהו למעלה מחצי המעזיבה, ומטמאים את הבית שמא היא מונחת משהו למטה מחצייה. [למעלה בכותל בין שני בתים אין אנו צריכים לטעם זה, שהרי הבתים שווים ואי אפשר לטהר אחד ולטמא את השני, אבל כאן המעזיבה מגולה לאוויר ואין הדבר נראה מוזר כל כך לחלק בין דין האדם העומד למעלה לדין הבית, ומפני כך מביא רבינו את הנימוק שאי אפשר לצמצם].

ה. וְכֵן כֹּתֶל הַמְשַׁמֵּשׁ אֶת הַבַּיִת - יִדּוֹן מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה. כֵּיצַד? כֹּתֶל שֶׁהוּא לָאֲוִיר, וְגַג הַבַּיִת סָמוּךְ לַכֹּתֶל וְאֵינוֹ מֻרְכָּב עַל הַכֹּתֶל[39], וְטֻמְאָה רְצוּצָה בְּתוֹךְ הַכֹּתֶל: הָיְתָה מֵחֶצְיוֹ וְלִפְנִים - הַבַּיִת טָמֵא, וְהָעֹמֵד מִלְּמַעְלָה עַל רֹאשׁ הַכֹּתֶל[40] טָהוֹר, כְּעוֹמֵד עַל גַּג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַבַּיִת; הָיְתָה מֵחֶצְיוֹ וְלַחוּץ - הַבַּיִת טָהוֹר, וְהָעוֹמֵד מִלְּמַעְלָה כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה טָמֵא, שֶׁהֲרֵי לֹא פָּשְׁטָה הַטֻּמְאָה בְּתוֹךְ הַבַּיִת. הָיְתָה הַטֻּמְאָה מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה - הַבַּיִת טָמֵא, וְהָעוֹמֵד מִלְּמַעְלָה טָהוֹר, שֶׁהֲרֵי פָּשְׁטָה הַטֻּמְאָה בַּבַּיִת. נָטַל מֵהַכֹּתֶל מִבִּפְנִים[41] אוֹ שֶׁהוֹסִיף בַּכֹּתֶל מִבַּחוּץ עַד שֶׁנִּמְצֵאת הַטֻּמְאָה מֶחֱצִי כֹּתֶל וְלִפְנִים - הַבַּיִת טָמֵא; נָטַל מִבַּחוּץ[42] אוֹ שֶׁהוֹסִיף בָּעֲבִי הַכֹּתֶל מִבִּפְנִים עַד שֶׁנִּמְצֵאת הַטֻּמְאָה מֶחֱצִי כֹּתֶל וְלַחוּץ - הַבַּיִת טָהוֹר[43]. הָיְתָה הַטֻּמְאָה נְתוּנָה עַל גַּבֵּי הַכֹּתֶל[44], אֲפִלּוּ מֵחֶצְיוֹ וְלִפְנִים - הַבַּיִת טָהוֹר[45].

39) ראש הכותל נשאר מחוץ לגג. 40) בין כנגד הטומאה ובין מן הצדדים. 41) הטומאה היתה מחצייה ולחוץ, וקילף שכבה דקה מהכותל בפנים הבית. 42) והטומאה היתה מחצייה ולפנים. 43) הטהרות שיכניסו לבית אחרי השינוי הזה - טהורים. 44) שהוא מחוץ לגג כאמור בראש הלכה זו. 45) והטעם, משום שהכותל אינו משמש את הבית. ועוד, שהטומאה גלויה לאוויר.

ו. בַּיִת הַמְשַׁמֵּשׁ אֶת הַכֹּתֶל[46] - יִדּוֹן כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם[47]. כֵּיצַד? הַחוֹפֵר שְׁנֵי כּוּכִים[48] אוֹ שְׁתֵּי מְעָרוֹת זוֹ בְּצַד זוֹ, עַד שֶׁנִּמְצְאוּ שְׁנֵי בָּתִּים[49] חֲפוּרִים בַּקַּרְקַע וְנַעֲשָׂה בֵּינֵיהֶן כֹּתֶל הַמַּבְדִּיל בֵּין שְׁנֵיהֶן, וְהָיְתָה טֻמְאָה בַּבָּתִּים וְכֵלִים בַּכֹּתֶל, אִם יֵשׁ עֲלֵיהֶן כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם - טְהוֹרִין; הָיְתָה טֻמְאָה בְּכֹתֶל זֶה וְכֵלִים בַּבָּתִּים, אִם יֵשׁ עֲלֵיהֶן כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם - טְהוֹרִים. הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁכֹּתֶל בִּנְיָן נִדּוֹן מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה, וְכֹתֶל הַסֶּלַע[50] אוֹ שֶׁנַּעֲשָׂה מִגּוּשׁ הָאָרֶץ כְּשֶׁיַּחְפֹּר מִכָּאן וּמִכָּאן נִדּוֹן כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם.

46) כותל בנוי נקרא "משמש את הבית" מפני שהכותל עשה את הבית, וכותל שבין שתי מערות מוקם על ידי חפירת המערות, שחפרו מערה מכאן ומערה מכאן ונשארת ביניהן מחיצה של עפר או סלע ולפיכך המערה משמשת את הכותל. 47) כלומר, אפילו מחיצה דקה כקליפת השום מפרידה בין הטומאה והטהרות - הכל טהור ואין הבדל בין מחצייה ולפנים ובין מחצייה ולחוץ. 48) קברי מתים שלהם היו חצובים בכתלי מערות בעומק מתאים לאורך הארונות, וחפירה חצובה כזו נקראת כוך. 49) שטחים חלולים. 50) אם חצבו בית וכדומה בסלע ונעשו מחיצות מאליהן.

ז. כֹּתֶל שֶׁחֲצִי עָבְיוֹ בִּנְיָן וְחֲצִיוֹ סֶלַע - נִדּוֹן מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה[51].

51) ואף על פי שהסלע הנידון כקליפת השום הוא מבפנים - הבית טמא.

ח. טֻמְאָה שֶׁהָיְתָה בֵּין קוֹרוֹת הַבַּיִת[52], אֲפִלּוּ אֵין תַּחְתֶּיהָ אֶלָּא כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם - הַבַּיִת טָהוֹר[53], וְרוֹאִין אֶת הַטֻּמְאָה כְּאִלּוּ הִיא רְצוּפָה[54] בָּאָרֶץ וּמְטַמְּאָה כְּנֶגְדָּהּ בִּלְבַד. וְאִם יֵשׁ בִּמְקוֹמָהּ טֶפַח עַל טֶפַח - הַכֹּל טָמֵא[55]. וְכֵן אִם הָיְתָה נִרְאֵית בְּתוֹךְ הַבַּיִת[56] - בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ הַבַּיִת טָמֵא. שְׁנֵי פְּתָחִים זֶה עַל גַּבֵּי זֶה וְטֻמְאָה בַּכֹּתֶל שֶׁבֵּינֵיהֶן: אִם נִרְאֵית שֶׁהִיא[57] לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן - הוּא טָמֵא וַחֲבֵרוֹ טָהוֹר, וְאִם לָאו - נִדּוֹנִין מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה[58].

52) הקורות נתונות מכותל לכותל שכנגדו ועליהן וביניהן המעזיבה מטיט. המדובר כשהטומאה בתוך הקורה עצמה. 53) דין קורה כדין סלע ונידונה כקליפת השום (למעלה הלכה ו), מפני שלא נעשו בה שינויים מכריעים ואפשר להוציאה מבלי לקלקלה (וכעין זה אמרו בבבא קמא סז, א, גבי גזל קורה: "מריש שמו עליו") אין עליה תורת "משמש את הבית", מה שאין כן במעזיבה, שהיא נפרכת כשמורידים אותה. 54) המדובר כשאין במקומה טפח על טפח. במעזיבה (למעלה בהלכה ד) אין דין טומאה רצוצה מפני שהיא נפרכת, מה שאין כן קורות, שאינן עומדות להיבקע (כסף משנה). 55) שהרי היא כקבר סתום המטמא מכל צדדיו. 56) פירוש, שאין עליה אפילו כקליפת השום. 57) כל שהוא אפילו כקליפת השום. 58) כשהטומאה במחצית הכותל העליונה, הפתח העליון טמא, וכשהיא בתחתונה התחתון טמא.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר עמוד העומד בתוך הבית וטומאה רצוצה תחתיו, טומאה שבתוך הכותל ומקומה טפח על טפח על רום טפח, חור גדול שבעובי הכתלים שדרך לעשותו לתשמיש וטומאה בתוכו, ודין ב' פרדסקים זה בצד זה או למעלה מזה. וכלב שאכל בשר מת תוך שלשה ימים, האשה שמת עוברה בתוך מעיה והאשה שמקשה לילד, האשה שהפילה שליה, ואם ילדה ב' ילדים אחד חי ואחד מת, האשה שמת עוברה בתוך מעיה ונגעה בו המיילדת, והבולע טבעת טמאה.

א. עַמּוּד[2] הָעוֹמֵד בְּתוֹךְ הַבַּיִת וְטֻמְאָה רְצוּפָה[3] תַּחְתָּיו - טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה בִּלְבַד. וְאִם הָיָה פֶּרַח[4] יוֹצֵא מֵעַמּוּד זֶה וְכֵלִים תַּחַת הַפֶּרַח - הַכֵּלִים טְהוֹרִים[5], שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה[6].

2) אהלות פ"ו מ"ו. 3) שאין במקומה טפח על טפח פנוי. 4) קישוט בולט מן העמוד עשוי בתבנית פרח. 5) שם מ"ז. 6) ולא מצידיה, ומשמיענו שאין אנו דנים את העמוד כשיפוע האוהל של הפרח, ושיפועי אוהלים כאוהלים (ראה למעלה פי"ח ה"ז).

ב. [וְאִם יֵשׁ בִּמְקוֹם הַטֻּמְאָה][7] טֶפַח עַל טֶפַח עַל רוּם טֶפַח - הֲרֵי הוּא כְּקֶבֶר סָתוּם וּמְטַמֵּא מִכָּל סְבִיבָיו, וְהַבַּיִת כֻּלּוֹ טָמֵא, שֶׁהֲרֵי הֶאֱהִיל עַל הַקֶּבֶר.

7) כלומר, במקום הפנוי מחוץ לשטח התפוס ע"י הטומאה (ראה למעלה פ"ז ה"ד).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ג. טֻמְאָה שֶׁבְּתוֹךְ הַכֹּתֶל[8] וּמִקּוֹמָהּ טָפֵחַ עַל טָפֵחַ עַל רוּם טָפֵחַ - כָּל הָעֲלִיּוֹת הַבְּנוּיוֹת עַל כֹּתֶל זֶה, אֲפִלּוּ עֶשֶׂר[9], טְמֵאוֹת; שֶׁהֲרֵי הַכֹּתֶל כֻּלּוֹ קֶבֶר סָתוּם עַד סוֹפוֹ, וְהוּא כֹּתֶל הָעֲלִיּוֹת, וְכָל עֲלִיָּה מֵהֶן מַאֲהֶלֶת עַל הַקֶּבֶר[10]. בָּנָה בַּיִת[11] בְּצַד הַכֹּתֶל מִכָּאן וּבַיִת מִכָּאן וּבָנָה עֲלִיָּה עַל גַּבֵּי שְׁנֵי הַבָּתִּים עַד שֶׁנִּמְצָא רֹאשׁ הַכֹּתֶל הַטָּמֵא הוּא בְּאֶמְצַע קַרְקַע הָעֲלִיָּה - הֲרֵי הָעֲלִיָּה טְמֵאָה, שֶׁהֲרֵי הֶאֱהִילָה עַל הַקֶּבֶר, וְהָעֲלִיָּה הַשְּׁנִיָּה הַבְּנוּיָה עַל גַּבָּהּ טְהוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן זוֹ עַל גַּבֵּי זוֹ וְאֵין הַכֹּתֶל הַטָּמֵא כָּתְלָהּ[12].

8) שם פ"ז מ"א. 9) זו על גבי זו, והכותל שהטומאה בה מגיע עד לעליה העליונה. 10) כל זה כשיש במקום הטומאה טפח על טפח. ואם אין בו טפח על טפח, דינו ככותל המשמש את הבית, למעלה בפכ"ד ה"ח, ומטמא את החדר שכנגד הטומאה בלבד ולא את החדרים שתחתיו ושעליו. 11) שם. 12) ותקרת העליה התחתונה חוצצת בפני הטומאה.

ד. חוֹר[13] גָּדוֹל[14] שֶׁבָּעֲבֵי הַכְּתָלִים שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לַעֲשׂוֹתוֹ לְתַשְׁמִישׁ, וְהוּא הַנִּקְרָא פַּרְדִּסְק, שֶׁהָיְתָה טֻמְאָה מֻנַּחַת בְּתוֹכוֹ וְיֵשׁ עָלָיו[15] דְּלָתוֹת סְגוּרוֹת - הַבַּיִת טָהוֹר[16]. הָיְתָה הַטֻּמְאָה רְצוּצָה בְּקַרְקָעִיתוֹ אוֹ בִּכְתָלָיו אוֹ בְּגַגּוֹ - רוֹאִין אֶת כָּל הַחוֹר כֻּלּוֹ כְּאִלּוּ הוּא אָטוּם[17], וְרוֹאִין[18] מְקוֹם הַטֻּמְאָה: אִם הוּא בַּחֲצִי עֲבִי הַכֹּתֶל שֶׁלְּפָנִים - הַבַּיִת טָמֵא; וְאִם הָיְתָה טֻמְאָה מֵחֲצִי כֹּתֶל וְלַחוּץ - הַבַּיִת טָהוֹר; מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה - הַבַּיִת טָמֵא.

13) תוספתא שם פ"ז הי"א. 14) לא פחות מטפח על טפח ברום טפח. 15) פירוש, אפילו יש עליו (ראה הערה הבאה). 16) הכסף־משנה מגיה: הבית טמא, וכך גירסתנו בתוספתא שם. והטעם, מפני שסוף הטומאה לצאת דרך הדלתות לבית. 17) סתום. 18) דוגמה לטומאה בכתליו: עובי הכותל ששה טפחים, והפרדיסק פתוח לחוץ, ועומקו שלושה, והטומאה בעובי הכותל במרחק שני טפחים מצד הבית, וטפח אחד מחללו של הפרדיסק, אין אנו אומרים שהטומאה מחציו של הכותל ולחוץ, שהרי עוביו במקום זה הוא שלושה טפחים, אלא רואים את החור כאילו הוא אטום. ואם כן, עובי הכותל הוא ששה טפחים, ונמצא שהטומאה המרוחקת לא יותר משני טפחים מן הבית מקומה במחצית הפנימית, והבית טמא.

ה. שְׁנֵי פַּרְדִּסְקִין[19] זֶה בְּצַד זֶה אוֹ זֶה עַל גַּב זֶה[20], וְטֻמְאָה מֻנַּחַת בְּאֶחָד מֵהֶן, וְנִפְתַּח[21] - הוּא וְהַבַּיִת טָמֵא, וַחֲבֵרוֹ טָהוֹר[22]. הָיְתָה טֻמְאָה רְצוּצָה בְּתוֹךְ הַבִּנְיָן - רוֹאִין אֶת הַפַּרְדִּסְקִין כְּאִלּוּ הֵן אֲטוּמִין, וְיִדּוֹן מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה[23].

19) משנה שם פ"ו, ז. 20) ודלתותיהם נעולות. 21) הדלת נפתחה. 22) הדלת הנעולה חוצצת, כשאין דרך הטומאה לצאת שם, כמו שנתבאר כמה פעמים. אבל אם גם דלתו פתוחה נכנסת לו הטומאה, מכיוון שיש בו פותח טפח (ראה למעלה פ"כ ה"ז דין ביב קמור). 23) כמו שביארנו בסוף ההלכה הקודמת.

ו. כְּזַיִת[24] מִן הַמֵּת מֻדְבָּק בְּאַסְקֻפַּת הַבַּיִת מִבַּחוּץ[25] - הַבַּיִת טָהוֹר[26]. הָיָה רָצוּץ תַּחַת הָאַסְקֻפָּה - יִדּוֹן מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה[27]. הָיָה מֻדְבָּק לַמַּשְׁקוֹף[28] - הַבַּיִת טָמֵא[29].

24) שם פי"ב ה"ח. 25) במקום שאין עליו משקוף. 26) כר' יהושע שם, אפילו כשהדלת פתוחה, ואם יש עליו משקוף והדלת פתוחה הבית טמא, מפני שהמשקוף מאהיל על הטומאה ומתחבר עם אוהל הבית, ואם הדלת נעולה טהור אפילו המשקוף מאהיל, מפני שאין דרך הטומאה להכנס, ולכן הדלת חוצצת (תפארת ישראל). 27) כמו במונחת בכותל, מחציה ולפנים - כבפנים, מחציה ולחוץ - כבחוץ. 28) שם. 29) אפילו אם מודבק כחלק שמחוץ לדלת. בזה גם ר' יהושע מודה, מפני שחלקו הפנימי הוא עצמו חלק מאוהל הבית, לכן כולו בטל לגבי הבית. מה־שאין־כן באסקופה, שהיא נמשכת יותר לקרקע מאשר לבית.

ז. כֶּלֶב שֶׁאָכַל[30] בְּשַׂר הַמֵּת וּמֵת[31] בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים[32] וַהֲרֵי הוּא מֻטָּל עַל הָאַסְקֻפָּה - רוֹאִין חֲלַל הַטֻּמְאָה מְגוּפוֹ[33]: אִם הוּא כְּנֶגֶד הַמַּשְׁקוֹף וְלִפְנִים[34] - הַבַּיִת טָמֵא[35], וּמִכְּנֶגֶד הַמַּשְׁקוֹף וְלַחוּץ - הַבַּיִת טָהוֹר[36].

30) שם פי"א מ"ז. 31) אבל אם הוא חי, אינו מטמא אפילו בתוך שלושה ימים, מפני שהטומאה בלועה בגופו (למעלה פ"כ ה"ב, וה"ה). 32) ולא נתעכל עדיין הבשר (ראה למעלה פ"כ ה"ד). 33) המקום בגופו שהטומאה מונחת שם (בפירושו למשנתנו, כותב רבינו: האיצטומכה, פירוש, קיבה). 34) בין שיש בחללו פותח טפח, ובין אין בו. 35) אם יש בחללו פותח טפח, צידו העליון מאהיל על הטומאה ואינו חוצץ, והמשקוף מאהיל עליו, ולפיכך כל הבית כאוהל הטומאה, ואם אין בו פותח טפח, הרי הטומאה רצוצה ובוקעת ועולה לתוך הבית, ומפני שדלת הבית פתוחה מתפשטת הטומאה לכל הבית (ראה תפארת ישראל "קרית ארבע" דיני טומאה רצוצה אות ב). 36) כר' יוסי במשנתנו, לפי פירוש הרע"ב (ראה 'תוספות יום טוב' וסדרי טהרות). [ויש לעיין בדבר, מהו ההבדל בין זה לדין אדם מוטל על האסקופה בפי"ח ה"ב, ולמה מטהר רבינו כשקיבת הכלב בחוץ, אפילו אם מקצת גופו של הכלב מן המשקוף ולפנים?].

ח. הָאִשָּׁה[37] שֶׁמֵּת עֻבָּרָהּ בְּתוֹךְ מֵעֶיהָ, אִם נַעֲשָׂה רֹאשׁ הַנֶּפֶל כְּפִקָּקָה[38] שֶׁל שְׁתִּי - כֵּיוָן שֶׁנִּפְתַּח הָרֶחֶם עַד שֶׁנִּרְאָה הָרֹאשׁ נִטְמָא הַבַּיִת מִפְּנֵי הָעֻבָּר, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא יָצָא.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

37) שם פ"ז, מ"ד. 38) כראש המעוגל של פלך לחוטי האורך (בכורות כב ע"א).

ט. הָאִשָּׁה שֶׁמַּקְשָׁה[39] לֵילֵד וְיָצְאָה מִבַּיִת לְבַיִת וְהִפִּילָה נֵפֶל מֵת בְּבַיִת שֵׁנִי - הַבַּיִת הָרִאשׁוֹן טָמֵא בְּסָפֵק, שֶׁמָּא כְּשֶׁהָיְתָה בּוֹ יָצָא רֹאשׁוֹ שֶׁל נֵפֶל הַזֶּה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁלֹּא הָיָה רֹאשׁ הַנֵּפֶל כְּפִקָּה שֶׁל שְׁתִּי; אֲבָל אִם הֶעְגִּיל רֹאשׁ הַנֵּפֶל כְּפִקָּה - הַבַּיִת הָרִאשׁוֹן טָהוֹר; שֶׁאִלּוּ נִפְתַּח רַחְמָהּ שָׁם, לֹא הָיְתָה יְכוֹלָה לְהַלֵּךְ עַל רַגְלֶיהָ. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה נִטֶּלֶת בַּאֲגַפַּיִם[40] וְהוֹצִיאוּהָ מִבַּיִת לְבַיִת - הַבַּיִת הָרִאשׁוֹן טָמֵא בְּסָפֵק אַף עַל פִּי שֶׁהֶעְגִּיל רֹאשׁ הַנֵּפֶל כְּפִקָּה שֶׁל שְׁתִּי[41].

39) אהלות שם. 40) בידי חברותיה. 41) מאותו הנימוק שאמרנו: שמא הוציא הנפל ראשו בבית ראשון.

י. הָאִשָּׁה שֶׁהִפִּילָה[42] שִׁלְיָא[43] - הַבַּיִת טָמֵא וַדַּאי. חֲזָקָה הוּא שֶׁאֵין שִׁלְיָא בְּלֹא וָלָד.

42) משנה נדה כו, א. 43) כעין שק של עור שהוולד מונח בו.

יא. מִי שֶׁיָּלְדָה[44] שְׁנֵי יְלָדִים, אֶחָד חַי וְאֶחָד מֵת: אִם הַמֵּת יָצָא רִאשׁוֹן - הַחַי טָהוֹר[45], שֶׁהֲרֵי לֹא נָגַע בּוֹ מִשֶּׁיָּצָא לַאֲוִיר הָעוֹלָם[46]; וְאִם הַחַי יָצָא רִאשׁוֹן - הֲרֵי הוּא טָמֵא, שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִגַּע בּוֹ הַמֵּת מִשֶּׁיָּצָא לַאֲוִיר הָעוֹלָם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְגַּלְגֵּל אַחֲרָיו כְּאֶבֶן, שֶׁאֵין בּוֹ רוּחַ חַיִּים כְּדֵי לְהַעֲמִיד עַצְמוֹ[47].

44) שם מ"ה. 45) פירוש, אינו טמא טומאת שבעה ואינו צריך הזאה שלישי ושביעי כנוגע במת, אבל טמא טומאת ערב מפני שנגע באמו שנגעה במת ושהיא טמאה גם כיולדת, שבעה ימים לזכר וארבעה עשר לנקבה. 46) והנגיעה בו בתוך גופה של האשה אינה מטמאה (למעלה פ"כ ה"א). והמדובר כשהוציאו את החי מן הבית לפני שיצא המת. שאם לא כן, נטמא החי טומאת שבעה באוהל המת. 47) כשיצא המת תחילה, אין החי נמשך אחריו, מפני שהוא מתאמץ ומעכב את עצמו מלהתגלגל אחרי המת שיצא, אבל דבר שאין בו רוח חיים מתגלגל מאליו למקום הפתוח (מפירושו של רבינו במשנתנו).

יב. הָאִשָּׁה שֶׁיָּלְדָה[48] וָלָד מֵת, אֲפִלּוּ נֵפֶל קָטָן כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[49] - הֲרֵי הִיא טְמֵאָה טֻמְאַת שִׁבְעָה[50]. מֵת עֲבָרָהּ בְּתוֹךְ מֵעֶיהָ וּפָשְׁטָה הַחַיָּה[51] אֶת יָדָהּ וְנִגְּעָה בּוֹ - הַחַיָּה טְמֵאָה שִׁבְעָה, וְהָאִשָּׁה טְהוֹרָה עַד שֶׁיֵּצֵא הַוָּלָד. וְטֻמְאַת הַחַיָּה מִדִּבְרֵיהֶם, גְּזֵרָה שֶׁמָּא תִּגַּע בּוֹ מִשֶּׁיֵּצֵא לַפְּרוּזְדּוֹר[52]. אֲבָל מִן הַתּוֹרָה אֵין מַגַּע בֵּית הַסְּתָרִים[53] מַגָּע; הוֹאִיל וְהוּא בְּתוֹךְ הַמֵּעַיִם, הַנּוֹגֵעַ בּוֹ טָהוֹר. וְכֵן הַבּוֹלֵעַ[54] טַבַּעַת טְמֵאָה וְחָזַר וּבָלַע אַחֲרֶיהָ טַבַּעַת טְהוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁנָּגְעוּ זוֹ בָּזוֹ בְּוַדַּאי בְּתוֹךְ מֵעָיו - אֵינוֹ מַגָּע, וְהַטְּמֵאָה בְּטֻמְאָתָהּ[55] וּטְהוֹרָה בְּטָהֳרָתָהּ[56].

48) משנה חולין עא, א. 49) למעלה פ"ב ה"א. 50) טומאת מת, וטעונה הזאה שלישי ושביעי, שהרי נגע גופה במת (מובן שהיא טמאה גם כיולדת, ואם הפילה נקבה טמאה ארבעה עשר יום, אבל כאן אנו עוסקים בדיני טומאת מת בלבד, ולפיכך כתב טומאת שבעה). 51) המיילדת. 52) שם עב, א. החלק החיצון של אברי הלידה. 53) מקום מכוסה מטבעו. 54) שם עא, ב. 55) כשתצא מן הגוף. 56) אשריך הלכות טומאת מת, שנכנסת בטומאה ויצאת בטהרה (ראה סיום מסכת כלים).

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת

הִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְזֶהוּ פִּרְטָן: א) דִּין פָּרָה אֲדֻמָּה. ב) דִּין טֻמְאַת מֵי נִדָּה וְטָהֳרָתָן. וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר פרה אדומה בת כמה שנים כשירה, ואם לוקחים עגלה לגדלה, אם היתה זקנה, והמראות שפוסלות בה, ובאי זה מקום, המומים הפוסלים בה, ואם העבודה פוסלת בה, ואי זו עבודה, פרה שנולד בה פיסול, ואם לקחו פרה ומצאו אחרת נאה ממנה, על יד מי נעשית הפרה, וטבולי יום אם כשרים בה.

~ נקודות משיחות קודש ~

בהמשך להלכות טומאת מת, באות הלכות פרה אדומה. על־דרך המבואר במדרשי חז"ל ש"נתכרכמו פניו של משה" שלא ידע במה תהא טהרתו של זה הנטמא בטומאה הכי חמורה — טומאת מת, ולכן נאמרה לו פרשת פרה אדומה, כך גם הרמב"ם הביא הלכות פרה אדומה תיכף לאחר הלכות טומאת מת, מבלי לסיים הלכות אלו כדרכו בכמה מקומות בספרו, בביאור עניינים של תיקון הדעות.

(על־פי 'יין מלכות' ספר טהרה סימן ד
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

א. מִצְוַת פָּרָה[2] אֲדֻמָּה[3] שֶׁתִּהְיֶה בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים[4] אוֹ בַּת אַרְבַּע[5]. וְאִם הָיְתָה זְקֵנָה - כְּשֵׁרָה[6]; אֶלָּא שֶׁאֵין מַמְתִּינִין לָהּ, שֶׁמָּא תַּשְׁחִיר[7] וְתִפָּסֵל. וְאֵין לוֹקְחִין עֶגְלָה וּמְגַדְּלִין אוֹתָהּ[8]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה - וְלֹא עֶגְלָה. לֹא מָצְאוּ אֶלָּא עֶגְלָה - פּוֹסְקִין עָלֶיהָ דָּמִים[9] וְתִהְיֶה אֵצֶל בְּעָלֶיהָ עַד שֶׁתַּגְדִּיל וְתֵעָשֶׂה פָּרָה. וְלוֹקְחִין אוֹתָהּ מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה[10].

2) פרה פ"א מ"א. 3) טמאי מת אינם נטהרים בטבילה במקווה בלבד, אלא צריכים הזאת מים שנתנו עליהם אפר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פרה אדומה, ודיניה מפורשים לקמן. 4) כל זמן שלא הגיעה לגיל זה, נקראת "עגלה" או "עגלת בקר". רבינו בפירושו שם מבאר, שעגל סתם הוא בן שנה, ו"עגלת בקר" היא בת שתים. 5) כחכמים, שם. 6) שם. משמע שאינה נקראת זקינה אלא אם עברו עליה יותר מארבע שנים. ולכאורה זה מנוגד לדבריו בפ"א מהל' מעשה הקרבנות, שפר למעלה מבן שלוש נקרא זקן. וב'משנה למלך' מבאר: פרה אדומה שתחילתה מבת שלוש, נקראת זקינה אחר עבור שנתיים. ז.א. למעלה מבת ארבע, וכן פר שתחילתו מבן שתים, נקרא זקן כשתעבורנה עליו שנתיים. 7) טבען של שערות לשנות את גוונן מבהיר לכהה עם עלות הגיל, ושתי שערות שחורות פוסלות את הפרה. 8) 'ספרי' זוטא. 9) קובעים ומשלמים את מחירה (וכן בבבא־מציעא פ"ה מ"ז: אין פוסקים על הפירות). 10) שקלים פ"ד מ"ב. כל גבר מישראל מגיל עשרים ולמעלה מחוייב לתת מחצית השקל (מטבע עתיק) לצרכי בית־המקדש ובעיקר לקניית קרבנות. השקלים ניתנו לידי הכהנים שהכניסום לחדר (לשכה) בבית־המקדש, ושלוש פעמים בשנה — לפני הפסח, לפני שבועות ולפני סוכות — ממלאים שלוש קופות גדולות מאתם השקלים לצרכים השוטפים. המטבעות שבקופות נקראים "תרומת הלשכה".

ב. זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה[11] 'תְּמִימָה' - תְּמִימַת אַדְמִימוּת[12], לֹא תְּמִימַת קוֹמָה[13]; אֶלָּא אִם הָיְתָה נַנְסָה[14] - כְּשֵׁרָה[15], כִּשְׁאָר הַקֳּדָשִׁים. הָיוּ בָהּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת[16] לְבָנוֹת אוֹ שְׁחוֹרוֹת בְּתוֹךְ גֻּמָּא[17] אַחַת[18], אוֹ בְּתוֹךְ שְׁנֵי כּוֹסוֹת[19] וְהֵן מֻנָּחוֹת זוֹ עַל זוֹ - פְּסוּלָה.

11) במדבר, שם. 12) שכל שערותיה אדומות. ב'ספרי' חוקת, פיסקה קכג, דרשו: תמימה — תמימה באדמות. או (אולי) תמימה במומים (שלא יהיה בה מום)? כשהוא אומר: "אשר אין בה מום" הרי מומים אמורים, הא (אם כן) מה תלמוד־לומר תמימה? שתהא תמימה באדמות. 13) שתהיה קומתה גבוהה. 14) נמוכת קומה. 15) פרה פ"ב, מ"ב. ננסות, מום הוא באדם (בכורו' מה, ב), אבל לא בבהמה. 16) פרה שם מ"ה. 17) שרשי השערות יושבים בשקיעות קטנטנות שבעור, והן נקראות "גומות". 18) [בבבא־בתרא טז, א - אמרו: "כל נימא ונימא בראתי לה גומא בפני עצמה". ואולי שונה עור האדם מעור הבהמה ('תפארת ישראל')]. 19) במס' פרה פ"ב מ"ה, שנינו: "היו בה שתי שערות שחורות או לבנות בתוך גומא אחת פוסלות. רבי יהודה אומר אפילו בתוך כוס אחד, היו בתוך שתי כוסות והן מוכיחות זו את זו — פסולה". ופירש שם רבינו: "וכוס הוא עגול מן הגשם יש בו כלל (הרבה) מן השיעור (צ"ל השיער) בשטח אחד". פירוש, השערות מסודרות על גוף הבהמה כעין תלתלים (הגר"א), והם בולטות ביותר כשהן רטובות. ודעת רבינו שנחלקו רבי יהודה ותנא־קמא בדין שתי שערות יוצאות משתי גומות או יותר ואינן כרוכות זו בזו או מונחות זו על זו. תנא־קמא סובר שאינן פוסלות (וכן אמרו בפירוש בתוספתא פרה פ"ב ה"ב: בתוך שתי גומות — כשירה), ורבי יהודה חולק ואומר שלא רק בגומא אחת אלא אפילו בכוס אחת פסולה, ואפילו אינן מונחות זו על זו. ומה שאמרו במשנה: "היו בתוך שתי כוסות והן מוכיחות זו את זו - פסולה" דברי הכל הוא. ומובן שכן הדין בכוס אחת לדעת תנא־קמא, ומשום רבי יהודה הפוסל בכוס אחת אפילו אינן מוכיחות, נקט שתי כוסות. ורבינו פסק כתנא־קמא, ונקט לשון המשנה, כדרכו במקומות רבים.

ג. הָיוּ בָהּ[20] שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת[21] עִקָּרָן[22] מַאְדִּים וְרֹאשָׁן מַשְׁחִיר, עִקָּרָן מַשְׁחִיר וְרֹאשָׁן מַאְדִּים - הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הָעִקָּר[23]. וְגוֹזֵז בְּמִסְפָּרַיִם[24] אֶת רֹאשָׁן הַמַּשְׁחִיר[25] וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם גִּזָּה בְּקָדָשִׁים[26], שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ לָגֹז[27].

20) שם. 21) בגומא אחת או בשתים ומונחות זו על זו. 22) מקום צמיחתן. 23) כחכמים, שם. 24) תוספתא פרה פ"ב ה"ד. 25) רבינו בפירוש למשנה כותב, שצריך לגזוז, וכל זמן שלא גזז — פסולה. 26) התורה אמרה (דברים טו, יט) "לא תגוז בכור צאנך", והוא־הדין בשאר קדשים הקרבים על המזבח. 27) טעם זה אינו מספיק להתיר גזיזת קדשי מזבח, אבל קדושת פרה אדומה היא כקדושת בדק הבית (דברים שהוקדשו לצרכי תיקונים ושיפוצים בבית־המקדש וכדומה). ורבינו פוסק בהל' מעילה (פי"א הי"ב) שאיסור גזיזתם הוא גזירת חכמים, ולא גזרו בפרה מפני הנימוק האמור כאן.

ד. וְצָרִיךְ שֶׁיִּשָּׁאֵר מִן הַמַּאְדִּים[28] כְּדֵי שֶׁיִּנָּטֵל בְּזוּג[29]; שֶׁכָּל שַׂעֲרָה שֶׁאֵינָהּ נִטֶּלֶת בְּזוּג[30] - הֲרֵי הִיא כְּאִלּוּ אֵינָהּ[31]. לְפִיכָךְ, אִם הָיוּ בָהּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לְבָנוֹת אוֹ שְׁחוֹרוֹת שֶׁאֵינָן נִלְקָטִין בְּזוּג[32] - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה[33].

28) אחרי גזיזת העליון השחור. 29) מספריים. 30) שסכיני המספריים אינן תופסות אותן. 31) [במסכת נידה (נב, ב) מחלוקת חכמים כמה הוא שיעורן של שערות בפרה ובנגעים וכו'. ובגמרא שם אמרו: "הלכה כדברי כולן להחמיר". ודעת רבינו (בפירוש שם), ששיעור ניטלות בזוג הוא הקטן שבכולם, ובהתאם לכך פסק בסוף הלכה זו, ששתי שערות לבנות או שחורות הנקלטות בזוג — פוסלות את הפרה. וכן בהל' טומאת צרעת (פ"ב ה"א) ששיער לבן שניטל בזוג מטמא בבהרת (ראה שם הערה ב). ולכאורה תמוהים דבריו כאן, למה הכשיר אם שיעור המאדים הוא כדי שינטל בזוג, ולא החמיר להצריך כדי לכוף ראשון לעיקרן כדעת רבי ישמעאל שם? ונראה, שדעת רבינו, ששערות הנקלטות בזוג, שם (השין צרויה) שערות עליהן לדברי הכול, ולא אמרו בהן "כאילו אינן", אולם נקבעו שיעורים לכל דבר (מהם הלכה למשה מסיני, ומהם שיעורי חכמים) ולמטה משיעורים הללו אינו מספיק, אבל אין זה אומר שהדבר "כאילו אינו", ולכן בראשון משחיר ועיקרן מאדים, הרי השערות האדומות כשהן לעצמן לא קבעה להן התורה ולא חכמים שיעור מיוחד, שהרי פרה שכל שערותיה קצרות כשירה, אם רק שם שערות עליהן, ומה אנו צריכים כדי להכשירה? הוי אומר, הפסק בין השחורות לבין עור

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הפרה, ולזה מספיקות שערות כל שהן אם שם שערה עליהן (על־פי ה'כסף משנה' בתוספת ביאור)). 32) אף־על־פי שכל ארכן לבן או שחור. 33) משמע ששערות אדומות קצרות משיעור זה — פוסלות.

ה. הָיוּ[34] קַרְנֵיהָ אוֹ טְלָפֶיהָ שְׁחוֹרִים - יָגֹד[35]. גַּלְגַּל הָעַיִן[36] וְהַשִּׁנַּיִם וְהַלָּשׁוֹן - אֵין מַרְאֵיהֶן פּוֹסְלִים בְּפָרָה.

34) שם מ"ב. 35) יחתוך כמו "גודו אילנא" (דניאל ד, יא). בבכורות מד, א - מבואר, שמותר לחתוך את הקליפה החיצונה שעל גבי העצם הנקראת "זכרות הקרן", אבל אם חתך את הזכרות עצמה נעשית בעלת מום ופסולה. 36) פרה, שם.

ו. הָיְתָה בָהּ[37] יַבֶּלֶת וַחֲתָכָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁצָּמַח בִּמְקוֹמָהּ שֵׂעָר אָדֹם - פְּסוּלָה[38].

37) שם. 38) כרבי יהודה. הראב"ד מנמק: לפי שאין עולה בו אדמימות גמורה, אלא הוא שיער לקוי.

ז. כָּל הַמּוּמִין[39] הַפּוֹסְלִין בְּקָדָשִׁים - פּוֹסְלִין בְּפָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוּם. הָיְתָה יוֹצֵא דֹּפֶן[40] אוֹ מְחִיר[41] אוֹ אֶתְנַן[42] אוֹ טְרֵפָה[43] אוֹ שֶׁנִּרְבְּעָה[44] - פְּסוּלָה; שֶׁכָּל הַפּוֹסְלִין אֶת הַקָּדָשִׁים לַמִּזְבֵּחַ - פּוֹסְלִין אֶת הַפָּרָה וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא כְּקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת, הוֹאִיל וּקְרָאָהּ הַכָּתוּב חַטָּאת. וּמֵתֵּר לִקַּח אוֹתָהּ מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[45] וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא רְבָעָהּ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, שֶׁאֵינוֹ מַפְסִיד בְּהֶמְתּוֹ[46]. יְתֵרָה פָּרָה[47] עַל הַקָּדָשִׁים, שֶׁהֶעֱבוֹדָה פּוֹסֶלֶת בָּהּ. שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עֹל, וּבְעֶגְלָה עֲרוּפָה אוֹמֵר: אֲשֶׁר לֹא עֻבַּד בָּהּ אֲשֶׁר לֹא מָשְׁכָה בְּעֹל; מָה עֹל הָאָמוּר בְּעֶגְלָה - עָשָׂה שְׁאָר עֲבוֹדוֹת כְּעֹל, אַף עֹל הָאָמוּר בְּפָרָה - יִפְסֹל בָּהּ שְׁאָר עֲבוֹדוֹת כְּעֹל. אֶלָּא[48] שֶׁהָעֹל פּוֹסֵל בֵּין בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה בֵּין שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה[49], וּשְׁאָר עֲבוֹדוֹת אֵין פּוֹסְלוֹת אֶלָּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה. כֵּיצַד? קָשַׁר עָלֶיהָ הָעֹל, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא חָרַשׁ בָּהּ - פְּסוּלָה; הִכְנִיסָהּ לָדוּשׁ - אֵינָהּ נִפְסֶלֶת עַד שֶׁיְּדוּשׁ בָּהּ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. רָכַב עָלֶיהָ[50], נִשְׁעָן עָלֶיהָ, נִתְלָה בִּזְנָבָהּ[51] וְעָבַר בָּהּ אֶת הַנָּהָר, קִבֵּל עָלֶיהָ אֶת הַמּוֹסֵרָה[52], נָתַן טַלִּיתוֹ עָלֶיהָ, נָתַן עָלֶיהָ כְּסוּת שֶׁל שַׂקִּים - פְּסוּלָה[53]. קְשָׁרָהּ בְּמוֹסֵרָה: אִם הָיְתָה מוֹרֶדֶת[54] וּצְרִיכָה שְׁמִירָה - כְּשֵׁרָה, וְאִם לָאו - פְּסוּלָה; שֶׁכָּל שְׁמִירָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה מַשּׁוּי הוּא. עָשָׂה בָהּ[55] סַנְדָּל שֶׁלֹּא תַּחֲלִיק, פֵּרֵשׁ טַלִּיתוֹ עָלֶיהָ מִפְּנֵי הַזְּבוּבִין - כְּשֵׁרָה. זֶה הַכְּלָל[56]: כֹּל שֶׁהוּא לְצָרְכָּהּ[57] - כְּשֵׁרָה[58]; לְצֹרֶךְ אַחֵר[59] - פְּסוּלָה. נַעֲשֵׂית בָּהּ מְלָאכָה מֵאֵלֶיהָ[60] אוֹ שֶׁעָלָה עָלֶיהָ עֹל מֵאֵלָיו, אִם לִרְצוֹנוֹ - פְּסוּלָה; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר לֹא עֻבַּד בָּהּ, שֶׁאִם עֻבַּד בָּהּ לִרְצוֹנוֹ - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁעֻבַּד בָּהּ[61]. לְפִיכָךְ, אִם שָׁכַן עָלֶיהָ הָעוֹף - כְּשֵׁרָה[62]; עָלָה עָלֶיהָ זָכָר - פְּסוּלָה[63]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהַמְעַבֶּרֶת פְּסוּלָה. הִכְנִיסָהּ[64] לִרְבִקָּה[65] וְדָשָׁה מֵאֵלֶיהָ[66] - כְּשֵׁרָה; הִכְנִיסָהּ כְּדֵי שֶׁתִּינַק וְתָדוּשׁ - פְּסוּלָה[67], שֶׁהֲרֵי עָשָׂה לִרְצוֹנוֹ[68]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

39) שם מ"ג. 40) לא נולדה באופן טבעי דרך הרחם, אלא פתחו את דופן הבהמה בסכין והוציאוה. 41) נתן כלב, ולקח פרה מחירה. 42) זונה שקיבלה פרה בשכרה. 43) טריפות שאינה עושה מום, כגון איברים הפנימיים שניקבו וכדומה (חולין יא ע"א). 44) בא עליה אדם. 45) שם. כחכמים. 46) דמי פרה אדומה מרובים, ואם יוודע שרבעה - לא יקנוה. 47) תוספתא פרה פ"ב. גמרא סוטה מו, א. 48) כלומר, קיים הבדל בין עול ובין עבודות אחרות. 49) שנתן עליה את העול, אבל לא עשה בה כל עבודה שהיא, כמבואר למטה. 50) משנה, פרה פ"ב, ג. 51) הוא־הדין בנתלה בחלק גוף אחר. 52) החבל הקשור בראש הבהמה נקרא "מוסירה" וקשירתו אינה פוסלת, אבל אם קיפל את החלק התלוי באויר והניחו על הפרה - הרי זה משא ונפסלה. 53) כשהתכוון לשם משא, אבל בנתינה בלבד ובלי כוונה - רק עול פוסל ('תפארת ישראל'). 54) ואפשר שתברח (שבת נב, א). 55) צ"ל: לה. 56) שם. 57) לצורך הפרה בלבד, ולא לצורך האדם כלל. 58) אפילו משא כבד. 59) אף־על־פי שהדבר הוא גם לצרכה (בבא־מציעא ל, א). 60) שם. 61) שם, ל, ב: כתיב עבד (עין קמוצה) וקרינן (אנו קוראים) עובד (עין שרוקה), בעינן (צריכים) עובד דומיא (בדומה) דעבד. 62) שזה שלא ברצון הבעלים. 63) אפילו שלא בידיעתו, מפני שרצוי הדבר לבעליה, כדי שתלד. אמנם, כשאנו פוסלים את הפרה לא נוח לו, שהרי יצא שכרו בהפסדו פי כמה, אבל אם נכשירה ירויח דמי העגל וירצה בכך, ולפיכך אין להכשירה. 64) שם. 65) צמד פרות קשורות יחד, ודשות בפרסותיהן את שיבלי התבואה. 66) והוא לא נתכוון לדישה כלל. 67) בפסחים כו, א. וכן בבבא־מציעא ל, א - מובא דין זה בעגלה ערופה, אולם בתוספתא פרה פ"ב ה"ב נאמר בפרה. 68) ואף־על־פי שהתכוון גם לצורך הפרה.

ח. פָּרָה[69] שֶׁנּוֹלַד בָּהּ פִּסּוּל - תִּפָּדֶה[70]. וְכֵן אִם מֵתָה - תִּפָּדֶה מִפְּנֵי עוֹרָהּ[71], אֲבָל לֹא לְהַאֲכִיל בְּשָׂרָהּ לְכֶלָבִים[72].

69) ברייתא, שבועות יא, ב. 70) קדשים העומדים להקרב על המזבח אין להם פדיון, אבל פרה אדומה שקדושתה קלה כקדושת בדק הבית — יש לה פדיון. 71) שם. 72) שאין פודים את הקדשים כדי להאכילם לכלבים. בבכורות טו, א - דרשו זה מן הכתוב בדין קדשים שהוממו ונפדו (דברים יב, טו): "ואכלת" — ולא לכלביך (ראה 'תוספות' שבועות יא, ב, ד"ה משום). (אף־על־פי שרבינו פסק בפ"ה מהל' ערכין, שקדשי בדק הבית צריכים העמדה והערכה, ככתוב בתורה (ויקרא כז, יב): "והעמיד את הבהמה לפני הכהן... והעריך", ואי אפשר להעמיד בהמה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מתה – פרה אדומה "לב בית־דין מתנה עליהן" (שבועות, שם) פירוש, בית־דין הקונה אותה מקדיש אותה על תנאי שאם לא יצטרכו לה – תצא לחולין).

ט. נִשְׁחֲטָה[73] לְשֵׁם חֻלִּין[74] - תִּפָּדֶה וְאֵינָהּ מְכַפֶּרֶת[75]. נִשְׁחֲטָה עַל גַּב מַעֲרַכְתָּהּ[76] - אֵין לָהּ פִּדְיוֹן[77] עוֹלְמִית.

73) שבועות, שם. 74) בברייתא, נאמר סתם: "נשחטה תפדה". ומפרש רבינו שנשחטה לשם חולין, ולא חילק רבינו בין נשחטה במקומה (על גבי מערכתה) או שלא במקומה, מכיוון שנשחטה לשם חולין מותר לפדותה. (בגמרא שם, אמרו הטעם, מפני שלב בית־דין מתנה עליה בשעה שמקדישים אותה, שאם תיפסל תצא לחולין, ופירשו ב'תוספות' שם ד"ה אי הכי, שעל־ידי תנאי בית־דין זה, דינה כבעל מום מעיקרו (שקדם מומה להקדישה) שהכול מודים שאינה צריכה העמדה והערכה). 75) כלומר, אינה ראויה להזאת אפרה, וצריכים להביא פרה אחרת. מצאנו לשון כפרה בפרה אדומה, במסכת מועד קטן כח, א. 76) המקום המזומן לשחיטת פרה ושריפתה (ראה לקמן פ"ג ה"א). 77) כשנשחטה בהכשר מלא, גנאי הדבר להוציאה לחולין (רש"י שם). ומדובר כשאין בה פיסול, אבל אם נפסלה – תיפדה אפילו אם נשחטה במקומה. (למעלה בה"ח סתם רבינו ולא חילק בין במקומה ובין שלא במקומה). (ה'חזון איש' פירש בדרך אחרת, אולם פירושו נראה דוחק).

י. לָקְחוּ[78] פָּרָה וּמָצְאוּ אַחֶרֶת נָאָה מִמֶּנָּה - הֲרֵי זוֹ תִּפָּדֶה שֶׁלֹּא בְּמוּם.

78) שם.

יא. אַף כֹּהֵן הֶדְיוֹט[79] כָּשֵׁר לִשְׂרֵפַת הַפָּרָה[80]; שֶׁנֶּאֱמַר: וּנְתַתֶּם אֹתָהּ אֶל אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן, וַעֲדַיִן אַהֲרֹן הָיָה קַיָּם. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה[81] לָמְדוּ: זוֹ נַעֲשֵׂית בְּאֶלְעָזָר, וּשְׁאָר כָּל הַפָּרוֹת - בֵּין בְּכֹהֵן גָּדוֹל בֵּין בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט.

79) כהן מן השורה. 80) שנינו (פרה פ"ד מ"א): "ושלא בכהן גדול – פסולה, ורבי יהודה מכשיר". אמנם דרכו של רבינו לפסוק כתנא־קמא, אולם כאן לא פסק כמותו מפני שב'ספרי' (חוקת קכג) אמרו: "זאת (פרה שנעשתה בימי משה) נעשית באלעזר (בן אהרן, שהיה אז סגנו של כהן גדול) ושאר כל הפרות בכהן גדול, דברי רבי מאיר. רבי יוסי ורבי יהודה ורבי שמעון ורבי אליעזר בן יעקב אומרים: זאת נעשית באלעזר, ושאר כל הפרות בין בכהן גדול בין בכהן הדיוט". ומכאן למד רבינו שהתנא־קמא במסכת פרה הוא רבי מאיר, וחולקים עליו ארבעת חבריו, ופסק כרבים (כסף־משנה). 81) איש מפי איש עד משה רבינו.

יב. וְהָעוֹשֶׂה אוֹתָהּ[82] לוֹבֵשׁ אַרְבָּעָה כֵּלִים[83] שֶׁל כֹּהֵן הֶדְיוֹט, בֵּין שֶׁעֲשָׂאָהּ כֹּהֵן הֶדְיוֹט בֵּין שֶׁעֲשָׂאָהּ כֹּהֵן גָּדוֹל[84].

82) פרה, שם. 83) ארבעה בגדי לבן שכהן הדיוט לובש בשעת עבודתו במקדש. 84) שבעבודות אחרות לובש שמונה בגדים. ב'ספרי' חוקת, פיסקה קכג - למדו זה מ'גזירה־שוה' (אחת המידות שהתורה נדרשת בהן). מלשונו משמע, שכהן גדול עושה אותה באותם הבגדים שכהן הדיוט עושה, וכן שנינו בתוספתא שם פ"ד ה"ד, ואף־על־פי שבעבודות אחרות אבנטו של כהן גדול אינו דומה לאבנטו של כהן הדיוט. וכן כתב רבינו בפ"ח מהל' כלי המקדש ה"ג, שבעשיית פרה לובש כהן גדול אבנט של כהן הדיוט (ראה משנה־למלך כאן).

יג. כָּל הָעוֹסְקִין[85] בַּפָּרָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף שֶׁהָיוּ טְבוּלֵי יוֹם[86] - כְּשֵׁרִים לְמַעֲשֵׂה הַפָּרָה וּלְקַדֵּשׁ[87] וּלְהַזּוֹת מֵאֶפְרָהּ, וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הֶעֱרִיב שִׁמְשָׁן. שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר בְּכָל הַפָּרָשָׁה 'אִישׁ טָהוֹר' - הוּא הַטָּהוֹר לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי[88]; אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר לִתְרוּמָה עַד שֶׁיַּעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר לְפָרָה.

85) ביומא מג, ב - למדו מן הכתוב (במדבר יט, יט): "והזה הטהור על הטמא", שטבול יום כשר בפרה. 86) טמא שטבל נקרא "טבול יום" כל זמן שלא שקעה השמש אחר טבילתו. 87) לתת את אפר הפרה על המים. 88) בכלים פ"א מ"ה שנינו: טבול יום אסור בקודש ובתרומה, ומותר במעשר (שני).

יד. הַצְּדוֹקִין[89] הָיוּ אוֹמְרִים, שֶׁאֵין מַעֲשֵׂה הַפָּרָה כָּשֵׁר אֶלָּא בִּמְעֹרְבֵי שֶׁמֶשׁ. לְפִיכָךְ הָיוּ בֵּית דִּין בְּבֵית שֵׁנִי מְטַמְּאִין אֶת הַכֹּהֵן[90] הַשּׂוֹרֵף אֶת הַפָּרָה בְּשֶׁרֶץ[91] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְטוֹבֵל וְאַחַר כָּךְ עוֹסֵק בָּהּ, כְּדֵי לְבַטֵּל דִּבְרֵי אֵלּוּ הַזְּדִים שֶׁמּוֹרִים מֵהָעוֹלֶה עַל רוּחָם, לֹא מִן הַקַּבָּלָה. וְכֵן כָּל הַכֵּלִים שֶׁמַּכְנִיסִין לְתוֹכָם אֵפֶר הַפָּרָה - כֻּלָּם טְבוּלֵי יוֹם[92].

89) כת דתית בימי בית שני, שכפרה בתורה שבעל־פה. 90) פרה פ"ג מ"ז. 91) (בתוספתא שם ה"ד שטימאוהו ע"י סמיכת ידים עליו. ורבינו לשיטתו בהלכה הבאה גבי שפופרת, שפסק כרבי יהושע שהקפידו שיהיה טבול יום דאורייתא (ראה הערה שם), והתוספתא היא לפי שיטת רבי אליעזר. ואולי לא היתה שם אפשרות לטמא את הכהן בשרץ, שהרי המעשה היה בזמן שגברה יד הצדוקים, והכהן הגדול היה מחבריהם, ומובן שלא יתנו להכניס שרץ לחדרו של הכהן, אבל אי אפשר היה לו לכהן זה להשמר מנגיעת ידי אחד מהפרושים. ראה 'תוספות יום־טוב' שם ד"ה ומטמאים). 92) דין זה למד רבינו מדין שפופרת של קנה, במשנה, פרה פ"ה, מ"ד (ראה הלכה הבאה).

טו. הַחוֹתֵךְ[93] שְׁפוֹפֶרֶת שֶׁל קָנֶה[94] לְהַנִּיחַ בָּהּ אֵפֶר חַטָּאת - יְטַמֵּא אוֹתָהּ וְיִטְבְּלֶנָּה וְאַחַר כָּךְ יַנִּיחַ בָּהּ. וְהַחוֹתְכָהּ וְהַמַּטְבִּילָהּ טָעוּן טְבִילָה[95], מִפְּנֵי שֶׁעֲשָׂאוּהָ כִּטְמֵאָה מֵת בַּשְּׁבִיעִי שֶׁלּוֹ. וּלְפִיכָךְ[96] אֵינָהּ צְרִיכָה הַזָּאָה שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי, אֶלָּא מְטַמְּאָהּ[97] כְּדֵי לְהַרְאוֹת לַצְּדוֹקִין וּמַטְבִּילָהּ וְנוֹתֵן בָּהּ[98].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

93) אפילו אם הוא טהור למעשה פרה. 94) שנינו (פרה פ"ה מ"ד): "שפופרת שחתכה לחטאת (סתם "חטאת" בכל מסכת זו משמעותה פרה אדומה, על־פי הכתוב (במדבר יט, ט): חטאת היא), רבי אליעזר אומר יטביל מיד, רבי יהושע אומר יטמא ויטביל". פירוש הדברים: אמרנו (בהלכה הקודמת), שהפרה נעשית בכלים שהם טבולי יום, ומפני שחכמים גזרו על הכלים הנגמרים בטהרה שיהיו טמאים לקודש ולפרה (משנה, חגיגה כ, ב) אומר רבי אליעזר שאין צורך לטמא את השפופרת שנגמרה בטהרה (כשטהור הוציא ממנה את התוך הרך ונעשתה כלי) ולהטבילה כדי שתהיה טבולת יום, אלא מטבילה מיד, שהרי היא טמאה לפרה כטומאת מת ביום שביעי שלו (חגיגה כג, א), ולפיכך יש כבר פרסום עובדתי לדעת הפרושים שטבול יום טהור לפרה. ורבי יהושע סובר, מכיוון שאין הצדוקים מודים בגזירות חכמים, אין כאן קביעת הלכה למעשה כחכמים, שהרי גם לדעת הצדוקים מותר להשתמש בכלי זה. ועוד, שהרי גם לדעת הפרושים אינה צריכה הערב שמש לקודש אלא לפרה בלבד, ואין כאן הוכחה שטבול יום הפסול לקודש כשר לפרה, ולכן מטמאים את השפופרת טומאה דאורייתא ומטבילים אותה ומשתמשים בה בניגוד לדעת הצדוקים. ופסק רבינו כרבי יהושע. 95) שם. מעלה יתירה בפרה שאינה בקודש. 96) מפני שטומאה כיום שביעי של טמא מת, ולא כסתם טמא מת, שטעון הזאה שלישי ושביעי. 97) טומאה דאורייתא, כמו שביארנו. 98) אפר פרה לפני שקיעת החמה.

~ שבת קודש כ"ז מרחשון ~

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר שמעלות והרחקות יתרות עשו בטהרת פרה אדומה ומה הן.

א. מַעֲלוֹת יְתֵרוֹת עָשׂוּ בְּטָהֳרַת פָּרָה אֲדֻמָּה וְהַרְחָקוֹת גְּדוֹלוֹת הִרְחִיקוּ מִטֻּמְאַת הַמֵּת בְּכָל מַעֲשֶׂיהָ; מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּשֵׁרָה בִּטְבוּלֵי יוֹם, חָשׁוּ שֶׁמָּא יָבוֹאוּ לְזַלְזֵל בָּהּ. וּמִפְּנֵי זֶה, כְּשֶׁמַּפְרִישִׁין הַכֹּהֵן הַשּׁוֹרֵף אוֹתָהּ - מַפְרִישִׁין אוֹתוֹ לְלִשְׁכָּה מוּכָנֶת בָּעֲזָרָה[2]. וּבֵית אֶבֶן הָיְתָה נִקְרֵאת, מִפְּנֵי שֶׁכָּל כֵּלֶיהָ כְּלֵי אֲבָנִים שֶׁאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה. וּבִכְלֵי הָאֶבֶן הָיָה מִשְׁתַּמֵּשׁ כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַהַפְרָשָׁה. וְלֹא הָיוּ נוֹגְעִין בּוֹ אֶחָיו הַכֹּהֲנִים, כְּדֵי לְהַרְבּוֹת בְּטָהֳרָתוֹ.

2) במשנה שם כתוב: "שעל פני הבירה" ורבי יוחנן (ביומא שם) אומר שבירה הוא מקום בהר הבית ולמה כותב רבינו כאן ללשכה מוכנת בעזרה? ונראה, שהלשכות שלא נתקדשו בקדושת המקדש, אף על פי שהן בשטח העזרה, בכלל "בירה" הן, ולשכה זו לא נתקדשה.

ב. שִׁבְעַת יָמִים קֹדֶם שְׂרֵפַת הַפָּרָה מַפְרִישִׁין כֹּהֵן הַשּׁוֹרֵף אוֹתָהּ מִבֵּיתוֹ, כְּשֵׁם שֶׁמַּפְרִישִׁין כֹּהֵן גָּדוֹל לַעֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים. וְדָבָר זֶה קַבָּלָה מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ[3]. וְכֵן מַפְרִישִׁין אוֹתוֹ מֵאִשְׁתּוֹ, שֶׁמָּא תִּמָּצֵא נִדָּה וְיִהְיֶה טָמֵא שִׁבְעַת יָמִים[4].

3) במסכת יומא ב, א. דרשו מצות הפרשה מן המקרא. ודעת רבינו, שאין זאת דרשה גמורה אלא הדין מקובל ממשה רבינו והסמיכוהו על המקרא. 4) "בועל נידה - כנידה".

ג. הַלִּשְׁכָּה שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב בָּהּ כָּל שִׁבְעָה צְפוֹנִית מִזְּרָחִית הָיְתָה, כְּדֵי לְהַזְכִּירוֹ שֶׁהִיא כַּחַטָּאת הַנִּשְׁחֶטֶת בַּצָּפוֹן אַף עַל פִּי שֶׁהִיא נִשְׁחֶטֶת בַּחוּץ[5].

5) חוץ לבית המקדש.

ד. כָּל יוֹם וָיוֹם[6] מִשִּׁבְעַת יְמֵי הַהַפְרָשָׁה מַזִּין עָלָיו מֵי חַטָּאת, שֶׁמָּא נִטְמָא לְמֵת וְהוּא לֹא יָדַע. חוּץ מִיּוֹם רְבִיעִי לַהַפְרָשָׁה, שֶׁאֵין צָרִיךְ הַזָּאָה; לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִהְיֶה לֹא שְׁלִישִׁי לְטֻמְאָתוֹ[7] וְלֹא שְׁבִיעִי[8], שֶׁאֵין הַזָּאָה בַּשְּׁבִיעִי עוֹלָה מִשּׁוּם הַזָּאַת שְׁבִיעִי עַד שֶׁיַּזֶּה בַּשְּׁלִישִׁי מִלְּפָנֶיהָ. וּמִן הַדִּין הָיָה, שֶׁאֵין צָרִיךְ הַזָּאָה אֶלָּא בִּשְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי[9] לַהַפְרָשָׁה בִּלְבַד; וְזֶה שֶׁמַּזִּין יוֹם אַחַר יוֹם, מַעֲלָה יְתֵרָה עָשׂוּ בַּפָּרָה[10].

6) פרה פרק ג משנה א. מי שנטמא במת צריך הזאת מי פרה אדומה ביום השלישי לטומאתו וביום השביעי. וזה צריך הזאה בכל יום שמא הוא שלישי או שביעי. 7) שהרי לא נטמא בהיותו בלשכה בשמירה קפדנית. 8) אמנם אפשר הדבר, שרביעי להפרשה יהיה שביעי לטומאה, כגון שהופרש ביום רביעי לטומאה, אבל לעניין הזאה אין דינו כשביעי מפני שלא קיבל הזאת יום שלישי לטומאתו, כמו שמבאר רבינו. 9) ככל טמא מת שלא הקפידה תורה אלא על הזאת שביעי שתהיה ארבעה ימים אחר ההזאה הראשונה, אבל הזאה ראשונה שנתאחרה אין בכך כלום. 10) שם. והחמירו בה יותר מבעבודת יום הכיפורים, שאין מזים עליו אלא שלישי ושביעי בלבד.

ה. בָּרְבִיעִי בַּשַּׁבָּת הָיוּ מַפְרִישִׁין אוֹתוֹ, כְּדֵי שֶׁיָּחוּל רְבִיעִי שֶׁלּוֹ לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת; שֶׁהַהַזָּיָה אֵינָהּ דּוֹחָה שַׁבָּת, וְהָרְבִיעִי אֵין צָרִיךְ הַזָּיָה[11].

11) כמבואר בהלכה הקודמת, ואם יפרישו אותו ביום אחר נפסיד שני ימי הזאה.

ו. בְּכָל יוֹם וָיוֹם מִימֵי הַהַפְרָשָׁה שֶׁמַּזִּין עָלָיו בָּהֵן מַזִּין מֵאֵפֶר פָּרָה מִן הַפָּרוֹת שֶׁנִּשְׂרְפוּ כְּבָר[12]; וְאִם לֹא הָיָה שָׁם אֶלָּא אֵפֶר פָּרָה אַחַת בִּלְבַד - מַזִּין מִמֶּנּוּ עָלָיו כָּל הַשִּׁשָּׁה[13].

12) מימות משה ואילך, שליש מאפר כל פרה שנשרפה היה שמור בבית המקדש בחיל (שם משנה י"א). 13) כל ששת הימים. במשנה אמרו: "ומזין עליו וכו' מכל חטאות שהיו שם", ומפרש שם רבינו שכל יום היו מזים עליו אפר פרה אחרת, ויש מפרשים שכל יום ויום היו מזים מכל החטאות. ורבינו כאן - לשיטתו בפירושו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ז. כְּשֶׁמַּזִּין עָלָיו בִּימֵי הַהַפְרָשָׁה, אֵין מַזֶּה עָלָיו אֶלָּא אָדָם שֶׁלֹּא נִטְמָא בְּמֵת מֵעוֹלָם, שֶׁהַמַּזֶּה צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה טָהוֹר. וְאִם תֹּאמַר: יַזֶּה עָלָיו אִישׁ שֶׁנִּטְמָא וְהֵזָּה עָלָיו? שֶׁמָּא זֶה שֶׁהִזָּה עָלָיו לֹא הָיָה טָהוֹר[14] מִטֻּמְאַת מֵת. וְכֵן הַכֵּלִים שֶׁמְּמַלְּאִין בָּהֶן וּמְקַדְּשִׁין לְהַזּוֹת עַל הַכֹּהֵן הַשּׂוֹרֵף - כֻּלָּם כְּלֵי אֲבָנִים הָיוּ שֶׁאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה. וְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים מַעֲלוֹת יְתֵרוֹת הֵן שֶׁעָשׂוּ בָּהּ. וְכֵיצַד יִמָּצֵא אִישׁ שֶׁלֹּא נִטְמָא בְּמֵת מֵעוֹלָם? חֲצֵרוֹת הָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם בְּנוּיוֹת עַל גַּבֵּי הַסֶּלַע, וְתַחְתֵּיהֶן חָלוּל, מִפְּנֵי קֶבֶר הַתְּהוֹם[15]. וּמְבִיאִין הָיוּ נָשִׁים עֲבָרוֹת וְיוֹלְדוֹת שָׁם וּמְגַדְּלוֹת שָׁם אֶת בְּנֵיהֶם[16]. וּכְשֶׁיִּרְצוּ לְהַזּוֹת עַל הַכֹּהֵן הַשּׂוֹרֵף, מְבִיאִין שְׂוָרִים, מִפְּנֵי שֶׁכְּרֵסֵיהֶן נְפוּחוֹת[17], וּמַנִּיחִים עַל גַּבֵּיהֶן דְּלָתוֹת[18], וְיוֹשְׁבִין הַתִּינוֹקוֹת עַל גַּבֵּי הַדְּלָתוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הָאֹהֶל[19] מַבְדִּיל בֵּינָם לְבֵין הָאָרֶץ, מִפְּנֵי קֶבֶר הַתְּהוֹם, וְכוֹסוֹת שֶׁל אֶבֶן בִּידָם וְהוֹלְכִין לַשִּׁילוֹחַ[20]. הִגִּיעוּ לַשִּׁילוֹחַ, יוֹרְדִין שָׁם וּמְמַלְּאִין[21]. שֶׁאֵין לָחוּשׁ שָׁם מִפְּנֵי קֶבֶר הַתְּהוֹם, שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לִקְבֹּר בִּגְבָהֲרוֹת. וְעוֹלִין וְיוֹשְׁבִין עַל גַּבֵּי הַדְּלָתוֹת וְהוֹלְכִין עַד שֶׁמַּגִּיעִין לְהַר הַבַּיִת. הִגִּיעוּ לְהַר הַבַּיִת, יוֹרְדִין וּמְהַלְּכִין עַל רַגְלֵיהֶן. מִפְּנֵי שֶׁכָּל הַר הַבַּיִת וְהָעֲזָרוֹת - תַּחְתֵּיהֶן הָיָה חָלוּל, מִפְּנֵי קֶבֶר הַתְּהוֹם. וּמְהַלְּכִין עַד פֶּתַח הָעֲזָרָה[22]. וּבְפֶתַח הָעֲזָרָה הָיָה קַלָּל שֶׁל אֵפֶר, נוֹטְלִין הָאֵפֶר וְנוֹתְנִין בַּמַּיִם שֶׁבַּכּוֹסוֹת וּמַזִּין עַל הַכֹּהֵן הַשּׂוֹרֵף. וּמַטְבִּילִין הָיוּ הַתִּינוֹקוֹת שֶׁמְּמַלְּאִין וּמְקַדְּשִׁין וּמַזִּין עַל הַשּׂוֹרֵף, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן טְהוֹרִין מִטֻּמְאַת הַמֵּת, שֶׁמָּא נִטְמְאוּ בְּטֻמְאָה אַחֶרֶת.

14) והתורה אמרה (במדבר יט, יט): והזה הטהור על הטמא. 15) שמא יש קבר בעומק רב עד התהום ואי אפשר להגיע שם ולבדוק, וקבר שעפר על גביו אפילו אלף אמה אינו חוצץ בפני הטומאה והיא בוקעת ועולה ומטמאה כל מה שכנגדה, ואם יש למעלה מן הקבר מקום חלול טפח על טפח בגובה טפח הוא מפסיק ואין הטומאה עוברת. 16) בתוספתא שם פרק ג הלכה ב: "עד שיהיו בני שמונה", ולא יותר מזה. ופירש בברטנורא הטעם, כדי שלא יראו קרי. 17) רחבות ויפסיקו בין התינוקות היושבים על גביהם ובין הטומאה הנמצאת במקומות שעליהם לעבור. 18) שחוצצות בפני הטומאה. 19) הדלתות נעשות אוהל, שהרי הן מאהילות על הנמצא תחתיהן. 20) נהר שוטף קרוב לירושלים. 21) בסוף הלכה זו כותב רבינו, שהתינוקות מקדשים, ולכאורה זה נוגד את דבריו לקמן בפרק ו הלכה ב: "הכול כשרים למלאות המים חוץ מחרש שוטה וקטן, והכול כשרים לקדש חוץ מחרש שוטה וקטן". בתוספות יום טוב עמד על סתירה זו במשנתנו וביאר מפני שכל ההזאה על הכהן העושה את הפרה היא מחמת חשש טומאה ומגזירת חכמים, לכן התירו מילוי וגם קידוש על ידי קטן. 22) עזרת נשים הסמוכה לחיל ששם שמור אפר הפרות.

ח. תִּינוֹק שֶׁטָּבַל לְמַלֹּאת וּלְהַזּוֹת - לֹא יְמַלֵּא בְּכֵלָיו תִּינוֹק אַחֵר, אַף עַל פִּי שֶׁטָּבַל. וְתִינוֹק שֶׁטָּבַל לְהַזּוֹת עַל כֹּהֵן זֶה - אֵינוֹ מַזֶּה עַל כֹּהֵן אַחֵר, עַד שֶׁיִּטְבֹּל לְשֵׁם מַעֲשֶׂה זֶה הַכֹּהֵן. וְכֵן כֵּלִים שֶׁטְּהֵרוּם לְחַטָּאת זוֹ וּכְלֵי אָדָם שֶׁטְּהֵרוּם לְחַטָּאת זוֹ - לֹא יִתְעַסֵּק בָּהֶם בְּפָרָה אַחֶרֶת עַד שֶׁיִּטְבְּלוּ לִשְׁמָהּ. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ מַעֲלוֹת יְתֵרוֹת בַּפָּרָה.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר באי זה מקום שורפים הפרה וכיצד שורפים אותה, האזוב והארז ושני התולעת אם מעכבים זה את זה, לשלשה חלקים היו חולקים אפר הפרה ומי מתקדש בכל חלק, כמה פרות נעשו משנצטוו במצוה זו ומי עשאם.

א. אֵין שׂוֹרְפִין אֶת הַפָּרָה אֶלָּא חוּץ לְהַר הַבַּיִת[2], שֶׁנֶּאֱמַר: וְהוֹצִיא אֹתָהּ אֶל מִחוּץ לַמַّחֲנֶה. וּבְהַר הַמִּשְׁחָה[3] הָיוּ שׂוֹרְפִין אוֹתָהּ. וְכֶבֶשׁ[4] הָיוּ עוֹשִׂין מֵהַר הַבַּיִת לְהַר הַמִּשְׁחָה, וְתַחְתָּיו בָּנוּי כִּפִּין כִּפִּין[5], וְכִפָּה עַל כָּל שְׁתֵּי כִּפִּין[6], כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ שְׁתֵּי רַגְלֵי הַכִּפָּה עַל גַּג[7] שְׁתֵּי כִּפִּין שֶׁתַּחְתֶּיהָ, כְּדֵי שֶׁתְּהֵיֶה תַּחַת הַכֹּל חָלוּל, מִפְּנֵי קֶבֶר הַתְּהוֹם[8]. אַף מְקוֹם שְׂרֵפָתָהּ וּמְקוֹם הַטְּבִילָה שֶׁהָיוּ בְּהַר הַמִּשְׁחָה - תַּחְתֵּיהֶן חָלוּל, מִפְּנֵי קֶבֶר הַתְّהוֹם. וְהַפָּרָה וְהַשּׂוֹרֵף וְכָל הַמְסַעֲדִין בִּשְׂרֵפָתָהּ יוֹצְאִין מֵהַר הַבַּיִת לְהַר הַמִּשְׁחָה עַל גַּבֵּי כֶּבֶשׁ זֶה.

2) מפני שבהר הבית היה מקום שריפת קדשים שנפסלו (רבינו פ"ז מהלכות מעשה הקרבנות ה"ד), כתב כאן "חוץ להר הבית". כלומר, לא במקום השריפה שבהר הבית אלא במקום השריפה שמחוץ לחומת ירושלים (יומא סח, ב, וזבחים קה, ב). ורבינו עצמו מסיים כאן: ובהר המשחה (שהוא מחוץ לחומה) היו שורפים אותה (ובזה מסולקת תמיהת החזון־איש על רבינו, הלא פרה נשרפת חוץ לחומת ירושלים, ולמה כתב חוץ להר הבית?). 3) למזרח ירושלים. 4) כעין גשר. 5) קשתות. 6) שתי שורות עשו, אחת על גבי חבירתה, וכל כיפה עליונה עמדה על שתי כיפות של השורה התחתונה. 7) שלא כנגד הרגל. 8) כמבואר בפרק ב ה"ז גבי חצירות.

ב. כֵּיצַד[9] שׂוֹרְפִין אוֹתָהּ? זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ מַקְדִּימִין בְּרַגְלֵיהֶן לְהַר הַמִּשְׁחָה. וּבֵית טְבִילָה הָיָה שָׁם. וְכֹהֵן וְהַמְסַעֲדִין בִּשְׂרֵפָתָהּ וְהַפָּרָה יוֹצְאִין עַל הַכֶּבֶשׁ וּבָאִין לְהַר הַמִּשְׁחָה. וּמְטַמְּאִין אֶת הַכֹּהֵן[10], וְסוֹמְכִין[11] הַזְּקֵנִים אֶת יְדֵיהֶם עַל הַכֹּהֵן[12] וְאוֹמְרִים לוֹ: טְבֹל אַחַת. וְאִם הָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל, אוֹמְרִים לוֹ: אִישִׁי[13] כֹּהֵן גָּדוֹל, טְבֹל אַחַת. יָרַד וְטָבַל, וְעָלָה וְנִסְתַּפֵּג. וְעֵצִים מְסֻדָּרִים הָיוּ שָׁם: אֲרָזִים, אַלּוֹנִים וּבְרוֹשִׁים, וַעֲצֵי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תְּאֵנָה חֲלָקָה[14]. וְעוֹשִׂין מַעֲרָכָה כְּמִין מִגְדָּל[15], וּמְפַתְּחִין בָּהּ חַלּוֹנוֹת[16], כְּדֵי שֶׁתְּהֵיֶה הָאוּר מְלַבֶּבֶת[17] בָּהֶן. וּמַרְאֵה[18] הַמַּעֲרָכָה בְּמַעֲרָב. וְכוֹפְתִין אֶת הַפָּרָה בְּחֶבֶל שֶׁל מָגָג[19], וְנוֹתְנִין אוֹתָהּ עַל גַּבֵּי הַמַּעֲרָכָה, רֹאשָׁהּ לְדָרוֹם וּפָנֶיהָ לְמַעֲרָב. הַכֹּהֵן עוֹמֵד בְּמִזְרָח וּפָנָיו לְמַעֲרָב. שׁוֹחֵט בִּימִינוֹ וּמְקַבֵּל הַדָּם בִּשְׂמֹאלוֹ[20]. וּמַזֶּה בְּאֶצְבָּעוֹ הַיְמָנִית מִן הַדָּם שֶׁבְּכַפּוֹ הַשְּׂמָאלִית שֶׁבַע פְּעָמִים כְּנֶגֶד בֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים, עַל כָּל הַזָּאָה טְבִילַת אֶצְבַּע בַּדָּם. וּשְׁיָרֵי הַדָּם שֶׁבָּאֶצְבַּע פְּסוּלִים לְהַזָּיָה, לְפִיכָךְ עַל כָּל הַזָּאָה מְקַנֵּחַ אֶצְבָּעוֹ בְּגוּפָהּ שֶׁל פָּרָה[21]. גָּמַר מִלְּהַזּוֹת, מְקַנֵּחַ אֶת יָדָיו[22] בְּגוּפָהּ שֶׁל פָּרָה וְיוֹרֵד מִן הַמַּעֲרָכָה. וְהִצִּית אֶת הָאֵשׁ בְּעֵצִים קְטַנִּים וְהִכְנִיסָן תַּחַת עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה וְהִתְחִיל הָאֵשׁ בָּהּ, וְהַכֹּהֵן עוֹמֵד בְּרָחוֹק וּמְשַׁמֵּר לָהּ עַד שֶׁיִּצַּת הָאוּר בְּרִבָּהּ[23] וְתִקְרַע בִּטְנָהּ. וְאַחַר כָּךְ נוֹטֵל עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב, אֵין פָּחוֹת מִטֶּפַח[24], וְצֶמֶר צָבוּעַ בְּתוֹלַעַת מִשְׁקַל חֲמִשָּׁה סְלָעִים[25]. וְאוֹמֵר לָעוֹמְדִים שָׁם: עֵץ אֶרֶז זֶה? עֵץ אֶרֶז זֶה? עֵץ אֶרֶז זֶה? אֵזוֹב זֶה? אֵזוֹב זֶה? אֵזוֹב זֶה? שְׁנִי תּוֹלַעַת זֶה? שְׁנִי תּוֹלַעַת זֶה? שְׁנִי תּוֹלַעַת זֶה? שָׁלֹשׁ פְּעָמִים עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד. וְהֵן אוֹמְרִין לוֹ: הֵין! הֵין! הֵין! שָׁלֹשׁ פְּעָמִים עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד. וְכָל כָּךְ לָמָּה? לְפִי שֶׁמִּינֵי אֲרָזִים שִׁבְעָה הֵן, וּמִינֵי אֵזוֹב אַרְבָּעָה, וְהַצָּבוּעַ אָדֹם - יֵשׁ שֶׁצּוֹבְעִין אוֹתוֹ בְּפוּאָה, וְיֵשׁ שֶׁצּוֹבְעִין אוֹתוֹ בִּלְבָא, וְיֵשׁ שֶׁצּוֹבְעִין אוֹתוֹ בְּתוֹלַעַת. וְהַתּוֹלַעַת הִיא הַגַּרְגִּרִים הָאֲדֻמִּים בְּיוֹתֵר הַדּוֹמִים לְגַרְעִינֵי הֶחָרוּבִים, וְהֵן כְּמוֹ הָאוֹג, וְתוֹלַעַת כְּמוֹ יַתּוּשׁ יֵשׁ בְּכָל גַּרְגִּיר מֵהֶן. וּלְפִיכָךְ מוֹדִיעַ לַכֹּל וּמְגַלֶּה לָהֶן שֶׁאִלּוּ הֵן הַמִּינִים הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה. וְהָאֵזוֹב הָאָמוּר בַּתּוֹרָה הוּא הָאֵזוֹב שֶׁאוֹכְלִין אוֹתוֹ בַּעֲלֵי בָּתִּים וּמְתַבְּלִין בּוֹ הַקְּדֵרוֹת. הָאֵזוֹב וְהָאֶרֶז וְהַתּוֹלַעַת - שְׁלָשְׁתָּן מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה. וְכוֹרֵךְ הָאֵזוֹב עִם הָאֶרֶז בְּלָשׁוֹן שֶׁל שָׁנִי וּמַשְׁלִיךְ אֶל תּוֹךְ בִּטְנָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִשְׁלִיךְ אֶל תּוֹךְ שְׂרֵפַת הַפָּרָה. וְאֵינוֹ מַשְׁלִיךְ קֹדֶם שֶׁיִּצַּת הָאוּר בְּרִבָּהּ וְלֹא אַחַר שֶׁתֵּעָשֶׂה אֵפֶר[26], וְאִם הִשְׁלִיךְ - פְּסוּלָה; שֶׁנֶּאֱמַר: אֶל תּוֹךְ שְׂרֵפַת - לֹא קֹדֶם שֶׁיִּצַּת הָאוּר בְּרִבָּהּ וְלֹא אַחַר שֶׁתֵּעָשֶׂה אֵפֶר. בֵּין שֶׁהִשְׁלִיךְ שְׁלָשְׁתָּן כְּאַחַת בֵּין שֶׁהִשְׁלִיךְ זֶה אַחַר זֶה, בֵּין שֶׁהִשְׁלִיךְ לְתוֹךְ גּוּפָהּ אוֹ לְתוֹךְ שְׂרֵפָתָהּ, בֵּין שֶׁנִּקְרְעָה מֵאֵלֶיהָ וְאַחַר כָּךְ הִשְׁלִיךְ בֵּין שֶׁקְּרָעָהּ בְּיָדוֹ אוֹ בִּכְלִי - כְּשֵׁרָה[27].

9) הדינים האמורים בהלכה זו, מקורם במשניות פרה פ"ג, בתוספת פרטים אחדים שיתבארו לקמן. 10) ראה למעלה פ"ב הי"ד. 11) מבאר כיצד מטמאים את הכהן, כשלא היתה אפשרות לטמאו בשרץ. 12) והזקנים לא היו טהורים לפרה. 13) תואר לאדם רום המעלה. 14) שאין בה חורים או קשרים. 15) רחב למטה וצר למעלה. 16) מקומות פתוחים. 17) מתלהבת ומתחזקת. 18) החזית, הצד שמדליקים בו את האש. 19) מין גמי. 20) ביד ולא בכלי. בספרי חוקת פיסקה קכג, אמרו: מצוותה מצוות יד ולא מצוות רגל. 21) במשנתנו כתוב: גמר מלהזות, מקנח ידו בגופה של פרה. ומפרש אביי (בזבחים צג, ב) שבין הזאה להזאה מקנח אצבעו בשפת מזרק, וכשגמר מקנח ידו בגופה של פרה. ובכסף־משנה מתפלא למה נטה רבינו מדברי אביי. ולא ירדתי לעומק תירוצו. ובזרע אברהם מתרץ, שרבינו סובר כר' נתן בספרי פיסקא קכ"ג, שאינו מחלק בין גמר ובין לא גמר. 22) גם השמאלית שקיבל בה את הדם. [ב'שיטה מקובצת' מנחות ז, ב, מביא גירסא לפי כת"י עתיקים: "בפנים" במאי מקנח, פירוש, בקרבנות הנעשים בפנים, ואומר אביי: בשפת מזרק, והשאר נמחק. ונראה שגירסא זו היתה לעיני רבינו]. 23) כר' עקיבא, בספרי חוקת פיסקא קכד. 24) נדה כו, א. 25) ביומא מב, א, אמרו: משקל "עשרה זוז" [בתקופה העתיקה שימשו המטבעות משקלות]. ובהגהה כאן מסתמך על משנה תרומות פ"י מ"ח: "עשרה זוז ביהודה, שהם חמשה סלעים בגליל". אולם כבר הקדימו רבינו עצמו בפירושו למשנתנו. ולא נתבאר למה העדיף רבינו משקל גליל על משקל יהודה, שהסלע היה ארבעה זוזים. 26) תוספתא פרה פ"ג ה"ז. 27) תוספתא שם.

ג. נִגְמְרָה[28] שְׂרֵפָתָהּ - חוֹבְטִין אוֹתָהּ בְּמַקְלוֹת, הִיא וְכָל עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה שֶׁנִּשְׂרְפָה בָּהֶן, וְכוֹבְרִין אֶת הַכֹּל בִּכְבָרוֹת. וְכָל שָׁחוֹר שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּכָּתֵשׁ וְיִהְיֶה אֵפֶר, בֵּין מִבְּשָׂרָהּ בֵּין מִן הָעֵצִים - כּוֹתְשִׁין אוֹתוֹ עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אֵפֶר; וְשֶׁאֵין בּוֹ אֵפֶר - מַנִּיחִין אוֹתוֹ. וְכָל עֶצֶם שֶׁנִּשְׁאַר מֵעַצְמֶיהָ בְּלֹא שְׂרֵפָה - בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ הָיָה נִכְתָּשׁ.

28) כל הלכה זו מקורה במשנה פ"ג, יא.

ד. אֵין מַכְנִיסִין כְּלוּם מֵאֶפְרָהּ לְהַנִּיחוֹ בָּעֲזָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִנִּיחַ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה. וּשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים[29] הָיוּ חוֹלְקִין אֶת כָּל אֶפְרָהּ: אֶחָד נִתָּן בַּחֵיל[30], וְאֶחָד בְּהַר הַמִּשְׁחָה, וְאֶחָד מִתְחַלֵּק לְכָל הַמִּשְׁמָרוֹת. זֶה שֶׁמִּתְחַלֵּק[31] לְכָל הַמִּשְׁמָרוֹת - הָיוּ הַכֹּהֲנִים מְקַדְּשִׁין מִמֶּנּוּ. וְזֶה שֶׁנִּתַּן בְּהַר הַמִّשְׁחָה - הָיוּ יִשְׂרָאֵל מַזִּין מִמֶּנּוּ. וְזֶה שֶׁנִּתַּן בַּחֵיל הָיָה מוּכָן וּמֻצְנָע; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת - מְלַמֵּד שֶׁמַּצְנִיעִין מִמֶּנּוּ. וְכֵן הָיוּ מַצְנִיעִין מֵאֵפֶר כָּל פָּרָה וּפָרָה שֶׁשּׂוֹרְפִין בַּחֵיל. וְתֵשַׁע פָּרוֹת[32] אֲדֻמּוֹת נַעֲשׂוּ מִשֶּׁנִּצְטַוּוּ בְּמִצְוָה זוֹ עַד שֶׁחָרַב הַבַּיִת בַּשְּׁנִיָּה. רִאשׁוֹנָה עָשָׂה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שְׁנִיָּה עָשָׂה עֶזְרָא, וְשֶׁבַע מֵעֶזְרָא עַד חֻרְבַּן הַבַּיִת. וְהָעֲשִׂירִית יַעֲשֶׂה הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, מְהֵרָה יִגָּלֶה. אָמֵן, כֵּן יְהִי רָצוֹן.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ נקודות משיחות קודש ~

"... וְזֶה שֶׁנִּתַּן בַּחֵיל הָיָה מוּכָן וּמְצֻנָּע; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת".

וההוראה מזה לעבודת ה': יהודי יכול להיות שקוע בעסקנות ציבורית ובהשפעה על יהודי אחר, ולשכוח מענייניו הרוחניים בעצמו, ועל־כך באה ההוראה שגם כאשר "מטהרים" יהודי אחר, צריך לזכור ולהישמר שלא יהיה עניין של טומאת מת בו עצמו, שבגללו יצטרך להגיע לאפר פרה אדומה.

(על־פי לקו"ש חלק ד' עמוד 1060
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

29) שם. 30) כל שטח המקדש היה מוקף חומה (חומת הר הבית), לפנים מן החומה היתה גדר מעשה רשת ונקראת סורג, ושטח שלפנים מהסורג בצד מזרח של המקדש ברוחב עשר אמות נקרא "חיל". 31) תוספתא שם. 32) כחכמים במשנה שם פ"ג ו.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר אם שוחטים ב' פרות אדומות כאחת, ואם לא רצתה לצאת אם מוציאים אחרת עמה, פרה שנשחטה שלא לשמה או על מנת לאכול מבשרה או מקבל דמה בכלי, אם היזו (שבעה) כהנים כאחת או שלא כיוון כנגד ההיכל או חיסר אחת מהמתנות כו', הוציא הדם חוץ ממערכתה או היזה בלילה, ואם שחטה חוץ ממקום שריפתה, שרפה חוץ למערכתה או הפשיטה ואחר־כך שרף ואם חסר או פקע ממנה, אם נפסלת בלינה, ואם שרפה שלא בקידוש ידים ורגלים, והיכן מקדש, שרפה שלא בעצים, ואם מרבה לה עצים.

א. אֵין שׁוֹחֲטִין[2] שְׁתֵּי פָּרוֹת אֲדֻמּוֹת כְּאַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁחַט אֹתָהּ.

2) 'ספרי' חוקת קכג.

ב. לֹא רָצְתָה[3] פָּרָה לָצֵאת - אֵין מוֹצִיאִין עִמָּהּ שְׁחֹרָה[4], שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: שְׁחֹרָה שָׁחֲטוּ; וְלֹא אֲדֻמָּה, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: שְׁתַּיִם שָׁחֲטוּ.

3) פרה, פ"ג מ"ז. 4) כשפרה מתעקשת ואינה רוצה לצאת, לוקחים פרה אחרת הנשמעת למוליכה, ועמה הולכת גם המסרבת.

ג. פָּרָה[5] שֶׁנִּשְׁחֲטָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ[6], אוֹ שֶׁקִּבֵּל[7] אוֹ שֶׁהִזָּה[8] שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, אוֹ לִשְׁמָהּ וְשֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ[9], אוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ וְלִשְׁמָהּ, אוֹ שֶׁנַּעֲשֵׂית שֶׁלֹּא בְּכֹהֵן אוֹ בִּמְחֻסַּר בְּגָדִים[10], אוֹ שֶׁעֲשָׂאָהּ בִּבְגָדֵי זָהָב[11] אוֹ בִּבְגָדֵי חֹל - פְּסוּלָה[12]. שְׁחָטָהּ עַל מְנָת לֶאֱכֹל מִבְּשָׂרָהּ אוֹ לִשְׁתּוֹת מִדָּמָהּ - כְּשֵׁרָה[13], לְפִי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהּ רֵיחַ נִיחוֹחַ[14].

5) שם פ"ד ה"א. 6) בשעת שחיטה אמר שהוא שוחטה לשם אחד הקרבנות, כגון עולה או חטאת. 7) דמה. 8) ראה פ"ג ה"ב. 9) כגון לשם פרה אדומה ולשם עולה. 10) שלא לבש כל ארבעת הבגדים. 11) של כהן גדול. 12) שלא לשמה פסולה, מפני שנקראה חטאת, שנאמר (במדבר יט, יט): "חטאת היא" וחטאת פסולה שלא לשמה. ומחוסר בגדים, בגדי זהב ובגדי חול, למדנו גם כן ב'ספרי' שם פיסקה קכד מפסוק זה, אולם רבינו בפירושו למשנה כותב שכל זה למדנו ב'גזירה־שוה' מעבודת יום הכיפורים. 13) שם מ"ג. ויש גורסים שם "פסולה". 14) כלומר, שדמה ובשרה אינם קרבים לגבי מזבח. (תמהו רבים, שהרי גם בקרבנות שנאמר בהם "ריח ניחוח" אין מחשבה כזו פוסלת לדעת חכמים — שהלכה כמותם — במשנה זבחים לה, א. ונראה שרבינו מוסיף נימוק זה שכוחו יפה גם לפי דעת רבי אליעזר במשנה שם, שמחשבה כזו פוסלת בקרבנות).

ד. קִבֵּל דָּמָהּ בִּכְלִי - פְּסוּלָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלָקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ - מִצְוָתָהּ מִצְוַת יָד וְלֹא מִצְוַת כְּלִי[15].

15) 'ספרי' שם, פיסקה קכג.

ה. הִזָּה בִּכְלִי[16] אֲפִלּוּ אַחַת מֵהֶן - הַזָּאָתוֹ פְּסוּלָה. הִזָּה אַחַת מֵהֶן בִּשְׂמֹאלוֹ - פְּסוּלָה. הִזּוּ שִׁבְעָה כֹּהֲנִים[17] הַזָּיָתָן כְּאֶחָד[18] - הַזָּיָתָן פְּסוּלָה; זֶה אַחַר זֶה - כְּשֵׁרָה[19]. הִזָּה וְלֹא כִּוֵּן כְּנֶגֶד הַהֵיכָל - פְּסוּלָה[20]; שֶׁנֶּאֱמַר: אֶל נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד - עַד שֶׁיְּכַוֵּן כְּנֶגֶד הַהֵיכָל וְיִהְיֶה רוֹאֵהוּ[21]. וְכֵן אִם שְׁחָטָהּ אוֹ שְׂרָפָהּ שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד הַהֵיכָל - פְּסוּלָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁחַט אֹתָהּ לְפָנָיו[22].

16) תוספתא, שם פ"ד ה"א. 17) כל אחד הזה הזאה אחת. 18) בבת אחת. 19) שם. 20) פרה פ"ד מ"ב. 21) הכהן יראה את ההיכל בשעה שהוא מזה. 22) לא נתבאר כיצד נלמד ממקרא זה שצריך לשחוט ולשרוף כנגד ההיכל (בגמרא זבחים קיג, א - למדו דינים אלה מהיקש מן הזאה).

ו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[23] שֶׁהִזָּה אוֹ שָׂרַף אוֹ שָׁחַט כְּנֶגֶד הַדָּרוֹם אוֹ כְּנֶגֶד צָפוֹן אוֹ שֶׁהָיָה אֲחוֹרָיו לַמִּקְדָּשׁ; אֲבָל אִם עָמַד בֵּין מִזְרָח וּמַעֲרָב וּפָנָיו כְּנֶגֶד הַהֵיכָל, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא כִּוֵּן כְּנֶגֶד [הַהֵיכָל] בְּדִקְדּוּק - כְּשֵׁרָה[24].

23) שלא כנגד ההיכל, פסולה. 24) כרבא, מנחות כח, א - בפירושה של הברייתא, וכן מתפרשת לדעתו גם משנתנו (פ"ד, ג).

ז. חִסֵּר[25] אַחַת מִן הַמַּתָּנוֹת - פְּסוּלָה. טָבַל אַחַת וְהִזָּה אַחַת - הַזָּאָתוֹ פְּסוּלָה. טָבַל אַחַת וְהִזָּה שְׁתַּיִם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא חִשֵּׁב הַזָּאָה שְׁנִיָּה אֶלָּא טָבַל וְהִזָּה אַחֶרֶת - הַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה[26]. כֵּיצַד? טָבַל אֶצְבָּעוֹ טְבִילָה שִׁשִּׁית וְהִזָּה שִׁשִּׁית וּשְׁבִיעִית[27], אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְטָבַל אֶצְבָּעוֹ וְהִזָּה שְׁבִיעִית - הַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה. הִזָּה מִטְּבִילָה שְׁבִיעִית [שְׁבִיעִית] וּשְׁמִינִית, אֲפִלּוּ חָזַר וְטָבַל טְבִילָה שְׁמִינִית וְהִזָּה שְׁמִינִית - כְּשֵׁרָה; שֶׁכֹּל שֶׁמּוֹסִיף עַל הַשֶּׁבַע אֵינוֹ כְּלוּם. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה זֶה שֶׁהוֹסִיף כֹּהֵן אַחֵר; אֲבָל הַכֹּהֵן הַשּׁוֹרֵף אוֹתָהּ אִם הוֹסִיף - פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁנִּתְעַסֵּק בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ בִּשְׁעַת שְׂרֵפָתָהּ.

25) משנה, מנחות כז, א: "שבע הזאות שבפרה מעכבות זו את זו". ב'ספרי' חוקת, פיסקה קכד, למדו מן הכתוב (במדבר יט, י) "חטאת היא" שאם שינה אחד מכל מעשיה, פסולה. ובגמרא שם מנמק רבא, משום שכתוב בפרה (שם): "חוקת עולם", וכל מקום שנאמר בו לשון חוקה – מעכב. 26) תוספתא, פרה פ"ד, ה"א. ב'קרית ספר' להמבי"ט מנמק, מפני שהתורה קבעה טבילה אחת לכל הזאה ולא שתי טבילות. ודעתו, שבכל הדינים האמורים כאן נפסלה הפרה ולא אותה ההזאה בלבד, והטעם מפני שעשה פעולה שלא לצורך הזאה כשירה. 27) במשנה, שם: "הזה מששית שביעית". ומפרש רבינו, מטבילה ששית הזה גם את השביעית בלי טבילת אצבע בינתיים, והתורה אמרה טבילה לכל הזאה. כל שינוי במעשה פרה מעכב (פוסל אפילו בדיעבד). ראה למעלה הערה כד. במשנתנו מפרש רבינו: ואף־על־פי שהוא שב אחר זה וטבל טבילה שביעית, והזה ממנה הזאה שביעית, הנה זה לא יספיק לפי שהוא כבר פסלה.

ח. הוֹצִיא[28] אֶת הַדָּם חוּץ מִמַּעֲרַכְתָּהּ וְהִזָּה[29] - פְּסוּלָה[30].

28) תוספתא, שם פ"ג ה"ו. 29) חוץ למערכתה. 30) הפרה נפסלה. ולכתחילה לא יחזיר את הדם לשטח מערכתה על מנת להזות, אבל אם החזיר את הדם למערכתה והזה – כשירה. (בתוספתא זו ישנן כמה גירסאות, וקשה לקבוע את גירסת רבינו).

ט. הִזָּה[31] מִדָּמָהּ בַּלַּיְלָה, אֲפִלּוּ הִזָּה שֵׁשׁ הַזָּיוֹת בַּיּוֹם וְאַחַת בַּלַּיְלָה - פְּסוּלָה[32].

31) תוספתא, שם פ"ד ה"א. 32) כמו בקרבנות, שהתורה קראה לפרה 'חטאת' (במדבר, שם).

י. שְׂחָטָהּ[33] חוּץ מִמְּקוֹם שְׂרֵפָתָהּ, אֲפִלּוּ שְׁחָטָהּ לִפְנִים מִן הַחוֹמָה[34] - פְּסוּלָה.

33) זבחים קיב, א. 34) חומת ירושלים. בגמרא שם קיג, א - אמרו, שאפשר להעלות על הדעת, שאם הקריב את הפרה למקום מקודש יותר – היא כשירה.

יא. שְׂרָפָהּ[35] חוּץ מִמַּעֲרַכָה שֶׁנִּשְׁחֲטָה עָלֶיהָ, אוֹ שֶׁחִלְּקָהּ לִשְׁנַיִם וּשְׂרָפָהּ בִּשְׁתֵּי מַעֲרָכוֹת, אוֹ שֶׁשָּׂרַף שְׁתַּיִם בְּמַעֲרָכָה אַחַת - פְּסוּלָה[36]. וְאִם אַחַר שֶׁנַּעֲשֵׂית אֵפֶר מֵבִיא אַחֶרֶת - שׂוֹרֵף עַל גַּבָּהּ[37] וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ.

35) פרה פ"ד מ"ב. שם שנינו: "שרפה חוץ מגיתה". ודעת רבינו שגת ומערכה היינו הך (כסף־משנה), ובפירושו למשנה זבחים קיב, א - מפרש: "עצים מסודרים כעין גת במקום ששוחטים אותה בהר המשחה". ונראה שמדובר כששרפה שלא כנגד פתח ההיכל, ופסק כרבי יוחנן (שם קיג, א). וכן פירש הברטנורא במשנתנו. (ויש מפרשים, שאפילו נגד פתח ההיכל – פסולה, מפני שצריך לשורפה במקום שחיטתה. על דעתם יתפרש שינוי לשון רבינו מלשון המשנה שבא להשמיענו ש"חוץ מגיתה" שאמרו, הוא לאו דווקא, אלא אפילו חוץ ממערכתה – פסולה). 36) כמו בשחיטה, למעלה ה"א, מפני שנאמר "אותה" ודרשו: אותה – לבדה. 37) על גבי הראשונה. תוספתא, שם פ"ד ה"ה.

יב. הִפְשִׁיטָהּ וְנִתְּחָהּ[38] וְאַחַר כָּךְ שָׂרַף כֻּלָּהּ - כְּשֵׁרָה[39]; וְאִם חִסֵּר מִמֶּנָּה כְּלוּם, אֲפִלּוּ מִפְּרִשָּׁהּ[40] - פְּסוּלָה[41]. פָּקַע[42] מֵעוֹרָהּ אוֹ מִבְּשָׂרָהּ, אֲפִלּוּ מִשְּׂעָרָהּ, כְּזַיִת - יַחֲזִיר[43]; וְאִם לֹא הֶחֱזִיר - פְּסוּלָה. פָּקַע חוּץ לְמַעֲרַכְתָּהּ - מַרְבֶּה עָלָיו וְשׂוֹרְפוֹ בִּמְקוֹמוֹ. פָּקַע מִקַּרְנֶיהָ, מִטְּלָפֶיהָ אוֹ מִפְּרִשָּׁהּ - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַחֲזִיר[44].

38) שם מ"ג. 39) לכתחילה צריך לשרפה כשהיא שלימה (חולין יא, א) אבל בדיעבד לא נפסלה אם נותחה לפני שריפתה. 40) האוכל המעוכל שבמעיה. 41) כתוב בתורה (שם יט, ה): "את עורה ואת בשרה ואת דמה על פרשה ישרוף". 42) תוספתא, פרה פ"ג ה"ז. 43) בתוספתא שנינו: "פקע מעורה משערה ומבשרה חוץ לגיתה יחזיר, ואם לא החזיר פסול, חוץ ממערכתה הרי זה מרבה עליו ושורפו במקומו". כאן על־כרחנו עלינו לפרש שגת היא חפירה בקרקע, ובה מסדרים מערכת עצים לשרוף עליה את הפרה, והמערכה אינה ממלאה את כל החפירה. ואם פקע ונפל חוץ לגת צריך להחזיר ואם לא החזיר פסול, אבל אם פקע ונפל בתוך הגת רחוק מן המערכה מרבה עצים ומרחיב את המערכה עד מקומו ושורפו במקום שנפל. וכן יש להבין גם דברי רבינו כאן. 44) תוספתא, שם.

יג. הַפָּרָה[45] אֵינָהּ נִפְסֶלֶת בְּלִינָה. לְפִיכָךְ, אִם נִשְׁחֲטָה הַיּוֹם וְהִזָּה דָמָהּ כְּהִלְכָתוֹ וְנִשְׂרְפָה לְמָחָר - כְּשֵׁרָה.

45) תוספתא, שם פ"ד ה"א.

יד. שְׂרָפָהּ[46] אוֹנֵן[47] אוֹ מְחֻסַּר כַּפָּרָה[48] - כְּשֵׁרָה[49].

46) זבחים יז, ב. 47) אבל ביום מיתת קרוביו (רבינו בפ"ב מהל' ביאת מקדש ה"ט). ויש אומרים שלפני הקבורה בלבד נקרא אונן. בפ"ב מהל' אבל ה"א, מונה רבינו את הקרובים שאוננים על מיתתם. 48) מצורע, זב וזבה ויולדת מביאים קרבנות אחרי שטבלו והעריב שמשם, ולפני הקרבתם נקראים "מחוסרי כיפורים", 49) ואף־על־פי שהם פסולים בקרבנות, והתורה קראה לפרה – חטאת. והטעם, לפי שאמרה תורה טבול יום כשר בפרה (למעלה פ"א הי"ג) יש ללמוד מזה קל־וחומר להכשיר אונן ומחוסר כיפורים, שטומאתם קלה מטומאת טבול־יום ('תוספות' שם ד"ה שרפה).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

טו. שְׂרָפָהּ[50] שֶׁלֹּא בְּקִדּוּשׁ[51] יָדַיִם וְרַגְלַיִם - פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲשֶׂיהָ כְּעֵין עֲבוֹדָה[52]. וְהֵיכָן מְקַדֵּשׁ[53] יָדָיו וְרַגְלָיו? בִּכְלֵי שָׁרֵת[54] בִּפְנִים[55]. וְאִם קִדֵּשׁ בַּחוּץ וּמִכְּלֵי חֹל, אֲפִלּוּ בִּמְקִידָה[56] שֶׁל חֶרֶס - כָּשֵׁר, הוֹאִיל וְכָל מַעֲשֶׂיהָ בַּחוּץ. וְכֵן כְּשֶׁמַּטְבִּילִין אֶת הַכֹּהֵן הַשּׁוֹרֵף אַחַר שֶׁמְּטַמְּאִין אוֹתוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[57] - אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְקַדֵּשׁ[58], הוֹאִיל וְכָל מַעֲשֶׂיהָ בִּטְבוּלֵי יוֹם[59].

50) פרה פ"ד מ"א. 51) כהן מחויב לרחוץ ידיו ורגליו לפני שהוא מתחיל בעבודה, ורחיצה זו נקראת "קידוש". 52) עבודת קרבנות. 53) זבחים ב, ב. 54) כלי שנתקדש לצרכי המקדש. 55) בעזרה. 56) כוס קטנה. (בסוף מס' שבת, מפרש רבינו: לוח קטן. מובן שכאן אין לפרש כך). 57) למעלה פ"ג ה"ב. 58) כהן שנטמא וטבל, צריך לקדש. 59) שם כ, א.

טז. שְׂרָפָהּ[60] שֶׁלֹּא בְּעֵצִים[61] אוֹ בְּכָל עֵצִים[62], אֲפִלּוּ בְּקַשׁ אוֹ בִּגְבָבָא[63] - כְּשֵׁרָה. וּמִצְוָתָהּ[64] שֶׁלֹּא יְמַעֵט לָהּ עֵצִים מִן הָרָאוּי לָהּ, אֲבָל מַרְבֶּה הוּא לָהּ חֲבִילֵי אֵזוֹב[65] וְאֵזוֹב יָוָן בִּזְמַן שְׂרֵפָה כְּדֵי לְהַרְבּוֹת אֶת הָאֵפֶר. וְיֵשׁ לוֹ[66] לְהַרְבּוֹת עֵצִים בִּשְׂרֵפָתָהּ עַד שֶׁתֵּעָשֶׂה אֵפֶר; אֲבָל מִשֶּׁתֵּעָשֶׂה אֵפֶר, אִם הוֹסִיף בָּהּ אֲפִלּוּ עֵץ אֶחָד - הֲרֵי זֶה כִּמְעָרֵב אֵפֶר מִקְלָה[67] בְּאֵפֶר הַפָּרָה.

60) פרה פ"ד מ"ג. 61) אלא הצית את גוף הפרה. 62) בכל עצים שהם, אפילו לא מסוגים שנמנו למעלה (פ"ג ה"ב). 63) בהל' שבת תחילת פ"ג, מפרש רבינו: "זבל שדות", ונראה שהתכוון למה שנשאר בקרקע אחר קצירת התבואה. 64) שם מ"ד. 65) בתוספתא, פרה פ"ד ה"ו: "לעולם מרבה לה עצים. אמר רבי יהודה, אף כשהיו מרבין לה לא היו מרבין אלא חבילי אזוב מפני שאפרו יפה ומרובה". ודעת רבינו שרבי יהודה אינו חולק על תנא־קמא אלא מפרש דבריו, ולפיכך פסק כמותו (כסף־משנה). 66) כלומר, מותר לו עד שתיעשה אפר. 67) אפר מעצים שנשרפו לצרכי חולין.

יז. כָּל מַעֲשֵׂה הַפָּרָה[68] מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף אֵינוֹ אֶלָּא בַּיּוֹם, וּבִזְכְרֵי כְּהֻנָּה[69], וְהַמְּלָאכָה פּוֹסֶלֶת בָּהּ[70], עַד שֶׁתֵּעָשֶׂה אֵפֶר. אֲבָל מִשֶּׁתֵּעָשֶׂה אֵפֶר[71], אִם כִּנֵּס אֶפְרָהּ בַּלַּיְלָה אוֹ שֶׁכִּנְסָתוּ אִשָּׁה אוֹ שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה אַחֶרֶת בִּשְׁעַת כְּנִיסָתוֹ - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה[72]. וּמִנַּיִן שֶׁאֲסִיפַת הָאֵפֶר בְּכָל אָדָם[73] מִיִּשְׂרָאֵל חוּץ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן[74]? שֶׁנֶּאֱמַר[75]: וְאָסַף אִישׁ טָהוֹר. מִכְּלָל[76] שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה כֹּהֵן. וּכְאִלּוּ אָמַר: אָדָם[77] טָהוֹר, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה. וּמִנַּיִן שֶׁהַמְּלָאכָה פּוֹסֶלֶת בָּהּ?[78] שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁחַט אֹתָהּ[79]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁלֹּא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְלַמֵּד, שֶׁאִם נִתְעַסֵּק בְּדָבָר אַחֵר בִּשְׁעַת שְׁחִיטָתָהּ - פְּסָלָהּ. וְנֶאֱמַר: וְשָׂרַף אֶת הַפָּרָה לְעֵינָיו - שֶׁיִּהְיוּ עֵינָיו בָּהּ. לְלַמֵּד, שֶׁהַמְּלָאכָה פּוֹסֶלֶת בָּהּ מִשְּׁעַת שְׁחִיטָה עַד שֶׁתֵּעָשֶׂה אֵפֶר. וְכָל הָעוֹסֵק בִּשְׂרֵפָתָהּ וְעָשָׂה מְלָאכָה אַחֶרֶת - פְּסָלָהּ, עַד שֶׁתֵּעָשֶׂה אֵפֶר.

68) שם פ"ד מ"ד. 69) משמע שגם שחיטה טעונה כהן, אולם בפ"א מהל' פסולי המוקדשין פסק בפירוש שכשירה בזר. ראה סוף הלכה זו. 70) אם המתעסק בה עשה אז איזו מלאכה שהיא אינה לצורך שריפתה — הפרה פסולה. 71) תוספתא, שם פ"ד ה"ו. 72) במסכת יומא מב, ב. ומג, א - דרשו זה מהמקרא. 73) בין איש ובין אשה. 74) התורה אמרה "והניח", ודרשו חכמים (שם מג, א) מי שיש בו דעה להניח, ואלה אין בהן דעת. 75) נימוק להכשיר בכל אדם. 76) מזה שאמר "איש" ולא "כהן", יוצא ברור שגם זר (לא כהן) כשר. 77) שאם עשה מלאכה אחרת בשעה שהיה עוסק במעשה פרה — נפסלה. 78) כלומר, המילה איש אינה מוציאה את האשה, ופירושה — אדם. בגמרא שם אמרו: "איש" להכשיר את הזר, "טהור" להכשיר את האשה. פירוש: כתוב בתורה (במדבר יט, ט) "ואסף איש טהור את אפר הפרה", המילה "איש" מלמדת שאיסוף אינו צריך כהן, והמילה "טהור" שהיא מיותרת, שהרי נאמר בה (שם, יט) "חטאת היא" וטמא פסול למעשה חטאת, באה ללמד שעל טהרה בלבד הקפידה תורה, אבל לא על המין. 79) שם מב, א - נאמרה דרשה זו לדעת רב, ששחיטת פרה צריכה כהן, אבל לדעת שמואל למדו ממקרא זה ששחיטתה כשירה בזר, ופסול מלאכה נלמד מהכתוב (שם, ה) ושרף את הפרה לעיניו. ותמוה הדבר, שהרי רבינו פסק בפ"א מהל' פסולי המוקדשין ה"ב, ששחיטת פרה כשרה בזר, וכיצד למד ממקרא זה פסול מלאכה? (ונראה לומר בדעת רבינו, שאפשר לדרוש שתי הדרשות מהפסוק הזה, ולפיכך דקדק רבינו והביא כאן רק את קטע הפסוק "ושחט אותה", שממנו לומדים פסול מלאכה, ומן "לפניו" למדנו, שזר שוחט ואלעזר רואה, כשמואל. נראית לו לרבינו סברת רב, שצריכים לימוד מיוחד להיסח הדעת (פסול מלאכה) בשחיטה וכן גם בשריפה, אבל להלכה פסק כשמואל ששחיטה בזר כשירה, ואין בכך כל סתירה. עי' בגמרא שם).

יח. שָׁחַט[80] אֶת הַפָּרָה וְנִשְׁחֲטָה בְּהֵמָה אַחֶרֶת עִמָּהּ[81] אוֹ נֶחְתְּכָה דְּלַעַת עִמָּהּ - כְּשֵׁרָה, שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְכַּוֵּן[82] לִמְלָאכָה; אַף עַל פִּי שֶׁהַבְּהֵמָה שֶׁנִּשְׁחֲטָה עִמָּהּ כְּשֵׁרָה לַאֲכִילָה[83], שֶׁאֵין שְׁחִיטַת הַחֻלִּין צְרִיכָה כַּוָּנָה. אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן לַחְתּוֹךְ הַדְּלַעַת[84] וְנֶחְתְּכָה בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה - פְּסוּלָה, שֶׁהֲרֵי עָשָׂה עִמָּהּ מְלָאכָה.

80) חולין לב, א. 81) שלא בכוונה, כגון ששחט בסכין ארוכה. 82) עשיית מלאכה פוסלת מפני שמסיח דעתו מן הפרה, ומובן שמלאכה בלי כוונה אין בה היסח הדעת. 83) לפי הגירסה שלפנינו בדברי רבא שם, תלויים שני הדינים זה בזה, אם שחיטת בהמת חולין אינה צריכה כוונה — הפרה פסולה, מהדרשה "ושחט אותה" ולא אותה ואת

מוקדשת להדפסה ושימוש אישי בלבד

חבירתה, ואם שחיטת בהמת החולין פסולה — הפרה כשירה, ומתפלא ה'כסף משנה' על רבינו כאן שמכשיר שתיהן (פתגם תלמודי אומר: "מזכי שטרא לבי תרי"), ולא מצא דרך אחרת אלא לשנות את הגירסא בדברי רבא. עיי"ש. 84) וכל־שכן אם נתכוון לשחוט בהמה אחרת.

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

יום ראשון כ"א מרחשון

הִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ

פֶּרֶק תִּשְׁעָה עָשָׂר[1]

1) נטיותיו של הירח וחקירות העדים.

א. לְפִי שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁבִּכְלַל דְּבָרִים שֶׁהָיוּ בּוֹדְקִין בָּהֶן אֶת הָעֵדִים אוֹמְרִין לָהֶן: לְהֵיכָן הָיָה הַיָּרֵחַ נוֹטֶה?[2] - כָּשֵׁר בְּעֵינַי לְהוֹדִיעַ דֶּרֶךְ חֶשְׁבּוֹן דָּבָר זֶה. וְאֵין אֲנִי מְדַקְדֵּק בּוֹ, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מוֹעִיל בִּרְאִיָּה כְּלָל. וּתְחִלַּת חֶשְׁבּוֹן זֶה - לָדַעַת נְטִיַּת הַמַּזָּלוֹת תְּחִלָּה.

2) לצפון או לדרום, עי' ראש השנה כג, ב.

ב. הָעִגּוּלָה שֶׁהִיא עוֹבֶרֶת בְּמַחֲצִית הַמַּזָּלוֹת, שֶׁבָּהּ מְהַלֵּךְ הַשֶּׁמֶשׁ, אֵינָהּ עוֹבֶרֶת בְּאֶמְצַע הָעוֹלָם מֵחֲצִי הַמִּזְרָח לַחֲצִי הַמַּעֲרָב, אֶלָּא נוֹטָה הִיא מֵעַל הַקַּו הַשָּׁוֶה, הַמְסַבֵּב בְּאֶמְצַע הָעוֹלָם, כְּנֶגֶד צָפוֹן וְדָרוֹם, חֶצְיָהּ נוֹטֶה לְצָפוֹן וְחֶצְיָהּ נוֹטֶה לְדָרוֹם[3].

3) עי' בציור 4.

ג. וּשְׁתֵּי נְקֻדּוֹת יֵשׁ בָּהּ, שֶׁפּוֹגַעַת בָּהֶן בְּעִגּוּלַת הַקַּו הַשָּׁוֶה, הַמְסַבֵּב בְּאֶמְצַע הָעוֹלָם: הַנְּקֻדָּה הָאַחַת - רֹאשׁ מַזַּל טָלֶה, וְהַנְּקֻדָּה הַשְּׁנִיָּה שֶׁכְּנֶגְדָּהּ - רֹאשׁ מַזַּל מֹאזְנַיִם. וְנִמְצְאוּ שִׁשָּׁה מַזָּלוֹת נוֹטוֹת לְצָפוֹן - מִתְּחִלַּת טָלֶה עַד סוֹף בְּתוּלָה, וְשִׁשָּׁה נוֹטוֹת לְדָרוֹם - מִתְּחִלַּת מַזַּל מֹאזְנַיִם עַד סוֹף מַזַּל דָּגִים.

ד. וּמֵרֹאשׁ מַזַּל טָלֶה יַתְחִילוּ הַמַּזָּלוֹת לִנְטוֹת מְעַט מְעַט וּלְהִתְרַחֵק מֵעַל הַקַּו הַשָּׁוֶה כְּנֶגֶד הַצָּפוֹן, עַד רֹאשׁ סַרְטָן, וְיִהְיֶה רֹאשׁ סַרְטָן רָחוֹק מֵעַל הַקַּו הַשָּׁוֶה לְרוּחַ הַצָּפוֹן שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת וַחֲצִי מַעֲלָה בְּקֵרוּב. וַיַּחְזְרוּ הַמַּזָּלוֹת לְהִתְקָרֵב לְקַו הַשָּׁוֶה מְעַט מְעַט, עַד רֹאשׁ מֹאזְנַיִם, שֶׁהוּא עַל הַקַּו הַשָּׁוֶה. וּמֵרֹאשׁ מֹאזְנַיִם יַתְחִילוּ לִנְטוֹת וּלְהִתְרַחֵק כְּנֶגֶד רוּחַ דָּרוֹם, עַד רֹאשׁ גְּדִי, וְיִהְיֶה רֹאשׁ גְּדִי רָחוֹק מֵעַל הַקַּו הַשָּׁוֶה לְרוּחַ דָּרוֹם שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת וַחֲצִי מַעֲלָה. וַיַּחְזְרוּ הַמַּזָּלוֹת לְהִתְקָרֵב מְעַט מְעַט כְּנֶגֶד הַקַּו הַשָּׁוֶה, עַד רֹאשׁ טָלֶה.

ה. נִמְצָא רֹאשׁ טָלֶה וְרֹאשׁ מֹאזְנַיִם מְסַבֵּב[4] עַל הַקַּו הַשָּׁוֶה. וּלְפִיכָךְ, כְּשֶׁתִּהְיֶה הַשֶּׁמֶשׁ בִּשְׁנֵי רָאשִׁים אֵלּוּ, לֹא תִּהְיֶה נוֹטָה לֹא לְצָפוֹן וְלֹא לְדָרוֹם, וְתִזְרַח בַּחֲצִי מִזְרָח וְתִשְׁקַע בַּחֲצִי מַעֲרָב, וְיִהְיֶה הַיּוֹם וְהַלַּיְלָה שָׁוִין בְּכָל הַיִּשּׁוּב[5].

4) יחד עם השמש בסיבוב היומי. 5) בראש טלה (אביב) ובראש מאזנים (סתיו), השמש בדיוק בקו המשווה, ואז אורך היום שוה לאורך הלילה.

ו. הֲרֵי נִתְבָּרֵר לְךָ, שֶׁכָּל מַעֲלָה וּמַעֲלָה מִמַּעֲלוֹת הַמַּזָּלוֹת נוֹטָה לְצָפוֹן אוֹ לְדָרוֹם, וְיֵשׁ לִנְטִיָּתָהּ שִׁעוּר, וְרֹב[6] הַנְּטִיָּה לֹא תִּהְיֶה יוֹתֵר עַל שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת וַחֲצִי בְּקֵרוּב.

6) הגדולה ביותר.

ז. וְאֵלּוּ הֵם הַשִּׁעוּרִים שֶׁל נְטִיּוֹת, לְפִי מִנְיַן הַמַּעֲלוֹת שֶׁל מַזָּלוֹת. וְהַהַתְחָלָה מִתְּחִלַּת מַזַּל טָלֶה. עֶשֶׂר מַעֲלוֹת - נְטִיָּתָם אַרְבַּע מַעֲלוֹת. עֶשְׂרִים מַעֲלוֹת - נְטִיָּתָם שְׁמוֹנֶה מַעֲלוֹת. שְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת - נְטִיָּתָם אַחַת עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת וּמֶחֱצָה. וְאַרְבָּעִים מַעֲלוֹת - נְטִיָּתָם חָמֵשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת. חֲמִשִּׁים מַעֲלוֹת - נְטִיָּתָם שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת. שִׁשִּׁים מַעֲלוֹת - נְטִיָּתָם עֶשְׂרִים מַעֲלוֹת. שִׁבְעִים מַעֲלוֹת - נְטִיָּתָם שְׁתַּיִם וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת. שְׁמוֹנִים מַעֲלוֹת - נְטִיָּתָם שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת. תִּשְׁעִים מַעֲלוֹת - נְטִיָּתָם שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת וַחֲצִי מַעֲלָה.

ח. וְאִם יִהְיוּ אֲחָדִים בַּמִּנְיָן - תִּקַּח לָהֶם מִנָּתָם מִבֵּין שְׁתֵּי הַנְּטִיּוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּשֶּׁמֶשׁ[7] וּבַיָּרֵחַ[8]. כֵּיצַד? חָמֵשׁ מַעֲלוֹת - נְטִיָּתָם שְׁתֵּי מַעֲלוֹת. וְאִם הָיָה מִנְיַן הַמַּעֲלוֹת שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים - נְטִיָּתָם תֵּשַׁע מַעֲלוֹת. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ בְּכָל הָאֲחָדִים שֶׁהֵן עִם הָעֲשָׂרוֹת.

7) למעלה פי"ג, ה"ז. 8) למעלה פט"ו, ה"ז.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ט. וּמֵאַחַר שֶׁתִּדַּע הַנְּטִיָּה שֶׁל מַעֲלוֹת מֵאֶחָד עַד תִּשְׁעִים - תֵּדַע נְטִיָּתָם כֻּלָּן, כְּדֶרֶךְ שֶׁהוֹדַעְנוּם בְּרֹחַב הַיָּרֵחַ[9]: שֶׁאִם הָיָה הַמִּנְיָן יוֹתֵר עַל תִּשְׁעִים עַד מֵאָה וּשְׁמוֹנִים - תִּגְרַע אוֹתוֹ מִמֵּאָה וּשְׁמוֹנִים, וְאִם הָיָה יוֹתֵר עַל מֵאָה וּשְׁמוֹנִים עַד מָאתַיִם וְשִׁבְעִים - תִּגְרַע מִמְּנוּ מֵאָה וּשְׁמוֹנִים[10], וְאִם הָיָה יוֹתֵר עַל מָאתַיִם וְשִׁבְעִים עַד שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים - תִּגְרַע אוֹתוֹ מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים, וְהַנִּשְׁאָר תֵּדַע נְטִיָּתוֹ, וְהוּא נְטִיַּת אוֹתוֹ הַמִּנְיָן שֶׁבְּיָדְךָ בְּלֹא גֵּרָעוֹן וְלֹא תּוֹסֶפֶת.

9) למעלה פט"ז, הי"ג. 10) כי בק"פ מעלות (מזל מאזנים) אין כל נטיה מקו המשווה.

י. אִם תִּרְצֶה לֵידַע כַּמָּה מַעֲלוֹת הוּא הַיָּרֵחַ נוֹטֶה מֵעַל הַקַּו הַשָּׁוֶה כְּנֶגֶד צְפוֹן הָעוֹלָם אוֹ כְּנֶגֶד דְּרוֹם הָעוֹלָם - תֵּדַע תְּחִלָּה כַּמָּה נְטִיַּת הַמַּעֲלָה שֶׁהִיא מְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי, וּלְאֵי זֶה רוּחַ הִיא נוֹטָה, לְצָפוֹן אוֹ לְדָרוֹם[11]. וְתַחֲזֹר וְתַחְשֹׁב וְתוֹצִיא רֹחַב הַיָּרֵחַ הָרִאשׁוֹן, וְתִרְאֶה אִם הוּא צְפוֹנִי אוֹ דְרוֹמִי. אִם נִמְצְאוּ רֹחַב הַיָּרֵחַ וּנְטִיַּת מַעֲלָתוֹ[12] בְּרוּחַ אַחַת, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם צְפוֹנִיִּים אוֹ דְרוֹמִיִּים - תְּקַבֵּץ שְׁנֵיהֶם[13]; וְאִם נִמְצְאוּ בִּשְׁתֵּי רוּחוֹת, כְּגוֹן שֶׁהָיָה הָאֶחָד דְּרוֹמִי וְהָאֶחָד צְפוֹנִי - תִּגְרַע הַמְּעַט מִשְּׁנֵיהֶם מִן הָרַב, וְהַנִּשְׁאָר הוּא מֶרְחַק הַיָּרֵחַ מֵעַל קַו הַשָּׁוֶה בְּאוֹתָהּ הָרוּחַ שֶׁהָיָה בָּהּ הָרַב בִּשְׁנֵיהֶם[14].

11) עי' ה"ג. 12) של מקום הירח האמיתי. 13) תחבר את המספרים, כי נטיית המעלה ממעלות המזלות, מראה על נטיית השמש מן קו המשווה, ורוחב הירח מראה על נטיית הירח מן השמש. 14) צ"ל "משניהם", דוגמת המעט "משנים", וכן הוא בדפוס קושטא. גורעים, מכיון שהמספרים השווים בכיוונים מנוגדים מבטלים זה את זה.

יא. כֵּיצַד? בָּאנוּ לֵידַע כַּמָּה הַיָּרֵחַ נוֹטֶה מֵעַל הַקַּו הַשָּׁוֶה בְּלֵיל הָרְאִיָּה, שֶׁהוּא שֵׁנִי לְחֹדֶשׁ אִיָּר מִשָּׁנָה זוֹ, וּכְבָר יָדַעְתָּ[15] שֶׁמַּעֲלַת הַיָּרֵחַ הָיְתָה תְּשַׁע עֶשְׂרֵה מִמַּזַּל שׁוֹר, נְטִיָּתָהּ בְּצָפוֹן כְּמוֹ[16] שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, וְרֹחַב הַיָּרֵחַ הָיָה בְּדָרוֹם כְּמוֹ[17] אַרְבַּע מַעֲלוֹת, תִּגְרַע הַמְּעַט מִן הָרַב - יִשָּׁאֵר אַרְבַּע עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, נִמְצָא הַיָּרֵחַ רָחוֹק מֵעַל הַקַּו הַשָּׁוֶה אַרְבַּע עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת לְרוּחַ צָפוֹן; שֶׁהֲרֵי הַמִּנְיָן הָרַב, שֶׁהוּא שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, הָיָה צְפוֹנִי. וְכָל חֶשְׁבּוֹן זֶה - בְּקֵרוּב בְּלֹא דִּקְדּוּק, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מוֹעִיל בָּרְאִיָּה[18].

15) עי' למעלה פי"ז, הי"ג. 16) ולא בדיוק, כי י"ח מעלות עולה הנטייה בכ' מעלות ממזל שור, עי' למעלה ה"ז. 17) בעצם שלוש מעלות ונ"ג חלקים. אין הרמב"ם מדקדק, כפי שהוא מבאר זאת בסוף הלכה זו. 18) אלא מועיל כתחילת חשבון למתן תשובה לשאלה: להיכן היה הירח נוטה, ועי' ה"א.

יב. אִם תִּרְצֶה לֵידַע לְאֵי זוֹ רוּחַ מֵרוּחוֹת הָעוֹלָם יֵרָאֶה הַיָّרֵחַ נוֹטֶה - תַּחְשֹׁב וְתֵדַע מֶרְחָקוֹ מֵעַל הַקַּו הַשָּׁוֶה: אִם יִהְיֶה עַל הַקַּו הַשָּׁוֶה, אוֹ קָרוֹב מִמֶּנּוּ בִּשְׁתַּיִם אוֹ שָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת בְּצָפוֹן אוֹ בְּדָרוֹם[19] - יֵרָאֶה מִכֵּוָן כְּנֶגֶד אֶמְצַע מַעֲרָב[20], וְתִרְאֶה פְּגִימָתוֹ מְכֻוֶּנֶת כְּנֶגֶד מִזְרַח הָעוֹלָם בְּשָׁוֶה.

19) לשתים או שלוש מעלות אין ערך רב בחשבון בלתי־מדויק זה. 20) אם בשעת השקיעה הירח על קו המשווה, הרי רואים אותו שוקע בדיוק במערב. אם הירח נע במרחק מסויים מן קו המשווה, לצפון או לדרום, הרי גם שקיעתו תהיה במרחק מן קו המשווה.

יג. וְאִם יִהְיֶה רָחוֹק מֵעַל הַקַּו הַשָּׁוֶה לִצְפוֹן הָעוֹלָם - יֵרָאֶה בֵּין מַעֲרַב הָעוֹלָם וּבֵין צְפוֹנוֹ, וְתֵרָאֶה פְּגִימָתוֹ נוֹטָה מִכְּנֶגֶד מִזְרַח הָעוֹלָם כְּנֶגֶד דְּרוֹם הָעוֹלָם.

יד. וְאִם הָיָה רָחוֹק מֵעַל הַקַּו הַשָּׁוֶה לִדְרוֹם הָעוֹלָם - יֵרָאֶה בֵּין מַעֲרַב הָעוֹלָם וּבֵין דְּרוֹמוֹ, וְתֵרָאֶה פְּגִימָתוֹ נוֹטָה מִכְּנֶגֶד מִזְרַח הָעוֹלָם כְּנֶגֶד צְפוֹן הָעוֹלָם. וּלְפִי רֹב הַמֶּרְחָק, וּלְפִי רֹב הַנְּטִיָּה[21].

21) בה במידה שהמרחק מן קו המשווה גדול יותר, לצד צפון או לצד דרום, בה במידה גדולה יותר נטיית החלק הפגום מן המזרח לצד דרום או לצד צפון.

טו. וּמֵחֲקִירַת הָעֵדִים - שֶׁאוֹמְרִין לָהֶם: כַּמָּה הָיָה גָבוֹהַּ?[22] וְדָבָר זֶה יוֹדֵעַ מִקֶּשֶׁת הָרְאִיָּה[23]: שֶׁבִּזְמַן שֶׁתִּהְיֶה קֶשֶׁת הָרְאִיָּה קְצָרָה - יֵרָאֶה הַיָּרֵחַ כְּאִלּוּ הוּא קָרוֹב מִן הָאָרֶץ, וּבִזְמַן שֶׁתִּהְיֶה אֲרֻכָּה - יֵרָאֶה גָּבוֹהַּ מֵעַל הָאָרֶץ. וּלְפִי אֹרֶךְ קֶשֶׁת הָרְאִיָּה, לְפִי גָּבְהוֹ מֵעַל הָאָרֶץ בִּרְאִיַּת הָעֵינַיִם.

22) עי' ראש השנה כג, ב. 23) עי' למעלה פי"ז, הי"ד.

טז. הֲרֵי בֵּאַרְנוּ חֶשְׁבּוֹנוֹת כָּל הַדְּרָכִים שֶׁצְּרִיכִין לָהֶם בִּידִיעַת הָרְאִיָּה וּבַחֲקִירַת הָעֵדִים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַכֹּל יָדוּעַ לִמְבִינִים, וְלֹא יְחַסְּרוּ דֶּרֶךְ מִדַּרְכֵי הַתּוֹרָה, וְלֹא יִשּׁוֹטְטוּ לְבַקֵּשׁ אַחֲרֶיהָ בִּסְפָרִים אֲחֵרִים. דִּרְשׁוּ מֵעַל סֵפֶר ה' וּקְרָאוּ, אַחַת מֵהֵנָּה לֹא נֶעְדָּרָה[24].

24) בדפוס קושטא ובדפוס רומי ר"מ מסתיים הענין במילים: בריך רחמנא דסייען.

~ יום שני כ"ב מרחשון ~

הִלְכוֹת תַּעֲנִיּוֹת

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת. וְהִיא: לִצְעֹק לִפְנֵי הַשֵּׁם בְּכָל עֵת צָרָה גְּדוֹלָה שֶׁלֹּא תָּבוֹא עַל הַצִּבּוּר. וּבֵאוּר מִצְוָה זוֹ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) נתבאר בו ענין התענית מהו, וכיצד אדם מקבלו, ואי זה דבר אסור בכל תענית, ומה עושין צבור בכל תענית. וסוף דבר נתבאר בו מה שהוא ביאור כללי לנמשך אחר מצות התורה, והוא לזעוק בעת צרה כמבואר שם.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לִזְעֹק[2] וּלְהָרִיעַ בַּחֲצוֹצְרוֹת[3] עַל כָּל צָרָה שֶׁתָּבוֹא עַל הַצִּבּוּר. שֶׁנֶּאֱמַר: עַל הַצַּר הַצֹּרֵר אֶתְכֶם - וַהֲרֵעֹתֶם בַּחֲצֹצְרֹת. כְּלוֹמַר: כָּל דָּבָר שֶׁיָּצַר לָכֶם, כְּגוֹן בַּצֹּרֶת וְדֶבֶר וְאַרְבֶּה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[4], זַעֲקוּ עֲלֵיהֶן וְהָרִיעוּ[5].

2) להתפלל בקול רם. 3) החצוצרות היו עשויות מעשת של כסף (פ"ג מהל' כלי המקדש ה"ה). 4) ב'ספרי' לבמדבר י, ט: "רבי עקיבא אומר... שדפון, וירקון, ואשה מקשה לילד, וספינה המטורפת בים מנין? תלמוד־לומר על הצר הצורר אתכם, על כל צרה וצרה שלא תבוא על הציבור – והרעותם בחצוצרות". 5) וכתב ה'מגן אברהם' (או"ח תחילת סי' תקעו): "ואני תמה, למה אין אנו נוהגין לתקוע בעת צרה, ואף־על־פי שאין תענית ציבור בבבל, מכל־מקום הלא מצוה מדאורייתא לתקוע בלא תענית?" [וכבר עמדו על זה הרמב"ן בדרשתו לראש־השנה (הצופה מארץ הגר שנה א' וב'), וכתב שמה שאין תוקעין בצרפת בתענית הוא מפני שהם סבורים שמה שאמרו "אין תענית ציבור בבבל" – היינו אפילו לתפילה ולתקיעות].

ב. וְדָבָר זֶה מִדִּרְכֵי הַתְּשׁוּבָה הוּא. שֶׁבִּזְמַן שֶׁתָּבוֹא צָרָה וְיִזְעֲקוּ עָלֶיהָ וְיָרִיעוּ, יֵדְעוּ הַכֹּל שֶׁבִּגְלַל מַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים הוּרַע לָהֶן. כַּכָּתוּב: עֲוֹנוֹתֵיכֶם הִטּוּ וגו'. וְזֶה הוּא שֶׁיִּגְרֹם לְהָסִיר הַצָּרָה מֵעֲלֵיהֶם.

ג. אֲבָל אִם לֹא יִזְעֲקוּ וְלֹא יָרִיעוּ, אֶלָּא יֹאמְרוּ: דָּבָר זֶה מִמִּנְהַג הָעוֹלָם אֵרַע לָנוּ, וְצָרָה זוֹ נִקְרֹה נִקְרִית - הֲרֵי זוֹ דֶּרֶךְ אַכְזְרִיּוּת, וְגוֹרֶמֶת לָהֶם לְהִדָּבֵק בְּמַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים. וְתוֹסִיף הַצָּרָה צָרוֹת אֲחֵרוֹת. הוּא שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה: וַהֲלַכְתֶּם עִמִּי בְּקֶרִי, וְהָלַכְתִּי גַּם אֲנִי עִמָּכֶם בַּחֲמַת קֶרִי. כְּלוֹמַר: כְּשֶׁאָבִיא עֲלֵיכֶם צָרָה כְּדֵי שֶׁתָּשׁוּבוּ, אִם תֹּאמְרוּ שֶׁהִיא קֶרִי, אוֹסִיף לָכֶם חֲמַת אוֹתוֹ קֶרִי.

ד. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[6], לְהִתְעַנּוֹת[7] עַל כָּל צָרָה[8] שֶׁתָּבוֹא עַל הַצִּבּוּר עַד שֶׁיְּרַחֲמוּ מִן הַשָּׁמַיִם. וּבִימֵי הַתַּעֲנִיּוֹת הָאֵלּוּ זוֹעֲקִין בִּתְפִלּוֹת[9] וּמִתְחַנְּנִים וּמְרִיעִין בַּחֲצוֹצְרוֹת בִּלְבַד. וְאִם הָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ, מְרִיעִין בַּחֲצוֹצְרוֹת וּבַשּׁוֹפָר[10]. הַשּׁוֹפָר מְקַצֵּר וְהַחֲצוֹצְרוֹת מַאֲרִיכוֹת, שֶׁמִּצְוַת הַיּוֹם[11] בַּחֲצוֹצְרוֹת. וְאֵין תּוֹקְעִין בַּחֲצוֹצְרוֹת וְשׁוֹפָר כְּאֶחָד אֶלָּא בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: בַּחֲצֹצְרוֹת וְקוֹל שׁוֹפָר הָרִיעוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ ה'[12].

6) חכמים. שהרי לא נזכר עינוי בתורה (מגיד־משנה). 7) לגזור צום על הציבור (משנה, תענית יט.). 8) המבוארות להלן בפרק שני. 9) המבוארות להלן בפרק רביעי. 10) משנה, ראש השנה כו, ב. 11) של תענית. 12) בית המקדש ששם גילוי שכינה, הוא "לפני המלך ה'".

ה. תַּעֲנִיּוֹת אֵלּוּ, שֶׁגּוֹזְרִין עַל הַצִּבּוּר מִפְּנֵי הַצָּרוֹת, אֵינָן יוֹם אַחַר יוֹם, שֶׁאֵין רֹב הַצִּבּוּר יְכוֹלִים לַעֲמֹד בְּדָבָר זֶה[13]. וְאֵין גּוֹזְרִין בַּתְּחִלָּה[14] תַּעֲנִית אֶלָּא בְּשֵׁנִי בַּשַּׁבָּת וּבַחֲמִישִׁי שֶׁלְּאַחֲרָיו[15] וּבְשֵׁנִי שֶׁלְּאַחֲרָיו. וְכֵן עַל הַסֵּדֶר הַזֶּה: שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי[16]. עַד שֶׁיְּרַחֲמוּ.

13) ולעולם אין גוזרים גזירה על הציבור אלא־אם־כן רוב הציבור יכולים לעמוד בה (פ"ב מהל' ממרים ה"ה). 14) התחלת סדרת התעניות (משנה, תענית טו:). 15) "ואין גוזרין תענית על הציבור בתחילה בחמישי שלא להפקיע השערים", כשרואין בעלי חנויות שקונים למוצאי חמישי שתי סעודות גדולות, אחת לליל תענית ואחת לשבת, יהיו סבורין שבא רעב לעולם ומייקרין ומפקיעין השער (רש"י). והרמב"ם בפירושו למשניות, כתב: שלא יאמרו אם לא שראו בית־דין שהרעב בא, לא היו דוחקים לגזור התענית עתה סמוך לשבת, ומפני כן ייקרו ויפקיעו השער. 16) בכתב־יד קדמון כתוב, שמצא נוסחא אחרת מכתב־ידו של הרמב"ם: "וכן על הסדר חמישי ושני וחמישי" (וכ"ה להלן פ"ג ה"ה וה"ט). ולפי גירסא זו יוצא, שאת המשך התעניות אפשר לקבוע ולהתחיל בחמישי, כדעת התנא־קמא שם במשנה, ולא כרבי יוסי שאמר "כשם שאין הראשונות בחמישי, כך לא שניות ולא אחרונות". וכן פסק בפירוש המשנה שם ('מעשה רוקח'). ומלשון "בתחילה" שכתב, גם כן נראה כנוסחא זו.

ו. אֵין גּוֹזְרִין תַּעֲנִיּוֹת עַל הַצִּבּוּר לֹא בְּשַׁבָּתוֹת וְלֹא בְּיָמִים טוֹבִים[17]. וְכֵן אֵין תּוֹקְעִין בָּהֶן לֹא בַּשּׁוֹפָר וְלֹא בַּחֲצוֹצְרוֹת, וְלֹא זוֹעֲקִים וּמִתְחַנְּנִים בָּהֶם בִּתְפִלָּה[18]. אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה עִיר שֶׁהִקִּיפוּהָ עַכּוּ"ם, אוֹ נָהָר[19], אוֹ סְפִינָה הַמִּטָּרֶפֶת בַּיָּם[20]. אֲפִלּוּ יָחִיד[21] הַנִּרְדָּף מִפְּנֵי עַכּוּ"ם, מִפְּנֵי לִסְטִים וּמִפְּנֵי רוּחַ רָעָה - (מִתְעַנִּין[22] עֲלֵיהֶם בְּשַׁבָּת וְ)זוֹעֲקִין וּמִתְחַנְּנִים עֲלֵיהֶם בִּתְפִלָּה. אֲבָל אֵין תּוֹקְעִין[23], אֶלָּא אִם כֵּן תָּקְעוּ לְקַבֵּץ אֶת הָעָם לַעְזֹר[24] אוֹתָם וּלְהַצִּילָן.

17) משנה, תענית טו, ב: "אין גוזרין תענית על הציבור בראשי חדשים כו'" וכל־שכן בשבתות וימים־טובים. וכן מפורש ב'ירושלמי' נדרים פ"ח ה"א. 18) משנה, שם יט, א. וראה להלן פ"ב ה"ב, שצועקים על המזונות אפילו בשבת. 19) סכנת שטפון. 20) שפגעה בה סערה בים, והיא קרובה להשבר. 21) תענית כב, ב. 22) רבינו מפרש מה שאמרו מתריעין ב'עננו' (תענית יד.), היינו תפלת עננו בתענית (מגיד־משנה). וכן כתב בפירוש המשנה (תענית יט.) שמתענין. אבל למעלה בפ"ב דהל' שבת הכ"ד, ובפרק ל' שם הי"ב, לא הביא שמתענים (כסף־משנה). ואמנם ב'טור' (או"ח סי' תקעו) לא העתיק "מתענין עליהם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בשבת". 23) בתענית יד, א: "שופרות בשבת, מי שרי?" (= וכי מותר לתקוע בשופר בשבת?). 24) כרבי יוסי, שאמר (תענית יט.) "לעזרה ולא לצעקה", ופירשה רבינו (ב'פירוש המשניות') בין בתפילה ובין בתקיעה, אלא שאין הלכה כדבריו לענין מניעת הצעקה בשבת, אבל לענין תקיעה לעזרה – הלכה כדבריו. [וכן יש לפרש בדברי רבינו למעלה פ"ל מהל' שבת הי"ב "שמתריעין עליהן בשבת לעזרן" – דהיינו בתקיעה].

ז. וְכֵן אֵין גּוֹזְרִין תַּעֲנִית בַּתְּחִלָּה בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים, אוֹ בַּחֲנֻכָּה וּפוּרִים[25], אוֹ בְּחִלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד[26]. וְאִם הִתְחִילוּ לְהִתְעַנּוֹת עַל הַצָּרָה אֲפִלּוּ יוֹם אֶחָד, וּפָגַע בָּהֶן יוֹם מֵאֵלּוּ - מִתְעַנִּין וּמַשְׁלִימִין הַיּוֹם בְּתַעֲנִית.

25) משנה, תענית טו, ב. 26) במשנה שם לא נזכר חולו של מועד.

ח. תַּעֲנִיּוֹת אֵלּוּ[27], שֶׁמִּתְעַנִּין עַל הַצָּרוֹת[28], אֵין מִתְעַנִּין בָּהֶן לֹא עֲבָרוֹת וְלֹא מְנִיקוֹת וְלֹא קְטַנִּים[29]. וּמֵתָּרִין לֶאֱכֹל בַּלַּיְלָה[30] אַף עַל פִּי שֶׁמִּתְעַנִּין לְמָחָר, חוּץ מִתַּעֲנִיּוֹת הַמָּטָר[31], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[32]. וְכָל תַּעֲנִית שֶׁאוֹכְלִין בָּהּ בַּלַּיְלָה, בֵּין צִבּוּר בֵּין יָחִיד, הֲרֵי זֶה אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר[33]. וְהוּא שֶׁלֹּא יָשֵׁן, אֲבָל אִם יָשֵׁן - אֵינוֹ חוֹזֵר וְאוֹכֵל[34].

27) תענית יד, א. ו'תוספתא' פ"ב דתענית. 28) אבל בשבע תעניות אחרונות שגוזרים על עצירת הגשמים – גם אלה מתענים (להלן פ"ג ה"ה). 29) קטנים לא נזכרו לא בגמרא שם, ולא בתוספתא שם. ואמנם צריך עיון, שהרי קטנים אינם מתענים לעולם? ואפשר שהמדובר באלה שהם בני י"ג שנה, כל זמן שלא הגיעו לגבורת אנשים. וכן המנהג שאין גוזרין תענית על פחותים מי"ח לזכר וט"ו לנקבה ('מגן אברהם' או"ח סי' תקעו). ויש אומרים שהכוונה שאין צריך אפילו לחנכם, ואין התעניות האלו דומות ליום הכיפורים שמחנכים הקטנים בתענית שעות, כמו שכתב רבינו בפ"ב מהל' שביתת עשור ה"י (האדר"ת בהגהותיו). 30) תענית יב, א. 31) שלש תעניות שניות. 32) להלן פ"ג ה"ג. 33) כרבי, בתענית שם. 34) שהרי הפסיק והסתלק מן האכילה. ויש אומרים שדווקא אם לא התנה לאכול, אבל אם התנה – מותר (מגיד־משנה בשם 'ירושלמי' תענית פ"א ה"ד).

ט. כְּשֵׁם שֶׁהַצִּבּוּר מִתְעַנִּים עַל צָרָתָן, כָּךְ הַיָּחִיד מִתְעַנֶּה עַל צָרָתוֹ[35]. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהָיָה לוֹ חוֹלֶה, אוֹ תּוֹעֶה בַּמִּדְבָּר, אוֹ אָסוּר בְּבֵית הָאֲסוּרִין - יֵשׁ לוֹ לְהִתְעַנּוֹת עָלָיו וּלְבַקֵּשׁ רַחֲמִים בִּתְפִלָּתוֹ. וְאוֹמֵר "עֲנֵנוּ" וְכוּ'[36] בְּכָל תְּפִלָּה שֶׁמִּתְפַּלֵּל. וְלֹא יִתְעַנֶּה בְּשַׁבָּתוֹת וְלֹא בְּמוֹעֲדוֹת וְלֹא בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וְלֹא בַּחֲנֻכָּה וּפוּרִים[37].

35) כתנא־קמא של רבי יוסי (תענית כב:) שאמר "על כולן (על כל הצרות שנזכרו שם) יחיד רשאי לסגף עצמו בתענית". וכן מפורש בשמואל־ב יב, טו־טז: "ויגוף ה' את הילד כו' ויאנש. ויבקש דוד את האלקים בעד הנער ויצום דוד צום" (האדר"ת בהגהותיו). 36) תענית יג, ב: "יחיד שקיבל עליו תענית, מתפלל של תענית (=עננו) – בשומע תפלה". 37) שם, י, א.

י. כָּל תַּעֲנִית שֶׁלֹּא קִבְּלָהּ עָלָיו הַיָּחִיד מִבְּעוֹד יוֹם, אֵינוֹ תַּעֲנִית[38]. כֵּיצַד מְקַבְּלָהּ? כְּשֶׁיִּתְפַּלֵּל תְּפִלַּת מִנְחָה, אוֹמֵר אַחַר הַתְּפִלָּה: מָחָר אֶהֱא בְּתַעֲנִית. וְגוֹמֵר בְּלִבּוֹ[39] לְהִתְעַנּוֹת לְמָחָר. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא אוֹכֵל בַּלַּיְלָה, לֹא הִפְסִיד כְּלוּם[40]. וְכֵן אִם גָּמַר בְּלִבּוֹ וְקִבֵּל עָלָיו לְהִתְעַנּוֹת שְׁלֹשָׁה אוֹ אַרְבָּעָה יָמִים זֶה אַחַר זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אוֹכֵל כָּל לַיְלָה וָלַיְלָה, לֹא הִפְסִיד תַּעֲנִיתוֹ. וְאֵינוֹ צָרִיךְ כַּוָּנָה לְכָל יוֹם וָיוֹם מִבְּעוֹדוֹ[41].

38) שם, יד, א: "ואי יתיב (אם יושב בתענית בלי קבלה מבערב), מאי? אמר רבה בר שילא: דמיא למפוחא דמליא זיקא (הוא דומה למפוח שנופחין בו הנפחין את האור המתמלא ברוח, אף זה נתמלא רוח, שלא אכל בחינם – רש"י)", כלומר אין זה תענית כלל וכלל, אבל הוא כתענית שעות (להלן הלכה יג). 39) בנוסחת המגיד־משנה, היה כתוב: "כשיתפלל תפילת מנחה או אחר התפילה, אומר עננו וגומר בלבו". ופירשה: כשיתפלל – היינו בשומע תפילה (וכפירוש ר"ח), או אחר התפילה – אחר שסיים תפילתו (וכפירוש רש"י) קודם שיעקור רגליו. ומה שכתב "אומר עננו", כן הוא גם בשאילתות ויקהל סי' סו. והיינו שאומר "עננו ה' עננו ביום צום תעניתי, כי למחר אשב בתענית" (הגהות אשר"י פ"א דתענית סי' יג), ועי' רא"ש שם, ותשובות רבינו בסוף הספר. 40) תענית יא, ב. 41) מבעוד יום שלו.

יא. קִבֵּל עָלָיו[42] מִבְּעוֹד יוֹם לְהִתְעַנּוֹת לְמָחָר - בִּלְבַד וְהִתְעַנָּה, וּבַלַּיְלָה נִמְלַךְ[43] לְהִתְעַנּוֹת בְּיוֹם שֵׁנִי[44], אַף עַל שֶׁלָּן בְּתַעֲנִיתוֹ - אֵינָהּ תַּעֲנִית, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא קִבְּלָהּ עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהָיָה אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה בַּלַּיְלָה וְהִשְׁכִּים בַּבֹּקֶר וְנִמְלַךְ לְהִתְעַנּוֹת, שֶׁאֵין זוֹ תַּעֲנִית כְּלָל[45].

42) תענית, שם. 43) התחרט. 44) כלומר, גם ביום שני. 45) מכיון שצם בלא קבלת תענית. ויש לו דין תענית שעות, המבואר להלן בהלכה יג.

יב. הָרוֹאֶה[46] חֲלוֹם רַע, צָרִיךְ לְהִתְעַנּוֹת לְמָחָר[47], כְּדֵי שֶׁיָּשׁוּב וְיֵעוֹר[48] בְּמַעֲשָׂיו וִיחַפֵּשׂ בָּהֶן וְיַחֲזֹר בִּתְשׁוּבָה. וּמִתְעַנֶּה וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת. וּמִתְפַּלֵּל "עֲנֵנוּ"[49] בְּכָל תְּפִלָּה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קִבְּלָהּ מִבְּעוֹד יוֹם. וְהַמִּתְעַנֶּה בְּשַׁבָּת, מִתְעַנֶּה יוֹם אַחֵר, מִפְּנֵי שֶׁבִּטֵּל עֹנֶג שַׁבָּת[50].

46) תענית יב, ב. 47) "יש אומרים, שבזמן הזה אין להתענות תענית חלום בשבת, שאין אנו בקיאין בפתרון חלומות לידע איזה טוב ואיזה רע, והעולם אומרים שנמצא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בספרים קדמונים, שעל שלשה חלומות מתענים בשבת: הרואה ספר־תורה שנשרף, או יום הכיפורים בשעת נעילה, או קורות ביתו או שיניו שנפלו, ונראה לי שהחלומות שאמרו במסכת ברכות פרק הרואה שהם רעים, גם עליהם מתענין בשבת" (׳שולחן ערוך׳ או"ח סי׳ רפח). 48) ויתעורר. 49) כן כתבו ׳הלכות גדולות׳ (מגיד־משנה). 50) תענית, שם: "מאי תקנתיה (מה תקנתו של זה שמתענה תענית חלום בשבת)? ליתיב תעניתא לתעניתא" (ישב בתענית אחר, ויכפר על זה שהתענה בשבת).

יג. מִתְעַנֶּה אָדָם שָׁעוֹת[51], וְהוּא שֶׁלֹּא יֹאכַל כְּלוּם שְׁאָר הַיּוֹם[52]. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהָיָה טָרוּד בַּחֲפָצָיו וּמִתְעַסֵּק בִּצְרָכָיו, וְלֹא אָכַל עַד חֲצוֹת אוֹ עַד תֵּשַׁע שָׁעוֹת[53], וְנִמְלַךְ לְהִתְעַנּוֹת בַּשָּׁעוֹת שֶׁנִּשְׁאֲרוּ מִן הַיּוֹם - הֲרֵי זֶה מִתְעַנֶּה אוֹתָן שָׁעוֹת[54], וּמִתְפַּלֵּל בָּהֶן "עֲנֵנוּ". שֶׁהֲרֵי קִבֵּל עָלָיו הַתַּעֲנִית קֹדֶם שְׁעוֹת הַתַּעֲנִית. וְכֵן אִם אָכַל וְשָׁתָה, וְאַחַר כָּךְ הִתְחִיל לְהִתְעַנּוֹת שְׁאָר הַיּוֹם - הֲרֵי זֶה תַּעֲנִית שָׁעוֹת[55].

51) שם, יא, ב. 52) שם, יב, א. 53) כלומר, לא קיבל עליו תענית, אלא מפני טרדתו לא טעם. 54) שנשארו מן היום. 55) ׳ירושלמי׳ נדרים פ"ח ה"א: "מילתיה דרבי יונה אמר מתענין שעות, רבי יונה הוה בצור, ושמע דדמך (נפטר) בריה דרבי יוסי, אף־על־גב דאכיל גובנה (גבינה) ושתה מיא (ושתה מים באותו יום) — צם כל ההוא יומא" (ונחשב לו לתענית). אבל הראב"ד וכל הראשונים חולקים עליו וסוברים, שכיון שהבבלי אומר בפירוש (תענית יב.). "והוא שלא טעם כלום עד הערב", הוא חולק על ה"ירושלמי". וכתב המגיד־משנה שדעת הרמב"ם לפרש "והוא שלא טעם כלום עד הערב", היינו משעה שחושב להתענות. [והיינו מה שאמרו: "כל תענית שלא שקעה עליו החמה — אינו תענית" וכגירסת רבינו חננאל (תענית, שם) "אמר רב חסדא: הא דאמרת מתענין לשעות כו׳ והוא שלא טעם כלום עד הערב כו׳ רב חסדא לטעמיה דאמר כל תענית שלא שקעה עליו חמה — לאו שמיה תענית". ולא כהראב"ד שכתב, שהן שתי מימרות נפרדות, והראשונה באה למעט מי שאכל לפני חצות היום ואחר־כך קיבל עליו התענית עד הערב]. והרשב"א בתשובה מביא, ששמע שהרמב"ם חזר בו מדין זה, ותיקן כך: "עינוי שעות אינו עינוי אלא אם לא טעם באותו יום כלום".

יד. כָּל הַשָּׁרוּי בְּתַעֲנִית - בֵּין שֶׁהָיָה מִתְעַנֶּה עַל צָרָתוֹ אוֹ עַל חֲלוֹמוֹ, בֵּין שֶׁהָיָה מִתְעַנֶּה עִם הַצִּבּוּר עַל צָרָתָם - הֲרֵי זֶה לֹא יִנְהֹג עִדּוּנִין בְּעַצְמוֹ, וְלֹא יָקֵל רֹאשׁוֹ, וְלֹא יִהְיֶה שָׂמֵחַ וְטוֹב לֵב; אֶלָּא דּוֹאֵג וְאוֹנֵן, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: מַה יִּתְאוֹנֵן אָדָם חָי, גֶּבֶר עַל חֲטָאָיו[56]. וּמֵתֵר לוֹ לִטְעֹם אֶת הַתַּבְשִׁיל, וַאֲפִלּוּ בִּכְדֵי רְבִיעִית[57]; וְהוּא שֶׁלֹּא יִבְלַע, אֶלָּא טוֹעֵם וּפוֹלֵט. שָׁכַח[58] וְאָכַל[59], מַשְׁלִים תַּעֲנִיתוֹ[60].

56) תענית יא, א. 57) ולא יותר (ברכות יד.).

58) ׳ירושלמי׳ נדרים, שם. 59) כזית. 60) בכת"י הגירסא: "משלים תפילתו ותעניתו", היינו שיתפלל ׳עננו׳ (׳מעשה רוקח׳). ודוקא אם קיבל עליו לצום ביום הזה, אבל אם קיבל עליו תענית באיזה יום שהוא ושכח ואכל, אבד תעניתו וחייב לצום יום אחר (רבינו בפ"ד מהל׳ נדרים הלכה טז, וכ"כ הראב"ד כאן).

טו. יָחִיד שֶׁהָיָה מִתְעַנֶּה עַל הַחוֹלֶה, וְנִתְרַפֵּא; עַל צָרָה, וְעָבְרָה - הֲרֵי זֶה מַשְׁלִים תַּעֲנִיתוֹ[61]. הַהוֹלֵךְ[62] מִמָּקוֹם שֶׁמִּתְעַנִּין לִמְקוֹם שֶׁאֵין מִתְעַנִּין, הֲרֵי זֶה מִתְעַנֶּה וּמַשְׁלִים תַּעֲנִיתוֹ[63]. הָלַךְ מִמָּקוֹם שֶׁאֵין מִתְעַנִּין לְמָקוֹם שֶׁמִּתְעַנִּין, הֲרֵי זֶה מִתְעַנֶּה עִמָּהֶן. שָׁכַח וְאָכַל וְשָׁתָה, אַל יִתְרָאֶה בִּפְנֵיהֶם וְאַל יִנְהֹג עִדּוּנִין בְּעַצְמוֹ[64].

61) תענית י, ב. ואפילו אם נתרפא (או עברה הצרה) קודם חצות היום, שהרי קיבל עליו התענית. ואם אינו משלים — נראה כמתנה עם קונו, אם תעבור לא אתענה ואם לא תעבור אתענה (רש"י). ובציבור לא הטריחו עליהם להשלים (כשעברה הצרה קודם חצות היום), מפני טורח הציבור (מגיד־משנה להלן הלכה טז). 62) תענית, שם. 63) וברש"י שם: כל התעניות שקיבלו בני עירו, שנותנים עליו חומרי מקום שיצא משם. 64) תענית, שם. וכן אלה שפטורים להתענות, כגון מעוברות ומניקות, לא ינהגו עידונים בעצמם (׳ירושלמי׳ תענית פ"א ה"ה).

טז. צִבּוּר שֶׁהָיוּ מִתְעַנִּין עַל הַגְּשָׁמִים, וְיָרְדוּ לָהֶן גְּשָׁמִים: אִם קֹדֶם חֲצוֹת יָרְדוּ - לֹא יַשְׁלִימוּ[65]; אֶלָּא אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין, וּמִתְכַּנְּסִין וְקוֹרְאִין הַלֵּל הַגָּדוֹל[66]; שֶׁאֵין אוֹמְרִין הַלֵּל הַגָּדוֹל אֶלָּא בְּנֶפֶשׁ שְׂבֵעָה וְכָרֵס מְלֵאָה[67]. וְאִם אַחַר חֲצוֹת - הוֹאִיל וְעָבַר רֹב הַיּוֹם בִּקְדֻשָּׁה, יַשְׁלִימוּ תַּעֲנִיתָן. וְכֵן אִם הָיוּ מִתְעַנִּין עַל צָרָה וְעָבְרָה, אוֹ עַל גְּזֵרָה וּבָטְלָה: אִם קֹדֶם חֲצוֹת - לֹא יַשְׁלִימוּ[68], וְאִם אַחַר חֲצוֹת - יַשְׁלִימוּ.

65) משנה, תענית יט, א. כרבי אליעזר ורבי טרפון. 66) מזמור קלו בתהלים, שכתוב בו "נותן לחם לכל בשר", נקרא הלל הגדול "מפני שהקדוש־ברוך־הוא יושב ברומו של עולם ומחלק מזון לכל בריה" (פסחים קח.). 67) תענית כה, ב ודף כו, א. ש"מתוך שכתוב בו: "נותן לחם לכל בשר", נראה להאמר על השובע" (רש"י). 68) נלמד מדין גשמים שלמעלה. שלא הטריחו על הציבור להשלים התענית. אבל הראב"ד סובר שדין זה נאמר רק בצרת גשמים, אבל בשאר צרות — דין ציבור כדין יחיד, המבואר בהלכה הקודמת, שכיון שקיבלו עליהם התענית — צריכים להשלים אותו אף אם עברה הצרה.

יז. בְּכָל יוֹם תַּעֲנִית שֶׁגּוֹזְרִין עַל הַצִּבּוּר מִפְּנֵי הַצָּרוֹת, בֵּית דִּין וְהַזְּקֵנִים יוֹשְׁבִין בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וּבוֹדְקִים עַל מַעֲשֵׂי אַנְשֵׁי הָעִיר מֵאַחַר תְּפִלַּת שַׁחֲרִית עַד חֲצוֹת הַיּוֹם. וּמְסִירִין הַמִּכְשׁוֹלוֹת שֶׁל עֲבֵרוֹת; וּמַזְהִירִין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְדוֹרְשִׁין וְחוֹקְרִין עַל בַּעֲלֵי חָמָס וַעֲבֵרוֹת, וּמַפְרִישִׁין אוֹתָן; וְעַל בַּעֲלֵי זְרוֹעַ, וּמַשְׁפִּילִין אוֹתָן; וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ[69]. וּמֵחֲצִי הַיּוֹם וְלָעֶרֶב: רְבִיעַ הַיּוֹם קוֹרְאִין בִּבְרָכוֹת וּקְלָלוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה[70], שֶׁנֶּאֱמַר: מוּסַר ה' בְּנִי אַל תִּמְאָס, וְאַל תָּקֹץ בְּתוֹכַחְתּוֹ. וּמַפְטִירִין בַּנָּבִיא בְּתוֹכָחוֹת מֵעִנְיַן הַצָּרָה. וּרְבִיעַ הַיּוֹם הָאַחֲרוֹן מִתְפַּלְּלִים מִנְחָה וּמִתְחַנְּנִים וְזוֹעֲקִים וּמִתְוַדִּים כְּפִי כֹּחָם.

69) תענית יב, ב. מימרא של אביי. [ואף־על־פי שסוגיית הגמרא שם עוסקת בשלוש תעניות שניות (המבוארות להלן פ"ג ה"ג־ה"ד) – מכיון שהביא הפסוק (נחמיה ט, ג) "ויקראו בספר תורת ה' אלקים רביעית היום, ורביעית מתוודים ומשתחוים לה' אלקיהם", נראה שבכל תענית נוהגים כן. וראה להלן בפ"ג ה"ב, ובלחם־משנה כאן].
70) משנה, מגילה ל, ב. ומימרא של אביי, תענית שם). וזהו דוקא בתעניות שגוזרין אותן הציבור מפני הצרות, כגון: בצורת ודבר וכיוצא בהן, קוראים ברכות וקללות, כדי שישובו העם ויכנע לבבם כשישמעו אותם, אבל בשאר התעניות, שאנו מתענים על מה שאירע לאבותינו, קורין בשחרית ובמנחה "ויחל", ראה ברמב"ם הלכות תפילה פרק יג הי"ח ('צפנת פענח').

~ יום שלישי כ"ג מרחשון ~

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) נתבאר בו, על אלו צרות מתענין. ונזכרו בו פרטי הצרות אחת לאחת, ודיניהן בפרט. ואחת מהן צרת מניעת הגשמים, ויש לה סדר ארוך ותעניות משונים בענינם. ולזה נתיחדו לה שני פרקים אחרים.

א. אֵלּוּ הֵן הַצָּרוֹת שֶׁל צִבּוּר שֶׁמִּתְעַנִּין וּמַתְרִיעִין עֲלֵיהֶם[2]: עַל הַצָּרַת שׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל לְיִשְׂרָאֵל, וְעַל הַחֶרֶב, וְעַל הַדֶּבֶר, וְעַל חַיָּה רָעָה, וְעַל הָאַרְבֶּה, וְעַל הֶחָסִיל, וְעַל הַשִּׁדָּפוֹן, וְעַל הַיֶּרָקוֹן, וְעַל הַמַּפֹּלֶת, וְעַל הַחֲלָאִים, וְעַל הַמְּזוֹנוֹת, וְעַל הַמָּטָר.

2) "על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות – רבי עקיבא אומר, אין לי אלא מלחמה, – שדפון וירקון, ואשה מקשה לילד, וספינה המטורפת בים מניין? תלמוד לומר: על הצר הצורר אתכם, על כל צרה וצרה שלא תבוא על הצבור – והרעותם בחצוצרות".

ב. כָּל עִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ צָרָה מִכָּל אֵלּוּ - אוֹתָהּ הָעִיר מִתְעַנָּה וּמַתְרַעַת עַד שֶׁתַּעֲבֹר הַצָּרָה, וְכָל סְבִיבוֹתֶיהָ[3] מִתְעַנּוֹת וְלֹא מַתְרִיעוֹת, אֲבָל מְבַקְּשִׁים עֲלֵיהֶם רַחֲמִים[4]. וּבְכָל מָקוֹם אֵין צוֹעֲקִין וְלֹא מַתְרִיעִין בְּשַׁבָּת, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ; חוּץ מִצָּרַת הַמְּזוֹנוֹת, שֶׁצּוֹעֲקִין עָלֶיהָ אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת[5], אֲבָל אֵין מַתְרִיעִין עָלֶיהָ בַּחֲצוֹצְרוֹת בְּשַׁבָּת.

3) אותו האיזור. אבל במקומות הרחוקים לא מתענים, שאם כן היינו צריכים לצום לעולם, שהרי אין זמן בעולם שלא תהיה בו חרב באחד מן המקומות. 4) מתפללים בלא תקיעה בחצוצרות. 5) "תנו רבנן: מתריעין על פרקמטיא ואפילו בשבת", וכאן הפירוש "מתריעים", הוא בקשת רחמים בתפילה הלא תקיעה בחצוצרות.

ג. עַל הַצָּרַת שׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל לְיִשְׂרָאֵל כֵּיצַד? עַכּוּ"ם שֶׁבָּאוּ לַעֲרֹךְ מִלְחָמָה עִם יִשְׂרָאֵל, אוֹ לִטֹּל מֵהֶם מַס, אוֹ לִקַּח מִיָּדָם אֶרֶץ, אוֹ לִגְזֹר עֲלֵיהֶם גְּזֵרָה[6], אֲפִלּוּ בְּמִצְוָה קַלָּה - הֲרֵי אֵלּוּ מִתְעַנִּין וּמַתְרִיעִין עַד שֶׁיְּרַחֲמוּ. וְכָל הֶעָרִים שֶׁסְּבִיבוֹתֵיהֶם מִתְעַנִּין, אֲבָל אֵין מַתְרִיעִין, אֶלָּא אִם כֵּן תָּקְעוּ לְהִתְקַבֵּץ לְעֶזְרָתָן.

6) "אמרו ליה לרבא אתו חברי (=גויים רשעים שגזרו גזרות על ישראל להעבירם על דתם) לבבל, גזר תעניתא".

ד. עַל הַחֶרֶב כֵּיצַד? אֲפִלּוּ חֶרֶב שֶׁל שָׁלוֹם, כְּגוֹן שֶׁעָרְכוּ מִלְחָמָה עַכּוּ"ם עִם עַכּוּ"ם וְעָבְרוּ בִּמְקוֹם יִשְׂרָאֵל, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בֵּינֵיהֶם וּבֵין יִשְׂרָאֵל מִלְחָמָה - הֲרֵי זוֹ צָרָה וּמִתְעַנִּין עָלֶיהָ. שֶׁנֶּאֱמַר: וְחֶרֶב לֹא תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם - מִכְּלָל שֶׁרְאוּיַת הַמִּלְחָמָה - צָרָה[7].

7) "חרב שאמרו אינו צריך לומר חרב שאינו של שלום, אלא אפילו חרב של שלום, שאין לך חרב של שלום יותר מפרעה נכה, ואף על פי כן נכשל בה המלך יאשיהו".

ה. וְעַל הַדֶּבֶר. אֵי זוֹ הִיא דֶּבֶר? עִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חֲמֵשׁ מֵאוֹת רַגְלִי[8], וְיָצְאוּ מִמֶּנָּה שְׁלֹשָׁה מֵתִים בִּשְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחַר זֶה - הֲרֵי זֶה דֶּבֶר. יָצְאוּ בְּיוֹם אֶחָד, אוֹ בְּאַרְבָּעָה יָמִים - אֵין זֶה דֶּבֶר. הָיָה בָּהּ אֶלֶף, וְיָצְאוּ מִמֶּנָּה שִׁשָּׁה מֵתִים בִּשְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחַר זֶה - דֶּבֶר. יָצְאוּ בְּיוֹם אֶחָד אוֹ בְּאַרְבָּעָה - אֵין זֶה דֶּבֶר. וְכֵן לְפִי חֶשְׁבּוֹן זֶה. וְאֵין הַנָּשִׁים וְהַקְּטַנִּים וְהַזְּקֵנִים שֶׁשָּׁבְתוּ מִמְּלָאכָה בִּכְלַל מִנְיַן אַנְשֵׁי הַמְּדִינָה לְעִנְיַן זֶה[9].

8) "הגברים לבד מטף". 9) ששלושה סוגים אלה, הם חלושים בטבעם, ועלולים להיפגע יותר.

ו. הָיָה דֶּבֶר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִתְעַנִּין שְׁאָר גָּלֻיּוֹת יִשְׂרָאֵל עֲלֵיהֶן[10]. הָיָה דֶּבֶר בִּמְדִינָה[11], וְשַׁיָּרוֹת הוֹלְכוֹת וּבָאוֹת מִמֶּנָּה לִמְדִינָה אַחֶרֶת - שְׁתֵּיהֶן מִתְעַנּוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן רְחוֹקוֹת זוֹ מִזּוֹ[12].

10) "שאם גבירה (שהיא ארץ ישראל) לוקה – שפחה (חוצה לארץ) לא כל שכן". 11) בחוצה לארץ.
12) והיום לא גוזרים תענית על מכת דבר, מפני שנשתנה טבע בני האדם, ונתברר כי המחלה מסוכנת יותר כשאינו אוכל ושותה. ואפילו בצומות הרגילים מקילים בזמן הדבר מפני ספק פקוח נפש.

ז. אֵין מִתְעַנִּין עַל חַיָּה רָעָה אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהִיא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מְשֻׁלַּחַת[13]. כֵּיצַד? נִרְאָתָה בָּעִיר בַּיּוֹם, הֲרֵי זוֹ מְשֻׁלַּחַת. נִרְאָתָה בַּשָּׂדֶה בַּיּוֹם - אִם רָאָתָה שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם וְלֹא בָּרְחָה מִפְּנֵיהֶם, הֲרֵי זוֹ מְשֻׁלַּחַת. וְאִם הָיָה שָׂדֶה הַסְּמוּכָה לָאֲגַם[14], וְרָאָתָה שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם וְרָדְפָה אַחֲרֵיהֶם - הֲרֵי זוֹ מְשֻׁלַּחַת; לֹא רָדְפָה אַחֲרֵיהֶם - אֵינָהּ מְשֻׁלַּחַת. וְאִם הָיָה בָּאֲגַם, אֲפִלּוּ רָדְפָה אַחֲרֵיהֶם אֵינָהּ מְשֻׁלַּחַת, אֶלָּא אִם כֵּן טָרְפָה שְׁנֵיהֶם וְאָכְלָה אֶחָד מֵהֶן[15]. אֲבָל אִם אָכְלָה שְׁנֵיהֶם בָּאֲגַם, אֵינָהּ מְשֻׁלַּחַת; מִפְּנֵי שֶׁזֶּה הוּא מְקוֹמָהּ, וּמִפְּנֵי הָרְעָבוֹן טָרְפָה, לֹא מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְשֻׁלַּחַת.

13) נשלחה מן השמים, ואיננה תופעה טבעית. 14) מקום משכנם הקבוע של חיתו טרף. 15) וכל שכן אם לא אכלה אף אחד מהם הרי זו משולחת, שזו אינה תופעה טבעית.

ח. בָּתִּים הַבְּנוּיִים בַּמִּדְבָּרוֹת וּבָאֲרָצוֹת הַנְּשַׁמּוֹת, הוֹאִיל וְהֵן מְקוֹם גְּדוּדֵי חַיָּה - אִם עָלְתָה לַגָּג וְנָטְלָה תִּינוֹק מֵעֲרִיסָה, הֲרֵי זוֹ מְשֻׁלַּחַת; וְאִם לֹא הִגִּיעָה לְמִדָּה זוֹ, אֵינָהּ מְשֻׁלַּחַת. שֶׁאֵלּוּ בְּנֵי אָדָם הֵם שֶׁסִּכְּנוּ בְּעַצְמָם וּבָאוּ לִמְקוֹם הַחַיּוֹת.

ט. שְׁאָר מִינֵי רֶמֶשׂ הָאָרֶץ וְרֶמֶשׂ הָעוֹף שֶׁשִּׁלְּחוּ וְהִזִּיקוּ[16], כְּגוֹן שְׁלוּחַי נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר צְרָעִין[17] וְיַתּוּשִׁין וְהַדּוֹמֶה לָהֶן - אֵין מִתְעַנִּין עֲלֵיהֶם וְלֹא מַתְרִיעִין, אֲבָל זוֹעֲקִין בְּלֹא תְרוּעָה.

16) הזיקו ולא המיתו. שאם המיתו, מתענים עליהם כמו על חיתו טרף. 17) כעין דבורים העוקצים ומזיקים.

י. עַל הָאַרְבֶּה וְעַל הֶחָסִיל, אֲפִלּוּ לֹא נִרְאָה מֵהֶן אֶלָּא כָּנָף אֶחָד בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִתְעַנִּין וּמַתְרִיעִין עֲלֵיהֶן[18]. וְעַל הַגּוֹבַאי[19] - בְּכָל שֶׁהוּא. אֲבָל עַל הֶחָגָב[20] אֵין מִתְעַנִּין עָלָיו וְלֹא מַתְרִיעִין, אֶלָּא זוֹעֲקִין בִּלְבָד.

18) שהארבה מתפשט במהירות רבה, וכל ארץ ישראל נחשבת לנדון זה לאיזור אחד. 19) מין ארבה המסכן את התבואות. 20) מין ארבה שאינו מסכן את התבואות.

יא. עַל הַשִּׁדָּפוֹן וְעַל הַיֵּרָקוֹן - מִשֶּׁיַּתְחִיל בַּתְּבוּאָה. וַאֲפִלּוּ לֹא הִתְחִיל אֶלָּא מִמָּקוֹם קָטָן כִּמְלוֹא פִּי תַּנּוּר[21], גּוֹזְרִין עָלָיו תַּעֲנִית וּמַתְרִיעִין.

21) שאפשר לאפות ממנה לחם הממלא פי תנור.

יב. עַל הַמַּפֹּלֶת כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁרָבְתָה בָּעִיר מַפֹּלֶת כְּתָלִים[22] בְּרִיאִים, שֶׁאֵינָן עוֹמְדִים בְּצַד הַנָּהָר - הֲרֵי זוֹ צָרָה, וּמִתְעַנִּין וּמַתְרִיעִין עָלֶיהָ. וְכֵן עַל הָרַעַשׁ[23] וְעַל הָרוּחוֹת[24], שֶׁהֵן מַפִּילִין אֶת הַבִּנְיָן וְהוֹרְגִין, מִתְעַנִּין וּמַתְרִיעִין עֲלֵיהֶן.

22) לא ביאר רבינו ריבוי זה כמה הוא. והריטב"א כתב ששיעורו שלושה בתים. 23) היא רעידת אדמה. 24) סערות.

יג. עַל הֶחָלָיִים כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁיָּרַד חֳלִי אֶחָד לַאֲנָשִׁים הַרְבֵּה בְּאוֹתָהּ הָעִיר, כְּגוֹן אַסְכָּרָה[25] אוֹ חַרְחוּר[26] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְהָיוּ מֵתִים בְּאוֹתוֹ הַחֹלִי - הֲרֵי זוֹ צָרַת צִבּוּר, וְגוֹזְרִין לָהּ תַּעֲנִית וּמַתְרִיעִין. וְכֵן חִכּוּךְ לַח[27], הֲרֵי הוּא כִּשְׁחִין פּוֹרֵחַ; וְאִם פָּשַׁט בְּרֹב הַצִּבּוּר, מִתְעַנִּין וּמַתְרִיעִין עָלָיו. אֲבָל חִכּוּךְ יָבֵשׁ, צוֹעֲקִים עָלָיו בִּלְבָד.

25) מחלת גרון מסוכנת. 26) מחלת חום מסוכנת. 27) קשה לרפא.

יד. עַל הַמְּזוֹנוֹת כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהוּזְלוּ דְּבָרִים שֶׁל סְחוֹרָה שֶׁרֹּב חַיֵּי אַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר מֵהֶן[28], כְּגוֹן כְּלֵי פִּשְׁתָּן בְּבָבֶל וְיַיִן וָשֶׁמֶן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְנִתְמַעֵט הַמַּשָּׂא וְהַמַּתָּן עַד שֶׁיִּצְטָרֵךְ הַתַּגָּר לִמְכֹּר שָׁוֶה עֲשָׂרָה בְּשִׁשָּׁה[29] וְאַחַר כָּךְ יִמְצָא לוֹקֵחַ - הֲרֵי זוֹ צָרַת צִבּוּר, וּמַתְרִיעִין[30] עָלֶיהָ וְזוֹעֲקִין עָלֶיהָ בְּשַׁבָּת.

28) שמתפרנסים מהמסחר בהם. 29) אין הכוונה שהצרה היא בהוזלת המצרך, אלא שהם זקוקים למכור בהפסד כזה, דבר שקנה בעשרה – למכור בשישה, ומערער את יסודות הפרנסה. 30) מבקשים רחמים בתפילה, אבל לא מתריעים בחצוצרה.

טו. עַל הַמָּטָר כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁרַבּוּ עֲלֵיהֶן גְּשָׁמִים עַד שֶׁיְּצֵרוּ[31] לָהֶן, הֲרֵי אֵלּוּ מִתְפַּלְּלִין עֲלֵיהֶן. שֶׁאֵין לְךָ צָרָה יְתֵרָה מִזּוֹ, שֶׁהַבָּתִּים נוֹפְלִין, וְנִמְצְאוּ בָּתֵּיהֶן קְבָרֵיהֶן. וּבְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵין מִתְפַּלְּלִין עַל רֹב הַגְּשָׁמִים, מִפְּנֵי שֶׁהִיא אֶרֶץ הָרִים, וּבָתֵּיהֶם בְּנוּיִים בַּאֲבָנִים, וְרֹב הַגְּשָׁמִים טוֹבָה לָהֶן, וְאֵין מִתְעַנִּין לְהַעֲבִיר הַטּוֹבָה.

31) שנצמח מהם צרה לצבור.

טז. תְּבוּאָה שֶׁצָּמְחָה, וְנִמְנַע הַמָּטָר, וְהִתְחִילוּ צְמָחִין לִיבֹּשׁ - הֲרֵי אֵלּוּ מִתְעַנִּין וְזוֹעֲקִין עַד שֶׁיֵּרְדוּ גְּשָׁמִים, אוֹ עַד שֶׁיִּיבְּשׁוּ[32] הַצְּמָחִים. וְכֵן אִם הִגִּיעַ זְמַן הַפֶּסַח אוֹ קָרוֹב לוֹ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁהוּא זְמַן פְּרִיחַת הָאִילָנוֹת שָׁם, וְלֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים - הֲרֵי אֵלּוּ מִתְעַנִּין וְזוֹעֲקִין עַד שֶׁיֵּרְדוּ גְּשָׁמִים הָרְאוּיִין לָאִילָנוֹת, אוֹ עַד שֶׁיַּעֲבֹר זְמַנָּם.

32) שמאז לא יועילו עוד הגשמים, והיא תפילת שוא.

יז. וְכֵן אִם הִגִּיעַ זְמַן חַג הַסֻּכּוֹת וְלֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים הַרְבֵּה כְּדֵי לְמַלֹּאת מֵהֶם הַבּוֹרוֹת הַשִּׁיחִין וְהַמְּעָרוֹת[33] - הֲרֵי אֵלּוּ מִתְעַנִּין עַד שֶׁיֵּרֵד גֶּשֶׁם הָרָאוּי לַבּוֹרוֹת. וְאִם אֵין לָהֶם מַיִם לִשְׁתּוֹת, מִתְעַנִּים עַל הַגְּשָׁמִים בְּכָל עֵת שֶׁלֹּא יִהְיֶה לָהֶם מַיִם לִשְׁתּוֹת, וַאֲפִלּוּ בִּימוֹת הַחַמָּה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

33) שאוגרים בהם מים להשקות את הזרעים והבהמות.

יח. פָּסְקוּ הַגְּשָׁמִים, בֵּין גֶּשֶׁם לְגֶשֶׁם אַרְבָּעִים יוֹם, בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים - הֲרֵי זוֹ מַכַּת בַּצֹּרֶת[34], וּמִתְעַנִּים וְזוֹעֲקִים עַד שֶׁיֵּרְדוּ הַגְּשָׁמִים, אוֹ עַד שֶׁיַּעֲבֹר זְמַנָּם.

34) מכה המביאה לידי בצורת, שכבר השרישו הזרעים, ומתקלקלים מפני חוסר גשמים.

~ יום רביעי כ"ד מרחשון ~

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) נתבארו בו חלוקי תעניות הגשמים, והזמן הקבוע לצבור וליחידים להתענות, ופרטי הדברים האסורין בזמן העצירה ומניעת הגשמים.

א. הֲרֵי שֶׁלֹּא יָרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים כָּל עִקַּר מִתְּחִלַּת יְמוֹת הַגְּשָׁמִים: אִם הִגִּיעַ י"ז בְּמַרְחֶשְׁוָן[2] וְלֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים, מַתְחִילִין תַּלְמִידֵי חֲכָמִים בִּלְבַד לְהִתְעַנּוֹת שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי[3]; וְכָל הַתַּלְמִידִים רְאוּיִין לְכָךְ[4].

2) תענית ו, א: "איזוהי רביעה (עונת גשמים) ראשונה? הבכירה (ראשית עונת גשמים) בשלשה במרחשון, בינונית בשבעה בו, אפילה (גשם מאוחר) בשבעה עשר בו". 3) משנה, שם י, א: "הגיע שבעה עשר במרחשון ולא ירדו גשמים, התחילו היחידים (תלמידי חכמים המיוחדים במעשיהם – הרא"ש) מתענין ג' תעניות". 4) שם י, ב: "תנו רבנן: אל יאמר אדם תלמיד אני, איני ראוי להיות יחיד (איני חשוב כל־כך להיות נחשב בין רבנן) אלא כל תלמידי חכמים יחידים (לענין תענית זו)".

ב. הִגִּיעַ רֹאשׁ חֹדֶשׁ כִּסְלֵו וְלֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים, בֵּית דִּין גּוֹזְרִין שָׁלֹשׁ תַּעֲנִיּוֹת עַל הַצִּבּוּר: שֵׁנִי, חֲמִישִׁי וְשֵׁנִי. וּמֻתָּרִין בָּהֶן לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת בַּלַּיְלָה[5]. וְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר[6] אֵין מִתְעַנִּין עִמָּהֶן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן עֲסוּקִין בַּעֲבוֹדָה[7]. וְכָל הָעָם נִכְנָסִים לְבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת, וּמִתְפַּלְּלִין וְזוֹעֲקִין וּמִתְחַנְּנִין, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין בְּכָל הַתַּעֲנִיּוֹת[8].

5) משנה, שם י, א. כי הצום מתחיל משיעלה עמוד השחר (למעלה פ"א ה"ח). 6) משמרות כהונה, קבוצת כהנים שנפל בחלקם לעבוד עבודת המקדש באותו שבוע (עי' הל' כלי המקדש פ"ו). 7) משנה, שם טו, ב. 8) ברביע היום האחרון, למעלה סוף פ"א [וראה בתענית טו: "שלש תעניות ראשונות ושניות נכנסים לבית הכנסת ומתפללין כדרך שמתפללין כל השנה כולה"].

ג. עָבְרוּ אֵלּוּ וְלֹא נַעֲנוּ, בֵּית דִּין גּוֹזְרִין שָׁלֹשׁ תַּעֲנִיּוֹת אֲחֵרוֹת עַל הַצִּבּוּר[9]: שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי. וּבְשָׁלֹשׁ אֵלּוּ אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין מִבְּעוֹד יוֹם[10], כְּמוֹ שֶׁעוֹשִׂין בְּצוֹם כִּפּוּר[11]. וְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר[12] מִתְעַנִּין מִקְצָת הַיּוֹם, וְלֹא מַשְׁלִימִין[13]. וְאַנְשֵׁי בֵּית אָב[14], וְהֵם הָעוֹסְקִין בָּעֲבוֹדָה בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, לֹא יִהְיוּ מִתְעַנִּים כָּל עִקָּר[15]. וְכָל תַּעֲנִית שֶׁאוֹכְלִין בָּהּ מִבְּעוֹד יוֹם, אִם אָכַל וּפָסַק וְגָמַר שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל, אֵינוֹ חוֹזֵר וְאוֹכֵל[16] אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ שָׁהוּת בַּיּוֹם.

9) משנה, שם יב, ב. והן חמורות מן הראשונות כפי שיבואר. 10) ומפסיקים אז מאכילה. 11) [שבין השמשות שלו אסור. וכן כתב רבינו להלן פ"ה ה"ז לענין תשעה באב, שאף הוא כיום הכיפורים. אבל להוסיף ולהתענות מבעוד יום, כמו ביום כיפור (פ"א מהל' שביתת עשור ה"ו), אין צריך לא בתשעה באב ולא בתענית ציבור, ראה ב'מגן אברהם' סי' תקעה סק"ב, ובמגיד־משנה להלן ה"ג]. ובכת"י נוסף כאן: "ועוברות ומניקות מתענות באלו בלבד" ('מעשה רוקח'), וראה להלן הלכה ה והערה כח. 12) שעושים עבודתם באותו שבוע. 13) משנה, שם טו, ב. שיוכלו לעזור לאנשי בית אב בעבודתם, במקרה שתכבד עליהם העבודה ולא יספיקו לגומרה לבדם. 14) קבוצת כהנים מאותו משמר. 15) משנה, שם. שלא תהיה להם הפרעה בעבודה מסיבת חולשת התענית. 16) שהרי קיבל עליו התענית (רי"ף פ"א דתענית, דפוס ווילנא ג ע"ב). וכן אמרו (עירובין מ:) לענין יום הכיפורים, שכיון שבירך ברכת שהחיינו מבעוד יום, כבר קיבל עליו התענית (רי"ף). ויש מחלקים בין תענית ציבור, שאין בו מצוה להוסיף מבעוד יום, שאז לא מועילה קבלתו, לבין יום הכיפורים שמצוה להוסיף בו מן החול על הקודש, ולכן מועילה בו קבלתו מבעוד יום (הרמב"ן במלחמות ה' שם, לדעת הגאון).

ד. בְּשָׁלֹשׁ תַּעֲנִיּוֹת אֵלּוּ, כָּל הָעָם אֲסוּרִין בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה[17] בַּיּוֹם, וּמֻתָּרִין בַּלַּיְלָה[18]. וַאֲסוּרִין בִּרְחִיצַת כָּל הַגּוּף בְּחַמִּין, אֲבָל פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו מֻתָּר[19]. לְפִיכָךְ נוֹעֲלִין אֶת הַמֶּרְחָצָאוֹת[20]. וַאֲסוּרִין בְּסִיכָה[21]. וְאִם לְהַעֲבִיר אֶת הַזֵּהֲמָא, מֻתָּר[22]. וַאֲסוּרִין בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, וּבִנְעִילַת הַסַּנְדָּל בָּעִיר, אֲבָל בַּדֶּרֶךְ מֻתָּר לִנְעֹל[23]. וּמִתְפַּלְּלִין בְּבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת וְזוֹעֲקִין וּמִתְחַנְּנִין כִּשְׁאָר תַּעֲנִיּוֹת[24].

17) משנה, בתענית יב, ב. 18) בגמרא (תענית שם): "אמר קרא (יואל ג, יד): "קדשו צום קראו עצרה אספו זקנים" – מה עצרת אסור בעשיית מלאכה, אף תענית אסור בעשיית מלאכה. אי מה עצרת מאורתא (מבערב), אף תענית מאורתא? אמר רבי זירא, לדידי מיפרשא לי – אמר קרא: אספו זקנים – מה אסיפת זקנים ביום (שבלילה כל אחד בביתו ואינם נאספים – רש"י), אף צום נמי ביום (אינו אסור במלאכה אלא ביום)". 19) שם יג, א. 20) משנה, שם יב, ב. 21) שם. 22) שלא אסרו אלא סיכה של תענוג, אבל להעביר את הזוהמא (= הליכלוך) אין זו סיכה של תענוג. וכן אמרו בדין אבילות (תענית יג, ב. וכן פסק רבינו פ"ה מהל' אבל ה"ד) ובדין תשעה באב (להלן פ"ה ה"י, עיי"ש). וראה בפ"ג מהל' שביתת עשור ה"ט, שלענין יום הכיפורים החמירו לאסור, אפילו סיכה שאינה של תענוג. 23) תענית יג, א. 24) ראה למעלה הלכה ב והערה ז, ופ"א סוף הי"ז.

ה. עָבְרוּ אֵלּוּ וְלֹא נַעֲנוּ, בֵּית דִּין גּוֹזְרִין שֶׁבַע תַּעֲנִיּוֹת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אֲחֵרוֹת עַל הַצִּבּוּר[25]: שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי, וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי, וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי, וּבְאֵלּוּ הַשֶּׁבַע בִּלְבַד עֲבָרוֹת וּמְנִיקוֹת מִתְעַנּוֹת, אֲבָל בִּשְׁאָר הַתַּעֲנִיּוֹת אֵין עֲבָרוֹת וּמְנִיקוֹת מִתְעַנּוֹת[26]. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן מִתְעַנּוֹת, אֵין מְעַנְּגוֹת עַצְמָן בְּתַכְּנוּקִים, אֶלָּא אוֹכְלוֹת וְשׁוֹתוֹת כְּדֵי קִיּוּם הַוָּלָד[27].

25) משנה, שם יב, ב. 26) [שאינן מתענות לא בשלש ראשונות ולא בשלש אחרונות. וראה למעלה הלכה ג והערה י]. ודעת רבינו לפסוק כהברייתא האמצעית בתענית יד, א: "מתענות באחרונות ואין מתענות בראשונות", ומפרש "אחרונות" – שבע אחרונות. ומה שאמרו שם "נקוט אמצעייתא", היינו נקוט בברייתא האמצעית כנ"ל. 27) ירושלמי תענית פ"א ה"ה.

ו. וּבְשֶׁבַע תַּעֲנִיּוֹת אֵלּוּ, אֲנָשֵׁי מִשְׁמָר מִתְעַנִּין וּמַשְׁלִימִין. וְאַנְשֵׁי בֵית אָב מִתְעַנִּין מִקְצָת הַיּוֹם, וְלֹא מַשְׁלִימִין[28]. וְכָל דָּבָר שֶׁהוּא אָסוּר בְּשָׁלֹשׁ אֶמְצָעִיּוֹת, אָסוּר בְּאֵלּוּ הַשֶּׁבַע הָאַחֲרוֹנוֹת[29].

28) משנה, שם טו, ב. 29) תענית יג, ב.

ז. וְיִתְרוֹת אֵלּוּ: שֶׁבָּהֶן בִּלְבַד מַתְרִיעִין[30], וּמִתְפַּלְּלִין בְּרִחוּב הָעִיר; וּמוֹרִידִין זָקֵן לְהוֹכִיחַ לָעָם, כְּדֵי שֶׁיָּשׁוּבוּ מִדַּרְכָּם[31]; וּמוֹסִיפִין שֵׁשׁ בְּרָכוֹת[32] בִּתְפִלַּת שַׁחֲרִית וּבִתְפִלַּת מִנְחָה, וְנִמְצָאוּ מִתְפַּלְּלִין אַרְבַּע וְעֶשְׂרִים בְּרָכוֹת; וְנוֹעֲלִין אֶת הַחֲנֻיּוֹת[33]. וּבְשֵׁנִי מַטִּין[34] לְעֵת עֶרֶב וּפוֹתְחִין אֶת הַחֲנֻיּוֹת[35], אֲבָל בַּחֲמִישִׁי פּוֹתְחִין כָּל הַיּוֹם מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת. וְאִם יֵשׁ לַחֲנוּת שְׁנֵי פְּתָחִים, פּוֹתֵחַ אֶחָד וְנוֹעֵל אֶחָד[36]. וְאִם יֵשׁ לַחֲנוּת אִצְטַבָּה[37], פּוֹתֵחַ כְּדַרְכּוֹ בַּחֲמִישִׁי וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[38].

30) בשופר. משנה, שם יב, ב. 31) משנה, שם טו, א. 32) המבוארות להלן בפ"ד ה"ז. 33) משנה, שם יב, ב. כלומר החנויות המוכרות דברים אחרים, לא צרכי אכילה ושתיה (בית יוסף סי' תקעה). וראה להלן הערה לד. 34) פותחין מקצת הדלת. 35) לקנות מזון לערב. אבל חנויות אחרות אין פותחים כלל (בית יוסף שם). 36) תענית יד, ב. והיינו ביום חמישי (בית יוסף שם). 37) בכת"י: "אצטבה לפניה". ואצטבת היא ספסלים ולוחות, שעליהם מונחות הסחורות לדוגמא. 38) כיון שאין החנות פתוחה ישר לרשות הרבים, שהרי האצטבה לפניה (רש"י בתענית שם).

ח. עָבְרוּ אֵלּוּ וְלֹא נַעֲנוּ[39] - מְמַעֲטִין בְּמַשָּׂא וּמַתָּן, וּבְבִנְיָן שֶׁל שִׂמְחָה[40], כְּגוֹן צִיּוּר וְכִיּוּר[41], וּבִנְטִיעָה שֶׁל שִׂמְחָה, כְּגוֹן מִינֵי הֲדַס וּמִינֵי אֲהָלִים. וּמְמַעֲטִין בְּאֵרוּסִין[42] וְנִשּׂוּאִין[43], אֶלָּא אִם כֵּן לֹא קַיְּמוּ מִצְוַת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה[44]. וְכָל מִי שֶׁקִּיְּמוּ מִצְוַת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, אָסוּר לוֹ לְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ בִּשְׁנֵי רְעָבוֹן[45]. וּמְמַעֲטִין בִּשְׁאֵלַת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ[46]. וְתַלְמִידֵי חֲכָמִים לֹא יִשְׁאֲלוּ שָׁלוֹם, אֶלָּא כְּנִזּוּפִין וְכִמְנֻדִּין לַמָּקוֹם. וְעַם הָאָרֶץ שֶׁנָּתַן לָהֶם שָׁלוֹם, מַחֲזִירִין לוֹ בְּשָׂפָה רָפָה וְכֹבֶד רֹאשׁ[47].

39) לא ירדו גשמים. 40) משנה, שם יב, ב. ובגמרא שם יד, ב. 41) קישוט הקירות על ידי צורות. 42) לקדש אשה (במשנה, שם). 43) לכנוס אשה על־ידי חופה (שם). 44) שאין לו עדיין בן ובת (ראה בפט"ו מהל' אישות ה"ד). ודין זה אינו מפורש, אבל הוא נלמד ממה שבסמוך, שחסוכי בנים משמשים מיטותיהם בשני רעבון. 45) תענית יא, א. שנאמר (בראשית מא, נ): "וליוסף יולד שני בנים בטרם תבא שנת הרעב", כדי שישתתף בצער הציבור ולא יענג את עצמו. אבל לחסוכי בנים אין איסור (שם). 46) משנה, שם יב, ב. 47) שלא יבוא לידי איבה (תענית יד:).

ט. תַּלְמִידֵי חֲכָמִים חוֹזְרִין לְבַדָּם וּמִתְעַנִּים שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי[48] עַד שֶׁיֵּצֵא נִיסָן שֶׁל תְּקוּפָה[49], אֲבָל לֹא הַצִּבּוּר; שֶׁאֵין גּוֹזְרִין עַל הַצִּבּוּר בִּשְׁבִיל גְּשָׁמִים שֶׁלֹּא יָרְדוּ יָתֵר מִשְּׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה תַּעֲנִיּוֹת אֵלּוּ[50]. וּכְשֶׁמִּתְעַנִּין הַיְחִידִים עַד שֶׁיֵּצֵא נִיסָן, מֵתָּרִין לֶאֱכֹל בַּלַּיְלָה, וּמֵתָּרִין בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה וּבִרְחִיצָה וּבְסִיכָה וְתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה וּנְעִילַת הַסַּנְדָּל, כִּשְׁאָר כָּל הַתַּעֲנִיּוֹת[51]. וּמַפְסִיקִין לְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וּפוּרִים[52]. יָצָא נִיסָן שֶׁל תְּקוּפָה, וְהוּא כְּשֶׁהִגִּיעַ הַשֶּׁמֶשׁ לִתְחִלַּת מַזַּל שׁוֹר[53], אֵין מִתְעַנִּים; שֶׁאֵין הַגְּשָׁמִים בַּזְּמַן הַזֶּה אֶלָּא סִימָן קְלָלָה[54], הוֹאִיל וְלֹא יָרְדוּ כָּל עִקָּר מִתְּחִלַּת הַשָּׁנָה[55].

48) משנה, שם יב, ב. וגמרא שם י, א. 49) ירושלמי שם פ"א ה"ח, וראה להלן בסמוך. 50) תענית יד, ב. 51) משנה, שם י, א. 52) שם י, א. [והשמיט "חנוכה" שהרי כבר עבר זמנה. וצ"ע בשו"ע או"ח סי' תקעב ס"ז]. 53) והוא שלשים יום אחרי תקופת ניסן ('פני משה'). 54) שנאמר (שמואל־א יב, יז): "הלא קציר חטים היום, אקרא אל ה' ויתן קולות ומטר, ודעו וראו כי רעתכם רבה אשר עשיתם בעיני ה'...". 55) ירושלמי שם: "הדא דתימר בשלא ירדו להן גשמים מכבר, אבל אם ירדו להן גשמים מכבר, סימן ברכה הן".

י. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְכָל הַדּוֹמֶה לָהּ. אֲבָל מְקוֹמוֹת שֶׁעוֹנַת הַגְּשָׁמִים שֶׁלָּהֶן קֹדֶם י"ז בְּמַרְחֶשְׁוָן אוֹ אַחַר זְמַן זֶה - כְּשֶׁיַּגִּיעַ זְמַנָּם וְלֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים, יְחִידִים מִתְעַנִּים שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי. וּמַפְסִיקִין בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וּבַחֲנֻכָּה וּבְפוּרִים. וְשׁוּהִין אַחֲרֵי כֵן כְּמוֹ שִׁבְעָה[56] יָמִים. אִם לֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים, בֵּית דִּין גּוֹזְרִין עַל הַצִּבּוּר שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה תַּעֲנִיּוֹת עַל הַסֵּדֶר שֶׁאָמַרְנוּ[57].

56) הכסף־משנה הגיה: "ששה ימים", שכן הוא החשבון בארץ ישראל מיום גמר התעניות הראשונות של היחידים ביום כה חשון עד ב' כסלו. 57) תענית יד, ב. "אמר רבי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יהודה: אימתי? בזמן שהשנים כתיקונן וישראל שרויין על אדמתן, אבל בזמן הזה הכל לפי השנים הכל לפי המקומות הכל לפי הזמן".

יא. כָּל תַּעֲנִיּוֹת שֶׁגּוֹזְרִין הַצִּבּוּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ, אוֹכְלִים בָּהֶם בַּלַּיְלָה, וְדִינֵיהֶם כְּדִין שְׁאָר הַתַּעֲנִיּוֹת; שֶׁאֵין גּוֹזְרִין עַל הַצִּבּוּר תַּעֲנִית כְּגוֹן צוֹם כִּפּוּר[58] אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד[59] וּבִגְלַל הַמָּטָר[60], וּבְאוֹתָן עֶשֶׂר תַּעֲנִיּוֹת, שֶׁהֵן שָׁלֹשׁ אֶמְצָעִיּוֹת וְשֶׁבַע אַחֲרוֹנוֹת.

58) להפסיק מבעוד יום, לאסור בחמשה עינויים, ולהבטל ממלאכה. 59) בתענית יא, ב: "אין תענית ציבור בבבל אלא תשעה באב בלבד", לפי שאין נשיא בחוץ לארץ (רמב"ן), ואין סמוכין בחוץ לארץ (הרשב"א), ואין בכוחם לגזור תענית ציבור. 60) אבל התעניות שגוזרים על שאר הצרות (כמבואר בריש הל' תעניות) כגון: בצורת ודבר וארבה וכיוצא בהן, אין להן חומרות אלו.

~ יום חמישי כ"ה מרחשון ~

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) נתבאר בו הסדר שעושין במקצת תעניות, מתעניות הגשמים, מענין התפילה, ותוספת הברכות וטכסיס זה בזמננו, וכיצד היה נוהג בהר הבית, בזמן שהיה בית המקדש קיים. ונסתיים הפרק בביאור כמה גשמים ירדו ולא יצטרכו להתענות.

א. בְּכָל יוֹם וְיוֹם מִשֶּׁבַע תַּעֲנִיּוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת שֶׁל מָטָר[2] מִתְפַּלְּלִין עַל סֵדֶר זֶה[3]: מוֹצִיאִין אֶת הַתֵּבָה[4] לִרְחוֹבָהּ שֶׁל עִיר[5], וְכָל הָעָם מִתְקַבְּצִים וּמִתְכַּסִּים בְּשַׂקִּים[6]. וְנוֹתְנִין אֵפֶר מִקְלֶה[7] עַל גַּבֵּי הַתֵּבָה[8] וְעַל גַּבֵּי סֵפֶר תּוֹרָה[9], כְּדֵי לְהַגְדִּיל אֶת הַבְּכִיָּה וּלְהַכְנִיעַ לְבָם. וְאֶחָד מִן הָעָם נוֹטֵל מִן הָאֵפֶר וְנוֹתֵן בְּרֹאשׁ הַנָּשִׂיא וּבְרֹאשׁ אַב בֵּית דִּין[10] בִּמְקוֹם הַנָּחַת תְּפִלִּין[11], כְּדֵי שֶׁיִּכָּלְמוּ וְיָשׁוּבוּ. וְכָל אֶחָד וְאֶחָד נוֹטֵל וְנוֹתֵן בְּרֹאשׁוֹ.

2) דוקא של מטר, אבל בתעניות על שאר צרות — אין עושים כסדר הזה (לחם־משנה). 3) כל הסדר, במשנה תענית טו, א 4) שבה ספר תורה. 5) אנו יוצאים לרחובה של עיר, לומר: צעקנו בצנעא ולא נענינו — נבזה את עצמנו בפרהסיא (תענית טז.) ומוציאים ספר־תורה לרחוב, לומר: כלי צנוע היה לנו ונתבזה בעוונינו (שם). 6) לומר: הרי אנו חשובים כבהמה (שם). 7) אפר משריפה. 8) כן הוא במשנה (שם, טו.). והטעם הוא משום "עמו אנכי בצרה" ו"בכל צרתם לו צר" (שם טז.). 9) כן הוא שם טז, א לפי נוסחת כת"י מניכן: "נותנין אפר מקלה על ספר־תורה", וכן הוא בתרגום שני לאסתר (ד, א) — וראה ב'כסף משנה'. 10) ש"אינו דומה מתבייש מעצמו למתבייש מאחרים" (תענית טו:). 11) לשים אפר תחת פאר (הם התפילין).

ב. וְאַחַר כָּךְ[12] מַעֲמִידִין בֵּינֵיהֶן זָקֵן חָכָם, וְהֵן יוֹשְׁבִין. לֹא הָיָה שָׁם[13] זָקֵן חָכָם, מַעֲמִידִין חָכָם. לֹא הָיָה שָׁם לֹא זָקֵן וְלֹא חָכָם, מַעֲמִידִין אָדָם שֶׁל צוּרָה[14]. וְאוֹמֵר לִפְנֵיהֶם דִּבְרֵי כִּבּוּשִׁין[15]: אַחֵינוּ, לֹא שַׂק וְלֹא תַעֲנִית גּוֹרְמִין, אֶלָּא תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּנִינְוֵה. שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בְּאַנְשֵׁי נִינְוֵה: וַיַּרְא הָאֱלֹהִים אֶת שַׂקָּם וְאֶת תַּעֲנִיתָם, אֶלָּא: וַיַּרְא הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשֵׂיהֶם. וּבַקַּבָּלָה[16] הוּא אוֹמֵר: קְרֵעוּ לְבַבְכֶם וְאַל בִּגְדֵיכֶם. וּמוֹסִיף בְּעִנְיָנוֹת אֵלּוּ כְּפִי כֹּחוֹ, עַד שֶׁיַּכְנִיעַ לִבָּם וְיָשׁוּבוּ תְּשׁוּבָה גְּמוּרָה.

12) משנה, שם טו, א. 13) שם טז, א בברייתא. 14) "בעל קומה, כדי שישמעו דבריו" (רש"י). והרא"ש פירש ת"ח שראוי למנות אותו פרנס על הציבור. 15) דברי תוכחה חזקים וקשים הכובשים את הלב ומעוררים לתשובה. 16) שקיבלנו בציווי מפי הנביאים בניגוד לפסוק הקודם, ביונה, שאינו אלא סיפור דברים ולא ציווי (רש"י במשנה, שם).

ג. וְאַחַר שֶׁגּוֹמֵר זֶה דִּבְרֵי כִּבּוּשִׁין, עוֹמְדִין בִּתְפִלָּה[17]. וּמַעֲמִידִין שְׁלִיחַ צִבּוּר הָרָאוּי לְהִתְפַּלֵּל בְּתַעֲנִיּוֹת אֵלּוּ. וְאִם הָיָה אוֹתוֹ שֶׁאוֹמֵר דִּבְרֵי הַכִּבּוּשִׁין רָאוּי לְהִתְפַּלֵּל - מִתְפַּלֵּל[18], וְאִם לָאו - מוֹרִידִין אַחֵר.

17) משנה, שם. 18) שמכיון שהוא גדול הציבור בחכמה ובמעשים טובים, ראוי לו להתפלל.

ד. וְאֵי זֶה הוּא הָרָאוּי לְהִתְפַּלֵּל בְּתַעֲנִיּוֹת אֵלּוּ?[19] אִישׁ שֶׁהוּא רָגִיל בִּתְפִלָּה[20]. וְרָגִיל לִקְרוֹת בְּתוֹרָה נְבִיאִים וּכְתוּבִים[21]. וּמִטֻּפָּל[22] וְאֵין לוֹ[23]. וְיֵשׁ לוֹ יְגִיעָה בַּשָּׂדֶה[24]. וְלֹא יִהְיֶה בִּבְנָיו וּבִבְנֵי בֵיתוֹ וְכָל קְרוֹבָיו הַנִּלְוִים עָלָיו בַּעַל עֲבֵרָה, אֶלָּא יִהְיֶה בֵּיתוֹ רֵיקָן מִן הָעֲבֵרוֹת. וְלֹא יָצָא עָלָיו שֵׁם רַע בְּיַלְדוּתוֹ. שְׁפַל בֶּרֶךְ[25]. וּמְרֻצֶּה לָעָם[26]. וְיֵשׁ לוֹ נְעִימָה[27] וְקוֹלוֹ עָרֵב. וְאִם הָיָה זָקֵן עִם כָּל הַמִּדּוֹת הָאֵלּוּ, הֲרֵי זֶה מְפֹאָר[28]; וְאִם אֵינוֹ זָקֵן - הוֹאִיל וְיֵשׁ בּוֹ כָּל הַמִּדּוֹת הָאֵלּוּ, יִתְפַּלֵּל[29].

19) שם טז, א בברייתא. 20) שלא יטעה בתפילתו, "שכל המתפלל וטעה סימן רע לו" (ברכות לה:). 21) שיהיו פסוקי התפילה, שרובם מן התורה וכו' — שגורים בפיו. 22) שיש לו טף וילדים. 23) במה לפרנסם, שלבו דואג עליו, ומתפלל מקירות לבו. 24) על־ידי־זה מכוון יותר בתפילה על הגשמים. 25) עניו. 26) נוח לבריות ומסכימים לתפילתו. 27) מושך את הלב. 28) כן הוא במשנה, שם: "מורידין לפני התיבה זקן ורגיל כו'", הרי שלכתחילה מהדרים אחרי זקן. 29) שהרי בברייתא תענית שם לא נזכר "זקן".

ה. וּשְׁלִיחַ צִבּוּר[30] מַתְחִיל[31] וּמִתְפַּלֵּל עַד בִּרְכַּת "גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל". וְאוֹמֵר זִכְרוֹנוֹת וְשׁוֹפָרוֹת[32] מֵעֵין הַצָּרָה. וְאוֹמֵר: אֶל ה' בַּצָּרָתָה לִי קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי. אֶשָּׂא עֵינַי אֶל הֶהָרִים וְגוֹ'. מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ ה'. תְּפִלָּה לְעָנִי כִּי יַעֲטֹף וְגוֹ'.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

30) כל הסדר, במשנה שם. 31) תפילת שמונה־עשרה.
32) כמו בראש השנה (משנה שם, כתנא קמא).

ו. וְאוֹמֵר דִּבְרֵי תַחֲנוּנִים כְּפִי כֹּחוֹ. וְאוֹמֵר: רְאֵה נָא בְעָנְיֵנוּ וְרִיבָה רִיבֵנוּ וּמַהֵר לְגָאֳלֵנוּ. וּמִתְחַנֵּן. וְאוֹמֵר בְּסוֹף תַּחֲנוּנָיו: מִי שֶׁעָנָה אֶת אַבְרָהָם אָבִינוּ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע קוֹל צַעֲקַתְכֶם בַּיּוֹם הַזֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה' גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל.

ז. וּמַתְחִיל לְהוֹסִיף שֵׁשׁ בְּרָכוֹת[33] שֶׁהוּא מוֹסִיף זוֹ אַחַר זוֹ. וּמִתְחַנֵּן בְּכָל אַחַת מֵהֶן בְּדִבְרֵי תַחֲנוּנִים וּפְסוּקִים מִדִּבְרֵי קַבָּלָה וּמִכְּתָבֵי הַקֹּדֶשׁ, כְּפִי שֶׁהוּא רָגִיל. וְחוֹתֵם בְּכָל אַחַת מֵהֶן בַּחֲתִימוֹת אֵלּוּ:

33) מיוחדות לתפילת תענית.

ח. בָּרִאשׁוֹנָה הוּא חוֹתֵם: מִי שֶׁעָנָה אֶת מֹשֶׁה וַאֲבוֹתֵינוּ עַל יַם סוּף, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע קוֹל צַעֲקַתְכֶם בַּיּוֹם הַזֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה' זוֹכֵר הַנִּשְׁכָּחוֹת[34].

34) לפי שהיו ישראל בשעבוד מצרים כנשכחים ומיואשים, והקב"ה זכר אותם וגאלם.

ט. בַּשְּׁנִיָּה הוּא חוֹתֵם: מִי שֶׁעָנָה אֶת יְהוֹשֻׁעַ בַּגִּלְגָּל, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע קוֹל צַעֲקַתְכֶם בַּיּוֹם הַזֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה' שׁוֹמֵעַ תְּרוּעָה[35].

35) שיהושע נענה ביריחו על־ידי השופרות, שעל־ידם נפלה חומת יריחו.

י. בַּשְּׁלִישִׁית הוּא חוֹתֵם: מִי שֶׁעָנָה אֶת שְׁמוּאֵל בַּמִּצְפָּה, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע קוֹל צַעֲקַתְכֶם בַּיּוֹם הַזֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה' שׁוֹמֵעַ צְעָקָה[36].

36) לפי שבשמואל כתוב: "ויזעק שמואל אל ה'" (שמואל־א ז, ט).

יא. בָּרְבִיעִית הוּא חוֹתֵם: מִי שֶׁעָנָה אֶת אֵלִיָּהוּ בְּהַר הַכַּרְמֶל, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע קוֹל צַעֲקַתְכֶם בַּיּוֹם הַזֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה' שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה[37].

37) לפי שאליהו התפלל לה': "עננו ה' עננו" (מלכים־א יח, לז).

יב. בַּחֲמִישִׁית הוּא חוֹתֵם: מִי שֶׁעָנָה אֶת יוֹנָה בְּמְעֵי הַדָּגָה, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע קוֹל צַעֲקַתְכֶם בַּיּוֹם הַזֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה' הָעוֹנֶה בְּעֵת צָרָה[38].

38) לפי שיונה התפלל: "קראתי מצרה לי" (יונה ב, ג).

יג. בַּשִּׁשִּׁית הוּא חוֹתֵם: מִי שֶׁעָנָה אֶת דָּוִד וּשְׁלֹמֹה בְּנוֹ בִּירוּשָׁלַיִם, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע קוֹל צַעֲקַתְכֶם בַּיּוֹם הַזֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה' הַמְרַחֵם עַל הָאָרֶץ[39]. וְכָל הָעָם עוֹנִין אָמֵן אַחַר כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹנִין אַחַר כָּל בְּרָכוֹת.

39) ששניהם התפללו על הארץ ('תוספות' תענית טז: ד"ה ברוך). [וראה ברכות מח:].

יד. בַּשְּׁבִיעִית אוֹמֵר[40]: רְפָאֵנוּ ה' וְנֵרָפֵא וְכוּ'. וְגוֹמֵר הַתְּפִלָּה עַל הַסֵּדֶר, וְתוֹקְעִין בַּחֲצוֹצְרוֹת. וְכַסֵּדֶר הַזֶּה עוֹשִׂין בְּכָל מָקוֹם.

40) כלומר, בהמשך התפילה הרגילה של שמונה־עשרה.

טו. כְּשֶׁהָיוּ מִתְפַּלְּלִין עַל הַסֵּדֶר הַזֶּה בִּירוּשָׁלַיִם, הָיוּ מִתְכַּנְּסִין לְהַר הַבַּיִת כְּנֶגֶד שַׁעַר הַמִּזְרָח[41] וּמִתְפַּלְּלִין כַּסֵּדֶר הַזֶּה. וּכְשֶׁמַּגִּיעַ שְׁלִיחַ צִבּוּר לוֹמַר "מִי שֶׁעָנָה אֶת אַבְרָהָם", אוֹמֵר: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם[42], בָּרוּךְ אַתָּה ה' גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל. וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד. וְחַזַּן הַכְּנֶסֶת[43] אוֹמֵר לַתּוֹקְעִים: תִּקְעוּ, בְּנֵי אַהֲרֹן, תִּקְעוּ. וְחוֹזֵר הַמִּתְפַּלֵּל וְאוֹמֵר: מִי שֶׁעָנָה אֶת אַבְרָהָם בְּהַר הַמּוֹרִיָּה, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע קוֹל צַעֲקַתְכֶם בַּיּוֹם הַזֶּה. וְאַחַר כָּךְ תּוֹקְעִין הַכֹּהֲנִים וּמְרִיעִין וְתוֹקְעִין[44].

41) משנה, תענית טו, ב. 42) לפי שכל חותמי ברכות שבמקדש אמרו בנוסח זה, כמבואר במשנה ברכות סג, א.
43) שמש הממונה על בית הכנסת. 44) לפי זה, ישנם שני חילוקים בין התפילות במקדש לבין התפילות במדינה, שבמדינה ענו אמן ולא תקעו, ובמקדש ענו ברוך שם כבוד מלכותו, ותקעו, ועי' 'מגיד משנה'.

טז. וְכֵן בַּבְּרָכָה הַשְּׁנִיָּה לָזוֹ, שֶׁהִיא רִאשׁוֹנָה מִן הַשֵּׁשׁ שֶׁמּוֹסִיף, חוֹתֵם בָּהּ: בָּרוּךְ ה' אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם, בָּרוּךְ אַתָּה ה' זוֹכֵר הַנִּשְׁכָּחוֹת. וְהֵן עוֹנִין: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד. וְחַזַּן הַכְּנֶסֶת אוֹמֵר לָהֶן: הָרִיעוּ, בְּנֵי אַהֲרֹן, הָרִיעוּ. וְחוֹזֵר שְׁלִיחַ צִבּוּר וְאוֹמֵר: מִי שֶׁעָנָה אֶת מֹשֶׁה וַאֲבוֹתֵינוּ עַל יַם סוּף, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע קוֹל צַעֲקַתְכֶם בַּיּוֹם הַזֶּה. וְאַחַר כָּךְ מְרִיעִין וְתוֹקְעִין וּמְרִיעִין.

יז. וְכֵן עַל כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה. בְּאַחַת אוֹמֵר: תִּקְעוּ, וּבְאַחַת אוֹמֵר: הָרִיעוּ. עַד שֶׁיִּגְמֹר כָּל שֶׁבַע הַבְּרָכוֹת. וְנִמְצְאוּ הַכֹּהֲנִים: פַּעַם תּוֹקְעִין וּמְרִיעִין וְתוֹקְעִין, וּפַעַם מְרִיעִין וְתוֹקְעִין וּמְרִיעִין שֶׁבַע פְּעָמִים. וְאֵין עוֹשִׂים הַסֵּדֶר זֶה אֶלָּא בְּהַר הַבַּיִת בִּלְבָד. וּכְשֶׁהֵן תּוֹקְעִין וּמְרִיעִין שָׁם, תּוֹקְעִין בַּחֲצוֹצְרוֹת וּבַשּׁוֹפָר כְּאַחַת, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ[45].

45) למעלה פ"א ה"ד.

יח. שֶׁבַע תַּעֲנִיּוֹת הָאֵלּוּ - כָּל מָקוֹם שֶׁגּוֹזְרִין אוֹתָם שָׁם - אַחַר שֶׁמִּתְפַּלְּלִין, יוֹצְאִין כָּל הָעָם לְבֵית הַקְּבָרוֹת וּבוֹכִין וּמִתְחַנְּנִים שָׁם. כְּלוֹמַר: הֲרֵי אַתֶּם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מֵתִים כָּאֵלּוּ אִם לֹא תָּשׁוּבוּ מִדַּרְכֵיכֶם[46]. וּבְכָל תַּעֲנִית מִתַּעֲנִיּוֹת הַצָּרוֹת שֶׁגּוֹזְרִין עַל הַצִּבּוּר, מִתְפַּלְּלִין תְּפִלַּת נְעִילָה[47] בְּכָל מָקוֹם.

46) תענית טז, א. 47) משנה, שם כו, א.

יט. יָרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים - עַד מָתַי יִהְיוּ יוֹרְדִין וְיִפְסְקוּ הַצִּבּוּר מִן הַתַּעֲנִית? מִשֶּׁיָּרְדוּ בְּעֹמֶק הָאָרֶץ הַחֲרֵבָה[48] טֶפַח. וּבְבֵינוֹנִית - טְפָחַיִם. וּבַעֲבוּדָה, עַד שֶׁיֵּרְדוּ בְּעֹמֶק שְׁלֹשָׁה טְפָחִים[49].

48) שאינה מעובדת. 49) תענית כה, ב. כחכמים החולקים על רבי מאיר.

~ יום שישי כ"ו מרחשון ~

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) נתבארו בו עניני הארבעה צומות, שהם מדברי קבלה, וממנהג, כמבואר שם. והיה רוב הביאור בענין צום תשעה באב, לפי שהוא חמור מן השאר, בהרבה דברים. ונמשך לזה ביאור מה שאסור לעשותו בזמן הזה מפני חורבן הבית. והרואה ירושלים ובית המקדש וערי יהודה, מה הוא חייב לעשות מפני אבלות. ונסתיים זה הפרק האחרון בביאור שהצומות האלו עתידין להיות ימי ששון ושמחה בימות המשיח.

א. יֵשׁ שָׁם יָמִים שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל מִתְעַנִּים בָּהֶם מִפְּנֵי הַצָּרוֹת שֶׁאֵרְעוּ בָּהֶן, כְּדֵי לְעוֹרֵר הַלְּבָבוֹת לִפְתֹּחַ דַּרְכֵי הַתְּשׁוּבָה. וְיִהְיֶה זֶה זִכָּרוֹן לְמַעֲשֵׂינוּ הָרָעִים, וּמַעֲשֵׂה אֲבוֹתֵינוּ שֶׁהָיָה כְּמַעֲשֵׂינוּ עַתָּה, עַד שֶׁגָּרַם לָהֶם וְלָנוּ אוֹתָן הַצָּרוֹת. שֶׁבִּזְכִּרוֹן דְּבָרִים אֵלּוּ נָשׁוּב לְהֵיטִיב. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִתְוַדּוּ אֶת עֲוֹנָם וְאֶת עֲוֹן אֲבֹתָם וְגוֹ'.

ב. וְאֵלּוּ הֵן: יוֹם שְׁלִישִׁי בְּתִשְׁרֵי, שֶׁבּוֹ נֶהֱרַג גְּדַלְיָה בֶּן אֲחִיקָם, וְנִכְבְּתָה גַּחֶלֶת יִשְׂרָאֵל הַנִּשְׁאֶרֶת, וְסִבֵּב לְהָתֵם גָּלוּתָן[2]. וַעֲשִׂירִי בְּטֵבֵת, שֶׁבּוֹ סָמַךְ מֶלֶךְ בָּבֶל נְבוּכַדְנֶאצַּר הָרָשָׁע עַל יְרוּשָׁלַיִם, וְהֵבִיאָהּ בְּמָצוֹר וּבְמָצוֹק. וְשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז חֲמִשָּׁה דְּבָרִים אֵרְעוּ בוֹ: נִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת[3], וּבָטַל הַתָּמִיד מִבֵּית רִאשׁוֹן[4], וְהָבְקְעָה יְרוּשָׁלַיִם בְּחֹרְבָן שֵׁנִי[5], וְשָׂרַף אַפּוֹסְטֹמוֹס הָרָשָׁע[6] אֶת הַתּוֹרָה[7], וְהֶעֱמִיד צֶלֶם בַּהֵיכָל.

2) שמינוהו לראש לאחר החורבן על הפליטה הנשארה, ועל ידי שנהרג, גלו כולם. וכתב רבנו ירוחם: "אמרו כי בראש השנה נהרג ונדחה תעניתו ליום חול". 3) בששה בסיוון ניתנו עשרת הדברות, בשבעה בסיוון בהשכמה עלה משה לקבל שאר התורה ושהה שם ארבעים יום, נמצאו כלים בשבעה עשר בתמוז וכשירד ראה שעשו ישראל את העגל וישבר את הלוחות לעיניהם. 4) כשצר נבוכדנצר על ירושלים. וקבלה בידינו כי זה התחיל בי"ז בתמוז. 5) כי בבית הראשון כתוב "בעשתי עשרה שנה לצדקיהו בתשעה לחודש הובקעה העיר". כן הוא לפי התלמוד הבבלי בתענית כח: אבל הירושלמי סובר כי "קלקול חשבונות יש כאן", מרוב צרות של החורבן נשכח מישראל התאריך, שבו הובקעה העיר ונרשם בטעות לתשעה בתמוז, אבל לאמיתו של דבר היה גם בבית ראשון בשבעה עשר בתמוז. 6) שר יווני בימי חורבן בית שני. 7) וקבלה בידינו כי זה היה בי"ז בתמוז.

ג. וְתִשְׁעָה בְּאָב חֲמִשָּׁה דְּבָרִים אֵרְעוּ בוֹ: נִגְזַר עַל יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לָאָרֶץ[8]. וְחָרַב הַבַּיִת[9] בָּרִאשׁוֹנָה[10] וּבַשֵּׁנִיָּה[11]. וְנִלְכְּדָה עִיר גְּדוֹלָה, וּבֵיתַר שְׁמָהּ. וְהָיוּ בָּהּ אֲלָפִים וּרְבָבוֹת מִיִּשְׂרָאֵל. וְהָיָה לָהֶם מֶלֶךְ גָּדוֹל[12], וְדִמּוּ כָּל יִשְׂרָאֵל וּגְדוֹלֵי הַחֲכָמִים שֶׁהוּא מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ[13], וְנָפַל בְּיַד הָרוֹמִיִּים, וְנֶהֱרְגוּ כֻּלָּם, וְהָיְתָה צָרָה גְּדוֹלָה כְּמוֹ חֻרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ[14]. וּבוֹ בַּיּוֹם[15] הַמּוּכָן לְפֶרְעָנוּת חָרַשׁ טוֹרְנוֹסְרוּפּוֹס הָרָשָׁע אֶת הַהֵיכָל וְאֶת סְבִיבָיו, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: צִיּוֹן שָׂדֶה תֵּחָרֵשׁ.

8) בפרשת מרגלים נאמר: "ויבכו העם בלילה ההוא" — ו"אמר רבה אמר רבי יוחנן, אותו לילה ליל תשעה באב היה, אמר להם הקדוש ברוך הוא, אתם בכיתם בכייה של חינם, ואני קובע לכם בכייה לדורות". 9) בית המקדש. 10) שכתוב: "ובחודש החמישי בשבעה לחודש... בא נבוזראדן רב טבחים עבד מלך בבל ירושלים, וישרוף את בית ה' ואת בית המלך ואת כל בתי ירושלים", וכתיב: "ובחודש החמישי בעשור לחודש... בא נבוזראדן רב טבחים.... וישרוף את בית ה'..." הא כיצד? בשבעה באב נכנסו גויים להיכל ואכלו וקלקלו בו, ובתשעה סמוך לחשיכה הציתו בו את האור והיה דולק והולך כל היום כולו. 11) "מגלגלין זכות ליום זכאי וחוב ליום חייב". 12) בן כוזיבא המלך. 13) "תני רבי שמעון בן יוחי, עקיבא רבי היה דורש: "דרך כוכב מיעקב" — דרך כוזבא מיעקב, רבי עקיבא כד הווה חמי בר כוזבא הווה אמר: דֵין הוא מלכא משיחא". 14) וקבלה בידינו כי זה היה בתשעה באב. 15) אף זו קבלה ביד חכמים.

ד. וְאַרְבָּעָה יְמֵי הַצּוֹמוֹת הָאֵלּוּ, הֲרֵי הֵן מְפֹרָשִׁין בַּקַּבָּלָה: צוֹם הָרְבִיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְגוֹ'. צוֹם הָרְבִיעִי - זֶה שִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז, שֶׁהוּא בַּחֹדֶשׁ הָרְבִיעִי[16]; וְצוֹם הַחֲמִישִׁי - זֶה תִּשְׁעָה בְּאָב, שֶׁהוּא בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי; וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי - זֶה שְׁלֹשָׁה בְּתִשְׁרֵי, שֶׁהוּא בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי; וְצוֹם הָעֲשִׂירִי - זֶה עֲשָׂרָה בְּטֵבֵת, שֶׁהוּא בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי.

16) שניסן הוא ראש השנה לחדשים, שנאמר "החודש הזה לכם ראש חדשים, ראשון הוא לכם לחדשי השנה".

ה. וְנָהֲגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל בִּזְמַנִּים אֵלּוּ לְהִתְעַנּוֹת[17], וּבִשְׁלֹשָׁה עָשָׂר בַּאֲדָר[18], זֵכֶר לַתַּעֲנִית שֶׁהִתְעַנּוּ בִּימֵי הָמָן, שֶׁנֶּאֱמַר: דִּבְרֵי הַצֹּמוֹת וְזַעֲקָתָם. וְאִם חָל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שְׁלֹשָׁה עָשָׂר בַּאֲדָר לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, מַקְדִּימִין[19] וּמִתְעַנִּין בַּחֲמִישִׁי[20], שֶׁהוּא אַחַד עָשָׂר. אֲבָל אֶחָד מֵאַרְבָּעָה יְמֵי הַצּוֹמוֹת שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, דּוֹחִין אוֹתוֹ לְאַחַר הַשַּׁבָּת[21]. חָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת[22], מִתְעַנִּין בְּעֶרֶב שַׁבָּת. וּבְכָל הַצּוֹמוֹת הָאֵלּוּ אֵין מַתְרִיעִין וְלֹא מִתְפַּלְּלִין בָּהֶן תְּפִלַּת נְעִילָה, אֲבָל קוֹרִין בַּתּוֹרָה שַׁחֲרִית וּמִנְחָה בְּ"וַיְחַל מֹשֶׁה". וּבְכֻלָּן אוֹכְלִים וְשׁוֹתִין בַּלַּיְלָה[23], חוּץ מִתִּשְׁעָה בְּאָב[24].

17) "קרי להו צום (צום הרביעי...) וקרי להו ששון ושמחה (יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה)? – אמר רב פפא הכי קאמר, בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה, יש גזרת המלכות צום, אין גזרת המלכות ואין שלום רצו מתענים רצו אין מתענים", ובא הרמב"ם לקבוע שבזמן הזה, שאין שלום ואין גזירת המלכות, נהגו כל ישראל להתענות, וכבר קבלו עליהם את הצומות לחובה. 18) בשאילתות דרב אחאי גאון (פקודי): "בין כרכים בין כפרים בין עיירות כולן מתענין בשלושה עשר באדר, דאמר רבי שמואל בר יצחק שלושה עשר זמן קהילה לכל הוא, שנאמר: נקהלו ועמוד על נפשם בשלושה עשר בו מאי קהילה? יום תענית". 19) ולמדו זאת מהמשנה במגילה ה. "באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין", שכשם שמקדימים מקרא מגילה – מקדימים את צום י"ג אדר, שאינו לפורענות אלא זכר לנס. 20) שבערב שבת אין להתענות מפני כבוד השבת. 21) כי בערב שבת אין להתענות מפני כבוד השבת. 22) עשרה בטבת, כי שאר הצומות אינן חלים ביום שישי לפי קביעות החדשים שלנו. 23) ליל יום התענית. 24) שכיון שעל פי הדין אין חיוב להתענות בהם, שהרי אין שלום ואין גזירה, אלא שכך נהגו, לא נהגו ביתר הצומות, חוץ מתשעה באב, אלא כתענית יחידים.

ו. מִשֶּׁיִּכָּנֵס אָב מְמַעֲטִין בְּשִׂמְחָה. וְשַׁבָּת[25] שֶׁחָל תִּשְׁעָה בְּאָב לִהְיוֹת בְּתוֹכָהּ, אָסוּר לְסַפֵּר[26] וּלְכַבֵּס[27] וְלִלְבֹּשׁ כְּלִי מְגֹהָץ[28], אֲפִלּוּ כְּלִי פִּשְׁתָּן[29], עַד שֶׁיַּעֲבֹר הַתַּעֲנִית. וַאֲפִלּוּ לְכַבֵּס וּלְהַנִּיחַ לְאַחַר הַתַּעֲנִית אָסוּר. וּכְבָר נָהֲגוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בָּשָׂר בְּשַׁבָּת זוֹ, וְלֹא יִכָּנְסוּ לַמֶּרְחָץ, עַד שֶׁיַּעֲבֹר הַתַּעֲנִית. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ לְבַטֵּל הַשְּׁחִיטָה מֵרֹאשׁ הַחֹדֶשׁ עַד הַתַּעֲנִית.

25) שבוע. 26) להסתפר. 27) בגדים. 28) בגד מגוהץ. אבל ללבוש בגד מכובס, שאינו מגוהץ, שכבסוהו לפני שבת זו – מותר. 29) אף על פי שאין הגיהוץ ניכר בו כל כך.

ז. תִּשְׁעָה בְּאָב לֵילוֹ כְּיוֹמוֹ לְכָל דָּבָר. וְאֵין אוֹכְלִין אֶלָּא מִבְּעוֹד יוֹם. וּבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁלּוֹ אָסוּר, כְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וְלֹא יֹאכַל בָּשָׂר וְלֹא יִשְׁתֶּה יַיִן בַּסְּעֻדָּה הַמַּפְסִיק בָּהּ[30]; אֲבָל שׁוֹתֶה הוּא יַיִן מִגּוֹתוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים אוֹ פָּחוֹת[31], וְאוֹכֵל בָּשָׂר מָלִיחַ שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים אוֹ יָתֵר[32]. וְלֹא יֹאכַל שְׁנֵי תַּבְשִׁילִין.

30) שמיום שחרב בית המקדש ובטלו הקרבנות והנסכים, היינו צריכים להינזר מבשר ויין בכל ימות השנה, אלא שאין לגזור על הציבור דבר שאינו יכול לעמוד בו ולכן החמירו לפחות, בסעודה המפסקת. 31) שאינו כשר לכתחילה לנסכים. 32) בגמרא אמרו: "כל זמן שהוא כשלמים", כלומר לאחר שעברו עליו יום ולילה ויום, ששוב אין בו שמחה.

ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[33] שֶׁאֲכַל עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב אַחַר חֲצוֹת. אֲבָל אִם סָעַד קֹדֶם חֲצוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מַפְסִיק בָּהּ, אוֹכֵל כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה. וְעֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה כָּל צָרְכּוֹ, וּמַעֲלֶה עַל שֻׁלְחָנוֹ אֲפִלּוּ כִּסְעֻדַּת שְׁלֹמֹה[34]. וְכֵן תִּשְׁעָה בְּאָב עַצְמוֹ שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, אֵינוֹ מְחַסֵּר כְּלוּם[35].

33) שלא יאכל בסעודה שני תבשילין. 34) "שהיה אוכל הוא ושריו כור סולת" (רש"י שם). 35) ונדחה הצום ליום ראשון.

ט. זוֹ הִיא מִדַּת כָּל הָעָם, שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לִסְבֹּל יוֹתֵר מִדַּאי; אֲבָל חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים, כָּף הָיְתָה מִדָּתָן: עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב הָיוּ מְבִיאִין לוֹ לָאָדָם לְבַדּוֹ[36] פַּת חֲרֵבָה בְּמֶלַח, וְשׁוֹרָה בְּמַיִם, וְיוֹשֵׁב בֵּין תַּנּוּר וְכִירַיִם, וְאוֹכְלָהּ, וְשׁוֹתֶה עָלֶיהָ קִיתוֹן שֶׁל מַיִם בִּדְאָגָה וּבְשִׁמָּמוֹן וּבְכִיָּה, כְּמִי שֶׁמֵּתוֹ מֻטָּל לְפָנָיו. כָּזֶה רָאוּי לַחֲכָמִים לַעֲשׂוֹת, אוֹ קָרוֹב מִזֶּה. וּמִיָּמֵינוּ לֹא אָכַלְנוּ עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב תַּבְשִׁיל, אֲפִלּוּ שֶׁל עֲדָשִׁים, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה בְּשַׁבָּת.

36) "ישב בדד וידום".

י. עֲבָרוֹת וּמְנִיקוֹת מִתְעַנּוֹת וּמַשְׁלִימוֹת בְּתִשְׁעָה בְּאָב[37]. וְאָסוּר בִּרְחִיצָה, בֵּין בְּחַמִּין בֵּין בְּצוֹנֵן, וַאֲפִלּוּ לְהוֹשִׁיט אֶצְבָּעוֹ בַּמַּיִם. וְאָסוּר בְּסִיכָה שֶׁל תַּעֲנוּג[38], וּבִנְעִילַת הַסַּנְדָּל, וּבְתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה - כְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וּמְקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה - עוֹשִׂין, וּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת - אֵין עוֹשִׂין. וּבְכָל מָקוֹם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים בִּטֵּלִין. וְאָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁהָעוֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה אֵינוֹ רוֹאֶה סִימַן בְּרָכָה לְעוֹלָם.

37) אבל בשלושת הצומות האחרים אינן מתענות. שחולה אף על פי שאין בו סכנה אינו מתענה אפילו בתשעה באב. 38) אבל להעביר הזוהמא מותר.

יא. תַּלְמִידֵי חֲכָמִים אֵין נוֹתְנִין זֶה לָזֶה שָׁלוֹם בְּתִשְׁעָה בְּאָב, אֶלָּא יוֹשְׁבִים דָּוִים[39] וְנֶאֱנָחִים כַּאֲבֵלִים. וְאִם נָתַן לָהֶם עַם הָאָרֶץ שָׁלוֹם, מַחֲזִירִים לוֹ בְּשָׁפָה רָפָה וְכֹבֶד רֹאשׁ[40]. וְאָסוּר לִקְרוֹת בְּתִשְׁעָה בְּאָב בַּתּוֹרָה אוֹ בַּנְּבִיאִים אוֹ בַּכְּתוּבִים, וּבַמִּשְׁנָה וּבַהֲלָכוֹת וּבַגְּמָרָא וּבַהַגָּדוֹת[41]. וְאֵינוֹ קוֹרֵא אֶלָּא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּאִיּוֹב וּבְקִינוֹת וּבַדְּבָרִים הָרָעִים שֶׁבִּירְמְיָהוּ. וְתִינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן בְּטִלִּין בּוֹ[42]. וּמִקְצָת הַחֲכָמִים נוֹהֲגִין שֶׁלֹּא לְהַנִּיחַ בּוֹ תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ[43].

39) עֹצְבִים מכאב וצער על החורבן. 40) משום דרכי שלום. 41) שנאמר: "פקודי ה' ישרים משמחי לב". 42) שההתקדמות בלימוד גורמת להם שמחה. 43) שנקראים פאר, ובחורבן כתוב: "השליך משמים ארץ תפארת ישראל". וסוברים חכמים אלו, שדין תשעה באב כדין אֵבֶל ביום ראשון, שאסור בתפילין.

יב. מִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, תִּקְּנוּ חֲכָמִים שֶׁהָיוּ בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר, שֶׁאֵין בּוֹנִין לְעוֹלָם בִּנְיָן מְסֻיָּד וּמְכֻיָּר[44] כְּבִנְיַן הַמְּלָכִים; אֶלָּא טָח בֵּיתוֹ[45] בְּטִיט וְסָד בְּסִיד וּמְשַׁיֵּר מְקוֹם אַמָּה עַל אַמָּה כְּנֶגֶד הַפֶּתַח[46] בְּלֹא סִיד. וְהַלּוֹקֵחַ חָצֵר מְסֻיֶּדֶת וּמְכֻיֶּרֶת, הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקָתָהּ[47], וְאֵין מְחַיְּבִים אוֹתוֹ לְקַלֵּף הַכְּתָלִים.

44) ציורים נאים על הקיר. 45) יש אומרים כי בית הכנסת ובית המדרש אינם בכלל זה. 46) שיראוהו בכניסה לבית. 47) שעשה זאת אינו יהודי.

יג. וְכֵן הִתְקִינוּ, שֶׁהָעוֹרֵךְ שֻׁלְחָן לַעֲשׂוֹת סְעֻדָּה לְאוֹרְחִים, מְחַסֵּר מִמֶּנּוּ מְעַט[48], וּמַנִּיחַ מָקוֹם פָּנוּי בְּלֹא קְעָרָה מִן הַקְּעָרוֹת הָרְאוּיוֹת לָתֵת שָׁם. וּכְשֶׁהָאִשָּׁה עוֹשָׂה תַּכְשִׁיטֵי הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב, מְשַׁיֶּרֶת מִין מִמִּינֵי הַתַּכְשִׁיט שֶׁנּוֹהֶגֶת בָּהֶן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה תַּכְשִׁיט שָׁלֵם. וּכְשֶׁהֶחָתָן נוֹשֵׂא אִשָּׁה, לוֹקֵחַ[49] אֵפֶר מִקְלֶה וְנוֹתֵן בְּרֹאשׁוֹ מִקּוֹם הַנָּחַת הַתְּפִלִּין. וְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים - כְּדֵי לִזְכֹּר יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: אִם אֶשְׁכָּחֵךְ יְרוּשָׁלָיִם, תִּשְׁכַּח יְמִינִי. תִּדְבַּק לְשׁוֹנִי לְחִכִּי אִם לֹא אֶזְכְּרֵכִי, אִם לֹא אַעֲלֶה אֶת יְרוּשָׁלַיִם עַל רֹאשׁ שִׂמְחָתִי.

48) אבל לסעודת שבת ויום טוב אינו צריך לחסר תבשיל. 49) החתן בעצמו, כמו שעושים כל העם בעת תענית צבור, שהרי נאמר "על ראש שמחתי".

יד. וְכֵן גָּזְרוּ שֶׁלֹּא לְנַגֵּן בִּכְלֵי שִׁיר. וְכָל מִינֵי זֶמֶר וְכָל מַשְׁמִיעֵי קוֹל שֶׁל שִׁיר אָסוּר לִשְׁמֹחַ בָּהֶן וְאָסוּר לִשְׁמָעָן, מִפְּנֵי הַחֻרְבָּן. וַאֲפִלּוּ שִׁירָה בַּפֶּה עַל הַיַּיִן אֲסוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: בַּשִּׁיר לֹא יִשְׁתּוּ יָיִן. וּכְבָר נָהֲגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לוֹמַר דִּבְרֵי תִּשְׁבָּחוֹת אוֹ שִׁיר שֶׁל הוֹדָאוֹת לָאֵל וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[50] עַל הַיַּיִן.

50) כגון: בבית חתן וכלה.

טו. וְאַחַר כָּךְ[51] גָּזְרוּ עַל עַטְרוֹת חֲתָנִים, שֶׁלֹּא לְהַנִּיחָם כְּלָל. וְשֶׁלֹּא יַנִּיחַ הֶחָתָן בְּרֹאשׁוֹ שׁוּם כְּלִיל, שֶׁנֶּאֱמַר: הָסֵר הַמִּצְנֶפֶת וְהָרֵם הָעֲטָרָה. וְכֵן גָּזְרוּ[52] עַל עַטְרוֹת כַּלּוֹת[53], אִם הָיָה שֶׁל כֶּסֶף אוֹ זָהָב, אֲבָל שֶׁל גְּדִיל מֵתָּר לַכַּלָּה.

51) בפולמוס (= חיל מלחמה) של אספסיינוס, שצר על ירושלים בעת החורבן. 52) בפולמוס של טיטוס, שנחרב הבית על ידו והצרה הייתה יותר גדולה. 53) דווקא בחתנים וכלות גזרו אבל אחרים מותרים.

טז. מִי שֶׁרָאָה עָרֵי יְהוּדָה בְּחֻרְבָּנָם[54], אוֹמֵר: עָרֵי קָדְשְׁךָ הָיוּ מִדְבָּר, וְקוֹרֵעַ. רָאָה יְרוּשָׁלַיִם בְּחֻרְבָּנָהּ, אוֹמֵר: יְרוּשָׁלַיִם מִדְבָּר וְגוֹ'[55]. בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּחֻרְבָּנוֹ, אוֹמֵר: בֵּית קָדְשֵׁנוּ וְתִפְאַרְתֵּנוּ וְגוֹ', וְקוֹרֵעַ. וּמֵהֵיכָן חַיָּב לִקְרֹעַ? מִן הַצּוֹפִים[56]. וּכְשֶׁיַּגִּיעַ לַמִּקְדָּשׁ, קוֹרֵעַ קֶרַע אַחֵר. וְאִם פָּגַע בַּמִּקְדָּשׁ תְּחִלָּה, כְּשֶׁיָּבוֹא מִדֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר - קוֹרֵעַ עַל הַמִّקְדָּשׁ, וּמוֹסִיף עַל יְרוּשָׁלַיִם.

54) וכתבו הבית יוסף והב"ח ש"חורבנן" היינו, שיד גויים עודנה שלטת עליהן. 55) בנוסח אחר נוסף כאן: "וקורע". ואף על פי שכבר קרע על ערי יהודה, חוזר וקורע על ירושלים עיר הקודש. 56) מקום מסביב לירושלים שאפשר לראות משם את מקום המקדש.

יז. כָּל הַקְּרָעִים הָאֵלּוּ כֻּלָּם קוֹרֵעַ בְּיָדוֹ[57] מֵעֲמָד. וְקוֹרֵעַ כָּל כְּסוּת שֶׁעָלָיו, עַד שֶׁיְּגַלֶּה אֶת לִבּוֹ[58]. וְאֵינוֹ מְאַחֶה[59] קְרָעִים אֵלּוּ לְעוֹלָם. אֲבָל רַשָּׁאי הוּא לְשַׁלְּלָן, לְמָלְלָן, לְקַלְקְטָן וּלְתָפְרָן כְּמִין סֻלָּמוֹת[60].

57) ולא על ידי כלי. 58) שעושה הקרע בצד שמאלו כנגד ליבו. וסובר רבינו, שקריעות אלו דינן כקריעה על אב ואם, כשם שהשוו אותן בגמרא לעניין איחוי הקריעה. והראב"ד חולק על זה. 59) תפירה מיושרת שמחברת את הקרעים כבראשונה. 60) תפירות שאינן מיושרות שהיכר הקרע נשאר.

יח. הָיָה הוֹלֵךְ וּבָא לִירוּשָׁלַיִם, הוֹלֵךְ וָבָא, תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - אֵינוֹ קוֹרֵעַ קֶרַע אַחֵר; וְאִם לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - חוֹזֵר וְקוֹרֵעַ[61].

61) וכן הדין בערי יהודה ומקום המקדש.

יט. כָּל הַצּוֹמוֹת הָאֵלּוּ עֲתִידִים לִבָּטֵל לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁהֵם עֲתִידִים לִהְיוֹת יוֹם טוֹב וִימֵי שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה. שֶׁנֶּאֱמַר: כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת, צוֹם הָרְבִיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה לְבֵית יְהוּדָה לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה וּלְמֹעֲדִים טוֹבִים, וְהָאֱמֶת וְהַשָّלוֹם אֶהֱבוּ[62].

62) "אותם ימים עתידים להיות ימים טובים לישראל, שנאמר כה אמר ה' צום הרביעי וגו', וכל המתאבלים עליה בעולם הזה, שמחים הם עימה לעולם הבא, שנאמר שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה וגו'".

סְלִיק הִלְכוֹת תַּעֲנִיּוֹת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ שבת קודש כ"ז מרחשון ~

הִלְכוֹת מְגִלָּה וַחֲנֻכָּה

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[1], וְאֵינָן מִן הַמִּנְיָן[2].
וּבֵאוּר שְׁתֵּי מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[3]

1) נתבאר בו המחוייבים בקריאה, וזמן קריאת המגילה, וחילופו לפי חילוף המקומות.

א. קְרִיאַת הַמְּגִלָּה בִּזְמַנָּהּ מִצְוַת עֲשֵׂה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְהַדְּבָרִים יְדוּעִים שֶׁהִיא תַּקָּנַת הַנְּבִיאִים[4]. וְהַכֹּל חַיָּבִים בִּקְרִיאָתָהּ[5]: אֲנָשִׁים וְנָשִׁים[6], וְגֵרִים וַעֲבָדִים מְשֻׁחְרָרִים[7]. וּמְחַנְּכִין אֶת הַקְּטַנִּים לִקְרוֹתָהּ[8]. וַאֲפִלּוּ כֹּהֲנִים בַּעֲבוֹדָתָן מְבַטְּלִין עֲבוֹדָתָן וּבָאִין לִשְׁמֹעַ מִקְרָא מְגִלָּה[9]. וְכֵן מְבַטְּלִים תַּלְמוּד תּוֹרָה לִשְׁמֹעַ מִקְרָא מְגִלָּה[10]; קַל וָחֹמֶר לִשְׁאָר מִצְוֹת שֶׁל תּוֹרָה[11], שֶׁכֻּלָּן נִדְחִין מִפְּנֵי מִקְרָא מְגִלָּה. וְאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁנִּדְחֶה מִקְּרָא מְגִלָּה מִפָּנָיו, חוּץ מִמֵּת מִצְוָה[12] שֶׁאֵין לוֹ קוֹבְרִין; שֶׁהַפּוֹגֵעַ בּוֹ - קוֹבְרוֹ תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ קוֹרֵא[13].

2) חכמים הראשונים נקראו סופרים (קידושין ל.). 3) אינן נכללות במנין תרי"ג מצוות. ולא כדעת 'בעל הלכות גדולות', שמצוות קריאת מגילה וחנוכה הן בכלל תרי"ג המצוות, מאחר שאנו מברכים עליהן: "אשר קדשנו במצותיו וצונו", וכבר ביאר רבינו את הענין הזה היטב ב'ספר המצוות' (שורש הראשון), שמאחר שאמרו (מכות כג.): "דרש רבי שמלאי, שש מאות ושלש עשרה מצות נאמרו למשה בסיני" (וכך היא גרסת רבינו שם ב'ספר המצוות'), לא יתכן לכלול בהן מצוות שנתחדשו אחר כך, אף־על־פי שהן בכלל "לא תסור" (שבת כג.). 4) במגילה יד, א: "תנו רבנן, ארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות, עמדו להם לישראל, ולא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה, חוץ ממקרא מגילה". וכן אמרו (שם ב.): "מכדי כולהו אנשי כנסת הגדולה תקנינהו" (הלא כל ימי מקרא מגילה בפורים תקנום אנשי כנה"ג) ובהם היו כמה נביאים (מגילה יז:). 5) ערכין ב, ב. 6) מגילה ד, א: "אמר רבי יהושע בן לוי, נשים חייבות במקרא מגילה, שאף הן היו באותו הנס" – "שעל־ידי אסתר נגאלו" (לשון רב האי, אוצה"ג לפסחים קח. עמוד 151) וראה להלן. 7) אבל עבדים שאינם משוחררים, שפטורים ממצוות־עשה שהזמן גרמן כמו בנשים, פטורים ממקרא מגילה. ודוקא נשים חייבות, שעל־ידן נעשה הנס, כנ"ל. ועי' לחם־משנה. [וראה להלן פ"ג מהל' חנוכה ה"א הערה ב]. 8) 'ירושלמי' מגילה פ"ב ה"ה: "רבי יהושע בן לוי, מכנש בנוי ובני ביתיה וקרי לה קומיהון". 9) מגילה ג, א. 10) "כהנים בעבודתן לוים בדוכנם וישראל במעמדם, כולן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה, מכאן סמכו של בית רבי שמבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע מקרא מגילה" (מגילה שם). 11) שתלמוד תורה שקול כנגד כל המצוות, שהרי שנינו (פאה פ"א מ"א): "ותלמוד תורה כנגד כולם". 12) מת עזוב ואין מי שיטפל בו, שמצוה עליו לקברו. 13) מגילה ג, ב.

ב. אֶחָד הַקּוֹרֵא וְאֶחָד הַשּׁוֹמֵעַ מִן הַקּוֹרֵא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ[14]. וְהוּא, שֶׁיִּשְׁמַע מִפִּי מִי שֶׁהוּא חַיָּב בִּקְרִיאָתָהּ[15]. לְפִיכָךְ אִם הָיָה הַקּוֹרֵא קָטָן[16] אוֹ שׁוֹטֶה, הַשּׁוֹמֵעַ מִמֶּנּוּ לֹא יָצָא.

14) שהשומע כעונה. 15) משנה, שם יט, ב. 16) בקצת נוסחאות (וכן בגירסת הכסף־משנה) כתוב: "אם היה הקורא חרש או קטן או שוטה", אבל ב'מעשה רוקח' מביא נוסחאות של כת"י משנת קי"א וקס"ב, ושם לא נזכר "חרש". וכן נכון, שהרי חרש גמור אינו שומע ואינו מדבר. ובחרש שמדבר ואינו שומע, אמרו (מגילה שם): "מאן תנא, חרש דיעבד נמי לא? (שאינו מוציא) רבי יוסי היא, דתנן הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו – יצא, רבי יוסי אומר – לא יצא", ומכיון שפסק רבינו בפ"ב מהל' קריאת שמע ה"ח, שהקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא, על כרחנו שבטל דין חרש במקרא מגילה. וכן הוא ב'ירושלמי' (מגילה פ"ב ה"ה): "אין כאן חרש, שגרת לשון היא במשנה" (כסף־משנה).

ג. מִצְוָה לִקְרוֹת אֶת כֻּלָּהּ[17]. וּמִצְוָה לִקְרוֹתָהּ בַּלַּיְלָה וּבַיּוֹם[18]. וְכָל הַלַּיְלָה כָּשֵׁר לִקְרִיאַת הַלַּיְלָה, וְכָל הַיּוֹם כָּשֵׁר לִקְרִיאַת הַיּוֹם[19]. וּמְבָרֵךְ קֹדֶם קְרִיאָתָהּ בַּלַּיְלָה שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת[20]. וְאֵלּוּ הֵן: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִקְרָא מְגִלָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם וּבַזְּמַן הַזֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה. וּבַיּוֹם אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ "שֶׁהֶחֱיָנוּ"[21]. וּמְקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְבָרֵךְ אַחֲרֶיהָ, מְבָרֵךְ[22]: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הָאֵל הָרָב אֶת רִיבֵנוּ, וְהַדָּן אֶת דִּינֵנוּ, וְהַנּוֹקֵם אֶת נִקְמָתֵנוּ, וְהַנִּפְרָע לָנוּ מִצָּרֵינוּ, וְהַמְשַׁלֵּם גְּמוּל לְכָל אוֹיְבֵי נַפְשֵׁנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַנִּפְרָע[23] לְיִשְׂרָאֵל מִכָּל צָרֵיהֶם, הָאֵל הַמּוֹשִׁיעַ.

17) משנה, מגילה יט, א. כרבי מאיר. 18) מגילה ד, א: "אמר רבי יהושע בן לוי, חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום, שנאמר (תהלים כב, ג) אלקי אקרא יומם ולא תענה, ולילה ולא דומיה לי" (מזמור זה נאמר על אסתר – רש"י). 19) משנה, מגילה כ, ב: "זה הכלל, דבר שמצותו ביום – כשר כל היום, ודבר שמצותו בלילה – כשר כל הלילה". 20) משנה, שם כא, א. וגמרא כא, ב: "מאי מברך? רב ששת מקטרזיא אקלע לקמיה דרב אשי, ובריך: מנ"ח" (= על מקרא מגילה, שעשה נסים ושהחיינו, רש"י). 21) שכבר בירך בלילה. ויש אומרים, שצריך

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לברך שהחיינו גם ביום, שעיקר מצות הקריאה היא ביום, שנאמר (אסתר ט, כח): "והימים האלה נזכרים ונעשים" (ראה במגיד־משנה). 22) משנה, מגילה כא, א. ונוסח הברכה שם כא: 23) בכת"י הגירסא: "האל הנפרע", כדי להזכיר שלש פעמים "האל" בברכה זו, כי שלש פעמים נפל עמלק בידי ישראל: בימי יהושע, שאול ומרדכי ('מעשה רוקח').

ד. אֵיזֶהוּ זְמַן קְרִיאָתָהּ?[24] זְמַנִּים הַרְבֵּה תִּקְּנוּ לָהּ חֲכָמִים[25], שֶׁנֶּאֱמַר: בִּזְמַנֵּיהֶם. וְאֵלּוּ הֵן זְמַנֵּי קְרִיאָתָהּ: כָּל מְדִינָה שֶׁהָיְתָה מֻקֶּפֶת חוֹמָה מִימֵי יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן[26], בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ[27], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָהּ עַכְשָׁו חוֹמָה, קוֹרִין בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בַּאֲדָר[28]. וּמְדִינָה זוֹ הִיא הַנִּקְרֵאת[29] כְּרַךְ. וְכָל מְדִינָה שֶׁלֹּא הָיְתָה מֻקֶּפֶת חוֹמָה בִּימוֹת יְהוֹשֻׁעַ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא מֻקֶּפֶת עַתָּה, קוֹרִין בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר. וּמְדִינָה זוֹ הִיא הַנִּקְרֵאת[30] עִיר.

24) מגילה ב, א. 25) אנשי כנסת הגדולה (מגילה, שם). 26) משנה, שם. ודלא כרבי יהושע בן קרחה, שאמר (שם ב:) מימי אחשורוש. 27) כן נראה ממה שאמרו (מגילה ה, ב): "רב אסי קרי מגילה בהוצל בארביסר ובחמיסר" משום ספק מוקף חומה. והרי הוצל בחו"ל היא (כתובות קיא. ולא גרסינן שם "הוצל דבנימין") – ר"ן למגילה פ"א (דפוס ווילנא ב ע"א). וכן מפורש ב'ירושלמי' בתחילת פ"א דמגילה "וחרב הכרך... בחו"ל (כן גרס הרמב"ן) קורין (= בחמשה עשר)" (לקוטות הרמב"ן ור"ן שם). 28) מגילה ג, ב. 29) משנה, שם ב, א. 30) מגילה ב, ב.

ה. שׁוּשַׁן הַבִּירָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיְתָה מֻקֶּפֶת חוֹמָה בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן, קוֹרִין בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר, שֶׁבָּהּ הָיָה הַנֵּס, שֶׁנֶּאֱמַר: וְנוּחַ בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ. וְלָמָּה תָּלוּ הַדָּבָר בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ? כְּדֵי לַחֲלֹק כָּבוֹד לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁהָיְתָה חֲרֵבָה בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן. כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ קוֹרִין כִּבְנֵי שׁוּשַׁן, וְיֵחָשְׁבוּ כְּאִלּוּ הֵן כְּרַכִּין הַמֻּקָּפִין חוֹמָה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן עַתָּה חֲרֵבִין, הוֹאִיל וְהָיוּ מֻקָּפִין בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ קוֹרִין בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר, וְיִהְיֶה זִכָּרוֹן לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּנֵס זֶה[31].

31) 'ירושלמי' מגילה פ"א ה"א.

ו. בְּנֵי הַכְּפָרִים, שֶׁאֵינָם מִתְקַבְּצִים בְּבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת אֶלָּא בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי, תִּקְּנוּ לָהֶם שֶׁיִּהְיוּ מַקְדִּימִין וְקוֹרְאִים בְּיוֹם הַכְּנִיסָה[32]. כֵּיצַד? אִם חָל יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לִהְיוֹת בְּשֵׁנִי אוֹ בַּחֲמִישִׁי, קוֹרְאִין בּוֹ בַּיּוֹם. וְאִם חָל בְּיוֹם אַחֵר חוּץ מִשֵּׁנִי וַחֲמִישִׁי, מַקְדִּימִין וְקוֹרְאִין בְּשֵׁנִי אוֹ בַּחֲמִישִׁי הַסָּמוּךְ לְאַרְבָּעָה עָשָׂר.

32) משנה, מגילה ב, א: "חכמים הקילו על הכפרים להיות מקדימים ליום הכניסה, מפני שמספקין מים ומזון לאחיהם שבכרכים" (שם ד:).

ז. כֵּיצַד? חָל אַרְבָּעָה עָשָׂר לִהְיוֹת בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת - מַקְדִּימִין וְקוֹרְאִין בַּחֲמִישִׁי, שֶׁהוּא יוֹם אַחַד עָשָׂר. חָל לִהְיוֹת בִּשְׁלִישִׁי - קוֹרְאִין בְּשֵׁנִי, שֶׁהוּא יוֹם שְׁלֹשָׁה עָשָׂר. חָל לִהְיוֹת בְּרְבִיעִי - קוֹרְאִין בְּשֵׁנִי, שֶׁהוּא יוֹם שְׁנֵים עָשָׂר[33]. וְכָל אֵלּוּ שֶׁמַּקְדִּימִין וְקוֹרְאִין קֹדֶם אַרְבָּעָה עָשָׂר, אֵין קוֹרְאִין אוֹתָהּ בְּפָחוֹת מֵעַשָּׂרָה[34].

33) משנה, שם ב, א. "מגילה נקראת בי"א בי"ב בי"ג בי"ד ובט"ו, לא פחות ולא יותר". 34) מגילה ה, א. כרב. שכיון שקוראים אותה שלא בזמנה – צריכה פרסום (רש"י שם).

ח. כְּפָר שֶׁמַּקְדִּימִין וְקוֹרְאִין בְּיוֹם הַכְּנִיסָה, בִּזְמַן שֶׁאֵין נִכְנָסִין בּוֹ בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי אֵין קוֹרְאִין אוֹתָהּ אֶלָּא בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר[35]. וְכָל עִיר שֶׁאֵין בָּהּ עֲשָׂרָה בַּטְּלָנִין קְבוּעִין בְּבֵית הַכְּנֶסֶת לְצָרְכֵי הַצִּבּוּר - הֲרֵי הִיא כְּכָפָר, וּמַקְדִּימִין וְקוֹרְאִין בְּיוֹם הַכְּנִיסָה[36]. וְאִם אֵין שָׁם עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם - תַּקָּנָתוֹ קַלְקָלָתוֹ[37], וַהֲרֵי הֵם כְּאַנְשֵׁי עִיר גְּדוֹלָה וְאֵין קוֹרְאִין אֶלָּא בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר[38].

35) משנה, מגילה ה, א: "אמר רבי יהודה, אימתי? מקום שנכנסין בשני ובחמישי, אבל מקום שאין נכנסין לא בשני ולא בחמישי – אין קורין אותה אלא בזמנה", שכיון שאין נכנסים בשני וחמישי – אין זאת הקלה בשבילם (רש"י שם ד:). 36) משנה, שם. 37) דבר זה עצמו, שנראה בעינינו כתקנה וכקולא למקום זה, שיוכלו לקרוא ביום הכניסה, שהרי אין שם בני אדם וצריך להיות ככפר, היא גופה קלקלתו, וגורם שדינו יהיה כמו עיר, כמבואר להלן. 38) 'ירושלמי' מגילה פ"א ה"ד. שהרי מגילה שלא בזמנה אין קורין אותה אלא בעשרה, כמבואר בהלכה הקודמת ('מעשה רוקח').

ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁמַּקְדִּימִין וְקוֹרְאִין בְּיוֹם הַכְּנִיסָה? בִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל מַלְכוּת; אֲבָל בַּזְּמַן הַזֶּה אֵין קוֹרְאִין אוֹתָהּ אֶלָּא בִּזְמַנָּהּ, שֶׁהוּא יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר וְיוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר[39]: בְּנֵי הַכְּפָרִים וּבְנֵי עֲיָרוֹת קוֹרְאִין בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, וּבְנֵי כְרַכִּין קוֹרְאִין בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר.

39) [מגילה ב, א: "אמר רבי יהודה, אימתי? בזמן שהשנים כתיקונן וישראל שרויין על אדמתן, אבל בזמן הזה הואיל ומסתכנין (כגירסת הרי"ף) בה, אין קורין אותה אלא בזמנה", שדווקא באותה העת שהיו ישראל מעמידים דתיהם (= עומדים ברשות עצמם) ואין באים לידי סכנה, היו קוראים אותה בי"א בי"ב בי"ג, אבל בזמן הזה שמסתכנים ישראל בדתיהם – אין קוראים אותה אלא בזמנה (רי"ף). וכן כוונת רבינו שתלה הדבר במלכות].

י. בֶּן עִיר[40] שֶׁהָלַךְ לִכְרַךְ[41], אוֹ בֶּן כְּרַךְ שֶׁהָלַךְ לְעִיר, אִם הָיָה דַעְתּוֹ לַחֲזֹר לִמְקוֹמוֹ בִּזְמַן קְרִיאָה[42], וְנִתְעַכֵּב

מוקדשת להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְלֹא חָזַר - קוֹרֵא כִּמְקוֹמוֹ; וְאִם לֹא הָיָה בְּדַעְתּוֹ לַחֲזֹר אֶלָּא לְאַחַר זְמַן הַקְּרִיאָה - קוֹרֵא עִם אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם שֶׁהוּא שָׁם[43]. וּכְרַךְ[44] וְכָל הַסָּמוּךְ לוֹ[45] וְכָל הַנִּרְאֶה עִמּוֹ[46], אִם אֵין בֵּינֵיהֶם יָתֵר עַל אַלְפַּיִם אַמָּה[47], הֲרֵי זֶה כִּכְרַךְ וְקוֹרְאִין בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר.

40) שזמן קריאתו בי"ד. 41) שזמן קריאתו בט"ו. 42) של אותו המקום שאליו הלך (מגיד־משנה וכסף־משנה). 43) מגילה יט, א. במשנה ובגמרא. 44) שם ג, ב. 45) אף־על־פי שאינו נראה עמו, כגון שהוא בעמק. 46) אף־על־פי שאינו סמוך לו, כגון שהוא בהר. 47) פשטות הלשון מורה שזה מוסב גם על סמוך וגם על נראה, ואם כן מה תועלת בנראה עמו? — הבדל רב יש ביניהם: "סמוך", נמדד במידת ההליכה. ואילו "נראה", נמדד בקו אוירי, שאע"פ שבהליכה יש יותר מאלפים אמה, כיון שבקו האויר אין יותר מאלפים אמה — הרי הוא ככרך (כסף־משנה).

יא. עִיר[48] שֶׁהִיא סָפֵק וְאֵין יָדוּעַ אִם הָיְתָה מֻקֶּפֶת חוֹמָה בִּימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן אוֹ אַחַר כֵּן הֵקִּיפָה, קוֹרְאִין בִּשְׁנֵי הַיָּמִים, שֶׁהֵן אַרְבָּעָה עָשָׂר וַחֲמִשָּׁה עָשָׂר, וּבְלֵילֵיהֶם. וּמְבָרְכִין עַל קְרִיאָתָהּ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר בִּלְבַד, הוֹאִיל וְהִיא זְמַן קְרִיאָתָהּ לְרֹב הָעוֹלָם[49].

48) מגילה ה, ב. 49) כן הביא הר"ן בשם הגאונים (משנה־למלך).

יב. קָרְאוּ אֶת הַמְּגִלָּה בַּאֲדָר רִאשׁוֹן, וְאַחַר כָּךְ עִבְּרוּ בֵּית דִּין אֶת הַשָּׁנָה - חוֹזְרִים וְקוֹרְאִים אוֹתָהּ בַּאֲדָר הַשֵּׁנִי בִּזְמַנָּהּ[50].

50) משנה, מגילה ו, ב. כי מקרא מגילה ומצות פורים נקבעו לאדר השני, כדי לסמוך גאולה לגאולה, גאולת פורים לגאולת מצרים בפסח (שם בגמרא).

יג. אֵין קוֹרְאִין אֶת הַמְּגִלָּה בְּשַׁבָּת[51]. גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִטֹּל אוֹתָהּ בְּיָדוֹ וְיֵלֵךְ אֵצֶל מִי שֶׁהוּא בָקִי לִקְרוֹתָהּ, וְיַעֲבִירֶנָּה אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים. שֶׁהַכֹּל חַיָּבִים בִּקְרִיאָתָהּ, וְאֵין הַכֹּל בְּקִיאִין בִּקְרִיאָתָהּ[52]. לְפִיכָךְ אִם חָל זְמַן קְרִיאָתָהּ בְּשַׁבָּת, מַקְדִּימִין וְקוֹרְאִין אוֹתָהּ קֹדֶם הַשַּׁבָּת[53]. וְשׁוֹאֲלִין וְדוֹרְשִׁין בְּהִלְכוֹת פּוּרִים בְּאוֹתָהּ שַׁבָּת, כְּדֵי לְהַזְכִּיר שֶׁהוּא פּוּרִים[54].

51) משנה, מגילה ב, א. לפי קביעות החדשים שלנו, אי אפשר לחול בשבת אלא פורים של מוקפין. 52) מגילה ד, ב. 53) משנה, מגילה ב, א. ושם ה, א: "באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין — מאי טעמא? אמר רבי אבא אמר שמואל: אמר קרא (אסתר ט, כז) ולא יעבור" (כלומר: ולא יאוחר). 54) מגילה ד,א.

יד. כֵּיצַד?[55] יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת[56] - בְּנֵי עֲיָרוֹת[57] מַקְדִּימִין וְקוֹרְאִין בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וּבְנֵי כְּרַכִּים קוֹרְאִים בִּזְמַנָּם בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת. חָל יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - בְּנֵי כְּרַכִּים מַקְדִּימִין וְקוֹרְאִין בְּעֶרֶב שַׁבָּת, שֶׁהוּא יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר; וּבְנֵי עֲיָרוֹת קוֹרְאִין בּוֹ בַּיּוֹם, שֶׁהוּא זְמַנָּם; וְנִמְצְאוּ הַכֹּל קוֹרְאִין בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר.

55) משנה, שם ב, א. 56) בזמן שקידשו את החודש על־פי הראייה, וראה למעלה הערה נ. 57) בכת"י הגירסא: "ובני עיירות ובני הכפרים". לפי שבזמן הזה אין הכפרים קוראים ביום הכניסה (למעלה ה"ט).

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום ראשון כ"א מרחשון ~

מצות עשה קז.

הַמִּצְוָה הַק"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת הַמֵּת מְטַמֵּא, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי טֻמְאַת מֵת.

~ יום שני כ"ב מרחשון ~

הַמִּצְוָה הַק"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת הַמֵּת מְטַמֵּא, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי טֻמְאַת מֵת.

~ יום שלישי כ"ג מרחשון ~

הַמִּצְוָה הַק"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת הַמֵּת מְטַמֵּא, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי טֻמְאַת מֵת.

~ יום רביעי כ"ד מרחשון ~

מצות עשה קז.

הַמִּצְוָה הַק"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת הַמֵּת מְטַמֵּא, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי טֻמְאַת מֵת.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום חמישי כ"ה מרחשון ~

מצות עשה קז.

הַמִּצְוָה הַקּ"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת הַמֵּת מְטַמֵּא, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי טֻמְאַת מֵת.

~ יום שישי כ"ו מרחשון ~

מצות עשה קז. קיג.

הַמִּצְוָה הַקּ"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת הַמֵּת מְטַמֵּא, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי טֻמְאַת מֵת.

הַמִּצְוָה הַקִּי"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַעֲשׂוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה, כְּדֵי שֶׁתִּהֵא מוּכָנֶת לְמַה שֶׁצָּרִיךְ בְּטָהֳרָה מִטֻּמְאַת מֵת, כְּמוֹ שֶׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת" (במדבר יט, ט). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בַּמַּסֶּכֶת הַמְיֻחֶדֶת לָהּ, וְהִיא מַסֶּכֶת פָּרָה.

~ שבת קודש כ"ז מרחשון ~

מצות עשה קיג.

הַמִּצְוָה הַקִּי"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַעֲשׂוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה, כְּדֵי שֶׁתִּהֵא מוּכָנֶת לְמַה שֶׁצָּרִיךְ בְּטָהֳרָה מִטֻּמְאַת מֵת, כְּמוֹ שֶׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת" (במדבר יט, ט). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בַּמַּסֶּכֶת הַמְיֻחֶדֶת לָהּ, וְהִיא מַסֶּכֶת פָּרָה.

אגרות קודש

ב"ה, ח' מ"ח, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו המהיר שנתקבל היום וכן הקודם לו, הלא לפלא:

א) שמקצר הוא בידיעות אודות מצב בריאות... בה בשעה שמראש הי' שולח מברקים בכל יום ויום, וכבר ידוע אשר דרך המיצוע הוא הדרך הישר, ולא שתי הקצוות (מלבד מקרים יוצאים מן הסדר, וכמבואר ברמב"ם הלכות דיעות).

ב) אשר מכתביו הם בלשונות של הפחדה והבהלה, ואי' הענין דמוח שליט על הלב, ועכ"פ שלילת שליטת הלב על המוח, היינו שהלב מפחיד את עצמו, ורואה הענינים לא כפי דרישת מורנו הבעש"ט בשמחה. וכבר כתבתי לאחד מאנ"ש, אשר בצירוף שני פסקי תורתנו תורת חיים, אשר עבודת השי"ת צ"ל בשמחה דוקא, ועבודת השי"ת צ"ל בכל דרכיך - השמחה צ"ל בכל ענין וענין (ויש לקשר זה עם שיטת הבעש"ט בהענין דהשגחה פרטית, וע"פ המבואר בדא"ח, אשר כל פעולה ופעולה משלמת כוונת רצון העליון) - והרי גם בהשקפה על מצב בריאות מי שהוא ואפילו בכתיבה על דבר זה - אפשר לעבוד את השי"ת. וע"פ המבואר בדא"ח - לא נפלאת היא ולא רחוקה היא, ואדרבה קרוב אליך הדבר...

ויה"ר מהשי"ת שמכאן ולהבא יודיע בשורות משמחות, ולא רק מפני הטעמים הנ"ל, אלא שאפילו הוא ואפילו המרה שחורה שלו יודו שצ"ל בשמחה.

וע"פ פסק רז"ל המתפלל בעד חבירו כו', הרי יצליחו השי"ת להטבת הבריאות שלו ושל זוגתו - שיחיו - ויודיע בשו"ט גם בזה.

בברכה,

מ. שניאורסאהן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נביאים

יחזקאל פרק־מא ט־יא

ט רֹחַב הַקִּיר אֲשֶׁר־לַצֵּלָע אֶל־הַחוּץ חָמֵשׁ אַמּוֹת וַאֲשֶׁר מֻנָּח בֵּית צְלָעוֹת אֲשֶׁר לַבָּיִת: י וּבֵין הַלְּשָׁכוֹת
רֹחַב עֶשְׂרִים אַמָּה סָבִיב לַבַּיִת סָבִיב | סָבִיב: יא וּפֶתַח הַצֵּלָע לַמֻּנָּח פֶּתַח אֶחָד דֶּרֶךְ הַצָּפוֹן וּפֶתַח
אֶחָד לַדָּרוֹם וְרֹחַב מְקוֹם הַמֻּנָּח חָמֵשׁ אַמּוֹת סָבִיב | סָבִיב:

רש"י

(ט) רוחב הקיר אשר לצלע אל החוץ. מחיצת התאים הסמוכה לחצר הוא מחיצת מערבית: **חמש אמות.** וכן שנינו במסכת מדות שאותו כותל הוא חמש: **ואשר מונח.** ומקום פנוי היה מונח במקצועות הצפון והדרום שאצל המזרח שאין התאים מקיפין את כל הבית ולאותו מקום פנוי היו פתחי התאים שבמקצועות מזרחיים כמו שאמור בענין ופתח הצלע למונח כי לא היה להם פתחים לתאים לא לצד החצר ולא לצד ההיכל אלא לאותן שבמקצוע מזרחית צפונית ובמזרחית דרומית היה הפתח בכותל רחבו פתוח לאותו מקום המונח ובאותו פתח נכנסין לו וממנו לתא השני ומן השני אל השלישי וכן סביב שכן שנינו במסכת מדות שלשה פתחים לכל אחד ואחד א' לתא מן הימין וא' לתא מן השמאל וא' לתא שעל גביו ואף י"ת כן ואשר מונח ואתר שביק לשון אחר ואשר מונח כלומ' וכן אותן (של צד פנים) מן הצלעות לצד בית מונח מקום פנוי היה מונח בין התאים ובין הבית ובאותו מקום היו פתחי התאים כמו שמפורש בענין ופתח הצלע למונח ורחבו היה ה' אמות כמו שהוא אומר ורחב מקום המונח ה' אמות כדפרישית לעיל שלא יהיו התאים סמוכים לבית כלל ואויר יהיה ביניהם והבית ה' אמות וכן ת"י ואתר שביק: **בית צלעות אשר לבית.** נגד אויר רוחב הצלעות בקרן הזוית, סביב סביב שכתוב במקום המונח אינו בד' פנות כמשמעו אלא כלומר מכאן ומכאן דרום וצפון זוית דרומית מזרחית וזוית צפונית מזרחית: **(י) ובין הלשכות רוחב עשרים אמה.** לשכות היו בחצר החיצונה בצפונה של החצר הפנימית אצל קומתה והפסק כ' אמה בין רחב מחיצות הלשכות למחיצות התאים שסביב היה ולא היה הבית כן בבנין בית שני אלא בבנין העתיד: **(יא) ופתח הצלע למונח.** ופתח התאים החיצוני' פתוחים למקום המונח פנוי בקרן זוית כמו שפרשתי.

מצודת דוד

(ט) רחב. עובי כותל הצלע הפונה לחוץ היתה בת חמש אמות והיסוד מתחת בלטה להלן אמה אחת: **ואשר מונח.** היה מונח מקום פנוי לבנין הצלעות אשר היו אל הבית והם היו במקצוע דרומית מזרחית וצפונית מזרחית בין בית החליפות ובין הצלעות כמ"ש בקונטרס בנין הבית וכאשר נראה בצורה: **(י) ובין הלשכות.** לשכות היו בנויות בחלל ע"נ מול המסיבות כמ"ש ויביאני אל הלשכה וכו' (לקמן מב) ולכן אמר החלל שבין הלשכות ר"ל הלשכות הבנויות מול בין המסיבה ובין יסוד כותל המסיבה הנקראת ג"כ בשם לשכה (כי שם לשכה הוא שם כולל לכל החדרים) והחלל הזה היה רחב עשרים אמה והיה מול בית החליפות וחמשה אמות להלן מול עובי כותל חצר הפנימי וכמ"ש בקונטרס בנין הבית וכאשר נראה בצורה: **סביב** וגו'. ר"ל בפאת הצפון והדרום: **(יא) ופתח הצלע למונח.** פתח הצלע שבמקצוע דרומית מזרחית וצפונית מזרחית היו פתוחים אל מקום הפנוי שהיה במקצעות ההם ושאר הצלעות היו פתוחות זו לזו: **דרך הצפון.** ר"ל אל הצלע העומדת במקצוע הצפון: **ורחב.** ממערב למזרח: **סביב סביב.** ר"ל בפאת הצפון ובפאת הדרום:

מצודת ציון

(ט) ואשר. ת"י ואתר והוא תרגומו של מקום: **מונח.** מלשון הנחה ועזיבה: **בית צלעות.** כמו לבית צלעות ר"ל לבנין צלעות:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כתובים

דברי הימים ב פרק־ד ו־יב

ו וַיַּעַשׂ כִּיּוֹרִים עֲשָׂרָה וַיִּתֵּן חֲמִשָּׁה מִיָּמִין וַחֲמִשָּׁה מִשְּׂמֹאוֹל לִרְחֹצָה בָהֶם אֶת־מַעֲשֵׂה הָעוֹלָה יָדִיחוּ
בָם וְהַיָּם לְרָחְצָה לַכֹּהֲנִים בּוֹ: (ס) ז וַיַּעַשׂ אֶת־מְנֹרוֹת הַזָּהָב עֲשֻׂר כְּמִשְׁפָּטָם וַיִּתֵּן בַּהֵיכָל חָמֵשׁ מִיָּמִין
וְחָמֵשׁ מִשְּׂמֹאוֹל: (ס) ח וַיַּעַשׂ שֻׁלְחָנוֹת עֲשָׂרָה וַיַּנַּח בַּהֵיכָל חֲמִשָּׁה מִיָּמִין וַחֲמִשָּׁה מִשְּׂמֹאול וַיַּעַשׂ מִזְרְקֵי
זָהָב מֵאָה: (ס) ט וַיַּעַשׂ חֲצַר הַכֹּהֲנִים וְהָעֲזָרָה הַגְּדוֹלָה וּדְלָתוֹת לָעֲזָרָה וְדַלְתוֹתֵיהֶם צִפָּה נְחֹשֶׁת:
י וְאֶת־הַיָּם נָתַן מִכֶּתֶף הַיְמָנִית קֶדְמָה מִמּוּל נֶגְבָּה: יא וַיַּעַשׂ חוּרָם אֶת־הַסִּירוֹת וְאֶת־הַיָּעִים
וְאֶת־הַמִּזְרָקוֹת וַיְכַל (חירם) חוּרָם לַעֲשׂוֹת אֶת־הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר עָשָׂה לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בְּבֵית הָאֱלֹהִים:
יב עַמּוּדִים שְׁנַיִם וְהַגֻּלֹּת וְהַכֹּתָרוֹת עַל־רֹאשׁ הָעַמּוּדִים שְׁתַּיִם וְהַשְּׂבָכוֹת שְׁתַּיִם לְכַסּוֹת אֶת־שְׁתֵּי גֻּלּוֹת
הַכֹּתָרוֹת אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ הָעַמּוּדִים:

רש"י

(ו) ויעש כיורים עשרה. לבד אותן של משה: ויתן חמשה מימין. לכיור של משה: וחמשה משמאל. לרחצה בהם קדוש ידים ורגלים: את מעשה העולה ידיחו בם. מן מימי הכיור ידיחו קרבי העולה ודוקא עולה אבל שלמים לא שהוא נאכל לבעלים בכל העיר, הכיורים היו לקדוש טבילה: **(ז)** ויעש את מנרות הזהב עשר כמשפטם. למה נאמר במנורות כמשפטם לפי שמודיענו למה עשה עשרה מנורות והכל דרש מן התורה פרחים כפתורים גביעים משוקדים נאמרו בפ׳ שבעים הרי לכל עשרה מנורות שבעה נרות, (כן פי׳ אחי אמי דודי ר׳ קלונימוס ב״ר יהודה ומדרש הוא) ושבעה נרותיה כנגד ז׳ כוכבים חנכ״ל שצ״ם: ויתן בהיכל חמש מימין. למנורה של משה: וחמש משמאל. וכולם בדרום: **(ח)** משמאל. של שלחן בצפון: ויעש מזרקי זהב מאה. שזורקין בו הדם על המזבח: **(ט)** ויעש חצר הכהנים. עזרת הכהנים: והעזרה הגדולה. זו עזרת ישראל: **(י)** מכתף הימנית קדמה ממול נגבה. ריחק אותו מן המזרח מן כנגד הפתח לדרומה של עזרה לפי שאין כבוד ונאה שיהו מטבילין כנגד פתח האולם: **(יא)** ויעש חורם את הסירות. סירות נחושת שעשויים לחתות הדשן לתת לתוך הסירות: **(יב)** והגלות והכתרות על ראש העמודים שתים. לשתי העמודים: והשבכות שתים. אלו השרשרות שנאמרו למעלה ותדע שכן הוא שהרי לא בכאן ולא במלכים מזכיר בפרשה זו בשום מקום שרשרות: לכסות את שתי גלות הכתרות. לכסות חלל הכותרת בשבכות ואותן ענפים כענפי חריות כמו שפירשתי:

מצודת דוד

(ו) מימין. של הכיור שעשה משה: **לרחצה בהם.** את ידיהם ואת רגליהם כמ״ש בתורה: **את מעשה וכו׳.** אף היו מדיחים בהם מעשה העולה כקרבים וכיוצא: **לרחצה.** לכהנים לטבול בו מטומאתן וארז״ל שלא היו המים שאובים כי רגלי הבקרים שעמדו תחתיו היו נקובים וחלולים ודרך בם באו המים מן המעיין: **(ז) כמשפטם.** כתמונת מנורת משה בגביעים וכו׳: **מימין.** של מנורת משה וכן השלחנות: **(ט) והעזרה הגדולה.** היא עזרת ישראל וקרויה עזרה על כי נעזרים מה׳ כאשר יתפללו בה: **(י) מכתף הימנית.** בפאת הדרום: **קדמה ממול נגבה.** ר״ל משוך כלפי מקצוע מזרחית דרומית שבחצר הכהנים: **(יא) בבית האלהים.** בעבור צורך בית האלהים: **(יב) והגלות והכתרות.** הגולות של הכותרות:

מצודת ציון

(ו) כיורים. כעין דוד ולה דדים המריקים מים: **ידיחו.** ענין שטיפה: **(יא) הסירות.** כעין קדרה כמו והיו הסירות בבית ה׳ (זכריה יד): **היעים.** מכבדות לגרף הדשן והוא מל׳ ויעה ברד (ישעיה כח): **(יב) והגלות.** כן יקרא חלק התחתון מן הכותרת על כי מעשהו כספל והוא מל׳ וגולה על ראשה (זכריה ד׳): **והשבכות.** כן יקרא חלק העליון מן הכותרת על כי מעשהו כעין שבכה ורשת:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משניות מסכת יבמות

פרק רביעי

א הַחוֹלֵץ לִיבְמָתוֹ, וְנִמְצֵאת מְעֻבֶּרֶת וְיָלְדָה; בִּזְמַן שֶׁהַוָּלָד שֶׁל קַיָּמָא – הוּא מֻתָּר בִּקְרוֹבוֹתֶיהָ, וְהִיא מֻתֶּרֶת בִּקְרוֹבָיו, וְלֹא פְּסָלָהּ מִן הַכְּהֻנָּה; אֵין הַוָּלָד שֶׁל קַיָּמָא – הוּא אָסוּר בִּקְרוֹבוֹתֶיהָ, וְהִיא אֲסוּרָה בִּקְרוֹבָיו, וּפְסָלָהּ מִן הַכְּהֻנָּה.

ב הַכּוֹנֵס אֶת יְבִמְתּוֹ, וְנִמְצֵאת מְעֻבֶּרֶת וְיָלְדָה; בִּזְמַן שֶׁהַוָּלָד שֶׁל קַיָּמָא – יוֹצִיא, וְחַיָּבִין בַּקָּרְבָּן; וְאִם אֵין הַוָּלָד שֶׁל קַיָּמָא – יְקַיֵּם. סָפֵק בֶּן תִּשְׁעָה לָרִאשׁוֹן, סָפֵק בֶּן שִׁבְעָה לָאַחֲרוֹן – יוֹצִיא, וְהַוָּלָד כָּשֵׁר, וְחַיָּבִין בְּאָשָׁם תָּלוּי.

ג שׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁנָּפְלוּ לָהּ נְכָסִים – מוֹדִים בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל, שֶׁמּוֹכֶרֶת וְנוֹתֶנֶת, וְקַיָּם. מֵאֵתָה, מַה יַּעֲשׂוּ

פירוש ברטנורא

ד א **החולץ ליבמתו. הוא מותר בקרובותיה.** דלאו חליצה היא, דהא לא בעיא חליצה. וקרובות וקרובים דמתניתין היינו הנך דנאסרות על האיש מחמת אשתו וקרובים הנאסרים על אשה מחמת בעלה: **אם אין הולד של קיימא.** שהוא נפל:

ב **וחייבין בקרבן.** שבעל אשת אח שלא במקום מצוה. והולד כשר ממה נפשך: **וחייבין אשם תלוי.** שכל דבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת, חייבין על לא הודע שלו אשם תלוי:

ג **שומרת יבם.** שהיא ממתנת ומצפה ליבם: **שנפלו לה נכסים.** מבית אביה: **מה יעשו בכתובתה.** מנה ומאתים ותוספת ונדוניא שהכניסה לו וקבל עליו

משניות מבוארות – קהתי

~ יום ראשון ~

באור משנה א

הַחוֹלֵץ לִיבְמָתוֹ, וְנִמְצֵאת מְעֻבֶּרֶת – מבעלה המת – **וְיָלְדָה; בִּזְמַן שֶׁהַוָּלָד שֶׁל קַיָּמָא** – שיצא מספק נפל, או שנתברר שכלו לו חדשיו, ונמצא שהחליצה היתה שלא לצורך, הואיל ויש ולד לאחיו המת, והרי זה כאילו לא היתה חליצה כלל, **הוּא מֻתָּר בִּקְרוֹבוֹתֶיהָ** – שכן החלוצה דינה כגרושה, וכל קרובה האסורה על אדם מחמת גרושתו, אסורה היא על החולץ מחמת חליצתו (כמבואר להלן משנה ז), אבל כאן שחליצתה אינה חליצה הרי הוא מותר בקרובותיה, **וְהִיא מֻתֶּרֶת בִּקְרוֹבָיו** – כגון אם היה לו אח מן האם, שאינו אחיו של בעלה המת, היא מותרת לו, שאין חליצתה זו אוסרתה עליו, **וְלֹא פְּסָלָהּ מִן הַכְּהֻנָּה** – על ידי החליצה, מהטעם שבארנו, שהואיל ולא היה צורך בה כאילו לא היתה כלל. **אֵין הַוָּלָד שֶׁל קַיָּמָא** – שהוא נפל, ונמצא שהחליצה לצורך היתה, **הוּא אָסוּר בִּקְרוֹבוֹתֶיהָ, וְהִיא אֲסוּרָה בִּקְרוֹבָיו** – מחמת חליצה זו, **וּפְסָלָהּ מִן הַכְּהֻנָּה** – שאסורה היא להינשא לכהן, כדין גרושה. ברם, יש דעה בגמרא, שצריכה היא חליצה פעם אחרת, לפי שחליצת מעוברת אינה חליצה אלא מדרבנן לחומרה בלבד.

באור משנה ב

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת במי שחלץ ליבמתו ונמצאה מעוברת מבעלה המת וילדה, מוסיפה משנתנו לדון במי שייבם את יבמתו, ונמצאה אחר כך מעוברת מבעלה המת.

הַכּוֹנֵס אֶת יְבִמְתּוֹ – כלומר שייבם אותה, **וְנִמְצֵאת מְעֻבֶּרֶת** – מבעלה המת – **וְיָלְדָה; בִּזְמַן שֶׁהַוָּלָד שֶׁל קַיָּמָא** – כמו שבארנו במשנה הקודמת, ונמצא שבא על אשת אח שלא במקום מצוות ייבום, **יוֹצִיא** – אותה; יש מפרשים, שהלשון "יוציא" משמע בגט (**המאירי; ועיין גמרא יבמות לו, ב; תוספות, דיבור המתחיל "ולא קתני יפרוש"**), אבל דעת הפוסקים היא שאינו צריך ליתן לה גט, שהואיל והיא ערווה עליו, הרי הקידושין לא תפסו בה (**עיין רמב"ם הל' ייבום וחליצה א, כב**). **וְחַיָּבִין** – היבם והיבמה, **בַּקָּרְבָּן** – שכל עבירה שחייבים על זדונה כרת חייבים על שגגתה חטאת. **וְאִם אֵין הַוָּלָד שֶׁל קַיָּמָא** – שהוא נפל, **יְקַיֵּם** – היבם את יבמתו שכנס. ובגמרא אמרו, שיחזור ויבוא עליה לשם מצוות ייבום, לפי שביאת מעוברת לא שמה ביאה. **סָפֵק בֶּן תִּשְׁעָה לָרִאשׁוֹן, סָפֵק בֶּן שִׁבְעָה לָאַחֲרוֹן** – אם ילדה, ואין ידוע שהיתה מעוברת מבעלה הראשון שמת, אלא ספק נתעברה מבעלה הראשון והולד בן תשעה חדשי הריון, ספק נתעברה מן היבם והולד הוא בן שבעה חדשי הריון, **יוֹצִיא** – אותה בגט מספק, **וְהַוָּלָד כָּשֵׁר** – ממה נפשך, בין שהוא וולדו של בעלה הראשון, בין שלא היה ולד לבעלה הראשון ונתייבמה כדין, והולד הוא של היבם. **וְחַיָּבִין בְּאָשָׁם תָּלוּי** – בקרבן אשם שמביאים על ספק עבירה (**ויקרא ה, יז-יח**), שכל עבירה שחייבים על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת, העובר בשוגג על ספק של אותה עבירה חייב אשם תלוי.

~ יום שני ~

באור משנה ג

בשעת הנישואין כותב הבעל לאשתו שטר התחייבות הנקרא "כתובה". בכתובה מפורטות כל חובות הבעל לאשתו. אך עיקר הכתובה הוא סכום כסף מסויים (מאתיים דינר לבתולה ומאה לאלמנה) שתקבל אשתו אם יגרשנה או ימות. מכאן "כתובה" משמעותה לרוב: כסף הכתובה.

הנכסים שהאשה מביאה לבית בעלה מתחלקים לשני סוגים:

א. "נכסי מלוג", והם הנכסים שהיא מביאה עמה מבית אביה, ואינם נרשמים בכתובה. לסוג זה שייכים גם הנכסים שנופלים לה בירושה או במתנה לאחר הנישואין. נכסים אלו הם שלה ואין הבעל חייב באחריותם, שאין לו בהם אלא אכילת פירות בלבד.

ב. "נכסי צאן ברזל", והם הנכסים שהאשה מכניסה לבעלה בנדוניה והוא רושם אותם בכתובה, נכסים אלו, הבעל משתמש בהם כרצונו, והפסדם ושבחם הם שלו, והוא חייב באחריותם.

משנתנו באה ללמד דין הכתובה והנכסים של שומרת יבם, היינו אשה שמת בעלה בלא בנים והיא ממתנת לייבם שיקיים בה מצוות ייבום.

שׁוֹמֶרֶת יָבָם – הממתנת ליבם שייבמנה, **שֶׁנָּפְלוּ לָהּ נְכָסִים** – מבית אביה בעודה שומרת יבם, **מוֹדִים בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל** – כלומר אין מחלוקת ביניהם, **שֶׁמּוֹכֶרֶת וְנוֹתֶנֶת, וְקַיָּם** – שרשאית היא למכרם או ליתנם במתנה ומעשיה קיימים. **מֵאֵתָה** – כשהיא שומרת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בִּכְתֻבָּתָהּ וּבִנְכָסִים הַנִּכְנָסִין וְיוֹצְאִין עִמָּהּ? בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: יַחֲלֹקוּ יוֹרְשֵׁי הַבַּעַל עִם יוֹרְשֵׁי הָאָב. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: נְכָסִים בְּחֶזְקָתָן, כִּתֻבָּה בְּחֶזְקַת יוֹרְשֵׁי הַבַּעַל, נְכָסִים הַנִּכְנָסִים וְיוֹצְאִים עִמָּהּ בְּחֶזְקַת יוֹרְשֵׁי הָאָב.

ד כְּנָסָהּ — הֲרֵי הִיא כְּאִשְׁתּוֹ לְכָל דָּבָר, וּבִלְבַד שֶׁתְּהֵא כְּתֻבָּתָהּ עַל נִכְסֵי בַעֲלָהּ הָרִאשׁוֹן.

ה מִצְוָה בַּגָּדוֹל לְיַבֵּם. לֹא רָצָה — מְהַלְּכִין עַל כָּל הָאַחִין. לֹא רָצוּ — חוֹזְרִין אֵצֶל הַגָּדוֹל וְאוֹמְרִים לוֹ: עָלֶיךָ מִצְוָה; אוֹ חֲלֹץ אוֹ יַבֵּם!

ו תָּלָה בַּקָּטָן עַד שֶׁיִּגְדַּל, אוֹ בַּגָּדוֹל עַד שֶׁיָּבֹא מִמְּדִינַת הַיָּם, אוֹ בַּחֵרֵשׁ אוֹ בַּשּׁוֹטֶה — אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; אֶלָּא אוֹמְרִים לוֹ: עָלֶיךָ מִצְוָה; אוֹ חֲלֹץ אוֹ יַבֵּם!

ז הַחוֹלֵץ לִיבִמְתּוֹ — הֲרֵי הוּא כְּאֶחָד מִן הָאַחִין לַנַּחֲלָה. וְאִם יֵשׁ שָׁם אָב — נְכָסִים שֶׁל אָב. הַכּוֹנֵס אֶת יְבִמְתּוֹ

פירוש ברטנורא

אחריות: **ובנכסים הנכנסים ויוצאים.** נכסי מלוג. שכשהיא נכנסת נכנסין עמה וכשיוצאת מבעלה יוצאין עמה: **בית שמאי אומרים יחלוקו יורשי הבעל עם יורשי האב.** דספק נשואה היא וזוכה היבם בחצי ירושתה מספק, שהבעל יורש את אשתו, וזה שספק נשואה היא אצלו זוכה בפלגא: **נכסים בחזקתן.** נכסי צאן ברזל, בחזקתן. ולא פירשו בית הלל אי בחזקת יורשי האשה שהיו הנכסים שלה, אי בחזקת יורשי הבעל שאחריותם עליו. ולענין דינא יחלוקו אפילו לדברי בית הלל:

ד כאשתו לכל דבר. שמגרשה בגט ולא בעיא חליצה, ומחזירה כשירצה ולא מיתסרא עליה: **על נכסי בעלה הראשון.** שיהיו קרקעות של בעלה הראשון אחראין וערבאין על כתובתה. ואי לית לה כתובה מבעלה הראשון כותב לה היבם כתובה על נכסיו, והיא מנה בלבד:

ה מצוה בגדול ליבם. כדילפינן מוהיה הבכור:

ו ובגדול. שהיה גדול האחים במדינת הים, ותלה גדול האחין שלפנינו בו לומר המתינו לו, שהוא גדול ממני: [**ובחרש ובשוטה.** עד שיבריאו. אין שומעין לו]: **עליך מצוה.** אף על פי שאחיך שבמדינת הים הוא גדול ממך, כיון שאתה גדול האחין שלפנינו עליך מצוה, דשהויי מצוה לא משהינן:

ז הרי הוא כאחד מן האחין. ולא הפסיד חלקו בשביל שחלץ. דסלקא דעתך אמינא לקנסיה הואיל והפסידה מיבום שפסלה על האחים: **זכה בנכסי אחיו.**

משניות מבוארות – קהתי

יבם, **מַה יַּעֲשׂוּ בִּכְתֻבָּתָהּ** – בכסף כתובתה וב"נכסי צאן ברזל" הרשומים בכתובה, כמו שבארנו לעיל, **וּבִנְכָסִים הַנִּכְנָסִין וְיוֹצְאִין עִמָּהּ** – היינו "נכסי מלוג" שמביאה אותם בכניסתה לבעלה ונוטלת אותם כמות שהם ביציאתה ממנו, כלומר מי יורש את כל נכסיה של שומרת יבם שמתה? **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: יַחֲלֹקוּ יוֹרְשֵׁי הַבַּעַל עִם יוֹרְשֵׁי הָאָב** – יורשי בעלה המת עם יורשי אביה, שכן האב יורש את בתו (**המאירי**). ברם, **רוב המפרשים מבארים** (על פי הגמרא), שיורשי הבעל היינו היבם, כלומר שהיבמה דינה כספק נשואה, ולכן זוכה היבם (שהוא מיורשי הבעל) במחצית ירושתה מכוח הספק, שהרי הבעל יורש את אשתו, והיבם שספק נשואה היא אצלו זוכה בחצי (**רש"י; ברטנורא**). **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: נְכָסִים, בְּחֶזְקָתָן** – כלומר "נכסי צאן ברזל" בחזקת שני היורשים הם עומדים: בחזקת יורשי האב, משום שהנכסים הם של האשה, ובחזקת יורשי הבעל, לפי שאחריות הנכסים על הבעל, הלכך בנכסי צאן ברזל יחלוקו יורשי האב עם יורשי הבעל (**לפי מסקנת הגמרא בבא בתרא קנח, ב**); **כְּתֻבָּה** – הכסף שכתב לה בעלה בכתובה, **בְּחֶזְקַת יוֹרְשֵׁי הַבַּעַל** – שאחריות הכתובה היא על הבעל; **נְכָסִים הַנִּכְנָסִים וְיוֹצְאִים עִמָּהּ** – "נכסי מלוג", **בְּחֶזְקַת יוֹרְשֵׁי הָאָב** – של האשה, לפי שהנכסים הללו ברשותה הם, שאין הבעל חייב באחריותם. יש מפרשים, שבית הלל קובעים תחילה כלל: נכסים בחזקתן – כל הנכסים נידונים לפי המוחזק בהם, ומפרטים הם והולכים: כתובה – כל ההתחייבויות שבכתובה, היינו הכסף שכתב לה הבעל, ונכסי צאן ברזל שהכניסה לבעל בנדוניה והוא חייב באחריותם, בחזקת יורשי הבעל – לפי שהבעל היה מוחזק בהם לגמרי; נכסים הנכנסים ויוצאים עמה – "נכסי מלוג", בחזקת יורשי האב – מפני שהאשה מוחזקת בהם ביותר (**תוספות; המאירי**).

באור משנה ד

משנתנו באה ללמד דינה של היבמה לאחר שנתייבמה.

כְּנָסָהּ – לאחר שייבם היבם את היבמה, **הֲרֵי הִיא כְּאִשְׁתּוֹ לְכָל דָּבָר** – שאם בא לגרשה מגרשה בגט, ואינה צריכה עוד חליצה; וכן מותר לו להחזירה כאשתו לאחר שגירשה, ואינה עומדת עוד באיסור אשת אח, שנאמר (**דברים כה, ה**): "ולקחה לו לאשה" – כיון שלקחה הרי היא כאשתו, **וּבִלְבַד** – ובדבר זה אינה כאשתו, **שֶׁתְּהֵא כְּתֻבָּתָהּ עַל נִכְסֵי בַעֲלָהּ הָרִאשׁוֹן** – שלא נכסי היבם אלא נכסי אחיו המת משועבדים הם לכתובתה. ברם, אם אחיו לא הניח נכסים, תיקנו לה חכמים כתובה מן היבם (**גמרא**).

~ יום שלישי ~

באור משנה ה

מִצְוָה בַּגָּדוֹל לְיַבֵּם – כמו ששנינו לעיל (ב, ח), וכבר בארנו שם, שלמדים זה ממה שכתוב בפרשת הייבום: "והיה הבכור". **לֹא רָצָה** – הגדול לייבם; בגמרא מבואר, שלא רצה לייבם אלא לחלוץ, **מְהַלְּכִין עַל כָּל הָאַחִין** – בגמרא מבואר, שגדול גדול קודם, היינו שהולכים לשני שלאחר הגדול באחים, ואם הוא אינו רוצה הולכים לשלישי וכו', שמא יסכים אחד מהם לייבם. **לֹא רָצוּ** – לייבם אלא לחלוץ, **חוֹזְרִין אֵצֶל הַגָּדוֹל וְאוֹמְרִים לוֹ: עָלֶיךָ מִצְוָה; אוֹ חֲלֹץ אוֹ יַבֵּם!** – שאף החליצה מצוותה בגדול. ממשנתנו למדים, שמצוות ייבום בצעיר שבאחים עדיפה ממצוות חליצה אפילו מן הגדול שבהם.

באור משנה ו

תָּלָה בַּקָּטָן עַד שֶׁיִּגְדַּל – אם הגדול שבאחים אמר, שימתינו לאחיו הקטן עד שיגדל, שמא הוא ייבמנה, **אוֹ בַּגָּדוֹל** – או שתלה בגדול האחים, **עַד שֶׁיָּבֹא מִמְּדִינַת הַיָּם** – שהיה הגדול שבאחים במדינת הים, וגדול האחים שלפנינו אמר שימתינו עד שיבוא האח הגדול ממנו, **אוֹ בַּחֵרֵשׁ אוֹ בַּשּׁוֹטֶה** – עד שיבריאו, **אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ** – להמתין; **אֶלָּא אוֹמְרִים לוֹ: עָלֶיךָ מִצְוָה; אוֹ חֲלֹץ אוֹ יַבֵּם!** – שאין משהים את מצוות הייבום, והיא מוטלת על גדול האחים שלפנינו הראוי לייבם.

~ יום רביעי ~

באור משנה ז

משנתנו דנה בנחלת האח שמת בלא בנים, מי יורשה. כן באה המשנה ללמד, שהחלוצה דינה מדברי סופרים כדין גרושה.

הַחוֹלֵץ לִיבִמְתּוֹ, הֲרֵי הוּא כְּאֶחָד מִן הָאַחִין לַנַּחֲלָה – שחולק

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

— זָכָה בַּנְּכָסִים שֶׁל אָחִיו. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ, אִם יֵשׁ שָׁם אָב — נְכָסִים שֶׁל אָב. הַחוֹלֵץ לִיבִמְתּוֹ — הוּא אָסוּר בִּקְרוֹבוֹתֶיהָ, וְהִיא אֲסוּרָה בִּקְרוֹבָיו: הוּא אָסוּר בְּאִמָּהּ, וּבְאֵם אִמָּהּ, וּבְאֵם אָבִיהָ, וּבְבִתָּהּ, וּבְבַת בִּתָּהּ, וּבְבַת בְּנָהּ, וּבַאֲחוֹתָהּ בִּזְמַן שֶׁהִיא קַיֶּמֶת; וְהָאַחִין מֻתָּרִין. וְהִיא אֲסוּרָה בְּאָבִיו, וּבַאֲבִי אָבִיו, וּבִבְנוֹ, וּבְבֶן בְּנוֹ, בְּאָחִיו, וּבְבֶן אָחִיו. מֻתָּר אָדָם בִּקְרוֹבַת צָרַת חֲלוּצָתוֹ, וְאָסוּר בִּצְרַת קְרוֹבַת חֲלוּצָתוֹ.

ח הַחוֹלֵץ לִיבִמְתּוֹ, וְנָשָׂא אָחִיו אֶת אֲחוֹתָהּ, וָמֵת — חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת. וְכֵן הַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, וְנָשָׂא אָחִיו

פירוש ברטנורא

ואפילו גרשה למחר, דיקום על שם אחיו אמר רחמנא, והרי קם: **נכסים של אב.** דכתיב והיה הבכור, מה בכור אין לו בחיי האב, אף יבם אין לו בחיי האב. ואין כן הלכה, אלא הכונס את יבמתו זכה בנכסי אחיו ואפילו במקום אב: **אסור בקרובותיה.** כאילו היא אשתו, וכל קרובות הנאסרות מחמת אשה גמורה אסורות מדרבנן בחלוצה: **בזמן שהיא קיימת.** אאחותה קאי ולא אשאר עריות: **מותר אדם בקרובת צרת חלוצתו.** ולא אמרינן צרה כחלוצה שיהא אסור באחות צרת חלוצתו כמו שהוא אסור באחות חלוצתו: **ואסור בצרת קרובת חלוצתו.** ראובן חלץ ללאה, ורחל נשואה לנברי ולה צרה, ומת הנברי, אסורה אותה צרה לראובן. וטעמא הוי, שבזמן שלאה חולצת מוליכה רחל אחותה עמה לב"ד, וכולי עלמא לא ידעי להי מינייהו חליץ, ואיכא דסברי דלרחל חליץ, וכי נסיב צרת רחל דהיינו צרת קרובת חלוצתו אמרי צרת חלוצתו נסיב, דאינהו סברי שרחל וצרתה נשי אחיו היו, שהרי חלץ לרחל. אבל אין היבמה מוליכה צרתה עמה בזמן שחולצת, הלכך כי נסיב אחות הצרה לא אמרי אחות חלוצה נסיב:

ח וכן המגרש את אשתו וכו'. בגמרא פריך, וכן סלקא דעתך. אלא אימא אבל המגרש את אשתו וכו', שאחות גרושה מדברי תורה ולכך פטורה מן החליצה ומן היבום, ואחות חלוצה מדברי סופרים ולכך חולצת ולא מתיבמת:

משניות מבוארות – קהתי

עם שאר האחים בנחלת האח המת. בגמרא מבואר, שמשנתנו באה להשמיע, שאין אומרים, הואיל וחלץ לה והפקיעה מייבום, קונסים אותו שיפסיד חלקו בירושה, אלא הרי הוא כאחד מן האחים לנחלה בנכסי האח המת. **וְאִם יֵשׁ שָׁם אָב** — אם אביהם קיים, **נְכָסִים שֶׁל אָב** — מאחר שנעקרה מצוות ייבום, הרי לענין ירושה האב קודם לכל יוצאי ירכו (**משנה בבא בתרא ח, ב**). **הַכּוֹנֵס אֶת יְבִמְתּוֹ** — האח המייבם אותה, **זָכָה בַּנְּכָסִים שֶׁל אָחִיו** — המת, אף שיש שם אב; ואפילו גירשה למחר, שנאמר בפרשת ייבום (**דברים כה, ו**): "יקום על שם אחיו המת", והפירוש המקובל הוא: "יקום" לנחלה, כלומר שהמייבם את אשת אחיו המת נוטל את נחלתו. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ** — בין החולץ ליבמתו ובין הכונסה, **אִם יֵשׁ שָׁם אָב, נְכָסִים שֶׁל אָב** — בגמרא מבואר טעמו, שנאמר (**שם**): "והיה הבכור" — דין היבם כדין הבכור, מה בכור אינו נוטל בחיי האב כלום, אף יבם אינו יורש בחיי האב כלום. **ואין הלכה כרבי יהודה. הַחוֹלֵץ לִיבִמְתּוֹ, הוּא אָסוּר בִּקְרוֹבוֹתֶיהָ** — חכמים השוו דין חלוצה לדין גרושה, וכל הקרובות של האשה האסורות על המגרש אסורות מדברי סופרים גם על החולץ, כמפורט להלן, **וְהִיא אֲסוּרָה בִּקְרוֹבָיו** — שהגרושה אסורה בהם: **הוּא אָסוּר בְּאִמָּהּ** — של חלוצתו, **וּבְאֵם אִמָּהּ, וּבְאֵם אָבִיהָ, וּבְבִתָּהּ, וּבְבַת בִּתָּהּ, וּבְבַת בְּנָהּ** — שכל הקרובות האלו של האשה אסורות על בעלה אף לאחר שגירשה, ואפילו מתה, והחלוצה דינה מדברי סופרים כגרושה, **וּבַאֲחוֹתָהּ בִּזְמַן שֶׁהִיא קַיֶּמֶת** — בזמן שהיבמה שחלצה קיימת; אבל לאחר מיתתה מותר החולץ באחות חלוצתו, שאף באחות גרושה הדין כן. **וְהָאַחִין** — של החולץ, **מֻתָּרִין** — בקרובותיה, שהרי משחלצה נפקעה זיקתה מהם, ולא נאסרו אלא על החולץ בלבד, משום שעשו חכמים את החליצה כגירושין, כמו שבארנו לעיל. **וְהִיא אֲסוּרָה בְּאָבִיו** — של החולץ, משום כלתו, **וּבַאֲבִי אָבִיו** — משום כלת בנו, ואף על פי שבאשתו גמורה אינה אסורה לאבי אביו אלא מדברי סופרים, מדין "שניות לעריות", מכל מקום גזרו חכמים "שניות לעריות" אף בחלוצה (**גמרא; ועיין "תוספות יום טוב"**), **וּבִבְנוֹ** — שהיה לו מאשה אחרת, משום אשת אביו; ויש מפרשים בשלושה אלה, שאסורה בהם ממילא משום בעלה המת: באביו — שהרי כלתו היא, ובאבי אביו — שהרי כלת בנו היא, ובבנו — שהרי אשת אחי אביו היא; **וּבְבֶן בְּנוֹ** — של החולץ, משום אשת אבי אביו; ואף שזו אינה אסורה אלא מדין "שניות לעריות" הרי כבר בארנו, שגזרו "שניות" אף בחלוצה (**גמרא**), **בְּאָחִיו** — משום אשת אחיו, **וּבְבֶן אָחִיו** — משום אשת אחי אביו.

מֻתָּר אָדָם בִּקְרוֹבַת צָרַת חֲלוּצָתוֹ — אף על פי שגזרו על קרובות החלוצה, מכל מקום לא גזרו על קרובות צרתה, כגון ראובן שמת, והניח שתי נשים, לאה וחנה, ומת בלא בנים, וחלץ שמעון אחיו לחנה, אף על פי שלאה צרת חלוצתו, מותר הוא באחותה של לאה, הואיל ולא חלץ ללאה עצמה; **וְאָסוּר בְּצָרַת קְרוֹבַת חֲלוּצָתוֹ** — **רש"י מפרש**, כגון שמעון שחלץ ללאה, ואחותה של לאה, רחל, נשואה למשה, שאינו קרובו, ולו אשה אחרת, ומת משה, כשם ששמעון אסור ברחל, שהיא אחות חלוצתו, כך אסור בצרת רחל, שהיא צרת קרובת חלוצתו. בגמרא שואלים: מה טעם ההבדל בין קרובת צרת חלוצתו ובין צרת קרובת חלוצתו? אם כשחלץ שמעון לצרת לאה, מותר אף ברחל אחותה, כשחלץ ללאה עצמה, למה נאסר בצרת רחל? ומבארים הטעם, שכן בזמן שלאה חולצת, מוליכה היא עמה את רחל אחותה לבית דין, ואין הבריות יודעים, איזו מהן באה לחלוץ, והרבה סוברים, שרחל היא החולצת, ואם ישא צרתה של רחל, יאמרו: צרת חלוצתו נשא, שהרי חושבים הם שרחל וצרתה נשי אחיו היו, והוא חלץ לרחל. ברם, אין היבמה מוליכה עמה את צרתה בשעה שהיא הולכת לחלוץ, הלכך כשהוא נושא אחות צרתה, אין הבריות טועים לומר אחות חלוצתו נשא, ומכאן שנינו: "מותר אדם בקרובת צרת חלוצתו, ואסור בצרת קרובת חלוצתו". ויש מקשים על פירושו של רש"י, שלא מסתבר בדרך המבוארת לעיל לאסור על החולץ את צרת קרובת חלוצתו, ומפרשים ענין זה בכגון שחלץ שמעון ללאה, ורחל אחותה נשואה ללוי אחיו, ויש ללוי אשה אחרת עמה, ומת לוי, כשם שרחל אסורה לשמעון מפני שהיא אחות חלוצתו, כך צרתה אסורה לו, וזהו ששנינו במשנתנו, שאסור בצרת קרובת חלוצתו. והטעם הוא, שקרובת חלוצתו כקרובת גרושתו היא, הלכך אסרו גם צרת קרובתה כשנשואה לאחים, שדומה לצרת ערווה; אבל בצרת חלוצתו, הואיל והצרה אינה דומה לגרושה, שהרי לא נעשה בה מעשה החליצה, לפיכך קרובתה מותרת (**תוספות; המאירי; ועיין ב"תוספות יום טוב"**).

באור משנה ח

משנתנו באה ללמד, שאם היבמה היא אחות חלוצתו של היבם, הרי היא חולצת ולא מתייבמת; ואם היא אחות גרושתו, הרי היא פטורה מן החליצה ומן הייבום. **הַחוֹלֵץ לִיבִמְתּוֹ** — כגון שחלץ שמעון ליבמתו לאה, **וְנָשָׂא אָחִיו אֶת אֲחוֹתָהּ** — רחל, **וָמֵת** — אחיו, בלא בנים, ונפלה רחל לפני שמעון לייבום, והרי אסורה לו מפני שהיא אחות חלוצתו, כמו ששנינו במשנה הקודמת, **חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת** — הואיל ואחות חלוצה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אֶת אֲחוֹתָהּ, וָמֵת — הֲרֵי זוֹ פְּטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם.

ט שׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁקִּדֵּשׁ אָחִיו אֶת אֲחוֹתָהּ — מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אָמְרוּ: אוֹמְרִים לוֹ: הַמְתֵּן עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אָחִיךָ הַגָּדוֹל מַעֲשֶׂה. חָלַץ לָהּ אָחִיו, אוֹ כְּנָסָהּ — יִכְנֹס אֶת אִשְׁתּוֹ. מֵתָה הַיְּבָמָה — יִכְנֹס אֶת אִשְׁתּוֹ. מֵת יָבָם — יוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ בְּגֵט, וְאֵשֶׁת אָחִיו בַּחֲלִיצָה.

י הַיְּבָמָה לֹא תַחֲלֹץ, וְלֹא תִּתְיַבֵּם, עַד שֶׁיֵּשׁ לָהּ שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים. וְכֵן כָּל שְׁאָר הַנָּשִׁים לֹא יִתְאָרְסוּ, וְלֹא יִנָּשְׂאוּ, עַד שֶׁיִּהְיוּ לָהֶן שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים. אֶחָד בְּתוּלוֹת וְאֶחָד בְּעוּלוֹת, אֶחָד גְּרוּשׁוֹת וְאֶחָד אַלְמָנוֹת, אֶחָד נְשׂוּאוֹת וְאֶחָד אֲרוּסוֹת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַנְּשׂוּאוֹת יִתְאָרְסוּ, וְהָאֲרוּסוֹת יִנָּשְׂאוּ, חוּץ מִן הָאֲרוּסוֹת שֶׁבִּיהוּדָה, מִפְּנֵי שֶׁלִּבּוֹ גַּס בָּהּ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כָּל הַנָּשִׁים יִתְאָרְסוּ, חוּץ מִן הָאַלְמָנָה, מִפְּנֵי הָאִבּוּל.

פירוש ברטנורא

ט שומרת יבם. ממתנת ליבם: **שקידש.** אחד מן האחים את אחותה אחר שנפלה זו לפניהן והוזקקה לכולן: **המתן.** מלכנוס, דקא פגעת באחות זקוקה: **עד שיעשה אחיך מעשה.** שיכנוס אחיך את היבמה או יחלוץ לה ויעקור את זיקתה מעליך: **מתה היבמה יכנוס את אשתו.** דאפילו כנסה ומתה מותר באחותה: **מת היבם.** ולא נותר אח אלא זה שקידש את אחותה: **מוציא את אשתו בגט ואת אשת אחיו בחליצה.** אבל יבומי לא, משום דאחות גרושתו היא. ובגמרא פסיק הלכה כרבי יהודה בן בתירא:

י לא תחלוץ וכו'. מפרש בגמרא טעמא, דכתיב (דברים כ"ה) אם לא יחפוץ האיש לקחת את יבמתו ועלתה יבמתו וגו', הא אם יחפוץ ייבם, כל העולה ליבום עולה לחליצה וכל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה: **בתולות.** גזרינן אטו בעולות. וארוסות אטו נשואות. וכן הלכה. והנך שלשה חדשים הם תשעים יום חוץ מיום שמת בו בעלה או שנתגרשה בו וחוץ מיום שנתארסה בו: **הנשואות יתארסו.** דטעמא דאסורה כדי להבחין בין זרע ראשון לזרע שני, שלא תלד בן, ספק בן תשעה לראשון וספק בן שבעה לאחרון, ובארוסות ליכא למימר הכי: **והארוסות ינשאו.** דהא לא איעבור מראשון: **חוץ מארוסה שביהודה.** שהיו מיחדין את הכלה ואת החתן ביהודה קודם כניסתן לחופה כדי שיהיה רגיל ומשחק עמה ולא יהיו בושים זה מזה בבעילת מצוה, לכך

משניות מבוארות – קהתי

אינה אסורה אלא מדברי סופרים, לפיכך צריכה היא חליצה. **וְכֵן הַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ** – בגמרא מבואר: אבל המגרש את אשתו, כגון שגירש שמעון את אשתו לאה, **וְנָשָׂא אָחִיו אֶת אֲחוֹתָהּ** – רחל, **וָמֵת** – אחיו בלא בנים, ונפלה רחל לפני שמעון לייבום, **הֲרֵי זוֹ פְּטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם** – שהרי רחל היא אחות גרושתו של שמעון, ואסורה לו מן התורה, הלכך פטורה היא אף מן החליצה.

~ יום חמישי ~

באור משנה ט

משנתנו דנה באחד מן האחים שקידש את אחותה של שומרת יבם.

שׁוֹמֶרֶת יָבָם – הממתנת ליבם שייבמנה, **שֶׁקִּדֵּשׁ אָחִיו אֶת אֲחוֹתָהּ** – לאחר שנפלה יבמה זו לפני האחים של בעלה המת והוזקקה לכולם, קידש אחד מן האחים את אחותה, **מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אָמְרוּ: אוֹמְרִים לוֹ** – לאח שקידש את אחות היבמה: **הַמְתֵּן** – מלישאנה, שהרי היא אחות זקוקתך, **עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אָחִיךָ הַגָּדוֹל מַעֲשֶׂה** – שייבם את היבמה או יחלוץ לה ותיפקע זיקתה ממך, ואחר כך תישא את אחותה שקידשת. מה שנקטה המשנה "אחיך הגדול" לאו דווקא הוא, שהוא הדין אם קידש האח הגדול את אחותה של היבמה, שאומרים לו: המתן עד שיעשה אחד משאר האחים מעשה, אלא משום שמצוה בגדול לייבם, כמו ששנינו במשנה ה שבפרקנו, לפיכך נקט התנא "אחיך הגדול" (**רמב"ם; המאירי; "תוספות יום טוב"**).

חָלַץ לָהּ אָחִיו, אוֹ כְּנָסָהּ – לאחר שחלץ אחד מן האחים ליבמה או ייבמה, **יִכְנֹס אֶת אִשְׁתּוֹ** – רשאי האח שקידש את אחותה לכנוס את ארוסתו, שהרי נפקעה ממנו זיקת היבמה. **מֵתָה הַיְּבָמָה** – וכן אם מתה היבמה, **יִכְנֹס אֶת אִשְׁתּוֹ** – האח שקידש את אחותה, שהרי אפילו ייבם את היבמה ומתה, מותר באחותה. **מֵת יָבָם** – ואין שם אח אחר שייבמנה או יחלוץ לה אלא זה שקידש את אחותה, **יוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ בְּגֵט** – יוציא את ארוסתו בגט, מפני שאחות זקוקתו היא, **וְאֵשֶׁת אָחִיו בַּחֲלִיצָה** – ואת היבמה יוציא בחליצה, אבל לייבמה אסור, מפני שהיא אחות גרושתו, ואף על פי ששנינו במשנה הקודמת, שאם היבמה היא אחות גרושתו, הרי זו פטורה אף מן החליצה, מכל מקום כאן אין היא פטורה מן החליצה, הואיל וקדמה זיקתה לקידושי אחותה הגרושה (**"תוספות יום טוב"**).

באור משנה י

הַיְּבָמָה לֹא תַחֲלֹץ, וְלֹא תִּתְיַבֵּם, עַד שֶׁיֵּשׁ לָהּ שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים – עד שיעברו עליה שלושה חדשים מיום מיתת בעלה, שחוששים שמא מעוברת היא ממנו ותלד ולד של קיימא, ונמצאת אסורה ליבם משום אשת אח שלא במקום מצוה, וכל שאינה עולה לייבום אינה עולה לחליצה, כמו שהבאנו הטעם בפתיחה למסכתנו; וצריכה היא להמתין שלושה חדשים, לפי שרוב נשים עוברן ניכר אחרי שלשת חדשי הריון. **וְכֵן כָּל שְׁאָר הַנָּשִׁים** – שמתו בעליהן, או שנתגרשו מהן, **לֹא יִתְאָרְסוּ, וְלֹא יִנָּשְׂאוּ, עַד שֶׁיִּהְיוּ לָהֶן שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים** – מיום שנתאלמנו או נתגרשו, כדי שיוודע אם היא מעוברת או אינה מעוברת, להבחין בין הזרע של הבעל הראשון לזרע של השני, שלא יהיה הולד ספק בן תשעה חדשים לראשון ספק בן שבעה לשני; ובגמרא סמכו זה על הכתוב (**בראשית יז, ז**): "והקימותי את בריתי ביני وביניך... להיות לך לא־להים ולזרעך אחריך", ופירש **רש"י**: שאין השכינה שורה אלא על הוודאים, שזרעו מיוחס אחריו. **אֶחָד בְּתוּלוֹת וְאֶחָד בְּעוּלוֹת, אֶחָד גְּרוּשׁוֹת וְאֶחָד אַלְמָנוֹת, אֶחָד נְשׂוּאוֹת וְאֶחָד אֲרוּסוֹת** – בגמרא מבואר: בין בתולות, היינו שנתגרשו או שנתאלמנו מן האירוסין, ובין בעולות, היינו שנתגרשו או שנתאלמנו מן הנישואין, כולן לא יתארסו ולא יינשאו עד שיעברו שלושה חדשים, שגזרו חכמים בארוסות משום נשואות ובאירוסין משום נישואין. ושלושה חדשים אלו שצריכות להמתין היינו תשעים יום חוץ מיום שמת בו בעלה או שנתגרשה בו וחוץ מיום שנתארסה בו (**גמרא; רמב"ם**). **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַנְּשׂוּאוֹת יִתְאָרְסוּ** – נשים שנתאלמנו או נתגרשו מן הנישואין מותרות להתארס מיד, ואין הן צריכות להמתין שלושה חדשים אלא לנישואין, **וְהָאֲרוּסוֹת יִנָּשְׂאוּ** – ואלו שנתאלמנו או נתגרשו מן האירוסין מותרות להינשא מיד, שהרי אין הן מעוברות, שלדעת רבי יהודה אין גוזרים לא אירוסין משום נישואין ולא בארוסות משום נשואות, **חוּץ מִן הָאֲרוּסוֹת שֶׁבִּיהוּדָה** – שאם נתאלמנו או נתגרשו לא יינשאו עד שלושה חדשים, הואיל והיו נוהגים שם לתת לארוס להתייחד עם ארוסתו, **מִפְּנֵי שֶׁלִּבּוֹ גַּס בָּהּ** – שרגיל בארוסתו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יא אַרְבָּעָה אַחִין נְשׂוּאִין אַרְבַּע נָשִׁים, וָמֵתוּ; אִם רָצָה הַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶם לְיַבֵּם אֶת כֻּלָּן — הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ. מִי שֶׁהָיָה נָשׂוּי לִשְׁתֵּי נָשִׁים, וָמֵת — בִּיאָתָהּ אוֹ חֲלִיצָתָהּ שֶׁל אַחַת מֵהֶן פּוֹטֶרֶת צָרָתָהּ. הָיְתָה אַחַת כְּשֵׁרָה, וְאַחַת פְּסוּלָה: אִם הָיָה חוֹלֵץ — חוֹלֵץ לַפְּסוּלָה; וְאִם הָיָה מְיַבֵּם — מְיַבֵּם לַכְּשֵׁרָה.

יב הַמַּחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ, וְהַנּוֹשֵׂא חֲלוּצָתוֹ, וְהַנּוֹשֵׂא קְרוֹבַת חֲלוּצָתוֹ — יוֹצִיא, וְהַוָּלָד מַמְזֵר; דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין הַוָּלָד מַמְזֵר. וּמוֹדִים בְּנוֹשֵׂא קְרוֹבַת גְּרוּשָׁתוֹ, שֶׁהַוָּלָד מַמְזֵר.

יג אֵיזֶהוּ מַמְזֵר? כָּל שֶׁאֵר בָּשָׂר שֶׁהוּא בְּ"לֹא יָבֹא"; דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. שִׁמְעוֹן הַתֵּימָנִי אוֹמֵר: כָּל שֶׁחַיָּבִים עָלָיו

פירוש ברטנורא

חיישינן שמא בעל: **כל הנשים יתארסו.** משום דרבי יהודה לא מפליג בין אלמנה לגרושה ומתיר לאלמנה ליארס אפילו תוך שלשים יום של ימי אבלה, אתא רבי יוסי לאפלוגי עליה בהא, ואסר לאלמנה ליארס תוך שלשים של ימי אבלה:

יא ארבעה אחים וכו'. הוא הדין אפילו נשי טובא נמי, אם אפשר בסיפוקייהו הרשות בידו לכנוס את כולן. והאי דנקט ארבע, עצה טובה קמשמע לן, ארבע אין טפי לא, כי היכי דנמטייהו עונה בחודש: **ביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת צרתה.** ולא מיבם לתרוייהו, דכתיב (דברים כ"ה) אשר לא יבנה את בית אחיו, בית אחד הוא בונה ואינו בונה שני בתים. ולא חליץ לתרוייהו, שכל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה, והואיל ותרוייהו כי הדדי לא סלקי ליבום כדאמרינן בית אחד הוא בונה, הכי נמי לא סלקי לחליצה: **חוֹלֵץ לפסולה.** ולא יפסול את הכשרה לכהונה, שהחלוצה פסולה לכהונה, ולא ישפוך אדם מי בורו ואחרים צריכין לחן:

יב המחזיר את גרושתו. משנישאת: **והנושא את חלוצתו.** דקימא עליה בלאו דלא יבנה, כיון שלא בנה שוב לא יבנה: **והנושא קרובת חלוצתו.** דקסבר ר' עקיבא דחלוצתו כאשתו, שהכתוב קראה ביתו, דכתיב (שם) בית חלוץ הנעל. וקסבר נמי ר' עקיבא יש ממזר מחייבי לאוין, ואינה הלכה: **קרובת גרושתו.** דגרושתו כאשתו. ואמה ואחותה חייבי כריתות נינהו:

יג כל שאר בשר שהוא בלא יבא. כל קורבה שהיא בלאו, ואפילו אין בה כרת: **כל חייבי כרת.** אבל לא חייבי לאוין. וכן הלכה, שכל שאיסורו אסור

משניות מבוארות – קהתי

ואינו בוש מפניה ויש חשש שמא בא עליה. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כָּל הַנָּשִׁים יִתְאָרְסוּ** – רבי יוסי סובר כרבי יהודה, שכל הנשים מותרות להתארס מיד, **חוּץ מִן הָאַלְמָנָה** – שאסור לה להתארס תוך שלושים יום למיתת בעלה (**ברייתא בגמרא**), **מִפְּנֵי הָאֵבוּל** – כדי שתתאבל על מות בעלה, שכן אם תתארס תוך שלושים יום, תבטל אבלותה. ואין הלכה לא כרבי יהודה ולא כרבי יוסי אלא כתנא קמא.

~ יום ששי ~

באור משנה יא

משנתנו באה ללמד, שמותר לאחד לייבם יבמות אחדות שכל אחת מהן היא אלמנתו של אח אחר, אבל אסור לייבם או לחלוץ ליבמות אחדות שנפלו מאח אחד.

אַרְבָּעָה אַחִין – בגמרא מבואר: ארבעה מאחים, כלומר שהיו ששה אחים או יותר, והיו ארבעה מהם **נְשׂוּאִין אַרְבַּע נָשִׁים, וָמֵתוּ** – בלא בנים, ונפלו לפני שאר האחים לייבום, **אִם רָצָה הַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶם** – שבאחים הקיימים, **לְיַבֵּם אֶת כֻּלָּן** – את כל ארבע היבמות, **הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ** – שמותר לו לייבם יבמות אחדות שכל אחת מהן נפלה מאח אחר. בגמרא מבואר, שמדובר כאן בכגון שהיבם הוא עשיר ויכול לפרנס את כולן, שכן שנו בברייתא, שלכתחילה משיאין לו עצה טובה שלא יכניס קטטה בביתו. **מִי שֶׁהָיָה נָשׂוּי לִשְׁתֵּי נָשִׁים, וָמֵת** – בלא בנים, **בִּיאָתָהּ אוֹ חֲלִיצָתָהּ שֶׁל אַחַת מֵהֶן פּוֹטֶרֶת צָרָתָהּ** – ואסור לו לייבם את שתיהן, שנאמר (**דברים כה, ט**): "אשר לא יבנה את בית אחיו" – בית אחד הוא בונה ואינו בונה שני בתים. כן אסור לו לחלוץ את שתיהן, שנאמר (**שם שם, י**): "בית חלוץ הנעל" – בית אחד הוא חולץ ואינו חולץ שני בתים. וכן אסור לייבם אחת ולחלוץ אחת, שנאמר (**שם שם, ז-ט**): "ואם לא יחפץ האיש לקחת את יבמתו... וחלצה נעלו", אבל אם חפץ מייבם, מכאן שכל העולה לייבום עולה לחליצה וכל שאינה עולה לייבום אינה עולה לחליצה, ואף כאן לאחר שמייבם את הראשונה, הרי השנייה אינה עולה לייבום, הלכך אינה עולה לחליצה. ואם חלץ בתחילה לאחת, אינו יכול לייבם את השנייה, שהואיל ואינה עולה לחליצה, שהרי אינו חולץ לשני בתים, לפיכך אינה עולה לייבום; ועוד, מאחר שלמדים ש"אינו חולץ לשני בתים", משמע שלאחר שחלץ לאחת, ממילא השנייה מותרת לשוק. ויש מבארים הטעם, שנאמר: "אשר לא יבנה" – כיון שלא בנה שוב לא יבנה (**תוספות יבמות מד, א**). **הָיְתָה אַחַת כְּשֵׁרָה, וְאַחַת פְּסוּלָה** – כלומר שאחת מהנשים היתה פסולה להינשא לכהן, כגון שנשא אחיו גרושה, **אִם הָיָה חוֹלֵץ, חוֹלֵץ לַפְּסוּלָה** – שלא יפסול בחליצה זו את הכשרה לכהונה, שהרי החלוצה פסולה לכהונה; בגמרא מובא על כך פתגמו של רבי: "לא ישפוך אדם מי בורו ואחרים צריכים להם". **וְאִם הָיָה מְיַבֵּם, מְיַבֵּם לַכְּשֵׁרָה** – כלומר רשאי לייבם אף את הכשרה; והרמב"ם כותב (**הל' יבום א, י**): מיבם לאיזו שירצה.

באור משנה יב

משנתנו דנה בולד הבא מחייבי לאווין, אם הוא ממזר.

הַמַּחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ – משנישאה לאחר, ונתגרשה או נתאלמנה ממנו, והרי עבר על "לאו", שנאמר (**דברים כד, ד**): "לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה להיות לו לאשה", **וְהַנּוֹשֵׂא חֲלוּצָתוֹ** – שאף היא אסורה עליו ב"לאו", שנאמר (**דברים כה, ט**): "אשר לא יבנה את בית אחיו" – כיון שלא בנה שוב לא יבנה, **וְהַנּוֹשֵׂא קְרוֹבַת חֲלוּצָתוֹ** – כגון אמה או אחותה, שהיא אסורה לו, **יוֹצִיא** – חייב לגרשה, **וְהַוָּלָד מַמְזֵר** – הולד שנולד מנישואים אלו הוא ממזר, **דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא** – שהוא סובר: יש ממזר מחייבי לאווין. כן סובר רבי עקיבא, שקרובת חלוצתו אסורה לו מן התורה כקרובת גרושתו, שכן הכתוב קורא לחלוצה "ביתו" (כלומר אשתו), שנאמר (**דברים כה, י**): "בית חלוץ הנעל". **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין הַוָּלָד מַמְזֵר** – שאין ממזר מחייבי לאווין; ובנושא קרובת חלוצתו, כל שכן שאין הולד ממזר, שלדעת חכמים אינה אסורה אלא מדברי סופרים. **וּמוֹדִים** – חכמים, **בְּנוֹשֵׂא קְרוֹבַת גְּרוּשָׁתוֹ** – כגון אמה או בתה או אחותה, **שֶׁהַוָּלָד מַמְזֵר** – שגרושתו כאשתו, וכשבא על קרובותיה חייב כרת, ואף חכמים סוברים שיש ממזר מחייבי כריתות.

~ שבת קודש ~

באור משנה יג

אגב המשנה הקודמת דנה משנתנו בגדר "ממזר" בכלל.

אֵיזֶהוּ מַמְזֵר – שנאמר עליו (**דברים כג, ג**): "לא יבוא ממזר בקהל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כָּרֵת בִּידֵי שָׁמַיִם; וַהֲלָכָה כִּדְבָרָיו. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: כָּל שֶׁחַיָּבִים עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי: מָצָאתִי מְגִלַּת יִחְסִין בִּירוּשָׁלַיִם וְכָתוּב בָּהּ: אִישׁ פְּלוֹנִי מַמְזֵר מֵאֵשֶׁת אִישׁ; לְקַיֵּם דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. אִשְׁתּוֹ שֶׁמֵּתָה — מֻתָּר בַּאֲחוֹתָהּ; גֵּרְשָׁהּ וָמֵתָה — מֻתָּר בַּאֲחוֹתָהּ; נִשֵּׂאת לְאַחֵר וָמֵתָה — מֻתָּר בַּאֲחוֹתָהּ. יְבִמְתּוֹ שֶׁמֵּתָה — מֻתָּר בַּאֲחוֹתָהּ; חָלַץ לָהּ וָמֵתָה — מֻתָּר בַּאֲחוֹתָהּ.

פרק חמישי

א רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֵין גֵּט אַחַר גֵּט, וְלֹא מַאֲמָר אַחַר מַאֲמָר, וְלֹא בְּעִילָה אַחַר בְּעִילָה, וְלֹא חֲלִיצָה אַחַר

פירוש ברטנורא

כרת הולד ממזר, חוץ מן הנדה. אבל מחייבי לאוין אין הולד ממזר:

ה א רבן גמליאל. אין גט אחר גט. שתי יבמות ליבם אחד מאח אחד, ונתן גט לראשונה וחזר ונתן גט לשניה, לא נאסרו קרובות השניה עליו למיהוי כגרושתו, דמכי יהיב גט לראשונה פקעה זיקת שתיהן מעליו, דגט מהני ביבמה למיקם עלה בלא יבנה, ושוב לא ייבם לא הוא ולא שאר האחים לא ליבמה שקבלה הגט ולא לצרתה, הלכך כי הדר ויהיב גט שני לשניה אין במעשיו כלום והוי כנותן גט לאשה נברית דעלמא. וכן שני יבמין ליבמה אחת ונתן זה גט וזה גט. האחרון אינו כלום ומותר בקרובותיה: **ולא מאמר אחר מאמר.** בין שני יבמין ליבמה אחת בין ביבם אחד ושתי יבמות, האחרון אינו כלום ואינה

משניות מבוארות – קהתי

ה״״? **כָּל שֶׁאֵר בָּשָׂר שֶׁהוּא בְּ״לֹא יָבֹא״** – כל קרובה שמוזהר על ביאתה בלאו, וולדה שילדה ממנו הוא ממזר; **דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא** – **הרמב״ם** כותב, ששיעור דברי רבי עקיבא: ״כל שאר בשר וכל שהוא ב״לא יבוא״ – כלומר לא רק קרובה אלא אף כל אשה האסורה לו משום לאו שבתורה, וולדה שילדה ממנו הוא ממזר (**עיין ״תוספות יום טוב״ ותוספות רבי עקיבא איגר**). בגמרא מבואר טעמו של רבי עקיבא, שנאמר (**דברים כג, א**): ״לא יקח איש את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו״ – כנף שראה אביו לא יגלה, וסובר רבי עקיבא כרבי יהודה, שהכתוב מדבר באנוסת אביו, שהיא מחייבי לאווין, וסמוך לו נאמר (**שם שם, ג**): ״לא יבוא ממזר בקהל ה״״, ומכאן שיש ממזר מחייבי לאווין. **שִׁמְעוֹן הַתֵּימָנִי אוֹמֵר: כָּל** שאר בשר **שֶׁחַיָּבִים עָלָיו כָּרֵת בִּידֵי שָׁמַיִם** – הולד ממזר, אבל לא מחייבי לאווין; ומבואר בגמרא, ששמעון התימני סובר כחכמים, שהכתוב ״ולא יגלה כנף אביו״ מדבר בשומרת יבם של אביו, היינו אשת אחי אביו, שהיא מחייבי כריתות, וסמוך לו נאמר: ״לא יבוא ממזר בקהל ה״״, ללמדנו, שיש ממזר מחייבי כריתות; **וַהֲלָכָה כִּדְבָרָיו** – כדברי שמעון התימני, שאין ממזר מחייבי לאווין, אבל כל שחייבים על ביאתה כרת, הולד ממזר. ברם, בנידה הכל מודים, שאף על פי שהבא עליה עונשו כרת, מכל מקום אין הולד ממזר, ומבואר הטעם בגמרא, משום שתופסים בה קידושין, שנאמר (**ויקרא טו, כד**): ״ותהי נדתה עליו״ – אפילו בשעת נידתה תופסים בה קידושין (״ותהי״ – לשון הווייה של קידושין). **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: כָּל שֶׁחַיָּבִים עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין** – ולד הנולד מערווה שחייבים על ביאתה מיתת בית דין, כגון מאשת אביו, או מאמו, או מבתו, או מאשת איש, הריהו ממזר, אבל ולד הבא מחייבי כריתות, אינו ממזר, שהואיל וכתוב ״לא יקח איש את אשת אביו״ הרי זה בא ללמד שדווקא בכגון זה הולד ממזר. **אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי: מָצָאתִי מְגִלַּת יִחְסִין בִּירוּשָׁלַיִם** – שהיה כתוב בה ייחוסן של משפחות, **וְכָתוּב בָּהּ: אִישׁ פְּלוֹנִי מַמְזֵר מֵאֵשֶׁת אִישׁ; לְקַיֵּם דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** – כלומר שרבי שמעון בן עזאי סיפר על מגילת היוחסין, כדי לקיים דברי רבי יהושע, שאין ממזר אלא מחייבי מיתת בית דין, כגון הבא על אשת איש, שחייב מיתת חנק. **בעלי ה״תוספות״** מבארים, שנקטו ״אשת איש״ לרבותא, שאף על פי שאין חייבים עליה אלא חנק, שהוא העונש הקל שבארבע מיתות בית דין (סקילה שריפה הרג וחנק), מכל מקום הולד ממזר, וכל שכן עריות שחייבים עליהן סקילה (כגון אמו ואשת אביו וכלתו), או שריפה (כגון בתו וחמותו). **אִשְׁתּוֹ שֶׁמֵּתָה, מֻתָּר בַּאֲחוֹתָהּ** – שלא נאסרה אחות אשה אלא בחיי אשתו, שנאמר (**ויקרא יח, יח**): ״ואשה אל אחותה לא תקח לצרור לגלות ערוותה עליה בחייה״; וכן **גֵּרְשָׁהּ וָמֵתָה, מֻתָּר בַּאֲחוֹתָהּ** – אם מתה גרושתו, אז מותר לישא את אחותה; **נִשֵּׂאת לְאַחֵר וָמֵתָה, מֻתָּר בַּאֲחוֹתָהּ** – כלומר אף כשנישאה גרושתו לאחר, אינו מותר באחותה, אלא אם כן גרושתו מתה (**תוספות**). **יְבִמְתּוֹ שֶׁמֵּתָה, מֻתָּר בַּאֲחוֹתָהּ; חָלַץ לָהּ וָמֵתָה, מֻתָּר בַּאֲחוֹתָהּ** – אבל כל שלא מתה, אסור באחותה. בגמרא אמרו: ״כאן שנה רבי משנה שאינה צריכה״, שהרי פסוק מפורש הוא בתורה ״עליה בחייה״, שלא נאסרה אחות אשה אלא בחייה (**רש״י**), וכל שכן אחות יבמתו. ויש מפרשים, שכוונת הגמרא היא אמנם לסיפא בענין יבמתו, שהואיל ונשנתה הלכה זו באשתו, הרי כל שכן ביבמתו, אבל הרישא באה להשמיע את עיקר הדין, אף שהוא מפורש בתורה, וכן באה היא להשמיענו את הדיוק, שאף כשגירש את אשתו, אינו מותר באחותה אלא אם כן מתה גרושתו (**תוספות**); וכן אמנם בארנו לעיל בענין ״נישאת לאחר״.

באור משנה א

להבנת פרקנו נקדים כמה עיקרים, שאחדים מהם אמנם כבר הזכרנו בפרקים הקודמים של מסכתנו:

א. מן התורה אין היבמה ניקנית ליבם, להיות כאשתו לכל דבר, אלא בביאה, שנאמר (דברים כה, ה): ״יבמה יבוא עליה ולקחה לו לאשה ויבמה״. – אבל חכמים תיקנו שלא יבוא היבם על יבמתו עד שיקדש אותה בכסף או בשטר, כדרך שנוהגים בשאר כל הנשים. קידושין אלו נקראים ״מאמר״. ואין המאמר קונה ביבמה אלא מקצת קניין לחומרה, כמו שלמדנו כבר בפרקים הקודמים.

ב. אין היבמה נפטרת מזיקתה, להיות מותרת לכל אדם, אלא בחליצה בלבד. – ואם נתן לה היבם גט, תיקנו חכמים שיהא הגט מועיל לחומרה כעין חליצה, לפסול אותה מן הייבום (שכיון שלא בנה שוב לא יבנה), ולאסור את צרותיה עליו ועל שאר האחים, ולאסור אותו בקרובותיה, ולפוסלה לכהונה כדין גרושה, אבל מכל מקום אינה מותרת להינשא לאחר עד שיחלוץ לה.

ג. יבם שעשה מאמר ביבמתו ואינו רוצה לייבמה, צריך ליתן לה גט ואף לחלוץ לה: גט – כדי להפקיעה מקידושי המאמר, וחליצה – כדי להפקיעה מזיקת הייבום ולהתירה להינשא לאחר.

רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֵין גֵּט אַחַר גֵּט – מי שנפלו לפניו לייבום שתי נשים מאח אחד, כגון לאה וחנה, ונתן גט ללאה, וחזר ונתן גט לחנה, אין גיטה של חנה גט, ואינו אסור בקרובותיה, שמשעה שנתן גט ללאה פקעה מעליו זיקת שתיהן, כמו שהבאנו בהקדמה למשנתנו, שהגט מועיל ביבמה מדברי סופרים כעין חליצה, לדחותה מן הייבום ולאסור את צרותיה עליו ועל שאר האחים (הואיל והגט מגרש אשת איש), הלכך כשחזר היבם ונתן גט לחנה, לא עשה כלום, כאילו היה נותן גט לאשה מן השוק. וכן אם נתנו שני יבמים ליבמה אחת זה גט וזה גט, אין גיטו של השני גט, והוא מותר בקרובותיה. **וְלֹא מַאֲמָר אַחַר מַאֲמָר** – עשה יבם אחד מאמר בשתי היבמות שנפלו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חֲלִיצָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יֵשׁ גֵּט אַחַר גֵּט, וְיֵשׁ מַאֲמָר אַחַר מַאֲמָר; אֲבָל לֹא אַחַר בְּעִילָה וְלֹא אַחַר חֲלִיצָה כְּלוּם.

פירוש ברטנורא

צריכה ממנו גט ומותר בקרובותיה: **יש גט אחר גט.** דקמא לא דחה זיקתה לגמרי דהא בעיא חליצה, הלכך אכתי איכא פלגא זיקה ואהני גט שני לשניה למיהוי גרושתו ואסיר בקרובותיה. וכן הלכה:

משניות מבוארות – קהתי

לפניו מאח אחד, היינו שקידש אחת מהן ואחר כך קידש את חברתה, או עשו שני יבמים מאמר ביבמה אחת, אין המאמר השני כלום, ואינה צריכה ממנו גט להפקעת המאמר, ואינו אסור בקרובותיה. **וְלֹא בְּעִילָה אַחַר בְּעִילָה** – אם בא יבם אחד על שתי היבמות, או שבאו שני יבמים על יבמה אחת, הביאה הראשונה היא ייבום, והשנייה אינה אלא בעילת זנות, ואין היא צריכה ממנו גט מחמת ביאה זו, ואינו אסור בקרובותיה. **וְלֹא חֲלִיצָה אַחַר חֲלִיצָה** – חלץ יבם אחד לשתי היבמות או שחלצו שני יבמים ליבמה אחת, אין החליצה השנייה חליצה, והיא כשרה לכהונה, והוא מותר בקרובותיה. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יֵשׁ גֵּט אַחַר גֵּט** – הואיל ואין הגט מפקיע את היבמה מזיקתה הפקעה גמורה, שהרי עדיין היא זקוקה לחליצה, כדי להתירה להינשא לאחר, כמו שהקדמנו לעיל, לפיכך גם הגט השני הוא גט, ואסור הוא בקרובותיה; **וְיֵשׁ מַאֲמָר אַחַר מַאֲמָר** – הואיל ואין המאמר קונה ביבמה קניין גמור כביאה אלא מקצת קניין, לפיכך אף המאמר השני הוא מאמר, והיא צריכה גט, ואסור הוא בקרובותיה; **אֲבָל לֹא אַחַר בְּעִילָה וְלֹא אַחַר חֲלִיצָה כְּלוּם** – הואיל והבעילה קונה ביבמה קניין גמור, והחליצה מפקעת את הזיקה לגמרי, כל מה שעשה היבם בצרתה של היבמה אחרי הבעילה או אחרי החליצה, או מה שעשה יבם אחר ביבמה זו, אינו כלום. והלכה כחכמים.

אגרות קודש

ב״ה, י״א מ״ח, תשט״ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מו׳ חשון, הנה מובן מעצמו שלא באתי בטענה בכלל, ובפרט לבתו תחי׳, אלא שמסרתי בדבור את צערי על אופן החינוך שפעל שבגיל [כל] כך צעיר מתחילים לחשוב ע״ד תכלית ולא רק לחשוב אלא לשנות סדר החיים והחינוך בתוככי אנ״ש כדי להדמות בהנחות העולם וע״פ פסק רז״ל בתרי תלתא הוי חזקה הנה מכיון שראיתי תנועה זו אצל בתו והן אצל שני בניו - שיחיו - הרי ידוע דשותא דינוקא הוא דאבוה.

מובן ג״כ שלא באתי בצעקה על העבר כי הרי אין צועקין על העבר ולא היתה כוונתי אלא לתקן מכאן ולהבא עכ״פ שלא יציגו את הדגש ששלימות האדם הוא כשיש לו חשבון קרוב וידיעה ברורה במה משתכר (שבאמת הוא היפך מרז״ל אין אדם יודע במה משתכר וידוע בזה ביאור רבנו הזקן שזהו בדוגמא דהעדר הידיעה בביאת משיח עיין באגה״ק סי׳ כ״ב וכלשון רבנו הזקן הושוו זה לזה והוא גם היפך הכתוב לא לחכמים לחם שפירשו חכמים אפילו בענין הפרנסה. ואף שהתורה אומרת וברכך ה״א בכל אשר תעשה שצריך לעשות כלי הרי מבואר שאין בזה סתירה, ועיין בס׳ המצות להצ״צ עמוד קו ובלקו״ת כי תצא עה״כ וגלחה את ראשה ועשתה את צפרני׳), וכשעכ״פ מכאן ולהבא ירגישו גם בניו שהתכלית שבעולם תלוי באי״ס הבלתי בעל גבול ותכלית והוא יתי׳ מבטיח שאם בחקותי תלכו - הרי אז - ונתתי גשמיכם וגו׳ הרי אותן השעות שבניו לומדים ואותן המעלות שבתו תחפש בההצעות שידברו עמהם יהיו יותר מתאימים לזה שנצרך להם הן בגשמיות והן ברוחניות, והשי״ת יצליחו לראות רוב נחת חסידותי בכל יו״ח מתוך הרחבת הדעת ובריאות הנכונה.

בברכה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עין יעקב - מסכת ברכות

רש"י

ואם תלמיד חכם הוא וצריך לרחמים צריך שיחלה עצמו עליו. אם ת"ח הוא זה שצריך לרחמים צריך שיחלה חבירו עצמו עליו: **בחלותם.** על דואג ואחיתופל הוא אומר שהיו ת"ח: **למען תזכרי ובושת.** סיפיה דקרא בכפרי לך את כל אשר עשית: **גם בחלומות גם בנביאים.** ולא אמר לו גם באורים לפי שנתבייש ממנו שלא יאמר לו אתה גרמת לעצמך שלא נענית באורים ותומים לפי שהרגת את הכהנים:

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

דף יא עמוד ב. הגמרא מביאה שמועה נוספת של רבה בר חיננא סבא בשם רב: **וְאָמַר רַבָּה בַּר חִינָּנָא סָבָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב, כָּל שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל חֲבֵירוֹ וְאֵינוֹ מְבַקֵּשׁ נִקְרָא חוֹטֵא, שֶׁנֶּאֱמַר** (שמואל א' יב כג) **'גַּם אָנֹכִי חָלִילָה לִי מֵחֲטֹא לַה' מֵחֲדֹל לְהִתְפַּלֵּל בַּעַדְכֶם'**, ותפלת שמואל היתה בקשת רחמים על העם, כמבואר בפסוקים שם.

אָמַר רָבָא, אִם תַּלְמִיד חָכָם הוּא זה הצריך לרחמים, **צָרִיךְ שֶׁיַּחֲלֶה** – שיצער חבירו את **עַצְמוֹ עָלָיו.** מבררת הגמרא, **מַאי טַעְמָא** – מהו טעמו של רבא, ומנין למד זאת. **אִילֵימָא** – אם נאמר **מִשּׁוּם דִּכְתִיב** – שכתוב (שמואל א' כב ח) כאשר הוכיח שאול את עבדיו שיש להם יד ברדיפת דוד אותו [לפי דעתו], אמר להם, **'וְאֵין חוֹלֶה מִכֶּם עָלַי (ואין) [וְ]גוֹלֶה אֶת אָזְנִי כִּי הֵקִים בְּנִי אֶת עַבְדִּי עָלַי לְאֹרֵב כַּיּוֹם הַזֶּה'** – אין אחד מכם שיחלה ויכאב לבו בעבורי [שהיה תלמיד חכם] שאנצל מדוד, ואף אחד מכם לא גילה לי כי יונתן בני כרת עמו ברית, הרי שבתלמיד חכם צריכים להחלות עצמם עליו.

הגמרא דוחה את הראיה מהפסוק: **דִּילְמָא מֶלֶךְ שַׁאנֵי** – שמא שונה הדבר שם, לפי ששאול היה מלך, לפיכך מחויבים אחרים להחלות עצמם עליו, אך מנין לאדם שאינו מלך אבל הוא תלמיד חכם, שגם כן צריכים אחרים לחלות עצמם עליו.

אומרת הגמרא: **אֶלָּא מֵהָכָא** – מהפסוק דלהלן (תהלים לה יג) המדבר בענין דואג ואחיתופל שרדפו את דוד, והתאונן עליהם ואמר, **'וַאֲנִי בַּחֲלוֹתָם לְבוּשִׁי וגו'** שָׁק עִנֵּיתִי בַצּוֹם נַפְשִׁי – כשהם היו חולים לבשתי שק והתעניתי כדי שירפאם ה', והם משיבים לי רעה תחת טובה. הרי שהחלה עצמו עליהם, והם היו תלמידי חכמים.

הגמרא מביאה מימרא נוספת של רבה בר חיננא סבא בשם רב: **וְאָמַר רַבָּה בַּר חִינָּנָא סָבָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב, כָּל הָעוֹשֶׂה דְּבַר עֲבֵירָה וּמִתְבַּיֵּשׁ בּוֹ, מוֹחֲלִין לוֹ עַל כָּל עֲוֹנוֹתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר** (יחזקאל טז סג) **'לְמַעַן תִּזְכְּרִי וָבֹשְׁתְּ וְלֹא יִהְיֶה לָךְ עוֹד פִּתְחוֹן פֶּה מִפְּנֵי כִּלְמָתֵךְ בְּכַפְּרִי לָךְ לְכָל אֲשֶׁר עָשִׂית נְאֻם ה' אֱלֹהִים'** – לפי הדרשה מתפרש סוף הפסוק, אכפר לך על כל מעשיך מפני כלימתך שנכלמת בהם.

הגמרא דוחה את הראיה מהפסוק: **דִּילְמָא צִבּוּר שַׁאנֵי** – שמא שונה הדבר בבושה של ציבור שהיא גדולה ביותר ולפיכך נמחל להם, אבל בושה של יחיד שמא אין בה די כדי שימחלו בשל כך כל עוונותיו.

הגמרא מביאה ראיה מפסוק אחר: **אֶלָּא מֵהָכָא** – מהפסוק הזה (שמואל א' כח טו) המדבר בענין שאול, שכשראה שפלשתים קבצו את מחניהם להלחם בישראל נתיירא מאד, ושלח לשאול בנביאים ובאורים ותומים ולא נענה, והלך לבעלת אוב שתעלה את שמואל מקברו, **'וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל שָׁאוּל לָמָּה הִרְגַּזְתַּנִי לְהַעֲלוֹת אֹתִי, וַיֹּאמֶר שָׁאוּל צַר לִי מְאֹד וּפְלִשְׁתִּים נִלְחָמִים בִּי, וַה' סָר מֵעָלַי וְלֹא עָנָנִי עוֹד גַּם בְּיַד הַנְּבִיאִים גַּם בַּחֲלוֹמוֹת, וָאֶקְרָאֶה לְךָ לְהוֹדִיעֵנִי מָה אֶעֱשֶׂה'.** מדייקת הגמרא: **וְאִילוּ אוּרִים וְתוּמִים לֹא קָאָמַר** – כששאול התנצל לפני שמואל על שהעלהו באוב, לא הזכיר בדבריו ששלח לשאול באורים ותומים, אף כי גם בהם נשאל, כמו שמבואר שם בפסוקים הקודמים, והטעם בכך, **מִשּׁוּם דְּקַטְלֵיהּ** [־ששאול הרג] **לְנוֹב עִיר הַכֹּהֲנִים,** והתבייש מפני שמואל, שלא יאמר לו, אתה גרמת לעצמך שלא נענית באורים ותומים, לפי שהרגת את הכהנים. מבארת הגמרא: **וּמִנַּיִן דְּאַחִילוּ לֵיהּ מִן שְׁמַיָּא** – מנין שמחלו לו מהשמים, **שֶׁנֶּאֱמַר** (ויאמר שמואל אל שאול) בענין מה שאמר שמואל לשאול כשהעלהו באוב, שה' ימסור את ישראל ביד פלשתים, הוסיף לומר לו (שמואל א' כח יט), **'[וּ]מָחָר אַתָּה וּבָנֶיךָ עִמִּי'** – כלומר תמותו, ותהיו עמי, כמו שאני מת, כך הוא פשוטו של הפסוק. **וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,** יש לדרוש

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

מקרא זה, שהיה לו לומר לשאול שימות, ושינה בלשונו ואמר לו 'עמי', אלא אמר לו שמואל, מאחר שנתביישת על חטא נוב, נמחל לך חטא זה, ולמחר כשתמות תהיה **עִמִּי בִּמְחִיצָתִי**, בעולם הבא.

וְרַבָּנָן אָמְרִי מֵהָכָא – מהפסוק הזה למדים שמחלו לו, שנאמר (שמואל ב' כא א) בענין שלשת שנות הרעב שהיו בסוף ימי דוד, ושאל באורים ותומים על סיבת הדבר, ונענה על כך, 'אֶל שָׁאוּל וְאֶל בֵּית הַדָּמִים עַל אֲשֶׁר הֵמִית אֶת הַגִּבְעוֹנִים' היינו ששאול הרג את הכהנים שהיו מספקים לגבעונים לחם ומים. לפי שמסר יהושע את הגבעונים לכהנים שיהיו חוטבי עצים ושואבי מים למזבח, וכשהרג שאול את הכהנים לא היה מי שיפרנסם, והחשיבו לו זאת כמו שהרג את הגבעונים (יבמות עח:). וקרא דוד לגבעונים כדי לפייסם שיתפללו על ישראל שיפסק הרעב, והשיבו הגבעונים, 'יֵתַן לָנוּ שִׁבְעָה אֲנָשִׁים מִבָּנָיו **וְהוֹקַעֲנוּם לַה' בְּגִבְעַת שָׁאוּל בְּחִיר ה'**" (שם כא ו) – ינתנו לנו שבעה מבני שאול ונתלה אותם, ונודיע על ידי כך את משפט ה', ונעשה זאת בגבעת שאול, שהוא מקום עיר מלכותו של שאול, כדי שידעו הכל שהם בניו של שאול שבחרו ה' למלך, כך ביאורו של הפסוק, ורבנן דרשו, כי התיבות 'בחיר ה'' לא נאמרו על ידי הגבעונים, שהרי באו לגנותו, אלא **יָצְתָה בַת קוֹל וְאָמְרָה 'בְּחִיר ה''**, כלומר שנתכפרו עונותיו.

רש"י

ורבנן. סברי מהכא שמעינן דאחילו לו: **והוקענום.** גבעונים אמרו לדוד בסוף ימיו שהיה רעב ג' שנים וישאל דוד בה' ויאמר ה' אל שאול ואל בית הדמים על אשר המית את הגבעונים שהרג את הכהנים שהיו מספיקים לגבעונים לחם ומים שהגבעונים נתנם יהושע חוטבי עצים ושואבי מים למזבח ויאמר דוד אל הגבעונים ובמה אכפר לכם וברכו את נחלת ה' והם אמרו לו יותן לנו שבעה אנשים מבניו והוקענום בגבעת שאול ובת קול יצאה וסיימה אחריהם בחיר ה' דודאי הם לא אמרו בחיר ה' שהרי לגנותו היו באין ולא לכבודו:

אגרות קודש

ב"ה, י"א מ"ח, תשט"ו
ברוקלין.

הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ
מוה"ר יוסף שי'

שלום וברכה!

...בודאי ראה כמה חוברות מהוצאת המרכז לעניני חינוך, שמועסן באידיש וכן יתר הוצאות המל"ח בשביל הנוער, ורציתי לדעת אם יוכל להציע איש המתאים שיוכל להעתיקם או לכתוב בכגון דא בשפה האיטלקית, ואפשר שבזמן הראשון אין להתחייב ולקרות לזה שם של ירחון שאז מוכרחים להו"ל בכל חדש בחדשו אלא שיקרא מופיע מזמן לזמן וכיו"ב, או שבתחלה יופיעו רק חוברות מעשיות ובהתאם לתגובת הקהל יחליטו באיזה אופן להמשיך, ומובן שהשפה צריכה להיות בשביל הגיל המתאים היינו שלא לדבר גבוה גבוה, אבל לאידך גיסא בלי שגיאות בדקדוק וסגנון ושיהי' הסגנון מושך את הלב של הנוער. וזהו ענין של פועל ממש כי יש אצלי סכום מוקצב לענינים כמו אלו.

בברכת הצלחה המחכה לבשו"ט.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַגָּלֶל עַד תֶּמּוֹ'. והשן נקראת 'גלל', משום שלפעמים היא מגולה ולפעמים היא מכוסה. ומאחר שנאמר בה לשון 'ביעור', אף 'וביער' שנכתב בפרשת נזיקין אמור בנזקי שן.

מבארת הגמרא את דברי הברייתא המפרשת את מקורם של שן ורגל מן התורה. **אָמַר מַר**, 'וְשִׁלַּח' זוֹ הָרֶגֶל. **וְכָן הוּא אוֹמֵר**, 'מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר'. מקשה הגמרא: וכי **טַעְמָא** ש'וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירָה' מתפרש ברגל, הוא רק משום **דִּכְתַב רַחֲמָנָא** 'מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר'. **הָא** אף **בְּלָאו הָכִי** בהכרח יש להעמידו ברגל, שאם לא כן **כְּמַאי מוֹקְמַתְּ לַהּ** – במה תעמידנו. הלא **אִי** בְּקֶרֶן, הרי כבר **כְּתִיב** חיובּ קרן בתורה, שנאמר 'כִּי יִגּוֹף שׁוֹר אִישׁ', כמבואר לעיל. **וְאִי** בְּשֵׁן, הלא כבר **כְּתִיב** חיובּ שן בתורה, שנאמר 'וביער בשדה אחר'. אם כן למה הוצרכה הברייתא להוכיח ש'ושילח' זה הרגל ממה שנאמר 'משלחי רגל השור והחמור'.

מתרצת הגמרא: **אִיצְטְרִיךְ** הכתוב האמור ללמד ש'ושילח' זה הרגל, משום **דַּסְלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא** להעמיד **אִידִי וְאִידִי** [בין 'ושילח' ובין 'וביער'] **אַשֵּׁן**. **וְהוצרכו** שניהם להכתב משום **דְּהָא** [וביער] מדבר בשן **דִּמְכַלְיָא קַרְנָא** – באכילה המכלה את לגמרי את גוף הדבר הניזוק, **וְהָא** [ושילח] מדבר בשן **דְּלֵא מְכַלְיָא קַרְנָא** – באכילה שאינה מכלה לגמרי את גוף הדבר הניזוק, כגון שאכלה פירות מחוברים לקרקע, שסוף הערוגה לחזור ולצמוח שוב לאחר אכילתה. **קָא מַשְׁמַע לָן** הכתוב, שחייבה התורה גם במקום שלא מתכלה הקרן לגמרי. לכך הוצרכה הברייתא להוכיח מ'משלחי רגל השור והחמור' ש'ושילח' זה הרגל'.

שואלת הגמרא: **וְהַשְׁתָּא דְּאוֹקִימְנָא** את ה'ושילח' **אֲרֶגֶל, שֵׁן דְּלֵא מְכַלְיָא קַרְנָא מְנָלַן** שהיא חייבת. הלא מ'וביער' שהוא המקור לחיובּ שן לא משמע אלא שן דמכליא קרנא.

משיבה הגמרא: יש לה לשן דלא מכליא קרנא להתחייב **דּוּמְיָא דְּרֶגֶל. מָה רֶגֶל לֹא שָׁנָא מְכַלְיָא קַרְנָא וְלֹא שָׁנָא לֹא מְכַלְיָא קַרְנָא** שהיא חייבת, שהרי לא נאמר בה 'וביער', **אַף** שֵׁן **לֹא שָׁנָא מְכַלְיָא קַרְנָא וְלֹא שָׁנָא לֹא מְכַלְיָא קַרְנָא**, ובשני האופנים היא חייבת.

אָמַר מַר, 'וּבִעֵר' זוֹ הַשֵּׁן. **וְכֵן הוּא אוֹמֵר** 'כַּאֲשֶׁר יַבְעֵר הַגָּלֶל עַד תֻּמּוֹ'. מקשה הגמרא: וכי **טַעְמָא** ש'וביער בשדה אחר' זה שן הוא רק משום **דִּכְתַב רַחֲמָנָא** 'כַּאֲשֶׁר יַבְעֵר הַגָּלֶל עַד תֻּמּוֹ'. **הָא** אף **בְּלָאו הָכִי** בהכרח יש להעמידו בשן. שאם לא כן **כְּמַאי אוֹקִימְנָא לַהּ** [במה תעמידנו]. הלא **אִי** בְּקֶרֶן, הרי כבר **כְּתִיב** בתורה את חיובה בכתוב 'כִּי יִגּוֹף שׁוֹר אִישׁ', **וְאִי** בְּרֶגֶל, הלא כבר **כְּתִיב** חיובה בכתוב 'וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירָה', ואם כן למה צריך להוכיח מ'כאשר יבער הגלל' ש'וביער' זו השן.

מתרצת הגמרא: **אִיצְטְרִיךְ** הכתוב האמור ללמד ש'וביער' זו השן. משום **דַּסְלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא** להעמיד **אִידִי וְאִידִי** [בין 'ושילח' ובין 'וביער'] **אַרֶגֶל**. **וְהוצרכו** שניהם להכתב משום **דְּהָא** [וביער] מדבר ברגל **דְּאָזֵיל מְמֵילָא** [שהולכת מאליה] בלא ששילחוה הבעלים, **וְהָא** [ושילח] מדבר ברגל **דְּשַׁלַּח שַׁלּוּחֵי** [ששלחוה] בעליה להלך בשדה אחרים. **קָא מַשְׁמַע לָן** הכתוב, שחייבה התורה גם ברגל ההולכת מאליה.

שואלת הגמרא: **וְהַשְׁתָּא דְּאוֹקֵי** [שהעמדנו] את ה'וביער' **אַשֵּׁן, רֶגֶל דְּאָזְלָה מְמֵילָא מְנָלַן** שהיא חייבת. הלא מ'ושילח' שהוא המקור לחיובּ רגל לא משמע אלא רגל ששילחוה בעליה.

משיבה הגמרא: יש לה לרגל ההולכת מאליה להתחייב **דּוּמְיָא דְּשֵׁן. מָה שֵׁן לֹא שָׁנָא שַׁלְּחָה שַׁלּוּחֵי לֹא שָׁנָא דְּאָזֵל מְמֵילָא** שהיא חייבת, שהרי לא נאמר בה 'ושילח', **אַף** רֶגֶל **לֹא שָׁנָא שַׁלְּחָה שְׁלוּחֵי לֹא שָׁנָא אָזְלָה מְמֵילָא** היא חייבת.

מקשה הגמרא: **וְלִכְתּוֹב רַחֲמָנָא** רק 'וְשִׁלַּח' ונלמד ממנו גם לשן וגם לרגל, **וְלֹא בָּעֵי** לכתוב 'וּבִעֵר', דְּהרי 'ושילח' **מַשְׁמַע** גם רֶגֶל **וּמַשְׁמַע** גם שֵׁן. **מַשְׁמַע** רֶגֶל משום **דִּכְתִיב** 'מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר', **וּמַשְׁמַע** גם שֵׁן משום **דִּכְתִיב** (דברים לב כד) 'וְשֶׁן בְּהֵמֹת אֲשַׁלַּח בָּם'.

מתרצת הגמרא: **אִי לַאו קְרָא יְתֵירָה** של 'וביער', **הֲוָה אֲמִינָא** שאין שתיחן חייבות, אלא אחת משתיחן בלבד, **אוֹ הָא** [זו] **אוֹ הָא. אוֹ** רֶגֶל חייבת משום **דְּהֵזִיקוֹ מָצוּי**, שכן היא מהלכת כל שעה, ושן פטורה. **אוֹ** שֵׁן חייבת משום **דְּיֵשׁ הֲנָאָה לְהֵזִיקוֹ** ורגל פטורה.

דוחה הגמרא תירוץ זה: **מִכְּדֵי** [הרי] שן ורגל **שְׁקוּלִין הֵן** זה לזה, שכן לכל אחד מהם יש חומרא שאיננה בחבירו. **וְאִם** כן אף אם יכתב רק 'ושילח' **יָבֹאוּ שְׁנֵיהֶם** ויתחייבו מכתוב זה, **דְּאִם** לא כן **הֵי מִנַּיְיהוּ מַפֵּקְתְּ לַהּ** – איזה מהם תוציא מכלל חיובּ. הרי שניהם שווים, ובעל כרחנו עלינו לחייב את שניהם.

מתרצת הגמרא תירוץ אחר: אכן גם אם היה נכתב 'ושילח' לבד היינו למדים ממנו גם שן וגם רגל. אך **אִצְטְרִיךְ** להכתב גם 'וביער', משום שלולא נכתב **סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא, הֲנֵי מִילֵּי** שחייבה התורה על שן ורגל, דוקא **הֵיכִי דְּשַׁלַּח שַׁלּוּחֵי** [שילחה] בעליה לרעות בשדה אחרים, **אֲבָל** אם **אָזְלָא** הבהמה **מְמֵילָא לֹא** תתחייב. **קָא מַשְׁמַע לָן** 'וביער' ששן ורגל חייבות גם בשהלכו מאליהן והזיקו.

חוזרת הגמרא לדברי רב פפא שיש תולדות שאינן כאבותיהן, ודנה האם יתכן להעמידם בתולדות שן: **תּוֹלְדָה דְּשֵׁן מַאי הִיא, נִתְחַכְּכָה בַּכּוֹתֶל לַהֲנָאָתָהּ** ומתוך כך הפילתו, **וְטִינְּפָה פֵּירוֹת לַהֲנָאָתָהּ** על ידי שהתגלגלה עליהם בדרך סוסים וחמורים. וכל אלו תולדות של הן משום שההיזק בא על ידי הנאת הבהמה. אם כן, **מַאי שְׁנָא שֵׁן דְּיֵשׁ הֲנָאָה לְהֵזִיקוֹ, וּמְמוֹנְהּ, וּשְׁמִירָתוֹ עָלֶיךָ, הרי הָנֵי** תולדות **נַמִּי יֵשׁ הֲנָאָה לְהֵזִיקוֹ, וּמְמוֹנְהּ, וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ**, ומדוע ישתנה דינם מדין האב. אם כן לא יתכן להעמיד את דברי רב פפא בתולדות שן.

מנסה הגמרא לפרש את דברי רב פפא באופן אחר: **אֶלָּא תּוֹלְדָה דְּשֵׁן כְּשֵׁן, וְכִי קָאָמַר רַב פַּפָּא** 'תולדותיהן לאו כיוצא בהן', **אַתּוֹלְדָה דְּרֶגֶל** אמר כן.

דוחה הגמרא פירוש זה: אף ברגל לא יתכנו דברי רב פפא, שכן **תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל מַאי הִיא, הֵיזִקָה בְּגוּפָהּ דֶּרֶךְ הֵילוּכָהּ, בִּשְׁעָרָהּ דֶּרֶךְ הֵילוּכָהּ, בִּשְׁלִיחָ** [במשא שבאמתחתה] **שֶׁעָלֶיהָ, בִּפְרוּמְבְּיָא** [רסן] **שֶׁבְּפִיהָ, בְּזוֹג** [פעמון] **שֶׁבְּצַוָּארָהּ**. אם כן **מַאי שְׁנָא רֶגֶל דְּהֵזִיקוֹ מָצוּי, וּמְמוֹנְהּ, וּשְׁמִירָתוֹ עָלֶיךָ, הָנֵי** תולדות **נַמִּי הֵזִיקָן מָצוּי, וּמְמוֹנְהּ, וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ**, ומדוע ישתנה דינן מדין האב.

מנסה הגמרא לפרש באופן אחר: **אֶלָּא תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל כְּרֶגֶל, וְכִי קָאָמַר רַב פַּפָּא** 'תולדותיהן לאו כיוצא בהן', **אַתּוֹלְדָה דְּבוֹר**.

מבררת הגמרא מהי תולדת בור, והאם יתכן להעמיד בה את דברי רב פפא. שואלת הגמרא: **תּוֹלְדָה דְּבוֹר מַאי נִיהוּ** [מהי]. **אִילֵימָא אָב** נזיקין של בור הוא בור בעומק **עֲשָׂרָה** טפחים שיש בו כדי להמית את הנופל בו, **וְאִילוּ תּוֹלְדָה** היא בור בעומק **תִּשְׁעָה** טפחים או פחות מכך שאין בו כדי להמית אלא רק כדי להזיק.

דוחה הגמרא: הרי לא יתכן לפרש כן את דברי רב פפא. שכן **לֹא תִּשְׁעָה** טפחים **כְּתִיבֵי** בתורה בפרשת בור, **וְלֹא עֲשָׂרָה** טפחים **כְּתִיבֵי** בה, וכשם שבור עשרה ראוי להקרא אב, הוא הדין לבור תשעה.

משיבה הגמרא: **הָא לֹא קַשְׁיָא**, משום שיש לומר שהבור האמור בתורה הוא בור עשרה בדוקא, שכן **'וְהָמַת יִהְיֶה לוֹ'** **אָמַר רַחֲמָנָא** בפרשת בור. **וְקִים לְהוּ לְרַבָּנָן**, שרק **עֲשָׂרָה** טפחים של עומק הבור **עֲבָדָן** [עושים] **מִיתָה**, אבל **תִּשְׁעָה** טפחים, **נְזִיקִין** בלבד **עָבְדֵי**, אבל **מִיתָה לֹא עָבְדֵי**. ומאחר שהכתוב מדבר בשור וחמור שנפלו לבור שיש בו עשרה טפחים ומתו, דוקא בור זה קרוי אב, אבל בור תשעה שניזוקו בו השור והחמור שאינו מפורש בכתוב, אינו אלא תולדה.

דוחה הגמרא תירוץ זה, **סוֹף סוֹף** שניהם אבות הם, שכן בור זֶה של עשרה הוא **אָב לְמִיתָה**, וְבור זֶה של תשעה הוא **אָב לִנְזָקִין**, שהרי שניהם מתחייבים מתוך דיוק הכתוב האמור. שכן מ'והמת יהיה

המשך בעמוד 42

מוקדרה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַגָּלָל עַד תּוּמּוֹ אָמַר מַר וְשִׁלַּח זוּ הָרֶגֶל וְכֵן הוּא אוֹמֵר מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר טַעְמָא דִּכְתַב רַחְמָנָא מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר הָא לַאו הָכֵי בְּמַאי מוֹקְמַתְּ לָהּ אִי קֶרֶן כְּתִיב אִי שֵׁן כְּתִיב אִיצְטְרִיךְ סד"א אִידֵי וְאִידֵי אַשֵּׁן וְהָא דִּמְכַלְיָא קַרְנָא הָא דְּלָא מְכַלְיָא קַרְנָא קמ"ל וְהַשְׁתָּא דְּאוֹקִימְנָא אַרֶגֶל שֵׁן דְּלָא מְכַלְיָא קַרְנָא מְנָלַן דּוּמְיָא דְּרֶגֶל מָה רֶגֶל לֹא שְׁנָא מְכַלְיָא קַרְנָא וְלֹא שְׁנָא לֹא מְכַלְיָא קַרְנָא אַף שֵׁן לֹא שְׁנָא מְכַלְיָא קַרְנָא וְלֹא שְׁנָא לֹא מְכַלְיָא קַרְנָא אָמַר מַר וּבִעֵר זוּ הַשֵּׁן וְכֵן הוּא אוֹמֵר כַּאֲשֶׁר יְבַעֵר הַגָּלָל עַד תּוּמּוֹ טַעְמָא דִּכְתַב רַחְמָנָא כַּאֲשֶׁר יְבַעֵר הַגָּלָל עַד תּוּמּוֹ הָא לַאו הָכֵי בְּמַאי אוֹקִימְנָא לָהּ אִי קֶרֶן כְּתִיב אִי רֶגֶל כְּתִיב אִיצְטְרִיךְ סד"א אִידֵי וְאִידֵי אַרֶגֶל הָא דְּאָזִיל מִמֵּילָא הָא דְּשַׁלַּח שְׁלוּחֵי קמ"ל וְהַשְׁתָּא דְּאוֹקֵי אַשֵּׁן רֶגֶל דְּאָזְלָה מִמֵּילָא מְנָלַן דּוּמְיָא דְּשֵׁן מָה שֵׁן לֹא שְׁנָא שִׁלְּחָה שְׁלוּחֵי ל"ש דְּאָזַל מִמֵּילָא אַף רֶגֶל לֹא שְׁנָא שִׁלְּחָה שְׁלוּחֵי לֹא שְׁנָא אָזְלָה מִמֵּילָא וְלִכְתּוֹב רַחְמָנָא וְשִׁילַּח וְלָא בָּעֵי וּבִיעֵר דְּמַשְׁמַע רֶגֶל וּמַשְׁמַע שֵׁן מַשְׁמַע רֶגֶל דִּכְתִיב מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר וּמַשְׁמַע שֵׁן דִּכְתִיב וְשֶׁן בְּהֵמוֹת אֲשַׁלַּח בָּם אִי לַאו קְרָא יְתֵירָה ה"א אוֹ הָא אוֹ הָא אוֹ רֶגֶל דְּהֶזֵּיקוֹ מָצוּי אוֹ שֵׁן דְּיֵשׁ הֲנָאָה לְהֶזֵּיקוֹ מִכְּדֵי שְׁקוּלִין הֵן וְיָבֹאוּ שְׁנֵיהֶם דְּהֵי מִנַּיְיהוּ מַפְּקַתְּ אִצְטְרִיךְ סד"א הָנֵי מִילֵּי הֵיכִי דְּשַׁלַּח שְׁלוּחֵי אֲבָל אָזְלָא מִמֵּילָא לֹא קמ"ל: תּוֹלָדָה דְּשֵׁן מַאי הִיא נִתְחַכְּכָה בַּכּוֹתֶל לַהֲנָאָתָהּ וְטִינְּפָה פֵּירוֹת לַהֲנָאָתָהּ מַאי שְׁנָא שֵׁן דְּיֵשׁ הֲנָאָה לְהֶזֵּיקוֹ וּמָמוֹנְךָ וּשְׁמִירָתוֹ עָלֶיךָ הָנֵי נַמִּי יֵשׁ הֲנָאָה לְהֶזֵּיקָן וּמָמוֹנְךָ וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ אֶלָּא תּוֹלָדָה דְּשֵׁן כְּשֵׁן וְכִי קָאָמַר רַב פָּפָּא אַתּוֹלָדָה דְּרֶגֶל תּוֹלָדָה דְּרֶגֶל מַאי הִיא הִזִּיקָה בְּגוּפָהּ דֶּרֶךְ הִילּוּכָהּ בִּשְׂעָרָהּ דֶּרֶךְ הִילּוּכָהּ בְּשָׁלִיף שֶׁעָלֶיהָ בִּפְרוּמְבְּיָא שֶׁבְּפִיהָ בְּזוּג שֶׁבְּצַוָּארָהּ מַאי שְׁנָא רֶגֶל דְּהֶזֵּיקוֹ מָצוּי וּמָמוֹנְךָ וּשְׁמִירָתוֹ עָלֶיךָ הָנֵי נַמִּי הֶזֵּיקָן מָצוּי וּמָמוֹנְךָ וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ אֶלָּא תּוֹלָדָה דְּרֶגֶל כְּרֶגֶל וְכִי קָאָמַר רַב פָּפָּא אַתּוֹלָדָה דְּבוֹר תּוֹלָדָה דְּבוֹר מַאי נִיהוּ אִילֵימָא אַב י' וְתוֹלָדָה ט' לֹא ט' כְּתִיבֵי וְלֹא י' כְּתִיבֵי הָא לֹא קַשְׁיָא וְהַמֵּת יִהְיֶה לּוֹ אָמַר רַחְמָנָא וְקִים לְהוּ לְרַבָּנַן י' עָבְדָן מִיתָה ט' נְזִיקִין עָבְדֵי מִיתָה לֹא עָבְדֵי סוֹף סוֹף זֶה אַב לְמִיתָה וְזֶה אַב לִנְזָקִין אֶלָּא אַאַבְנוֹ סַכִּינוֹ וּמַשָּׂאוֹ שֶׁהִנִּיחָן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקוּ הֵיכִי דָּמֵי אִי דְּאַפְקְרִינְהוּ בֵּין לְרַב וּבֵין לִשְׁמוּאֵל הַיְינוּ בּוֹר

ואי

רש"י

הַגָּלָל. הַיְינוּ שֵׁן שֶׁפְּעָמִים מְגוּלָּה וּפְעָמִים מְכוּסָּה וּכְתִיב בֵּיהּ יְבַעֵר לִישְׁנָא אַחֲרִינָא גָּלָל זֶה רְעִי שֶׁהַשֵּׁן מְבַעֶרֶת לְמַאֲכָל וְנַעֲשִׂית גָּלָל כְּמוֹ גְּלָלֵי אָדָם וּגְלָלֵי בְּהֵמָה: אִידֵי וְאִידֵי. וְשִׁלַּח וּבִיעֵר תַּרְוַיְיהוּ אַשֵּׁן וְשִׁלַּח אָתָא לְחִיּוּבֵיהּ הֵיכָא דְּלָא כַּלְיָא קַרְנָא דְּמַשְׁמַע כְּגוֹן שֶׁאָכְלָה עֲרוּגָה וְסוֹפוֹ לַחֲזוֹר וְלִצְמוֹחַ אֲבָל לֹא כַּתְּחִלָּה וּבִיעֵר הַיְינוּ הֵיכָא דִּמְכַלְיָא קַרְנָא דְּמַשְׁמַע וּבִיעֵר שֶׁמְּבַעֵר לְגַמְרֵי וְאִי קַשְׁיָא הֵיכָא מָצֵי לְמֵימַר אִידֵי וְאִידֵי אַשֵּׁן הָא דִּמְכַלְיָא קַרְנָא וְהָא דְּלָא מְכַלְיָא לִיכְתּוֹב חַד לְהֵיכָא דְּלָא מִיכַּלְיָא דְּלִיחַיֵּיב וְכ"ש הֵיכָא דְּכַלְיָא תָּרֵיץ אִי מֵהַאי קְרָא ה"א הַאי אָתֵי לְהֵיכָא דִּמְכַלְיָא אֲבָל לֹא מְכַלְיָא לֹא הִלְכָּךְ אִיכָּא לְמֵימַר וַדַּאי אִידֵי וְאִידֵי אַשֵּׁן אִי לַאו דִּכְתַב רַחְמָנָא מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר: מָה רֶגֶל לֹא שְׁנָא כו'. דְּהָא לֹא כְּתִיב בֵּיהּ וּבִעֵר: מַה שֵּׁן לֹא שְׁנָא כו'. דְּהָא לֹא כְּתִיב בֵּיהּ וְשִׁילַּח: אוֹ הָא אוֹ הָא אוֹ רֶגֶל מִשּׁוּם דְּהֶזֵּיקָהּ מָצוּי. אֲבָל שֵׁן לֹא: אוֹ שֵׁן מִשּׁוּם דְּיֵשׁ הֲנָאָה לְהֶיזֵּיקָהּ. אֲבָל רֶגֶל לֹא: מִכְּדֵי. שֵׁן וְרֶגֶל שְׁקוּלִין הֵן שֶׁאֵין זֶה חָמוּר מִזֶּה שֶׁהֲרֵי בִּשְׁנֵיהֶם יֵשׁ בָּהֶן צַד חָמוּר: וְיָבֹאוּ שְׁנֵיהֶם. מוּשְׁלָח: דְּהֵי מִינַּיְיהוּ מַפְּקַתְּ. דְּלָא לֵיתֵי מִינֵּיהּ הָא שְׁנֵיהֶן שָׁוִין: אִיצְטְרִיךְ. לֵיהּ וּבִעֵר דְּאִי מַפְּקַתְּ מוּשְׁלָח הֲוָה אֲמֵינָא הַנֵּי מִילֵּי הֵיכָא דְּשַׁלְּחֵי אִיהוּ בְּכַוָּונָה לִרְעוֹת בִּשְׂדֵה חֲבֵירוֹ אֲבָל אַזְלָא מִמֵּילָא לֹא: קמ"ל. וּבִעֵר וְכֵיוָן דְּנַפְקָא לָן שֵׁן דְּמִמֵּילָא מוּבְעֵר אַתְיָא רֶגֶל וְיָלְפָה מִינֵּיהּ: נִתְחַכְּכָה בַּכּוֹתֶל לַהֲנָאָתָהּ. וְהִפִּילַתּוֹ אוֹ טִינְּפָה פֵּירוֹת לַהֲנָאָתָהּ שֶׁנִּתְגַּלְגְּלָה עֲלֵיהֶן כְּדֶרֶךְ סוּסִים וַחֲמוֹרִים דְּהַיְינוּ דּוּמְיָא דְּשֵׁן שֶׁיֵּשׁ הֲנָאָה לְהֶיזֵּיקָהּ: וּמַאי שְׁנָא שֵׁן. מֵהָנֵךְ דְּקָא מוֹקְמַתְּ מִילְּתֵיהּ דְּרַב פָּפָּא בְּתוֹלָדָה דְּשֵׁן וְרֶגֶל: כָּל הֶיזֵּק דֶּרֶךְ הִילּוּךְ שֶׁלֹּא בְּכַוָּונָה הֲוֵי תּוֹלָדָה דְּרֶגֶל דְּהֶיזֵּיקוֹ מָצוּי וְאֵין כַּוָּונָתוֹ לְהַזִּיק: וּבִשְׂעָרָהּ. שֶׁנִּדְבְּקוּ כֵּלִים בִּשְׂעָרָהּ וּגְרַרְתָּן וּשְׁבַרְתָּן: מַאי שְׁנָא רֶגֶל. דְּמִיחַיֵּיב דְּהֶיזֵּק מָצוּי כו': אַב עֲשָׂרָה. בּוֹר עָמוֹק י' טְפָחִים הַיְינוּ אַב דִּבְכָךְ דַּרְכּוֹ לְהָמִית: וְזֶה אַב לִנְזָקִין. דְּאִם נָפַל שׁוֹר בְּבוֹר תִּשְׁעָה וּמֵת פָּטוּר בַּעַל הַבּוֹר וְאִם הוּזַּק חַיָּיב וְאַב הוּא דְּהָא מְדִיּוּקָא דִּקְרָא נַפְקָא מִדִּכְתִיב וְהַמֵּת יִהְיֶה לּוֹ דְּמַשְׁמַע בּוֹר עֲשָׂרָה דָּבָר מַקְטִיל הוּא חַיָּיב בְּמִיתַת הַשּׁוֹר הָא בָּצִיר מֵהָכֵי בְּמִיתָה לֹא חַיָּיב הָא בִּנְיזָקִין מִתְחַיֵּיב לִישְׁנָא אַחֲרִינָא סוֹף סוֹף זֶה אַב לְמִיתָה וְזֶה אַב לִנְזָקִין דְּכִי הֵיכִי דְּנָפִיק לָן מִקְּרָא בּוֹר עֲשָׂרָה לְמִיתָה נַפְקָא לָן בּוֹר ט' לִנְזָקִין דִּכְתִיב וְנָפַל שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר מַשְׁמַע בֵּין מֵת וּבֵין הוּזַּק בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם וּמִיהוּ אִם מֵת הַשּׁוֹר אָמוּר רַבָּנָן בְּבוֹר תִּשְׁעָה פָּטוּר דְּלָא מֵחֲמַת הַבּוֹר מֵת דְּאֵין בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית אֲבָל הוּזַּק חַיָּיב דְּבוֹר תִּשְׁעָה בַּר נְזָקִין הוּא: אַבְנוֹ אוֹ סַכִּינוֹ שֶׁהִנִּיחָן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים. וְנִתְקְלוּ בָּהֶן בְּנֵי אָדָם וְהִזִּיקוּ לָהֶם: דְּאַפְקְרִינְהוּ. שֶׁהִפְקִירָן וְנָתְנָן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים: בֵּין לְרַב בֵּין לִשְׁמוּאֵל. דִּפְלִיגֵי בְּפֶרֶק הַמֵּנִיחַ אֶת הַכַּד (לקמן דף כח:): הַיְינוּ בּוֹר. דְּתַרְוַיְיהוּ אָמְרוּ כָּל תַּקָּלָה שֶׁהִפְקִיר נַפְקָא לָן מִבּוֹר דְּחַיָּיב כִּי הֵיכִי דְּבוֹר חִיּוּבָא בִּרְה"ר הִיא דַּהֲוֵי הֶפְקֵר כִּדְאַמְרִינָן לְקַמָּן בְּפ' שׁוֹר שֶׁנָּגַח אֶת הַפָּרָה (דף מט: נ.) שֶׁעַל עִסְקֵי כְּרִיָּיה וּפְתִיחָה בָּא לוֹ אַף כָּל תַּקָּלָה שֶׁהִפְקִירָהּ חַיָּיב:

אי

תוספות

הָא דְּלָא מְכַלְיָא קַרְנָא. פ"ה שַׁחַת שֶׁעָתִיד לִצְמוֹחַ אֲבָל לֹא כַּתְּחִלָּה וְקָשֶׁה וְהָא מְכַלְיָא קַרְנָא שֶׁגַּם הַבְּעָלִים הֵם יְכוֹלִים לִקְצוֹר אֶלָּא י"ל שֶׁטִּנְּפָה פֵּירוֹת לַהֲנָאָתָהּ מִכָּל מָקוֹם קָרֵי לֵיהּ לְקַמָּן לְטִנִּיפַת פֵּירוֹת לַהֲנָאָתָהּ תּוֹלָדָה כֵּיוָן דִּפְשַׁטֵיהּ דִּקְרָא אַיְירֵי בַּאֲכִילָה דִּמְכַלְיָא קַרְנָא:

וְהָא דִּמְכַלְיָא קַרְנָא. וְא"ת וְלִכְתּוֹב רַחְמָנָא וְשִׁילַּח וְלָא בָּעֵי וּבִיעֵר וְיֵשׁ לוֹמַר דַּהֲוָה אֲמֵינָא דַּוְקָא דְּשִׁילַּח שְׁלוּחוֹ כִּדְלְקַמָּן: **דּוּמְיָא** דְּרֶגֶל. וְא"ת וְנֵימָא אִיפְּכָא דְּהָא דְּמַקְשִׁינַן לְחוּמְרָא הנ"מ בְּאִיסוּרָא אֲבָל בְּמָמוֹנָא לֹא וְאוֹמֵר ר"ת דְּמִדָּה הִיא בַּתּוֹרָה לֹא שְׁנָא בְּאִיסוּרָא וְל"ש בְּמָמוֹנָא:

וְשֶׁן בְּהֵמוֹת אֲשַׁלַּח בָּם. אע"ג דְּאַמְרִינַן בְּעַלְמָא [בְּסִפְרֵי פָּרָשַׁת הַאֲזִינוּ] בְּהֵמוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אֶרֶס כְּנָחָשׁ וְנוֹשְׁכוֹת וּמְמִיתוֹת דַּהֲוֵי נְשִׁיכָה שֶׁהִיא תּוֹלָדָה דְּקֶרֶן מִכָּל מָקוֹם אַיְירֵי נַמִּי בְּחַיּוֹת רָעוֹת שֶׁדְּרָסוּ וְאָכְלוּ לַהֲנָאָתָן כִּדְמִתַּרְגְּמִינַן וְשֶׁן בְּהֵמוֹת וְשֵׁן דְּחַיָּה בְּרָא וְחַיָּה בִּכְלַל בְּהֵמָה:

אִיצְטְרִיךְ ס"ד אֲמֵינָא ה"מ הֵיכָא דְּשַׁלַּח שְׁלוּחֵי. וְא"ת תִּיקְשֵׁי הַשְׁתָּא הָא דְּפָרִיךְ לְעֵיל טַעְמָא דִּכְתַב רַחְמָנָא כַּאֲשֶׁר יְבַעֵר הַגָּלָל הָא לַאו הָכֵי בְּמַאי מוֹקְמֵית וְהַשְׁתָּא לֵיכָּא לְשִׁנּוּיֵי כִּדְלְעֵיל וְי"ל דְּה"ק בִּבְרַיְיתָא דְּאִלּוּ לֹא נֶאֱמַר וְשִׁילַּח הֲוָה מַפְקִינַן מִכַּאֲשֶׁר יְבַעֵר הַגָּלָל וְכִי הַאי גַּוְונָא אִיכָּא בְּרֵישׁ אֵיזֶהוּ נֶשֶׁךְ (ב"מ דף סא.):

לֹא י' כְּתִיב וְלֹא ט' כְּתִיב. תֵּימַהּ דִּבְפ' הַפָּרָה (לקמן דף נ: ושם) תְּנַן מַה בּוֹר יֵשׁ בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית עֲשָׂרָה פֵּי' בְּקוּנְטְ' דִּסְתָם בּוֹר יֵשׁ בּוֹ י' א"כ י' כְּתִיב וְעוֹד קָשֶׁה דְּהָכָא דָּרֵישׁ מוּהֲמֵת יִהְיֶה לּוֹ וְעוֹד דִּבְסָמוּךְ פָּרִיךְ סוֹף סוֹף זֶה אַב לְמִיתָה וְזֶה אַב לִנְזָקִין וּפֵי' הַקּוּנְטְ' דְּנָפַל שָׁמָּה שׁוֹר מַשְׁמַע בֵּין מֵת בֵּין הוּזַּק א"כ כִּי דָּרְשִׁינַן שׁוֹר וְלֹא אָדָם הֲוָה לֵיהּ לְמַעֵט נַמִּי אָדָם מִנְּזָקִין ע"כ נִרְאֶה לְפָרֵשׁ דִּסְתָם בּוֹר עָמוֹק הַרְבֵּה וּצְרִיכֵי בּוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה לּוֹ דְּאִי לֹא כְּתִיב בּוֹר הֲוָה אֲמֵינָא כָּל דְּקָטִיל וַאֲפִילּוּ אֵין בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית וְאִי כְּתִיב בּוֹר הֲוָה אֲמֵינָא דַּוְקָא בּוֹר וְלֹא שִׁיחַ וּמְעָרָה דִּגְזֵירַת הַכָּתוּב הוּא וּלְהָכֵי אִיצְטְרִיךְ תַּרְוַיְיהוּ וְהָכֵי פָּרִיךְ לֹא ט' כְּתִיב וְלֹא י' כְּתִיב בְּהֶדְיָ' וּמַסִּיק סוֹף סוֹף זֶה אַב לְמִיתָה וְזֶה אַב לִנְזָקִין פֵּירוּשׁ כֵּיוָן דְּבוֹר י' לֹא כְּתִיב בְּהֶדְיָא אֶלָּא מַפְקִי' מִסְּבָרָא מוּהַמֵּת יִהְיֶה לּוֹ דִּבְעִינַן כְּדֵי לְהָמִית וְקִים לְהוּ לְרַבָּנַן דְּהַיְינוּ בּוֹר י' בּוֹר ט' נַמִּי הֲוֵי סְבָרָא דַּהֲוֵי אַב לִנְזָקִין כֵּיוָן דְּיֵשׁ בּוֹ כְּדֵי לְהַזִּיק וּמִכָּל מָקוֹם לֹא מְמַעֲטִינַן אָדָם מִנְּזָקִין דִּקְרָא דְּוְנָפַל שָׁמָּה שׁוֹר לֹא אַיְירֵי אֶלָּא בְּבוֹר י' וּבִירוּשַׁלְמִי דָּרֵישׁ דַּהֲוָה לֵיהּ לְמִיכְתַּב כִּי יִפְתַּח אִישׁ כִּי יִכְרֶה אִישׁ בּוֹר לָמָּה כְּתִיב בּוֹר בּוֹר אֶלָּא חַד בּוֹר לְמִיתָה וְחַד בּוֹר לִנְזָקִין וּמִכָּל מָקוֹם לֹא מְמַעֲטִינַן אָדָם מִנְּזָקֵי' דִּקְרָא דִּוְנָפַל לֹא מְמַעֵט אֶלָּא אַמַּאי דִּכְתִיב בִּקְרָא בְּהֶדְיָא דְּהַיְינוּ בּוֹר עֶשֶׂר וְלֹא אַיִּתּוּרָא: **בֵּין** לְרַב בֵּין לִשְׁמוּאֵל הַיְינוּ בּוֹר. וְא"ת הָא רַב אִית לֵיהּ לְקַמָּן (דף נ:) בּוֹר שֶׁחִיְּיבָתוֹ תּוֹרָה לְהַבְלוֹ וְלֹא לַחֲבָטוֹ וְי"ל דְּהָתָם מִשּׁוּם דְּקַרְקַע עוֹלָם הִזִּיקָתוֹ אֲבָל הָכָא חֲבָטָא דִּידֵיהּ הוּא:

משורו

בענייני תורה ומצוות אין מקום למסחר, זאת-אומרת, שיוותרו באופן פרינציפיוני על חלק מהם ובלבד שיקבלו על עצמם חלק השני...

ממכתב י"ד מר-חשוון, תש"כ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְאִי דְּלָא אַפְקְרִינְהוּ אִי לִשְׁמוּאֵל דְּאָמַר כּוּלָּם מִבּוֹרוֹ לָמַדְנוּ הַיְינוּ בּוֹר וְאִי לְרַב דְּאָמַר כּוּלָּם מִשּׁוֹרוֹ לָמַדְנוּ הַיְינוּ שׁוֹר מַאי שְׁנָא בּוֹר שֶׁכֵּן תְּחִלַּת עֲשִׂיָּיתוֹ לְנֶזֶק וּמָמוֹנְךָ וּשְׁמִירָתוֹ עָלֶיךָ הַנֵּי נַמִּי תְּחִלַּת עֲשִׂיָּיתָן לְנֶזֶק וּמָמוֹנְךָ וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ אֶלָּא תּוֹלָדָה דְּבוֹר כְּבוֹר וְכִי קָאָמַר רַב פָּפָּא אַתּוֹלָדָה דְּמַבְעֶה מַאי נִיהוּ אִי לִשְׁמוּאֵל דְּאָמַר מַבְעֶה זוֹ שֵׁן הָא אוֹקִימְנָא תּוֹלָדָה דְּשֵׁן כְּשֵׁן אִי לְרַב דְּאָמַר מַבְעֶה זֶה אָדָם מַאי אָבוֹת וּמַאי תּוֹלְדוֹת אִית בֵּיהּ וְכִי תֵּימָא אַב נֵיעוֹר תּוֹלָדָה יָשֵׁן וְהָתְנַן אָדָם מוּעָד לְעוֹלָם בֵּין עֵר בֵּין יָשֵׁן אֶלָּא אַכִּיחוֹ וְנִיעוֹ הֵיכִי דָּמֵי אִי בַּהֲדֵי דְּאָזְלֵי קָמַזְּקֵי כֹּחוֹ הֲוָה אִי בָּתַר דְּנַיְיחַ בֵּין לְרַב בֵּין לִשְׁמוּאֵל הַיְינוּ בּוֹר אֶלָּא תּוֹלָדָה דְּמַבְעֶה כְּמַבְעֶה וְכִי קָאָמַר רַב פָּפָּא אַתּוֹלָדָה דְּאֵשׁ תּוֹלָדָה דְּאֵשׁ מַאי נִיהוּ אִילֵימָא אַבְנוֹ סַכִּינוֹ וּמַשָּׂאוֹ שֶׁהִנִּיחָן בְּרֹאשׁ גַּגּוֹ וְנָפְלוּ בְּרוּחַ מְצוּיָה וְהִזִּיקוּ הֵיכִי דָּמֵי אִי בַּהֲדֵי דְּאָזְלוּ קָא מַזְּקֵי הַיְינוּ אֵשׁ מ"ש אֵשׁ דְּכֹחַ אַחֵר מְעוֹרָב בָּהֶן וּמָמוֹנְךָ וּשְׁמִירָתוֹ עָלֶיךָ הַנֵּי נַמִּי כֹּחַ אַחֵר מְעוֹרָב בָּהֶן וּמָמוֹנְךָ וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ אֶלָּא תּוֹלָדָה דְּאֵשׁ כְּאֵשׁ וְכִי קָאָמַר רַב פָּפָּא אַתּוֹלָדָה דְּרֶגֶל רֶגֶל הָא אוֹקִימְנָא תּוֹלָדָה דְּרֶגֶל כְּרֶגֶל בַּחֲצִי נֶזֶק צְרוֹרוֹת דְּהִלְכְתָא גְּמִירֵי לָהּ וְאַמַּאי קָרֵי לָהּ תּוֹלָדָה דְּרֶגֶל לְשַׁלֵּם מִן הָעֲלִיָּיה וְהָא מִבַּעְיָא בָּעֵי רָבָא דְּבָעֵי רָבָא חֲצִי נֶזֶק צְרוֹרוֹת מִגּוּפוֹ מְשַׁלֵּם אוֹ מִן הָעֲלִיָּיה מְשַׁלֵּם לְרָבָא מִבַּעְיָא לֵיהּ לְרַב פָּפָּא פְּשִׁיטָא לֵיהּ לְרָבָא דְּמִבַּעְיָא לֵיהּ אַמַּאי קָרֵי לָהּ תּוֹלָדָה דְּרֶגֶל לְפוֹטְרָהּ בִּרה"ר: הַמַּבְעֶה וְהַהֶבְעֵר כו': מַאי מַבְעֶה רַב אָמַר מַבְעֶה זֶה אָדָם וּשְׁמוּאֵל אָמַר מַבְעֶה זֶה הַשֵּׁן רַב אָמַר מַבְעֶה זֶה אָדָם דִּכְתִיב אָמַר שׁוֹמֵר אָתָא בֹקֶר וְגַם לָיְלָה אִם תִּבְעָיוּן בְּעָיוּ וּשְׁמוּאֵל אָמַר מַבְעֶה זֶה הַשֵּׁן דִּכְתִיב אֵיךְ נֶחְפְּשׂוּ עֵשָׂו נִבְעוּ מַצְפּוּנָיו מַאי מַשְׁמַע כִּדְמְתַרְגֵּם רַב יוֹסֵף אֵיכְדֵין אִתְבַּלִּישׁ עֵשָׂו אִתְגַּלְיָין מַטְמְרוֹהִי וְרַב מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר כִּשְׁמוּאֵל אָמַר לָךְ מִי קָתָנֵי נִבְעֶה וּשְׁמוּאֵל מ"ט לֹא אָמַר כְּרַב אָמַר לָךְ מִי קָתָנֵי בּוֹעֶה מִכְּדֵי קְרָאֵי לֹא כְּמַר דַּיְיקֵי וְלֹא כְּמַר דַּיְיקֵי רַב מ"ט לֹא אָמַר כִּשְׁמוּאֵל תָּנָא שׁוֹר וְכָל מִילֵּי דְּשׁוֹר וּשְׁמוּאֵל נַמִּי הָא תָּנָא לֵיהּ שׁוֹר אָמַר רַב יְהוּדָה תָּנָא שׁוֹר לְקַרְנוֹ וּמַבְעֶה לְשִׁינּוֹ וְהָכִי קָאָמַר לֹא רְאִי הַקֶּרֶן שֶׁאֵין הֲנָאָה לְהֶזֵּיקוֹ כִּרְאִי הַשֵּׁן שֶׁיֵּשׁ הֲנָאָה לְהֶזֵּיקָהּ

ולא

רש"י

אִי דְּלָא אַפְקְרִינְהוּ לִשְׁמוּאֵל דְּאָמַר. הָתָם בְּהַמֵּנִיחַ אֶת הַכַּד (לקמן דף כח:) כָּל תַּקָּלָה בּוֹר הוּא וְאע"ג דְּלָא הִפְקִיר הַיְינוּ בּוֹר: וּלְרַב דְּאָמַר. כָּל תַּקָּלָה שֶׁלֹּא הִפְקִירָהּ מִשּׁוֹר לָמַדְנוּ מָה שׁוֹר שֶׁהוּא מָמוֹנוֹ וְאִם הִזִּיק חַיָּיב אַף כָּל מָמוֹנוֹ אִם הִזִּיק חַיָּיב: הַיְינוּ שׁוֹר. וְלַאו תּוֹלָדָה דְּבוֹר נִינְהוּ וּבְשׁוֹר אֲמָרַן לְעֵיל תּוֹלָדָה דְּשׁוֹר כִּי שׁוֹר וַאֲפִי' לִשְׁמוּאֵל נַמִּי דְּאָמַר תּוֹלָדָה דְּבוֹר נִינְהוּ מַאי חָזֵית לְאוֹקוּמֵי מִילְּתָא דְּרַב פָּפָּא אַתּוֹלָדָה דְּבוֹר מַאי שְׁנָא בּוֹר דְּחַיָּיב שֶׁכֵּן תְּחִילַּת עֲשִׂיָּיתוֹ וְכוּ': הַנֵּי נַמִּי תְּחִלַּת עֲשִׂיָּיתָן. תְּחִילַּת מַה שֶּׁנַּעֲשׂוּ בּוֹר דְּהַיְינוּ כְּשֶׁהוּנְחוּ לְשָׁם הָיוּ עוֹמְדִים לְנֶזֶק: וְכִי קָאָמַר רַב פָּפָּא. תּוֹלָדָה לַאו כְּאַב דִּידֵיהּ אַתּוֹלָדָה דְּמַבְעֶה: פְּלוּגְתָּא דִּשְׁמוּאֵל וְרַב בְּמַבְעֶה לְקַמָּן בִּשְׁמַעְתִּין: אָדָם נֵיעוֹר. הַיְינוּ אַב: אָדָם מוּעָד. עֵר וְיָשֵׁן בְּשִׁילְהֵי פ"ב: אֶלָּא. תּוֹלָדָה דְּאָדָם הַיְינוּ כִּיחוֹ וְנִיעוֹ. כִּיחוֹ רוֹק הַפֶּה נִיעוֹ לֵיחַת הַחוֹטֶם (רוֹק הַיּוֹצֵא מִתּוֹךְ גּוּפֵיהּ אַגַּב כֹּחַ): אִי בַּהֲדֵי דְּאָזְלֵי מַזְּקֵי. שֶׁנָּפַל עַל הַשִּׁירָאִים וְטִנְּפוּהָ אוֹ לְתוֹךְ הַמַּשְׁקִין וְנִמְאֲסוּ: כֹּחוֹ הוּא. וְהַיְינוּ אָדָם גּוּפוֹ וְחַיָּיב: אִי בָּתַר דְּנַיְיחַ. אַחַר נוֹחַ הָרוֹק לָאָרֶץ הִזִּיקוּ שֶׁהוּחְלַק אָדָם בָּהֶם: בֵּין לְרַב בֵּין לִשְׁמוּאֵל הַיְינוּ בּוֹר. דְּהָא וַדַּאי תַּקָּלָה דְּאַפְקְרָה הִיא: בְּרוּחַ מְצוּיָה. דְּאִי בְּרוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה הֲוֵי אוֹנֶס וְלָא מְחַיֵּיב אֲבָל בְּרוּחַ מְצוּיָה הֲוֵי תּוֹלָדָה דְּאֵשׁ שֶׁהֲרֵי אֵשׁ נַמִּי הָרוּחַ מוֹלִיכָהּ: דְּכֹחַ אַחֵר מְעוֹרָב בָּהּ. וַהֲוָה לֵיהּ לְאֲסוּקֵי אַדַּעְתֵּיהּ: בַּחֲצִי נֶזֶק צְרוֹרוֹת. שֶׁהָיְתָה מְהַלֶּכֶת וְהִתִּיזָה צְרוֹרוֹת בְּרַגְלֶיהָ וְשִׁיבְּרוּ אֶת הַכֵּלִים דְּקי"ל דְּהִלְכְתָא גְּמִירֵי לָהּ לְמֹשֶׁה מִסִּינַי דְּמָמוֹנָא הוּא וְלֹא קְנָס וְאע"ג דְּפַלְגָּא נֶזֶק שֶׁל נְגִיחָה הֲוֵי קְנָס כִּדְאָמְרִינַן לְקַמָּן הַאי פַּלְגָּא נִזְקָא מָמוֹנָא הוּא וְהִלְכָּךְ לַאו תּוֹלָדָה דְּקֶרֶן הוּא אֶלָּא דְּרֶגֶל דְּמִכֹּחַ רֶגֶל הוּא דְּאָתוּ וּכְרֶגֶל לָא הֲוֵי דְּרֶגֶל מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם וְהַיְינוּ דְּרַב פָּפָּא: וְאַמַּאי קָרֵי לָהּ תּוֹלָדָה דְּרֶגֶל. הוֹאִיל וְאֵינָהּ מְשַׁלֶּמֶת כְּמוֹתָהּ: לְשַׁלֵּם מִן הָעֲלִיָּיה. שֶׁאִם הִזִּיקָה יוֹתֵר מִמָּה שֶׁהִיא שָׁוָה מְשַׁלֵּם הַהֶיזֵּק מִבֵּיתוֹ כִּי רֶגֶל דִּכְתִיב בָּהּ בְּרֶגֶל מֵיטַב שָׂדֵהוּ וְגוֹ' וְלָא הָוְיָא כִּי קֶרֶן דְּאֵין הַמַּזִּיק מְשַׁלֵּם אֶלָּא מִגּוּפוֹ כִּדְכְתִיב (שמות כא) וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ וְאִם הִזִּיק יוֹתֵר עַל כְּדֵי דָּמָיו מַפְסִיד הַנִּיזָּק: וּלְרָבָא אַמַּאי קָרֵי לָהּ תּוֹלָדָה דְּרֶגֶל לְפוֹטְרוֹ בִּרה"ר. כִּי רֶגֶל דְּרֶגֶל אֵינָהּ חַיֶּיבֶת אא"כ נִכְנֶסֶת לִרְשׁוּת הַנִּיזָּק וְהִזִּיקָה דִּכְתִיב בָּהּ וְשִׁילַּח אֶת בְּעִירֹה וּבִיעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר וְהַיְינוּ בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק: אָמַר שׁוֹמֵר. אָמַר הַקב"ה: אָתָא בֹקֶר. גְּאוּלָּה לַצַּדִּיקִים: וְגַם לָיְלָה. חֹשֶׁךְ לָרְשָׁעִים אִם תְּשׁוּבוּ בִּתְשׁוּבָה וּתְבַקְּשׁוּ מְחִילָה בְּעָיוּ אַלְמָא בְּאָדָם כְּתִיב בְּעָיוּ: אִיתְגַּלְיָין. תַּרְגּוּמוֹ שֶׁל נִבְעוּ אַלְמָא נִבְעוּ לְשׁוֹן גִּילּוּי הִלְכָּךְ אָמַר מַבְעֶה זֶה הַשֵּׁן דְּמַבְעֶה לְשׁוֹן מְגוּלֶּה הוּא דְּהַיְינוּ שֵׁן שֶׁפְּעָמִים מְגוּלָּה וּפְעָמִים מְכוּסָּה: נִבְעָה. דְּמַשְׁמַע הוּא עַצְמוֹ נִבְעֶה נִגְלֶה מַבְעֶה קָתָנֵי שֶׁהוּא מַבְעֶה דָּבָר אַחֵר: בּוֹעֶה. לְשׁוֹן בְּעָיוּ: תָּנָא שׁוֹר לְקַרְנוֹ וּמַבְעֶה לְשִׁינּוֹ. וּלְקַמָּן פָּרִיךְ רֶגֶל מַאי שַׁיְּירֵיהּ: לֹא רְאִי הַקֶּרֶן שֶׁאֵין הֲנָאָה כו'. בְּבַעַל כָּרְחָיךְ הָכֵי מְפָרֵשׁ לֹא רְאִי הַקֶּרֶן שֶׁאֵין הֲנָאָה לְהֶזֵּיקוֹ כִּרְאִי הַשֵּׁן כו' כְּלוֹמַר דְּאִי כָּתַב רַחְמָנָא קֶרֶן דְּחַיָּיב לֹא אַתְיָא שֵׁן מִינֵּיהּ דְּקֶרֶן אֵין הֲנָאָה לְהֶזֵּיקוֹ שֵׁן יֵשׁ הֲנָאָה לְהֶזֵּיקוֹ:

ולא

תוספות

מִשּׁוֹרוֹ לָמַדְנוּ. הַיְינוּ קֶרֶן דְּשֵׁן וְרֶגֶל פְּטוּרִין בִּרה"ר וּבְאַבְנוֹ וְסַכִּינוֹ אֵין לְחַלֵּק בֵּין תַּמּוּת לְמוּעָדוּת דְּלָא שַׁיָּיךְ לְחַלֵּק אֶלָּא בְּבַעֲלֵי חַיִּים וְא"ת הֵיכִי גָּמַר מִשּׁוֹר מָה לְשׁוֹר שֶׁכֵּן ב"ח וְכַוָּונָתוֹ לְהַזִּיק וּמְפָרֵשׁ רַשְׁבַּ"ם דְּאָתֵי מִבּוֹר וְשׁוֹר מִמָּה הַצַּד וּלְקַמָּן גַּבֵּי הַצַּד הַשָּׁוֶה דְּקָאָמַר אַבַּיֵּי לְאֵתוּיֵי אַבְנוֹ וְסַכִּינוֹ לֹא גָּרֵס אִי לְרַב דְּאָמַר כּוּלָּם מִשּׁוֹרוֹ לָמַדְנוּ הַיְינוּ שׁוֹר דִּלְרַב א"ש דְּבְמָה הַצַּד אַתְיָ' כִּדְפִּרְשִׁי' אֲבָל קָשֶׁה כֵּיוָן דְּמִבּוֹר נַמִּי יָלִיף לִפְטְרוּ בְּהוּ כֵּלִים כְּבוֹר וּלְקַמָּן בְּהַמֵּנִיחַ (דף כח.) מְחַיֵּיב בְּהוּ רַב כֵּלִים גַּבֵּי נִשְׁבַּר כַּדּוֹ:

וּמָמוֹנְךָ. לָאו דַּוְקָא גַּבֵּי בּוֹר דְּלָאו מָמוֹנָא הוּא וְכֵן גַּבֵּי אֵשׁ דִּפְשִׁיטָא דְּאִם הִדְלִיק גְּדִישׁוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ בְּאֵשׁ שֶׁל אַחֵר דְּחַיָּיב:

תּוֹלָדָה יָשֵׁן. הֲוָה מָצֵי לְמִפְרַךְ דִּלְקַמָּן מוֹקֵי מַתְנִיתִין בְּיָשֵׁן שֶׁדַּרְכּוֹ לְהַזִּיק וְקָרֵי לֵיהּ אַב אֶלָּא דִּבְלָאו הָכֵי פָּרִיךְ שַׁפִּיר:

וְהָתְנַן אָדָם מוּעָד לְעוֹלָם. לֹא פָּרִיךְ דְּיָשֵׁן נַמִּי הֲוֵי אַב כִּדְדָרֵשׁ עֲלָהּ בַּגְּמָרָא בְּפ' כֵּיצַד (לקמן דף כו:) מִפֶּצַע תַּחַת פָּצַע דְּהָא לֹא מַיְיתֵי הָכָא קְרָא אֶלָּא מַיְיתֵי דַּהֲוֵי כְּיוֹצֵא בּוֹ:

כִּיחוֹ וְנִיעוֹ. פֵּירֵשׁ הַקּוּנְטְרֵס מֵי הָאַף וְקָשֶׁה לְר"ת דִּבְפ' דַּם הַנִּדָּה (נדה דף נה: ושם) קָתָנֵי כִּיחוֹ וְנִיעוֹ וּמֵי הָאַף וְנִרְאֶה דְּכִיחוֹ הוּא הַיּוֹצֵא מִן הַגָּרוֹן בְּכֹחַ וְנִיעוֹ הוּא הַיּוֹצֵא מִן הַפֶּה עַל יְדֵי נִעְנוּעַ:

לְפוֹטְרוֹ בִּרה"ר. וְא"ת אַמַּאי פְּשִׁיטָא לֵיהּ טְפֵי מִלְּשַׁלֵּם מִן הָעֲלִיָּיה וְי"ל כֵּיוָן דְּמִן הַדִּין הָיָה מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם וְאָתֵי הִלְכְתָא דְּלָא מְשַׁלֵּם אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק אִם כֵּן אָתֵי הִלְכְתָא לְהָקֵל וְלֹא לְהַחֲמִיר:

אַמַּאי קָרֵי לָהּ תּוֹלָדָה דְּרֶגֶל. אע"ג דְּדָמֵי לְרֶגֶל כֵּיוָן שֶׁדִּינָהּ חָלוּק הָיָה לוֹ לִקְרוֹת לָהּ שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמָהּ:

כִּדְמְתַרְגֵּם רַב יוֹסֵף. נָקַט רַב יוֹסֵף לְפִי שֶׁהָיָה בָּקִי בְּתַרְגּוּם שֶׁיֵּשׁ כַּמָּה עִנְיְינֵי תַּרְגּוּם וְלֹא כִּדְפֵירֵשׁ בְּעָלְמָא לְפִי שֶׁהָיָה סַגֵּי נָהוֹר וּדְבָרִים שֶׁבִּכְתָב אִי אַתָּה רַשַּׁאי לוֹמַר עַל פֶּה וּלְכָךְ הָיָה אוֹמֵר תַּרְגּוּם דְּמִשּׁוּם עֵת לַעֲשׂוֹת אָמַר הָתָם דְּשָׁרֵי וְאֵין לְךָ עֵת לַעֲשׂוֹת גָּדוֹל מִזֶּה:

לֹא רְאִי הַקֶּרֶן שֶׁאֵין הֲנָאָה לְהֶזֵּיקוֹ. וּפְשִׁיעָה פָּשַׁע שֶׁהָיָה לוֹ לִשְׁמוֹר שׁוֹרוֹ שֶׁבְּקַל הָיָה יָכוֹל לְשׁוֹמְרוֹ שֶׁאֵין דְּחוּקָה לְהַזִּיק כֵּיוָן שֶׁאֵין הֲנָאָה לְהֶזֵּיקָהּ אֲבָל שֵׁן שֶׁיֵּשׁ הֲנָאָה לְהֶזֵּיקָהּ הֲוֵי כְּעֵין אוֹנֶס שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לְשׁוֹמְרָהּ כָּל כַּךְ כֵּיוָן שֶׁהַשֵּׁן דָּחוּק לֶאֱכוֹל לַהֲנָאָתוֹ וְלֹא רְאִי הַשֵּׁן שֶׁאֵין כַּוָּונָתוֹ לְהַזִּיק וְאֵין יִצְרָהּ תְּקִפָּהּ וּבְקַל יָכוֹל לְשׁוֹמְרָהּ כִּרְאִי הַקֶּרֶן דְּכַוָּונָתוֹ לְהַזִּיק וְיִצְרָהּ תְּקִפָּהּ וְאֵין יָכוֹל לְשׁוֹמְרָהּ כָּל כַּךְ יָפֶה:

מידי

האדם נצטווה לעשות התלוי בו בדרך הטבע והתורה נתנה רשות לרופא לרפאות. צריך למצוא רופא מומחה במקצוע, וביותר בכזה שיש אצלו ניסיון רב במקצוע שאז בקל יותר יקבע את הטיפול המתאים

ממכתב י"ז מר-חשוון, תש"כ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְאִי דְּלָא אַפְקְרִינְהוּ לאבנו סכינו ומשאו אלו ועדיין הם שלו, הלא כבר נחלקו רב ושמואל בדין זה. **אִי לִשְׁמוּאֵל דְּאָמַר** אף על פי שהם ממונו **כּוּלָּם** [כל תקלה שהיא ממונו] **מִשּׁוֹרוֹ לָמַדְנוּ, הַיְינוּ** תולדת **בּוֹר. וְאִי לְרַב דְּאָמַר** 'כּוּלָּם [כל תקלה שהיא ממונו] **מִשּׁוֹרוֹ לָמַדְנוּ, הַיְינוּ** תולדת **שׁוֹר.**

מסיקה הגמרא: כל תולדת בור יש לה להחייב בדין בור, שהרי **מַאי שְׁנָא בּוֹר שֶׁכֵּן תְּחִלַּת עֲשִׂיָּתוֹ לְנֵזֶק** – שמתחילת כרייתו ברשות הרבים הוא עומד להזיק, **וְהוּא מְמוֹנְךָ, וּשְׁמִירָתוֹ עָלֶיךָ, הָנֵי** אבנו סכינו ומשאו **נַמִּי, תְּחִלַּת עֲשִׂיָּתָן** [הנחתם ברשות הרבים] עומדת **לְנֵזֶק, וְהֵם מְמוֹנְךָ, וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ.** על כן יש להם להתחייב כבור עצמו, ולא יתכן שעליהם אמר רב פפא 'תולדותיהן לאו כיוצא בהן'.

מנסה הגמרא לפרש את דברי רב פפא באופן אחר: **אֶלָּא תּוֹלְדָה דְּבוֹר כְּבוֹר, וְכִי קָאָמַר רַב פָּפָא** 'תולדותיהן לאו כיוצא בהן', **אַתּוֹלְדָה דְּמַבְעָה** אמר כן.

דוחה הגמרא: הלא **מַאי נִיהוּ** [מהן] תולדות מבעה, **אִי לִשְׁמוּאֵל דְּאָמַר מַבְעָה זוֹ שֵׁן,** הָא אוֹקִימְנָא לעיל (עמוד א) שדין **תּוֹלְדָה דְּשֵׁן** הוא כְּדִין שֵׁן לכל דבר, משום שהיא דומה לשן בכל תכונותיה. **וְאִי לְרַב דְּאָמַר** 'מַבְעָה זֶה אָדָם המזיק, **מַאי אָבוֹת וּמַאי תּוֹלְדוֹת אִית בֵּיהּ,** הלא כל נזק שנעשה על ידי האדם הוא אב.

וְכִי תֵּימָא, אָב של אדם המזיק הוא נזק שעשה האדם כשהוא **נֵיעוֹר, וּתוֹלְדָה** של אדם המזיק הוא כשהזיק בעודו **יָשֵׁן, וְהָתְנַן** (להלן כו.) 'אָדָם מוּעָד לְעוֹלָם, בֵּין עֵר בֵּין יָשֵׁן', ולעולם הוא חייב על נזקיו. ואם כן, אף אם ישן אינו אלא תולדה, מכל מקום דינו כדין האב, ולא יתכן להעמיד בו את מה שאמר רב פפא 'תולדותיהן לאו כיוצא בהן'.

מנסה הגמרא לתרץ: **אֶלָּא אַכִּיחוּ** [רוק הפה] **וְנִיעוּ** [ליחת החוטם] שהזיק האדם בהם, שהם תולדות אדם המזיק, עליהם אמר רב פפא 'תולדותיהן לאו כיוצא בהן'.

דוחה הגמרא: כיחו וניעו אלו **הֵיכִי דָּמֵי** - באיזה אופן הזיקו. **אִי כַּהֲדֵי דְּאָזְלֵי קָמְזַקִּי** – אם בדרך הילוכם הזיקו, הלא **כֹּחוֹ** של האדם **הָוָה,** והלכה בידינו שכוחו כגופו, ואם כן ודאי שתולדות אלו הן כיוצא בהן. **וְאִי** הזיקו על ידי שהחליק בהם אדם **בָּתַר דְּנַיְיחַ** [לאחר שנחו] על הארץ, הלא **בֵּין לְרַב בֵּין לִשְׁמוּאֵל** שנחלקו באבנו סכינו ומשאו שלא הפקירם, **הַיְינוּ בּוֹר,** שכן ודאי מפקיר אדם את כיחו וניעו, ולאחר שהפקירם לדברי הכל הם בור. והרי תולדות בור הן כיוצא בו, כמבואר לעיל.

מנסה הגמרא לפרש את דברי רב פפא באופן אחר: **אֶלָּא תּוֹלְדָה דְּמַבְעָה, וְכִי קָאָמַר רַב פָּפָא** 'תולדותיהן כיוצא בהן', **אַתּוֹלְדָה דְּאֵשׁ** אמר כן.

דוחה הגמרא: **תּוֹלְדָה דְּאֵשׁ מַאי נִיהוּ. אִילֵימָא אַבְנוֹ סַכִּינוֹ וּמַשָּׂאוֹ שֶׁהִנִּיחָן בְּרֹאשׁ גַּגּוֹ, וְנָפְלוּ בְּרוּחַ מְצוּיָה וְהִזִּיקוּ, הֵיכִי דָּמֵי** – באיזה אופן הזיקו. **אִי כַּהֲדֵי דְּאָזְלוּ קָא מְזַקִּי** – אם הזיקו בדרך הילוכם, **הַיְינוּ אֵשׁ. מַאי שְׁנָא אֵשׁ דְּכֹחַ אַחֵר** של הרוח **מְעוֹרֵב בָּהֶן** [באש] ומוליך אותה ויש לחשוש שתלך ותזיק על ידו, **וְהֵיא מְמוֹנְךָ, וּשְׁמִירָתוֹ עָלֶיךָ, הָנֵי** אבנו סכינו ומשאו שנפלו והזיקו על ידי הרוח **נַמִּי כֹּחַ אַחֵר** של הרוח **מְעוֹרֵב בָּהֶן, וּמְמוֹנְךָ, וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ.** ואם כן יש להם להתחייב כמו אש, ולא יתכן לומר עליהם 'תולדותיהן לאו כיוצא בהן'.

מסיקה הגמרא: **אֶלָּא תּוֹלְדָה דְּאֵשׁ כְּאֵשׁ, וְכִי קָאָמַר רַב פָּפָא** 'תולדותיהן לאו כיוצא בהן' **אַתּוֹלְדָה דְּרֶגֶל.**

תמהה הגמרא: איך יתכן לומר על רֶגֶל, **הָא אוֹקִימְנָא** – הרי הסקנו לעיל (עמוד א) **שתּוֹלְדָה דְּרֶגֶל הִיא כְּרֶגֶל.**

משיבה הגמרא: דברי רב פפא 'תולדותיהן לאו כיוצא בהן' אמורים **בַּחֲצִי נֵזֶק** של **צְרוֹרוֹת.** שאם התיזה הבהמה בדרך הילוכה צרורות והלכו ושיברו את הכלים, הרי זו תולדת רגל. ומכל מקום שונה דינה מאב של 'רגל', משום **דְּהִלְכְתָּא גְּמִירֵי לָהּ** – למדנו מהלכה למשה מסיני שאינה משלמת נזק שלם כרגל אלא חצי נזק בלבד.

שואלת הגמרא: ומאחר שאין תשלומיהם שוים לתשלומי רגל, **אַמַּאי קָרֵי לָהּ** לצרורות **תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל.**

מתרצת הגמרא: צרורות קרויים תולדה דרגל משום שעליהם **לְשַׁלֵּם** חצי נזק זה **מִן הָעֲלִיָּה** [מכל נכסי המזיק], ולא כקרן תמה שאינה משתלמת אלא מגופו של השור המזיק.

מקשה הגמרא: **וְהָא מַבְעֵיא בָּעֵי** [והסתפק] **רָבָא** בדבר זה. **דְּבָעֵי רָבָא, חֲצִי נֵזֶק צְרוֹרוֹת, מִגּוּפוֹ** של הדבר המזיק בלבד הוא **מְשַׁלֵּם, אוֹ מִן הָעֲלִיָּה מְשַׁלֵּם.**

מתרצת הגמרא: אף שלְרָבָא **מַבְעֵיא** לֵיהּ בדין זה, אך **לְרַב פָּפָא פְּשִׁיטָא** לֵיהּ שהוא משלם מן העליה.

ושוב שואלת הגמרא: **לְרָבָא דְּמַבְעֵיא** לֵיהּ בדין זה, לפי הצד שאינו משלם אלא מגופו, **אַמַּאי קָרֵי לָהּ** לצרורות **תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל.**

משיבה הגמרא: צרורות קרויים תולדת רגל לענין **לְפוֹטְרָהּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** כרגל, שאינה חייבת אלא ברשות הניזק כרגל.

שנינו במשנתנו, **הַמַּבְעֶה וְהַהֶבְעֵר כּוּ'.** שואלת הגמרא: **מַאי מַבְעֶה.**

משיבה הגמרא: **רַב אָמַר, מַבְעֶה זֶה אָדָם** המזיק. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר, מַבְעֶה זֶה הַשֵּׁן.**

מפרשת הגמרא: **רַב אָמַר, מַבְעֶה זֶה אָדָם,** משום **דִּכְתִיב** (ישעיה כא יב) 'אָמַר שֹׁמֵר, אָתָא בֹקֶר וְגַם לָיְלָה, אִם תִּבְעָיוּן בְּעָיוּ, שֻׁבוּ אֲתָיוּ'. ו'בעיו' הוא לשון שאלה ובקשה. הרי לנו כי נאמר לשון 'בעיה' באדם, ועל כן גם את ה'מבעה' השנוי במשנתנו יש לפרש בנזקי אדם.

וּשְׁמוּאֵל אָמַר, מַבְעֶה זֶה הַשֵּׁן, משום **דִּכְתִיב** (עובדיה א ו) 'אֵיךְ נֶחְפְּשׂוּ עֵשָׂו נִבְעוּ מַצְפֻּנָיו'.

מפרשת הגמרא: **מַאי מַשְׁמַע** – מהי משמעותו של כתוב זה, **כְּדִמְתַרְגֵּם רַב יוֹסֵף, אֵיכְדֵין אִיתְבְּלִישׁ עֵשָׂו אִתְגַּלְּיָן מַטְמְרוֹהִי'** – איך נבלש עשו והתגלו מטמוניו. הרי לנו כי 'מבעה' הוא מלשון גילוי, ועל כן יש לפרש את ה'מבעה' השנוי במשנתנו בשן, שהיא לפעמים מגולה ולפעמים מכוסה.

שואלת הגמרא: **וְרַב מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר כִּשְׁמוּאֵל** ש'מבעה' הוא מלשון גילוי, כמשתמע מדברי הכתוב בעובדיה.

משיבה הגמרא: **אָמַר לָךְ** רב, **מִי קָתָנֵי** במשנתנו **'נִבְעֶה'** כלשון 'נבעו' האמורה בכתוב הנ"ל, הלא 'מבעה' נאמר בה, שאינו לשון גילוי אלא לשון בקשה.

שואלת הגמרא: **וּשְׁמוּאֵל מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר כְּרַב** ש'מבעה' הוא לשון בקשה האמורה באדם, כמשתמע מדברי הכתוב בישעיה.

משיבה הגמרא: **אָמַר לָךְ** שמואל, **מִי קָתָנֵי** במשנתנו **'בּוֹעֶה'** כלשון 'בעיו' האמורה בכתוב הנ"ל, הלא מבעה נאמר בה, שאינו לשון בקשה אלא לשון גילוי.

ושוב שואלת הגמרא: **מִכְּדֵי קְרָאֵי לֹא כְּמַר דְּיָיקֵי וְלֹא כְּמַר דְּיָיקֵי** – מאחר שבין לרב ובין לשמואל אין לשון המשנה מכוונת לגמרי ללשון הכתובים האמורים, **רַב מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר כִּשְׁמוּאֵל,** הלא אף לשיטתו אין מדוקדק לשון 'מבעה' שבמשנה.

משיבה הגמרא, הכרחו של רב להעמיד את מבעה באדם ולא בשן, משום שהיא כבר נכללת באב הראשון השנוי במשנה. שכן כבר **תָּנָא** 'שׁוֹר', וְכלולים בו **כָּל מִילֵּי דְּשׁוֹר,** שהם קרן, שן, ורגל.

שואלת הגמרא: **וּמדוע שְׁמוּאֵל נַמִּי** לא יפרש כרב, הלא **הָא** כבר **תָּנָא לֵיהּ שׁוֹר** במשנתנו, ואף שן נכללת עמו.

אָמַר רַב יְהוּדָה בביאור שיטת שמואל, **תָּנָא** המשנה 'שׁוֹר' לְחִיּוּב קַרְנוֹ בלבד, ולפיכך יש לפרש **שֶׁמַּבְעֶה** בא לְחִיּוּב **שִׁינּוֹ.**

מפרשת הגמרא לשיטת שמואל על פי דברי רב יהודה, את המשך דברי המשנה: **וְהָכִי קָאָמַר, לֹא דַּאי הֵקֶרֶן שֶׁאֵין הֲנָאָה לְחֲדֵיקוֹ,** ועל כן קל יותר לשומרה, **כְּדַאי הַשֵּׁן שֶׁיֵּשׁ הֲנָאָה לְחֲדֵיקָהּ,** ומאחר שהיא להוטה לאכול קשה לבעליה לשומרה מאכילה, והרי הוא כעין אנוס על אכילתה. לפיכך אילו נכתב בתורה חיוב קרן בלבד, לא היה בידינו ללמוד ממנו חיוב שן.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְלֹא רְאֵי הַשֵּׁן – ואינה דומה תכונת השן שאין כַּוָּנָתוֹ לְהַזִּיק, כִּרְאֵי הַקֶּרֶן – כתכונת הקרן שֶׁכַּוָּנָתוֹ לְהַזִּיק, ולכך אין ללמוד קרן משן, שיש לומר שתכונת השן שאין כוונתו להזיק היא הסיבה שחייבים עליה, ואין ללמוד ממנה לחייב על נזקי הקרן שאין בה סיבה זו.

מקשה הגמרא: והרי הסברא היא להיפך, שכיון שאין כוונתה להזיק הסברא היא שלכך יהיה פטור מלשלם, ואם כן יקשה וְלֵאו קַל וָחוֹמֶר הוּא – וכי אין ללמוד קרן משן בקל וחומר, וּמַה שֵּׁן שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ לְהַזִּיק חַיָּיב, קֶרֶן שֶׁכַּוָּנָתוֹ לְהַזִּיק לֹא כָּל שֶׁכֵּן שחייב.

מתרצת הגמרא: אִיצְטְרִיךְ – הוצרכה התורה לכתוב קרן, שכן סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא שכיון שהקרן כוונתו להזיק פטור, מִידֵּי דַּהֲוָה אַעֶבֶד וְאַמָּה – כשם שמצינו בעבד ואמה שהזיקו, שהרי עֶבֶד וְאַמָּה, לֵאו אַף עַל גַּב דְּכַוָּנָתָן לְהַזִּיק אֲפִילּוּ הָכִי פְּטִירֵי – האם לא פטור האדון על נזקיהם אף שהזיקם נעשה בכוונה, ולכאורה זהו טעם הפטור משום שמזיקים בכוונה, הָכָא נַמִּי לֵא שְׁנָא – אף כאן בקרן היה מקום לפטור משום שמזיקה בכוונה.

רב אשי דוחה הראיה מעבד ואמה: אָמַר רַב אַשִׁי, אָטוּ עֶבֶד וְאָמָה לֵאו טַעְמָא רַבָּה אִית בְּהוּ – האם אין בהם טעם גדול לפטור האדון על נזקיהם, שכן יש לחשוש שֶׁמָּא יַקְנִיטֵנוּ – יכעיסנו רַבּוֹ, וְיֵלֵךְ הַעבד וְיַדְלִיק גְּדִישׁוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ, כדי לחייב את אדונו, וְנִמְצָא זֶה מְחַיֵּיב אֶת רַבּוֹ מֵאָה מָנֶה בְּכָל יוֹם, ולכך פטרו חכמים את האדון מלשלם כדי שלא יעשה כן. מה שאין כן בקרן שאין שייך טעם זה, בה הסברא אומרת שכיון שכוונתו להזיק יש יותר לחייבה משן, ואפשר ללמדה בקל וחומר משן.

אֶלָּא אכן הסברות הפוכות הם, וּפְרִיךְ הָכִי – וכך מפריך התנא שאין ללמוד זה מזה, לֹא רְאֵי הַקֶּרֶן שֶׁכַּוָּנָתוֹ לְהַזִּיק, כִּרְאֵי הַשֵּׁן שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ לְהַזִּיק, ולכך אין ללמוד שן מקרן, וְלֹא רְאֵי הַשֵּׁן שֶׁיֵּשׁ הֲנָאָה לְהֶזֵּיקוֹ, כִּרְאֵי הַקֶּרֶן שֶׁאֵין הֲנָאָה לְהֶזֵּיקוֹ, ולכך אין ללמוד קרן משן.

הגמרא חוזרת לדברי רב יהודה במה שפירש המשנה לפי שמואל, ש'שור' האמור במשנה היינו קרן ו'מבעה' היינו שן. ומקשה הגמרא: וְרַגְלָא מַאי – מדוע לא נכתב במשנה, וכי שַׁיְּרֵיהּ – השאירה אותו המשנה בלא להזכירו. מתרצת הגמרא, במשנה לקמן (ט:) נאמר 'כְּשֶׁהִזִּיק חָב הַמַּזִּיק לשלם תשלומי נזק', וכוונתה בזה לְאַתּוּיֵי – לרבות רֶגֶל שלא כתבה כאן. מקשה הגמרא, וְלִיתְנֵיהּ בְּהֶדְיָא – ומדוע אכן לא כתבה המשנה בפירוש רגל.

מכח קושיא זו דוחה רבא לביאור זה ומבאר באופן אחר: אֶלָּא אָמַר רָבָא, תָּנָא שׁוֹר לְרַגְלוֹ וּמַבְעֶה לְשִׁנּוֹ – 'שור' האמור במשנה היינו רגל, ו'מבעה' היינו שן, וְהָכִי קָאָמַר המשנה בטעם שאין ללמוד זה מזה, לֹא רְאֵי הָרֶגֶל – אינה דומה תכונת הרגל שֶׁהֶזֵּיקָהּ מָצוּי, כִּרְאֵי הַשֵּׁן – כתכונת השן שֶׁאֵין הֶזֵּיקָהּ מָצוּי כל כך, ולכך אם לא היה נאמר בתורה בפירוש לחייב על השן לא היה אפשר ללמוד לחייב מהרגל החמורה שהזיק מצוי. וְלֹא רְאֵי הַשֵּׁן שֶׁיֵּשׁ הֲנָאָה לְהֶזֵּיקוֹ, כִּרְאֵי הָרֶגֶל שֶׁאֵין הֲנָאָה לְהֶזֵּיקוֹ, ולכך אין ללמוד רגל משן החמורה.

מקשה הגמרא: וְקֶרֶן מַאי – מדוע לא נכתב במשנה, וכי שַׁיְּרֵיהּ – השאירה אותו המשנה בלא להזכירו. מתרצת הגמרא, 'כְּשֶׁהִזִּיק חָב הַמַּזִּיק' האמור במשנה לקמן, בא לְאַתּוּיֵי – לרבות קֶרֶן. מקשה הגמרא, וְלִיתְנֵיהּ בְּהֶדְיָא – ומדוע אכן לא כתבה המשנה בפירוש קרן. מתרצת הגמרא, בְּמוּעָדִין מִתְּחִילָּתָן קָמַיְּרֵי, בְּתַמִּין וּלְבַסּוֹף מוּעָדִין לֹא קָמַיְּרֵי – המשנה כאן מדברת באותם אבות נזיקין שמתחילתם מועדים הם, כלומר שמשלמים מתחילתם נזק שלם. אך קרן שיש בה דין תם ומועד, שבשלש הפעמים הראשונות שנגחה משלמת חצי נזק, ורק אחר שהועדה לנגוח שלש פעמים משלמת נזק שלם, אין המשנה מדברת בהיזק זה, והוזכר רק ברמז במשנה לקמן.

הגמרא חוזרת למחלוקת רב ושמואל בפירוש 'מבעה'. מבררת הגמרא: וּשְׁמוּאֵל מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר כְּרַב – מאחר ונתבאר לעיל שאין להוכיח מהפסוקים אם 'מבעה' היינו שן או אדם המזיק, מדוע פירש שמואל ש'מבעה' הוא שן ולא פירש כרב שהיינו אדם המזיק.

אָמַר לְךָ שמואל, אִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ כרב ש'מבעה' היינו אָדָם, יש להקשות, הָא קָתָנֵי כבר בְּסֵיפָא לקמן (טו:), 'שׁוֹר הַמּוּעָד וְשׁוֹר הַמַּזִּיק בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק וְהָאָדָם', ומדוע כתבה המשנה פעמיים לאדם המזיק, ובהכרח 'מבעה' אינו אדם המזיק.

שואלת הגמרא: וְלִיתְנֵי בְּרֵישָׁא – ומדוע אכן לא כתבה המשנה לאדם המזיק במשנה כאן. משיבה הגמרא, בְּנִזְקֵי מָמוֹן קָמַיְּרֵי בְּנִזְקֵי גּוּפוֹ לֹא קָמַיְּרֵי – משנתינו מדברת בנזקים הנעשים על ידי ממונו של האדם, ולא בנזקים שעושה האדם עצמו.

שואלת הגמרא: וְרַב נַמִּי הָא קָתָנֵי אָדָם בְּסֵיפָא – לרב ש'מבעה' היינו אדם, אף עליו יקשה כמו שהוכיח שמואל, שהרי כבר נאמר אדם במשנה לקמן, ומדוע נכתב פעמיים.

משיבה הגמרא: אָמַר לְךָ רַב, הַהוּא 'אדם' שנכתב בסיפא, לְמֶחְשְׁבֵיהּ כַּהֲדֵי מוּעָדִין הוּא דְּאָתָא – לא הוזכר אלא כדי למנותו עם שאר המזיקים המועדים שהוזכרו כולם באותה משנה, אך עיקר דינו נכתב במשנה כאן.

הגמרא מבארת לדעת רב את המשך המשנה בטעם שאין ללמוד זה מזה: וּמַאי – וכיצד נפרש לדעת רב מה שנאמר במשנה 'לֹא הֲרֵי השור כהרי המבעה' וכו', הָכִי קָאָמַר, לֹא רְאֵי – אין דין הַשּׁוֹר החמור שֶׁכָּן מְשַׁלֵּם אֶת הַכּוֹפֶר אם נגח אדם ומת, כִּרְאֵי – כדין הָאָדָם הקל שֶׁאֵין מְשַׁלֵּם אֶת הַכּוֹפֶר, ולכך אין ללמוד לחייב על נזקי אדם הקל מנזקי השור החמור, כי שמא החומרא הגורמת חיוב הכופר היא הגורמת חיוב הממון. וְלֹא רְאֵי הָאָדָם החמור שֶׁכָּן חַיָּיב בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים – שאדם החובל בחבירו משלם מלבד הנזק אף צער ריפוי שבת ובושת, כִּרְאֵי הַשּׁוֹר הקל, שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבָּעָה דְּבָרִים הללו ואינו משלם אלא נזק בלבד, ולכך אין ללמוד לחייב על נזקי השור הקל ממה שחייבה התורה על נזקי האדם החמור, כי שמא החומרא הגורמת חיוב הארבעה דברים היא הגורמת את חיוב הנזק (וה).

שואלת הגמרא: ומה שנאמר בהמשך המשנה הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁדַּרְכָּן לְהַזִּיק, ולדעת רב ש'שור' היינו כל נזקי השור ואף קרן, יקשה וְכִי שׁוֹר דַּרְכּוֹ לְהַזִּיק – וכי הקרן דרכו להזיק.

מתרצת הגמרא: המשנה מדברת בְּמוּעָד שבכר נגח שלש פעמים. מקשה הגמרא, וְכִי מוּעָד דַּרְכּוֹ לְהַזִּיק, הרי מכל מקום אין טבע השור בכך. מתרצת הגמרא, כֵּיוָן דְּאַיְּיעַד – כיון שנגח שלש פעמים ונעשה מועד, מעתה אוֹרְחֵיהּ הוּא – דרכו להזיק, ואף שאין בטבעו כן.

מקשה הגמרא עוד: ולדעת רב ש'מבעה' היינו אדם, יקשה וכי אָדָם דַּרְכּוֹ לְהַזִּיק. מתרצת הגמרא, המשנה מדברת בְּיָשָׁן, שאינו נשמר מלהזיק. מקשה הגמרא, עדיין קשה וכי יָשָׁן דַּרְכּוֹ לְהַזִּיק. מתרצת הגמרא, כֵּיוָן דְּכָיֵיף וּפָשֵׁיט – כיון שדרכו לכוף ולפשוט את רגליו בתוך שנתו, אוֹרְחֵיהּ הוּא – נחשב זה כמו שדרכו לשבר כלים שבצד מרגלותיו.

מקשה הגמרא עוד: ומה שנאמר בהמשך המשנה 'וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ', הרי לשון זה שייך על ממונו של האדם, אך לדעת רב ש'מבעה' היינו אדם, הרי אָדָם שְׁמִירַת גּוּפוֹ עָלָיו הוּא – שמירת עצמו מוטלת עליו, ואין שייך לכתוב בו לשון זה, שמשמע שעל אחר מוטלת שמירת אדם.

משיבה הגמרא: וּלְטַעְמֵיךָ – והרי אף לדעתך שמכאן יש להוכיח ש'מבעה' אינו אדם, מכל מקום יקשה, הָא דְּתָנֵי קַרְנָא בברייתא אַרְבָּעָה אֲבוֹת נְזִיקִין, וְאָדָם אֶחָד מֵהֶן, ומסיימת גם שם הברייתא 'הצד השוה בהן שדרכן להזיק ושמירתן עליך', ויקשה הלא אָדָם שְׁמִירַת גּוּפוֹ עָלָיו הוּא. אֶלָּא בהכרח לתרץ כִּדְאָמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּהוּ לְתַנָּא שהיה שונה ברייתא זו, תְּנֵי – תוסיף בה 'אָדָם שְׁמִירַת גּוּפוֹ עָלָיו'

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

וְלֹא רְאִי הַשֵּׁן שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ כו'. דְּאִי כְּתַב רַחְמָנָא שֵׁן לֹא אִתֵּי קָרֶן מִינֵּיהּ וּלְהָכִי פָּרִיךְ וְלָאו ק"ו הוּא כָּל שֶׁכֵּן דְּמִשּׁוּם הַאי טַעְמָא נָפִיק קָרֶן מִשֵּׁן וְהַ"ד נַמִּי דְּקָא פָרִיךְ אַטַּעְמָא קַמָּא דְּאִי כְּתַב קָרֶן הָוָה נַפְקָא שֵׁן אֵינָהּ בְּק"ו וּמַה קָרֶן שֶׁאֵין הַנְּאָה לְהַזִּיקָה חַיָּיב כו' וְהַאי לֵיכָּא לְתַרְצֵי דְּהָכֵי מִיסַּדְּרָא מִילְּתָא דְּרַב יְהוּדָה לֹא רְאִי הַקֶּרֶן שֶׁאֵין הַנְּאָה כו' וְאִי כְּתַב שֵׁן לֹא אִתֵּיא קָרֶן מִינֵּיהּ וְלֹא רְאִי הַשֵּׁן שֶׁאֵין שֵׁן מִינֵּיהּ וְלֹא לְהַזִּיק כו' וְאִי כְּתַב קָרֶן לֹא אִתֵּיא שֵׁן מִינֵּיהּ וְלֹא תִּיקְשֵׁי מִידֵּי הַאי לָאו מִילְּתָא הִיא שֶׁאֵין זֶה לְשׁוֹן הַשֵּׁ"ס אֶלָּא הַהוּא דְּבָעֵי לְמִיגְמַר חַבְרַיְיהוּ מִינֵּיהּ נָקִיט בְּרִישָׁא כִּדְקָתָנֵי מַתְנִי' לֹא זֶה וְזֶה שֵׁיֵּשׁ בְּהֶן רוּחַ חַיִּים כְּבָרֵי הָאֵשׁ שֶׁאֵין בּוֹ רוּחַ חַיִּים וְאִי כְּתַב הַנֵּי תַּרְתֵּי לֹא אֲתֵי אֵשׁ מִתַּרְוַיְיהוּ אִלְּמָא כָּל הֵיכָא דְּקָתָנֵי לֹא רְאִי זֶה כְּרְאִי זֶה הַהוּא דְּבָעֵי אַגְּמוֹרֵי חַבְרַיְיהוּ מִינֵּיהּ נָקִיט בְּרִישָׁא כִּדְקָתָנֵי מַתְנִי' וְה"ק לֹא רְאִי זֶה כְּרְאִי זֶה אֵין דִּין הַכְּתוּב בְּזֶה רָאוּי לִנְהוֹג בְּזֶה: **אִיצְטְרִיךְ.** לְמִיכְתַּב קָרֶן: **אפ"ה פְּטוּרִין.** כִּדְאָמְרִינָן בְּפ' הַחוֹבֵל (לקמן דף פז.) הָעֶבֶד וְהָאִשָּׁה פְּגִיעָתָן רָעָה הַחוֹבֵל בְּהֶן חַיָּיב וְהֵן שֶׁחָבְלוּ בְּאֲחֵרִים פְּטוּרִין: **לָאו מַעֲמָא רַבָּה אִית בְּהוּ.** דְּאִי מִיחַיְּיבָת לֵיה כָּל שָׁעָה שֶׁיִּבְעֵיסֶנּוּ רַבּוֹ יֵלֵךְ וְיַדְלִיק גְּדִישׁוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ כְּדֵי לְחַיֵּיב אֶת רַבּוֹ: **אֶלָּא פָּרִיךְ וְאִימָא חָכִי.** לֹא רְאִי הַשּׁוֹר כִּרְאִי הַמַּבְעֵה דְּקָתָנֵי בְּמַתְנִי' ה"ק לֹא רְאִי הַקֶּרֶן שֶׁכַּוָּנָתוֹ לְהַזִּיק כְּבָרֵי הַשֵּׁן שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ לְהַזִּיק אֶלָּא לְהַנְּאָתָהּ מִתְכַּוֵּנוּת הִלְכָּךְ אִי כְּתַב קָרֶן לֹא הָוָה נָפִיק שֵׁן מִינֵּיהּ: **וְלֹא** הָרֵי הַשֵּׁן שֶׁיֵּשׁ הַנְּאָה לְהַזִּיקָה כְּבָרֵי הַקֶּרֶן כו'. וְאִי כְּתַב שֵׁן לֹא אַתֵּיא קָרֶן מִינֵּיהּ: **וְרֶגֶל מַאי.** עֲבִיד לֵיה תַּנָּא דְּמַתְנִי' דְּלֹא תְּנֵי: **שַׁיְּירֵיהּ.** בְּתַמְיָהּ: וְה"ק. הַךְ דְּקָתָנֵי מַתְנִי' לֹא הָרֵי הַשּׁוֹר כִּבְרֵי הַמַּבְעֶה ה"ק כו': **רֶגֶל הֵזִיקָה מָצוּי.** הַלְכָּךְ לֹא אַתֵּיא שֵׁן מִינֵּיהּ: רֶגֶל וּבוֹר שֵׁן וְאֵשׁ מוּעָדִין מִתְּחִילָּתָן לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם דְּלֹא פָּלִיג רַחְמָנָא בֵּין תַּם לְמוּעָד אֶלָּא בְּנַגִּיחָה: **שׁוֹר הַמַּזִּיק בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק.** שֶׁנִּכְנַס לִרְשׁוּת הַנִּיזָּק וְנָגַח שָׁם אֶת שׁוֹרוֹ וְאע"ג דְּתַם הוּא מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם וּסְתָמָא בְּר"ש דְּאָמַר לְקַמָּן (דף טו:) מְשׁוּנָּה קָרֵן בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק נֶזֶק שָׁלֵם מְשַׁלֵּם: **בְּנִזְקֵי מְמוֹנוֹ.** בְּנִזְקְנִין שֶׁמְּמוֹנוֹ מַזִּיק מַיְּירֵי רִישָׁא: **בְּנִזְקֵי גּוּפוֹ.** שֶׁהוּא עַצְמוֹ מַזִּיק לֵה מַיְּירֵי: **הָא קָתָנֵי אָדָם.** בְּסִיפָא וְלָמָה לֵיהּ לְמִיתְנֵי בְּרִישָׁא: **לְמֵיחְשַׁבֵּיהּ כַּדְּרֵי מוּעָדִין הוּא דְּאִתָּא.** דְּקָתָנֵי חֲמִשָּׁה תַּמִּין וְחֲמִשָּׁה מוּעָדִין וְקָחָשִׁיב לְהוּ וְאָזִיל: **וּמַאי לֹא הָרֵי.** דְּקָתָנֵי בְּמַתְנִי' לֹא הָרֵי הַשּׁוֹר כִּבְרֵי הַמַּבְעֶה לְרַב דְּאָמַר מַבְעֶה זֶה אָדָם: שׁוֹר מוּעָד שֶׁנָּגַח אָדָם וּמֵת מְשַׁלֵּם כּוֹפֶר הִלְכָּךְ אִי כְּתַב שׁוֹר לֹא אַתֵּיא אָדָם מִינֵּיהּ דְּאָדָם שֶׁהָרַג אֶת חֲבֵירוֹ בְּמוזִד נֶהֱרָג בְּשׁוֹגֵג גּוֹלֶה וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם כּוֹפֶר: אָדָם הַחוֹבֵל בְּחֲבֵירוֹ חַיָּיב בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים צַעַר רִיפּוּי שֶׁבֶת וּבוֹשֶׁת אֲבָל נֶזֶק לֹא קָא חָשִׁיב דְּשׁוֹר נַמִּי נֶזֶק מְשַׁלֵּם אֲבָל בְּהַנָּךְ אַרְבָּעָה דְּבָרִים אֵינוֹ חַיָּיב כְּדַמְסִיק בְּשִׁילְהֵי כֵּיצַד הָרָגֵל מוּעָדֶת (לקמן כו.) דְּאָמְרִי' כִּי יִתֵּן אִישׁ מוּם בַּעֲמִיתוֹ אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ וְלֹא שׁוֹר בַּעֲמִיתוֹ: **וְקָא פָרִיךְ הַצַּד הַשָּׁוֶה כו'.** לְרַב דְּאָמַר הָנָא שׁוֹר וְכָל מִילֵּי דְּשׁוֹר הַיְּיבִי מְצִי לְמִיתְנֵי בְּקֶרֶן דְּרִכּוֹ לְהַזִּיק וְלִשְׁמוּאֵל לֵיכָּא לְמִיפְרַךְ דְּרֶגֶל וַדַּאי דְּרִכּוֹ לֵילֵךְ וּלְהַזִּיק: **דְּכַיְּיף וּפְשִׁיט.** אֶת רַגְלָיו: **אוֹרְחֵיהּ הוּא.** לְשַׁבֵּר כֵּלִים שֶׁבְּצַד מַרְגְּלוֹתָיו: וְקָא פָרִיךְ מַאי הַאי דְּקָתָנֵי וּשְׁמוּעֵל עָלֵיךְ לְשׁוֹן זֶה אֵינוֹ שַׁיָּיךְ אֶלָּא בְּנִזְקֵי מְמוֹנוֹ: ה"נ

תוספות

מִידֵּי דַּהֲוָה אֶעֱבֵד וְאָמְרָה. וְלֹא כְּפֵירוּשׁ רַשִּׁ"י שֶׁפֵּירֵשׁ מִשּׁוּם דְּתָנֵן בְּהַחוֹבֵל (לקמן דף פז.) עֶבֶד וְאִשָּׁה פְּגִיעָתָן כו' דְּא"כ הַ"ל לְמִינְקַט עֶבֶד וְאִשָּׁה אֶלָּא מִפְּרַשׁ ר"ת דְּנָקַט עֶבֶד וְאָמְרָה מִשּׁוּם שֶׁמָּא יַקְנִיטֶנּוּ רַבּוֹ וְטַעְמָא מִשּׁוּם שֶׁמָּא יַקְנִיטֶנּוּ רַבּוֹ אע"ג דְּבוֹעֲנָתוֹ לְהַזִּיק אפ"ה פְּטוּרִין. וְא"ת עֶבֶד וְאָמְרָה אוּפּוּיָא דִּבְסָמוּךְ מִפּוֹרֵשׁ הָתָם: **לָאו** אע"ג דְּבוֹעֲנָתוֹ לְהַזִּיק אפ"ה פְּטוּרִין. וְא"ת עֶבֶד וְאָמְרָה לֹא נִילַף מִק"ו דְּשֵׁן לְהִתְחַיֵּיב כֵּיוָן דְּאִכַּתִּי לֹא יָדֵע טַעְמָא דְּשֶׁמָּא יַקְנִיטֶנּוּ רַבּוֹ וע"ק כֵּיוָן דְּיָדֵע רִישָׁא דְּמִתְנִיתִין דְּמִסְכֶּת יְדֵיִם (פ"ד מ"ז) מִדְּנָקַט עֶבֶד וְאָמְרָה וְלֹא נָקַט עֶבֶד וְאִשָּׁה א"כ מִסְתָּמָא יָדֵע סֵיפָא וְע"ק דְּעֶבֶד וְאָמְרָה כְּשֶׁאֵין כַּוָּנָתָן לְהַזִּיק נַמִּי פְּטִירֵי וְא"כ מַאי מַיְּיתֵי וְי"ל דְּשֶׁפִּיר הָוָה יָדֵע הַמַּקְשֶׁה טַעְמָא דְּשֶׁמָּא יַקְנִיטֶנּוּ רַבּוֹ וְאפ"ה פָּרִיךְ כֵּיוָן דְּעֶבֶד וְאָמְרָה פְּטוּרִין וְאֲפִילּוּ בְּאֵין כַּוָּנָתָן לְהַזִּיק וְאע"ג דְּלֹא שַׁיָּיךְ טַעְמָא דְּשֶׁמָּא יַקְנִיטֶנּוּ רַבּוֹ דְּאָנוּס הוּא דְּפַעֲמִים דְּנִתְכַּוְּונוּ וְיֹאמְרוּ לֹא נִתְכַּוְּונוּ לְכַךְ פְּטִירֵי בְּכָל עִנְיָן נִמְצָא שֶׁכַּוָּנָתָן גּוֹרֵם הַפְּטוּר ה"נ קֶרֶן שֶׁכַּוָּנָתוֹ לְהַזִּיק יֵשׁ לָנוּ לְפוֹטְרוֹ וְרֵב אַשִּׁי פִּי' דַּאֲפִילּוּ בְּאֵין כַּוָּנָתוֹ לְהַזִּיק אִיבָּא טַעְמָא רַבָּה:

כְּשֶׁהַזִּיק חָב הַמַּזִּיק כו'. לֹא הַיְּינוּ כְּשֶׁהַזִּיק קַמָּא אֶלָּא מֵאִידָךְ כְּשֶׁהַזִּיק מְרֻבָּה לָהּ:

לְמֶחְשְׁבֵיהּ בְּהֲדֵי מוּעָדִין כו'. וְשִׁמּוּאֵל ס"ל דְּלֹא ה"ל לְאִשְׁמוּעִינָן בְּסִיפָא כֵּיוָן דְּלֹא אִשְׁמְעִינָן שׁוּם חִידּוּשׁ טְפֵי מִבְּרִישָׁא אֲבָל שֹׁן וְרֶגֶל אע"ג דְּתָנֵא לֵיהּ בְּרִישָׁא תָּנֵא לֵיהּ בְּסִיפָא גַּבֵּי מוּעָדִין מִשּׁוּם חִידּוּשׁ דְּמִפְרַשׁ הַשֵּׁן מוּעָדֶת לָאֲכוֹל אֶת הָרְאוּי לָהּ וְהָרֶגֶל מוּעָדֶת לִשְׁבֹּר דֶּרֶךְ הִילּוּכָהּ וְקָרֶן נַמִּי תָּנֵא וְאע"ג דְּתָנֵא בְּרִישָׁא כְּשֶׁהַזִּיק חָב הַמַּזִּיק לְאַחֲוֵי קֶרֶן מ"מ תָּנֵא לֵיהּ בְּסִיפָא מִשּׁוּם דְּתָנֵי לֵיהּ גַּבֵּי חֲמִשָּׁה תַּמִּים מש"ה תָּנֵא לֵיהּ נַמִּי בְּהֲדֵי מוּעָדִין וא"ת אַמַּאי לֹא חָשִׁיב אֵשׁ וּבוֹר גַּבֵּי מוּעָדִים וי"ל דְּלֹא חָשִׁיב אֶלָּא בְּעֲלֵי חַיִּים אֲבָל בּוֹר וְאֵשׁ כַּךְ לִי פַּעַם רִאשׁוֹנָה כְּמוֹ פַּעַם ג' וד':

כִּרְאִי אָדָם שֶׁאֵין מְשַׁלֵּם אֶת הַכּוֹפֶר. הִקְשָׁה ריב"א מַאי חוּמְרָא הִיא זוּ הַאי דְּאֵין מְשַׁלֵּם אֶת הַכּוֹפֶר מִשּׁוּם דְּקִים לֵיהּ בְּדַרְבָּה מִינֵּיהּ וְתִירֵץ דְּשׁוֹגֵג נַמִּי פְּטוּר מִדְּתָנֵא דְּבֵי חִזְקִיָּה וְאוֹר"י דְּלֹאו פַּרְכָא הִיא כְּלָל דְּלֹא מִפְּטַר מִשּׁוּם קִים לֵיהּ בְּדַרְבָּה מִינֵּיהּ וְכָאן נַמִּי אֵין שַׁיָּיךְ לְהַזְכִּיר תָּנֵא דְּבֵי חִזְקִיָּה דִּלְקַמָּן בְּפ"ב (דף כו.) מִשְּׁמֵע דְּאִי לָאו קְרָא דְּעָלָיו וְלֹא עַל הָאָדָם הָוָה יַלְפִינָן אָדָם מִשּׁוֹר שֶׁיִּתְחַיֵּיב מִזִּיד מִיתָה וְכוֹפֶר וּמַעֲלָיו פְּטָרֵי לֵיהּ אֲפִילּוּ שׁוֹגֵג דּוּמְיָא דְּשׁוֹר דְּאֵין מִזִּיד לְשׁוֹר וְתָנֵא דְּבֵי חִזְקִיָּה דְּפוֹשֵׁט אֲפִילּוּ שׁוֹגֵג הַיְּינוּ מִמּוֹן שֶׁהַזִּיק בִּשְׁעַת חִיּוּב מִיתָה וְלְאֲפוּקֵי מִמַּאן דְּדָרִישׁ בְּפ' אֵלּוּ נְעָרוֹת (כתובות דף לה. ושם) הָא אִם יִהְיֶה אָסוֹן לֹא יֵעָנֵשׁ דְּדִוְקָא דִּין אָסוֹן אֶתָּא חִזְקִיָּה וְאִשְׁמוּעִינָן לְאוֹ דְּוִקָא דִּין אָסוֹן לֹא יֵעָנֵשׁ אֶלָּא אֲפִי' שׁוֹגֵג לֹא יֵעָנֵשׁ:

כֵּיוָן דְּכַיְּיף וּפְשִׁיט אוֹרְחֵיהּ הוּא. בִּירוּשַׁלְמִי יֵשׁ דִּישָׁן לָא מְחַיֵּיב אֶלָּא כְּשֶׁהִשְׁכִּיב עַצְמוֹ אֵצֶל הַכֵּלִים אֲבָל אִם יָשַׁן וְהִכִּיאוּ כֵּלִים אֵצְלוֹ וְשִׁבְּרָן פָּטוּר דֵּהֵם גָּרְמוּ לוֹ וְכֵן אִם הָיָה יָשָׁן וְהָלַךְ חֲבֵירוֹ לִישֵׁן אֵצְלוֹ וְהִזִּיקוּ זֶה אֶת זֶה הָרִאשׁוֹן פָּטוּר וְהָאַחֲרוֹן חַיָּיב: **וּלְטַעֲמֵיהּ.** פִּירוּשׁ אֲפִילּוּ תִּימְא מִבְּעֵה זֶה הַשֵּׁן: **אָדָם** שְׁמִירַת גּוּפוֹ עָלָיו. מִכָּאן מְשַׁמֵּע דְּלֹא גַּרְסִינָן בְּמַתְנִי' וּמְמוֹנָא מִדְּלֹא פָּרִיךְ נַמִּי הָכֵי אָדָם מְמוֹנוֹ הוּא וּמש"ה אֵין צָרִיךְ לְמִחְקוֹ כִּדְפֵּירֵשְׁתִּי לְעֵיל (ג: ד"ה וממונך):

ואימא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הָכָא נַמִּי תָּנֵי אָדָם שְׁמִירַת גּוּפוֹ עָלָיו מַתְקִיף לָהּ רַב מָרִי וְאֵימָא מַבְעֶה זֶה הַמַּיִם כְּדִכְתִיב כִּקְדוֹחַ אֵשׁ הֲמָסִים מַיִם תִּבְעֶה אֵשׁ מִי כְּתִיב מַיִם נִבְעוּ תִּבְעֶה אֵשׁ כְּתִיב מַתְקִיף לָהּ רַב זְבִיד וְאֵימָא מַבְעֶה זֶה הָאֵשׁ דְּכִי כְּתִיב תִּבְעֶה בָּאֵשׁ הוּא דִּכְתִיב אִי הָכֵי מַאי הַמַּבְעֶה וְהַהֶבְעֵר וְכִי תֵּימָא פְּרוּשֵׁי קָמְפָרֵשׁ אִי הָכֵי אַרְבָּעָה שְׁלֹשָׁה הָווּ וְכִי תֵּימָא תָּנָא שׁוֹר דְּאִית בֵּיהּ תַּרְתֵּי אִי הָכֵי לֹא זֶה וָזֶה שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן רוּחַ חַיִּים אֵשׁ מַאי רוּחַ חַיִּים אִית בֵּיהּ וְתוּ מַאי כַּהֲרֵי הָאֵשׁ: תָּנֵי רַב אוֹשַׁעְיָא שְׁלֹשָׁה עָשָׂר אָבוֹת נְזִיקִין שׁוֹמֵר חִנָּם וְהַשּׁוֹאֵל נוֹשֵׂא שָׂכָר וְהַשּׂוֹכֵר נֶזֶק צַעַר וְרִיפּוּי שֶׁבֶת וּבוֹשֶׁת וְאַרְבָּעָה דְּמַתְנִי' הָא תְּלֵיסַר וְתַנָּא דִּידַן מ"ט לֹא תָּנֵי הָנֵי בִּשְׁלָמָא לִשְׁמוּאֵל בְּנִזְקֵי מָמוֹן קָמַיְירֵי בְּנִזְקֵי גּוּפוֹ לֹא קָמַיְירֵי אֶלָּא לְרַב לִיתְנֵי תָּנָא אָדָם וְכָל מִילֵּי דְּאָדָם וּלְר' אוֹשַׁעְיָא נַמִּי הָא תָּנֵי לֵיהּ אָדָם תְּרֵי גַּוְונֵי אָדָם תָּנָא אָדָם דְּאַזִּיק אָדָם וְתָנָא אָדָם דְּאַזִּיק שׁוֹר אִי הָכֵי שׁוֹר נַמִּי לִיתְנֵי תְּרֵי גַּוְונֵי שׁוֹר לִיתְנֵי שׁוֹר דְּאַזִּיק שׁוֹר וְלִיתְנֵי שׁוֹר דְּאַזִּיק אָדָם הַאי מַאי בִּשְׁלָמָא אָדָם דְּאַזִּיק שׁוֹר נֶזֶק הוּא דִּמְשַׁלֵּם אָדָם דְּאַזִּיק אָדָם מְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה דְּבָרִים אֶלָּא שׁוֹר מָה לִּי שׁוֹר דְּאַזִּיק שׁוֹר מָה לִּי שׁוֹר דְּאַזִּיק אָדָם אִידֵי וְאִידֵי נֶזֶק הוּא דִּמְשַׁלֵּם וְהָא שׁוֹמֵר חִנָּם וְהַשּׁוֹאֵל נוֹשֵׂא שָׂכָר וְהַשּׂוֹכֵר דְּאָדָם דְּאַזִּיק שׁוֹר הוּא וְקָתָנֵי תָּנֵי הֶזֵּיקָא דִּבְיָדַיִם וְקָתָנֵי הֶזֵּיקָא דְּמִמֵּילָא תָּנֵי ר' חִיָּיא עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אָבוֹת נְזִיקִין תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה וְגַנָּב וְגַזְלָן וְעֵדִים זוֹמְמִין וְהָאוֹנֵס וְהַמְפַתֶּה וּמוֹצִיא שֵׁם רַע וְהַמְטַמֵּא וְהַמְדַמֵּעַ וְהַמְנַסֵּךְ וְהָנֵי תְּלֵיסַר הָא עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה וְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא מַאי טַעְמָא לֹא תָּנֵי הָנֵי בְּמָמוֹנָא קָמַיְירֵי בִּקְנָסָא לֹא קָמַיְירֵי גַּנָּב וְגַזְלָן דְּמָמוֹנָא הוּא לִיתְנֵי הָא קָתָנֵי לֵיהּ שׁוֹמֵר חִנָּם וְהַשּׁוֹאֵל וְרַבִּי חִיָּיא נַמִּי הָא תָּנָא לֵיהּ שׁוֹמֵר חִנָּם וְהַשּׁוֹאֵל תָּנֵי מָמוֹנָא דְּאָתָא לְיָדֵיהּ בְּהֶיתֵּירָא וְקָתָנֵי מָמוֹנָא דְּאָתָא לְיָדֵיהּ בְּאִיסּוּרָא

עדים

תוספות

וְאֵימָא מַבְעֶה זֶה הַמַּיִם. פי' כֵּיוָן דִּקְרָא לֹא דַּיְיקֵי לֹא כְּמַר וְלֹא כְּמַר וְא"ת וְהֵיכָן כְּתִיב מַיִם בַּתּוֹרָה וְי"ל מוֹשְׁלָּח וְכֵן הוּא אוֹמֵר (איוב ה) וְשׁוֹלֵחַ מַיִם עַל פְּנֵי חוּצוֹת וְאע"ג דְּשִׁילַּח בְּעִירֹה בִּבְהֵמָה אַיְירֵי מ"מ מַיִם נַמִּי מִשְׁתַּמְעֵי מִינֵּיהּ מִדְּאַפְקֵיהּ רַחֲמָנָא בְּהֵמָה בִּלְשׁוֹן וְשִׁלַּח וּלְעֵיל דְּבָעֵי בְּמַאי מוֹקְמִינָן לָהּ לֹא מָצֵי מוֹקְמִינַן בְּמַיִם דְּכִי נַמִּי מוֹקְמַת בְּמַיִם אִית לָן לְאוֹקוּמֵי בְּמִילֵּי דְּשׁוֹר מִדִּכְתִיב בְּעִירֹה וְא"ת וְהָנֵי מַיִם ה"ד אִי דְּמַשְׁקִיל עֲלֵיהּ בִּדְקָא דַּמְיָא וּבְכֹחַ רִאשׁוֹן כֹּחוֹ הוּא וְאִי בְּכֹחַ שֵׁנִי גְּרָמָא בְּעַלְמָא הוּא כִּדְאָמְרִינָן בְּהַנִּשְׂרָפִין (סנהדרין דף עז) וְי"ל דְּמַיְירֵי בְּכֹחַ שֵׁנִי וְקמ"ל דִּבְכֹחַ שֵׁנִי נַמִּי חַיָּיב א"נ בָּתַר דְּנָחוּ וְלֹא דָּמֵי לְבוֹר כְּגוֹן פּוֹתְקִין בִּיבוֹתֵיהֶן דִּלְקַמָּן (דף ל.) וְאע"ג דְּאָתֵי בְּמָה הַצַּד הֲוָה אֲמִינָא דְּאִיצְטְרִיךְ לְכוֹתְבוֹ לְחַיֵּיב כֵּלִים דְּמִבּוֹר לֹא הֲוָה שַׁמְעִינָן וַהֲוָה מָצֵי לְמִיפְרַךְ מַאי לֹא זֶה וָזֶה שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן רוּחַ חַיִּים אֶלָּא דִּבְלַאו הָכֵי מְשַׁנֵּי שַׁפִּיר: **מִי** כְּתִיב מַיִם נִבְעוּ. וְא"ת כִּי כְּתִיב נַמִּי נִבְעוּ לֹא מִיתּוֹקְמָא מַתְנִיתִ' בְּמַיִם דְּמִי קָתָנֵי נִבְעָה כִּדְדַיֵּיק לְעֵיל (דף ג:) גַּבֵּי שֵׁן וְי"ל דְּלֹא שַׁיָּיךְ לְאַקְשׁוּיֵי אֶלָּא גַּבֵּי שֵׁן דְּלִיתְנֵי נִבְעֶה שֶׁהַשֵּׁן עַצְמוֹ נִבְעֶה דְּמַבְעֶה מַשְׁמַע מְגַלֶּה [דָּבָר אַחֵר שֶׁהָיָה מְכוּסֶּה] אֲבָל בְּמַיִם שַׁיָּיךְ שַׁפִּיר לִישְׁנָא דְּמַבְעֶה שֶׁהַמַּיִם רוֹתְחִים קְרוּיִים מְבַעְבְּעִים:

שְׁלֹשָׁה עָשָׂר אָבוֹת נְזִיקִין. וְדִינֵיהֶם י"ב דְּשׂוֹכֵר כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר הֲוֵי אוֹ כְּשׁוֹמֵר חִנָּם הֲוֵי:

שׁוֹמֵר חִנָּם וְהַשּׁוֹאֵל. שׁוֹמֵר חִנָּם פָּטוּר מִן הַכֹּל חוּץ מִן הַפְּשִׁיעָה שׁוֹאֵל חַיָּיב בַּכֹּל חוּץ מִמֵּתָה מֵחֲמַת מְלָאכָה וְנוֹשֵׂא שָׂכָר חַיָּיב בְּמִקְצָת בִּגְנֵיבָה וַאֲבֵידָה וּפָטוּר בְּאוֹנָסִין לְכָךְ נָקַט לְהוּ בְּזֶה הַסֵּדֶר וְלֹא כַּסֵּדֶר שֶׁנִּכְתַּב בַּפָּרָשָׁה:

תְּרֵי גַּוְונֵי אָדָם. וְא"ת כֵּיוָן דְּתָנֵי תְּרֵי גַּוְונֵי אָדָם לִיתְנֵי נַמִּי ג' אָבוֹת בְּשׁוֹר הַקֶּרֶן וְהַשֵּׁן וְהָרֶגֶל וְי"ל דְּנִיחָא לֵיהּ לִכְלוֹל כּוּלָּם בְּשׁוֹר כְּמוֹ תַּנָּא דְּמַתְנִי': **וְעֵדִים** זוֹמְמִין. פֵּירֵשׁ רִיבָ"א דַּאֲפִילּוּ שִׁילֵּם עַל פִּי הָעֵדִים זוֹמְמִין חַיָּיבִין דְּלֹא שַׁיָּיךְ בְּמָמוֹן כַּאֲשֶׁר זָמַם וְלֹא כַּאֲשֶׁר עָשָׂה דְּאֶפְשָׁר בַּחֲזָרָה וְר"י מְפָרֵשׁ דְּלֹא צָרִיךְ לְהַאי טַעְמָא דְּגַבֵּי מָמוֹן מְחַיְּיבִינָן לְהוּ בְּק"ו דְּגַבֵּי מָמוֹן עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין וְהָא דְּאָמְרִינָן בְּמַכּוֹת (דף ה:) הָרְגוּ אֵין נֶהֱרָגִים הַיְינוּ מִשּׁוּם דְּהָתָם אֵין עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין: **מְנַסֵּךְ.** פְּלִיגֵי בָּהּ בְּהַנִּזָּקִין (גיטין נב: ושם) חַד אָמַר מְנַסֵּךְ מַמָּשׁ וְחַד אָמַר מְעָרֵב:

הא

רש"י

ה"נ תָּנֵי אָדָם שְׁמִירַת גּוּפוֹ עָלָיו. וְהַאי דְּקָתָנֵי וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ אַשְּׁאָרָא: **אֵימָא מַבְעֶה זֶה הַמַּיִם.** שֶׁאִם שׁוֹפֵךְ אָדָם מֵימָיו לרה"ר וּבָא אַחֵר וְנִטַּנְּפוּ כֵּלָיו חַיָּיב הַשּׁוֹפְכָן: **כִּקְדוֹחַ אֵשׁ הֲמָסִים.** כְּמוֹ שֶׁהָאֵשׁ שׂוֹרֵף דָּבָר הַנִּימּוֹס כְּגוֹן זֶפֶת וְשַׁעֲוָה וְכָל מִינֵי רְבָב: **מַיִם תִּבְעֶה אֵשׁ.** וּכְמַיִם שֶׁמְּבַעְבְּעִים אֶת הָאֵשׁ כְּשֶׁנּוֹתְנִין מַיִם עַל הָאֵשׁ נַעֲשִׂים כְּמִין אֲבַעְבּוּעוֹת הָרְתִיחוֹת וְסֵיפָא דִּקְרָא הָכֵי הוּא לְהוֹדִיעַ שִׁמְךָ לְצָרֶיךָ כֵּן תּוֹדִיעַ שִׁמְךָ לְצָרֶיךָ כְּשֶׁתְּאַבְּדֵם מִן הָעוֹלָם: **מִי כְּתִיב מַיִם נִבְעוּ.** לְשׁוֹן רַבִּים דְּלֶיהֱוֵי מַשְׁמַע דְּמַבְעֶה אַמַּיִם קָאֵי שֶׁהֵן מְבַעְבְּעִין אֶת הָאֵשׁ: **תִּבְעֶה אֵשׁ כְּתִיב.** דְּמַשְׁמַע שֶׁהָאֵשׁ מְבַעְבֵּעַ הַמַּיִם דְּתִבְעֶה לְשׁוֹן יָחִיד וּלְשׁוֹן נְקֵבָה: **פְּרוּשֵׁי קָא מְפָרֵשׁ.** הַמַּבְעֶה זֶה הַהֶבְעֵר: **דְּאִית בֵּיהּ תַּרְתֵּי.** שֵׁן וְרֶגֶל וְקֶרֶן לֹא קָחָשִׁיב דִּבְתַמִּין לֹא קָמַיְירֵי: **מַאי לֹא זֶה וָזֶה.** דְּקָתָנֵי מַתְנִי' אַשּׁוֹר וּמַבְעֶה לֹא זֶה וָזֶה שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן רוּחַ חַיִּים וְאִי מַבְעֶה הַיְינוּ אֵשׁ מִי אִית בּוֹ רוּחַ חַיִּים: **אָבוֹת.** קָרֵי לְהָנָךְ דִּכְתִיבָן בִּקְרָא: **שׁוֹמֵר חִנָּם.** חַיָּיב בִּפְשִׁיעָה וְהַשּׁוֹאֵל חַיָּיב אֲפִילּוּ בְּאוֹנָסִין וְשׂוֹכֵר וְנוֹשֵׂא שָׂכָר חַיָּיבִים בִּגְנֵיבָה וַאֲבֵידָה וְכ"ש בִּפְשִׁיעָה וְכוּלְּהוּ כְּתִיבֵי כִּדְתָנֵי בְּפֶרֶק הַשּׁוֹאֵל בְּבָבָא מְצִיעָא (דף צד:) פָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה נֶאֶמְרָה בְּשׁוֹמֵר חִנָּם שְׁנִיָּה בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר שְׁלִישִׁית בְּשׁוֹאֵל הִלְכָּךְ אָבוֹת נִינְהוּ וּלְקַמָּן בָּעֵי מַאי נִינְהוּ תּוֹלְדוֹת: **נֶזֶק.** הַחוֹבֵל בַּחֲבֵירוֹ נוֹתֵן לוֹ מַה שֶּׁהוּא שָׁוֶה עַכְשָׁיו פָּחוֹת מִבַּתְּחִילָּה: **צַעַר.** אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם הָעוֹמֵד יָדוֹ לִיקָּצֵץ ע"י חֶרֶב רוֹצֶה לִיתֵּן כְּדֵי שֶׁיִּתְקַצֵּץ לוֹ ע"י סַם דְּלֵית לֵיהּ צַעַר כּוּלֵּי הַאי: **וְרִיפּוּי וְשֶׁבֶת וּבוֹשֶׁת.** כּוּלְּהוּ יָלֵיף מִקְּרָאֵי בְּפֶרֶק הַחוֹבֵל (לקמן דף פה.) וְכֵיוָן דִּכְתִיבֵי אָבוֹת נִינְהוּ: כָּל הָנָךְ דְּר' אוֹשַׁעְיָא הוּא עַצְמוֹ מַזִּיק דְּהָנָךְ ד' שׁוֹמְרִים הֵן עַצְמָם הִזִּיקוּ הוֹאִיל וְלֹא שְׁמָרוּ כָּרָאוּי וּבְנִזְקִין דְּאַזִּיק גּוּפוֹ לֹא קָמַיְירֵי מַתְנִי': **אֶלָּא לְרַב.** דְּאָמַר מַבְעֶה זֶה אָדָם הוֹאִיל וּמַיְירֵי תַּנָּא דְּמַתְנִי' לִיתְנֵי הָנֵי: **תָּנָא אָדָם.** מַבְעֶה דְּמַתְנִי': **תָּנָא אָדָם דְּאַזִּיק שׁוֹר.** כְּלוֹמַר נִזְקֵי מָמוֹן דְּהָא מַבְעֶה דּוּמְיָא דְּבוֹר קָתָנֵי וּבוֹר לֹא מַיְירֵי בְּנִזְקֵי אָדָם דְּרַחֲמָנָא פַּטְרֵיהּ לְגַמְרֵי כִּדְתַנְיָא לְקַמָּן (דף נג:) שׁוֹר וְלֹא אָדָם חֲמוֹר וְלֹא כֵּלִים וְאָדָם דְּאַזִּיק שׁוֹר הֵיכָא כְּתִיב דְּקָרֵי לֵיהּ אָב דִּכְתִיב וּמַכֵּה נֶפֶשׁ בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה: **בִּשְׁלָמָא אָדָם דְּאַזִּיק שׁוֹר כו'.** וְכֵיוָן דְּלֹא דָּמֵי חִיּוּבַיְיהוּ לַהֲדָדֵי תָּנֵי לְהוּ בִּתְרָתֵי: **אָדָם דְּאַזִּיק אָדָם.** כְּגוֹן ה' דְּבָרִים דְּחוֹבֵל בַּחֲבֵירוֹ וּלְקַמֵּיהּ פָּרֵיךְ הָא ד' שׁוֹמְרִין דְּר' אוֹשַׁעְיָא אָדָם דְּאַזִּיק שׁוֹר הוּא: **וְקָתָנֵי.** רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: אָבוֹת דְּמַתְנִי' הֶזֵּיק דִּבְיָדַיִם ד' שׁוֹמְרִין הֶזֵּיק דְּמִמֵּילָא: **תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל.** אִם הִמָּצֵא תִמָּצֵא בְיָדוֹ הַגְּנֵבָה: **תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה.** בְּטוֹבֵחַ וּמוֹכֵר: **וְגַנָּב.** שֶׁמְּשַׁלֵּם ע"פ עַצְמוֹ וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם כֶּפֶל אֶלָּא קֶרֶן בִּלְבַד וּכְגוֹן שֶׁהוֹדָה מֵעַצְמוֹ דְּמוֹדֶה בִּקְנָס פָּטוּר כִּדְאָמְרִינָן אֲשֶׁר יַרְשִׁיעוּן אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם וְהַיְינוּ קְנָס וְאָמְרִינָן בְּפ' מְרוּבָּה (לקמן דף סד:) פְּרָט לְמַרְשִׁיעַ אֶת עַצְמוֹ: **וְגַזְלָן.** נַמִּי אָב הוּא דִּכְתִיב וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל (ויקרא ה): **אוֹנֵס וּמְפַתֶּה.** כְּתִיבֵי חֲמִשִּׁים כֶּסֶף כְּתִיב בְּאוֹנֵס (דברים כב) וּבִמְפַתֶּה כְּתִיב (שמות כב) כֶּסֶף יִשְׁקֹל כְּמֹהַר הַבְּתוּלֹת כְּמוֹהַר בְּתוּלִים שֶׁל אוֹנֵס דְּהַיְינוּ חֲמִשִּׁים כֶּסֶף: **מוֹצִיא שֵׁם רַע.** כְּתִיב וְעָנְשׁוּ אוֹתוֹ מֵאָה כֶסֶף (דברים כב): **מְטַמֵּא.** תְּרוּמָה: **מְדַמֵּעַ.** תְּרוּמָה בְּחוּלִּין: **וּמְנַסֵּךְ.** יַיִן לַע"ז וּבְמַסֶּ' גִּיטִּין (דף נב:) מְפָרֵשׁ אַמַּאי לֹא קָם לֵיהּ בִּדְרַבָּה מִינֵּיהּ. מְטַמֵּא מְדַמֵּעַ וּמְנַסֵּךְ לֹא כְּתִיבֵי בְּהֶדְיָא וְאפ"ה הֲווּ אָבוֹת שֶׁבִּכְלַל נֶזֶק הֵן וְנֶזֶק מָמוֹן כְּתִיב בַּתּוֹרָה (ויקרא כד) מַכֵּה נֶפֶשׁ בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה וּמְנַסֵּךְ אֶת הַיַּיִן לֵיכָּא לְמֵימַר שֶׁנִּיסְּכוֹ בְּיַיִן נֶסֶךְ שֶׁזָּרַק בּוֹ דְּלֹא קָמְחַסְּרֵיהּ וְלֹא מִידֵּי דְּהָא מַזְבִּין לֵיהּ בַּר מִדְּמֵי יַיִן נֶסֶךְ שֶׁבּוֹ: **וּמְטַמֵּא.** שֶׁמַּגִּיעַ שֶׁרֶץ בִּתְרוּמַת כֹּהֵן דְּאַפְסְדָהּ מִינֵּיהּ: **גַּנָּב.** הַמּוֹדֶה מֵעַצְמוֹ וְגַזְלָן דְּלֹא מְשַׁלְּמֵי אֶלָּא קֶרֶן לִיתְנֵי: **תָּנָא לֵיהּ שׁוֹמֵר חִנָּם וְהַשּׁוֹאֵל.** דְּהָתָם נַמִּי שַׁיָּיךְ גְּנֵיבָה כְּגוֹן שֶׁטָּעַן שֶׁנִּגְנַב הֵימֶנּוּ וַהֲרֵי הִיא בְּיָדוֹ וְאָמְרִינָן בְּפֶרֶק מְרוּבָּה (לקמן דף סג:) דְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב כְּגַנָּב וְטוֹעֵן טַעֲנַת גַּזְלָן כְּגַזְלָן וְהָא דְּנָקַט הָכָא וְהַשּׁוֹאֵל לָאו דַּוְקָא דְּהָא לֹא מַשְׁכַּחַת בֵּיהּ דְּנִפְטַר לֹא בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב וְלֹא בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּזְלָן שֶׁהֲרֵי הוּא חַיָּיב בְּכוּלּוֹ: **דְּאָתָא לְיָדֵיהּ בְּהֶיתֵּירָא.** שׁוֹמֵר חִנָּם אע"ג דְּהַשְׁתָּא טוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב שֶׁנִּגְנַב הֵימֶנּוּ מִיהוּ מֵעִיקָּרָא כִּי אָתָא לְיָדֵיהּ בְּהֶיתֵּירָא אָתָא לְיָדֵיהּ וְגַנָּב וְגַזְלָן מָמוֹנָא אָתָא לְיָדֵיהּ בְּאִיסּוּרָא:

עדים

מעמד ומצב הבינוני הוא באופן כזה, שאינו שייך לעבירה לא בעתיד ולא בעבר, ואף שאפשר שבעבר היה במצב אחר, הרי נשתנה בינתיים על-ידי עבודתו ופעולותיו כו'

ממכתב כ"א מר-חשוון, תש"כ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הָכָא נַמִּי במשנתינו, **תְּנֵי אָדָם שֶׁמִּירַת גּוּפוֹ עָלָיו.**

רב מרי מקשה שיש לפרש 'מבעה' באופן אחר: **מַתְקִיף לָהּ רַב מָרִי, וְאֵימָא שֶׁמַּבְעֶה** האמור במשנתינו **זֶה הַמַּיִם,** שאם שפך מימיו לרשות הרבים ועבר בהם אדם ונטנפו כליו במים, חייב השופכן, והמשנה מחשיבה היזק זה לאב בפני עצמו. ומצאנו בפסוק לשון 'מבעה' על המים, **כְּדִכְתִיב** (ישעיה סד א) 'כִּקְדֹחַ אֵשׁ הַמְסִים מַיִם תִּבְעֶה אֵשׁ'.

מתרצת הגמרא: **מִי כְּתִיב** – וכי נאמר בפסוק 'מַיִם נִבְעוּ' בלשון רבים, שיהיה משמעותו שעולה על המים, שהם מבעבעים את האש, הרי 'תִּבְעֶה אֵשׁ' **כְּתִיב,** בלשון נקבה ולשון יחיד, ומשמע שעולה על האש, ופירוש הפסוק 'כמים שמבעבעת אותם האש', ונמצא שלא נאמר לשון 'מבעה' על המים.

מַתְקִיף לָהּ רַב זְבִיד, וְאֵימָא – ואולי נאמר **שַׁמְבְעֶה זֶה הָאֵשׁ,** שהרי נתבאר **דְּכִי כְּתִיב** 'תִּבְעֶה' **בָּאֵשׁ הוּא דִּכְתִיב** – שמה שנאמר 'תבעה' בפסוק 'מים תבעה אש', עולה על האש, ויש לפרש שעליו נתכוונה המשנה.

מתרצת הגמרא: **אִי הָכִי, מַאי** – כיצד נפרש מה שנאמר במשנה **הַמַּבְעֶה וְהַהַבְעֵר,** והלא הבער היינו אש. **וְכִי תֵּימָא** שאכן אין זה אלא אב אחד, **וּפֵרוּשֵׁי קָמְפָרֵשׁ** – ומה שכתבה המשנה 'ההבער' הוא פירוש למה שנאמר קודם מבעה, ויהיה פירושו 'המבעה שהוא ההבער'. **אִי הָכִי** יקשה מה ששנינו **אַרְבָּעָה** אבות נזיקין, והלא **שְׁלֹשָׁה הֲווּ. וְכִי תֵּימָא** שאכן המבעה וההבער אב אחד הם, והארבעה אבות הם משום **שְׁתָּנָא שׁוֹר דְּאִית בֵּיהּ תַּרְתֵּי** – ש'שור' האמור במשנה נכלל בו שני אבות נזיקין, השן והרגל, **אִי הָכִי** יקשה מה שנאמר בהמשך, **לֹא זֶה וְזֶה שֵׁשׁ בָּהֶן רוּחַ חַיִּים,** ואם מבעה היינו אש, **אֵשׁ מַאי רוּחַ חַיִּים אִית בֵּיהּ. וְתוּ** – ועוד יקשה, **מַאי** – כיצד יתפרשו המשך דברי המשנה 'כַּהֲרֵי הָאֵשׁ שאין בו רוח חיים', והרי המבעה וההבער אחד הם, ואיך יתכן לומר לא הרי האש כהרי האש, ובהכרח 'מבעה' האמור במשנה אינו אש:

*

הגמרא מביאה ברייתות המונות אבות נזיקין נוספים: **תָּנֵי רַב אוֹשַׁעְיָא, שְׁלֹשָׁה עָשָׂר אָבוֹת נְזִיקִין,** ואלו הם, הארבעה שומרים, שהם: [א] **שׁוֹמֵר חִנָּם,** שחייב על הפשיעה בלבד, [ב] **וְהַשּׂוֹאֵל** שחייב אף על האונסים, [ג] **נוֹשֵׂא שָׂכָר** – שומר המקבל שכר עבור שמירתו, שחייב אף על גניבה ואבידה אך פטור על האונסים, [ד] **וְהַשּׂוֹכֵר** בהמה או כלי להשתמש בו בשכר. ועוד חמשת התשלומים בחובל בחברו, שהם: [ה] **נֶזֶק** – שמשלם כפי מה שהפחיתו משוויו, [ו] **צַעַר** – שמשלם עבור הצער שציערו, [ז] **וְרִיפּוּי** – שמשלם עבור ריפוי החבלה, [ח] **שֶׁבֶת** – שמשלם על מה שמתבטל הנחבל ממלאכתו עד שיתרפא, [ט] **וּבוֹשֶׁת** – שמשלם עבור הבושה שהיה לו מהחבלה. **וְעוֹד אַרְבָּעָה דְּמַתְנִיתִין,** שהם [י] השור [יא] הבור [יב] המבעה [יג] **וההבער. הָא תְּלֵיסַר.**

מבררת הגמרא: **וְתַנָּא דִּידָן מַאי טַעְמָא לֹא תָּנֵי הָנֵי** – והתנא של משנתינו מדוע לא שנה כל אלה, **כִּשְׁלָמָא לִשְׁמוּאֵל** ש'מבעה' היינו שן, ולא הוזכר במשנתינו כלל אדם המזיק, יש לומר **שִׁבְנִזְקֵי מָמוֹן קָמַיְירִי** – בנזקים שנעשו על ידי ממונו של האדם מדברת המשנה, אך **בְּנִזְקֵי גּוּפוֹ לֹא קָמַיְירִי** – בנזקים שעשה האדם עצמו בגופו לא מדברת המשנה. **אֶלָּא לְרַב** ש'מבעה' היינו אדם, הרי שהוזכרו נזקי האדם, **וּלְיתֵנֵי** – שיכתוב גם את אלה. מבארת הגמרא, **תָּנָא אָדָם וְכָל מִילֵּי דְּאָדָם** – התנא במשנה הזכיר בלשון כוללת 'מבעה' דהיינו אדם המזיק, וכלל בזה לכל נזקי האדם, שהם האבות שהוסיף רבי אושעיא.

מקשה הגמרא: **וּלְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא נַמִּי** יקשה כן, מדוע מנה שלשה עשר אבות נזיקין, **הָא תָּנֵי לֵיהּ אָדָם** בתוך ארבעה אבות של המשנה, ובו כלולים כל האבות שהוסיף. מתרצת הגמרא, **תְּרֵי גַּוְנֵי אָדָם** – רבי אושעיא מחלק את נזקי האדם לשנים, **תָּנָא** באבות שהוסיף בברייתא, **אָדָם דְּאַזִּיק אָדָם** – אדם שהזיק אדם, והם כל החמשה תשלומים שבחובל בחבירו, נזק צער ריפוי שבת ובושת, **וְתָנָא** בכלל הארבעה אבות של המשנה 'מבעה' שהוא **אָדָם דְּאַזִּיק שׁוֹר.**

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** שחילק רבי אושעיא נזקי האדם לשנים, **שׁוֹר נַמִּי לִיתְנֵי תְּרֵי גַּוְנֵי שׁוֹר** – אף את נזקי השור היה לו לחלק ולכתוב שני אופני נזקי שור, **לִיתְנֵי שׁוֹר דְּאַזִּיק שׁוֹר, וְלִיתְנֵי שׁוֹר דְּאַזִּיק אָדָם.** מתרצת הגמרא, **הָאי מַאי** – מה דמיון הוא זה, **כִּשְׁלָמָא** בנזקי אדם מובן שיש לחלק ביניהם, שכן **אָדָם דְּאַזִּיק שׁוֹר,** נֶזֶק בלבד **הוּא דְּמְשַׁלֵּם,** ואילו **אָדָם דְּאַזִּיק אָדָם מְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה דְּבָרִים** נוסף על הנזק, צער ריפוי שבת ובושת, וכיון שאין החיובים שווים יש לכתוב כל אחד מהם בפני עצמו, **אֶלָּא שׁוֹר, מַה לִּי שׁוֹר דְּאַזִּיק שׁוֹר מַה לִּי שׁוֹר דְּאַזִּיק אָדָם,** הלא **אִידֵּי וְאִידֵּי** – זה וזה **נֶזֶק הוּא דְּמְשַׁלֵּם,** ולכך אין טעם לחלקם.

מקשה הגמרא: **וְהָא שׁוֹמֵר חִנָּם וְהַשּׂוֹאֵל נוֹשֵׂא שָׂכָר וְהַשּׂוֹכֵר, דְּאָדָם דְּאַזִּיק שׁוֹר הוּא** – שאף הם אופני אדם שהזיק ממון, **וְקָתָנֵי** רבי אושעיא אותם בפני עצמם, ומדוע לא נכללו ב'מבעה' שהוא אדם שהזיק ממון כמו שנתבאר לעיל. מתרצת הגמרא, **תָּנֵי** בכלל 'מבעה' **הֵיזֵקָא דְּכִירָדִים** – לאותם נזקים שעשאם בידיים ממש, **וְקָתָנֵי הֵיזֵקָא דְּמִמֵּילָא** – ושנה בפני עצמו לאותם נזקים שלא נעשו בידיים ממש, אלא שנעשו ממילא, והם ארבעת השומרים, שהיזקם הוא במה שלא שמרו כראוי.

ברייתא נוספת: **תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אָבוֹת נְזִיקִין,** ואלו הם, [א] **תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל** – גנב החייב לשלם פי שנים, [ב] **וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה** – אם גנב שור או שה וטבחו או מכרו, שמשלם ארבעה וחמשה, [ג] **וְגָנָב** המשלם קרן בלבד, כגון שלא העידו עליו עדים אלא הודה מעצמו, [ד] **וְגַזְלָן ,** [ה] **וְעֵדִים זוֹמְמִין** – עדים שהעידו לחייב את הנתבע, ובאו עדים אחרים והזימו את עדותם, שחייבים הזוממים לשלם לנתבע אותו ממון שרצו לחייבו, [ו] **וְהָאוֹנֵס** נערה בתולה, שמשלם חמשים כסף, [ז] **וְהַמְפַתֶּה** נערה בתולה שמשלם אף הוא חמשים כסף, [ח] **וּמוֹצִיא שֵׁם רַע** על אשה בתולה שלקח לאשה, שלא מצא לה בתולים, [ט] **וְהַמְטַמֵּא** תרומה, כגון שהגיע שרץ בתרומת כהן, ונאסרה התרומה באכילה ונמצא שהפסידה מהכהן, [י] **וְהַמְדַמֵּעַ** – מערב תרומה בחולין, שבכך נאסרו החולין לבעליהם, וצריכים למוכרם לכהנים בזול, [יא] **וְהַמְנַסֵּךְ** לעבודה זרה, ששכשך בידו בתוך יין חברו לשם עבודה זרה ואסרו בהנאה, **וְעוֹד הָנֵי תְּלֵיסַר** שמנאם רבי אושעיא בברייתא הקודמת, **הָא** – הרי יחד **עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה.**

מבררת הגמרא: **וְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא, מַאי טַעְמָא לֹא תָּנֵי הָנֵי** – מדוע לא שנה לכל אלו. מבארת הגמרא, רבי אושעיא **כְּמָמוֹנָא קָמַיְירִי** – דיבר רק בחיובי ממון, כלומר באותם שמשלם עליהם כפי מה שהזיק, אך **בִּקְנָסָא לֹא קָמַיְירִי** – בחיובי קנס שמשלם יותר מכפי שהזיק, שאינו משום הפסד הממון שהזיק אלא משום קנס שקנסה התורה, וכגון כפל וארבעה וחמשה, לא דיבר בהם.

מקשה הגמרא: עדיין יקשה, **גַּנָּב** המשלם קרן, **וַגַּזְלָן, דְּמָמוֹנָא הוּא, לִיתְנֵי** – היה לרבי אושעיא לשנותם. מתרצת הגמרא, **הָא קָתָנֵי לֵיהּ** רבי אושעיא בכלל האבות **שׁוֹמֵר חִנָּם וְהַשּׂוֹאֵל,** ובהם כלולים אף חיובי גנב וגזלן, שכן אם השומר חנם טוען שנגנב או נגזל מידו החפץ, נפטר בכך בשבועה, ואם לאחר מכן נמצא ששיקר והיה החפץ בידו, צריך לשלם עליו כפי מה שטען, שאם טען בתחילה שהחפץ נגנב משלם כפל ואם טען שנגזלה משלם קרן בלבד כדין גזלן. הרי שנכלל בשומר חנם חיובי הגניבה והגזילה.

מקשה הגמרא: **וְרַבִּי חִיָּיא נַמִּי** – אף עליו יקשה כן, **הָא תָּנָא לֵיהּ** כבר בכלל האבות **שׁוֹמֵר חִנָּם וְהַשּׂוֹאֵל,** ומדוע הוצרך לכתוב עוד לגנב וגזלן בפני עצמם. מתרצת הגמרא, רבי חייא **תְּנֵי מָמוֹנָא דְּאָתָא לִידֵיהּ בְּהֵיתֵירָא וְקָתָנֵי מָמוֹנָא דְּאָתָא לִידֵיהּ בְּאִיסּוּרָא** – כתב בפני עצמו אופן שבא ממון חבירו לידו בהיתר, וכגון בשומר שקיבל לידו החפץ לשמור ולאחר מכן נתחייב בגניבה או גזילה, וכתב בפני עצמו אופן שמתחילה בא הממון לידו באיסור, כגון גנב וגזלן.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מקשה הגמרא: **עֲדִים זוֹמְמִין דְּמָמוֹנָא הוּא** – שחיובם הוא בגדר ממון ולא קנס, **לִיתְנֵי** רבי אושעיא. מתרצת הגמרא, רבי אושעיא **סָבַר לַהּ כְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר** שעדים זוממין שהודו מעצמם **אֵין מְשַׁלְּמִין עַל פִּי עַצְמָן**, לפי שחיובם אינו אלא קנס, והמודה בקנס פטור, ולכך לא מנאו רבי אושעיא לפי שאינו מדבר בחיובי קנסות.

מקשה הגמרא: **אִי** אכן **סָבַר לֵיהּ** רבי אושעיא **כְּרַבִּי עֲקִיבָא**, יקשה עליו שוב מה שהקשו לעיל **לִיתְנֵי תְּרֵי נָזְוְנֵי שׁוֹר** – שהיה לו לחלק את נזקי השור לשנים, כשם שחילק את נזקי האדם, **וְלִיתְנֵי שׁוֹר תָּם דְּאַזִּיק שׁוֹר**, שאינו משלם אלא חצי נזק, **וְלִיתְנֵי** בפני עצמו **שׁוֹר דְּאַזִּיק אָדָם**, ואין לתרץ שדינם שווה וכמו שתירצו לעיל, שהרי לרבי עקיבא שור תם שהזיק אדם משלם נזק שלם, וכמו **דִּתְנַן** במשנה (לקמן לג.), **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אַף תָּם שֶׁחָבַל בְּאָדָם** והזיקו, ואף האדם חבל בשור והזיקו, אם היזק השור באדם היה יותר מהיזק האדם בשור, **מְשַׁלֵּם כַּמּוֹתֵר נֶזֶק שָׁלֵם** – מנכים את ההיזק שעשה האדם בשור, ואת מלא ההפרש ישלם השור, לפי ששור תם שנגח לאדם משלם נזק שלם. מתרצת הגמרא, **הָא** תַּבְרֵיהּ – הרי שבר **רַבִּי עֲקִיבָא לִגְזֵיזֵיהּ** – לכח אגרופו, כלומר שצמצם את חידושו, וכמו **דְּתַנְיָא, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר**, מאחר ואמרנו שתם שחבל באדם משלם נזק שלם כמועד, **יָכוֹל אַף תָּם שֶׁחָבַל בְּאָדָם יְשַׁלֵּם מִן הָעֲלִיָּה** – משאר הנכסים בשור מועד, ולא כשור תם שגובים את חצי הנזק רק מגוף השור, **תַּלְמוּד לוֹמַר** (שמות כא לא) "עָשָׂה לוֹ, מְגוּפוֹ מְשַׁלֵּם וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם מִן הָעֲלִיָּה. ונמצא שאם לא יהיה השור שווה כמלא הנזק לא ישלם אלא כשווי השור, הרי שגם שור שהזיק אדם אינו משלם תמיד נזק שלם, ולכך לא חילק רבי אושעיא לכתוב את נזקי השור באדם בפני עצמו.

מקשה הגמרא עוד: **הָאוֹנֵס וְהַמְּפַתֶּה וְהַמּוֹצִיא שֵׁם רַע דְּמָמוֹנָא הוּא** – שמלבד חיוב הקנס שצריכים לשלם חמשים כסף, יש בהם אף חיובי ממון, שהאונס והמפתה משלמים גם פגם דהיינו מה שנפחתה הבתולה משוויה מחמת שנבעלה, ובושת, והאונס משלם אף צער, ואם כן **לִיתְנֵי** רבי אושעיא. מתרצת הגמרא, **מַה נַּפְשָׁךְ** – מאיזה חיוב רצונך להקשות שהיה לרבי אושעיא למנותו, **אִי** מחיוב הַנֵּזֶק, **תָּנָא לֵיהּ** – הרי כבר מנאו רבי אושעיא, **וְאִי** לחיוב **הַצַּעַר**, כבר **תָּנָא לֵיהּ, וְאִי** לחיוב **הַבּשֶׁת**, אף אותו כבר **תָּנָא לֵיהּ, וְאִי** לחיוב **הַפְּגָם, הֵיינוּ נֶזֶק** – חיוב זה היינו נזק, וכבר נתבאר שמנאו לחיוב זה. **מָה אִית לָךְ לְמֵימַר** – איזה חיוב נשאר לך לומר שהיה צריך למנותו, **קְנָסָא** – חיוב הקנס שצריכים לשלם חמשים כסף, וכבר נתבאר **שבְּקִנְסָא לֹא קָמַיְירִי** רבי אושעיא.

מקשה הגמרא עוד: **הַמְּטַמֵּא וְהַמְּדַמֵּעַ וְהַמְּנַסֵּךְ, דְּמָמוֹנָא הוּא** – שחיובי ממון הם ולא קנס, **לִיתְנֵי** רבי אושעיא. מתרצת הגמרא, **מַמָּה נַפְשָׁךְ** לא היה לרבי אושעיא למנותם, שהרי **אִי** סובר שֶׁהֵיזֵק **שֶׁאֵינוֹ נִיכָּר שְׁמֵיהּ** – שמו הֵיזֵק וחייב לשלם עליו מעיקר הדין, אף הטמטמא והמדמע והמנסך שהיזק שאינו ניכר הם, שהרי הפירות נשארו בעין אלא שנאסרו באכילה, חייב לשלם עליהם מעיקר הדין, והרי הם בכלל נזק, **וְהָא** כבר **תָּנָא לֵיהּ נֶזֶק. וְאִי** סובר רבי אושעיא שֶׁהֵיזֵק **שֶׁאֵינוֹ נִיכָּר לֹא שְׁמֵיהּ** הֵיזֵק, ומעיקר הדין אינו חייב לשלם אלא שקנסוהו חכמים וחייבוהו, שוב **הֲוָה לֵיהּ** חיוב זה של המטמא והמדמע והמנסך **קְנָסָא, וּבִקְנָסָא לֹא קָמַיְירִי**.

שואלת הגמרא: אם כן **לֵימָא קָסָבַר** – האם נוכיח מכאן שסובר **רַבִּי חִיָּא**, הֵיזֵק **שֶׁאֵינוֹ נִיכָּר לֹא שְׁמֵיהּ** הֵיזֵק, **דְּאִי** סובר שֶׁשְּׁמֵיהּ הֵיזֵק, יקשה מדוע מנאם בפני עצמם, הלא בכלל נזק הם, **וְהָא** כבר **תָּנָא לֵיהּ נֶזֶק**, ובהכרח אינם אלא קנס ומשום כך מונה אותם בפני עצמם. דוחה הגמרא, אף אם סובר רבי חייא שהיזק שאינו ניכר שמו היזק וחייב לשלם מעיקר הדין, מכל מקום מנאם בפני עצמם, שחילק את הנזקים לשנים, **תָּנָא הֵיזֵקָא דְּמִינְכְּרָא** – שנה היזק הניכר בפני עצמו בכלל 'נזק', **וְתָנָא הֵיזֵקָא דְּלָא מִינְכְּרָא** – ושנה היזק שאינו ניכר בפני עצמו, והם המטמא והמדמע והמנסך.

מבררת הגמרא: **בִּשְׁלָמָא לְתַנָּא דִּידָן** – לתנא של משנתינו, מובן שלכך **תָּנָא** את אבות הנזיקין **בִּמְנָיָנָא** וכתב 'ארבעה' אבות נזיקין, שכוונתו בזה **לְמַעוּטֵי** את שאר האבות **דְּרַבִּי אוֹשַׁעְיָא**, וכמו כן מובן שלכך **וְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא תָּנָא מִנְיָנָא** וכתב 'שלשה עשר' אבות נזיקין, **לְמַעוּטֵי** את שאר האבות **דְּרַבִּי חִיָּא**, לומר שאינו עוסק בהם, **אֶלָּא מִנְיָנָא דְּרַבִּי חִיָּא** שכתב 'עשרים וארבעה' אבות, **לְמַעוּטֵי מַאי** – אלו מזיקים בא למעט שלא הזכירם.

מבארת הגמרא: **לְמַעוּטֵי מוֹסֵר** - אדם שמלשין ומוסר ממון חבירו לעובד כוכבים, **וּמְפַגֵּל** – כהן ששחט קרבן במחשבת פיגול, כגון שחישב עליו לשם קרבן אחר ושחט את החטאת לשם שלמים, שנפסל הקרבן בכך וצריך בעל הקרבן להביא קרבן אחר לשם חטאתו, וחייב הכהן לשלם על כך, ואותם מזיקים מיעטם רבי חייא במניינו.

שואלת הגמרא: **וְלִיתְנֵי** רבי חייא אותם, ומדוע אכן מיעטם, **בִּשְׁלָמָא** את **הַמְּפַגֵּל**, יש לומר שלכך לא שנאם לפי **שבְּקָדָשִׁים לֹא קָמַיְירִי** – שאינו עוסק בנזקי קדשים, **אֶלָּא מוֹסֵר מַאי טַעְמָא לֹא תָּנֵי**. מתרצת הגמרא, **שַׁאנִי** – שונה **מוֹסֵר** משאר המזיקים, **דְּדִיבּוּרָא** – שהזיקו נעשה בדיבור בלבד, **וּבְדִיבּוּרָא לֹא קָמַיְירִי**.

הגמרא מקשה על תירוץ זה: **וְהָא הַמּוֹצִיא שֵׁם רַע דְּדִיבּוּרָא הוּא** – שאף הוא הזיקו נעשה בדיבור, שאמר שאינו מוצא לה בתולים, ומכל מקום **קָתָנֵי** רבי חייא. מתרצת הגמרא, **דִּיבּוּרָא דְּאִית בֵּיהּ מַעֲשֶׂה הוּא** – אמנם חיובו על מה שהוציא עליה שם רע, מכל מקום אינו חייב אלא אם עשה בה מעשה בעילה ולא מצא לה בתולים, נמצא שדיבור שיש בו מעשה הוא, אך המוסר לא הזיק אלא בדיבור בלבד.

מקשה הגמרא: **וְהָא עֲדִים זוֹמְמִין דִּיבּוּרָא דְּלֵית בֵּיהּ מַעֲשֶׂה הוּא** – שהרי חיובם על מה שהעידו שקר, ואין בכך שום מעשה, ומכל מקום **קָתָנֵי** רבי חייא, ומדוע אם כן לא שנה אף למוסר. מתרצת הגמרא, **הָתָם** בעדים זוממין, **אַף עַל גַּב דְּלֵית בֵּיהּ מַעֲשֶׂה**, מכל מקום **רַחֲמָנָא קַרְיֵיהּ** – התורה החשיבה את עדותם **לְמַעֲשֶׂה**, וכמו **דִּכְתִיב** בחיובם (דברים יט יט) 'וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו'.

מבררת הגמרא: **בִּשְׁלָמָא לְתַנָּא דִּידָן**, מובן שלכך **תָּנָא אָבוֹת** – קראם לארבעה הנזיקין 'אבות', **מִכְּלָל** – שמשמע מזה **דְּאִיכָּא** – שיש להם **תּוֹלְדוֹת**, שאכן יש בהם תולדות וכמו שנתבאר לעיל (ב:), **אֶלָּא לְרַבִּי חִיָּא וְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא**, ממה ששנו 'אָבוֹת נזיקין', **מִכְּלָל דְּאִיכָּא תּוֹלְדוֹת**, ויש לשאול, **תּוֹלְדוֹתֵיהֶן מַאי נִיהוּ** – מה הם תולדותיהם של כל אבות אלו.

אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אכן אין להם תולדות, ומה שנקראו בשם 'אבות', לומר **שכּוּלָּן** דינם **כְּאָבוֹת לְשַׁלֵּם מְמֵיטַב** – שאף בהם הדין כמו הארבעה אבות, שאם בא המזיק לשלם קרקע צריך לשלם דווקא מהעידית. **מַאי טַעְמָא** – ומנין נלמד לכל אלה שכך דינם, **אָתְיָא** – למדים דין זה בכל הנזיקין בגזירה שוה מהתיבות, **תַּחַת, נְתִינָה, יְשַׁלֵּם, כֶּסֶף**:

שנינו במשנה, **לֹא הֲרֵי הַשּׁוֹר כַּהֲרֵי הַמַּבְעֶה**:

שואלת הגמרא, **מַאי קָאָמַר** – מה כוונת התנא בזה, ומדוע הוצרך כלל לבאר החומרות שיש בכל אחד מהם.

אָמַר רַב זְבִיד מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא, הָכִי קָאָמַר – כוונת התנא כך, שהוקשה לו מדוע הוצרכה התורה לכתוב את כל אבות הנזיקין, **לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא חָדָא וְתֵיתֵי אִידָךְ מִינֵּיהּ** – הלא די במה שיהיה כתוב אחד מהם וילמדו את השני ממנו, וכגון שיהיה כתוב רק לחיובי השור וילמדו מבעה ממנו ב'במה מצינו'. **הָדָר** – חזר התנא **וְאָמַר, חָדָא מֵחָדָא לֹא אָתְיָא** – אי אפשר ללמוד מזיק אחד מהשני, לפי שיש חומרא בזה שאין בזה, ויש לומר שהחומרא שיש בזה היא סיבת החיוב:

שנינו במשנה, **וְלֹא זֶה וָזֶה שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן רוּחַ חַיִּים**:

שואלת הגמרא, **מַאי קָאָמַר** – מה כוונת התנא לומר כאן. **אָמַר רַב מְשַׁרְשִׁיָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא** – בשם רבא, **הָכִי קָאָמַר** – אף כאן כוונת התנא לומר,

מוגש לרפואה ולהדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

עדים זוממין דממונא הוא. דכל המשלם יותר ע"מ שהזיק בגון בפל ותשלומי ארבעה וחמשה קרי קנס כדלקמן בהדך פירקין (ד' טו:) וכגון כל דבר קצוב האמור בתורה בגון חמשים של אונס ומפתה המאה של מוציא שם רע בולהו הוי קנסא אבל מידי אחרינא ממונא: **סבר** להו **כר"ע.** דאמר במס' מכות בפ"ק (ד' ג.) עדים זוממין אין משלמים על פי עצמן בגון אם הוזמנו בב"ד זה ולא הספיק בעל דין להעמידן בדין ולתובען והלכו למקום אחר והודו שם בב"ד ואמרו הוזמנו בבית דינו של פלוני פטורין אלמא קנסא הוא ומודה בקנס פטור: **אי ר"ע ליתני תרי גווני שור.** דהא לר"ע יש חילוק בין תשלומין של שור דאזיק שור דלא משלם אלא חצי נזק לתשלומי שור דאזיק אדם דתנן לקמן בפ' המניח את הבד (דף לג.) ר"ע אומר כו': **במותר.** אם חבל אדם בשור תם ותם באדם ושמו ב"ד חבלה שחבל שור באדם יותר מחבלה שחבל האדם בשור משלם בעל השור אותו עודף: **לגזיזה.** לכסה אגרופו כדאמר בסנהדרין בפ"ק (דף ז.) אדייה לגזיזה וקם: **יכול ישלם תם שחבל באדם** מן העלייה ת"ל כו'. ואשתבח דלא משלם נזק שלם אלא כמו שהשור שוה: **אונס ומפתה דממונא הוא.** שחמשים כסף לבד הוי קנס אבל יש בו פגם ששוה עכשיו פחות מדמעיקרא כדאמר בכתובות (דף מ) ובושת דממונא הוא: **ה"ג מה נפשך.** משום מאי איצטריך ליה למיתני אי משום צער הנא ליה: **מדמע.** מערב תרומה עם חולין של חבירו דהשתא מזבין להו בזול לפי שאין יכול לאוכלה אלא בהן: **מנפש.** שניפש יין חבירו לע"ז ואסרו בהנאה הואיל ועביד ביה מעשה בגופיה דיין: **שאינו ניכר.** בגון הכא דאין הנזק ניכר בתוך הפירות דלא חסר להו: **לימא קסבר רבי חייא לא שמיה הזיק.** ומשום דקנס הוא תני דלא הוי בכלל אבות דרבי אושעיא אלא מוציא שם רע דמיניה אלא למעוטי מאי. דלא מחשיב בהדייהו: **מוסר.** מלשין שמוסר ממון חבירו לעובד כוכבים: **ומפגל.** כהן ששחט קרבנו של ישראל חטאת לשום שלמים דאין הקרבן עולה לחובת בעליו וצריך אחר: **וליתני ליה.** ר' חייא האי מוסר: **מוציא שם רע דיבורא דאית ביה מעשה.** בעילה: **מכלל דאיכא תולדות.** בדפרשינן לעיל לכל חד וחד גניפה ונשיכה לקרן נתחכבה להנאתה תולדה דשן וכן לכולן: **תחת נתינה כו'.** דבכולהו כתיב או תחת תחת תחת נתינה מה התם ממיטב דגמר משן ורגל דכתיב ביה מיטב שדהו אף כאן מיטב שאם בא לשלם קרקע לנזיק בשביל הזיקו מגביהו מן העידית או נתינה ולגמר נתינה נתינה משור שנגח את העבד דכתיב ביה יתן לאדוניו או ישלם ולגמר משן ורגל דכתיב בהן מיטב כרמו ישלם או כסף

1 עדים זוממין דממונא הוא ליתני סבר להו כר"ע דאמר
2 אין משלמין על פי עצמן אי סבר ליה כר"ע ליתני תרי
3 גווני שור ליתני שור דאזיק שור וליתני שור דאזיק
4 אדם דתנן ר"ע אומר אף תם שחבל באדם משלם
5 במותר נזק שלם הא תבריה ר"ע לגזיזה דתניא ר"ע
6 אומר יכול אף תם שחבל באדם ישלם מן העליה
7 תלמוד לומר יעשה לו מגופו משלם ואינו משלם מן
8 העליה האונס והמפתה והמוציא שם רע דממונא
9 הוא ליתני מה נפשך אי נזק תנא ליה אי צער
10 תנא ליה אי בשת תנא ליה אי פגם הינו נזק מה
11 אית לך למימר קנסא בקנסא לא קמיירי המטמא
12 והמדמע והמנפף דממונא הוא ליתני מה נפשך אי
13 הזיק שאינו ניכר שמיה הזיק הא תנא ליה נזק אי
14 הזיק שאינו ניכר לא שמיה הזיק הוה ליה קנסא
15 ובקנסא לא קמיירי לימא קסבר ר' חייא הזיק שאינו
16 ניכר לא שמיה הזיק דאי שמיה הזיק הא תנא ליה
17 נזק תנא דמינכרא ותנא הזיקא דלא מינכרא
18 בשלמא לתנא דידן תנא מנייא למעוטי דר' אושעיא
19 ור' אושעיא תנא מנייא למעוטי דרבי חייא אלא
20 מנייא דרבי חייא למעוטי מאי למעוטי מוסר ומפגל
21 וליתני בשלמא מפגל בקדשים לא קמיירי אלא מוסר
22 מאי טעמא לא תני שאני מוסר דדיבורא ובדיבורא
23 לא קמיירי והא מוציא שם רע דדיבורא הוא וקתני
24 דיבורא דאית ביה מעשה הוא והא עדים זוממין
25 דיבורא דלית ביה מעשה הוא וקתני התם אע"ג דלית
26 ביה מעשה רחמנא קרייה מעשה דכתיב ועשיתם לו
27 כאשר זמם לעשות לאחיו בשלמא לתנא דידן תנא
28 אבות מכלל דאיכא תולדות אלא לרבי חייא ורבי
29 אושעיא אבות מכלל דאיכא תולדות תולדותיהן מאי
30 ניהו אמר רבי אבהו כולן כאבות לשלם ממיטב מאי
31 טעמא אתיא תחת נתינה ישלם כסף: לא הרי השור
32 כהרי המבערה: מאי קאמר אמר רב זביד משמיה
33 דרבא הכי קאמר לכתוב רחמנא חדא ותיתי אידך מיניה הדר אמר חדא מיחדא לא אתיא:
34 ולא זה וזה שייש בהן רוח חיים: מאי קאמר אמר רב משרשיא משמיה דרבא הכי קאמר

לכתוב

תוספות

1 **הא** תברא ר"ע לגזיזה. אין לפרש דחזר בו מדקתני שמשלם מגופו דבפ' המניח (לקמן דף
2 לג.) תני בהדיא ר"ע אומר כמשפט הזה כתחתון ולא בעליון יכול ישלם מן העליה
3 כו' ולפ"ה נמי קשה דפ"י אע"ג דזימנין איכא נזק שלם בגון שהשור אין שוה כדי היזקו מכל
4 מקום ליתני תרי גווני שור כיון דלפעמים איכא נזק שלם וי"ל דכיון דאין משלם אלא
5 מגופו אי אפשר למיתני גבי אבות דאמרינן לקמן
6 כופלם כאבות הן לשלם ממיטב:
7 **האונס** והמפתה והמוציא ש"ר דממונא הוא.
8 מוציא שם רע לית ביה ממונא בלל
9 אלא מאה כסף אלא אגב אחרינו נקטיה:
10 **המטמא** והמדמע. המ"ל דלא תנא להו משום
11 דלא מיתייב בשוגג: **דאי** שמיה
12 היזק. ואע"ג דהזקיה דאמר שמיה היזק איתותב
13 בהנינקין (גיטין דף נג:) מ"מ ניתא ליה לאוקומי
14 ברייתא דרבי חייא אביו אליביה: **וקתני** היזק
15 דלא מינכרא. והא דקתני שלשה גווני לפי שהם
16 שנויין בפ' הנינקין (שם נב:) כדקתני שומר חנם
17 והשואל נושא שכר והשוכר דקתני גווני טובא:
18 **תני** מנייא למעוטי. האי למעוטי לאו משום
19 דלית ליה דרבי חייא אלא בלומר למעוטי
20 דלא אייתי בהו: **למעוטי** מוסר כו'. המ"ל
21 למעוטי כופר ושלשים של עבד והא דלא קתני
22 להו משום דבקטלא לא מייתי ומוסר ומפגל אפילו
23 למאן דלא דאין דינא דגרמי מחייב משום קנס
24 בהגוזל בתרא (לקמן דף קיז:) **דיבורא** דאית
25 ביה מעשה. דבכתובות בפ' נערה (דף מו.) א"ר
26 אליעזר בן יעקב לא נאמרו דברים הללו אלא
27 בשבעל ור' יהודה אית ליה התם עד שישבור
28 עדים: **כולם** כאבות לשלם ממיטב. ואע"ג
29 דתולדות דאבות דמתניתין משלמין נמי ממיטב
30 מ"מ הני אי לאו דקרינא להו אבות לא הוי ידעי
31 דמשלמי ממיטב:
32 **תחת** נתינה כו'. בספרי מפיק בושת מוקצותה
33 את כפה ולא תחוס עיניך (דברים כה)
34 ויליף מעדים זוממין דכתיב לא תחוס עיניך (שם
35 יט) וא"ל שהוא גזירה שוה גמורה מדלא קאמר
36 אתיא תחת נתינת עיניך ועדים זוממים פרש"י
37 דכתיב בהו נפש בנפש וצ"ל דאפילו אם הועידו
38 על שור תם שהזיק או הועידו פלוני חייב לפלוני
39 מנה דדיון בזיבורית דמשלמי במיטב דאם רצו
40 לחייב אחרים ממיטב לא צריך קרא דמכאשר
41 זמם נפקא דיתחייבו ממיטב:
42 **מאי** קאמר. משום דלא מצי לפרושי האי לא
43 הרי בשאר לא הרי שבש"ס קמתמה מאי
44 קאמר:

כי

הכי קאמר דלא מצי לפרושי האי לא הרי בשאר לא הרי שבש"ס קמתמה מאי קאמר: **כי** הכי קאמר לכתוב רחמנא חדא ותיתי אידך מיניה הדר אמר חדא מיחדא לא אתיא: **ולא** זה וזה שייש בהן רוח חיים: מאי קאמר אמר רב משרשיא משמיה דרבא הכי קאמר

לכתוב

וגמרי מבור דכתיב ביה כסף לשיב לבעליו וארבע אבות גמירי כולהו משן ורגל בשומר חנם כתיב אשר ירשיעון אלהים ישלם בשואל כתיב בעליו אין עמו שלם ישלם בנושא שכר כתיב אם גנוב יגנב מעמו ישלם שוכר אינו כתוב בתורה אבל דינו בנושא שכר בנזק דדחובל בחבירו כתיב נתינה כן יתן הוי יתן בו והיינו ממון המניתן מיד ליד ודברשינן בהחובל (לקמן דף פד.) בצער כתיב פצע תחת פצע ודרשינן ליה לקמן בהחובל (דף פה.) פצע תחת פצע ליתן צער במקום נזק ברייפוי ושבת כתיב נתינה שבתו יתן ורפא ובשבת כתיב תחת גבי אונס ומפתה דכתיב תחת אשר ענה ודרשינן בכתובות בפרק אלו נערות (דף מ:) חמשים כסף תחת העינוי מכלל דאיכא בושת ופגם לישנא אחרינא הואיל וכתיב בחובל בחבירו תחת דכתיב תחת פצע בולהו חמשה דברים דיוהיה מהתם גמרינן בתשלומי כפל כתיב ישלם שנים ובתשלומי ארבעה וחמשה כתיב חמשה בקר ישלם תחת וגו' וקרן דגנב בכלל כפל הוא ובגזל כתיב נתינה ונתן לאשר אשם לו (במדבר ה) בעדים זוממין כתיב בהו נפש בנפש (דברים יט) וכמאן דכתיב תחת דמי באונס ומפתה ומוציא שם רע כתיב כסף ונתן לאבי הנערה חמשים כסף (שם כב) היינו אונס מפתה כסף ישקול כמוהר הבתולות (שמות כב) במוציא שם רע ועבשו אותו מאה כסף (דברים כב) מטמא ומדמע ומנפף בכלל נזק הן ובגזל כתיב בהו תחת: **מאי קאמר.** למה לי למיתני כלל: **ותיתי אידך מינה.** במה מצינו בשור שהוא מזיק ותייב אף המבעה שהוא מזיק יהא חייב: **לא אתיא.** כדמפרש לעיל רב לטעמיה ושמואל לטעמיה:

לכתוב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

כי שדית בור בינייהו אתיא בולהו. מה שפי׳ הקונטרס דשן אתיא מבור ואש דכי פרכת מה לאש שכן מועדת לאכול בין ראוי לה תאמר בשן שאין מועדת לאכול אלא בראויה דשן לזהיקו דלא אשתכחן שאינו ראוי בשן דאם אכלה דבר שאין ראוי לה לא הוי תולדה דשן אלא תולדה דקרן ביון דאין הנאה לזהיקה ואי משכחת בשום ענין נילף מאש דמחייב אף באין ראוי ונראה דשן נמי אתי בפלגא דדינא או מאש לחודיה ומיהו י״ל לפירוש הקונטרס דשפיר פרכינן פיכא דלא שייכא בשן דבהאי גווא פריך בהחובל (לקמן דף פח.) גבי עבד ואשה מה לאשה שכן אינה במילה אך מה שפירש בור יוכיח שאין מועד לדבר שאין ראוי לו בגון אדם קשה חרש דלא פטר אדם אלא במזיקה ולא מנזקין ועוד אטו משום דפטר אדם חשוב אין ראוי והלא באש נמי פטור קטון ועוד דלקמן (דף ט.) גבי חומר בשור מבבור אין מוצא לרבי יהודה דמחייב על נזקי כלים בבור אין ראוי בבור והא משכחת ליה אדם אלא נראה דאדם נמי חשוב ראוי לבור דראוי למות בהבלא אבל כלים חשיב ליה לקמן אין ראוי דלא מזקא להו הבלא ואע״פ דכלים חדתי מפקעי בהבלא כדאמר בסוף פרק הפרה לקמן (דף נד.) מ״מ יש כלים שאין מתקלקלים בהבלא וא״ת והיכי אתי אש מבור אינך שכן אין כח אחר מעורב בו תאמר באש דכח אחר מעורב בו דהוי קולא מדפריך בסמוך גבי אבנו וסכינו ושאינו מה לבור שכן אין כח אחר מעורב בו ור״ל דבור שנעשה בלא כח אחר חמור מאבנו וסכינו שלא הזיקו בהליכתן אלא לבתר דנייחי ולא נעשו בור אלא ע״י כח אחר אבל אש שהולך ומזיק בהליכתו ע״י כח אחר חמור מבור שאין הולך ומזיק אלא במקומו והא דקאמר בסמוך אש תוכיח שכן כח אחר מעורב בו ורחייב ח״פ אע״ג דכח אחר מעורב בו וחשיבי ליה כאילו בעצמו עושה את הכל ורחייב משום דיצאו ה״ג אע״ג דכח אחר מעורב בו חשובים כאילו בעצמו עושה את הבור הזה בלא כח אחר אי נמי הייינו דפריך מה לאש שכן כח אחר מעורב בו דידיה חמור יותר שע״י זה הולך ומזיק למרחוק מה שאין כן באבנו וסכינו ומשאו וא״ת והיכי אתו כולהו מאש ובור מה לאש ובור שכן מעשיו גרמו לו כדמפרש לקמן גבי בור המתגלגל ואש נמי מעשיו גרמו לו שהדליק האש וי״ל דלא חשיב אש מעשיו גרמו לו כיון שהרוח מסייעו וא״ת מבור ואדם נמי היכי אתו מה לבור ואדם שכן מעשיו גרמו לו וי״ל דאתו מבור ואדם ישן או נופל מן הגג ברוח שאינה מצויה דרחייב כדאמר לקמן בסוף פרק שני (דף כז.) וא״ת מבור ורגל היכי אתי מה לבור ורגל שכן היזקן מצוי דלקמן חשבינן בור היזקו מצוי וי״ל דאין בור היזקו מצוי טפי מאחרים ולא קאמר לקמן הכי אלא להזכיר חומרא אחת ששעוה בבור וכותל ואילן: **שכן** מועדין וכו׳. אין לפרש שמשלמין נזק שלם דאם כן קרן נמי אתיא בין דלא בתיב אלא מפרש ר״ת דמועדין מתחילתן הייינו שדרכן להזיק משא״כ בקרן דסתם שוורים בחזקת שימור קיימי למ״ד פגא דינזקא קנסא ולמ״ד אדרבה קרן עדיפא הייינו למ״ד דפגא ניזקא ממונא שדרכו להזיק ולא קיימי בחזקת שימור ולא כמו שפירש הקונטרס דלא איתפרש היכא:

(גי׳ **להלכותיהן** הוה מצי למימר דכולהו איצטריך למיכתב דאי לא כתיב אלא הוה נפקא מחד מהנך והוה פטרי בהו כלים ואי יליף מחד מהנך ומאש הוה פטרי בהו טמון) ומתני׳ לא קתני אלא להגדיל תורה ויאדיר: **בור** לפטור בו את הכלים. אגב אורחיה נקטיה דבור לא אתי מבוכולהו:

אש לפטור בו את הטמון. הוה מצי למימר למיחייב בו את הכלים דאש לא אתי מבעלי חיים אלא מחד מינייהו ובור דפטר בו את הכלים:

אי

לכתוב רחמנא תרתי. שור ומבעה ותיתי אש מינייהו דכי פרכת מה לקרן שכן כבונתו להזיק איכא למימר שן תוכיח מה לשן שיש הנאה להזיקו קרן יוכיח דלרב דאמר מבעה זה אדם תיתי הכי כי פרכת מה לשור שכן כבונתו להזיק תאמר באש אדם יוכיח שאפילו אין בונתו להזיק חייב כדרתנן (לקמן דף כו.) אדם מועד בין ער בין ישן מה לאדם שכן חייב

לכתוב רחמנא תרתי ותיתי אש מינייהו דכי פרכת מה לקרן שכן כבונתו חדא מתרתי לא אתי אמר רבא וכולהו כי שדית בור בינייהו אתיא כולהו בבמה הצד לבר מקרן משום דאיכא למיפרך מה לכולהו שכן מועדין מתחילתן ולמאן דאמר אדרבה קרן עדיפא שכבונתו להזיק אפילו קרן נמי אתיא אלא למאי הלכתא כתבינהו רחמנא להלכותיהן קרן לחלק בין תמה למועדת שן ורגל לפוטרן ברשות הרבים בור לפטור בו את הכלים ולרבי יהודה דמחייב על נזקי כלים בבור לפטור בו את האדם אדם לחייבו באר בעה דברים שור ומבעה ותיתי אש מינייהו דכי פרכת מה לקרן שכן כבונתו ולרבי יהודה דמחייב על נזקי טמון באש לאתויי מאי לאתויי

באר בעה דברים שור יוכיח הצד השוה שבהן שדרכן להזיק ושמירתן עליך אף אני אביא אש: **הדר אמר חדא מתרתי נמי לא אתיא.** דלא ראי קרן ומבעה שייש בהן רוח חיים כבהרי אש בו׳: **וכולהו כי שדית בור בינייהו אתיא.** אי כתיב בור וחדא מהנך אתיא כולהו (מההוא ומאידך) בצד השוה דאי כתיב בור וקרן אתיא שן מינייהו הכי מה בור שאין דרכו לילך ולהזיק חייב שן שדרכו לילך ולהזיק לא כל שכן מה לבור שכן תחילת עשייתו עומד לנזק תאמר בשן קרן יוכיח מה לקרן שכן כבונתו להזיק בור יוכיח הדין הצד השוה כבונתו מומנך בו׳ אף אני אביא שן וכן רגל מקרן ובור דכי פרכת מה לבור שכן תחילת עשייתו לנזק תאמר ברגל קרן יוכיח מה לקרן שכן כבונתו להזיק בור יוכיח וכן אש מקרן ובור בכולן תחילת הדין מה בור שאין דרכו לילך ולהזיק חייב כולן שדרכן לילך ולהזיק לא כ״ש מה לבור שכן תחילת עשייתו כו׳ וכן אי כתב רחמנא בור ושן אתו כולהו אינך נמי לבר מקרן בהאי דינא מה בור שאין דרכו לילך ולהזיק חייב רגל ואש לא כל שכן וכן אדם מה לבור שכן תחילת עשייתו לנזק תאמר בכל אלו שן תוכיח מה לשן שכן יש הנאה להזיקו תאמר בכל אלו בור תוכיח הצד השוה כו׳ אף אני אביא כל אלו אתיא מינייהו דאיכא למיפרך מה להצד השוה שבבור ושן שכן מועדים מתחילתן תאמר בקרן וכן אי כתיב בור ורגל אתיא כולהו מהא דינא דבור לבר מקרן דכי פרכת מה לבור שכן תחילת עשייתו לנזק תאמר בשן ואש ואדם רגל יוכיח מה לרגל שכן הזיקו מצוי דבל שעה היא מהלכת תאמר בכל אלו בור יוכיח וחזר הדין הצד השוה כו׳ אף אני אביא כל אלו אבל קרן לא אתיא דמה לבור שכן שמועדים מתחילתן תאמר בקרן וכן אי כתיב בור ואש הוה אתו אינך בהאי דינא מבור וכי פרכת מה לבור שכן תחילת עשייתו לנזק תאמר ברגל ושן ואדם אש תוכיח מה לאש שכן מועדת לאכול בין שראוי לה בין שאינו ראוי לה בגון עצים כלים ואבנים תאמר בשן שאינה מועדת אלא לדבר הראוי לה בור יוכיח שאינו מועד אלא לדבר הראוי לה דבר שאינו ראוי לה מאי ניהו אדם דכתיב ונפל שמה שור או חמור שור ולא אדם חמור ולא כלים דאם נפל בבור אדם וכלים פטור בעל הבור הצד השוה שבהן כו׳ אף אני אביא שן ואתו אדם ורגל בפלגי דינא דכי אמרת אש תוכיח ליכא למיפרך מה לאש מידי אבל קרן לא אתיא דמה להצד השוה בבור ואש שכן מועדים מתחילתן ולהבי נקט רבא בור דמחד מאידך לא מצי למימר כי שדית חד בינייהו אתו כולהו מההוא ומחד מאידך דהא מכל תרי מינייהו לא הוה אתו אי לא קרן ולא בור קרן מאש ורגל ושן ואדם לא דמה לכולהו שכן מועדין מתחילתן ובור נמי לא אתיא דמה לכולהו שכן דרכן לילך ולהזיק ואי קשיא לך לימא כי שדית קרן בינייהו אי נקט קרן איכא תרי דלא אתי מינה ומחד מאידך דאי נקט גרגל או שן או אדם בבהדי קרן לא אתיא אש מינייהו דבדרכינן מה להצד השוה שבהם שייש בהם רוח חיים וכן בור נמי לא אתיא מינייהו ואי נקט אש בהדי קרן לא אתיא אש ובור מינייהו דכי פרכינן מה לאש שכן אוכלת אפילו דבר שאין ראוי לה כגון כלים תאמר בשן דפטור על הכלים בדתנן במתניתין ליכא למימר קרן יוכיח ובור נמי לא אתי מינייהו שכן דרכן לילך ולהזיק מה שאין כן בבור: **ולמאן דאמר כו׳.** לא איתפרש הייכא: **להלכותיהן.** למה שייש בזה מה שאין בזה: **לפוטרן ברשות הרבים.** דכתיב בהו ובער בשדה אחר דלא חייבין אלא ברשות הניזק: **לפוטר בו את האדם.** כדרדשינן שור ולא אדם: **אדם.** ולהבי כתביה רחמנא: **לחייבו באר בעה דברים.** דמה לקמה בגלוי אף כל גלוי לאפוקי טמון דלא מה שאין כן בשור ובור ומבעה ורבי יהודה קא פליג התם:

לאתויי

פלוגתא דרבי יהודה ורבנן לקמן בשילהי פרק שור שנגח את הפרה ודרשה דבור נראה בעיני דכדי נסיב לה דהא בור איצטריכא ליה למיכתב דהא מכל תרי מינייהו לא נפק דכולהו דרכן לילך ולהזיק לבר מבור אלא איידי דדרישין להלכות האחרים נקט לה נמי: **לפטור בו את המטמון.** דאם היו בגדים טמונים בגדיש פטור המבעיר דכתיב ביה (שמות כב) או הקמה ודרשינן בשילהי הכונס צאן לדיר (לקמן דף ס.) מה קמה בגלוי אף כל גלוי לאפוקי טמון דלא מה שאין כן בשור ובור ומבעה ורבי יהודה קא פליג התם:

לאתויי

אברהם שהוא נשמה בגוף, ועוסק בהכנסת אורחים לפרסם אלוקותו יתברך בעולם הזה התחתון, הוא למעלה במעלה ובמדרגה לגבי מידת החסד דאצילות

היום יום כב חשוון

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

היה מקום להקשות, אף שלא די לכתוב אב מזיק אחד כדי ללמוד ממנו, מכל מקום אין צורך לכתוב את כולם, אלא **לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא תַּרְתֵּי** – תכתוב התורה רק שני אבות, **וְתֵיתֵי אִידָךְ מִינַיְיהוּ** – ונלמד את האב האחר מהצד השוה שבהם. כלומר, שתכתוב התורה שור ומבעה, דהיינו קרן ושן, ונלמד מהם אש, שאם היה כתוב רק קרן אין ללמוד ממנה אש, שיש לפרוך מה לקרן שכן כוונתו להזיק מה שאין כן אש, ויש להשיב, שן תוכיח שאין כוונתה להזיק ואף על פי כן חייבת, אמנם יש לדחות שגם משן אין ללמוד אש שהרי בשן יש הנאה להזיקה מה שאין כן אש שאינה נהנית מהזיקה, ויש להשיב, קרן תוכיח שאין הנאה להזיקה וחייבת, ומוכח שאין זו הסיבה שמחמתה חייבה התורה, ומאחר שכתובים שניהם ואין החומרות שוות, מוכח שאין החומרות הללו גורמות את החיוב, אלא החומרא הקיימת בשני האבות המזיקים, שדרכם להזיק ושמירתם מוטלת עליך היא הגורמת את חיובם, וזו כוונת המשנה להקשות שנלמד מהצד השוה שבהם, שכמו שהם דרכם להזיק ושמירתם עליך וחייבים, אף אש, מכיון שדרכה להזיק ושמירתה עליך חייב בנזקה. ולכן **הָדַר** – חזר התנא **וְאָמַר, שֶׁהָדָא מִתַּרְתֵּי לֵא אָתֵי** – שאין ללמוד אש משור ומבעה, משום שיש בשניהם חומרא שאין באש שיש בהם רוח חיים, ויש לומר שמשום כך חייבתם התורה, מה שאין כן אש שאין בה רוח חיים ולכן הוצרכה התורה לכתבה במפורש.

רבא אומר שאין צורך לכתוב בתורה את כל אבות הנזיקין, ודי בבור ואחד מהם: **אָמַר רָבָא, וְכוּלְּהוּ** – כל אחד מאבות הנזיקין, **כִּי שָׁדֵית בּוֹר בֵּינַיְיהוּ** – אילו כתבה אותו התורה וגם את בור, **אָתְיָא כּוּלְּהוּ כְּמַה הַצַּד** – אפשר ללמוד את כל אבות הנזיקין מהצד השוה שבהם, מפני שלא תוכל למצוא חומרא אחת בשניהם, שתוכל לומר שמטעם זה חייבתם התורה, כי אם חומרא אחת שדרכם להזיק, וממילא כל דבר ששוה להם בחומרא זו שדרכו להזיק נלמד מהם, **לְבַר** – חוץ **מִקֶּרֶן, מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמִיפְרַךְ** – שאפשר לפרוך, **מַה לְכוּלְּהוּ** – כל אבות המזיקים, **שֶׁכֵּן** יש בהם חומרא שהם **מוּעָדִין מִתְּחִילָּתָן** – שבתחילת תשלומידם הם כבר מועדים ומשלמים נזק שלם, מה שאין כן בקרן שהיא תמה בשלושת הפעמים הראשונות ומשלמת רק חצי נזק. **וּלְמַאן דְּאָמַר שֶׁאַדְרַבָּה, קֶרֶן עֲדִיפָא** משום **שֶׁכַּוָּנָתוֹ לְהַזִּיק, אֲפִילּוּ קֶרֶן נַמִּי אָתְיָא** – אפשר ללמוד גם את קרן מבור ועוד אב אחר בצד השוה שבהם. רבא מבאר לשיטתו, מדוע התורה כתבה את ארבעת אבות הנזיקין: **אֶלָּא לְמַאי הִלְכְתָּא כַּתְבִינְהוּ רַחֲמָנָא** – לאיזה צורך כתבה התורה את ארבעת אבות הנזיקין. משיב רבא, התורה כתבה אותם **לְחַלְּכוֹתֵיהֶן** המיוחדות שבכל אב מאבות הנזיקין. דהיינו, **קֶרֶן** נכתבה כדי **לְחַלֵּק בֵּין תַּמָּה לְמוּעָדֶת,** שכשהשור תם משלם רק חצי נזק ומגופו, ולאחר שהזיק שלשה פעמים נעשה מועד ומשלם נזק שלם ומן העליה. **שֵׁן וָרֶגֶל** נכתבו כדי **לְפוֹטְרָן** אם הזיקו **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים,** שנאמר (שמות כב ד) 'וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר', ודרשו חז"ל (לקמן כא:) 'בשדה אחר' ולא ברשות הרבים. **בּוֹר** נכתב כדי **לְפָטוֹר בּוֹ אֶת הַכֵּלִים** שנפלו לתוכו, שנאמר (שמות כא לג) 'וְנָפַל שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר' ודרשו חז"ל (לקמן נג:) מהמילה 'חמור' שבור פטור על הכלים. שואלת הגמרא: **וּלְרַבִּי יְהוּדָה דְּמְחַיֵּיב עַל נִזְקֵי כֵּלִים בְּבוֹר,** ומרבה כלים מהמילה 'או', לאיזה צורך נכתב בתורה בור. משיבה הגמרא: כדי **לְפָטוֹר בּוֹ אֶת הָאָדָם,** שבפסוק נאמר גם 'שור', ומילה זו באה לפטור את בעל הבור מלשלם על מיתת אדם שנפל לבורו. **אָדָם** שהזיק את האדם נכתב כדי **לְחַיְּבוֹ בְּתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה דְּבָרִים** מלבד הנזק, והם, צער, ריפוי, שבת, ובושת, מה שאין כן שאר המזיקים שאינם חייבים אלא נזק. **אֵשׁ** נכתבה כדי **לְפָטוֹר בּוֹ אֶת הַטָּמוּן** – כלים שהיו טמונים בתוך גדיש ונשרפו, שנאמר (שמות כב ה) 'וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה' ודרשו חז"ל (לקמן ס.) שאין חייב באש אלא כ'קמה' שהיא גלויה, מה שאין כן שאר המזיקים שחייבים אפילו כשהדבר הניזק טמון. שואלת הגמרא: **וּלְרַבִּי יְהוּדָה דְּמְחַיֵּיב** (שם) **עַל נִזְקֵי טָמוּן בָּאֵשׁ, לְאַתּוּיֵי מַאי** – איזו הלכה באה התורה לרבות במה שכתבה אש.

אגרות קודש

ב"ה, ז' מ"ח, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

קבלתי הפ"נ שמסר ע"י הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ איש רב פעמים מוה"ר...

ואזכירו על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, והנה אף אשר השי"ת נותן הצלחה כפתחו של אולם הרי על האדם לפתוח עכ"פ כחודו של מחט ובפרט בענין תקון המדות אשר ענין זה הוא מעיקר תפקידי ירידת הנשמה מאיגרא רמה לבירא עמיקתא, וילמוד בעיון היטב פרק ל"ב אשר בתניא קדישא ומצות אהבת ישראל אשר בספר המצות להצמח צדק עד שיהי' בקי בהם בהענינים עכ"פ בעל פה, וזה יקל עליו מלחמת היצר לתקן מדותיו ולהצלחה בלימוד התורה תמימה וביראת שמים.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משיבה הגמרא: אש נכתבה כדי לְאַתּוּיֵי – ללמד שחייבת אפילו בהיזק שאינה רגילה לעשותו, כגון אם לִיחֲכָה את נִירוֹ – קרקע חרושה של חבירו, וְסִכְסְכָה – התחככה בְּאַבְנָיו, וקלקלה אותם, שנאמר (שמות כב ה) 'כִּי תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה וגו' אוֹ הִשָּׁדֶה' ודרש רבי יהודה (לקמן ס.) מהמילה 'השדה' שגם בנזק של קרקע או אבנים אש חייבת.

שנינו במשנה (לעיל ב.), הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שדרכן להזיק ושמירתן עליך וכשהזיק חב המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ.

מלשון המשנה משמע שיש אופני היזק נוספים שחיובם נלמד רק מהצד השוה שבכל האבות, ושואלת הגמרא: לְאַתּוּיֵי מַאי – אלו אופני היזק באה המשנה לרבות. משיבה הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, לְאַתּוּיֵי – ללמד את הדין בְּאַבְנוֹ [או] סַכִּינוֹ וּמַשָּׂאוֹ שֶׁהִנִּיחָן בעליהם בְּרֹאשׁ גַּגּוֹ, וְנָפְלוּ מן הגג בְּרוּחַ מְצוּיָה, וְהִזִּיקוּ, שהוא חייב לשלם. הגמרא מבררת באיזה אופן מדובר: הֵיכִי דָּמֵי, אִי כַּהֲדֵי דְּקָא אָזְלִי קָא מַזְּקֵי – אם הזיקו תוך כדי נפילתם, לא יתכן לבאר כך, משום שיקשה מדוע צריך להלמוד את החיוב בצד השוה, הלא הֲוֵינוּ תולדה של אֵשׁ, וּמַאי שְׁנָא – וכי מה שונה אֵשׁ מאלו, אם תאמר משום דְּאֵשׁ כֹּחַ אַחֵר [הרוח] מְעוֹרֵב בּוֹ שמוליכה את האש למרחוק והאש מזיקה תוך כדי הילוכה, וּמְמוֹנְךָ וּשְׁמִירָתוֹ עָלֶיךָ, הָנֵי נַמִּי – גם אלו כֹּחַ אַחֵר מְעוֹרֵב בָּהֶן, דהיינו הרוח שהפילה אותם מהגג ודוחפת אותם למטה, וְהם מְמוֹנְךָ וּשְׁמִירָתוֹ עָלֶיךָ.

הגמרא מעמידה את דברי אביי באופן אחר: וְאֶלָּא צריך לומר שאביי התכוין שהזיקו בָּתַר דְּנַיְיחֵי – לאחר שנפלו מראש גגו ונחו ברשות הרבים, ונתקלו בהם שור או חמור והזיקו בהם. מבררת הגמרא איך מדובר, אִי דְּאַפְּקְרִינְהוּ – אם מדובר שהבעלים הפקיר אותם, אם כן בֵּין לְרַב הסובר (לקמן כח:) שכשלא הפקירם דינם כשור, וּבֵין לִשְׁמוּאֵל הסובר שכשלא הפקירם דינו כבור, מַאי שְׁנָא – וכי במה שונה בּוֹר, וּמַאי שְׁנָא – גם אלו יש בהם את אותה חומרא, שתְּחִילַּת עֲשִׂיָּתָן – משעה שהונחו על הגג הם עומדים ומוכנים לְנֶזֶק, וְהם מְמוֹנְךָ וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ. אֶלָּא יש להעמיד באופן דְּלֹא אַפְּקְרִינְהוּ – שלא הפקירם, ואם כן יקשה לְדעת שְׁמוּאֵל דְּאָמַר (שם) שכּוּלָּם – כל תקלה אף אם לא הפקירה, מִבּוֹרוֹ לבד לְמַדְּנוּ, ואם כן הֲוֵינוּ בּוֹר, ואין צורך ללמדם מהצד השוה.

הגמרא חוזרת בה ואומרת: לְעוֹלָם מדובר באופן דְּאַפְּקְרִינְהוּ – שהפקירם, וּמכל מקום לֹא דָּמֵי – אינם דומים לְבוֹר, ואי אפשר ללמדם ממנו, שיש לפרוך, מַה לְבוֹר שֶׁכֵּן אֵין כֹּחַ אַחֵר מְעוֹרֵב בּוֹ, שהרי הכורה את הבור עשה זאת בעצמו ללא סיוע, תֹּאמַר בְּהָנֵי – באלו, שֶׁכֹּחַ אַחֵר מְעוֹרֵב בָּהֶן – בעשייתם למזיק, דהיינו הרוח שהפילה אותם, אלא שיש להשיב, אֵשׁ תּוֹכִיחַ שכח אחר מעורב בה ואף על פי כן חייבת, ואם תפרוך, מַה לְאֵשׁ שֶׁכֵּן דַּרְכּוֹ לֵילֵךְ וּלְהַזִּיק, מה שאין כן באלו שלא הזיקו בהליכתם אלא לאחר שנחו, יש להשיב, בּוֹר תּוֹכִיחַ שאין דרכו לילך ולהזיק ואף על פי כן חייב, וְחָזַר הַדִּין שכיון שאין בכל אב המזיק את החומרא שיש בחבירו, יש ללמוד שלא החומרות הללו גורמות את החיוב, אלא הצד השוה שבהם שדרכן להזיק ושמירתן עליך, וממילא גם אבנו סכינו ומשאו שהניחם בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו לאחר שנחו ברשות הרבים, חייבים, שאף אלו דרכן להזיק ושמירתן עליך.

רבא מבאר באופן אחר איזה היזק נצרך ללמוד מהצד השוה שבכל אבות הנזיקין: רָבָא אָמַר, כוונת המשנה לְאַתּוּיֵי – ללמוד מהצד השוה ולחייב בּוֹר הַמִּתְגַּלְגֵּל בְּרַגְלֵי אָדָם וּבְרַגְלֵי בְּהֵמָה, כגון שהניח אבן ברשות הרבים, ורגלי אדם ובהמה גלגלו את האבן למקום אחר, ושם נתקלו בה שור או חמור וניזוקו. מבררת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי, אִי דְּאַפְּקְרִינְהוּ – אם המניח את האבן הפקיר אותה, בֵּין לְרַב הסובר שכשלא הפקיר דינו כשור, וּבֵין לִשְׁמוּאֵל הסובר שכשלא הפקיר דינו כבור, כאן שהפקיר הֲוֵינוּ תולדה של בּוֹר, מַאי שְׁנָא – וכי במה שונה בּוֹר מאלו, שֶׁכֵּן מִתְּחִילַּת עֲשִׂיָּתוֹ הוא עומד לְנֶזֶק, וּשְׁמִירָתוֹ עָלֶיךָ, הָנֵי נַמִּי – אף אלו [בור המתגלגל] מִתְּחִילַּת עֲשִׂיָּתָן דהיינו בהנחתם ברשות הרבים שאז נעשו בור הם עומדים לְנֶזֶק, וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ, ואם כן אין צורך בצד השוה. אֶלָּא ודאי מדובר דְּלֹא אַפְּקְרִינְהוּ – שלא הפקירם, אך מכל מקום יקשה לְשיטת שְׁמוּאֵל דְּאָמַר שכּוּלָּם – כל תקלה אף אם לא הפקירה, מִבּוֹרוֹ לבד לְמַדְּנוּ, ואם כן הֲוֵינוּ בּוֹר, ומדוע צריך ללמוד בור המתגלגל מהצד השוה.

הגמרא חוזרת בה ואומרת, לְעוֹלָם מדובר דְּאַפְּקְרִינְהוּ – שהפקיר את האבן, ומכל מקום לֹא דָּמֵי – אינו דומה לְבוֹר, שיש לפרוך, מַה לְבוֹר שֶׁכֵּן מַעֲשָׂיו שכרה את הבור בידיים גָּרְמוּ לוֹ את ההיזק, תֹּאמַר בְּהָנֵי – בבור המתגלגל, שֶׁאֵין מַעֲשָׂיו גָּרְמוּ לוֹ את ההיזק, שהרי במקום שהניח את האבן לא הזיקה, אלא במקום שרגלי האדם והבהמה גלגלוה לשם, אלא שיש להשיב, שׁוֹר יוֹכִיחַ, שמעשי הבעלים לא גרמו את ההיזק, ואף על פי כן חייב, אך עדיין יש לפרוך, מַה לְשׁוֹר שֶׁכֵּן דַּרְכּוֹ לֵילֵךְ וּלְהַזִּיק, מה שאין כן באבן זו שאין דרכה לילך ולהזיק, אמנם יש להשיב, בּוֹר תּוֹכִיחַ שאין דרכה לילך, וְחָזַר הַדִּין, לֹא רְאִי זֶה כְּרְאִי זֶה, כלומר החומרא שיש במלמד האחד אינה במלמד האחר, ומוכח שלא החומרות הללו גורמות את החיוב אלא הצד השוה שבהם שדרכן להזיק ושמירתן עליך, ומהצד השוה יש ללמוד שיתחייב גם בבור המתגלגל, שהרי אף הוא דרכו להזיק ושמירתו עליך, וזוהי כוונת המשנה לרבות מהצד השוה ששנינו במשנה.

רב אדא בר אהבה מבאר באופן אחר איזה היזק נצרך ללמוד מהצד השוה שבכל אבות הנזיקין: רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה אָמַר, כוונת משנתינו לְאַתּוּיֵי – ללמד את הָא דְּתַנְיָא, שבְּכָל אֵלּוּ האופנים שֶׁאָמְרוּ חכמים שניתנה רשות לבני אדם להשליך נזקיהם לרשות הרבים, ואלו הם, פּוֹתְקִין בִּיבּוֹתֵיהֶן – עושים כעין מרזב מצינורותיהם המקלחים מי שופכין לרשות הרבים, וְגוֹרְפִין מְעָרוֹתֵיהֶן – משליכים זבליהם ממערותיהם לרשות הרבים, שבִּימוֹת הַחַמָּה אֵין לָהֶם רְשׁוּת, מפני שהרחוב נאה והוא מקלקלו, אבל בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים שהרחובות מלוכלכים יֵשׁ לָהֶם רְשׁוּת, וואף עַל פִּי שֶׁבִּרְשׁוּת בית דין הם משליכים, מכל מקום אִם הִזִּיקוּ לשור וחמור המהלכים ברשות הרבים, חַיָּבִים לְשַׁלֵּם. וחיוב זה נלמד מן הצד השוה שבמשנתינו.

מבררת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי, אִי כַּהֲדֵי דְּקָאָזְלִי מַזְּקֵי – אם מי השופכין הזיקו תוך כדי יציאתם טרם שנחו על הארץ, הרי נזק זה מכֹּחוֹ של האדם המוציא הוּא נעשה, והוא אדם המזיק שנשנה במשנה, ולא צריך ללמדו ממזיק נוסף בצד השוה. אֶלָּא ודאי מדובר בָּתַר דְּנַיְיחַ – לאחר שנחו על הארץ. ועדיין יש לברר, הֵיכִי דָּמֵי, אִי דְּאַפְּקְרִינְהוּ – אם הפקיר את מי השופכין, בֵּין לְרַב בֵּין לִשְׁמוּאֵל הֲוֵינוּ תולדה של בּוֹר, וּמַאי שְׁנָא – וכי מה שונה בּוֹר מאלו, שהרי תכונת בור היא דְּתְחִילַּת עֲשִׂיָּתוֹ לְנֶזֶק וְהוא מְמוֹנְךָ וּשְׁמִירָתוֹ עָלֶיךָ, וְהָנֵי נַמִּי – גם אלו תְּחִילַּת עֲשִׂיָּתָן לְנֶזֶק וְהם מְמוֹנְךָ וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ. אֶלָּא מדובר דְּלֹא אַפְּקְרִינְהוּ – שלא הפקירם, אך זה לא יתיישב לְדעת שְׁמוּאֵל דְּאָמַר כּוּלָּם מִבּוֹרוֹ לְמַדְּנוּ, שלדעתו הֲוֵינוּ בּוֹר, ואין צורך ללמדם ממזיק נוסף בצד השוה.

הגמרא חוזרת בה ואומרת: לְעוֹלָם מדובר דְּאַפְּקְרִינְהוּ – שהפקירם, וְאף על פי כן לֹא דָּמֵי – אינם דומים לְבוֹר, משום שיש לפרוך, מַה לְבוֹר שֶׁכֵּן כרה או פתח אותו ברשות הרבים שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, תֹּאמַר בְּהָנֵי – באלו, דְּהוציא את המים בִּרְשׁוּת בית דין לרשות הרבים,

מוקדשת ברורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לַאֲתוּיֵי לִיחֲכָה נִירוֹ וְסִכְסְכָה אֲבָנָיו: הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן: לַאֲתוּיֵי מַאי אָמַר אַבַּיֵי לַאֲתוּיֵי אַבְנוֹ סַכִּינוֹ וּמַשָּׂאוֹ שֶׁהִנִּיחָן בְּרֹאשׁ גַּגּוֹ וְנָפְלוּ בְּרוּחַ מְצוּיָה וְהִזִּיקוּ הֵיכִי דָּמֵי אִי בַּהֲדֵי דְּקָא אָזְלֵי קָא מַזְּקֵי הַיְינוּ אֵשׁ מַאי שְׁנָא אֵשׁ דְּכֹחַ אַחֵר מְעוֹרָב בּוֹ וּמָמוֹנְךָ וּשְׁמִירָתוֹ עָלֶיךָ הַנֵּי נַמִּי כֹּחַ אַחֵר מְעוֹרָב בָּהֶן וּמָמוֹנְךָ וּשְׁמִירָתוֹ עָלֶיךָ וְאֶלָּא בָּתַר דְּנַיְיחֵי אִי דְּאַפְקְרִינְהוּ בֵּין לְרַב בֵּין לִשְׁמוּאֵל הַיְינוּ בּוֹר מַאי שְׁנָא בּוֹר שֶׁכֵּן תְּחִילַּת עֲשִׂיָּיתוֹ לְנֶזֶק וּמָמוֹנְךָ וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ הַנֵּי נַמִּי תְּחִילַּת עֲשִׂיָּיתָן לְנֶזֶק וּמָמוֹנְךָ וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ אֶלָּא דְּלֹא אַפְקְרִינְהוּ לִשְׁמוּאֵל דְּאָמַר כּוּלָּם מִבּוֹרוֹ לָמַדְנוּ הַיְינוּ בּוֹר לְעוֹלָם דְּאַפְקְרִינְהוּ וְלֹא דָּמוּ לְבוֹר מַה לְּבוֹר שֶׁכֵּן אֵין כֹּחַ אַחֵר מְעוֹרָב בּוֹ תֹּאמַר בְּהַנֵּי שֶׁכֹּחַ אַחֵר מְעוֹרָב בָּהֶן אֵשׁ תּוֹכִיחַ מַה לְּאֵשׁ שֶׁכֵּן דַּרְכּוֹ לֵילֵךְ וּלְהַזִּיק בּוֹר תּוֹכִיחַ וְחָזַר הַדִּין רָבָא אָמַר לַאֲתוּיֵי בּוֹר הַמִּתְגַּלְגֵּל בְּרַגְלֵי אָדָם וּבְרַגְלֵי בְּהֵמָה ה"ד אִי דְּאַפְקְרִינְהוּ בֵּין לְרַב בֵּין לִשְׁמוּאֵל הַיְינוּ בּוֹר מַאי שְׁנָא בּוֹר שֶׁכֵּן תְּחִילַּת עֲשִׂיָּיתוֹ לְנֶזֶק וּשְׁמִירָתוֹ עָלֶיךָ הַנֵּי נַמִּי תְּחִילַּת עֲשִׂיָּיתָן לְנֶזֶק וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ אֶלָּא דְּלֹא אַפְקְרִינְהוּ לִשְׁמוּאֵל דְּאָמַר כּוּלָּם מִבּוֹרוֹ לָמַדְנוּ הַיְינוּ בּוֹר לְעוֹלָם דְּאַפְקְרִינְהוּ וְלֹא דָּמֵי לְבוֹר מַה לְּבוֹר שֶׁכֵּן מַעֲשָׂיו גָּרְמוּ לוֹ תֹּאמַר בְּהַנֵּי שֶׁאֵין מַעֲשָׂיו גָּרְמוּ לוֹ שׁוֹר יוֹכִיחַ מַה לְּשׁוֹר שֶׁכֵּן דַּרְכּוֹ לֵילֵךְ וּלְהַזִּיק בּוֹר תּוֹכִיחַ וְחָזַר הַדִּין לֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה אָמַר לַאֲתוּיֵי הָא דְּתַנְיָא כָּל אֵלּוּ שֶׁאָמְרוּ פּוֹתְקִין בִּיבוֹתֵיהֶן וְגוֹרְפִין מְעָרוֹתֵיהֶן בִּימוֹת הַחַמָּה אֵין לָהֶם רְשׁוּת בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים יֵשׁ לָהֶם רְשׁוּת אע"פ שֶׁבִּרְשׁוּת אִם הִזִּיקוּ חַיָּיבִים לְשַׁלֵּם הֵיכִי דָּמֵי אִי בַּהֲדֵי דְּקָאָזְלֵי מַזְּקֵי כֹּחוֹ הוּא אֶלָּא בָּתַר דְּנַיְיחַ הֵיכִי דָּמֵי אִי דְּאַפְקְרִינְהוּ בֵּין לְרַב בֵּין לִשְׁמוּאֵל הַיְינוּ בּוֹר מ"ש בּוֹר דִּתְחִילַּת עֲשִׂיָּיתוֹ לְנֶזֶק וּמָמוֹנְךָ וּשְׁמִירָתוֹ עָלֶיךָ הַנֵּי נַמִּי תְּחִילַּת עֲשִׂיָּיתָן לְנֶזֶק וּמָמוֹנְךָ וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ אֶלָּא דְּלֹא אַפְקְרִינְהוּ לִשְׁמוּאֵל דְּאָמַר כּוּלָּם מִבּוֹרוֹ לָמַדְנוּ הַיְינוּ בּוֹר לְעוֹלָם דְּאַפְקְרִינְהוּ וְלֹא דָּמֵי לְבוֹר מַה לְּבוֹר שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת תֹּאמַר בְּהַנֵּי דְּבִרְשׁוּת

שור

רש"י

לַאֲתוּיֵי לִיחֲכָה נִירוֹ. שֶׁאִם לִיחֲכָה הָאֵשׁ חֲרִישָׁתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ אוֹ סִכְסְכָה אֲבָנָיו חַיָּיב בַּאֲבָנִים שַׁיָּיךְ לְשׁוֹן סִכְסוּךְ שֶׁלֹּא נִשְׂרְפוּ לְגַמְרֵי אֶלָּא שֶׁסִּכְסְכָה וְנִדְבְּקָה הָאֵשׁ בָּהֶן וְסִכְסְכָה מְעַט כִּדְאַמְרִינָן (חולין דף יז:) גַּבֵּי פְּגִימַת סַכִּין מְסוּכְסֶכֶת מֵרוּחַ אַחַת שֶׁלֹּא נִפְגְּמָה מִב' צְדָדִין לְגַמְרֵי וּלְהָכִי כָּתַב אֵשׁ לְחַיְּיבוֹ בְּהַנֵּי דְּנַפְקָא לָן הָתָם מֵאוֹ הַשָּׂדֶה דְּלֹא שָׁמְעִינָן מֵהַנָּךְ דְּמַתְנִיתִין הָא מִילְּתָא דְּלִיחַיֵּיב בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָהּ כְּגוֹן הָכָא שֶׁאֵין עִיקַּר אֵשׁ בְּכַךְ: הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁדַּרְכָּן לְהַזִּיק כו'. דְּמַשְׁמַע אַף כָּל שֶׁדַּרְכּוֹ לְהַזִּיק וּשְׁמִירָתוֹ עָלֶיךָ וּמַאי מָצֵית לַאֲתוּיֵי: הַיְינוּ אֵשׁ. דְּתוֹלָדָה דְּאֵשׁ הִיא דְּמַאי שְׁנָא אֵשׁ מִינָּהּ שֶׁכֵּן כֹּחַ אַחֵר מְעוֹרָב בָּהּ הַנֵּי נַמִּי כֹּחַ אַחֵר כו': בָּתַר דְּנַיְיחֵי. מַזְּקֵי בָּהֶן שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר: אִי דְּאַפְקְרֵיהּ בֵּין לְרַב בֵּין לִשְׁמוּאֵל. דִּפְלִיגֵי בְּהֶפְקֵר בְּפ' הַמַּנִּיחַ אֶת הַכַּד (לקמן דף כח:): הַיְינוּ בּוֹר. דְּתַרְוַיְיהוּ אָמְרֵי כָּל תַּקָּלָה שֶׁהִפְקִיר נַפְקָא לָן מִבּוֹר דְּחַיָּיב דְּכִי הֵיכִי דְּחִיּוּבָא דְּבוֹר הוּא בִּרה"ר דַּהֲוֵי הֶפְקֵר כִּדְאַמְרִינָן בְּפ' שׁוֹר שֶׁנָּגַח אֶת הַפָּרָה (לקמן דף מט:) שֶׁעַל עִסְקֵי כְּרִיָּיה וּפְתִיחָה בָּאָה לוֹ אַף כָּל תַּקָּלָתוֹ שֶׁהִפְקִיר חַיָּיב דְּהָא נַמִּי תְּחִילַּת עֲשִׂיָּיתָן לְנֶזֶק דַּהֲוָה לֵיהּ לְאַסּוּקֵי אַדַּעְתֵּיהּ דְּסוֹפוֹ לִיפּוֹל בְּרוּחַ מְצוּיָה: אֵשׁ תּוֹכִיחַ. וְהַיְינוּ דְּנָקַט בְּמַתְנִי' הַצַּד הַשָּׁוֶה: שֶׁכֵּן דַּרְכּוֹ לֵילֵךְ כו'. אֲבָל אֵלּוּ לֹא הִזִּיקוּ בַּהֲלִיכָתָן אֶלָּא הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר נִתְקַל בָּהֶן: וְחָזַר כָּהֵן הַדִּין. דְּאִיכָּא לְמִפְרַךְ מַה לְבוֹר שֶׁכֵּן אֵין כֹּחַ אַחֵר מְעוֹרָב בּוֹ וְאַתְיָא בְּהַצַּד הַשָּׁוֶה דְּמַתְנִיתִין: בּוֹרוֹ הַמִּתְגַּלְגֵּל. כְּגוֹן הִנִּיחַ אֶבֶן בִּרה"ר וּבְעוֹדָהּ בִּמְקוֹמָהּ לֹא הִזִּיקָה וְגִלְגְּלָה רַגְלֵי אָדָם וּבְהֵמָה לְמָקוֹם אַחֵר וְהִזִּיקָה שָׁם: אִי בַּהֲדֵי דְּאַזְלֵי מַזְּקֵי כו'. לֹא גָּרֵס וְהָכִי גָּרְסִינָן הֵיכִי דָּמֵי אִי דְּאַפְקְרָהּ בֵּין לְרַב בֵּין לִשְׁמוּאֵל כו': מַעֲשָׂיו. כְּרִיָּיתוֹ גָּרְמָה אֶת הַהֶיזֵּק אֲבָל מַעֲשָׂיו שֶׁל זֶה לֹא הִזִּיקוּ אֶלָּא רַגְלֵי אָדָם וּבְהֵמָה שֶׁגִּלְגְּלוּהוּ: שׁוֹר יוֹכִיחַ. שֶׁאֵין מַעֲשֵׂה בְּעָלִים גָּרְמוּ הַהֶיזֵּק אֶלָּא מָמוֹנוֹ הִזִּיק וְהַיְינוּ הַצַּד הַשָּׁוֶה דְּנָקַט בְּמַתְנִיתִין: כָּל אֵלּוּ שֶׁאָמְרוּ. וְקָחָשִׁיב וְאָזִיל לְהוּ אֵלּוּ הַפּוֹתְקִים בִּיבוֹתֵיהֶם וְגוֹרְפִים מְעָרוֹתֵיהֶם כְּלוֹמַר כָּל אֵלּוּ שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן רְשׁוּת לְהַשְׁלִיךְ נִזְקֵיהֶן לרה"ר וְאֵלּוּ הֵן פּוֹתְקִין בִּיבוֹתֵיהֶן פּוֹתְחִין צִינּוֹרוֹתֵיהֶן הַמְקַלְּחִים שׁוֹפְכִים שֶׁשּׁוֹפְכִין מֵחַצְרֵיהֶן לר"ה: וְגוֹרְפִין מְעָרוֹתֵיהֶן. וּמַשְׁלִיכִין זִבְלֵיהֶן לרה"ר: בִּימוֹת הַחַמָּה אֵין לָהֶם רְשׁוּת. מִפְּנֵי שֶׁהָרְחוֹב נָאֶה וְהוּא מְקַלְקְלוֹ אֲבָל בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים שֶׁהָרְחוֹבוֹת מְלוּכְלָכוֹת יֵשׁ לָהֶן רְשׁוּת: וְאע"פ שֶׁבִּרְשׁוּת. ב"ד מַשְׁלִיכִין אִם הִזִּיקוּ חַיָּיבִין: כֹּחוֹ הוּא. וְהַיְינוּ אָדָם וְתָנָא לֵיהּ בְּמַתְנִיתִין:

שור

תוספות

אִי לְרַב דְּאָמַר כו' לֹא גָּרְסִינָן כִּדְפֵירַשְׁנוּ לְעֵיל: מַה לְּבוֹר שֶׁכֵּן אֵין כֹּחַ אַחֵר מְעוֹרָב בּוֹ. לְמַאי דְּפָרֵיךְ דְּלֹא חָשִׁיב אֵשׁ מַעֲשָׂיו גָּרְמוּ לוֹ לְפִי שֶׁהָרוּחַ מְסַיֵּיעַ לוֹ ה"מ לְמִפְרַךְ הָכָא מַה לְּבוֹר שֶׁכֵּן מַעֲשָׂיו גָּרְמוּ לוֹ תֹּאמַר בְּאַבְנוֹ וְסַכִּינוֹ אֶלָּא לְפִי דְּפִירְכָא שֶׁכֵּן אֵין כֹּחַ אַחֵר מְעוֹרָב בּוֹ חָשִׁיב טְפֵי דְּהַשְׁתָּא לֵיכָּא לְמֵימַר שׁוֹר יוֹכִיחַ אֶלָּא אֵשׁ גְּרֵידָא וּלְקַמָּן גַּבֵּי בּוֹר הַמִּתְגַּלְגֵּל פָּרֵיךְ מַה לְבוֹר שֶׁכֵּן מַעֲשָׂיו גָּרְמוּ לוֹ דְּלֹא שַׁיָּיךְ הָתָם שֶׁכֵּן אֵין כֹּחַ אַחֵר מְעוֹרָב בּוֹ דְּהֵיכִי נֵימָא תֹּאמַר בּוֹר הַמִּתְגַּלְגֵּל שֶׁכֵּן כֹּחַ אַחֵר מְעוֹרָב בּוֹ דְּמַשְׁמַע דְּלֹא הֲוֵי בּוֹר אֶלָּא עַל יְדֵי כֹּחַ אַחֵר וְזֶה אֵינוֹ שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה בּוֹר בְּלֹא כֹּחַ אַחֵר מִשֶּׁמְּנִיחוֹ בִּרה"ר: לַאֲתוּיֵי בּוֹר הַמִּתְגַּלְגֵּל. בְּכָל הַסְּפָרִים כָּתוּב אִי בַּהֲדֵי דְּקָא אָזְלֵי קָמַזְּקֵי כֹּחוֹ הוּא וּפֵירֵשׁ הַקּוּנְטְרֵס דְּלֹא גָּרֵס לֵיהּ וְטַעְמָא מִשּׁוּם דְּאַמְרִינָן לְקַמָּן בְּהַמַּנִּיחַ (דף כז:) אֵין דַּרְכָּן שֶׁל בְּנֵי אָדָם לְהִתְבּוֹנֵן בִּדְרָכִים וּבַעַל הַתַּקָּלָה נַמִּי אֵין לְחַיְּיבוֹ מִטַּעַם אָדָם הַמַּזִּיק אֶלָּא מִשּׁוּם דְּחָשִׁיב כְּרוּחַ מְצוּיָה וַהֲוֵי אִשּׁוֹ וְאֵין לְמוֹחֲקוֹ בִּשְׁבִיל כַּךְ דִּלְעִנְיַן כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵלְכוּ כ"כ בְּחוֹזֶק שֶׁיַּתִּיזוּ וְיַזִּיקוּ דַּרְכּוֹ לְהִתְבּוֹנֵן שַׁפִּיר וּלְהָכֵי פָּרֵיךְ כֹּחוֹ הוּא וְיִתְחַיֵּיב הַמְגַלְגֵּל הַכֹּל וְלֹא בַּעַל הַתַּקָּלָה וְאע"ג דִּלְגַבֵּי כֶּלֶב שֶׁנָּטַל הַחֲרָרָה וְהָלַךְ לְגָדִישׁ כו' (לקמן ד' כא:) וּפָרֵיךְ בַּגְּמָרָא (ד' כג.) וְלִיחַיֵּיב בַּעַל הַגַּחֶלֶת נַמִּי שֶׁהוּא בַּעַל הַתַּקָּלָה הַיְינוּ מִשּׁוּם דְּכֶלֶב לָאו בַּר דֵּעָה הוּא אֲבָל הָכָא הַמְקַלְקֵל בַּר דֵּעָה הוּא תֵּדַע דְּאִם הִדְלִיק אֵשׁ וּבָא אַחֵר וְשָׂרַף טַלִּית חֲבֵירוֹ אוֹ חָפַר בּוֹר וּבָא אַחֵר וְדָחַף שׁוֹר חֲבֵירוֹ לְתוֹכוֹ אֵין סְבָרָא שֶׁיִּתְחַיֵּיב בַּעַל הַבּוֹר אוֹ בַּעַל הָאֵשׁ וְהַמְגַלְגֵּל בְּרַגְלֵי בְּהֵמָה אִם הִזִּיק בַּהֲדֵי דְּאָזְלֵי יִתְחַיְּיבוּ שְׁנֵיהֶם בַּעַל הַבְּהֵמָה וּבַעַל הַתַּקָּלָה וְהָא דְּאַמְרִינָן לְקַמָּן בְּפֶרֶק הַפָּרָה (ד' נג: שׁוֹר וְאָדָם שֶׁדְּחָפוּ לְבוֹר לְעִנְיַן נְזָקִין כּוּלָּן חַיָּיבִין דְּמַשְׁמַע אֲפִילּוּ בַּעַל הַבּוֹר צָרִיךְ לוֹמַר דְּמַיְירֵי אָדָם בְּלֹא כַּוָּונָה דְּכֵיוָן דְּאֵין בְּכַוָּונָה כְּלָל חַיָּיב בַּעַל הַבּוֹר כְּמוֹ הָאָדָם וְהָא דְּאַמְרִינָן (שם) לְעִנְיַן ד' דְּבָרִים וּדְמֵי וְלָדוֹת אָדָם חַיָּיב הַאי ד' דְּבָרִים הַיְינוּ נֶזֶק צַעַר וְרִיפּוּי וְשֶׁבֶת אֲבָל בּוֹשֶׁת אֵין חַיָּיב עַד שֶׁיִּתְכַּוֵּין כִּדְאָמַר בְּהַחוֹבֵל (לקמן ד' פו.) וְלֹא הָוֵי כְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים דִּלְעֵיל דְּהָתָם לֹא חָשִׁיב נֶזֶק וְהָא דְּאָמַר (לקמן נג:) לְעִנְיַן כּוֹפֶר וּשְׁלֹשִׁים שֶׁל עֶבֶד שׁוֹר חַיָּיב צ"ל דְּהַיְינוּ דַּוְקָא בְּכַוָּונָה אע"ג דְּלֹא הָוֵי דּוּמְיָא דְּאָדָם דִּבְשֶׁלֹּא בְּכַוָּונָה לֵיכָּא כּוֹפֶר וּשְׁלֹשִׁים שֶׁל עֶבֶד כִּדְאִי' בְּשִׁילְהֵי שׁוֹר שֶׁנָּגַח ד' וְה' (לקמן ד' מג.): מַה לְבוֹר שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת. דַּאֲפִילּוּ עֲשָׂאוֹ בִּרְשׁוּת וְאח"כ הִפְקִיר כֵּיוָן שֶׁהִפְקִיר הַיְינוּ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת: תֹּאמַר בְּהַנֵּי דְּבִרְשׁוּת שׁוֹר יוֹכִיחַ. וְא"ת לְמ"ד תָּנָא שׁוֹר לְרַגְלוֹ הֵיכִי קָאָמַר שׁוֹר יוֹכִיחַ דְּבִרְשׁוּת חַיָּיב וְהָא רֶגֶל לֹא מִיחַיֵּיב אֶלָּא בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק וְשָׁם אֵין לוֹ רְשׁוּת וְי"ל כְּגוֹן שֶׁהָלַךְ בִּרה"ר וְהִתִּיז וְהִזִּיק בִּרה"י דְּחַיָּיב כִּדְאַמְרִינָן לְקַמָּן (דף יט.): (שייך לְע"ב) ה"ג הַכּוֹתֶל וְהָאִילָן שֶׁנָּפְלוּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקוּ פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם וְכֵן כָּתוּב בִּסְפָרִים שֶׁל רַשִׁ"י וְכֵן בְּסֵפֶר רַב אַלְפַס וְכֵן עִיקָּר אֲבָל אוֹתָם דְּכָתוּב בְּהוּ חַיָּיב לְשַׁלֵּם לֹא נְהִירָא דְּכֵיוָן דְּבְשֶׁלֹּא הִזְהִירוּ חַיָּיב לֹא יִתָּכֵן לְהָקֵל עָלָיו לְפוֹטְרוֹ מִמַּה שֶׁמַּזְהִירִין אוֹתוֹ לָקוּץ וְלִסְתּוֹר: אִי דְּאַפְקְרִינְהוּ בֵּין לְרַב בֵּין לִשְׁמוּאֵל הַיְינוּ בּוֹר. וְא"ת וְהָא מַשְׁמַע לְקַמָּן בְּהַמַּנִּיחַ (ד' כט.) דִּלְכ"ע הַמַּפְקִיר נְזָקָיו לְאַחַר נְפִילַת אוֹנֶס דְּפָטוּר וְהַאי נַמִּי אוֹנֶס הוּא דְּבִבְנְיָן וּנְטִיעָה שֶׁעָשָׂה לֹא פָּשַׁע כְּלוּם וְי"ל כֵּיוָן שֶׁהִזְהִירוּ לָקוּץ וְלִסְתּוֹר שֶׁלֹּא יַזִּיקוּ וְעָבַר הַזְּמַן הָוֵי פּוֹשֵׁעַ וַהֲוֵי כְּמַפְקִיר נְכָסָיו לְאַחַר נְפִילַת פְּשִׁיעָה: הַיְינוּ בּוֹר. לִכְאוֹרָה נִרְאֶה דְּמַיְירֵי כְּשֶׁהִזִּיקוּ כּוֹתֶל וְאִילָן בִּשְׁעַת נְפִילָה גּוּפָהּ וַאפ"ה מְדַמֶּה לֵיהּ לְבוֹר מִדְּלֹא קָאָמַר הָכָא אִי בַּהֲדֵי דְּקָאַזְלֵי קָמַזְּקֵי הַיְינוּ אֵשׁ וְעוֹד דְּאִי בְּהֶיזֵּק דִּלְאַחַר נְפִילָה מַיְירֵי אַמַּאי פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם הֲלֹא כֵּיוָן שֶׁנָּפְלוּ מִיָּד הָיָה לוֹ לְסַלְּקָן וְעוֹד דְּא"כ לֹא הֲוָה לֵיהּ לְמִיתְנֵי לָקוּץ וְלִסְתּוֹר אֶלָּא נָתְנוּ לוֹ זְמַן לְפַנּוֹתוֹ וּלְסַלְּקוֹ כֵּיוָן דִּבְהֶיזֵּק דִּלְאַחַר נְפִילָה אַיְירֵי אע"ג דְּבוֹר אֵין הוֹלֵךְ לְהַזִּיק וְאֵלּוּ הוֹלְכִים וּמַזִּיקִין יֵשׁ לָנוּ לְלָמְדָם מִבּוֹר דְּעָדִיף הֶיזֵּק דִּידְהוּ שֶׁהוֹלְכִים וּמַזִּיקִין מִבּוֹר שֶׁאֵינוֹ הוֹלֵךְ וּמַזִּיק אֶלָּא מַזִּיק בִּמְקוֹמוֹ וְנִרְאֶה דִּבְהֶיזֵּק דִּלְאַחַר נְפִילָה

נמי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

נמי מצי איירי ופטור מלשלם וכגון שלא נודע לבעליו שנפלו או ידעו ולא יכלו לסלקו כל כך מהר והא דלא קתני נתנו לו זמן לסלקו ולפנותו משום דבהיזק נפילה גופה נמי מיירי ונתנו לו זמן לקרוץ ולסתור ולפנותו קאמר ודשתא אתי שפיר דמדמה ליה לבור טפי מלאש ואף על גב דבשעת נפילה יש לדמותו לאש כמו לבור דמאש חלוק במה שאין כח אחר מעורב בו ומבור חלוק במה שאין חתילת עשייתן לנזק אלא לכך דימה אותו לבור משום דבהיזק דלאחר נפילה אין לדמותו כלל לאש אלא לבור:

חב חייב מיבעי ליה. בשאר דוכתין לא דייק הכי כגון אין חבין לאדם אלא בפניו ותופס לב"ח במקום שחב לאחרים דהתם לא שייך לשון חיוב אלא לשון חובה:

ורבי ישמעאל אכל שמינה. פירוש בשלמא אכל שמינה משלם שמינה אלא אכל בחושה אמאי משלם שמינה אי נמי ה"פ כיון דבשמינה אין משלם אלא שמינה כמו שהזיק ולא קנסינן ליה לשלם יותר ממה שהזיק א"כ בשאכל בחושה נמי לא לקנסיה לשלם יותר ממה שהזיק לשלם שמינה וא"ת אמאי קעי טפי בדברי ר' ישמעאל לומר שאם אכל בחושה משלם שמינה יותר מדברי ר' עקיבא דתלמא רבי עקיבא קאמר נמי שאם אכל בערוגה בחושה משלם ערוגה שמינה שבשדותיו וי"ל לפיכך טעה בדברי רבי ישמעאל טפי משום דקאמר רבי עקיבא לא בא הכתוב אלא לגבות לניזקין מן העידית משמע ששמע מר' ישמעאל שבא הכתוב לחייב יותר ממה שהזיק בגון דאם אכל בחושה משלם שמינה:

כגון שהיתה עידית דניזק בזיבורית דמזיק. ואיפכא לא מצי למימר דכ"ע מודו דאין משלם אלא עידית שיש לו ואין צריך לקנות כדאמרינן לקמן (ד' ז:) אין לו אלא זיבורית כולם גובין מן הזיבורית ומיהו אי בשל עולם הן שמין המ"ל בגון דזיבורית דמזיק בעידית דעלמא דלר' עקיבא גובין מן הזיבורית ולר' ישמעאל יהיב ליה מעידית דניזק ואפילו למ"ד בשלו הן שמין המ"ל דלית ליה למזיק בעידית דניזק דלמ"ד בסף או מיטב ישלם בסף לרבי ישמעאל ולר' עקיבא לא ישלם אלא ממיטב שלו: **שור** רעהו כו'. תימה ולוקמה בשן ורגל שהזיק את המקדש דהתם לא כתיב רעהו ומקדרן ליכא למילף דאינה מועדת מתחילתה ובגזרה שוה דתחת נתינה ישלם כסף נמי לא ילפינן דלא נתקבלה אלא לענין תשלומי מיטב דאי לכל מילי ליפטרו כולהו מטמון וברה"ר וכלים ופסולי המוקדשין וי"ל דכולהו נזקין פטורין בהקדש בדמוכח בירושלמי ברישא הנזקין דקאמר התם בגה אגן קיימין אי בהכשר נזקין הא תנינא שור רעהו ולא שור של הקדש ואי בבנזקי גופו הא תני רבי חייא נזקין לחדיוט ואין נזקין לגבוה אלא באומר הרי עלי מנה לברך הבית משמע דלא משכחת נזקין בהקדש לא בשן ולא ברגל

1 שור יוכיח מה לשור שכן דרכו לילך ולהזיק בור
2 תוכיח וחזר הדין רבינא אמר לאתויי הא דתנן המכותל
3 והאילן שנפלו לרה"ר והזיקו פטור מלשלם נתנו לו
4 זמן לקוץ את האילן ולסתור את המכותל ונפלו בתוך
5 הזמן והזיקו פטור לאחר הזמן חייב היכי דמי אי
6 דאפקרה בין לרב בין לשמואל היינו בור מאי שנא בור
7 דהזיקו מצוי ושמירתו עליך הני נמי הזיקן מצוי
8 ושמירתן עליך אי דלא אפקרינהו לשמואל דאמר
9 כולם מבורו למדנו היינו בור לעולם דאפקרינהו ולא
10 דמי לבור מה לבור שכן תחילת עשייתו לנזק תאמר
11 בהני שאין תחילת עשייתן לנזק שור יוכיח מה לשור
12 שכן דרכו לילך ולהזיק בור תוכיח וחזר הדין: כשהזיק
13 חב המזיק: חב המזיק חייב המזיק מיבעי ליה אמר
14 רב יהודה אמר רב האי תנא ירושלמי הוא דתני
15 לישנא קלילא: לשלם תשלומי נזק: ת"ר מיטב שדהו
16 ומיטב כרמו ישלם מיטב שדהו של ניזק ומיטב כרמו
17 של ניזק דברי רבי ישמעאל ר' עקיבא אומר לא בא
18 הכתוב אלא לגבות לנזקין מן העידית וק"ו להקדש
19 ור' ישמעאל אכל שמינה משלם שמינה אכל בחושה
20 משלם שמינה אמר רב אידי בר אבין הכא במאי
21 עסקינן בגון שאכל ערוגה בין הערוגות ולא ידעינן אי
22 בחושה אכל אי שמינה אכל דמשלם שמינה אמר
23 רבא ומה אילו ידעינן דבחושה אכל לא משלם אלא
24 בחושה השתא דלא ידעינן אי בחושה אכל אי שמינה
25 אכל משלם שמינה המוציא מחבירו עליו הראיה אלא
26 אמר רב אחא בר יעקב הכא במאי עסקינן בגון
27 שהיתה עידית דניזק בזיבורית ובהא פליגי רבי
28 ישמעאל סבר בדניזק שיימינן ורבי עקיבא סבר
29 בדמזיק שיימינן מ"ט דרבי ישמעאל נאמר שדה למטה
30 ונאמר שדה למעלה מה שדה האמור למעלה דניזק
31 אף שדה האמור למטה דניזק ורבי עקיבא מיטב שדהו
32 ומיטב כרמו ישלם דהאיך דקא משלם ורבי ישמעאל
33 אהני גזרה שוה ואהני קרא אהני גזרה שוה כדקאמינא
34 אהני קרא בגון דאית ליה למזיק עידית וזיבורית ועדית
35 לניזק וזיבורית דמזיק לא שנייא בעידית דניזק דמשלם
36 ליה ממיטב דידיה דלא מצי אמר ליה הא אתי גבי
37 מזיבורית אלא גבי ממיטב ר' עקיבא אומר לא בא
38 הכתוב אלא לגבות לניזקין מן העידית וקל וחומר להקדש מאי קל וחומר להקדש אילימא דנגח תורא דידן לתורא דהקדש שור רעהו
39 אמר רחמנא ולא שור של הקדש אלא לאומר הרי עלי מנה לברך הבית דאתי גזבר ושקיל מעידית לא יהא אלא בעל חוב

רש"י

שור יוכיח. שברשות ב"ד הוא מהלך ברה"ר שהרי כל אדם יש לו רשות בכך ואם הזיק חייב אף אני אביא בו: והרינו הצד השוה דמתרצי: **נתנו לו זמן.** ב"ר: **מאי שנא בור שכן** הייקו מצוי. שדרך שנופלין שם בהמות ואי קשיא הא מילתא דאמרן לעיל דרגל הזיקה מצוי ולא בור לאו פירכא היא דבור הזיקו מצוי אבל אינו מצוי כ"כ כי רגל שכל שעה היא מהלכת: **תחילת.** בנין הכותל ונטיעת האילן לא היה לנזקן. **מיטב** שדהו של נזיק. שאם אכלה ערוגה בשדהו שמין ערוגה משובחת של ניזק במה יפה עכשיו עם פירותיה וכמה תהא יפה בלא פירות ונותן לו: **לא בא הכתוב אלא לגבות** לנזקין מן העידית. של מזיק דשמין ערוגה של ניזק לפי מה שהיא ואם מזיק בא ליתן לו קרקע בדמי נזקו נותן לו מיטב שדותיו שוה אותן דמים: וקל וחומר להקדש. מפרש לקמן: **וקפדיך** ורבי ישמעאל אכל ערוגה שמינה. ודאי דין הוא דלשלם שמינה: **אכל בחושה.** מי משלם שמינה בתמיה: בין הערוגות. ויש שם ערוגות שמינות וטעונות פירות הרבה ובחושות וטעונות מעט ולא ידעינן הך ערוגה הנאכלת מהני ניהו: **השתא** משום דלא ידעינן משלם שמינה. בתמיה הא ניזק הוא מוציא מחבירו ועליו הראיה: ה"נ **אלא אמר** רב אחא בר יעקב. מודה רבי ישמעאל דלא משלם אלא דמי ערוגה לפי מה שהיא ובהא פליג בגון שהיתה עידית דניזק בזיבורית דמזיק רבי ישמעאל סבר בדניזק שיימינן דהא דכתיב בקרא שישלם לו בדמי נזקו מקרקע מיטב אשדות דניזק קאי ומשלם ליה מזיק דמי נזקו קרקע מזיבורית שלו בשוה נזקו שהרי הוא במיטב שדהו של ניזק: **ורבי עקיבא סבר בדמזיק שיימינן.** למיטב דקרא דיהיב ליה מעידית דידיה: **נאמרה שדה למטה.** מיטב שדהו ישלם: **ונאמרה שדה למעלה.** ובער בשדה אחר: **אף שדה האמור למטה** של ניזק. והכי קאמר קרא שאם יש למזיק קרקע הדומה לעידית דניזק ישלם לו הימנה שיעור דמי נזקו: **מיטב שדהו** של האיך דקא משלם. דהיינו שדה של מזיק ולא אתי גזרה שוה ועקר ליה לקרא: **ואהני קרא.** דמשמע מיטב דהאיך דקא משלם: **משלם ליה** ממיטב דידיה. הואיל וזבורית שלו לא הויא בעידית דניזק: **שור רעהו אמר רחמנא ולא שור** דהקדש. דאם נגח שור של הקדש פטור והוא הדין לכל שאר נזקין שאם מזיק את ההקדש פטור לישנא אחרינא להכי נקט שור הקדש ולא מוקי לה באבילת בהמתו שדה הקדש משום דלא משכחת לה דאי שדה חרם לכהנים הוי וכשדה הדיוט דמי וליכא למימר ק"ו להקדש ושדה הקדש נמי דהוי לצורך בדק הבית או המקדיש פודהו לאלתר או מוכרין אותו לאלתר לאחר וכשיוצא ביובל לכהנים הוי דכתיב (ויקרא כז) והיה השדה בצאתו ביובל וגו' דלכהנים הוי ואי קודם פדייה אין מעילה בקרקעות דכל המחובר לקרקע כקרקע דמי: ובעל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ויש להשיב, שׁוֹר יוֹכִיחַ, שמהלך ברשות הרבים ברשות בית דין, ככל אדם שיש לו רשות להלך ברשות הרבים, ואף על פי כן אם הזיק חייב, אך יש לפרוך, מַה לְּשׁוֹר שֶׁכֵּן דַּרְכּוֹ לֵילֵךְ וּלְהַזִּיק, ויתכן שמחמת חומרא זו הוא חייב, אלא שיש להשיב, בּוֹר תּוֹכִיחַ, שאף שאין דרכו לילך ולהזיק חייב, וְחָזַר הַדִּין, שהחומרא שיש בשניהם היא הסיבה לחייבם, וחומרא זו היא כמבואר במשנה הצד השוה שבהן שדרכן להזיק ושמירתן עליך.

רבינא מבאר באופן אחר איזה היזק נצרך ללמוד מהצד השוה שבכל אבות הנזיקין: רָבִינָא אָמַר, הצד השוה שבמשנתינו בא לְאַתּוּיֵי – ללמד הָא דִּתְנַן, הַכּוֹתֵל וְהָאִילָן שֶׁנָּפְלוּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקוּ, בין בשעת הנפילה ובין לאחר הנפילה, בעליהם פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם, משום שהוא אנוס. ואם בית דין ראו שכותלו ואילנו נוטים ליפול, וְנָתְנוּ לוֹ זְמַן שלושים יום לְקַוֵּץ אֶת הָאִילָן וְלִסְתּוֹר אֶת הַכּוֹתֶל, וְנָפְלוּ בְּתוֹךְ הַזְּמַן וְהִזִּיקוּ, פָּטוּר, אולם אם לא קצץ ולא סתר בתוך הזמן שנתנו לו, ונפלו הכותל והאילן לְאַחַר הַזְּמַן שקצבו לו בית דין והזיקו, חַיָּיב. וחיוב זה נלמד מן הצד השוה.

מבררת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי, אִי דְּאַפְקְרֵהּ – אם הפקיר את הכותל והאילן קודם שהזיקו, יקשה מדוע נצרך הלימוד של הצד השוה, הלא בֵּין לְרַב בֵּין לִשְׁמוּאֵל הַיְינוּ תולדה של בּוֹר, וּמַאי שְׁנָא – וכי מה שונה בּוֹר מאלו, שהרי התכונות של בור הן דְּהֲווּ זִיקוּ מָצוּי, שהרגילות היא שנופלים שם בהמות, וּשְׁמִירָתוֹ עָלֶיךָ, הָנֵי נַמִּי – גם אלו [הכותל והאילן] הֲווֹ מָצוּי וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ. וְאִי דְּלָא אַפְקְרֵינְהוּ – ואם לא הפקירם, יקשה לְדעת שְׁמוּאֵל דְּאָמַר שכּוּלָּם – כל התקלות, בין שהפקירן בין שלא הפקירן, מִבּוֹרוֹ בלבד לָמְדָנוּ, ואם כן הַיְינוּ תולדת בּוֹר, ומדוע נצרך הצד השוה.

חוזרת בה הגמרא ואומרת: לְעוֹלָם דְּאַפְקְרֵינְהוּ – מדובר שהפקירם, וְלָא דָּמֵי – ואינם דומים לְבוֹר, משום שיש לפרוך, מַה לְּבוֹר שֶׁכֵּן מִתְּחִילַּת עֲשִׂיָּתוֹ הוא עומד לְנֶזֶק, תֹּאמַר בְּהָנֵי – באלו שֶׁאֵין תְּחִילַּת עֲשִׂיָּתָן לְנֶזֶק, שהרי כשבנה את הכותל ונטע את האילן לא היו רעועים. אך יש להשיב, שׁוֹר יוֹכִיחַ, שאינו עומד מתחילתו לנזק ואף על פי כן חייב, אמנם יש לפרוך, מַה לְּשׁוֹר שֶׁכֵּן דַּרְכּוֹ לֵילֵךְ וּלְהַזִּיק, ויתכן שלכן חייב, ויש להשיב, בּוֹר תּוֹכִיחַ שגם הוא אינו הולך אלא מזיק במקומו, ואף על פי כן חייב, וְחָזַר הַדִּין ללמוד מהצד השוה שבהן. וזו כוונת משנתינו, במה שכתבה שיש בהן צד השוה, לרבות חיוב הכותל והאילן שנפלו.

שנינו במשנה, כְּשֶׁהִזִּיק חָב הַמַּזִּיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ.

מדקדקת הגמרא, מדוע אמר התנא חָב הַמַּזִּיק, הלא חַיָּיב הַמַּזִּיק מִיבָּעֵי לֵיהּ – היה צריך לומר, כלשונו הרגיל תמיד. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, הַאי תַּנָּא – תנא זה יְרוּשַׁלְמִי הוּא, דְּתָנֵי לִישָׁנָא קַלִּילָא – ששונה דבריו בלשון קצרה, ולכן אמר 'חב' במקום 'חייב'.

שנינו במשנה, וכשהזיק חב המזיק לְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי נֶזֶק במיטב הארץ: תָּנוּ רַבָּנָן, נאמר בתורה, (שמות כב ד) 'כִּי יַבְעֶר אִישׁ [–ישלח את בהמותיו ויזיקו] שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם, וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירוֹ [–הוא נזק שנעשה על ידי מדרך כף רגל הבהמה], וּבִעֵר בְּשִׂדֵה אַחֵר [–או נזקי שן הבהמה שאכלה את שדה חבירו, אזי] מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם' והכוונה היא שישלם המזיק את נזקו לפי מֵיטַב שָׂדֵהוּ שֶׁל הַנִּיזָּק, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. – והבינה הגמרא כעת שכוונת רבי ישמעאל היא לומר שגם אם אכלה הבהמה פירות ערוגה כחושה, שמים כמה שוה הערוגה המשובחת ביותר בשדהו של הניזק עם פירותיה, וכמה תהיה שוה בלא פירותיה, ואת ההפרש ישלם המזיק לניזק. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, לֹא בָא הַכָּתוּב ללמדנו גובה תשלומי הנזק, אֶלָּא בא ללמדנו במה משלם את תשלומי הנזק, והיינו שאם בא המזיק לשלם דמי היזקו בקרקע, עלינו לִגְבּוֹת מִן הָעִידִּית שבנכסיו, כלומר, שישלם את נזקו מהקרקע הטובה של המזיק, ולא מהקרקע הגרועה שלו. והוסיף רבי עקיבא ואמר וְקַל וָחוֹמֶר לְהֶקְדֵּשׁ – שגם הקדש גובה תשלומיו מעידית. ולהלן, תבאר הגמרא באיזה תשלומים להקדש מדובר.

הגמרא מקשה על דברי רבי ישמעאל: וְלדעת רַבִּי יִשְׁמָעֵאל קשה, שאמנם אם אָכַל השור מערוגה שְׁמֵינָה, מובן שִׁמְשַׁלֵּם דמי ערוגה שְׁמֵינָה, אבל אם אָכַל מערוגה כְּחוּשָׁה וכי דין הוא שִׁמְשַׁלֵּם דמי ערוגה שְׁמֵינָה, הלא לא הזיק אלא ערוגה כחושה, ומדוע ישלם יותר ממה שהזיק.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב אִידִי בַּר אָבִין, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן – דברי רבי ישמעאל אמורים כְּגוֹן שֶׁאָכַל השור עֲרוּגָה מִבֵּין הָעֲרוּגוֹת, וְלֹא יָדְעִינָן – ואין אנו יודעים, אִי ערוגה כְּחוּשָׁה אָכַל, אִי שְׁמֵינָה אָכַל, ובאופן זה בא הכתוב ללמדנו דִּמְשַׁלֵּם דמי ערוגה שְׁמֵינָה.

דוחה הגמרא ביאור זה: אָמַר רָבָא, לא מסתבר לומר שבמקרה כזה ישלם דמי ערוגה שמינה, שהרי וּמָה אִילּוּ יָדְעִינָן דִּכְחוּשָׁה אָכַל, לֹא היה המזיק מְשַׁלֵּם אֶלָּא דמי ערוגה כְּחוּשָׁה, הַשְׁתָּא דְּלָא יָדְעִינָן אִי ערוגה כְּחוּשָׁה אָכַל, אִי שְׁמֵינָה אָכַל, וכי דין הוא שִׁמְשַׁלֵּם דמי ערוגה שְׁמֵינָה, והלא כלל הוא בידנו בכל מקום שיש ספק, שהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ, עָלָיו – על התובע מוטלת הָחובה להביא רְאָיָה לדבריו, וכיון שלא הוכיח הניזק שהשור אכל ערוגה שמינה מדוע יתחייב המזיק לשלם דמי ערוגה שמינה.

מביאה הגמרא ביאור אחר במה נחלקו רבי ישמעאל ורבי עקיבא: אֶלָּא אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, גם רבי ישמעאל מודה שמשלם את דמי הערוגה שאכל כמו שהיא, וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן – מחלוקת רבי ישמעאל ורבי עקיבא אמורה באופן שלמזיק ישנם קרקעות מעולות יותר משל הניזק, וּכְגוֹן שֶׁהָיְתָה עִידִּית דְּנִיזָּק – הקרקע המעולה ביותר של הניזק, שוה כְּזִיבּוּרִית דְּמַזִּיק – כמו הקרקע הגרועה ביותר של המזיק, והמזיק רוצה לשלם לו בקרקע. וּבְהָא פְּלִיגִי, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר בַּדְּנִיזָּק שַׁיְּימִינָן – שכשאמרה התורה שעל המזיק לשלם 'מֵיטַב שָׂדֵהוּ', הכוונה היא לשדה המעולה של הניזק, ולכן באופן זה ישלם המזיק את הקרקע הגרועה שלו, כיון שהיא שוה כמו הקרקע המעולה של הניזק. וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר בְּדְּמַזִּיק שַׁיְּימִינָן – כוונת התורה היא לשדה המעולה של המזיק, וכיון שכן ישלם המזיק את הקרקע המעולה שלו.

מבררת הגמרא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל שסובר ש'מֵיטַב שָׂדֵהוּ' הוא השדה המעולה של הניזק.

מבארת הגמרא: רבי ישמעאל למד זאת בגזירה שוה, נֶאֱמַר 'שָׂדֶה' לְמַטָּה – בסוף הפסוק נאמר לשון שדה לענין תשלומי הנזק, 'מֵיטַב שָׂדֵהוּ... יְשַׁלֵּם', וְנֶאֱמַר שָׂדֶה לְמַעְלָה – וכן בתחילת הפסוק, נאמר לשון שדה לענין מעשה הנזק, 'וּבִעֵר בְּשִׂדֵה אַחֵר', מַה הַשָּׂדֶה הָאָמוּר לְמַעְלָה הכוונה היא לשדה דְּנִיזָּק – שהרי ההיזק נעשה בשדהו של הניזק, אַף הַשָּׂדֶה הָאָמוּר לְמַטָּה הכוונה היא לשדה דְּנִיזָּק – ומכאן למד רבי ישמעאל ש'מֵיטַב שָׂדֵהוּ' הכוונה היא לשדה המעולה של הניזק.

שואלת הגמרא: וְרַבִּי עֲקִיבָא מנין לו ש'מֵיטַב שָׂדֵהוּ' הוא הקרקע המעולה של המזיק.

משיבה הגמרא: רבי עקיבא למד זאת ממשמעות הכתוב 'מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם' והמשמעות הפשוטה היא שהכוונה היא לשדה דְּהַאִיךְ דְּקָא מְשַׁלֵּם – של זה שמשלם, דהיינו המזיק, ואין כח לגזירה שוה לעקור את המשמעות הפשוטה של הכתוב.

שואלת הגמרא: וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, היאך למד מגזירה שוה דין שעוקר את המשמעות הפשוטה של הכתוב.

משיבה הגמרא: הגזירה שוה אינה עוקרת לגמרי את משמעות הכתוב, אלא אֲהָנֵי גְּזֵרָה שָׁוָה וְאַהָנֵי קְרָא – יש מקום שבו הועילה הגזירה שוה ללמוד ממנה שמשלם מיטב שדהו של הניזק, ויש

המשך בעמוד 95

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּבַעַל חוֹב הגובה חובו בקרקע יכול לגבות רק **בְּבֵינוֹנִית**, וכיון שכן מדוע יגבה הגזבר מעידית נכסיו. **וְכִי תֵּימָא** – ואם תרצה ליישב ולומר **שֶׁסָּבַר רַבִּי עֲקִיבָא** שכָּל **בַּעַל חוֹב נַמִּי** גובה את חובו רק **בְּעֵידִית** של הלוה, ולכן יכול רבי עקיבא ללמוד הקדש בקל וחומר מהדיוט, שיגבה הגזבר מעידית. **אִיבָּא לְמִיפְרַךְ** – יש להשיב על הקל וחומר ולומר **מַה לְּבַעַל חוֹב** הדיוט **שֶׁכֵּן יָפֶה כֹּחוֹ** של הדיוט **בְּתְבִיעוּת נְזָקִין** שהרי גובה את נזקו מן העידית של הניזק, ולכן גם בעל חוב הדיוט גובה מעידית, **תֹּאמַר בְּהֶקְדֵּשׁ שֶׁהוּרַע כֹּחוֹ בְּתְבִיעוּת נְזָקִין**, שהרי המזיק את הקדש פטור מתשלומים, ויש לומר שכמו כן הורע כוחו בשאר חובות, שלא יגבה מן העידית.

הגמרא חוזרת לביאור הראשון בדברי רבי עקיבא: **לְעוֹלָם** מדובר באופן **דְּנָגַח תּוֹרָא דִּידָן לְתוֹרָא דְּהֶקְדֵּשׁ. וּדְקָא קַשְׁיָא לָךְ** – ומה שהקשית שהרי 'שור **רַעֲהוּ' אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ** ולמדנו מכך ששור של הדיוט שנגח שור של הקדש פטור מכלום. יש לתרץ **שֶׁרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר לָהּ כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא** שחולק על דרשה זו, ומחייב שור של הדיוט שנגח שור של הקדש. **וּכְדִתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל הֶדְיוֹט פָּטוּר** שנאמר 'שור רעהו' ולא הקדש, **שׁוֹר שֶׁל הֶדְיוֹט שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ בֵּין** שהנוגח הוא שור **תָּם, בֵּין** שהוא שור **מוּעָד, מְשַׁלֵּם** להקדש **נֵזֶק שָׁלֵם.**

שואלת הגמרא, **אִי הָכִי** – כיון שהעמדנו שרבי עקיבא סובר שהמזיק את ההקדש חייב, אם כן **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְרַבִּי עֲקִיבָא** שבברייתא, **מִמַּאי הִכְעֵידִית דְּנִיזָּק וְזִיבּוּרִית דְּמַזִּיק פְּלִיגֵי** – מניין לנו שנחלקו באופן שהיתה הקרקע עדית של המזיק שוה בקרקע זיבורית של הניזק, האם עליו לשלם כפי העידית של הניזק או של המזיק, **דִּלְמָא דְּכוּלֵּי עָלְמָא בִּדְנִיזָּק שַׁיְּימִינָן** – שמא כולם מודים שמשלם לפי העידית של הניזק, **וְהָכָא בְּפִלּוּגְתָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא וְרַבָּנַן קָמִפְּלְגֵי** – ונחלקו כאן במחלוקת רבי שמעון בן מנסיא ורבנן בענין המזיק הקדש, **שֶׁרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא** שמחייב מזיק את ההקדש בתשלומים, **וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** שלא הזכיר אלא נזקי הדיוט **סָבַר כְּרַבָּנַן** שהמזיק הקדש פטור.

מיישבת הגמרא, לא ייתכן לומר שהמחלוקת ביניהם היא רק בדין מזיק הקדש, מכמה טעמים: א. **שֶׁאִם כֵּן, מַאי 'לֹא בָּא הַכָּתוּב'** שאמר רבי עקיבא, שמשמעותו היא שלא בא הכתוב לומר כדברי רבי ישמעאל אלא דבר אחר, ואם אין הם חולקים אלא בדין מזיק את ההקדש, נמצא שבדברי הכתוב 'מיטב שדהו' שדיבר בנזקי הדיוט אין ביניהם כל מחלוקת.

ב. **וְעוֹד, מַאי** קַל **וָחוֹמֶר לְהֶקְדֵּשׁ** שאמר רבי עקיבא, שמשמעותו שבא להחמיר על ההקדש, ואם רבי עקיבא מודה לרבי ישמעאל ששמים לפי העידית של הניזק, נמצא שהקל על המזיק, ואיך יתכן לומר שלומד קל וחומר להקדש להקל גם על ההקדש שישלם לפי העידית של הניזק, והרי רבי עקיבא מחמיר על ההקדש שהרי אפילו שור תם שהזיק הקדש משלם נזק שלם לדעתו.

ג. **וְעוֹד, הָא אָמַר רַב אַשִׁי, תַּנְיָא בְּהֶדְיָא** – שנינו בברייתא במפורש: מה שנאמר בכתוב (שמות כב ד) 'מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם' הכוונה **לְמֵיטַב שָׂדֵהוּ שֶׁל נִיזָּק וּמֵיטַב כַּרְמוֹ שֶׁל נִיזָּק דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר** הכוונה **לְמֵיטַב שָׂדֵהוּ שֶׁל מַזִּיק וּמֵיטַב כַּרְמוֹ שֶׁל מַזִּיק.** מפורש אם כן שנחלקו גם בתשלומי הדיוט האם משלם ממיטב של המזיק או ממיטב של הניזק:

הגמרא ממשיכה לדון בדין חיוב תשלומי מיטב: **רָמֵי לֵיהּ** – הקשה **אַבַּיֵי לְרָבָא, כְּתִיב** לעניין תשלומי נזק 'מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם' ומשמע **מֵיטַב אִין** – רק ממיטב הוא רשאי לשלם, אבל **מִידֵּי אַחֲרִינָא לֹא** – בדבר אחר, שאינו מיטב, אינו רשאי לשלם, **וְהָתַנְיָא** – והלא שנינו בברייתא שדורשת מהכתוב (שמות כא לד) 'בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו' ותיבת 'יָשִׁיב' מיותרת, שהרי בבר נאמר יְשַׁלֵּם, אלא בא **לְרַבּוֹת** שיכול לשלם בכל דבר **הַשָּׁוֶה כֶּסֶף, וַאֲפִילּוּ בְּסוּפִין** – פסולת החיטים, מבואר שיכול לשלם גם בדבר גרוע.

מיישבת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, כָּאן** – מה שלמדה הברייתא מ'ישיב' שיכול לשלם בכל דבר השוה כסף, מדבר במזיק שבא לשלם **מִדַּעְתּוֹ** בלא שיזדקק הניזק לתבוע אותו בבית דין, ואילו **כָּאן** – מה שלמדנו מהכתוב 'מיטב' שרשאי לתת רק ממיטב מדבר במזיק המשלם **בְּעַל כָּרְחוֹ** בכפיית בית הדין.

הגמרא מביאה הוכחה לתירוץ זה: **אָמַר עוּלָּא בְּרֵיהּ דְּרַב עֵילָאִי, דַּיְקָא נַמִּי** – גם מלשון הכתוב מדוייק שתשלומי מיטב הם כשמשלם בעל בורחו, **דִּכְתִיב** מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ 'יְשַׁלֵּם' ומשמע שמדובר שמשלם המזיק **בְּעַל כָּרְחוֹ.**

דוחה הגמרא את ההוכחה, **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי** לעולא בנו של רב עילאי **מִי כְּתִיב** – וכי כתוב 'יְשׁוּלַּם' שמשמעותו על ידי אחרים, דהיינו בית דין, הלא 'יְשַׁלֵּם' **כְּתִיב,** ולשון זו גם **מִדַּעְתּוֹ מַשְׁמַע.**

אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי אין אפשרות אחרת לתרץ את הקושיא, אלא **כִּדְרַמַר** – כפי שתירץ רבה את דברי הברייתא שלפנינו, **דְּתַנְיָא** לעניין הזכאי ליטול ממתנות עניים, **חֲרֵי** – מי **שֶׁהָיוּ לוֹ בָּתִּים שָׂדוֹת וּכְרָמִים** בשווי מאתיים זוז **וְאֵינוֹ מוֹצֵא** קונים **לְמוֹכְרָן** להם במחיר זה, אלא בפחות משווים, **מַאֲכִילִין אוֹתוֹ מִמַּעֲשַׂר עָנִי עַד מֶחֱצָה** משווי נכסיו דהיינו מאה זוז, וימכור את קרקעותיו במאה זוז ונמצא שיש בידו מאתים זוז. **וְהָוֵי בָּהּ מַר** – ונשא ונתן רבה בדברי הברייתא, **הֵיכִי דָּמֵי** – באיזה אופן מדובר שאינו מוצא למכרן בשווי מאתיים, **אִי הוּזַל אַרְעָתָא דְּכוּלֵּי עָלְמָא וְדִידֵיהּ נַמִּי זָל בַּהֲדֵיהוּ** – אם הוזלו כל הקרקעות שבשוק וגם הקרקע שלו הוזלה עמהן, נמצא שעתה אין לו מאתים זוז, ואם כן **אֲפִילּוּ טוּבָא נַמִּי לִיסְפֵּי לֵיהּ** – אפילו יותר ממאה זוז יכולים ליתן לו, וכפי ששנינו (פאה פ"ח מ"ח) שמי שיש לו מאתים זוז פחות דינר יכול ליטול אפילו אלף זוז בבת אחת, **דְּהָא זוּל דְּכוּלֵּי עָלְמָא נַמִּי** – שהרי הוזלו כל הקרקעות שבשוק, והוא נחשב כעני שאין לו מאתיים זוז, **אֶלָּא** – ואם נעמיד שמדובר באופן **דְּאוֹקִיר אַרְעָתָא דְּכוּלֵּי עָלְמָא** – שכל הקרקעות שבשוק נמכרות במחיר גבוה, **וְדִידֵיהּ, אֵידֵי דְּעֵיֵיל וְנָפִיק אַזּוּזֵי זָל אַרְעֵיהּ** – ורק הקרקעות שלו נמכרים בזול, משום שראוהו שמחזר אחרי מעות,

"אנכי עשיתי ארץ, ואדם עליה בראתי". "אנכי" מי שאנכי, שהוא נעלם ונסתר גם מנאצלים היותר עליונים, הלביש עצמותו יתברך בכמה צמצומים להאציל הנאצלים ולברוא הנבראים, שרפים חיות ואופנים מלאכים ועולמות עד אין מספר, ובצמצומים עד אין שיעור, "עשיתי ארץ" הלזו הגשמית

היום יום כב חשוון

מוקדשת לרפואה ולהצלחה

רש"י

ובעל חוב בבינונית וכי תימא סבר ר"ע כל בעל חוב נמי בעידית איכא למיפרך מה לבעל חוב שכן יפה כחו בנזקין תאמר בהקדש שהורע כחו בנזקין תורא דידן לתורא דהקדש וזקא קשיא לך שור רעהו אמר רחמנא ולא שור של הקדש ר"ע סבר לה בר"ש בן מנסיא דתניא ר"ש בן מנסיא אומר שור של הקדש שנגח שור של הדיוט פטור שור של הדיוט שנגח שור של הקדש בין תם בין מועד משלם נזק שלם אי הכי ר' ישמעאל ור"ע ממאי דבעידית דניזק וזיבורית דמזיק פליגי דלמא דכ"ע בדניזק שיימנן והכא בפלוגתא דר"ש בן מנסיא ורבנן קמפלגי ר"ע סבר כר"ש בן מנסיא ור' ישמעאל סבר כרבנן א"כ מאי לא בא הכתוב ועוד מאי ק"ו להקדש ועוד הא אמר רב אשי תניא בהדיא מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם מיטב שדהו של ניזק ומיטב כרמו של רבי רבי ישמעאל ר"ע אומר מיטב שדהו של מזיק ומיטב כרמו של מזיק: רמי ליה אביי לרבא כתיב מיטב שדהו ומיטב כרמו יישלם מיטב אין מידי אחרינא לא והתניא ישיב לרבות שוה כסף ואפילו סובין לא קשיא כאן בעל מדעתו כאן בעל כרחו אמר עולא ברייה דרב עילאי דיקא נמי דכתיב ישלם בעל כרחו א"ל אביי מי כתיב ישולם ישלם כתיב מדעתו משמע אלא אמר אביי כדמר דתניא רבי לו בתים שדות וכרמים ואינו מוצא למוכרן מאכילין אותו מעשר עני עד מחצה שוה מאה זוז ורקרקעותיו ימכור במאה זוז דטפלגא לא זיילי לעולם והרי יש לו מאתים זוז: והיינו רבה: אפילו טובא נמי ליכפו ליה. שהרי עכשיו אין שוה מאתים זוז ותנן (שם) היו לו מאתים זוז חסר דינר אפילו נתנו לו שוה אלף זוז בבת אחת יטול:

אפילו

ובעל חוב בבינונית וכי תימא סבר ר"ע כל בעל חוב נמי בעידית איכא למיפרך מה לבעל חוב שכן יפה כחו בנזקין תאמר בהקדש שהורע כחו בנזקין לעולם דבנגח תורא דידן לתורא דהקדש וזקא קשיא לך שור רעהו אמר רחמנא ולא שור של הקדש ר"ע סבר לה בר"ש בן מנסיא דתניא ר"ש בן מנסיא אומר שור של הקדש שנגח שור של הדיוט פטור שור של הדיוט שנגח שור של הקדש בין תם בין מועד משלם נזק שלם אי הכי ר' ישמעאל ור"ע ממאי דבעידית דניזק וזיבורית דמזיק פליגי דלמא דכ"ע בדניזק שיימנן והכא בפלוגתא דר"ש בן מנסיא ורבנן קמפלגי ר"ע סבר כר"ש בן מנסיא ור' ישמעאל סבר כרבנן א"כ מאי לא בא הכתוב ועוד מאי ק"ו להקדש ועוד הא אמר רב אשי תניא בהדיא מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם מיטב שדהו של ניזק ומיטב כרמו של רבי רבי ישמעאל ר"ע אומר מיטב שדהו של מזיק ומיטב כרמו של מזיק: רמי ליה אביי לרבא כתיב מיטב שדהו ומיטב כרמו יישלם מיטב אין מידי אחרינא לא והתניא ישיב לרבות שוה כסף ואפילו סובין לא קשיא כאן בעל מדעתו כאן בעל כרחו אמר עולא ברייה דרב עילאי דיקא נמי דכתיב ישלם בעל כרחו א"ל אביי מי כתיב ישולם ישלם כתיב מדעתו משמע אלא אמר אביי כדמר דתניא רבי לו בתים שדות וכרמים ואינו מוצא למוכרן מאכילין אותו מעשר עני עד מחצה שוה מאה זוז ורקרקעותיו ימכור במאה זוז דטפלגא לא זיילי לעולם והרי יש לו מאתים זוז: והיינו רבה: אפילו טובא נמי ליכפו ליה. שהרי עכשיו אין שוה מאתים זוז ותנן (שם) היו לו מאתים זוז חסר דינר אפילו נתנו לו שוה אלף זוז בבת אחת יטול:

אפילו

תוספות

ובעל חוב בבינונית. במס' גיטין בפרק הנזקין (ד' מח:): **וכי תימא קסבר ר"ע כו'.** אפילו הכי לא גמרינן הקדש מינה דאביקא למיפרך מה לב"ח שכן יפה כחו בנזקין שהקדיוט הוא דאמר מגבעה זה וקא דאמר שמואל בהשואל (ב"מ ד' עט:) כי יאכל פרט למזיק דלא משלם חומש ומשמע הא קרן חייב היינו מדרבנן ונראה דשאר נזקין דפטירי בהקדש גמירי מקרן ומאדם ומבור דפטר בו פסולי המוקדשים וכ"ש הקדש וא"ת היכי ילפינן שן מכוהלו מה לשן שייש הנאה להזיקה וי"ל דיותר ראוי להתחייב אדם המזיק בידים ממזיק ע"י שילוח בעירה וא"ת רעהו דכתב רחמנא למה לי הא מוקי יאכל נפקא הדאי' במסכת מעילה (דף יט.) מקיש רחמנא הקדש לתרומה מה תרומה כתיב כי יאכל פרט למזיק אף הקדש כל מילי דאכילה ומזיק ליה פטור ולאו דוקא מידי דאכילה דבראיתא התם וי"ל דאי לאו דאשכחן דפטור מזיק הקדש לא הוה דרשינן מכי יאכל פרט למזיק אלא למעט חומש לחודיה ואע"ג דכי יאכל בתרומה כתיב ושם חייב מזיק קרן דממון דכהן הוא מ"מ מהאי קרא דכי יאכל לא בפיך אלא מקרא אחרינא דהוי בגזול חבירו ומזיקו ומיהו למ"ד (לקמן כו.) דאיכא כופר ברגל לא אתיא מכל הני דמה לקרן ואדם ובור דלא משלם כופר בפעם ראשונה ולרבי טרפון דאית ליה (שם) כופר שלם בתם ניחא:

ורבי עקיבא סבר לה כר' שמעון. תימה לעיל (דף ה.) כי מוקי לה עדים זוממין כר"ע ליקשי אי ר"ע ליתני תרי גווני שור שור דאזיק שור דהדיוט ושור דאזיק דהקדש וי"ל דבהקדש לא קמיירי אך קשה כי נמי סבר כר"ש לפרוך מה להדיוט שכן יפה כחו בנזקי אדם ולמאי דפי' דלא דרשינן כי יאכל פרט למזיק דלא משלם כלל אלא משום דכתיב רעהו אתי שפיר אך קשה ולפרוך שכן יפה כחו בנזקי בור: **ועוד** מאי ק"ו להקדש. פירש הקונטרס הואיל ומן העידית דא"ר עקיבא אנזיקן קאי ולאקולא אתא דיהיב ליה מזיק מזיבורית מאי ק"ו להקדש גרועותא הוא וקשה לפי' דאין זה גרועותא אלא חומרא דר"י פוטר לגמרי מזיק את ההקדש ור"ע מחייבו נ"ש ולענין מיטב נמי חשיבות הוא דמשלם ממיטב דניזק ולא מגרוע דניזק ונראה לר"י דה"פ מאי ק"ו להקדש דלענין חיובא מזיק בהקדש לא קאמר דהא מקרא דר"ש נפקא אלא לענין מיטב קאמר ולא הוה לר"ע לאהדורי לרבי ישמעאל ק"ו להקדש כיון דרבי ישמעאל היה מודה בכך אי לאו משום דפטר ליה לגמרי:

ישיב לרבות שוה כסף. בפ"ק דקדושין (דף ח. טז.) דרשינן נמי הכי גבי עבד עברי ויש [שום] צריכותא (ע"ש דף ב. בתוספות ד"ה בפרוטה): **ישלם** מדעתו משמע. וא"ת דבפרק הזרוע (חולין ד' קל: ושם ד"ה תנא) ישלם בעל כרחו משמע דקאמר תנא תני ישלם דברי ר' אליעזר ואתי אמרת מדת חסידות שנו כאן וי"ל דהתם לא קאמר אלא דלא הוי מדת חסידות אלא בדין חייב ועוד אמר ר"ת דה"ק תנא תני ישלם דברי רבי אליעזר ופליגי רבנן עליה ואתי אמרת מדת חסידות לא הוו פליגי רבנן ובלאו הכי צריך לפרש התם כן: **כי** שהיו לו בתים כו'. לא מיירי בבתים שדר בהם דהא תנן במסכת פאה (פ"ח מ"ח) אין מחייבין אותו למכור ביתו וכלי תשמישו:

אי דאייקור אזהוי אפילו פורתא נמי לא ליכפו ליה. אף על גב שאינו מוצא ליתן עליהם מאתים זוז לא יטול בלל לפי שגרם לעצמו ופשע דלא הוי ליה למיעל ולמיפק אבל אם לא פשע אפילו שוות יותר ממאתים זוז יכול ליטול קודם שימכור בפחות משתיין ורב אלפס מפרש בעשיר ועד מחצה היינו עד שימצא שיקנה אותם לכל הפחות בחצי דמיהן וגרסינן בתר הכי אילימא דזיל ארעתא דכ"ע ודידיה נמי זל בהדייהו אפילו פורתא נמי לא ליכפו ליה פירוש אפילו הוזלו כל כך שאפילו המחצה לא יתנו לו לא ליכפו ליה כיון דזל ארעתא דכ"ע ושוו מאתים זוז אף לפי הזול אלא דאייקור ב"ע אפילו טובא נמי ליכפו ליה פי' אפילו מוצא שיתנו

לפרש התם כן:

ברגל ולא באדם המזיק אלא באומר הרי עלי מנה וכן משמע במתני' דתנא (לקמן דף ט:) נכסים שאין בהם מעילה ואכולהו אבות קאי ואפילו אנזקין דאדם למאן דאמר מגבעה זה וקא דאמר שמואל בהשואל (ב"מ ד' עט:) כי יאכל פרט למזיק דלא משלם חומש ומשמע הא קרן חייב היינו מדרבנן ונראה דשאר נזקין דפטירי בהקדש גמירי מקרן ומאדם ומבור דפטר בו פסולי המוקדשים וכ"ש הקדש וא"ת היכי ילפינן שן מכוהלו מה לשן שייש הנאה להזיקה וי"ל דיותר ראוי להתחייב אדם המזיק בידים ממזיק ע"י שילוח בעירה וא"ת רעהו דכתב רחמנא למה לי הא מוקי יאכל נפקא הדאי' במסכת מעילה (דף יט.) מקיש רחמנא הקדש לתרומה מה תרומה כתיב כי יאכל פרט למזיק אף הקדש כל מילי דאכילה ומזיק ליה פטור ולאו דוקא מידי דאכילה דבראיתא התם וי"ל דאי לאו דאשכחן דפטור מזיק הקדש לא הוה דרשינן מכי יאכל פרט למזיק אלא למעט חומש לחודיה ואע"ג דכי יאכל בתרומה כתיב ושם חייב מזיק קרן דממון דכהן הוא מ"מ מהאי קרא דכי יאכל לא בפיך אלא מקרא אחרינא דהוי בגזול חבירו ומזיקו ומיהו למ"ד (לקמן כו.) דאיכא כופר ברגל לא אתיא מכל הני דמה לקרן ואדם ובור דלא משלם כופר בפעם ראשונה ולרבי טרפון דאית ליה (שם) כופר שלם בתם ניחא:

ורבי עקיבא סבר לה כר' שמעון. תימה לעיל (דף ה.) כי מוקי לה עדים זוממין כר"ע ליקשי אי ר"ע ליתני תרי גווני שור שור דאזיק שור דהדיוט ושור דאזיק דהקדש וי"ל דבהקדש לא קמיירי אך קשה כי נמי סבר כר"ש לפרוך מה להדיוט שכן יפה כחו בנזקי אדם ולמאי דפי' דלא דרשינן כי יאכל פרט למזיק דלא משלם כלל אלא משום דכתיב רעהו אתי שפיר אך קשה ולפרוך שכן יפה כחו בנזקי בור: **ועוד** מאי ק"ו להקדש. פירש הקונטרס הואיל ומן העידית דא"ר עקיבא אנזיקן קאי ולאקולא אתא דיהיב ליה מזיק מזיבורית מאי ק"ו להקדש גרועותא הוא וקשה לפי' דאין זה גרועותא אלא חומרא דר"י פוטר לגמרי מזיק את ההקדש ור"ע מחייבו נ"ש ולענין מיטב נמי חשיבות הוא דמשלם ממיטב דניזק ולא מגרוע דניזק ונראה לר"י דה"פ מאי ק"ו להקדש דלענין חיובא מזיק בהקדש לא קאמר דהא מקרא דר"ש נפקא אלא לענין מיטב קאמר ולא הוה לר"ע לאהדורי לרבי ישמעאל ק"ו להקדש כיון דרבי ישמעאל היה מודה בכך אי לאו משום דפטר ליה לגמרי:

ישיב לרבות שוה כסף. בפ"ק דקדושין (דף ח. טז.) דרשינן נמי הכי גבי עבד עברי ויש [שום] צריכותא (ע"ש דף ב. בתוספות ד"ה בפרוטה): **ישלם** מדעתו משמע. וא"ת דבפרק הזרוע (חולין ד' קל: ושם ד"ה תנא) ישלם בעל כרחו משמע דקאמר תנא תני ישלם דברי ר' אליעזר ואתי אמרת מדת חסידות שנו כאן וי"ל דהתם לא קאמר אלא דלא הוי מדת חסידות אלא בדין חייב ועוד אמר ר"ת דה"ק תנא תני ישלם דברי רבי אליעזר ופליגי רבנן עליה ואתי אמרת מדת חסידות לא הוו פליגי רבנן ובלאו הכי צריך לפרש התם כן: **כי** שהיו לו בתים כו'. לא מיירי בבתים שדר בהם דהא תנן במסכת פאה (פ"ח מ"ח) אין מחייבין אותו למכור ביתו וכלי תשמישו:

אי דאייקור אזהוי אפילו פורתא נמי לא ליכפו ליה. אף על גב שאינו מוצא ליתן עליהם מאתים זוז לא יטול בלל לפי שגרם לעצמו ופשע דלא הוי ליה למיעל ולמיפק אבל אם לא פשע אפילו שוות יותר ממאתים זוז יכול ליטול קודם שימכור בפחות משתיין ורב אלפס מפרש בעשיר ועד מחצה היינו עד שימצא שיקנה אותם לכל הפחות בחצי דמיהן וגרסינן בתר הכי אילימא דזיל ארעתא דכ"ע ודידיה נמי זל בהדייהו אפילו פורתא נמי לא ליכפו ליה פירוש אפילו הוזלו כל כך שאפילו המחצה לא יתנו לו לא ליכפו ליה כיון דזל ארעתא דכ"ע ושוו מאתים זוז אף לפי הזול אלא דאייקור ב"ע אפילו טובא נמי ליכפו ליה פי' אפילו מוצא שיתנו

כל זמן, כל יום שחולף, הרי זה לא רק יום, אלא עניין בחיים

היום יום יז חשון

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אֲפִילּוּ פּוּרְתָּא נַמִּי לֹא לִיסְפּוּ לֵיהּ וְאָמַר מַר עֲלָהּ לֹא צְרִיכָא דִּבְיוֹמֵי נִיסָן יַקְרָא אַרְעָתָא וּבְיוֹמֵי תִּשְׁרֵי זָל אַרְעָתָא דְּכ"ע נַטְרֵי עַד נִיסָן וּמַזְבְּנֵי וְהַאי הוֹאִיל וְאִצְטְרִיכָא לֵיהּ זוּזֵי זַבִּין כְּדְהַשְׁתָּא עַד פַּלְגָּא אוֹרְחֵיהּ לְמֵיזַל טְפֵי לַאו אוֹרְחֵיהּ לְמֵיזַל וְהָכָא נַמִּי גַּבֵּי נִזָּקִין דִּינֵיהּ בְּעִידִית וְאִי א"ל אִיהוּ הַב לִי בֵּינוֹנִית טְפֵי פּוּרְתָּא א"ל אִי שַׁקְלַת כְּדִינָךְ שְׁקוֹל כְּדְהַשְׁתָּא וְאִי לֹא שְׁקִיל כִּיוּקְרָא דִּלְקַמֵּיהּ מַתְקִיף לָהּ רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב א"כ הוֹרַעְתָּ כֹּחָן שֶׁל נִזָּקִין אֵצֶל בֵּינוֹנִית וְזִיבּוּרִית דְּרַחֲמָנָא אָמַר מִמֵּיטַב וְאַתְּ אַמְרַתְּ מִבֵּינוֹנִית וְזִיבּוּרִית נַמִּי לֹא אֶלָּא אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אִי אִיכָּא לְדַמּוּיֵי לְב"ח מְדַמֵּינַן לֵיהּ בַּעַל חוֹב דִּינֵיהּ בְּבֵינוֹנִית וְאִי א"ל הַב לִי זִיבּוּרִית טְפֵי פּוּרְתָּא א"ל אִי שַׁקְלַת כְּדִינָךְ שְׁקוֹל כְּדְהַשְׁתָּא וְאִי לֹא שְׁקִיל כִּי יוּקְרָא דִּלְקַמֵּיהּ מַתְקִיף לָהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא א"כ נָעַלְתָּ דֶּלֶת בִּפְנֵי לֹוִין דְּא"ל אִילּוּ הֲווּ לִי זוּזֵי הֲוָה שַׁקְלִי כְּדְהַשְׁתָּא הַשְׁתָּא דְּזוּזֵי גַּבָּךְ אֶשְׁקוֹל כִּיוּקְרָא דִּלְקַמֵּיהּ אֶלָּא אָמַר רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא אִי אִיכָּא לְדַמּוּיֵי לִכְתוּבַּת אִשָּׁה מְדַמֵּינַן דְּהָא כְּתוּבַּת אִשָּׁה דִּינָהּ בְּזִיבּוּרִית וְאִי אָמְרָה לֵיהּ אִיהִי הַב לִי בֵּינוֹנִית בָּצִיר פּוּרְתָּא אָמַר לָהּ אִי שַׁקְלַת כְּדִינָךְ שְׁקוֹל כְּדְהַשְׁתָּא וְאִי לֹא שַׁקְלִי כִּיוּקְרָא דִּלְקַמֵּיהּ מִכָּל מָקוֹם קַשְׁיָא אָמַר רָבָא כָּל דְּיָהִיב לֵיהּ מִמֵּיטַב לֵיתִיב לֵיהּ וְהָא מֵיטַב שָׂדֵהוּ כְּתִיב אֶלָּא כִּי אָתָא רַב פָּפָּא וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ מִבֵּי רַב פְּרָשׁוּהָ כָּל מִילֵּי מֵיטַב הוּא דְּאִי לֹא מִזְּדַבַּן הָכָא מִזְדַּבַּן בְּמָתָא אַחֲרִיתִי לְבַר מֵאַרְעָא דְּלֵיתִיב לֵיהּ מִמֵּיטַב כִּי הֵיכִי דְּלִקְפּוֹץ עֲלָהּ זְבִינָא: בָּעָא מִינֵּיהּ רַב שְׁמוּאֵל בַּר אַבָּא מֵאַקְרוֹנְיָא מֵרַבִּי אַבָּא כְּשֶׁהֵן שָׁמִין בְּשֶׁלּוֹ הֵן שָׁמִין אוֹ בְּשֶׁל עוֹלָם הֵן שָׁמִין אַלִיבָּא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל לֹא תִּבָּעֵי לָךְ דְּאָמַר בְּדְנִיזָּק שָׁיְימִינַן כִּי תִּבָּעֵי לָךְ אַלִיבָּא דְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר בְּדְמַזִּיק שָׁיְימִינַן מַאי מֵיטַב שָׂדֵהוּ אָמַר רַחֲמָנָא לְמְעוּטֵי דְּנִיזָּק אוֹ דִּלְמָא לְמְעוּטֵי דְּעָלְמָא נַמִּי אָמַר לֵיהּ רַחֲמָנָא אָמַר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וְאַתְּ אַמְרַתְּ בְּשֶׁל עוֹלָם הֵן שָׁמִין אֵיתִיבֵיהּ אֵין לוֹ אֶלָּא עִידִית כּוּלָּם גּוֹבִין מִן הָעִידִית בֵּינוֹנִית כּוּלָּם גּוֹבִין בֵּינוֹנִית זִיבּוּרִית כּוּלָּם גּוֹבִין זִיבּוּרִית הָיוּ לוֹ עִידִית וּבֵינוֹנִית וְזִיבּוּרִית נִזָּקִין בְּעִידִית וּבַעַל חוֹב בְּבֵינוֹנִית וּכְתוּבַּת אִשָּׁה בְּזִיבּוּרִית עִידִית וּבֵינוֹנִית נִזָּקִין בְּעִידִית ב"ח וּכְתוּבַּת אִשָּׁה בְּבֵינוֹנִית בֵּינוֹנִית וְזִיבּוּרִית נִזָּקִין וּבַעַל חוֹב בְּבֵינוֹנִית וּכְתוּבַּת אִשָּׁה בְּזִיבּוּרִית

עידית

תוספות

שֶׁיִּתְּנוּ טְפֵי מִמֶּחֱצָה מ"מ לִיסְפּוּ לֵיהּ עַד שֶׁיִּמְצָא לְמוֹכְרָן בְּשָׁוְיָין דְּמַה שֶׁאֵין מוֹצֵא לְמוֹכְרָן בְּשָׁוְיָין לְפִי שֶׁרוֹאִין אוֹתוֹ שֶׁהוּא דָּחוּק וְאִית דְּגָרַס אִי דְּזוֹלֵי כו' אֲפִילּוּ טוּבָא נַמִּי לֹא לִיסְפּוּ לֵיהּ פִּי' אֲפִילּוּ הוּזְלוּ הַרְבֵּה לֹא לִיסְפּוּ לֵיהּ כֵּיוָן דִּשְׁוֹות מָאתַיִם זוּז וְזוֹל נַמִּי דְּכ"ע וְאִי דְּאַיְיקוּר אֲפִילּוּ פּוּרְתָּא לִיסְפּוּ לֵיהּ פֵּירוּשׁ אֲפִילּוּ הוּזְלוּ פּוּרְתָּא:

דִּבְיוֹמֵי נִיסָן יַקְרֵי אַרְעָתָא. וְא"ת הָתֵינַח שָׂדוֹת כִּדְפִּי' הַקּוּנְטְרֵס לְפִי שֶׁיַּחֲרוֹשׁ בַּקַּיִץ וְיִזְרַע בְּמַרְחֶשְׁוָן אֶלָּא בָּתִּים מַאי חִילּוּק יֵשׁ בָּהֶן בֵּין נִיסָן לְתִשְׁרֵי וְי"ל שֶׁרְגִילִין שֶׁיִּיקְּרוּ בִּזְמַן שֶׁרְגִילִין לִשְׂכּוֹר הַבָּתִּים וּלְאַחַר שֶׁשְּׂכָרוּ זִילוּ:

לְבַעַל חוֹב מְדַמֵּינַן לֵיהּ. וְלֹא שַׁיָּיךְ לְמִפְרַךְ א"כ הוֹרַעְתָּ כֹּחוֹ שֶׁלֹּא יָפֶה הַכָּתוּב כֹּחַ בַּעַל חוֹב אֶלָּא אַדְּרַבָּה הוּרַע כֹּחוֹ דְּמִדְּאוֹרַיְיתָא דִּינוֹ בְּזִיבּוּרִית: **הַב** לִי זִיבּוּרִית טְפֵי פּוּרְתָּא. לֹא גָּרְסִינַן אוֹ עִידִית בָּצִיר פּוּרְתָּא דְּאִם כֵּן מַאי קָפָרִיךְ א"כ נָעַלְתָּ דֶּלֶת בִּפְנֵי לֹוִין הֲלֹא אֵין דִּינוֹ כְּלָל בְּעִידִית דְּקַיְימָא לָן דִּינוֹ בְּבֵינוֹנִית: **לִכְתוּבַּת** אִשָּׁה מְדַמֵּינַן לֵיהּ. ה"ה דַּהֲוָה מָצֵי לְאוֹקְמֵי בְּבַעַל חוֹב דְּקָאֵי בֵּיהּ וּדְקָאָמַר הַב לִי עִידִית בָּצִיר פּוּרְתָּא אֶלָּא לְפִי שֶׁהִתְחִיל וְהֶעֱמִיד בְּנִזָּקִין וְאח"כ בְּבַ"ח נִיחָא לֵיהּ לְמִנְקַט בַּתְרַיְיהוּ כְּתוּבַּת אִשָּׁה:

אַלִיבָּא דְּר' יִשְׁמָעֵאל לֹא תִּיבָּעֵי לָךְ דְּאָמַר בִּדְנִיזָּק שַׁיְימִינָן. כֵּיוָן דְּיָלֵיף מִג"ש דְּשָׂדֶה שָׂדֶה מוּבְעֶר בְּשָׂדֶה אַחֵר דַּהֲוֵי דְּנִיזָּק אֲבָל לְר"ע אֶפְשָׁר דְּהָא דְּקָאָמַר דְּהֵאיךְ דְּקָמְשַׁלֵּם לֹא אָתָא אֶלָּא לְמְעוּטֵי דְּנִיזָּק:

ה"ג

רש"י

אֲפִילּוּ פּוּרְתָּא נַמִּי לֹא לִיסְפּוּ לֵיהּ. שֶׁהֲרֵי שָׁוֹת קַרְקְעוֹתָיו מָאתַיִם זוּז: **דִּבְיוֹמֵי נִיסָן יַקְרֵי אַרְעָתָא.** מִפְּנֵי שֶׁהַלּוֹקֵחַ נִיר חוֹרֵשׁ אוֹתָן בִּימוֹת הַקַּיִץ וְזוֹרְעָן בְּתִשְׁרֵי וּבְמַרְחֶשְׁוָן וּבְיוֹמֵי תִּשְׁרֵי זִילֵי שֶׁאֵין סִיפֵּק לְזוֹרְעָן בְּאוֹתָהּ שָׁנָה: **זַבִּין כִּדְהַשְׁתָּא.** בְּתִשְׁרֵי מִשּׁוּם דְּאִיצְטְרִיךְ לְזוּזֵי הִלְכָּךְ עָנִי לֹא הֲוֵי דִּיטוֹל שָׁוֶה אֶלֶף דִּינָר הוֹאִיל וּבְיוֹמֵי נִיסָן שָׁווֹת קַרְקְעוֹתָיו מָאתַיִם וְעָשִׁיר לֹא הֲוֵי הוֹאִיל וּלְכוּלֵּי עָלְמָא נַמִּי לֹא הֲוֵי שָׁוִין הַשְׁתָּא מָאתַיִם הִלְכָּךְ מַשְׁלִימִין לוֹ עַד מָאתַיִם וְהַיְינוּ מֶחֱצָה דְּעַד פַּלְגָּא אוֹרְחֵיהּ לְמֵיזַל טְפֵי לֹא: **וְהָכָא נַמִּי גַּבֵּי נִזָּקִין.** נַמִּי בְּהָכִי מִיתָּרְצוּ קְרָאֵי כְּגוֹן דִּבְיוֹמֵי נִיסָן יַקְרָא אַרְעָתָא וּבְיוֹמֵי תִּשְׁרֵי זוֹל וְהִזִּיק בְּתִשְׁרֵי שָׁוֶה מָנֶה וּבָא לִגְבּוֹת מָנֶה מִקַּרְקְעוֹת הַמַּזִּיק וְדִינוֹ בְּעִידִית כְּדִכְתִיב מֵיטַב: **[שְׁקוֹל].** כִּי זוֹל דְּהַשְׁתָּא: **וְאִי א"ל.** נִיזָּק הַב לִי מִבֵּינוֹנִית כִּדְהַשְׁתָּא טְפֵי פּוּרְתָּא מִמַּאי דְּבָעִית לְמֵיתַב לִי בְּעִידִית לֹא מָצֵי לְמִכְפְּיֵיהּ אֶלָּא א"ל מַזִּיק אִי שַׁקְלַת בְּעִידִית כִּי דִּינָךְ שְׁקוֹל כִּי הַשְׁתָּא וְאִי לֹא שְׁקוֹל מִבֵּינוֹנִית כִּיוּקְרָא דִּלְקַמֵּיהּ וּלְהָכִי אָתֵי יָשִׁיב לְרַבּוֹת סוּבִּין דְּאִי בָּעֵי לְמִשְׁקַל נִיזָּק סוּבִּין כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ קַרְקַע סָמוּךְ לְאוֹתָהּ בֵּינוֹנִית שֶׁל מַזִּיק וְנִיחָא לֵיהּ בָּהּ שָׁקִיל לָהּ כִּיוּקְרָא דִּלְקַמֵּיהּ דְּהָא שָׁוֶה כֶּסֶף הוּא בְּנִיסָן וּלְהָכִי אִיצְטְרִיךְ לְאַבָּיֵי לְאוֹקְמָא בְּהָכִי כְּדַאֲמָרָן דְּסוֹפָהּ לְיַיקֵּר בְּנִיסָן מִשּׁוּם דְּאִי אֵין סוֹפָהּ לְיַיקֵּר קְרָא לְמַאי אָתָא פְּשִׁיטָא דְּאִי בָּעֵי נִיזָּק לְמִישְׁקַל סוּבִּין שָׁקִיל בְּעַ"ב שֶׁל מַזִּיק שֶׁאֲפִילּוּ בְּעִידִית יָפֶה כֹּחוֹ כָּל שֶׁכֵּן בְּבֵינוֹנִית אֶלָּא לְהָכִי אָתָא קְרָא לְמֵימַר דְּיָשִׁיב לוֹ שָׁוֶה כֶּסֶף כִּיוּקְרָא דִּלְקַמֵּיהּ: לִישָּׁנָא אַחֲרִינָא מַאֲכִילִין אוֹתוֹ מַעֲשַׂר עָנִי עַד מֶחֱצָה לַאו אַעָנִי קָאֵי אֶלָּא אַכָּל אָדָם שֶׁצָּרִיךְ מָעוֹת לִמְזוֹנוֹת וְהָיוּ לוֹ בָּתִּים שָׂדוֹת וּכְרָמִים וְאֵינוֹ מוֹצֵא לִמְכּוֹר אֲפִילּוּ בַּחֲצִי דְּמֵיהֶן מַאֲכִילִין אוֹתוֹ מַעֲשַׂר עָנִי עַד שֶׁיִּתְיַיקְּרוּ קַרְקְעוֹתָיו שֶׁיּוּכַל לְמָכְרָן בַּחֲצִי דְּמֵיהֶן: **אֲפִילּוּ טוּבָא נַמִּי.** אֲפִילּוּ מָצֵי לְזַבּוּנִינְהוּ טוּבָא יוֹתֵר מֵחֲצִי דְּמֵיהֶן לִיסְפּוּ לֵיהּ עַד שֶׁיּוּכַל לִמְכּוֹר בְּשָׁוְויֵיהֶן דְּהָא מַכָּה דְּכוּלֵּי עָלְמָא הוּא וְלֹא פָּשַׁע מִידֵי: **אֲפִילּוּ פּוּרְתָּא נַמִּי.** אֲפִילּוּ אֵין יָכוֹל לְמוֹכְרָן אֶלָּא פּוּרְתָּא לֹא לִיסְפּוּ לֵיהּ דְּפוֹשֵׁעַ הוּא: **עַד פַּלְגָּא אוֹרְחֵיהּ לְמֵיזַל טְפֵי לֹא.** הִלְכָּךְ אִם יָכוֹל לִמְכּוֹר בַּחֲצִי דְּמֵיהֶן אֵין מַאֲכִילִין אוֹתוֹ מַעֲשַׂר עָנִי דְּזֶה דַּרְכּוֹ וְאִם הוּזְלוּ טְפֵי מַאֲכִילִין וְלֹא יַפְסִיד. וּתְפוֹס לָשׁוֹן רִאשׁוֹן: **וְאַתְּ אַמְרַתְּ מִבֵּינוֹנִית וְזִיבּוּרִית לֹא שָׁקִיל.** כִּי הַשְׁתָּא: **אִי אִיכָּא לְדַמּוּיֵי.** לְהָא דְּרַבָּה: **לְבַעַל חוֹב מְדַמֵּינָן לָהּ** דְּבַעַל חוֹב דִּינוֹ בְּבֵינוֹנִית. בְּפֶרֶק הַנִּיזָּקִין בְּמַסֶּכֶת גִּיטִּין (דף מח:) וְהַשְׁתָּא אִם בָּא בַּעַל חוֹב לִגְבּוֹת מִן הַלֹּוֶה בְּתִשְׁרֵי וְא"ל לַלֹּוֶה הַב לִי זִיבּוּרִית טְפֵי פּוּרְתָּא כִּי הֵיכִי דְּלֶיהֱוֵי שָׁוֶה מִלְוֶה דְּאִית לִי גַּבָּךְ כְּזוֹלָא דְּהַשְׁתָּא מָצֵי אָמַר לֵיהּ אִי שַׁקְלַת כו' וְאִי לֹא שַׁקְלַת בֵּינוֹנִית שְׁקוֹל כִּיוּקְרָא דִּלְקַמֵּיהּ: **לִכְתוּבַּת אִשָּׁה מְדַמֵּינָן לָהּ.** וּכְגוֹן שֶׁנָּתַן לָהּ גֵּט בְּתִשְׁרֵי וְזִילוּ אַרְעָתֵיהּ וְהָיְתָה כְּתוּבָּתָהּ מָאתַיִם וְדִינָהּ לְמִיגְבֵּי מִזִּיבּוּרִית כִּדְמַסְקִינָן הָתָם בְּפֶרֶק הַנִּיזָּקִין: **מִכָּל מָקוֹם קַשְׁיָא.** מֵיטַב וְיָשִׁיב דִּמְרַבֵּי סוּבִּין: **כָּל דְּיָהִיב לֵיהּ מִמֵּיטַב יָהִיב לֵיהּ.** וְכִי פָּרַע לֵיהּ סוּבִּין יִתֵּן לוֹ מִסּוּבִּין מְעוּלִּין שֶׁלּוֹ: **וְהָא מֵיטַב שָׂדֵהוּ כְּתִיב.** וְאִי כִּדְקָאָמְרַתְּ לִכְתּוֹב מֵיטַב סְתָמָא: **כָּל מִילֵּי.** דְּמִטַּלְטְלִין שֶׁיָּכוֹל לְהוֹלִיכָן מִמָּקוֹם זֶה לְמָקוֹם אַחֵר הֲוֵי מֵיטַב: **דְּאִי לֹא מִיזְדַּבַּן הָכָא.** כּוּלֵּי הַאי: **מִיזְדַּבַּן בְּמָתָא אַחֲרִיתִי.** וּלְהָכִי לֹא כְּתִיב מֵיטַב אֶלָּא לְגַבֵּי שָׂדוֹת וְהָכִי מִתָּרְצֵי קְרָאֵי בְּשָׂדוֹת יִתֵּן מֵיטַב וּבְמִטַּלְטְלִים אֲפִי' סוּבִּין: **כְּשֶׁהֵן שָׁמִין.** הַאי עִידִית וְזִיבּוּרִית: **בְּשֶׁלּוֹ הֵן שָׁמִין.** וְהַהוּא דַּהֲוֵי עִידִית לְדִידֵיהּ דְּמַזִּיק יָהִיב לֵיהּ וְאִי אִית לֵיהּ עִידִית וְזִיבּוּרִית וְשַׁוְיֵי' זִיבּוּרִית דִּידֵיהּ כְּעִידִית דְּעָלְמָא אֲפִילּוּ הָכֵי לֹא יָהִיב לֵיהּ מַזִּיק לַנִּיזָּק אֶלָּא מֵעִידִית דִּידֵיהּ דְּבָתַר אַרְעָתָא דִּידֵיהּ אָזְלִינַן: **אוֹ בְּשֶׁל עוֹלָם הֵן שָׁמִין.** וְיָהִיב לֵיהּ מִזִּיבּוּרִית שֶׁהֲרֵי לְכָל הָעוֹלָם הוּא עִידִית: **דְּאָמַר בִּדְנִיזָּק שָׁיְימִינַן.** וְכֵיוָן דְּשַׁוְיָא הַךְ זִיבּוּרִית כְּעִידִית דְּנִיזָּק יָהִיב לֵיהּ מִזִּיבּוּרִית: **לְמְעוּטֵי דְּנִיזָּק.** דְּלֹא אָזְלִינַן בָּתַר מֵיטַב דְּנִיזָּק וְאַע"ג דְּהַךְ זִיבּוּרִית דְּמַזִּיק הוּא מֵיטַב דְּנִיזָּק הוֹאִיל וְלֹא הֲוֵי מֵיטַב לְעָלְמָא לֹא יָהִיב לֵיהּ מִינָּהּ אֲבָל אִי לְעָלְמָא הַוְיָא מֵיטַב יָהִיב לֵיהּ מִינָּהּ אע"ג דְּאִית לֵיהּ עִידִית: **אוֹ דִּלְמָא לְמְעוּטֵי נַמִּי דְּעָלְמָא.** דְּשָׂדֵהוּ דַּוְקָא וְהַהִיא דִּלְגַבֵּיהּ הַוְיָא עִידִית יָהִיב לֵיהּ: **א"ל מֵיטַב שָׂדֵהוּ אָמַר רַחֲמָנָא.** דְּאָזְלִינַן בָּתַר אַרְעָתָא דִּידֵיהּ וְיָהִיב לֵיהּ מֵעִידִית אַרְעָתֵיהּ וְלֹא שָׁיְימִינַן בְּשֶׁל עוֹלָם: **אֵין לוֹ אֶלָּא עִידִית.** בְּמִי שֶׁהָיוּ עָלָיו בַּעַל חוֹב וּכְתוּבַּת אִשָּׁה וּנְזָקִין: **וּכְתוּבַּת אִשָּׁה בְּזִיבּוּרִית.** בְּמַסֶּכֶת גִּיטִּין בְּפֶרֶק הַנִּיזָּקִין (דף מט:) תָּנֵי טַעְמָא דְּיוֹתֵר מִשֶּׁאִישׁ רוֹצֶה לִישָּׂא אִשָּׁה רוֹצָה לִינָּשֵׂא:

עידית

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אם כן **אֲפִילּוּ פּוּרְתָּא** – פחות ממאה זוז **נַמִּי לֹא לִיסְפּוּ** לֵיהּ – לא יאבילו אותו ממעשר עני, שהרי על פי האמת שווים קרקעותיו מאתים זוז, והרי הוא עשיר ואינו רשאי ליטול מעשר עני. **וְאָמַר מַר** – רבה **עֲלָהּ** – בביאור הברייתא **לֹא צְרִיכָא** – דין זה שנוטל מעשר עני שיעור מאה זוז נאמר באופן זה, **דְּיוֹמֵי נִיסָן** – בתקופת חודש ניסן, **יְקָרָא אַרְעָתָא** – מחיר הקרקע יקר, כיון שיכול הלוקח לחרוש את הקרקע בימות הקיץ ולזורען בתשרי, **וּבְיוֹמֵי תִּשְׁרֵי** בתקופת חודש תשרי **זָל אַרְעָתָא** – מחירם זול, כיון שאינו יכול לזורען בשנה זו, **דְּכוּלֵּי עָלְמָא נָמְרֵי עַד נִיסָן וּמְזַבְּנֵי** – ומשום כך כל המוכרים קרקעותיהם ממתינים לניסן כדי למוכרם במחיר הגבוה, **וְהַאי הוֹאִיל וְאִצְטְרִיכָא לֵיהּ זוּזֵי** – ואדם זה היות והיה זקוק למעות, **זַבֵּין כְּדְהַשְׁתָּא** – מכר כעת במחיר הזול. וכיון שבניסן ישוו קרקעותיו מאתים זוז אינו נחשב עני ליטול אלף זוז בבת אחת, אולם גם עשיר אינו, שהרי כעת אין קרקעות כשלו שוות מאתים זוז בכל מקום, לכן הדין הוא שמשלימים לו ממעשר עני עד מאתים זוז, וזהו שאמרה הברייתא שמאכילים אותו עד מחצה, דהיינו משום **שַׁעַד פַּלְגָּא אוֹרְחֵיהּ לְמֵיזַל** – דרך הקרקעות שמחירם זול בימי תשרי רק עד חצי מערכם, **טְפֵי, לַאו אוֹרְחֵיהּ לְמֵיזַל** – אין רגילות שיזולו ביותר מחצי מערכם, וכיון שנכסיו שווים מאה זוז, נוסיף לו גם אנו עד מאה זוז, ונמצא שיש בידו מאתיים זוז.

וְהָכָא נַמִּי נַבִּי נְזָקִין – כשם שביאר רבה את דברי הברייתא, מבאר אביי את סתירת הכתובים 'מיטב' ו'ישיב', שמדובר בהתזיק בתשרי בשוה מנה, ובא לגבות מנה מקרקעות המזיק, **שְׁדִינֵיהּ** – דינו של הניזק לגבות **בְּעִידִּית** וכפי שנלמד מהכתוב 'מיטב שדהו'. **וְאִי אָמַר לֵיהּ אִיהוּ** – אם יאמר הניזק למזיק, **הַב לִי בֵּינוֹנִית טְפֵי פּוּרְתָּא** – תן לי מעט יותר מקרקע בינונית כפי שוויה עתה, **אָמַר לֵיהּ** – יכול המזיק לומר לו, **אִי שָׁקְלַתְּ כְּדִינָךְ, שְׁקוֹל כְּדְהַשְׁתָּא** – אם הנך לוקח עידית כדינך, הנך רשאי ליטול קרקע לפי שוויה עתה, **וְאִי לֹא** – אבל אם אינך לוקח את הראוי לך אלא הנך רוצה קרקע בינונית, **שָׁקִיל כְּיוּקְרָא דִּלְקַמֵּיהּ** – טול קרקע בינונית לפי המחיר הגבוה שישוו הקרקעות בימי ניסן, ודין זה למדנו מדרשת הכתוב 'ישיב' לרבות סובין.

מקשה הגמרא על תירוצו של אביי: **מַתְקִיף לָהּ רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, אִם כֵּן** שהניזק אינו גובה מהבינונית לפי מחירה היום כפי שרשאי לגבות מעידית, נמצא **שהוֹרַעְתָּ כֹּחָן שֶׁל הבאים** לתבוע תשלומי **נְזָקִין אֵצֶל** גביית קרקעות **בֵּינוֹנִית וְזִיבּוּרִית,** שאם יגבו מבינונית וזיבורית יקבלו פחות מאשר אם יבואו לגבות מעידית כדינם, וזה לא מסתבר **דְּהָרִי רַחֲמָנָא אָמַר מִמֵּיטַב** – התורה יפתה את כוחם לגבות אפילו ממיטב, **וְאַתְּ אָמְרַתְּ שֶׁמִּבֵּינוֹנִית וְזִיבּוּרִית (נַמִּי) לֹא** יוכלו לגבות לפי המחיר של עכשיו, אלא רק לפי המחיר הגבוה של ניסן.

כיון שנדחו דבריו של אביי, מנסה הגמרא ללמוד דין אחר מדבריו של רבה בביאור הברייתא: **אֶלָּא אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, אִי אִיבָּא לְדַמּוּיֵי** – אם יש מקום לדמות דין כלשהו, לביאורו של רבה בברייתא, **לְבַעַל חוֹב מְדַמֵּינָן לֵיהּ** – יש לדמות זאת לדינו של בעל חוב שבא לגבות את חובו מן הלוה בתשרי, שהרי **בַּעַל חוֹב דִּינֵיהּ בְּבֵינוֹנִית, וְאִי אָמַר לֵיהּ** המלוה ללוה, במקום הקרקע בינונית שעליך לתת לי, **הַב לִי זִיבּוּרִית טְפֵי פּוּרְתָּא** – תן לי מעט יותר מקרקע זיבורית כפי שוויה עתה, **אָמַר לֵיהּ** – יכול הלוה לומר לו, **אִי שָׁקְלַתְּ כְּדִינָךְ שְׁקוֹל כְּדְהַשְׁתָּא** –אם הנך לוקח קרקע בינונית כדינך הנך רשאי ליטלה לפי שוויה עתה, **וְאִי לֹא** – אך אם אינך לוקח את הראוי לך אלא הנך רוצה קרקע זיבורית, **שָׁקִיל כִּי יוּקְרָא דִּלְקַמֵּיהּ** – קח אותה לפי המחיר הגבוה ששוה הקרקע בניסן.

מביאה הגמרא קושיא על סברתו של רב אחא בר יעקב: **מַתְקִיף לָהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא, אִם כֵּן** – שיכול הלוה לטעון כך ולהפסיד את המלוה, נמצא **שנַעֲלְתָּ דֶּלֶת** של המלווים **בִּפְנֵי לוֹין** שיסרבו להלוות להם, משום **דְּאָמַר לֵיהּ** – שיאמר לו המלוה, **אִילּוּ הֲווּ לִי זוּזֵי הֲוָה שָׁקְלֵי כִּדְהַשְׁתָּא** – אם היו המעות שהלוויתיך בידי הייתי יכול לקנות קרקע זיבורית זו לפי מחירה עתה, **וְהַשְׁתָּא דְּזוּזֵי נַבְךְ** – ועכשיו שמעותי בידך **אֶשְׁקוֹל כְּיוּקְרָא דִּלְקַמֵּיהּ** – אקבל ממך קרקע, לפי המחיר הגבוה של ניסן, נמצא שהפסדתי בזה שהלוויתי לך מעות.

אֶלָּא אָמַר רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא, אִי אִיבָּא לְדַמּוּיֵי – אם יש לדמות דין כלשהו לביאורו של רבה בברייתא, **לְכְתוּבַּת אִשָּׁה מְדַמֵּינָן** – יש לדמות זאת לדין אשה שנתן לה בעלה גט בתשרי, ובאה לגבות כתובתה, **דְּהָא** – שהרי **כְּתוּבַּת אִשָּׁה דִּינָהּ** להיגבות **בְּקַרְקַע זִיבּוּרִית, וְאִי אָמְרָה לֵיהּ אִיהִי** – ואם תאמר לו האשה, במקום הקרקע זיבורית שעליך לתת לי, **הַב לִי בֵּינוֹנִית בְּצִיר פּוּרְתָּא** – תן לי מעט פחות מקרקע בינונית, כפי שוויה עתה, **אָמַר לָהּ** – יכול הבעל לומר לה **אִי שָׁקְלַתְּ כְּדִינָךְ שְׁקוֹל כְּדְהַשְׁתָּא** –אם הנך לוקחת קרקע זיבורית כדינך הנך רשאית ליטול קרקע לפי שוויה עתה, ולא לפי המחיר הגבוה שישוו הקרקעות בניסן, **וְאִי לֹא** – אולם אם אינך לוקחת את הראוי לך אלא הנך רוצה קרקע בינונית, **שָׁקְלֵי כְּיוּקְרָא דִּלְקַמֵּיהּ** – טלי אותה לפי שוויה בימי ניסן.

עתה חוזרת הגמרא לנידון הראשון של סוגייתנו ושואלת: **מִכָּל מָקוֹם קַשְׁיָא** – הלא קושיית אביי נשארה קשה, שמצד אחד למדנו ש'מיטב שדהו ישלם' ומבואר שאינו יכול לשלם בדבר שאינו מיטב, ומאידך למדנו ש'ישיב לרבות שוה כסף ואפילו סובין'.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא כָּל דְּיָהִיב לֵיהּ מִמֵּיטַב לִיתֵּיב לֵיהּ** – מ'מיטב' למדים שכל דבר שנותן ייתן מהטוב ביותר של דבר זה, ולכן אין בכך כל סתירה למה שלמדנו מ'ישיב' שיכול ליתן לו סובין, כיון שהכוונה היא שאם נותן לו סובין יתן מהסובין המעולים ביותר שיש לו.

דוחה הגמרא: **וְהָא מִמֵּיטַב שָׁדֵהוּ כְּתִיב** – והלא בכתוב נאמר 'מֵיטַב שָׂדֵהוּ' ואם כדבריך שדין מיטב נוהג בכל דבר מדוע לא נכתב 'מיטב' סתם.

מביאה הגמרא תירוץ אחר: **אֶלָּא כִּי אָתָא** – כשבאו **רַב פָּפָּא וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ מִבֵּי רַב** – מבית המדרש **פָּרְשׁוּהָ** – פירשו ויישבו סתירת הדרשות, **שכָּל מִילֵּי** – כל דבר המטלטל **מִמֵּיטַב הוּא** – נחשב ל'מיטב', משום **דְּאִי לֹא מְזַדְּבַן הָכָא מְזַדְּבַן בְּמָתָא אַחֲרִיתִי** – שאם לא ימכר במקום זה, ימכר במקום אחר, **לְבַר מֵאַרְעָא** – לבד מקרקע שבה הקפידה התורה **דְּלֵיתִיב לֵיהּ** – שיתן לו **מִמֵּיטַב כִּי הֵיכִי דְּלִקְפּוֹץ עֲלָהּ זְבִינָא** – כדי שיקפצו עליה קונים במקום שנמצאת ויוכל למכרה בקלות, ולכן כתבה התורה דין 'מיטב' רק לענין שדות, כיון שרק בהם יש חילוק בין עידית לזיבורית, מה שאין כן במטלטלין אפילו סובין נחשבים למיטב, ונמצא שאין סתירה בין הדרשות, כיון ש'מיטב שדהו' נאמר דווקא לענין קרקעות, ואילו במטלטלין יכול ליתן לו אפילו סובין:

הגמרא מבררת כיצד שמים את הקרקעות, לגבי חיובו של המזיק לשלם מעידית ובעל חוב בבינונית. מסתפקת הגמרא: **בְּעָא מִינֵּיהּ רַב שְׁמוּאֵל בַּר אַבָּא** שבא **מַאַקְרוֹנְיָא, מֵרַבִּי אַבָּא, כְּשֶׁהֵן שָׁמִין** – כשבית דין שמים את קרקעות המזיק כדי להגבות לניזק מעידית, ויש לו קרקע השוה כעידית של רוב העולם, וכן קרקע המשובחת ממנה, **האם כְּשֶׁלּוֹ** – של המזיק **הֵן שָׁמִין,** ויגבו מהקרקע הטובה ביותר שלו, **אוֹ כְּשֶׁל עוֹלָם הֵן שָׁמִין,** ויגבו את הקרקע הנחשבת כעידית אצל רוב העולם, אף אם אצל המזיק היא נחשבת כזיבורית. מבארת הגמרא בדעת מי שייך להסתפק כן: **אֵלִּיבָּא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, לֹא תִּבְעֵי לָךְ** – אין מקום לספק זה, **דְּאָמַר** לעיל (ו:) **בְּקַרְקָעוֹת דְּנִיזָּק שַׁיְּימִינָן,** ואם כן פשוט שיתן לו המזיק את הזיבורית שלו, השוה כעידית של הניזק, שהוא מרוב העולם. **כִּי תִּבְעֵי לָךְ, אֵלִּיבָּא דְּרַבִּי עֲקִיבָא, דְּאָמַר** (שם)

המשך בעמוד 71

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אם יש לו עִידִּית וְזִיבּוּרִית, נְזָקִין בְּעִידִּית, וּבַעַל חוֹב וּכְתוּבַּת אִשָּׁה בְּזִיבּוּרִית. מסיימת הגמרא את הקושיא, קָתָנֵי מִיהָא מְצִיעָא – שנינו על כל פנים בדין האמצעי שבברייתא, שאם יש לו בֵּינוֹנִית וְזִיבּוּרִית, נְזָקִין וּבַעַל חוֹב בְּבֵינוֹנִית, וּכְתוּבַּת אִשָּׁה גובה בְּזִיבּוּרִית, וְאִי אָמְרִתְּ בְּשֶׁלּוֹ [–בשל המזיק] הֵן שָׁמִין, אם כן כשיש לו רק בינונית וזיבורית, תֵּעָשֶׂה הַבֵּינוֹנִית שֶׁלּוֹ כְּ'עִידִּית', שהרי היא המובחרת שבשדותיו, והרי זה כאילו יש לו עידית וזיבורית, וְדָחֳיָא בַּעַל חוֹב אֵצֶל זִיבּוּרִית, כמבואר בברייתא עצמה, שאם יש לו עידית וזיבורית גובה הבעל חוב מזיבורית, ואילו בברייתא מבואר שגובה מבינונית, ומוכח שבשל עולם הם שמים.

מתרצת הגמרא: לעולם יש לומר שבשלו הם שמים, וְהָכָא – בברייתא בְּמַאי עָסְקִינָן, כְּגוֹן שֶׁמלבד הבינונית והזיבורית, הָיְתָה לוֹ – ללוה עִידִּית בשעת ההלוואה, וממילא השתעבדה הבינונית לבעל חוב, ולאחר ההלוואה מְכָרָהּ הלוה, אך שעבוד הבעל חוב נשאר בקרקע שהיתה 'בינונית' בשעת ההלוואה, אף אחרי שנמכרה העידית. וְכֵן אָמַר רַבִּי חִסְדָּא בביאור הברייתא, כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה לוֹ עִידִּית וּמְכָרָהּ. מסייעת הגמרא לתירוץ זה: הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא – אכן כך מסתבר לבאר את הברייתא, מִדְּקָתָנֵי בברייתא אַחֲרִיתֵי [–אחרת] שלא כמבואר בברייתא זו, אלא שאם יש לו רק בֵּינוֹנִית וְזִיבּוּרִית, נְזָקִין בְּבֵינוֹנִית, וּבַעַל חוֹב וּכְתוּבַּת אִשָּׁה בְּזִיבּוּרִית.

ולבאורה קַשְׁיָין אַהֲדָדֵי – שתי הברייתות סותרות זו לזו, שבראשונה נאמר שבאופן כזה בעל חוב גובה בבינונית, ובשניה נאמר שדינו בזיבורית, אֶלָּא לַאו שְׁמַע מִינָּהּ שכָּאן – בברייתא הראשונה מדובר שֶׁהָיְתָה לוֹ עִידִּית וּמְכָרָהּ, וכיון שבתחילה השתעבדה לו הבינונית, גובה ממנה, כָּאן – בברייתא השניה מדובר שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ עִידִּית וּמְכָרָהּ, אלא היתה לו מתחילה רק בינונית, וכיון שבשלו הם שמים, נחשבת הבינונית כ'עידית', וגובה הבעל חוב מהזיבורית.

הגמרא מתרצת את שתי הברייתות אף אם בשל עולם הם שמים. מתרצת הגמרא: וְאִי בָּעֵית אֵימָא, שבאמת בשל עולם הם שמים, ושלא כדברי רבי אבא, וְאִידֵּי וְאִידֵּי – זו וזו, כלומר בשתי הברייתות מדובר שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ עִידִּית וּמְכָרָהּ, אלא או שלא היתה לו כלל עידית, או שעדיין יש לו עידית, וכמו שיבואר, וְלֹא קַשְׁיָא, אלא הָא – בברייתא השניה האומרת שהבעל חוב גובה מזיבורית, מדובר דְּשַׁוְיָא – ששוה הַבֵּינוֹנִית שֶׁלּוֹ כְּעִידִּית דְּעָלְמָא [–של רוב העולם], ויש לו עוד קרקע משובחת יותר, שהיא עידית שלו, וכיון שבשל עולם הם שמים, גובה הבעל חוב מ'זיבורית' של המלוה, שהיא בינונית של רוב העולם, וְכָאן – בברייתא הראשונה מדובר דְּלֵא היתה לו כלל עידית וְלֵא שַׁוְיָא הַבֵּינוֹנִית שֶׁלּוֹ כְּעִידִּית דְּעָלְמָא, אלא כבינונית של רוב העולם, ולכן גובה הבעל חוב מבינונית שלו, שהיא בינונית של רוב העולם.

מתרצת הגמרא את הסתירה בברייתות באופן נוסף: וְאִי בָּעֵית אֵימָא, אִידֵּי וְאִידֵּי כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה בֵּינוֹנִית שֶׁלּוֹ כְּבֵינוֹנִית דְּעָלְמָא, ואין לו קרקע טובה יותר, וְהָכָא בְּהָא פְּלִיגִי – שתי הברייתות נחלקו בצדדי הספק של רב שמואל, מַר סָבַר – התנא בברייתא השניה סובר שבְּשֶׁלּוֹ הֵן שָׁמִין, וכיון שאין לו קרקע טובה יותר מה'בינונית', דינה כעידית, ואין בעל חוב גובה ממנה אלא מזיבורית, וּמַר סָבַר – התנא בברייתא הראשונה סובר שבְּשֶׁל עוֹלָם הֵן שָׁמִין, וכיון שבינונית זו נחשבת כבינונית אצל רוב העולם, בעל חוב גובה ממנה.

מתרצת הגמרא באופן אחר את הסתירה בברייתות: רָבִינָא אָמַר, שהברייתות מבוארות בין אם בשלו הם שמים ובין אם בשל עולם הם שמים, ושתי הברייתות כִּדְעוּלָּא פְּלִיגִי – חולקות בדין שאמר עולא, דְּאָמַר עוּלָּא, דְּבַר תּוֹרָה – דין התורה הוא שבַּעַל חוֹב דינו בְּזִיבּוּרִית, שֶׁנֶּאֱמַר לענין גביית חוב (דברים כד יא) 'בַּחוּץ תַּעֲמֹד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אַתָּה נֹשֶׁה בו יוֹצִיא אֵלֶיךָ אֶת הָעֲבוֹט הַחוּצָה', ויש לדרוש, מַה דַּרְכּוֹ שֶׁל אָדָם – הלוה לְהוֹצִיא לַחוּץ – לצורך גביית החוב, את הַפְּחוּת שֶׁבַּכֵּלִים, והוא הדין בגביית קרקע, שגובים את הפחותה בקרקעות שהיא זיבורית. וּמַה טַּעַם אָמְרוּ חכמים שבַּעַל חוֹב בְּבֵינוֹנִית, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּנְעוֹל דֶּלֶת בִּפְנֵי לֹוִין – שלא יסרבו בני אדם להלוות ממון, מחשש שיצטרכו לגבות זיבורית. ובזה נחלקו הברייתות, מַר – התנא בברייתא הראשונה אִית לֵיהּ תַּקַּנְתָּא דְּעוּלָּא – הוא סובר תקנה זו, ולכן הבעל חוב גובה מבינונית, וּמַר – התנא בברייתא השניה לֵית לֵיהּ תַּקַּנְתָּא דְּעוּלָּא, אלא דינו כמבואר בתורה, בזיבורית, ואף אם היתה לו גם עידית, וממילא קרקע זו היא 'בינונית' גמורה, גובה הבעל חוב מזיבורית:

הגמרא מביאה ברייתא בענין גביית חובות מלקוחות: תָּנוּ רַבָּנַן, אדם שחייב לשלם לניזק, לבעל חוב, ולכתובת אשתו, ויש לו כמה סוגי קרקעות, וּמָכַר את כולן לְאדם אֶחָד, אוֹ שמכרן לִשְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם כְּאֶחָד – בבת אחת, הדין הוא שכּוּלָּן – כל הלקוחות נִכְנְסוּ תַּחַת הַבְּעָלִים, והנושים גובים כדינם, ניזק מעידית, בעל חוב מבינונית, וכתובת אשה מזיבורית. אומרת הברייתא דין נוסף, אם שלשה אנשים קנו את הקרקעות בָּזֶה אַחַר זֶה, כּוּלָּן – כל הנושים גּוֹבִין מִן הקונה הָאַחֲרוֹן, כיון שהלקוחות הראשונים השאירו קרקע ביד החייב עצמו, וכיון שאין גובים מנכסים משועבדים במקום שיש נכסים בני חורין, כמבואר להלן (ע"ב), חל שעבודם על הקרקע האחרונה שביד החייב, אפילו אם היא זיבורית. ואם אֵין לוֹ – ללוקח האחרון מספיק לכולם, הנושה שלא גבה מהלוקח האחרון גּוֹבֶה מִהלוקח שֶׁלְּפָנָיו, ואם אֵין גם לוֹ מספיק, גּוֹבֶה מִשֶּׁלִּפְנֵי פָּנָיו – מהלוקח שקדם לו, והיינו מהלוקח הראשון.

מבררת הגמרא את הדינים שבברייתא: שנינו ברישא שאם מְכָרָן לְאֶחָד כל הנושים גובים כדינם, הֵיכִי דָּמֵי, אִילֵּימָא שמכר לו את כולן בְּכַת אַחַת – בשטר אחד, אם כן מה החידוש בדין זה, והרי הַשְּׁתָּא שמבואר בברייתא שאם מכר לִשְׁלֹשָׁה בני אדם כאחד, דְּאִיכָּא לְמֵימַר חַד מִינַּיְיהוּ קָדִים – שהיה מקום לומר ששטרו של אחד מהם קדם לאחרים, וכל אחד מהלקוחות יטען ששטרו קדם וידחה את הנושים, מכל מקום אָמְרִתְּ שכּוּלָּן נִכְנְסוּ תַּחַת הַבְּעָלִים וגובים כדינם, כיון שהשטרות נכתבו באותו יום ולא ניכר מי קדם למי, אם כן כשמְכָרָן לְאדם אֶחָד בבת אחת, מִיבַּעְיָא – וכי יש צורך להשמיענו שכולם גובים ממנו כדינם. אֶלָּא פְּשִׁיטָא שמדובר ברישא שאדם אחד קנה את השדות בָּזֶה אַחַר זֶה, והחידוש הוא שכולם גובים כדינם, ולא כולם גובים מהקרקע האחרונה שקנה.

מקשה הגמרא: וּמַאי שְׁנָא דין שְׁלֹשָׁה שקנו בזה אחר זה, שכולם גובים מהאחרון, כיון דְּכָל חַד וְחַד מהלקוחות הראשונים אָמַר לֵיהּ לנושה, הַנַּחְתִּי לְךָ מָקוֹם לִגְבּוֹת מִמֶּנּוּ את חובך, שהרי אחרי קנייתם נשארה קרקע ביד החייב, ואין נפרעים מנכסים משועבדים במקום שיש נכסים בני חורין, הַאי נַמִּי – גם זה שקנה לבדו את כל השדות בזו אחר זו, אַכָּל חַד וְחַד – על כל קרקע וקרקע מהראשונות שקנה לֵימָא לֵיהּ – יאמר לנושה, הִנַּחְתִּי לְךָ מָקוֹם לִגְבּוֹת מִמֶּנּוּ, ויגבו כולם מהאחרונה, ומדוע אמרה הברייתא שכולם גובים כדינם. מתרצת הגמרא: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן, כְּגוֹן שֶׁלָּקַח את הַעִידִּית בָּאַחֲרוֹנָה, ואם ידחה אותם לאחרונה יגבו כולם מהעידית, ועדיף לו שיגבו כדינם. וְכֵן אָמַר רַב שֵׁשֶׁת בביאור הברייתא, כְּגוֹן שֶׁלָּקַח עִידִּית בָּאַחֲרוֹנָה.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי, מדוע כולם גובים כדינם, לֵיתוּ כּוּלְּהוּ וְלִיגְבּוּ מֵעִידִּית – יבואו כולם ויגבו מהעידית בעל כרחו של הלוקח, כיון שהיתה אחרונה ביד החייב, וחל שעבודם עליה. מתרצת הגמרא: מִשּׁוּם דְּאָמַר לְהוּ הלוקח, אִי שַׁתְּקִיתוּ וְשַׁקְלִיתוּ כְּדִינֵיכוּ, שָׁקְלִיתוּ – אם תשתקו מלתבוע את העידית, ותיטלו כל אחד כדינו, מוטב, וְאִי לֹא תתרצו בכך, מַהַדְּרִנָא שְׁטָרָא דְּזִיבּוּרִית לְמָרֵיהּ – אשיב את שטר הקנין של הזיבורית למוכר, וְכשתהיה הזיבורית בידו שַׁקְלִיתוּ כּוּלְּכוּ מִזִּיבּוּרִית – תגבו כולכם מזיבורית, שהרי אין גובים ממשועבדים במקום שיש בני חורין. מקשה הגמרא: אִי הָכִי, מדוע אמרה הברייתא שכולם גובים כדינם, ונמצא שהניזק גובה מעידית,

מוקדשת ברורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

עידית וזיבורית נזקין בעידית ובעל חוב וכתובת אשה בזיבורית. מדאורייתא ב"ח בזיבורית דבדלקפן ורבנן הוא דתקון ליה בבינונית משום נעילת דלת ללוין והיכא דלית ליה בינונית ליתיה לתקנתא: **תעשה בינונית שלו בעידית.** דהא מיטב היא לו: **ומכרה.** לאחר הלוואה דאישתעבדא ליה בינונית לב"ח מעיקרא בעוד שהיתה עידית בידו: **אידי ואידי שלא היתה לו עידית.** ודב"ע בשל עולם הן שמין: **ולא קשיא כו'.** הא דקתני ב"ח וכתובת אשה בזיבורית דשויא בינונית דידיה כעידית דעלמא: **אידי ואידי** [כגון] **שהיתה בינונית שלו בבינונית דעלמא.** ולא היתה לו עידית מתחילה ובהא פליגי דתנא דמתניתא קמייתא סבר בשל עולם הן שמין ואמטו לחבי שקיל ב"ח בבינונית בדיניה ואידך סבר בשלו הן שמין. ל"א גרסינן אידי ואידי כגון שהיתה בינונית שלו כעידית דעלמא ומפרשינן ליה הכי אידי ואידי כשהיתה לו עידית ומכרה ובהא פליגי תנאי דמתניתא קמייתא סבר בשלו הן שמין וכיון דלדידיה הואי בינונית אע"ג דלעלמא עידית מיניה משלם ותנא דברייתא סבר בשל עולם הן שמין ותפוס לשון ראשון: **בדעולא קמיפלגי.** תנא בתרא לית ליה תקנתא דעולא אלא בתר קרא אזיל ואפילו הוי ליה נמי עידית דהשתא הואי ליה בינונית גמורה בין לדידיה בין לעלמא הכי ס"ל דשקול ב"ח מזיבורית: **מכרן לא' או לג' בני אדם.** ביום א' מי שהיה עליו נזקין וכתובת אשה וב"ח והיו לו עידית ובינונית וזיבורית: **כולן נכנסו תחת הבעלים.** נכנסו הלקוחות בדין המוכר ומי שלקח עידית יפרע לנזקן ולוקח בינונית ישלם את החוב ולוקח זיבורית את הכתובה: **מן האחרון.** דאפי' שקלו קמאי עידית ובינונית מצי מדחן להו הלקוחות לנזקין וב"ח אצל זיבורית דאמר הנחתי לך מקום לגבות הימנו ותנן במסכת גיטין (דף מה:) אין נפרעים מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין ואפי' הן זיבורית דכי זבון הני תרי קמאי אשתייר זיבורית בני חורין ואע"פ דהדר איזדבנא בתר בתרא אזלינן: **אין לו.** כדי סיפוק שלשתן שאין אותו קרקע שוה כל כך: **גובה.** המותר משלפניו: **אילימא בבת אחת.** בשטר אחד: **השתא לג' דאיכא למימר חד מינייהו קדים.** שזה לקח בבוקר והלולו שנים בערב ומצי למיטען הנחתי לך מקום: **אמרת נכנסו תחת הבעלים.** הואיל ואין ניכר בשטר המכר מי לקח ראשון: **אלא בזה אחר זה.** בג' ימים: **ליטא.** האי לוקח אחד: הנחתי לך מקום לגבות. כי היכי דנילו כולהו בתר זיבורית: **שלקח עידית באחרונה.** דניחא ליה למיתב להו בדיניהו ולא ליזלו בתר עידית: **ליגבו מעידית .** כלומר מעידית שנשארה בת חורין בב' הלקוחות והוטל שיעבודן עליה: **ואי לא מהדרנא לשטרא דזיבורית למריה.** כי היכי דתהדרו למיגבא מיניה דאין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין: **אי הכי.** דמשום האי טעמא הוא:

בנזקין

תוספות

ה"ג **אידי** ואידי בשלא היתה לו עידית ומכרה הא דשויא בינונית דידיה כעידית דעלמא הא דלא שויא כו'. והא דקאמר אידי ואידי בגון שלא היתה לו עידית ומכרה ולא בעי למימר דתרוייהו מיירי שלא היה לו בכל דא"ב דמיירי דשויא בינונית דידיה כעידית דעלמא אמאי קרי לה בינונית אלא ה"ק אידי ואידי שלא היתה לו עידית ומכרה כלומר לא איירי כשהיתה לו עידית ומכרה אלא בחדא מיירי שלא היתה לו מעולם וחדא מיירי כשהיתה לו ועדיין יש לו ואין צריך לאוקמי כששמר שום שדה וסברי תרוייהו בשל עולם הן שמין:

ואי בעית אימא אידי ואידי כשהיתה בינונית שלו כבינונית דעלמא. ולא גרס כעידית דעלמא דכיון דקאי אשלא היתה לו עידית אמאי קרי ליה בינונית כיון דהוו עידית דידיה דדעלמא ועוד דא"ב היכי מתוקמא ההיא דקתני נזקין וב"ח בבינונית בין למ"ד בשלו הן שמין בין למ"ד בשל עולם הן שמין:

מר לית ליה תקנתא דעולא. דוקא היכא דלית ליה עידית דהני האי בינונית עידית לדידיה מדנקט בינונית וחבורית משמע דאי אית ליה עידית גבי ב"ח מבינונית וקסבר כיון דלית ליה אלא בינונית וזיבורית דשיזיב כאן טעמא דאמר בהנזקין (גיטין מט:) מפני מה ב"ח אין דינו בעידית כדי שלא יראה שדה נאה ודירה נאה להבירו ואמר אקפוץ ואלונו כדי שאגבה אותה בחוב:

מה דרכו של אדם להוציא פחות שבכלים. אע"ג דשליח ב"ד היה מוציא לא היה מוציאו אלא מה שהלוה נותן לו:

להוציא פחות שבכלים. וא"ת אפי' פחות שבכלים מיטב הוא כדאמר לעיל כל מילי מיטב הוא וי"ל כשמוציא כלים דרכו להוציא הגרוע וכשמוציא קרקע נמי דרכו להוציא זיבורית ונראה דהלכה דבשלו הן שמין דהכי אית ליה לר"ג בכתובות (דף קי.):

כולן נכנסו תחת הבעלים. וא"ת והא נזקין מלוה על פה נינהו ומלוה על פה לא גבי ממשעבדי וי"ל דכשעמד בדין במלוה בשטר דמיא כדאמר בהגוזל בתרא (לקמן קיב) ובכמה דוכתין אי נמי מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא וחייב:

אין לו גובה משלפניו. אומר ריב"א שאם באו כולם בבת אחת כל הקודם בשטר גובה מן האחרון תחילה ואם נזקין קדמו גובה מן האחרון אפי' היא זיבורית ואם בא ב"ח אחריו יגבה נמי מן האחרון אם יש לו ואם אין לו גובה משלפניו ואפי' מן העידית והאשה משלפני פניו ואפי' הן עידי עידית:

דאיכא למימר דחד מינייהו קדים. דאין כותבין שעות אלא בירושלים:

מכרן לאחד בבת אחת מיבעיא. השתא לא אסיק אדעתיה טעמא דאי שתקת דאפילו בתוב הכל בשטר אחד יכול לכבוש השטר ולהחזיר הזיבורית לבעלים כאלו לא קנה מעולם:

אי שתקת כו' ואי לא מהדרנא שטרא דזיבורית למריה. אע"ג דבלאו הכי אשה גביא מזיבורית מ"מ לא מצינא למימר ליה לכי תהדר כיון שאין מפקיע כוחה אבל ב"ח לא מצי למימר דלישקול בזיבורית משום דאמר להו אי שתקת דכיון דמפקיע כחו מצי א"ל לכי תהדר דהא השתא נמי מזיבורית אתה רוצה ליתן לי לכך לא פריך בסמוך אלא מנזקין ולא מב"ח כדפירש הקונטרס [ועי' תוספות יבמות לז. ד"ה דאמר]:

בדיתמי

ה"ג **אידי** ואידי בשלא היתה לו עידית ומכרה הא דשויא בינונית דידיה כעידית דעלמא הא דלא שויא כו'. והא דקאמר אידי ואידי בגון שלא היתה לו עידית ומכרה ולא בעי למימר דתרוייהו מיירי שלא היה לו בכל דא"ב דמיירי דשויא בינונית דידיה כעידית דעלמא אמאי קרי לה בינונית אלא ה"ק אידי ואידי שלא היתה לו עידית ומכרה כלומר לא איירי כשהיתה לו עידית ומכרה אלא בחדא מיירי שלא היתה לו מעולם וחדא מיירי כשהיתה לו ועדיין יש לו ואין צריך לאוקמי כששמר שום שדה וסברי תרוייהו בשל עולם הן שמין:

ואי בעית אימא אידי ואידי כשהיתה בינונית שלו כבינונית דעלמא. ולא גרס כעידית דעלמא דכיון דקאי אשלא היתה לו עידית אמאי קרי ליה בינונית כיון דהוו עידית דידיה דדעלמא ועוד דא"ב היכי מתוקמא ההיא דקתני נזקין וב"ח בבינונית בין למ"ד בשלו הן שמין בין למ"ד בשל עולם הן שמין:

מר לית ליה תקנתא דעולא. דוקא היכא דלית ליה עידית דהני האי בינונית עידית לדידיה מדנקט בינונית וחבורית משמע דאי אית ליה עידית גבי ב"ח מבינונית וקסבר כיון דלית ליה אלא בינונית וזיבורית דשיזיב כאן טעמא דאמר בהנזקין (גיטין מט:) מפני מה ב"ח אין דינו בעידית כדי שלא יראה שדה נאה ודירה נאה להבירו ואמר אקפוץ ואלונו כדי שאגבה אותה בחוב:

מה דרכו של אדם להוציא פחות שבכלים. אע"ג דשליח ב"ד היה מוציא לא היה מוציאו אלא מה שהלוה נותן לו:

להוציא פחות שבכלים. וא"ת אפי' פחות שבכלים מיטב הוא כדאמר לעיל כל מילי מיטב הוא וי"ל כשמוציא כלים דרכו להוציא הגרוע וכשמוציא קרקע נמי דרכו להוציא זיבורית ונראה דהלכה דבשלו הן שמין דהכי אית ליה לר"ג בכתובות (דף קי.):

כולן נכנסו תחת הבעלים. וא"ת והא נזקין מלוה על פה נינהו ומלוה על פה לא גבי ממשעבדי וי"ל דכשעמד בדין במלוה בשטר דמיא כדאמר בהגוזל בתרא (לקמן קיב) ובכמה דוכתין אי נמי מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא וחייב:

אין לו גובה משלפניו. אומר ריב"א שאם באו כולם בבת אחת כל הקודם בשטר גובה מן האחרון תחילה ואם נזקין קדמו גובה מן האחרון אפי' היא זיבורית ואם בא ב"ח אחריו יגבה נמי מן האחרון אם יש לו ואם אין לו גובה משלפניו ואפי' מן העידית והאשה משלפני פניו ואפי' הן עידי עידית:

דאיכא למימר דחד מינייהו קדים. דאין כותבין שעות אלא בירושלים:

מכרן לאחד בבת אחת מיבעיא. השתא לא אסיק אדעתיה טעמא דאי שתקת דאפילו בתוב הכל בשטר אחד יכול לכבוש השטר ולהחזיר הזיבורית לבעלים כאלו לא קנה מעולם:

אי שתקת כו' ואי לא מהדרנא שטרא דזיבורית למריה. אע"ג דבלאו הכי אשה גביא מזיבורית מ"מ לא מצינא למימר ליה לכי תהדר כיון שאין מפקיע כוחה אבל ב"ח לא מצי למימר דלישקול בזיבורית משום דאמר להו אי שתקת דכיון דמפקיע כחו מצי א"ל לכי תהדר דהא השתא נמי מזיבורית אתה רוצה ליתן לי לכך לא פריך בסמוך אלא מנזקין ולא מב"ח כדפירש הקונטרס [ועי' תוספות יבמות לז. ד"ה דאמר]:

בדיתמי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בִּנְזָקִין נַמִּי נֵימָא הָכֵי אֶלָּא הָכָא בְּמַאי עַסְקִינַן בְּיַתְמֵי דְּלַאו בְּנֵי פִּרְעוֹן נִינְהוּ וְשִׁיעְבּוּדָא דִּילֵיהּ עֲלֵיהּ דִּידֵיהּ רַמְיָא הִלְכָּךְ לֵיכָּא לְמֵימַר הָכֵי אֶלָּא מִשּׁוּם דְּאָמַר לְהוּ טַעְמָא מַאי אָמוּר רַבָּנַן אֵין נִפְרָעִין מִנְּכָסִין מְשׁוּעְבָּדִים בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בְּנֵי חוֹרִין מִשּׁוּם תַּקַּנְתָּא דִּידִי אֲנָא בְּהָא תַּקַּנְתָּא לָא נִיחָא לִי כִּדְרָבָא דְּאָמַר רָבָא כָּל הָאוֹמֵר אִי אֶפְשִׁי בְּתַקָּנַת חֲכָמִים כְּגוֹן זוֹ שׁוֹמְעִין לוֹ מַאי כְּגוֹן זוֹ כִּדְרַב הוּנָא דְּאָמַר רַב הוּנָא יְכוֹלָה אִשָּׁה שֶׁתֹּאמַר לְבַעְלָהּ אֵינִי נִיזּוֹנֵית וְאֵינִי עוֹשָׂה: פְּשִׁיטָא מָכַר לוֹקֵחַ בֵּינוֹנִית וְזִיבּוּרִית וְשִׁיֵּיר עִידִּית לְפָנָיו לֵיתוּ כּוּלְּהוּ וְלִיגְבּוּ מֵעִידִּית דְּהָא אַחֲרוֹנָה הִיא וּבֵינוֹנִית וְזִיבּוּרִית לֵיתְנְהוּ גַּבֵּיהּ דְּמָצֵי לְמֵימַר לְהוּ גְּבוּ מִבֵּינוֹנִית וְזִיבּוּרִית דְּלָא נִיחָא לִי בְּתַקַּנְתָּא דְּרַבָּנַן אֲבָל מָכַר עִידִּית וְשִׁיֵּיר בֵּינוֹנִית וְזִיבּוּרִית מַאי סָבַר אַבָּיֵי לְמֵימַר אָתוּ כּוּלְּהוּ גָּבוּ מֵעִידִּית א"ל רָבָא מַה מָּכַר רִאשׁוֹן לְשֵׁנִי כָּל זְכוּת שֶׁתָּבֹא לְיָדוֹ וְכֵיוָן דְּאִילּוּ אָתוּ גַּבֵּי לוֹקֵחַ רִאשׁוֹן מָצֵי אַגְבֵּי לְהוּ מִבֵּינוֹנִית וְזִיבּוּרִית וְאע"פ דְּכִי זַבְנֵי בֵּינוֹנִית וְזִיבּוּרִית אַכַּתִּי עִידִּית בְּנֵי חוֹרִין הֲוַאי וְאֵין נִפְרָעִין מִנְּכָסִים מְשׁוּעְבָּדִים כָּל זְמַן דְּאִיכָּא בְּנֵי חוֹרִין מָצֵי א"ל לָא נִיחָא לִי בְּהַאי תַּקָּנָה לוֹקֵחַ שֵׁנִי נַמִּי מָצֵי א"ל גְּבֵי בֵּינוֹנִית וְזִיבּוּרִית דְּכִי זַבִּין לוֹקֵחַ שֵׁנִי אַדַּעְתָּא דְּכָל זְכוּתָא דְּה"ל לָרִאשׁוֹן בְּגַוָּהּ זַבִּין אָמַר רָבָא רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר כָּל שְׂדוֹתָיו לְשִׁמְעוֹן וְהָלַךְ שִׁמְעוֹן וּמָכַר שָׂדֶה אַחַת לְלֵוִי וּבָא ב"ח דִּרְאוּבֵן רָצָה מִזֶּה גּוֹבֶה רָצָה מִזֶּה גּוֹבֶה וְלָא אֲמָרָן אֶלָּא דְּזָבַן בֵּינוֹנִית אֲבָל זָבַן עִידִּית וְזִיבּוּרִית לָא דְּא"ל לְהָכֵי דַּיְיקִי וַזְבְנִי עִידִּית וְזִיבּוּרִית אַרְעָא דְּלָא חַזְיָא לָךְ וַאֲפִילּוּ זָבַן בֵּינוֹנִית נַמִּי לָא אֲמָרָן אֶלָּא דְּלָא שַׁיֵּיר בֵּינוֹנִית דִּכְוָותֵיהּ דְּלָא מָצֵי א"ל הִנַּחְתִּי לָךְ מָקוֹם לְגַבֵּי שִׁמְעוֹן אֲבָל שַׁיֵּיר בֵּינוֹנִית דִּכְוָותֵיהּ גַּבֵּי שִׁמְעוֹן לָא גָּבֵי מִינֵּיהּ דְּמָצֵי א"ל הִנַּחְתִּי לָךְ מָקוֹם לִגְבּוֹת מִמֶּנּוּ אָמַר אַבָּיֵי רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן בְּאַחֲרָיוּת וְאָתָא ב"ח דִּרְאוּבֵן וְטָרַף מִשִּׁמְעוֹן דִּינָא הוּא דְּאָזִיל רְאוּבֵן וּמִשְׁתָּעֵי דִּינָא בַּהֲדֵיהּ וְלָא מָצֵי א"ל לַאו בַּעַל דְּבָרִים דִּידִי אַתְּ דְּאָמַר לֵיהּ אִי מַפְּקַתְּ מִינֵּיהּ עָלַי הָדַר וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי אֲפִילּוּ שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת נַמִּי דְּא"ל לָא נִיחָא לִי דְּתֶהֱוֵי לְשִׁמְעוֹן תַּרְעוֹמֶת עָלַי וְאָמַר אַבָּיֵי רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת

ויצאו

רש"י

בִּנְזָקִין נַמִּי נֵימָא הָכֵי. אִי בָּעֵית לְמִישְׁקַל בֵּינוֹנִית שְׁקוֹל וְאִי לָא מְהַדַּרְנָא שְׁטָרָא דְּזִיבּוּרִית לְמָרֵיהּ וְתִשְׁקוֹל זִיבּוּרִית בְּע"כ וְאַמַּאי יָהֵיב לֵיהּ עִידִּית אֶלָּא מִדְּלָא טָעֵין הָכֵי בְּע"כ בְּהָכֵי עַסְקִינַן כְּגוֹן שֶׁמֵּת הַמּוֹכֵר וְכֵיוָן שֶׁלֹּא הִנִּיחַ קַרְקַע אֵין הַיְתוֹמִים בְּנֵי פִּרְעוֹן דִּמְטַלְטְלֵי דְּיַתְמֵי לְבַעַל חוֹב לָא מִשְׁתַּעְבְּדֵי וְאע"פ שֶׁמַּחֲזִיר לָהֶם קַרְקַע הֲוֵו לְהוּ כְּיַתְמֵי שֶׁקָּנוּ קַרְקַע לְאַחַר מִיתַת אֲבִיהֶם וּלְהָכֵי פָּרִיךְ מִנְּזָקִין וְלָא פָּרִיךְ מִב"ח דְּמַאי לֵימָא לֵיהּ אִי שַׁקְלַתְּ זִיבּוּרִית שְׁקוֹל וְאִי לָא מְהַדַּרְנָא שְׁטָרָא לְמָרֵיהּ וְתִשְׁקוֹל מִינֵּיהּ מָצֵי א"ל הַאי לִכְשֶׁתַּחְזִיר דְּהָא הַשְׁתָּא נַמִּי זִיבּוּרִית קָבָעִית לְמִפְרַע לִי: **הִלְכָּךְ לֵיכָּא לְמֵימַר הָכֵי.** לְשׁוֹן קוּשְׁיָא הוּא: **אֶלָּא.** לְהָכֵי לָא גָּבֵי מֵעִידִּית מִשּׁוּם דְּאָמַר לְהוּ טַעְמָא מַאי אָמוּר רַבָּנַן אֵין נִפְרָעִין מִנְּכָסִים מְשׁוּעְבָּדִים בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בְּנֵי חוֹרִין מִשּׁוּם תַּקַּנְתָּא דְּלוֹקֵחַ: **אֲנָא בְּהַאי תַּקַּנְתָּא לָא נִיחָא לִי.** שְׁקִילוּ כְּדִינַיְיכוּ: **דְּאָמַר רָבָא.** בְּמַסֶּכֶת כְּתוּבּוֹת: **מַאי כְּגוֹן זוֹ.** עַל הֵי מִלְּתָא אָמַר רָבָא: הַאי מִכְּלָל דְּאִיכָּא אַחֲרִיתִי לָא גַּרְסִינַן לֵיהּ: **אֵינִי נִיזּוֹנֵית.** מִשֶּׁלְּךָ: **וְאֵינִי עוֹשָׂה.** מְלָאכָה דְּמִשּׁוּם תַּקַּנְתָּא דִּידִי דִּדְלְמָא לָא סַפְּקֵי לִי מְזוֹנוֹת בְּמַעֲשֵׂה יָדַי תַּקִּינוּ לִי רַבָּנַן מְזוֹנוֹת מִשֶּׁלְּךָ תַּחַת מַעֲשֵׂה יָדַי בְּהַהִיא תַּקַּנְתָּא לָא נִיחָא לִי: **פְּשִׁיטָא**. בְּנִיחוּתָא: **מָכַר לוֹקֵחַ.** שֶׁלָּקַח עִידִּית בָּאַחֲרוֹנָה בֵּינוֹנִית וְזִיבּוּרִית וְשִׁיֵּיר עִידִּית לְפָנָיו כו': **דְּהָא אַחֲרוֹנָה הִיא.** וְשִׁיעְבּוּדַיְיהוּ עֲלָהּ רַמְיָא וּבֵינוֹנִית הָא לֵית לֵיהּ הַשְׁתָּא דְּמָצֵי לְמֵימַר גְּבֵי מִינֵּיהּ דְּלָא נִיחָא לִי בְּתַקַּנְתָּא כו': **מַאי.** מִי אָזְלֵי כּוּלְּהוּ בָּתַר לוֹקֵחַ ב' שֶׁהֲרֵי הוּא לָקַח שִׁיעְבּוּדַיְיהוּ וּמִלּוֹקֵחַ רִאשׁוֹן לָא גָּבוּ דְּאָמַר בְּעֵינָא בְּתַקַּנְתָּא דְּרַבָּנַן וְעִידִּית דַּהֲוַאי בַּת חוֹרִין בִּשְׁתֵּי לְקוּחוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת שֶׁלָּכֶם הִיא: **רִאשׁוֹן לְשֵׁנִי.** לוֹקֵחַ רִאשׁוֹן לְלוֹקֵחַ שֵׁנִי: **כָּל זְכוּת שֶׁתָּבֹא לְיָדוֹ.** וְכֵיוָן דְּאִי הֲוַאי עִידִּית גַּבֵּי לוֹקֵחַ רִאשׁוֹן הֲוָה מַגְבֵּי לְהוּ מִבֵּינוֹנִית בְּהַאי טַעֲנָה דַּאֲמָרָן אִי אֶפְשִׁי בְּתַקָּנַת חֲכָמִים הַשְׁתָּא נַמִּי אָמַר לְהוּ לוֹקֵחַ שֵׁנִי זִילוּ לְגַבֵּי לוֹקֵחַ רִאשׁוֹן וּגְבוּ בֵּינוֹנִית: **וּמָכַר שָׂדֶה אַחַת לְלֵוִי.** וְהַהִיא שָׂדֶה בֵּינוֹנִית הֲוַאי וְלָא שִׁיֵּיר שִׁמְעוֹן בֵּינוֹנִית אֶצְלוֹ דְּהָכֵי מְפָרֵשׁ לָהּ לְקַמֵּיהּ: **רָצָה.** מִלֵּוִי גּוֹבֶה אוֹתָהּ שָׂדֶה דְּא"ל שִׁיעְבּוּדִי שַׁקְלַתְּ: **רָצָה.** מִשִּׁמְעוֹן גּוֹבֶה מִזִּיבּוּרִית דְּא"ל אַתְּ בַּעַל דְּבָרִים דִּידִי אַתְּ דְּשַׁקְלַתְּ כּוּלְּהוּ נִכְסֵי דִּרְאוּבֵן: **וְלָא אֲמָרָן.** דְּגוֹבֶה מִלֵּוִי: **אֶלָּא דְּזָבַן.** לֵוִי בֵּינוֹנִית: **לְהָכֵי דַּיְיקִי.** דִּקְדַּקְתִּי: **וְקָמִשְׁתָּעֵי דִּינָא בַּהֲדֵיהּ.** דְּבַעַל חוֹב לְסַלְּקוֹ מֵאוֹתוֹ קַרְקַע בִּדְבָרִים אִם יֵשׁ לוֹ לִרְאוּבֵן שׁוּם תְּבִיעָה עַל בַּעַל חוֹבוֹ לוֹמַר פְּרַעְתִּיךָ דְּקַיְימָא לָן בְּמַסֶּכֶת שְׁבוּעוֹת (דף מא.) דְּאע"ג דְּנָקִיט שְׁטָרָא אִי א"ל אִישְׁתַּבַּע לִי דְּלָא פְּרַעְתִּיךְ בָּעֵי אִישְׁתַּבּוּעֵי: **וְלָא מָצֵי א"ל.** ב"ח לִרְאוּבֵן: **לַאו בַּעַל דְּבָרִים דִּידִי אַתְּ.** בְּקַרְקַע זוּ שֶׁכְּבָר יָצְתָה מֵרְשׁוּתְךָ וַאֲנָא שִׁיעְבּוּדִי שָׁקִילְנָא: **מִשּׁוּם דְּא"ל.** רְאוּבֵן: **כִּי מַפְּקַתְּ מִינֵּיהּ עָלַי הָדַר.** מַה שֶּׁאַתָּה מוֹצִיא מִשִּׁמְעוֹן יַחֲזוֹר עָלַי שֶׁהֲרֵי קִבַּלְתִּי עָלַי אַחְרָיוּת:

עסיקין

תוספות

בִּדְיַתְמֵי דְּלַאו בְּנֵי פִּרְעוֹן נִינְהוּ. אע"ג שֶׁזֶּה מַחֲזִיר לָהֶם קַרְקַע הֲוֵו לְהוּ כִּיתוֹמִים שֶׁקָּנוּ קַרְקַע לְאַחַר מִיתַת אֲבִיהֶן דְּאֵין בַּעַל חוֹב חוֹזֵר וְגוֹבֶה אוֹתָהּ מֵהֶן וְאַף עַל גַּב דִּכְשֶׁגָּבוּ קַרְקַע בְּחוֹבַת אֲבִיהֶן אַמְרִינַן בְּיֵשׁ נוֹחֲלִין (ב"ב דף קכה.) דְּבַעַל חוֹב חוֹזֵר וְגוֹבֶה מֵהֶן:

רָצָה מִזֶּה גּוֹבֶה וּמִזֶּה גּוֹבֶה. וְאע"ג דְּאַמְרִינַן אֵין גּוֹבִין מִנְּכָסִים מְשׁוּעְבָּדִים בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ נְכָסִים בְּנֵי חוֹרִין אֲפִי' הֵן זִיבּוּרִית שָׁאנֵי הָכָא דְּכוּלְּהוּ מְשַׁעְבְּדֵי נִינְהוּ:

אֲבָל זָבַן עִידִּית וְזִיבּוּרִית. נִרְאֶה דְּאַיְּירֵי שַׁפִּיר אֲפִי' דְּשָׁבִיק בֵּינוֹנִית מ"מ הוּצְרַךְ טַעְמָא דִּלְהָכֵי טַרְחִי וּזְבִינִי אַרְעָא דְּלָא חֲזֵי לָךְ דְּלָא מָצֵי א"ל הִנַּחְתִּי לְךָ מָקוֹם לִגְבּוֹת מִמֶּנּוּ כִּדְאָמַר בְּסָמוּךְ גַּבֵּי שָׁבִיק בֵּינוֹנִית דִּכְוָותֵיהּ דְּשֶׁמָּא ב"ח אוֹהֵב זִיבּוּרִית טְפֵי מִבֵּינוֹנִית וּבְע"כ שֶׁל שִׁמְעוֹן הָיָה יָכוֹל לִיקַּח טְפֵי פּוּרְתָּא כִּדְאַמְרִינַן לְעֵיל דְּאָמַר א"כ נָעַלְתָּ דֶּלֶת בִּפְנֵי לוִין וְלָא אִיצְטְרִיךְ לְטַעְמָא דִּלְהָכֵי טַרְחִי וְזַבְנָא אַרְעָא דְּלָא חָזֵי לָךְ אֶלָּא מִשּׁוּם דְּזָבַן זִיבּוּרִית אֲבָל מִשּׁוּם זַבִּין עִידִּית וְשִׁיֵּיר זִיבּוּרִית וּבֵינוֹנִית לָא אִיצְטְרִיךְ דִּכְמוֹ שֶׁהָיָה שִׁמְעוֹן יָכוֹל לְדָחוֹתוֹ אֵצֶל בֵּינוֹנִית וְזִיבּוּרִית גַּם לֵוִי יָכוֹל לְדָחוֹתוֹ דְּמָה מָּכַר לוֹ רִאשׁוֹן לְשֵׁנִי כָּל זְכוּת שֶׁתָּבֹא לְיָדוֹ:

מָצֵי א"ל הִנַּחְתִּי לְךָ מָקוֹם לִגְבּוֹת. לַאו דַּוְקָא קָאָמַר הָא לִישְׁנָא דְּלָא שַׁיָּיךְ לְמֵימַר הָכֵי אֶלָּא גַּבֵּי בְּעָלִים וְלָא גַּבֵּי לוֹקֵחַ רִאשׁוֹן וְעִיקַּר טַעְמָא לָא הֲוֵי אֶלָּא מִשּׁוּם דְּמָה מָּכַר רִאשׁוֹן לְשֵׁנִי כָּל זְכוּת כו' וְהוּא הָיָה יָכוֹל לְדָחוֹתוֹ אֵצֶל בֵּינוֹנִית אַחֲרִיתִי אֲבָל אִי לָא שָׁבִיק בֵּינוֹנִית דִּכְוָותֵיהּ לָא מָצֵי לְדָחוֹתוֹ אֵצֶל זִיבּוּרִית דְּרִאשׁוֹן נַמִּי לָא הָיָה יָכוֹל לְדָחוֹתוֹ אֵצֶל זִיבּוּרִית דְּאִי מִשּׁוּם אִי שַׁתְּקַת יֹאמַר לוֹ לְכִי תֶּהְדַּר: **דִּינָא** הוּא דְּאָזִיל רְאוּבֵן וְקָא מִשְׁתָּעֵי [דִּינָא בַּהֲדֵיהּ]. וְא"ת מַאי נַפְקָא מִינָּהּ הָא כָּל מַה שֶּׁיָּכוֹל רְאוּבֵן לִטְעוֹן טַעֲנִינַן לֵיהּ לְשִׁמְעוֹן דְּטַעֲנִינַן לֵיהּ לְלוֹקֵחַ וְכֵן לִיתוֹמִים בֵּין פָּרוּעַ בֵּין מְזוּיָּיף וּצְרִיכֵי עֵידֵי קִיּוּם דְּאִי לַאו הָכֵי לָא שַׁבְקַתְּ חַיִּים לְכָל בְּרִיָּה וּבְפֶרֶק גֵּט פָּשׁוּט (ב"ב דף קעד:) נַמִּי מוּכָח כֵּן דְּקָאָמַר שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר מָנֶה לִפְלוֹנִי בְּיָדִי אָמַר תְּנוּ נוֹתְנִין לוֹ לָא אָמַר תְּנוּ אֵין נוֹתְנִין וּמוֹקֵי לָהּ בִּדְנָקֵט שְׁטָרָא אָמַר תְּנוּ קַיְּימֵיהּ לִשְׁטָרֵיהּ לָא אָמַר תְּנוּ לָא קַיְּימֵיהּ לִשְׁטָרֵיהּ מַשְׁמַע דְּטַעֲנִינַן לְהוּ לְיַתְמֵי מְזוּיָּיף וּבְפ"ק דְּב"מ (דף יד. ד"ה דינא) הֶאֱרַכְתִּי וְכֵן אֵין לוֹמַר דְּנ"מ שֶׁעֵדָיו שֶׁל ב"ח קְרוֹבִים לִרְאוּבֵן וּרְחוֹקִים לְשִׁמְעוֹן דְּהָא לְשִׁמְעוֹן נַמִּי אֵין יְכוֹלִין לְהָעִיד כֵּיוָן דְּאִי טָרִיף לֵיהּ מִשִּׁמְעוֹן אָזַל בָּתַר רְאוּבֵן וְכֵן אִם יִהְיֶה לְשִׁמְעוֹן עֵדִים שֶׁמְּעִידִין זְכוּתוֹ וְהֵם קְרוֹבִים פְּסוּלִין לְהָעִיד אֲפִילּוּ לִרְאוּבֵן כֵּיוָן דְּיֵשׁ רֶיוַח לְשִׁמְעוֹן שֶׁמַּעֲמִיד הַקַּרְקַע בְּיָדוֹ כִּדְמוּכָח סוֹף פֶּרֶק קַמָּא דְּמַכּוֹת (דף ז.) גַּבֵּי אִילְעָא וְטוֹבִיָּה קְרוֹבִים דְּעָרֵב הֲווּ פָּסִיל לְהוּ אֲפִילּוּ לְגַבֵּי לֹוֶה וּמַלְוֶה מִשּׁוּם דְּכִי לֵית לֵיהּ לְלֹוֶה אָזַל מַלְוֶה בָּתַר עַרְבָא א"כ מַאי נַפְקָא מִינֵּיהּ וְיֵשׁ לוֹמַר דִּנְפָקָא מִינֵּיהּ לִרְאָיָה אַחֲרוֹנָה כְּגוֹן שֶׁאָמַר שִׁמְעוֹן אֵין לִי עֵדִים וְאֵין לִי רְאָיָה וּלְאַחַר זְמַן מָצָא רְאָיָה אוֹ עֵדִים דְּשִׁמְעוֹן אֵין יָכוֹל לַהֲבִיאָם וּרְאוּבֵן שֶׁלֹּא אָמַר אֵין לִי עֵדִים יָכוֹל לַהֲבִיאָם אִי נַמִּי כְּגוֹן שֶׁטּוֹעֵן לְבֵית דִּין גָּדוֹל קָאָזְלִינָא וְשִׁמְעוֹן לָא מָצֵי לְמִטְרַח כְּמוֹ רְאוּבֵן: [ועיין בתוספות ב"מ יד. ד"ה דינא ובכתובות צב: ד"ה דינא]:

ויצאו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּנִזְקִין נַמִּי נֵימָא הָכִי – גם לניזק יאמר הלוקח, אם תסכים לגבות מבינונית מוטב, ואם לא, אחזיר את הזיבורית למוכר, ותגבה מהזיבורית. אֶלָּא בודאי צריך לומר, דְּהָכָא – בברייתא בְּמַאי עָסְקִינָן, בְּיִתְמֵי – ביתומים, כלומר שהמוכר מת והניח יתומים, דְּלֵאו בְּנֵי פֵּרְעוֹן נִינְהוּ – שאינם חייבים לפרוע את חובות אביהם שלא הוריש להם קרקעות, וְשַׁיְּעֵבּוּדָא דִּילֵיהּ – שעבודו של החייב שמת, עֲלֵיהּ דִּידֵיהּ רַמְיָא – מוטל רק על הלוקח, וְהִלְכָּךְ [–לכן] לֵיכָּא לְמֵימַר הָכִי – אין הלוקח יכול להחזיר לו את הזיבורית, ואף אם יחזירה ליורשים לא יתחייבו לפרוע, אלא יגבו מהלוקח. ואם כן חוזרת הקושיא, כיון שקנה את העידית בסוף, מדוע אין כולם גובים מהעידית.

הגמרא מבארת את הטעם בברייתא באופן אחר. מתרצת הגמרא: אֶלָּא הטעם שכולם גובים כדינם, מִשּׁוּם דְּאָמַר לְהוּ הלוקח, מַעֲמָא מַאי אָמוּר רַבָּנַן – מה טעמם שתיקנו חכמים שאין נִפְרָעִין מִנְּכָסִין מְשׁוּעְבָּדִים בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בְּנֵי חוֹרִין – נכסים ביד החייב עצמו, מִשּׁוּם תַּקָּנְתָּא דִּידִי – הרי תיקנו זאת לטובתי, כדי שלא יגבו ממני אלא מהחייב עצמו, ואם כן, אֲנָא – אני, שלקחתי עידית באחרונה, בְּהָא תַּקָּנְתָּא לָא נִיחָא לִי – לא נח לי בקיום תקנה זו, ורצוני שתגבו כדינכם. מוכיחה הגמרא שאדם יכול לבטל תקנה שנתקנה לטובתו, כְּדְרָבָא, דְּאָמַר רָבָא, כָּל הָאוֹמֵר אִי אֶפְשִׁי בְּתַקָּנַת חֲכָמִים שתיקנו לטובתי, כְּנֶגֶן תקנה זו, שׁוֹמְעִין לוֹ ועושים כדבריו. מבארת הגמרא: מַאי 'כְּנֶגֶן זוֹ', על איזו תקנה אמר רבא את דבריו, כִּדְרַב הוּנָא, דְּאָמַר רַב הוּנָא, אף שתיקנו חכמים שמעשי ידי האשה שייכים לבעלה, הרי תקנה זו היא לטובתה, כיון שתמורת מעשי ידיה חייב בעלה לפרנסה אף אם דמי פרנסתה יקרים ממעשי ידיה, ולכן יְכוֹלָה אִשָּׁה שֶׁתֹּאמַר לְבַעְלָהּ, אני מוותרת על תקנה זו, וְאֵינִי נִיזּוֹנֵית ממך, וְאֵינִי עוֹשָׂה עבורך מלאכה:

הגמרא דנה באופן זה שקנה את העידית באחרונה, אך חזר ומכר חלק מהשדות לאחרים. אומרת הגמרא: פְּשִׁיטָא, שאם מָכַר לוֹקֵחַ זה את הַבֵּינוֹנִית וְזִיבּוּרִית, וְשַׁיֵּיר רק את העִידִית לְפָנָיו – לעצמו, הדין הוא דְּלֵיתוּ כּוּלְּהוּ וְלִיגְבּוּ מֵעִידִית – יבואו כל הנושים ויגבו מהעידית שביד הלוקח הראשון, דְּהָא עידית זו 'אַחֲרוֹנָה' הִיא, וכיון שהיתה אחרונה ביד החייב לאחר שקנה הלוקח את שאר השדות, חל שעבוד כולם על שדה זו, ואף שהתבאר לעיל שיכול הלוקח לומר שאינו רוצה בקיום תקנה זו שנתקנה לטובתו, היינו כשבידו להגבותם משדות אחרות, ואילו כאן הרי הַבֵּינוֹנִית וְזִיבּוּרִית לֵיתְנְהוּ גַּבֵּיהּ – אינם בידו, דְּמָצֵי לְמֵימַר לְהוּ – שיוכל לומר לנושים 'גְּבוּ מִבֵּינוֹנִית וְזִיבּוּרִית, משום דְּלָא נִיחָא לִי בְּתַקָּנְתָּא דְּרַבָּנַן', וכיון שאינם בידו ואינו יכול לומר כן, גובים בעל כרחו מהעידית שנשארה בידו. מסתפקת הגמרא: אֲבָל אם מָכַר הלוקח את העִידִית, וְשַׁיֵּיר לעצמו בֵּינוֹנִית וְזִיבּוּרִית, מַאי, האם יגבו כולם מהלוקח השני שהעידית בידו, או שגובים אף מהלוקח הראשון.

מביאה הגמרא את סברת אביי: קָסָבַר אַבָּיֵי לְמֵימַר, אָתוּ כּוּלְּהוּ גְּבוּ מֵעִידִית שביד השני, כיון שהיא הקרקע שנשארה אחרונה ביד החייב, וכיון שתיקנו חכמים שאין גובים ממשועבדים כשיש בני חורין, חל עליה שעבוד כולם. דוחה רבא: אָמַר לֵיהּ רָבָא, הרי מַה מָּכַר הלוקח הראשון לַשֵּׁנִי, גם כָּל זְכוּת וטענה שֶׁתָּבַע [–שראויה לבוא] לְיָדוֹ של הראשון, וְכֵיוָן דְּאִילּוּ אָתוּ [–באו] הנושים לְגַבֵּי לוֹקֵחַ רִאשׁוֹן בזמן שהיתה העידית בידו, הִיא מָצֵי אֲגַבֵּי לְהוּ – יכול להגבותם מִבֵּינוֹנִית וְזִיבּוּרִית שברשותו, וְאַף עַל פִּי דְּכִי זָבְנֵי – שכשקנה הראשון את הַבֵּינוֹנִית וְזִיבּוּרִית, אֲכַתִּי – עדיין, קרקע הָעִידִית בְּנֵי חוֹרִין חֲוָאי, וְאֵין נִפְרָעִין מִנְּכָסִים מְשׁוּעְבָּדִים כָּל זְמַן דְּאִיכָּא בְּנֵי חוֹרִין, וממילא חל שיעבוד כולם על העידית, ואף אחר שקנאה מהחייב היה ראוי שיגבוה ממנו, מכל מקום מָצֵי אָמַר לֵיהּ לנושה, לָא נִיחָא לִי בְּהַאי תַּקָּנָה – איני חפץ בתקנה זו שתיקנו לטובתי, ויגבו מהקרקעות האחרות שברשותו, וממילא הלוֹקֵחַ הַשֵּׁנִי נַמִּי מָצֵי אָמַר לֵיהּ – גם כן יכול לומר לנושה, גְּבֵי מהבֵּינוֹנִית וְזִיבּוּרִית שביד הראשון ולא מהעידית שבידי. והטעם לכך כיון דְּכִי זָבְנִין לוֹקֵחַ שֵׁנִי את העידית, אַדַּעְתָּא דְּכָל זְכוּתָא דַּהֲוָה לֵיהּ לָרִאשׁוֹן בְּגַוֵּהּ זָבְנִין – קנאה על דעת כן שיהיו לו כל הזכויות שיש לראשון בה.

מביאה הגמרא דין נוסף במי שקנה קרקעות מהלוה, ומכר חלקם לאחרים: אָמַר רָבָא, רְאוּבֵן שֶׁלּוה מעות, ואחר כך מָכַר את כָּל שְׂדוֹתָיו לְשִׁמְעוֹן, וְהָלַךְ שִׁמְעוֹן וּמָכַר שָׂדֶה אַחַת לְלֵוִי, ולאחר מכן בָּא בַּעַל חוֹב דִּרְאוּבֵן לגבות את חובו מהלקוחות, הדין הוא שהבְּרִירָה בידו, אם רָצָה לגבות מִזֶּה – מלוי, שהוא הלוקח השני, גּוֹבֶה ממנו [וכטעם שיבואר להלן], ואם רָצָה לגבות מִזֶּה – משמעון, שהוא הלוקח הראשון, גּוֹבֶה ממנו, כיון שהוא הראשון שקנה את כל שעבודו של הבעל חוב. מבארת הגמרא באיזה אופן נאמר דין זה, וְלָא אֲמָרָן שגובה המשני, אֶלָּא באופן דְּזָבֵן השני בֵּינוֹנִית, שהיא עיקר דין גבייתו של הבעל חוב, אֲבָל אם זָבֵן השני עִידִית וְזִיבּוּרִית, והשאיר את הבינונית ביד הראשון, לָא, משום דְּאָמַר לֵיהּ הלוקח השני, לְהָכִי דַּיְּיקִי וְזָבְנִי – משום כך דקדקתי וקניתי קרקעות עִידִית וְזִיבּוּרִית, שהם אַרְעָא דְּלָא חַזְיָא לָךְ – קרקעות שאינן ראויות לך, שהרי דינך בבינונית, וכיון שדקדקתי בכך לא תגבה אלא מהבינונית שביד הלוקח הראשון. ממשיכה הגמרא לבאר, וַאֲפִילּוּ אם זָבֵן השני בֵּינוֹנִית, נַמִּי לָא אֲמָרָן שיגבה ממנו הבעל חוב, אֶלָּא באופן דְּלָא שַׁיֵּיר – שלא השאיר ביד הראשון בֵּינוֹנִית דִּכְוָותֵיהּ [–כמותה], כיון דְּלָא מָצֵי אָמַר לֵיהּ – לבעל חוב, 'הִנַּחְתִּי לְךָ מָקוֹם לגבות את חובך לְגַבֵּי שִׁמְעוֹן', שהוא הלוקח הראשון, וכיון שהבינונית היחידה נמצאת ברשות הלוקח השני, גובה ממנו. אֲבָל אם שַׁיֵּיר בֵּינוֹנִית דִּכְוָותֵיהּ גַּבֵּי שִׁמְעוֹן, לָא גָבֵי מִינֵּיהּ – אין הבעל חוב גובה מלוי, שהוא הלוקח השני, משום דְּמָצֵי אָמַר לֵיהּ 'הִנַּחְתִּי לְךָ מָקוֹם ביד שמעון לִגְבּוֹת מִמֶּנּוּ', והיא הבינונית שנשארה ביד הראשון, וגובה ממנה.

אגב הדינים שהובאו לעיל, מובא כאן דין לגבי לוקח שבא בעל חוב לגבות ממנו: אָמַר אַבָּיֵי, רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן בְּ'אַחֲרָיוּת', שאם בעלי חובותיו של המוכר יגבוה מהלוקח, ישלם לו המוכר את דמיה, וְאָתָא בַּעַל חוֹב דִּרְאוּבֵן, וְטָרַף – ורוצה לגבותה מִשִּׁמְעוֹן, והמוכר טוען שכבר פרע לו, דִּינָא הוּא דְּאָזֵיל רְאוּבֵן – המוכר, וּמִשְּׁתָעֵי דִּינָא בַּהֲדֵיהּ – ודן עם הבעל חוב בבית דין על תביעתו, וְלָא מָצֵי אָמַר לֵיהּ – ואין הבעל חוב יכול לטעון 'לָאו בַּעַל דְּבָרִים דִּידִי אַתְּ' – אינך בעל דיני ואיני צריך לדון עמך, שהרי אינו בא להוציא ממך ממון אלא מהלוקח. וטעם הדין, דְּאָמַר לֵיהּ המוכר, אִי מַפְּקַתְּ מִינֵּיהּ – אם תגבה את השדה מהלוקח, עָלַי חָדַר – יחזור לתובעה ממני, שהרי מכרתיה לו באחריות, ולכן אני נחשב כ'בעל דבר' בנידון זה. מביאה הגמרא לשון אחרת בדין זה: וְאִיכָּא דְּאָמְרִי, שאֲפִילּוּ אם מכרה שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת, נַמִּי יכול המוכר לדון עם הבעל חוב ולסלקו מעל שמעון, משום דְּאָמַר לֵיהּ המוכר, דין זה נוגע לִי, כיון דְּלָא נִיחָא לִי דְּתֶהֱוֵי לִשְׁמְעוֹן תַּרְעוֹמֶת עָלַי – איני רוצה שתהיה לשמעון תרעומת עלי, שמכרתי לו שדה משועבדת והוציאוה מידו.

אגב הדינים הקודמים הובא כאן דין נוסף לגבי מוכר קרקע לחבירו, ובאו להוציאה מידו: וְאָמַר אַבָּיֵי, רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְיָצְאוּ עֲלֵיהָ 'עַסִּיקִין' – מערערים, הטוענים שהשדה שלהם ולא של המוכר, אם ערערו **עַד שֶׁלֹּא** הֶחֱזִיק **בָּהּ** הלוקח, כלומר קודם שעשה בה קנין 'חזקה', וכן לא נתן הלוקח את המעות למוכר, **יָכוֹל** הלוקח **לַחֲזוֹר בּוֹ** מהמקח בטענה שזהו 'מקח טעות'. אבל **מִשֶּׁהֶחֱזִיק בָּהּ** הלוקח וקנאה, אף אם לא נתן את דמי המקח, **אֵין יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ**, וחייב לשלם למוכר. **מַאי מַעְמָא** שאינו יכול לחזור בו, משום **דְּאָמַר** לֵיהּ המוכר, הרי בכך שקנית את השדה שלא באחריות, 'חַיֵּיתָא דְּקִטְרֵי' **סָרַרְתְּ וְקַבֵּלְתְּ** – שק קשור הסכמת לקנות, כלומר הנך כאדם הקונה שק קשור שאינו יודע מה יש בו, שאינו יכול לחזור בו אף אם היה מלא רוח בלבד, כך אתה שקנית שדה ללא אחריות אינך יכול לחזור בך, אף שיצא עליה ערעור. מבררת הגמרא, **מַאֵימַת הֲוֵאי חֲזָקָה** – ממתי קנה הלוקח את השדה ב'חזקה'. משיבה הגמרא, **מִכִּי דְּיֵיש אַמַּצְרֵי** – משעה שתיקן והגביה את גבולות השדה, שזהו קנין חזקה בקרקע.

מבארת הגמרא מתי נאמר דין זה: **וְדַוְקָא** במי שקנה **שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת, אֲבָל** אם קנה **בְּאַחֲרָיוּת**, שאם יוציאו ממנו את הקרקע ישלם לו המוכר, **לֹא**, אלא אף אחרי שהחזיק בשדה, אם יצא ערעור על השדה יכול לחזור בו. הגמרא מביאה לשון אחרת: **וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי, אֲפִילּוּ** אם קנה **בְּאַחֲרָיוּת, נַמִּי** – גם כן אינו יכול לחזור בו אחרי שהחזיק בשדה. משום **דְּאָמַר** לֵיהּ המוכר, **אַחֲוֵי טִירְפָּךְ** – הראה לי תחילה את שטר הטירפא שכתבו לך בית דין שגבוה ממך כדין, **וַאז אֲשַׁלֵּם לָךְ**, אך מחמת ערעור בלבד אינני צריך לשלם לך, שהרי לא ברור שיוציאוה מידך.

הגמרא חוזרת לקושיא שהובאה לעיל (ז.), שיש לבאורה סתירה בין הפסוקים לגבי חיוב התשלומים של מזיק, בפסוק אחד נאמר 'מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם' (שמות כב ד) ומשמע שישלם מעידית, ובפסוק אחר נאמר 'בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו' (שם כא לד), ומרבים מלשון 'יָשִׁיב' שיכול להשיב כל דבר השוה כסף, ולא דווקא 'מיטב'.

מתרצת הגמרא: **רַב הוּנָא אָמַר**, אין סתירה בין הפסוקים, ויכול המזיק לתת לניזק **אוֹ 'כֶּסֶף' אוֹ 'מֵיטַב'**. מקשה הגמרא: **אִיתִיבֵיהּ רַב נַחְמָן לְרַב הוּנָא**, שנינו בברייתא על הפסוק (שם) 'כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו', והמילה 'יָשִׁיב' אינה נצרכת, שהרי היה אפשר לכתוב 'ישלם כסף לבעליו', אלא באה **לְרַבּוֹת** שיכול המזיק לשלם בכל דבר הַשָּׁוֶה **כֶּסֶף, וַאֲפִילּוּ בְּסוּפִין** – פסולת החיטים, שהם דבר גרוע, והיינו שלא כדברי רב הונא האומר 'או כסף או מיטב'. מתרצת הגמרא: **הָכָא** – בברייתא **בְּמַאי עָסְקִינָן, בִּדְלֵית לֵיהּ** – כשאין לו כסף או מיטב, שלדברי הכל יכול לשלם אפילו בסובין. מקשה הגמרא: **אִי דְּלֵית לֵיהּ, פְּשִׁיטָא** שישלם ממה שיש לו, ואין צורך לדרוש זאת מפסוק. מתרצת הגמרא: **מַהוּ דְּתִימָּא** [–היה אפשר לומר] **דַּאֲמַרְנַן לֵיהּ** למזיק **זִיל טָרַח, זַבֵּין, וְאֵיתֵי לֵיהּ כֶּסֶף** – לך ותטרח אתה במכירת הסובין, ותפרע לניזק בכסף דווקא, **קָא מַשְׁמַע לָן** שאינו מחויב בכך, אלא יכול לפרוע אף בסובין עצמם.

הגמרא מביאה מימרא נוספת הדנה בענין כספים וקרקעות: **אָמַר רַב אַסִּי, כְּסָפִים חֲרֵי הֵן כְּקַרְקַע**. מבררת הגמרא, **לְמַאי הִלְכְתָּא** – לגבי איזו הלכה אמר זאת רב אסי, **אִילֵימָא לְעָנְיַן** חיוב **מֵיטַב** של המזיק, שיכול לשלם גם בכסף ולא רק במיטב, הרי **הַיְינוּ** דינו **דְּרַב הוּנָא** שאמר 'או כסף או מיטב', והיה לגמרא לומר 'וכן אמר רב אסי', ולא להביאו כדין בפני עצמו. מבארת הגמרא: **אֶלָּא** רב אסי אמר את דינו **לְגַבֵּי שְׁנֵי אַחִים שֶׁחָלְקוּ** בירושת אביהם, **וְנָטַל אֶחָד** נטל **כְּסָפִים, וּבָא בַּעַל חוֹב** של האב **וְנָטַל** את הַקַּרְקַע **וְאֶחָד** נטל **כְּסָפִים**, בפרעון חובו של האב, כדין בעל חוב שיכול לגבות מיורשי הלוה רק קרקע, ועל זה אמר רב אסי את דינו **דְּאָזִיל הַאי** – שילך האח שנטל קרקע וגבוה ממנו, **וְשָׁקִיל פַּלְגָא בִּכְסָפִים כַּהֲדֵיהּ** – ויטול מאחיו את מחצית הכספים שהניח להם האב.

מקשה הגמרא: **פְּשִׁיטָא** שכך הדין שיחזרו ויחלקו בכספים, וכי **הַאי** – זה שנטל קרקע הוא **בְּרָא** – בנו של אביו, וצריך לפרוע את חובותיו, **וְהַאי** – זה שנטל כספים, **לָאו בְּרָא** – אינו בנו, ואינו חייב לפרוע את חובותיו, והרי כיון ששניהם בניו ויורשיו, חייבים שניהם בפרעון החוב, ואם גבו מאחד מהם חוזרים וחולקים בירושה, ולא מסתבר שזו כוונת רב הונא. מביאה הגמרא לשון אחרת בקושיא על ביאור זה בדברי רב הונא: **אִיכָּא דְּאָמְרֵי, אִדְּרַבָּה**, ביאור זה קשה **לְאִידְךָ גִּיסָא** [–לצד השני], כלומר שדין זה אינו מסתבר כלל, כיון **דְּאָמַר** לֵיהּ האח שנטל כספים, **לְהָכִי שָׁקְלִי כְּסָפִים** – על דעת כן נטלתי את הכספים, **דְּאִי מִגַּנְבֵי** – אף אם יגנבו, **לֹא מִשְׁתַּלְּמָא מִינָּךְ** – לא אתבע ממך שתחלוק עימי בקרקע. **וּלְהָכִי שָׁקַלְתְּ אַרְעָא** – ועל דעת כן נטלת את הקרקע, **דְּאִי מִטַּרְפָא** – שאף אם יגבוה ממך בעלי חובות, **לֹא מִשְׁתַּלְּמָא לָךְ מִידֵּי מִינַּאי** – לא תטול כלום מחלקי. ומכל מקום דוחה הגמרא פירוש זה בדברי רב אסי, או מחמת שדין זה פשוט, או מחמת שאינו נכון.

מבארת הגמרא את דברי רב אסי באופן אחר: **אֶלָּא** דברי רב אסי נאמרו **לְגַבֵּי שְׁנֵי אַחִים שֶׁחָלְקוּ** בקרקע שירשו מאביהם, **וּבָא בַּעַל חוֹב** של האב **וְנָטַל** את **חֶלְקוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן**, שלדעת רב אסי חוזרים וחולקים בקרקע שנשארה, ואמר על זה רב אסי ש'כספים הרי הם כקרקע' ויכול האח שלא גבו ממנו לשלם לאחיו כסף בשווי מחצית הקרקע, ואינו חייב לתת לו דווקא קרקע ממש. מקשה הגמרא: **וְהָא אֲמָרָהּ רַב אַסִּי חֲדָא זִימְנָא** – והרי כבר אמר רב אסי דין זה פעם אחת, ולא מסתבר שחזר ואמר זאת כאן פעם נוספת. **דְּאִיתְּמַר, הָאַחִים שֶׁחָלְקוּ** בקרקע שירשו מאביהם, **וּבָא בַּעַל חוֹב וְנָטַל חֶלְקוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן**, יש בזה שלש דעות: **א. רַב אָמַר פָּטְלָה מַחֲלוֹקֶת** – התבטלה חלוקת הירושה, וחוזרים וחולקים בקרקע שנשארה, והאח שלא גבו ממנו אינו יכול להשאיר את כל הקרקע בידו ולסלק את אחיו במעות. **ב. וּשְׁמוּאֵל אָמַר**, האח שגבו ממנו **וִיתֵּר** – הפסיד את חלקו, ואין אחיו חוזר וחולק עמו. **ג. וְרַב אַסִּי אָמַר, נוֹטֵל** מאחיו רק **רְבִיעַ** ממה שגבו ממנו, **אוֹ בְּקַרְקַע, וּרְבִיעַ בְּמָעוֹת** – או במעות, כרצונו של הנותן. מבארת הגמרא את טעמיהם: **רַב אָמַר 'פָּטְלָה מַחֲלוֹקֶת', קָסָבַר שֶׁהָאַחִים שֶׁחָלְקוּ** בירושת אביהם, **כְּיוֹרְשִׁים הָווּ**, כלומר 'יש ברירה', וחלוקתם בירירה שכל אחד קיבל את החלק שהיה ראוי לו בירושת אביו, וכיון שהחלוקה לא ביטלה מהם את דינם כ'יורשים', חייבים שניהם לפרוע את חוב אביהם, ואם גבו מאחד מהם חייב חבירו לשלם לו את חלקו. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר 'וִיתֵּר'**, כיון **דְּקָסָבַר שֶׁהָאַחִים שֶׁחָלְקוּ** בירושת אביהם, דינם **כְּלָקוּחוֹת** דְּמוּ, כלומר 'אין ברירה', וחלוקתם אינה מבררת שבאמת כל אחד קיבל את החלק שהיה ראוי לו בירושה זו, אלא כל אחד מכר לחבירו את החלק הראוי לו במה שנטל חבירו, תמורת החלק של אחיו שבא לידו, **וְכל אח כְּלוֹקֵחַ שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת דָּמֵי**, שאם גבו מהלוקח אינו יכול לתבוע את המוכר, ולכן האח שגבו ממנו הפסיד. **וְרַב אַסִּי אָמַר נוֹטֵל רְבִיעַ בְּקַרְקַע וּרְבִיעַ** [–או רביעו] **בְּמָעוֹת, דְּמַסְפְּקָא לֵיהּ** – הוא מסופק, **אִי כְּיוֹרְשִׁין דָּמוּ, אִי כְּלָקוּחוֹת דָּמוּ, הִלְכָּךְ** – לכן, מחמת הספק הדין הוא שיחלקו בממון, ולכן **נוֹטֵל** רק **רְבִיעַ** מהסכום, **אוֹ בְּקַרְקַע, וּרְבִיעַ בְּמָעוֹת** – או במעות. ועל כל פנים אי אפשר לפרש את מימרת רב אסי 'כספים הרי הם כקרקע' לגבי נידון זה, שהרי כבר פירש בו רב אסי את דעתו פעם אחת.

חוזרת הגמרא ושואלת: **אֶלָּא, מַאי** – על מה אמר רב אסי 'כספים **הֲרֵי הֵן כְּקַרְקַע**'. משיבה הגמרא: **לְעָנְיַן מֵיטַב**, וכפי שרצתה הגמרא לבאר בתחילה, שהמזיק יכול לפרוע גם בכסף ולא רק במיטב. מקשה הגמרא: **אִי הָכִי**, תחזור הקושיא שהקשינו לעיל, הרי **הַיְינוּ** דינו **דְּרַב הוּנָא**, ואילו מהלשון 'אמר רב אסי' משמע שהוא דין בפני עצמו. מתרצת הגמרא: **אֵימָא** – אכן יש לומר 'וְכֵן אָמַר רַב אַסִּי' כספים הרי הן כקרקע', וכרב הונא.

הגמרא מביאה מימרא נוספת של רב הונא: **אָמַר רַבִּי זֵירָא, אָמַר רַב הוּנָא, בְּמִצְוָה** – לקיום מצוה יש לאדם לתת מממונו **עַד שְׁלִישׁ**. מבררת הגמרא, **מַאי שְׁלִישׁ** – במה משערים שיעור 'שליש',

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

עַסִּיקִין. עוֹרְרִין לוֹמַר שֶׁלָּנוּ הִיא: **חַיֶּיתָא דְּקִיטְרֵי.** שֹׁק קְשׁוּרָה מְלֵא רוּחַ: **וְאִיכָּא דְּאַמְרֵי אַפִּילּוּ בְּאַחֲרָיוּת נַמִּי.** אַפִּי' קַבֵּל אַחֲרָיוּת עָלָיו דַּיֵּשׁ לוֹמַר הוֹאִיל וְסוֹפוֹ לְחַזֵּוֹר עָלָיו עִבְשָׁיו נַמִּי יַחֲזוֹר וְיִטְּלֶנָּה אַפ"ה אֵינוֹ יָכוֹל לְחַזֵּוֹר בּוֹ: **דְּאָמַר** לֵיהּ. מוֹכֵר: **אַחֲוֵי טַרְפָּךְ.** שֶׁכְּתֻבוֹ לְךָ ב"ד שֶׁטְּרָפָהּ וּשְׁבָרָהּ וְעוֹד מֵאי קָבְעֵי מֵאִימַת הֲוָה חָזֵיקְנָא מִתַּנִּיתִין הִיא בְּפֶרֶק חֲזִיקַת הַבָּתִּים (ב"ב יוֹתֵר מִכֶּסֶף וּשְׁטָר וְעוֹד מֵאי קָבְעֵי מֵאִימַת הֲוָה חָזֵיקְנָא מִתַּנִּיתִין הִיא בְּפֶרֶק חֲזִיקַת הַבָּתִּים (ב"ב דף מב.) נָעֵל פֶּרֶץ וְגָדֵר וְעוֹד מֵאי קָבְעֵי הָכָא טְפֵי מִבִּשְׂאָר דּוּכְתִּין וְעוֹד דְּדַיֵּישׁ אַמְצָרֵיהּ מִשְּׁמַע דִּרִיסָה בְּעַלְמָא שֶׁהוֹלֵךְ סָבִיב הַמְּצָרִים וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּמַיְירֵי שֶׁקָּנָאוֹ בְּקִנְיָן גָּמוּר בְּחֲלִיפִין אוֹ בְּשֹׁטֶר אוֹ בַּחֲזָקָה אוֹ רָפַס בָּהּ פּוּרְתָּא וְדַעְתּוֹ שֶׁל אָדָם אע"פ שֶׁקָּנָאוֹ בְּקִנְיָן גָּמוּר אִם יָצְאוּ עוֹרְרִין יָכוֹל לְחַזֵּוֹר בּוֹ כָּל זְמַן שֶׁלֹּא הָלַךְ אַמְצָרֵי הַשָּׂדֶה לְאַרְבָּה וּלְרַחְבָּהּ לְרֹאוֹת עִנְיָנֵי הַשָּׂדֶה וְהַיְינוּ דְּדַיֵּישׁ אַמְצָרֵי וּבְלֹא נָתַן מְעוֹת אַיְירֵי דְּאִי בְּנָתַן מְעוֹת אַיְירֵי אַפִּי' בְּאַחֲרָיוּת נַמִּי אַמַּאי יָכוֹל לְחַזֵּוֹר בּוֹ מִשֶּׁהֶחֱזִיק בָּהּ וְכִי לְעוֹלָם יָכוֹל לְחַזֵּוֹר בּוֹ וְא"ת וְלִימָא לֵיהּ שִׁקּוּל אַרְעָא בְּזוּזֵי וְי"ל כְּגוֹן שֶׁהוּזְלוּ אִי נַמִּי כֵּיוָן שֶׁיָּצְאוּ עָלָיהָ עוֹרְרִין אֵין שָׁוֶה כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה שָׁוֶה בְּשָׁעָה שֶׁקָּנָאהּ:

רב הוּנָא אָמַר אוֹ כֶּסֶף אוֹ מֵישָׁר. פ"ה שֶׁבָּא לְתַרֵּץ קְרָאֵי דְּלָעֵיל וְצ"ל שֶׁלֹּא הִסְפִּיק לְסַיֵּם דְּבָרָיו עַד שֶׁהִקְשָׁה לוֹ וְאֵית דְּגַרְסִי אָמַר רב הוּנָא וְקָאֵי אַמַּתְנִיתִין דְּתָנְיָא בְּמֵישָׁר יַתְאֶרֶץ וְאָמַר רב הוּנָא דְּלֹא וְדוְקָא מֵישָׁר אֶלָּא אוֹ כֶּסֶף אוֹ מֵישָׁר וּבְסֵפֶר רב אַלְפַס פֵּירֵשׁ דְּרב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרב יְהוֹשֻׁעַ וְרב פָּפָּא דְּלָעֵיל [ז:] פְּלִיגֵי אַדְּרב הוּנָא דְּהָכָא דְּאִינְהוּ סְבְרֵי כָּל מִילֵּי מֵישָׁר הוּא וְאַפִּי' סוּבִּין וְרב הוּנָא סָבַר דְּלֹא הַיְינוּ מֵישָׁר אֶלָּא אוֹ כֶּסֶף אוֹ קַרְקַע וּפָסַק כְּרב פָּפָּא וּכְרב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרב יְהוֹשֻׁעַ שֶׁהֵם בַּתְרָאֵי וְר"ת אֵין סוֹבֵר כֵּן דְּמִפְּרָשׁ שֶׁיֵּשׁ ג' דִּינִין בִּנְזָקִין אוֹ כֶּסֶף אוֹ מֵישָׁר וְאִי לֵית לֵיהּ אַפִּי' סוּבִּין וב"ח אִי אית לֵיהּ זוּזֵי לֹא מָצֵי לְסַלְקוֹ אֶלָּא בְּזוּזֵי כְּדַמּוּכַח בַּהֲכוֹתֵב (כתובות דף פו.) גַּבֵּי הַהוּא תּוֹלֶה מְעוֹתָיו בְּנָכְרִי הָוֶה וְאִי לֵית לֵיהּ זוּזֵי לֹא יֹאמַר לֵיהּ זִיל טְרַח וְזַבֵּין וְאֵיתֵי זוּזֵי וְאֵיתֵי זוּזֵי כְּדְאָמַר הָתָם וְלוֹקַח שֶׁנִּמְצָא מְקֻחוֹ מְקֻח טָעוּת כְּמוֹ כֵן דִּינוֹ כְּדַאמְרִינָן לְקַמָּן בְּפֶרֶק הַפָּרָה (דף מו: ושם) וּפוֹעֵל אִי לֵית לֵיהּ לְבַעַל הַבַּיִת זוּזֵי אָמַר לֵיהּ זִיל טְרַח וְזַבֵּין וְאֵיתֵי זוּזֵי כְּדַמּוּכַח בְּהַבַּיִת וְהָעֲלֵיהָ (ב"מ דף קיח.) דְּאֵין יָכוֹל לוֹמַר לוֹ טול מה שֶׁעֲשִׂיתָ בִּשְׂכָרְךָ: **פְּשִׁיטָא** הַאי בְּרָא וְהַאי לְאו בְּרָא. וְא"ת וְאַמַּאי פְּשִׁיטָא לֵיהּ וְהָא שְׁמוּאֵל אָמַר בְּסָמוּךְ בָּא ב"ח וְנָטַל חֶלְקוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶם וּיתֵר וי"ל בְּשֶׁחֶלְקוֹ קַרְקַע דּוְקָא אית לֵיהּ דְּיתֵר דִּשְׁנֵיהֶם עוֹמְדִים בְּסָפֵק זֶה כְּמוֹ זֶה וְעַל דַּעַת כֵּן חֶלְקוֹ דְּמֵי שֶׁיְּסִיד אֲבָל הָכָא דְּמִטַּלְטְלֵי דַּיְתְמֵי לֹא מִשְׁתַּעְבְּדֵי לְב"ח פְּשִׁיטָא דְּעַל דַּעַת כֵּן חֶלְקוֹ

תוספות

וְיָצְאוּ עָלֶיהָ עַסִּיקִין. פֵּירוּשׁ עוֹרְרִים אֲבָל אֵין לְפָרֵשׁ אַנָּסִים דְּא"כ אַפִּי' בְּאַחֲרָיוּת מִשֶּׁהֶחֱזִיק בָּהּ אַמַּאי יָכוֹל לְחַזֵּוֹר לֵימָא לֵיהּ מִזֶּלֶךְ בָּרֵם: **מִשֶּׁהֶחֱזִיק** בָּהּ אֵין יָכוֹל לְחַזֵּוֹר. בְּפ"ק דְּב"מ (דף יד:) פְּרֵשׁ"י אע"ג שֶׁלֹּא נָתַן מְעוֹת דְּקַרְקַע נִקְנֵית בְּחֲזָקָה וְקָשֶׁה אַמַּאי נָקֵט חֲזָקָה יוֹתֵר מִכֶּסֶף וּשְׁטָר וְעוֹד מֵאי קָבְעֵי מֵאִימַת הֲוָה חָזֵיקְנָא מִתַּנִּיתִין הִיא בְּפֶרֶק חֲזִיקַת הַבָּתִּים (ב"ב דף מב.) נָעֵל פֶּרֶץ וְגָדֵר וְעוֹד מֵאי קָבְעֵי הָכָא טְפֵי מִבִּשְׂאָר דּוּכְתִּין וְעוֹד דְּדַיֵּישׁ אַמְצָרֵיהּ מִשְּׁמַע דִּרִיסָה בְּעַלְמָא שֶׁהוֹלֵךְ סָבִיב הַמְּצָרִים וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּמַיְירֵי שֶׁקָּנָאוֹ בְּקִנְיָן גָּמוּר בְּחֲלִיפִין אוֹ בְּשֹׁטֶר אוֹ בַּחֲזָקָה אוֹ רָפַס בָּהּ פּוּרְתָּא וְדַעְתּוֹ שֶׁל אָדָם אע"פ שֶׁקָּנָאוֹ בְּקִנְיָן גָּמוּר אִם יָצְאוּ עוֹרְרִין יָכוֹל לְחַזֵּוֹר בּוֹ כָּל זְמַן שֶׁלֹּא הָלַךְ אַמְצָרֵי הַשָּׂדֶה לְאַרְבָּה וּלְרַחְבָּהּ לְרֹאוֹת עִנְיָנֵי הַשָּׂדֶה וְהַיְינוּ דְּדַיֵּישׁ אַמְצָרֵי וּבְלֹא נָתַן מְעוֹת אַיְירֵי דְּאִי בְּנָתַן מְעוֹת אַיְירֵי אַפִּי' בְּאַחֲרָיוּת נַמִּי אַמַּאי יָכוֹל לְחַזֵּוֹר בּוֹ מִשֶּׁהֶחֱזִיק בָּהּ וְכִי לְעוֹלָם יָכוֹל לְחַזֵּוֹר בּוֹ וְא"ת וְלִימָא לֵיהּ שִׁקּוּל אַרְעָא בְּזוּזֵי וְי"ל כְּגוֹן שֶׁהוּזְלוּ אִי נַמִּי כֵּיוָן שֶׁיָּצְאוּ עָלֶיהָ עוֹרְרִין אֵין שָׁוֶה כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה שָׁוֶה בְּשָׁעָה שֶׁקָּנָאהּ:

1 וְיָצְאוּ עָלֶיהָ עַסִּיקִין עַד שֶׁלֹּא הֶחֱזִיק בָּהּ יָכוֹל לַחֲזוֹר
2 בּוֹ מִשֶּׁהֶחֱזִיק בָּהּ אֵין יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ מ"ט דְּאָמַר לֵיהּ
3 חַיֶּיתָא דְּקִטְרֵי סַבְרַת וְקִבְּלַת מֵאִימַת הֲוָאי חֲזָקָה מִכִּי
4 דַּיֵּישׁ אַמְצָרֵי וְדוְקָא שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת אֲבָל בְּאַחֲרָיוּת
5 לֹא וְאִיכָּא דְּאַמְרֵי אַפִּי' בְּאַחֲרָיוּת נַמִּי דְּאָמַר לֵיהּ
6 אַחֲוֵי טִרְפָּךְ וַאֲשַׁלֵּם לָךְ רַב הוּנָא אָמַר אוֹ כֶּסֶף
7 אוֹ מֵישָׁר אֵיתִיבֵיהּ רַב נַחְמָן לְרַב הוּנָא יָשִׁיב לְרַבּוֹת
8 שָׁוֶה כֶּסֶף אֲפִילּוּ סוּבִּין הָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן בִּדְלֵית
9 לֵיהּ אִי דְּלֵית לֵיהּ פְּשִׁיטָא מַהוּ דְּתֵימָא אַמְרִינָן לֵיהּ
10 זִיל טְרַח זַבֵּין וְאֵיתֵי לֵיהּ כֶּסֶף קמ"ל אָמַר רַב אַסִּי
11 כְּסָפִים הָרֵי הֵן כְּקַרְקַע לְמַאי הִלְכְתָּא אִילֵימָא לְעִנְיַן
12 מֵישָׁר הַיְינוּ דְּרַב הוּנָא אֶלָּא לְשֵׁנִי אַחִים שֶׁחָלְקוּ וְנָטַל
13 אֶחָד קַרְקַע וְאֶחָד כְּסָפִים וּבָא בַּעַל חוֹב וְנָטַל קַרְקַע
14 דְּאָזִיל הַאי וְשָׁקִיל פַּלְגָּא בַּכְּסָפִים בַּהֲדֵיהּ פְּשִׁיטָא הַאי
15 בְּרָא וְהַאי לַאו בְּרָא אִיכָּא דְּאַמְרֵי אַדְּרַבָּה לְאִידָךְ
16 גֵּיסָא דְּא"ל לְהָכֵי שַׁקְלִי כְּסָפִים דְּאִי מִזְּגֻבֵּי לֹא
17 מִשְׁתַּלְּמָא מִינָּךְ וּלְהָכֵי שַׁקְלַת אַרְעָא דְּאִי מִטְּרָפָא
18 לֹא מִשְׁתַּלְּמָא לָךְ מִידֵי מִינָּאי אֶלָּא לִשְׁנֵי אַחִים
19 שֶׁחָלְקוּ וּבָא בַּעַל חוֹב וְנָטַל חֶלְקוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן
20 וְהָא אָמְרָה רַב אַסִּי חָדָא זִימְנָא דְּאִיתְּמַר הָאַחִים
21 שֶׁחָלְקוּ וּבָא בַּעַל חוֹב וְנָטַל חֶלְקוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן
22 רַב אָמַר בָּטְלָה מַחְלוֹקֶת וּשְׁמוּאֵל אָמַר יוֹתֵר וְרַב
23 אַסִּי אָמַר נוֹטֵל רְבִיעַ בְּקַרְקַע וּרְבִיעַ בְּמָעוֹת רַב אָמַר
24 בָּטְלָה מַחְלוֹקֶת קָסָבַר הָאַחִים שֶׁחָלְקוּ כְּיוֹרְשִׁים הָווּ
25 וּשְׁמוּאֵל אָמַר יוֹתֵר קָסָבַר הָאַחִים שֶׁחָלְקוּ לְקוּחוֹת
26 וּכְלוֹקֵחַ שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת דָּמֵי וְרַב אַסִּי אָמַר נוֹטֵל
27 רְבִיעַ בְּקַרְקַע וּרְבִיעַ בְּמָעוֹת מְסַפְּקָא לֵיהּ אִי כְּיוֹרְשִׁין
28 דָּמוּ אִי כִּלְקוּחוֹת דָּמוּ הִלְכָּךְ נוֹטֵל רְבִיעַ בְּקַרְקַע
29 וּרְבִיעַ בְּמָעוֹת אֶלָּא מַאי הֲרֵי הֵן כְּקַרְקַע לְעִנְיַן מֵיטַב
30 אִי הָכֵי הַיְינוּ דְּרַב הוּנָא אֵימָא וְכֵן אָמַר רַב אַסִּי א"ר
31 זֵירָא אָמַר רַב הוּנָא בְּמִצְוָה עַד שְׁלִישׁ מַאי שְׁלִישׁ

אילימא

שֶׁאם יְפַסִּיד בַּעַל הַקַּרְקַע שֶׁיְּחַזֵּוֹר עַל בַּעַל כְּסָפִים:

וְטָרַף חֶלְקוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶם. וְאִם תֹּאמַר וְהָא כָּל אֶחָד חַיָּיב לְפָרוֹעַ חוֹב אֲבִיהֶן וְאֵין יָכוֹל לִיטוֹל חֶלְקוֹ הָאֶחָד דִּדְקָתָנֵי בְּפֶרֶק יֵשׁ נוֹחֲלִין (ב"ב דף קכד.) יָצָא עֲלֵיהֶם שֶׁטַר חוֹב בְּכוֹר נוֹתֵן פִּי שְׁנַיִם וְרִישׁ לוֹמַר דְּמַיְירֵי הָכָא שֶׁעֲשָׂאוֹ אַפּוֹתִיקִי:

וְרַב אָמַר בָּטְלָה מַחְלוֹקֶת. מִשְּׁמַע דְּלֹא מָצֵי לְסַלּוּקֵי בְּזוּזֵי מִדְּקָאָמַר בָּטְלָה מַחְלוֹקֶת וְתֵימָה מ"ש מִדְּרַב אַסִּי דְּאית לֵיהּ שֶׁיָּכוֹל לְסַלְקוֹ בְּזוּזֵי כְּאוֹתוֹ רְבִיעַ שֶׁנָּטַל מִכֹּחַ יְרוּשָׁה וְיֵשׁ לוֹמַר דְּרַב אַסִּי קָסָבַר הָווּ יוֹרְשִׁים מָצֵי לְסַלּוּקֵי בְּזוּזֵי מִשּׁוּם דְּאָמַר לֵיהּ אָנָא לְבַעַל חוֹב נַמִּי מְסַלְּקָנָא בְּזוּזֵי וְרַב אין חוֹשֵׁשׁ לְאוֹתָהּ סְבָרָא וְאע"ג דְּמַיְירֵי בְּשֶׁעֲשָׂאוֹ אַפּוֹתִיקִי לא מַיְירֵי כְּעֵין אַפּוֹתִיקִי דְּהַמְקַבֵּל (ב"מ דף קי:) דְּמִשְּׁמַע הָתָם דְּלֹא מָצֵי מְסַלֵּק לֵיהּ בְּזוּזֵי וְאם תֹּאמַר מִכָּל מָקוֹם יִתֵּן מְעוֹת וְיִפְדֶּה הַקַּרְקַע מִבַּעַל חוֹב דְּקַיְימָא לָן פֶּרֶק הַמַּפְקִיד (שם דף לה:) דְּשׁוּמָא הַדְּרָא לְעוֹלָם וְיֵשׁ לוֹמַר דְּנִפְקָא מִינָּהּ הֵיכָא דְּנִבְנָה אוֹ אוֹרְתָא דְּאָמַר הָתָם דְּלֹא הַדְּרָא:

כְּיוֹרְשִׁים הָווּ. דְּאִי כִּלְקוּחוֹת בְּאַחֲרָיוּת הָווּ אַמַּאי בָּטְלָה מַחְלוֹקֶת יְשַׁלֵּם לוֹ מָעוֹת: **רַב** אַסִּי מְסַפְּקָא לֵיהּ כו'. בְּלָשׁוֹן רִאשׁוֹן פ"ה שֶׁנּוֹטֵל חֶלְקוֹ בְּקַרְקַע אוֹ בְּמָעוֹת מִשּׁוּם דְּמִסְפְּקָא לֵיהּ אִי כְּיוֹרְשִׁין הָווּ אִי כִּלְקוּחוֹת שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת הָווּ וְקָשֶׁה מִנּוֹ לְגַמְרָא שֶׁמְּסַפְּקָא לֵיהּ לְרַב אַסִּי כְּלַל כְּיוֹרְשִׁים דִּלְמָא פְּשִׁיטָא לֵיהּ דְּלֹא כְּיוֹרְשִׁים נִינְהוּ אֶלָּא מְסַפְּקָא לֵיהּ אִי הָווּ כִּלְקוּחוֹת בְּאַחֲרָיוּת אוֹ כִּלְקוּחוֹת שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת כְּלָשׁוֹן אַחֵרוֹן: **הִלְכָּךְ** נוֹטֵל רְבִיעַ בְּקַרְקַע וּרְבִיעַ בְּמָעוֹת.

אילימא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

אילימא שליש ביתו. משמע דאין צריך לבזבז כל ממונו לקנות אתרוג אפילו לא ימצא בפחות והוניא מצוה עובדת ואפילו שליש ביתו משמע דלא מחייב ואמרינן נמי (כתובות דף נ.) המבזבז אל יבזבז יותר מחומש ובסוכה (דף מא:) חשיש ליה רבותא דר"ג שקנה אתרוג באלף זוז:

אילו איתרמיא ליה. אפילו מיירי בעשורייתא דרבי כדאשכחן בפרק מציאת האשה (כתובות דף סח.) מ"מ ידוע שלא היה חייב לבזבז כל כך:

עד שליש במצוה. פירוש שאם מצא אתרוג כאגוז כמו ששיערו חכמים ואחד גדול ממנו שליש יקנהו:

משל הקב"ה. אוכל פירות בעוה"ז והקרן קיימת לו לעולם"ב: **בשור** קשור ובור מכוסה.

פי' כראוי דאי בשלא כראוי לאו כלום היא ועוד מדפריך מ"ש הכא בלומר ובשניהם היה להם ליפטור מדהדר מוכי לה בשור מוחר ובור מגולה:

שור עביד לנתוקי. פרש"י אפי' בלא חרש דרכו לנתוקי מאליו וכן בור דרכו לנתורי מאליו וקשה דע"ב בקשרו ובכסהו כראוי מיירי בדפירש ולקמן (דף נב.) תנן כסהו כראוי פטור ונראה לפרש דדרכו לנתוקי ע"י חרש קאמר דגרע משום דמסר לחרש אבל גחלת לא גרע ב"כ דאין דרכו לילבות גחלת כמו שדרכו לנתוקי שור ולנתורי בור דכמה דשביק לה חרש מעמיא עמיא ואזיל:

ולרבי יוחנן דאמר אפי' מסר לו שלהבת פטור כו'. תימה מאי קשה ליה הא שלהבת לרבי יוחנן כמו גחלת לר"ל ובשור קשור ובור מכוסה יכול להעמידו ומשום בדרש עביד לנתוקי ולנתורי כמו שאמר לר"ל דמשמע ליה דטעמא דרבי יוחנן דפטר משום שהקטן שומרו ואין הקטן עושה תיזוק אלא אדרבה עושה שמירה והשתא ניתא דלא תיקשי לרבי יוחנן דמוקי לה בשור מוחר ובור מגולה אמאי נקט שמסרו לחש"ו והא בלא מסרו נמי חייב דנקט מסרו לרבותא אע"פ שעשה שמירה קצת ובהאי סברא פליג אריש לקיש:

חומר בשור. האי שור היינו קרן כדמוכח בכולה שמעתין: **ודרכו** לילך ולהזיק. הא דלא השיב שהוא בעלי חיים מה שאין כן בבור משום דהוי בכלל ודרכו לילך ולהזיק וכן הונחו להזיק לא שייך למתני גבי בור שאין בעלי חיים:

מה שאין כן בבור. שאין משלם כופר וכן אש דקתני בסמוך משא"כ באש וא"ת ונילף משור ונחייב בכופר ואף על גב דאיכא למימר שכן ב"ח דהא מסקינן לקמן בפרק כיצד (דף כו.) דאיכא כופר ברגל שמע מינה דילפינן רגל מקרן ולא פרכינן מה לקרן שכן בונחנו להזיק וחייב ברה"ר ויש לומר דאש ובור פטורין דדרשינן עליו ולא על בור עליו ולא על האש כדדרשינן לקמן בסוף כיצד (שם) עליו ולא על האדם וא"ת שור ולא אדם דכתיב בבור למ"ל ת"ל מעליו ויש לומר דאי איצטריך שור ולא אדם לפטור עבד שנפל בתוכו או עובד כוכבים הקנוי לישראל:

חומר

אילימא שליש ביתו אי איתרמי ליה תלתא מצוותא ליתיב לכולהו ביתיה אלא אמר ר' זירא בהידור מצוה עד שליש במצוה בעי רב אשי שליש מלגיו או שליש מלבר תיקו במערבא אמרי משמיה דרבי זירא עד שליש משלו מכאן ואילך משל הקב"ה: **מתני'** כל שחבתי בשמירתו הכשרתי את נזקו הכשרתי במקצת נזקו חבתי בתשלומי נזקו כהכשר כל נזקו נכסים שאין בהן מעילה נכסים שהן של בני ברית נכסים המיוחדים ובכל מקום חוץ מרשות המיוחדת למזיק ורשות הניזק והמזיק כשהזיק חב המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ: **גמ'** ת"ר כל שחבתי בשמירתו הכשרתי את נזקו כיצד שור ובור שמסרן לחרש שוטה וקטן והזיקו חייב לשלם מה שאין כן באש במאי עסקינן אילימא בשור קשור ובור מכוסה דכווותה גבי אש גחלת מאי שנא הכא ומאי שנא הכא אלא בשור מוחר ובור מגולה דכווותה גבי אש שלהבת מה שאין כן באש דפטור והא אמר ריש לקיש משמיה דחזקיה לא שנו אלא שמסר לו גחלת וליבה אבל שלהבת חייב מ"ט דהא בני הזיקא לעולם בשור קשור ובור מכוסה ודכווותה גבי אש גחלת ודקא אמרת מאי שנא הכא ומ"ש הכא שור דרכיה לנתוקי בור דרכיה לנתורי גחלת כמה דשביק לה מעמיא עמיא ואזלא ולר' יוחנן דאמר אפילו מסר לו שלהבת נמי פטור דכווותה הכא בשור מוחר ובור מגולה מ"ש הכא ומ"ש הכא התם צבתא דחרש קא גרים ת"ר חומר בשור מבבור בבור לא צבתא דחרש קא גרים ת"ר חומר בשור מבבור חומר בבור מבשור חומר בשור מבבור בשור שהשור משלם את הכופר חייב בשלשים של עבד נגמר דינו אסור בהנאה ודרכו לילך ולהזיק מה שאין כן בבור חומר בבור מבשור שהבור תחילת עשייתו לגזק ומועד מתחילתו מה שאין כן בשור

חומר

הזיקו לכל שהיא מזומנת להזיק: **בני.** מזומן: **שור דרכיה** לנתוקי. והוה ליה לאסוקי אדעתיה שאפילו אין החרש מתירו סופו לתתיר את עצמו הלכך שמירה רעועה היא ואפילו התירו חרש חייב בעל השור: **לנתורי.** לנפול הלכך שמירה רעה היא אפילו גילהו חרש בעל הבור חייב לשלם שלא שמרו: **מעמיא עמיא ואזלא.** ומאי דליבה חרש לא רמיא עליה דבעל גחלת לאסוקי אדעתיה: **ולרבי יוחנן דאמר.** בהכונס אפילו מסר לו שלהבת פטור דהשתא מוקי לה דקתני מה שאין כן באש בשלהבת ודכווותיה דמחייב גבי שור ובור בשור מוחר ובור מגולה מאי שנא כו': **התם.** גבי בעירה: **צבתא** דחרש קגרים. אחיזתו של חרש גרמה הבער שהוא נטלה והוליכה לגדיש הכא לא צבתא דחרש שהשור הלך והזיק ובור הבור ולא על ידי חרש הזיק: **צבתא.** אחיזתו וכחו מלשון צבתא שקורין טנילא"ש: ל"א גרס' צנותא יחודו של חרש שנתייחד עם השלהבת ונטלה ולשון צנותא שולא"ש כדאמרינן לייהוי צנותא לחברו (ב"ב דף כא.): **כופר.** במועד שהמית בן חורין: **אסור בהנאה.** אם המית אדם כדכתיב ובעל השור נקי כאדם שאומר לחבירו פלוני יצא נקי מנכסיו ואין לו בהן הנאה: **מה שאין כן בבור.** שאין בעל הבור חייב בתשלומי מיתת אדם כדאמרינן שור ולא אדם:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אִילֵימָא שחייב להוציא לצורך מצוה עד שְׁלִישׁ בֵּיתוֹ, כלומר שליש מנכסיו, אם כן קשה, אֶלָּא מֵעַתָּה, אִי אִיתְּרְמֵי לֵיהּ תְּלָתָא מִצְוָתָא – אם הזדמנו לאדם שלש מצוות, שעולות ממון רב, לֵיתִיב לְכוּלֵּיהּ בֵּיתֵיהּ – יתחייב לתת את כל נכסיו כדי לקיימם, ולא מצאנו חיוב לבזבז ממון רב כל כך כדי לקיים מצוות עשה. מבארת הגמרא: אֶלָּא אָמַר רַבִּי זֵירָא, בְּהִידּוּר מִצְוָה יש להוסיף עַד שְׁלִישׁ בְּמחיר הַמִּצְוָה, כלומר שיוסיף שליש ממחיר המצוה שאינה מהודרת כדי לזכות במצוה מהודרת. מסתפקת הגמרא: בְּעֵי רַב אַשִּׁי, האם חייב להוסיף שְׁלִישׁ מִלְּגָיו – מתוך דמי המצוה שאינה מהודרת, וכגון במקום לשלם ששה ישלם שמונה, אוֹ שְׁלִישׁ מִלְּבַר – מחוץ לדמיה, ובמקום לשלם ששה ישלם תשעה, שהשלש שהוסיף הם שליש מדמי המצוה המהודרת. אומרת הגמרא, תֵּיקוּ – ספק זה לא נפשט.

מביאה הגמרא מימרא נוספת בענין זה: בְּמַעֲרָבָא – בארץ ישראל אָמְרֵי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי זֵירָא, הוצאת האדם עַד שְׁלִישׁ בהידור מצוה, היא מִשֶּׁלּוֹ – מהממון הקצוב לו, אבל מִכָּאן וְאֵילָךְ – אם יוסיף יותר משליש, הרי זה מִשֶּׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כלומר ישלמו לו מהשמים בחייו על מה שהוסיף:

משנה

אחר שנמנו במשנה הראשונה אבות הנזיקין ותכונותיהם, מבארת משנתינו את אופני חיובם אם הזיקו, ועל אלו נכסים חייב ועל אלו פטור, ובאיזה מקום ייעשה הנזק כדי להתחייב:

כָּל שֶׁחַבְתִּי [– שהתחייבתי] בִּשְׁמִירָתוֹ, אם לא שמרתיו כראוי והזיק, הִכְשַׁרְתִּי – הכנתי וזימנתי בכך אֶת נִזְקוֹ. ואף אם הִכְשַׁרְתִּי – זימנתי רק בְּמִקְצָת נִזְקוֹ, חַבְתִּי בְּתַשְׁלוּמֵי כל נִזְקוֹ כְּהֶכְשֵׁר כָּל נִזְקוֹ – כאילו זימנתי את כל הנזק.

ומבארת המשנה על אלו נכסים שהוזקו על ידי ממוני אני חייב לשלם: רק אם הוזקו נְכָסִים שֶׁאֵין בָּהֶן מְעִילָה – שאינם נכסי הקדש, אני חייב לשלם, אך אם הוזקו נכסי הקדש, אני פטור. וכן רק אם הוזקו נְכָסִים שֶׁהֵן שֶׁל בְּנֵי בְּרִית – ששייכים לישראל, אני חייב לשלם, אך אם הוזקו נכסי גוי אני פטור. וכן רק אם הוזקו נְכָסִים הַמְיוּחָדִים – שיש להם בעלים, אני חייב לשלם, אך אם הוזקו נכסי הפקר אני פטור.

וּבְכָל מָקוֹם שבו מזיק ממוני אני חייב, חוּץ מֵרְשׁוּת הַמְיוּחֶדֶת לְמַזִּיק, שאם נכנס שור לרשותי בלי רשות והוזק שם, אני פטור, מפני שלא היה לו להיכנס.

וּרְשׁוּת של הַנִּיזָּק וְהַמַּזִּיק, ואחד מהם הזיק את חבירו שם. בכל האופנים שמחייבים כְּשֶׁהִזִּיק ממונו את ממון חבירו, חָב הַמַּזִּיק לְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי נֶזֶק בְּמִיטַב הָאָרֶץ – מהקרקע העידית שבנכסיו:

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא לבאר באיזה אופן נחשב מכשיר את הנזק בזה שחייב בשמירתו: תָּנוּ רַבָּנַן, כָּל שֶׁחַבְתִּי בִּשְׁמִירָתוֹ, אם לא שמרתיו יפה, הִכְשַׁרְתִּי – הכנתי וזימנתי בכך אֶת נִזְקוֹ, כֵּיצַד, שׁוֹר וּכוֹר שֶׁמָּסְרָן בעליהם לְחַרֵּשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן לשומרם, וְהִזִּיקוּ, חַיָּיב בעל השור או הבור לְשַׁלֵּם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּאֵשׁ, שאם מסר להם אש פטור מלשלם.

שואלת הגמרא, בְּמַאי עָסְקִינָן – באיזה אופן בשור ובור חייב וכנגדם באש פטור, אִילֵימָא שמדובר בְּמוסר להם שׁוֹר וּכוֹר וּמְכוֹפֶה כראוי, דִּכְוָותָהּ [– באותו אופן] נַמִּי אֵשׁ, מדובר שמוסר להם נַחֲלָה, שאינה בוערת אלא אם מבעירים אותה, קשה מַאי שְׁנָא הָכָא – אש שוֹר ובור שמחייבים אותו, וּמַאי שְׁנָא הָכָא – אש שפוטרים אותו, בשניהם היתה שמירה מעולה ויש לפוטרו. וְאֶלָּא נאמר שמדובר בְּמוסר להם שׁוֹר מוּתָּר [– שאינו קשור] וּכוֹר מְגוּלֶּה, דִּכְוָותָהּ [– באותו אופן] נַמִּי אֵשׁ, מדובר שמוסר להם שַׁלְהֶבֶת, וכי על זה נאמר מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּאֵשׁ דְּפָטוּר, וְהָא אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מִשְּׁמֵיהּ דְּחִזְקִיָּה, לֹא שָׁנוּ שהשולח את הבעירה ביד חרש שוטה וקטן פטור מדיני אדם, אֶלָּא כְּשֶׁמָּסַר לוֹ – לחרש נַחֲלָת וְלִיבָּהּ אותה, אֲבָל אם מסר לו שַׁלְהֶבֶת, חַיָּיב, מַאי טַעְמָא, דְּהָא בְּרִי הֵזִיקָא – משום שהנזק מזומן וודאי שיבוא.

לכן הגמרא חוזרת לפרש בבתחילה: לְעוֹלָם מדובר בְּמוסר להם שׁוֹר קָשׁוּר וּכוֹר מְכוּסֶּה, וְדִכְוָותָהּ [– ואותו דבר] נַמִּי אֵשׁ, מדובר במוסר להם נַחֲלָת, וּדְקָא אָמְרַתְּ – ומה שהקשית מַאי שְׁנָא הָכָא – במוסר שור ובור שחייב, וּמַאי שְׁנָא הָכָא – במוסר אש שפטור, יש לפרש, ששוֹר על אף שקשור הוא, שמירה פחותה היא, מפני שדַּרְכֵּיהּ לְנַתּוּקֵי – לנתק עצמו מהקשר, ואף אם החרש התירו חייב המוסרו לו, וכן כּוֹר על אף שמכוסה הוא, שמירה פחותה היא, מפני שדַּרְכֵּיהּ של הכיסוי לְנַתּוּרֵי – ליפול מעצמו, ואף אם החרש הסיר את הכיסוי, המוסרו לו חייב, אבל נַחֲלָת, כַּמָּה דְּשָׁבִיק לָהּ – בכל שיעזבוה מִעַמָּיָא עַמָּיָא וְאָזְלָא – נכבית והולכת, ולא מוטל עליו לחוש שהם ילבו את הגחלת, ולכן המוסרה להם פטור.

שואלת הגמרא, וּלְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר שהשולח את הבעירה ביד חרש שוטה וקטן אֲפִילּוּ אם מָסַר לוֹ שַׁלְהֶבֶת נַמִּי פָּטוּר, ולפי זה מה שנאמר בברייתא שהמוסר להם אש פטור, מתפרש שמסר להם שלהבת, ואם כן דִּכְוָותָהּ הָכָא – באותו אופן בשור ובור מדובר בְּמוסר להם שׁוֹר מוּתָּר וּכוֹר מְגוּלֶּה, וקשה מַאי שְׁנָא הָכָא – במוסר אש שפטור, וּמַאי שְׁנָא הָכָא – במוסר שור ובור שחייב. עונה הגמרא, הָתָם – במוסר שלהבת, צַבְתָּא [– אחיזתו] דְּחֵרֵשׁ בשלהבת, קָא גָרִים – היא הגורמת לנזק, שהוא מביא את האש לגדיש ונשרף, ולכן המוסר פטור, אבל הָכָא – במוסר שור מותר ובור מגולה, לֹא צַבְתָּא [– אחיזתו] דְּחֵרֵשׁ קָא גָרִים – גורמת את הנזק, אלא השור המותר הלך מעצמו והזיק, והבור המגולה הזיק מעצמו את הנופל לתוכו, ולכן המוסר חייב.

אגב שהתבאר בברייתא חילוק בין מוסר שור או בור לחרש שוטה וקטן, לבין מוסר להם אש, מביאה הגמרא ברייתא המונה את החומרות המיוחדות שיש בכל אחד משור בור ואש שאין בזולתו, ומוזכר בה גם חילוק זה:

תָּנוּ רַבָּנַן, יש דברים שחוֹמֶר בְּנזקי שׁוֹר – קרן, יותר מִבְּנזקי כּוֹר, ויש דברים שחוֹמֶר בְּנזקי כּוֹר מִבְּנזקי שׁוֹר. חוֹמֶר – החומרות בְּשׁוֹר מִבְּכוֹר הן, שֶׁהַשּׁוֹר המועד שהרג בן חורין, בעליו מְשַׁלֵּם אֶת הַכּוֹפֶר, וְאם הרג עבד כנעני, חַיָּיב בעליו בִּשְׁלֹשִׁים שקלים שֶׁל עֶבֶד, בין אם העבד שוה יותר ובין אם שוה פחות. ואם הרג אדם וּנְגְמַר דִּינוֹ של השור לסקילה, אָסוּר בַּהֲנָאָה אף אם שחטו קודם שנסקל. וְדִרְכּוֹ של השור לֵילֵךְ וּלְהַזִּיק. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּכוֹר, שבעל הבור אינו חייב כופר על מיתת בן חורין שנפל לבור, ולא שלשים שקלים על מיתת עבד שנפל לתוכו, ואינו הולך ומזיק, אלא הניזק בא אליו ונופל לתוכו.

חוֹמֶר – החומרות בְּכוֹר מִבְּשׁוֹר הן, שֶׁהֲכוֹר תְּחִילַּת עֲשִׂיָּתוֹ – תחילת מה שנעשה בור, היה עומד לְנֶזֶק, וּמוּעָד מִתְּחִילָּתוֹ – כבר בפעם הראשונה שניזוקו בו משלם נזק שלם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּשׁוֹר, שאין תחילת יצירתו מהוה יצירת מזיק, והשור – דהיינו קרן, משלם בפעמים הראשונות רק חצי נזק.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וציונים - הלכות שבת ~

כ **תֵּבָה** קמב] **שֶׁיֵּשׁ בָּהּ דְּבָרִים הַמְּתָּרִים בְּטִלְטוּל וּמְעוֹת, אִם הַמְּעוֹת אֵינָן עִקָּר** קמג] **- מֻתָּר לְטַלְטְלָהּ כְּמוֹת שֶׁהִיא** קמד] **עַל פִּי הַתְּנָאִים שֶׁנִּתְבָּאֲרוּ:**

חלק ב סימן שי, דִּינֵי מָקְצָה בְּשַׁבָּת, סָעִיף כ:

ביאורי הלכה

קמב] תיבה – לאחר שנתבאר דין בסיס לדבר האסור ולדבר המותר, חוזר להשלים הלכות תיבה שיש בה מעות השייכות לדין זה.

קמג] אינן עיקר – כגון שהדברים המותרים בטלטול שווים יותר מהמעות, וכן התיבה אינה מיועדת בעיקרה להנחת מעות בלבד אלא גם להנחת חפצי היתר[162].

קמד] כמות שהיא - מן הסתם בניעור המעות יש הפסד.

ציונים והוספות

162) אבל אם מיועדת למעות בלבד נעשית להם בסיס אף שיש בה חפצי היתר השווים יותר מהמעות (ראה לעיל הערה קמד), ואם מקפידים עליה לתת בה מעות בלבד, נתבאר לעיל סעיף יב ואילך, ומאידך אם מיוחדת לשאר החפצים ולא למעות אז המעות אינן עיקר בה גם אם שוות יותר מהדברים המותרים.

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות יום־טוב ~

~ יום ראשון ~

חלק ד סימן תקיא הבערה ולהחם מים מותר ביום טוב:

ז ואפילו לעשן פירות אין היתר אלא כשמתכוין כדי שיקלטו הפירות טעם הבושם ויהיו יותר טובים לאכילה אבל אסור לעשן פירות כדי שיקלטו ריח הבושם ובאכילתו אותם יהנה מריחם הטוב לפי שאסור להוליד ריח ביו"ט בדבר שלא היה בו ריח שהמוליד דבר חדש קרוב הוא לעושה מלאכה חדשה ואע"פ שכל המלאכות הותרו לצורך אכילה מכל מקום הולדת ריח זה אין בו צורך אוכל נפש כל כך ואינו שוה לכל ולא התירו לעשן אלא כשאינו מתכוין שיקלטו הפירות ריח הבושם אלא טעם הבושם ויהיו יותר טובים לאכילה ואע"פ שממילא נולד בהן ריח חדש מכל מקום כיון (שהעיקר) שהוא אינו מתכוין להוליד לא גזרו עליו ולפיכך מותר להניח מיני בשמים על הבגד אם אינו מתכוין להוליד ריח בבגד אבל אם הוא מתכוין לכך אסור.

ואם כבר היה מונח מין בושם זה על בגד זה בענין שכבר נכנס ריח הבושם בבגד מותר להניח עליו ביו"ט עוד ממין בושם זה כדי להוסיף ריח בושם זה בבגד אבל אסור להניח עליו מין בושם אחר שהרי הוא מוליד ריח חדש בבגד ביו"ט.

ושלא כדין עושין במקצת מקומות שנותנין שמן שמריח (שקורין שפיגנאר"ד) לתוך המים שהכהנים נוטלין מהם לידים לעלות לדוכן שהרי הם מתכוונים להוליד ריח חדש על ידי הכהנים ואע"פ ששופכין השמן לתוך המים מערב יו"ט מכל מקום ביו"ט כשהכהנים נוטלין ידיהן הן מולידין ריח חדש בידיהם והן נהנים מריח זה והוא נוח להם ומתכוונים לכך על כן יש למנוע מלעשות כן:

חלק ד סימן תקיב שלא לבשל לצורך נכרי ביו"ט:

א כל מלאכות אוכל נפש לא הותרו אלא לצורך אכילת ישראל אבל לא לצורך אכילת נכרי ולא לצורך אכילת בהמה שנאמר הוא לבדו יעשה לכם לכם ולא לנכרים לכם ולא לבהמה.

לפיכך אסור לזמן נכרי שיבא אצלו לאכול בביתו גזרה שמא

ירבה לבשל עוד קדרה אחרת בשביל הנכרי אבל מותר לשלוח לו מאכל לביתו דכיון שאינו מזמינו לביתו אין חוששין שמא ירבה בשבילו.

רק שיזהר שלא ישלח לו דרך רשות הרבים אפילו שולח לו על ידי נכרי דאסור להוציא מרשות לרשות בשביל נכרי וכל שאסור לעשותו אסור לומר לנכרי לעשותו אבל מותר לשלוח לו ע"י נכרי דרך כרמלית שלא גזרו על שבות דשבות של איסור הוצאה ביו"ט שהרי אם יש בה צורך יו"ט קצת מותר לעשותה על ידי ישראל:

~ יום שני ~

ב וכן נכרי שבא מאליו לבית הישראל שלא הזמינו כלל וכן שליח שנשתלח אליו מותר להאכילו עמו ואין חוששין שמא ירבה בשבילו אלא כשמזמינו לביתו שהוא רוצה לכבדו.

במה דברים אמורים כשהישראל נותן לו לאכול בלי שום הזמנה והפצרה אבל אסור להפציר בו שיאכל אצלו אפילו כבר בישל ותיקן כל צרכי סעודתו דכיון שהוא מפציר בו ורוצה לכבדו יש לחוש שמא יבשל עוד קדרה אחרת בשבילו:

ג אף על פי שמותר להוסיף בשר בקדרה לצורך החול ועל דרך שנתבאר בסי' תק"ג מכל מקום לצורך הנכרי אסור להוסיף כלום אע"פ שאינו מזמינו שמותר להאכילו עמו וכמו שנתבאר מכל מקום כיון שהוא רוצה לכבדו ומוסיף בשר בשבילו יש לחוש שמא יבשל בשבילו עוד קדרה אחרת ונמצא עושה מלאכה ביו"ט בשביל הנכרי בלבד.

אבל מותר להוסיף בשר בשביל עבדו ושפחתו או בשביל כלבו בקדרה שמבשל בה לצורך יו"ט דכיון שאינו נותן להם לאכול בשביל כבודם אלא מחמת שמזונותם עליו אין לחוש שמא יבשל עוד קדרה אחרת בשבילם כיון שאינו רוצה ליתן להם בשר יותר ממה שמוסיף בשבילם:

ד במה דברים אמורים כשמוסיף בשר בקדרה קודם שנתנה אצל האש דנמצא שכל מלאכת הבישול דהיינו נתינת הבשר אצל האש נעשה בבת אחת ואינו מוסיף שום מלאכה בשבילן אבל לאחר שנתן הקדרה אצל האש אסור להוסיף בה בשר בשביל עבדו ושפחתו או בשביל כלבו אע"פ שלצורך החול מותר להוסיף בשר בקדרה אפילו לאחר שנתנה אצל האש (ועל דרך שנתבאר בסי' תק"ג) לפי שהתבשיל הוא יותר משתבח ומיתתקן כשיש הרבה בשר בקדרה ונמצא שכל הבשר שבקדרה הוא לצורך יו"ט מכל מקום היתר זה אינו מועיל אלא אם כן יכול לאכול כל הבשר ביו"ט אם ירצה אבל כאן שאינו יכול לאכול כל הבשר ביו"ט אם ירצה שהרי צריך ליתן מקצתו לעבדו ושפחתו וכלבו שמזונותיו עליו אין היתר זה מועיל כלום מטעם שנתבאר בסי' תק"ו.

לפיכך אם יש לו מאכלים אחרים שיוכל ליתן לעבדו ושפחתו או לפני כלבו מותר להוסיף בשבילם בשר בקדרה שמבשל לצורך יו"ט וכן מותר לאפות בשבילם פת בתנור שאפה בו לצרכו ואע"פ שעושה מלאכה בשבילם שהרי כל פת ופת צריך טרחא בפני עצמו מכל מקום כיון שכל הפת ראוי לו שהרי יש לו מאכלים אחרים ליתן לפניהם וגם הפת שיאכל ביו"ט הוא משתבח ומיתתקן ע"י אפייה זו שאופה בשבילם שהפת נאפה יפה בזמן שיש הרבה פת בתנור נמצא שכל האפייה היא צורך יום טוב:

~ יום שלישי ~

ה ישראל האופה בתנורו של נכרי וצריך לתת להנכרי בעד שכר התנור לא ייחד לו פת אחד קודם האפייה דאז נמצא שהוא אופה פת של נכרי אלא יאפה כל הפת בסתם ואח"כ יתן לו פת אחד בשכר תנורו:

ו בני החיל שנתנו קמח שלהם לישראל לאפות להם פת אם אינן מקפידין כשהישראל נותן פת אחד לתינוק מהפת שאפה להם מותר לאפות להם ביו"ט ע"י שיתן פת אחד מהם לתינוק שהרי אם לא יאפה להם כל הפת לא יניחו ליתן לתינוק כיון שכל הקמח הוא שלהם נמצא שכל האפייה היא לצורך אכילת התינוק וכן אם אפילו הישראל נותן להם הקמח מחוק המלכות אלא שאין הישראל רשאי לאפות מקמח פת אחד לתינוק אלא אם כן יאפה להם כל הפת מותר לאפות להם ביו"ט ע"י שיתן פת אחד מהם לתינוק ואע"פ שזו היא הערמה שהרי אינו נותן הפת לתינוק אלא כדי להתיר לו לאפות ביו"ט וכבר נתבאר בסי' תק"ז שאסור להערים באפיית הפת מכל מקום מחמת הדחק התירו לו להערים שקשה להפטר מבני החיל שיש חיוב מחוק המלכות לאפות להם ולפיכך התירו להערים אפילו לאחר שכבר אכלו סעודת יו"ט (עיין סי' תק"ג) ואין ללמוד מכאן לשאר מקומות:

ז מותר לטלטל מזונות שאינן ראויין אלא לבהמה אפילו אין לו בהמה בביתו ואם יש לו מותר לטרוח וליתן לפניה מזונות כמ"ש בסי' שכ"ד לענין שבת.

ובלבד שיזהר שלא יעשה שום מלאכה בשבילה אפילו שבות של דבריהם כגון להוציא מרשות היחיד לכרמלית וכיוצא בזה לפיכך אסור לגבל את המורסן כי אם ע"י שינוי על דרך שנתבאר בסי' שכ"ד לענין שבת:

~ יום רביעי ~

חלק ד סימן תקיג דין ביצה שנולדה ביו"ט:

א ביצה שנולדה ביום טוב שחל להיות אחר השבת או בשבת שאחר יום טוב אסורה באכילה בו ביום מן התורה לפי שכל ביצה שנולדה ביום זה כבר היא נגמרת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

במעי התרנגולת ביום שלפניו ונמצא שיום אתמול הכין את הביצה לאכלה ביום זה שנולדה בו ואם אתמול היה שבת או יום טוב נמצא ששבת או יום טוב הכין ותיקן אכילת יום טוב או שבת שאחריו והתורה אמרה והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו וגו' ואין הכתוב מדבר באפייה ובישול ושאר תיקון צרכי סעודה הנעשים בידי אדם שהרי כבר נאמר את אשר תאפו אפו וגו' הא אין הכתוב מדבר אלא בהכנת שמים כגון ביצה שנגמרת במעי אמה ומוכנת לאכלה למחר ואמרה תורה ביום הששי כלומר סתם ששי יום חול הוא ובו והכינו את אשר יביאו כלומר יום זה שהוא חול מכין אכילת יום קדש שלאחריו אבל יום קדש דהיינו יו"ט אינו מכין ליום קדש שלאחריו וביצה שנגמרה במעי אמה ביו"ט אסורה בשבת שלאחריו וכן שנגמרה בשבת אסורה ביו"ט שלאחריו שגם יו"ט נקרא שבת ואכילתו היא חשובה בעיני המקום להצריך לה הכנה והזמנה מיום חול כמו שבת אבל ביצה שנולדה במוצאי שבת או במוצאי יו"ט מותרת באכילה בו ביום שאין אכילת החול חשובה כלום ולא שייך בה כלל הכנה והזמנה:

ב ומדברי סופרים שכל ביצה שנולדה בשבת שאינו לאחר יו"ט או ביו"ט שאינו לאחר השבת אפילו נולדה מתרנגולת העומדת לאכילה שאין כאן דין מוקצה כלל הרי זו אסורה באכילה עד לערב גזרה משום ביצה שנולדה בשבת שלאחר יו"ט או ביו"ט שלאחר השבת:

ג וכיון שהיא אסורה באכילה אסורה ג"כ בטלטול שהרי אינה ראוייה לכלום בו ביום ואפילו ליגע בה אסור אע"פ שמותר ליגע בכל דבר שהוא מוקצה ואינו אסור אלא בטלטול מכל מקום כיון שהביצה היא עגולה אם יגע בה קרוב הדבר שיזיזנה מעט אבל מותר לכפות עליה כלי בשביל שלא תשבר ובלבד שלא יגע בה הכלי עיין סי' ש"ח:

~ יום חמישי ~

ד ואם נתערבה בביצים אחרות כולן אסורות באכילה ובטלטול ואינה בטלה אפילו באלף ביצים שהרי למחר היא מותרת בלא ביטול וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף אינו בטל ואפילו אם הוא ספק אם נולדה ביו"ט או בחול כולן אסורות כיון שיכול לאכלם למחר בהיתר.

במה דברים אמורים ביו"ט ראשון אבל ביו"ט שני של גליות יש להתיר התערובת שנתערב בו ספק ביצה שנולדה ביו"ט אם הוא צריך לביצים הללו לשמחת יו"ט כיון שאף קודם שנתערבה היו כאן שתי ספיקות ספק יו"ט ספק חול ספק נולדה ביו"ט ספק נולדה בחול אבל ביו"ט ראשון יש להחמיר בספק ביצה שנולדה ביו"ט אפילו בשתי תערובות דהיינו שמן תערובת הראשון נפלה ביצה אחת לתוך אלף ביצים אחרות כולן אסורות באכילה ובטלטול דכיון שיש להם היתר אכילה למחר אין לסמוך על מה שנתבטלה ביצה האסורה בכמה תערובות ביצים של היתר:

ה וכל זה כשאינו מכיר את הביצה האסורה אבל אם הוא מכירה אפילו אם נתבשלו עמה ונתנה בהם טעם הרי היא בלבדה אסורה ושאר הביצים מותרות אם יש בהן ששים (דהיינו ס"א ביצים כמ"ש ביו"ד סי' פ"ו ע"ש) כנגד ביצה האסורה שלא החמירו באיסור שיש לו מתירין אלא בממשו של איסור שנתערב אבל אם אין שם ממשו של איסור אלא טעמו בלבד הוא בטל בששים כשאר כל האיסורין והוא שלא נתכוין לבטלו במזיד כמו שנתבאר ביו"ד סי' צ"ט ע"ש.

ואם ביצה האסורה היא שלימה בקליפתה אפילו ששים אינה צריכה לפי שאינה פולטת כלל מגופה שהקליפה מעכבתה מלפלוט ואם ביצה האסורה היא קלופה וביצים של היתר שנתבשלו עמה אינן קלופות אם יש בביצים של היתר עם קליפותיהם ועם המים שנתבשלו בהם ס"א כנגד ביצה האסורה מותר לאכלן ביו"ט עיין ביו"ד סי' פ"ו:

ו וכל זה כשנתבשלה עם ביצים אחרות אבל אם נתבשלה עם בשר או שאר מיני תבשילין אפילו נימוחה כל הביצה ונבללה בתבשיל אם יש בתבשיל ששים כנגדה מותר לאכלו בו ביום אע"פ שיש בו ממשו של איסור שיש לו מתירין לפי שלא החמירו בדבר שיש לו מתירין אלא כשנתערב מין במינו כמ"ש ביו"ד סי' ק"ב עיין שם הטעם:

~ יום שישי ~

ז במה דברים אמורים כשלא נתנה בקדרה כדי לתקן את התבשיל אלא כדי שתתבשל בקדרה זו עם התבשיל ויאכלנה בפני עצמה אבל אם נתנה בקדרה לתקן התבשיל כגון ללבנו או שמילאה בתרנגולת עם תערובת שאר מינים אע"פ שיש בתערובת ששים כנגדה אינה בטלה אע"פ שבביצה זו בלבד אין בה כדי לתקן התבשיל ולא ללבנו אלא ע"י שמערב עמה דברים אחרים מכל מקום כיון שהיא באה בתבשיל לתקנו הרי היא נחשבת מין אחד עם התבשיל וכבר נתבאר שכל דבר שיש לו מתירין שנתערב מין במינו אינו בטל אפילו באלף אע"פ שאין טעמו נרגש כלל:

ח נולדה ביו"ט ראשון מותרת בליל יו"ט שני של גליות מיד שהרי ממה נפשך אחד מהן הוא חול אבל שני ימים טובים של ראש השנה נולדה בראשון אסורה אף בשני מפני ששני הימים הן קודש וכיום אחד ארוך הן חשובים:

ט שבת ויו"ט הסמוכים זה לזה ביצה שנולדה בראשון אסורה אף בשני עד הערב לפי שע"י לידה זו היא מוכנת לאכילה שיותר טובה היא לאכילה ביצה שנולדה ויצאה לאויר העולם מביצה הנמצאת במעי תרנגולת השחוטה וכבר נתבאר שאין יו"ט מכין לשבת ולא שבת ליו"ט.

ואיסור זה אינו אלא מדברי סופרים שהרי ביצה זו מן התורה מותר לאכלה בו ביום שנולדה שהרי נגמרה במעי אמה מערב שבת או מערב יו"ט וכיון שמותרת בו ביום נמצא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שע"י לידה זו הוכנה לאכלה בו ביום ולפיכך היא מותרת גם ביום שלאחריו כיון שיום זה לעצמו הכין ולא ליום שאחריו ואפילו יום זה שנולדה בו שבת שאי אפשר לבשלה ולאכלה מכל מקום ראויה לגמעה חיה אלא כיון שמדברי סופרים אסור לאכלה ביום שנולדה כמו שנתבאר נמצא שיום זה שנולדה בו הכין את הביצה לאכלה ביום שלאחריו וכיון שאין יו"ט מכין לשבת ולא שבת ליו"ט לפיכך אסור לאכלה גם ביום שלאחריו מדברי סופרים:

~ שבת קודש ~

י יו"ט שני של גליות הסמוך לשבת בין מלפניו בין מלאחריו דינו כיו"ט ראשון לענין זה ואם שני ימים טובים של גליות חלו להיות אחר השבת ביצה שנולדה בשבת מותרת באכילה ביו"ט שני שהרי אם יום שני הוא קדש יום הראשון הוא חול ונמצא שיום חול מפסיק בין לידת הביצה לאכילתה אבל אם שני ימים טובים של ראש השנה חלו להיות לפני השבת ביצה שנולדה ביו"ט ראשון אסורה אף בשבת עד הערב מפני ששני הימים הן קדושה אחת וכיום אחד ארוך הן חשובין:

יא ביצה שיצאה רובה ממעי אמה וחזרה למעי אמה מערב יו"ט ואח"כ נולדה כולה ביו"ט מותרת באכילה בו ביום דכיון שיצאה רובה מערב יו"ט הרי היא כאילו כבר נולדה כולה מערב יו"ט לפיכך אפילו בדק בקינה של תרנגולת ערב יו"ט סמוך לחשכה ולא מצא בה ביצה ולמחר השכים קודם עלות השחר ומצא בה ביצה מותרת שתרנגולת אינה יולדת כלל בלילה ובודאי יצאה רובה ממעי אמה בערב יו"ט ביום ואח"כ חזרה למעי אמה ולפיכך לא מצא כלום כשבדק ואח"כ בליל יו"ט נולדה כולה דכיון שיצאה רובה ביום הרי כבר נולדה ביום ויכולה לחזור ולצאת בלילה:

יב במה דברים אמורים כשיש תרנגול זכר תוך ששים בתים למקום התרנגולת ואין מפסיק ביניהם נהר שאין בו גשר דכיון שיכולה לבא אצל התרנגול בודאי ביצה זו מהתרנגול היא וביצה הנולדת מחמת תרנגול אינה נולדת אלא ביום אבל אם אין תרנגול זכר תוך ששים בתים למקום התרנגולת או שמפסיק ביניהם נהר שאין בו גשר בענין שאין דרך התרנגולת לבא אצל התרנגול ואז דרכה להתעפר בעפר להתחמם ולילד ביצים וביצים הללו אף שרוב הפעמים דרכן להולד ביום מכל מקום פעמים שהן נולדין אף בלילה לפיכך אם בדק מערב יו"ט ולא מצא בה ביצה יש לחוש שמא נולדה בלילה ואין אנו תולין לומר שיצאה רובה מערב יו"ט וחזרה לפי שהוא דבר שאינו מצוי ואע"פ שלידתה בלילה הוא ג"כ דבר שאינו מצוי מכל מקום מידי ספק לא יצאנו שמא נולדה בליל יו"ט ואע"פ שהוא ספק דברי סופרים מכל מקום כיון שהוא דבר שיש לו מתירין החמירו בו חכמים אפילו נתערבה באחרות כמו שנתבאר למעלה:

~ 'תורה אור' פרשת חיי שרה - הפרשה החסידית ~

לְהָבִין מַה שֶּׁאָמְרוּ רַז"ל "יָפָה שָׁעָה אַחַת"[1]

(שֵׁיָיךְ לַפָּסוּק "וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים" (פָּרָשָׁתֵנוּ כד, א))

לְהָבִין עִנְיָן מַה שֶּׁאָמְרוּ רַז"ל (אָבוֹת ד, יז): **"יָפָה שָׁעָה אַחַת בִּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בָּעוֹלָם הַזֶּה מִכָּל חַיֵּי עוֹלָם־הַבָּא".**

וְצָרִיךְ לְהָבִין: וַהֲלֹא תַּכְלִית תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים הוּא, שֶׁמֵּהֶם נַעֲשׂוּ לְבוּשִׁין[2] **לַנְּשָׁמָה שֶׁתּוּכַל לֵיהָנוֹת מִזִּיו הַשְּׁכִינָה בָּעוֹלָם־הַבָּא, כְּמַאֲמַר הַזּוֹהַר** (חֵלֶק א וַיְחִי רכד, א) **עַל פָּסוּק "וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים":**

בְּאִינּוּן יוֹמִין עֵילָּאִין כו'. וַוי לֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא דְּגָרַע יוֹמִין לְעֵילָּא, דְּכַד בָּעְיָין לְאַלְבָּשָׁא לֵיהּ בְּאִינּוּן יוֹמִין, יוֹמָא דְּפָגִם חָסְרִין לֵיהּ מֵהַהוּא לְבוּשָׁא[3]. כַּנַּ"ל.

וְהָעִנְיָן: דְּהִנֵּה עִנְיָן זִיו הַשְּׁכִינָה בָּעוֹלָם־הַבָּא אֵינוֹ כְּמוֹ הִתְפַּשְּׁטוּת חַיּוּת אֱלֹקוּת בְּתוֹךְ הָעוֹלָמוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (נְחֶמְיָה ט, ו): "וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת כּוּלָּם", שֶׁהַחַיּוּת אֱלֹקוּת הַמִּתְלַבֵּשׁ תּוֹךְ [כָּל][4] עָלְמִין אֵינוֹ מוּשָׂג וְנִרְאֶה. כִּמְשַׁל הִתְפַּשְּׁטוּת הַחַיּוּת שֶׁל הַנְּשָׁמָה תּוֹךְ הַגּוּף בְּהִתְחַלְּקוּת

1. (נֶאֱמַר בְּשַׁבָּת פָּרָשַׁת וַיִּשְׁלַח, י"ז כִּסְלֵו תקנ"ז בִּשְׁקָלָאוו).

2. (לְבוּשִׁין . . בָּיָמִים: רְאֵה גַּם לְקַמָּן עה, ד. עט, ב. פב, א רֵישׁ דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וְעָשִׂיתָ בִּגְדֵי קוֹדֶשׁ". לִקּוּטֵי תּוֹרָה שְׁלַח נא ב וָאֵילָךְ. יוֹם הַכִּפּוּרִים סט, א. וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת).

3. (תַּרְגּוּם: בְּאוֹתָם יָמִים עֶלְיוֹנִים כו', אוֹי לוֹ לְאוֹתוֹ אִישׁ שֶׁגּוֹרֵעַ יָמָיו לְמַעְלָה, שֶׁכַּאֲשֶׁר רוֹצִים לְהַלְבִּישׁ אוֹתוֹ בְּאוֹתָם יָמִים, הַיָּמִים שֶׁפָּגַם חֲסֵרִים מֵאוֹתוֹ לְבוּשׁ).

4. (נוֹסַף מִכְּתַב יָד 775).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הָאֲבָרִים; וּבְוַדַּאי בְּהַחַיּוּת[5] רוּחָנִי לֹא שַׁיָּךְ כְּלָל שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ גַּם כֵּן הִתְחַלְּקוּת הַחַיּוּת לַחֲלָקִים, כִּי אֵין בְּרוּחָנִיּוּת שׁוּם תְּמוּנָה וְצִיּוּר.

וְהִנֵּה, הִתְפַּעֲלוּת הַחַיּוּת בָּאֲבָרִים נִיכָּר וְנִרְאֶה, אֲבָל מַהוּת וְעַצְמוּת הַחַיּוּת אֵינוֹ נִרְאֶה וְנִיכָּר כְּלָל. כְּמוֹ כֵּן חַיּוּת אֱלֹקוּת הַמְחַיֶּה כָּל הָעוֹלָמוֹת בַּעֲלֵי גְבוּל וְתַכְלִית, בְּוַדַּאי אֵין בְּהַחַיּוּת הָרוּחָנִי בְּחִינַת גְּבוּל וְתַכְלִית. דֶּרֶךְ מָשָׁל, חַיּוּת הַמְחַיֶּה אֶת עִיגּוּל כַּדּוּר הַשָּׁמַיִם, בְּוַדַּאי לֹא יִתָּכֵן לוֹמַר שֶׁגַּם הַחַיּוּת הָרוּחָנִי הוּא בִּתְמוּנַת עִיגּוּל כַּנַּ"ל. רַק שֶׁהִתְפַּשְׁטוּת הַחַיּוּת הוּא לְפִי תְּמוּנַת כְּלִי הַמְקַבֵּל הַחַיּוּת. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַחַיּוּת מִתְלַבֵּשׁ לְתוֹכוֹ, מִכָּל מָקוֹם הַחַיּוּת עַצְמוֹ אֵינוֹ בְּגֶדֶר מָקוֹם וּגְבוּל. :

וּבָזֶה יוּבָן דִּכְתִיב (יְשַׁעְיָה ו, ג): "מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ", וְתַרְגּוּמוֹ: "זִיו יְקָרֵיהּ", שֶׁהוּא רַק זִיו וְהִתְפַּשְׁטוּת הָאָרָה בִּלְבָד; וּכְתִיב (יִרְמְיָה כג, כד): "אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא"! וְהָעִנְיָן, שֶׁשְּׁנֵיהֶם אֱמֶת כַּנַּ"ל[6].

וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל (מְגִילָּה לא, א): "בַּמָּקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא גְּדוּלָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא שָׁם אַתָּה מוֹצֵא עֲנָוְתָנוּתוֹ כו'". דְּהַיְינוּ, לֹא כְּמוֹ שֶׁהָעוֹלָם סוֹבְרִים שֶׁגְּדוּלַּת הַבּוֹרֵא נִקְרָא מַה שֶּׁהוּא יִתְבָּרֵךְ מְחַיֶּה כָּל הָעוֹלָמוֹת, שֶׁאֲדַרְבָּה זוֹ הִיא יְרִידָה אֲצִלּוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁמַּשְׁפִּיל עַצְמוֹ וּמִתְלַבֵּשׁ תּוֹךְ כָּל עָלְמִין לְהַחְיוֹתָם וּלְקַיְּמָם. וּמַה שֶּׁכָּתוּב (נְחֶמְיָה ט, ו): "וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת כֻּלָּם" אֵינוֹ שְׁבַח בִּבְחִינַת גְּדוּלָּתוֹ יִתְבָּרֵךְ – שֶׁ"לִּגְדוּלָּתוֹ אֵין חֵקֶר" (תְּהִלִּים קמה, ג), וְ"לִתְבוּנָתוֹ אֵין מִסְפָּר" (תְּהִלִּים קמז, ה), אֶלָּא הַשֶּׁבַח הוּא בִּבְחִינַת עֲנָוָה שֶׁלּוֹ, שֶׁיּוּכַל לְהַשְׁפִּיל עַצְמוֹ וְכו'. אֲבָל עִנְיָן עוֹלָם־הַבָּא, שֶׁ"נֶּהֱנִין מִזִּיו הַשְּׁכִינָה", הוּא הַשָּׁגַת מַהוּת וְעַצְמוּת הִתְפַּשְׁטוּת הַחַיּוּת אֱלֹקוּת בִּבְחִינַת גִּילּוּי. :

וְעַתָּה צָרִיךְ לְהָבִין, אֵיךְ תּוּכַל הַנְּשָׁמָה, שֶׁהִיא בְּחִינַת נִבְרָא, יֵשׁ וְדָבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ, לְהַשִּׂיג מַהוּת וְעַצְמוּת אֱלֹקוּת שֶׁאֵינוֹ בִּבְחִינַת הַשָּׂגָה וּגְבוּל?

וְאַף שֶׁהַנְּשָׁמָה הִיא "חֵלֶק אֱלוֹהַּ מִמָּעַל" (אִיּוֹב לא, ב), הוּא דֶּרֶךְ מָשָׁל בְּעִנְיָן טִפַּת הַזֶּרַע שֶׁנִּמְשְׁכָה מִן הַמּוֹחַ, שֶׁלֹּא יִתָּכֵן לוֹמַר שֶׁגַּם עוֹדֶנָּה בְּמוֹחוֹ הָיְתָה טִפַּת זֶרַע גַּשְׁמִית, שֶׁאִם כֵּן הָיָה נֶחְסָר מֵהַמּוֹחַ כו'. אַךְ שֶׁבֶּאֱמֶת הַתְחָלַת הַמְשָׁכָתָהּ מִן הַמּוֹחַ הוּא כֹּחַ רוּחָנִי לְבָד, אֶלָּא שֶׁאַחַר כַּךְ בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת יְרִידָתָהּ דֶּרֶךְ חוּט הַשִּׁדְרָה נִשְׁתַּנִּית וְנַעֲשֵׂית טִפָּה גַּשְׁמִית.

כֵּן עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, הַנְּשָׁמָה עִיקַּר שָׁרְשָׁהּ מִבְּחִינַת אֱלֹקוּת מַמָּשׁ, רַק שֶׁנִּשְׁתַּלְשְׁלָה בִּירִידָתָהּ לִהְיוֹת בְּחִינַת נִבְרָא, יֵשׁ וְדָבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ כו' –וְאִם כֵּן, אֵיךְ תּוּכַל לְהַשִּׂיג מַהוּת וְעַצְמוּת אֱלֹקוּת?

וְהָעִנְיָן: דְּהִנֵּה כְּתִיב: "וַיָּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הֶעָנָן" (מִשְׁפָּטִים כד, יח), "וַיְהִי שָׁם [..] אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה, לֶחֶם לֹא אָכַל כו'" (תִּשָּׂא לד, כח). וְהָיָה גּוּפוֹ הַגַּשְׁמִי נִיזּוֹן מִמָּזוֹן רוּחָנִי לְבַד. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים עח, כה): "לֶחֶם אַבִּירִים[7] אָכַל אִישׁ וְכו'" – מַמָּשׁ כְּמוֹ הַמַּלְאָכִים – וְאֵיךְ יוּכַל לִהְיוֹת זֶה, שֶׁגַּשְׁמִי יְקַבֵּל מָזוֹן וְחַיּוּת מֵרוּחָנִי, שֶׁמּוּבְדָּלִים זֶה מִזֶּה בְּתַכְלִית?

אַךְ זֶהוּ עִנְיָן הֶעָנָן שֶׁהָיָה מֹשֶׁה עָלָיו־הַשָּׁלוֹם מִתְכַּסֶּה בּוֹ[8]. דְּהַיְינוּ, שֶׁהָיָה הֶעָנָן שָׁרְשׁוֹ מִמַּדְרֵגַת אֱלֹקוּת מְאֹד נַעֲלָה, אַךְ שֶׁנִּשְׁתַּלְשֵׁל וְנִתְגַּשֵּׁם לִהְיוֹת לְבוּשׁ לְמֹשֶׁה עָלָיו־הַשָּׁלוֹם שֶׁעַל יָדוֹ יוּכַל לְהַשִּׂיג אֱלֹקוּת; וְהָיָה לוֹ לְמָזוֹן.

כִּמְשַׁל אָדָם הָרוֹאֶה וּמִסְתַּכֵּל בְּאוֹר צַח דֶּרֶךְ יְרִיעָה, כְּמוֹ כֵּן תּוֹרָה וּמִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, שֶׁשָּׁרְשָׁם מֵרָצוֹן הָעֶלְיוֹן, מֵחָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁהֵם מְיוּחָדִים בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, "הוּא חַכִּים כו'"[9], שֶׁהֵם לְמַעְלָה מִזִּיו הַשְּׁכִינָה, שֶׁהוּא רַק הִתְפַּשְׁטוּת הַחַיּוּת כו'; וְנִשְׁתַּלְשְׁלוּ וְנִתְפַּשְׁטוּ וְנִתְלַבְּשׁוּ בְּעִנְיְנֵי זֶה הָעוֹלָם הַגַּשְׁמִי, כְּמוֹ קְלָף שֶׁל תְּפִלִּין, וְצֶמֶר שֶׁל צִיצִית, וּצְדָקָה כו' – כְּשֶׁאָדָם עוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת נַעֲשָׂה לְנִשְׁמָתוֹ לְבוּשִׁים שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ בָּהֶם בְּגַן־עֵדֶן הָעֶלְיוֹן, שֶׁעַל יָדָם תּוּכַל הַנְּשָׁמָה, שֶׁהִיא בְּחִינַת נִבְרָא, לְהַשִּׂיג זִיו הַשְּׁכִינָה, עַצְמוּת אֱלֹקוּת.

וְזֶהוּ "יָפָה שָׁעָה אַחַת בִּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים" – שֶׁהֵם שָׁרְשָׁם מֵרָצוֹן־הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא – "מִכָּל חַיֵּי עוֹלָם הַבָּא", שֶׁהוּא רַק זִיו הַשְּׁכִינָה כַּיָּדוּעַ, מִכָּל מָקוֹם הֵם נִקְרָאִים לְבוּשִׁים שֶׁעַל יָדָהּ תּוּכַל לְהַשִּׂיג זִיו הַשְּׁכִינָה. וְדֵי לַמֵּבִין. :

וְעַתָּה צָרִיךְ לְהָבִין עִנְיָן אַהֲבָה־וְיִרְאָה, שֶׁהֵם רַק "גַּדְפִּין"[10] לְבַד לְהַגְבִּיהַּ עִיקַּר הַדָּבָר שֶׁהֵם תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים;

5. [בְּהַחַיּוּת: – בִּכְתַב יַד 775: בִּהְיוֹת].

6. (כַּנִּזְכָּר לְקַמָּן).

7. (לֶחֶם שֶׁל מַלְאָכִים. רַשִּׁ"י).

8. (יוֹמָא ד, א: "מֹשֶׁה עָלָה בֶּעָנָן וְנִתְכַּסָּה בֶּעָנָן").

9. ("וְלָא בְחָכְמָה יְדִיעָא").

10. (כְּנָפַיִם).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּלְהָבִין מַהוּת הָאַהֲבָה – מַה הִיא?

הִנֵּה בִּקְרִיאַת־שְׁמַע צָרִיךְ שֶׁיְּמַלִּיכוּהוּ לְמַעְלָה וּלְמַטָּה וּלְד' רוּחוֹת הָעוֹלָם[11]. פֵּירוּשׁ, דִּכְתִיב: "מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ", וְתַרְגּוּמוֹ: "זִיו יְקָרֵיהּ", שֶׁהוּא רַק זִיו וְהִתְפַּשְׁטוּת וְהָאָרָה בִּלְבָד הַמִּתְלַבֶּשֶׁת תּוֹךְ כָּל עָלְמִין; וּכְתִיב: "אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא", בִּבְחִינַת עַצְמוּת אֱלֹקוּת שֶׁאֵינוֹ נִתְפָּס תּוֹךְ מִדָּה וּגְבוּל?

וְהָעִנְיָן שֶׁשְּׁנֵיהֶם אֱמֶת כו'. כִּמְשַׁל בִּטּוּל זִיו הַשֶּׁמֶשׁ בְּמְקוֹר הַשֶּׁמֶשׁ עַצְמָהּ. כַּיָּדוּעַ שֶׁבֶּאֱמֶת, עַצְמוּת אֱלֹקוּת – "מְלֹא כָל הָאָרֶץ". אַךְ מַה שֶּׁהוּא מִתְפַּשֵּׁט תּוֹךְ כְּלִי וּגְבוּל, הוּא בָּטֵל וְנִכְלָל בְּמַהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ אֱלֹקוּת כו'.

וְהִנֵּה, כְּשֶׁיִּתְבּוֹנֵן אָדָם הֵיטֵב בָּזֶה בִּפְסוּקֵי־דִּזְמְרָה וּבִקְרִיאַת שְׁמַע, אֵיךְ שֶׁבֶּאֱמֶת הוּא כֵּן, שֶׁהָעוֹלָמוֹת בְּטֵלִים בְּמְקוֹר חַיּוֹתָם, רַק מִפְּנֵי שֶׁהָאָדָם הוּא בִּכְלִי גַּשְׁמִי – הַגּוּף שֶׁהוּא "מַשְׁכָּא דְּחִוְיָא"[12], שֶׁמִּתְגַּדֵּל וּמִתְרַבֶּה מִגַּשְׁמִיּוּת, הַמַּסְתִּיר וּמַעְלִים שֶׁלֹּא יוּכַל לִרְאוֹת בְּעֵינֵי רְאִיָּה חוּשִׁית, אֲזַי יִתְעוֹרֵר בַּלֵּב תְּשׁוּקָה שֶׁיִּהְיֶה קָשׁוּר בְּהִתְבּוֹנְנוּת זוֹ כָּל הַיּוֹם וְלֹא יִפָּרֵד מִמֶּשׁ כְּלָל. וְזֶהוּ קַבָּלַת מַלְכוּת־שָׁמַיִם בְּפָסוּק רִאשׁוֹן[13];

"וְאָהַבְתָּ" – שֶׁיִּהְיֶה "הֲוָיָה אֱלֹקֶיךָ" (וְאֶתְחַנַּן ו, ה), שֶׁיִּהְיֶה תָּמִיד קָשׁוּר בְּהִתְבּוֹנְנוּת זוֹ – בִּיטּוּל הָעוֹלָמוֹת לְהַמְחַיֶּה וּמְהַוֶּוה אוֹתָם. רַק מִפְּנֵי הֱיוֹת כִּי גּוּפוֹ הַגַּשְׁמִי לֹא יוּכַל לְקַבֵּל בִּיטּוּל אֲמִתִּי הַנַּ"ל, יְגַמֵּר בְּדַעְתּוֹ בִּקְרִיאַת־שְׁמַע עִנְיָן לִימוּד הַתּוֹרָה בְּאָמְרוֹ "וְדִבַּרְתָּ בָּם" (שָׁם, ז).

דְּהַיְינוּ, שֶׁנַּפְשׁוֹ הָאֱלֹקִית בְּעָסְקוֹ בַּתּוֹרָה נַעֲשֶׂה יִחוּד אֲמִתִּי עִם הַתּוֹרָה. וְ"אוֹרַיְיתָא וְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא כּוּלָּא חָד"[14] מַמָּשׁ, כִּי "אוֹרַיְיתָא מֵחָכְמָה עִילָּאָה נָפְקַת"[15], וְנִתְלַבְּשָׁה בְּעִנְיָנֵי זֶה הָעוֹלָם, וּכְשֶׁאָדָם מַלְבִּישׁ נַפְשׁוֹ הָאֱלֹקִית בְּעִנְיָנֵי לִימוּד הַתּוֹרָה שֶׁבָּזֶה הָעוֹלָם, אֲזַי גַּם שֹׁרֶשׁ נַפְשׁוֹ לְמַעְלָה מִתְלַבֵּשׁ גַּם כֵּן בַּתּוֹרָה שֶׁלְּמַעְלָה עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת, וְנַעֲשֶׂה שָׁם יִחוּד גָּמוּר. וְזֶהוּ "הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא יוֹשֵׁב וְשׁוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ"[16] כַּנַּ"ל. וְזֶהוּ "ה' צִלְּךָ" (תְּהִלִּים קכא, ה), פֵּירוּשׁ, כְּמוֹ צֵל.

וְהִנֵּה כְּתִיב (שְׁלַח טו, מא): "אֲנִי הֲוָיָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם". פֵּירוּשׁ: שֶׁלֹּא יֹאמַר הָאָדָם בְּדַרְכּוֹ שִׁפְלוּת, הֵאֵיךְ יַגִּיעַ לְמַדְרֵגַת הַיִּחוּד בְּתוֹרָה וּתְפִלָּה, מֵאַחַר שֶׁהוּא עֲדַיִן אֵינוֹ סוּר מֵרָע גָּמוּר כו', וְהוּא עֲדַיִן בִּשְׁלֵימוּת אֶצְלוֹ?

זֹאת יָשִׁיב אֶל לִבּוֹ: שֶׁהַשֵּׁם הוּא הַמּוֹצִיא אוֹתוֹ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. פֵּירוּשׁ: שֶׁהוּא מַבְדִּיל וּמַפְרִישׁ בְּנַפְשׁוֹ הַטּוֹב מִן הָרַע, הַנֶּפֶשׁ־אֱלֹקִית מִנֶּפֶשׁ־הַבַּהֲמִית כְּשֶׁהוּא עֲדַיִן לֹא עָשָׂה רָע בִּפּוֹעַל מַמָּשׁ. וַאֲפִילּוּ רָשָׁע גָּמוּר, הוּא מַמְשִׁיךְ בְּנַפְשׁוֹ הָאֱלֹקִית[17] בְּעָסְקוֹ בַּתּוֹרָה. רַק שֶׁעָלָיו נֶאֱמַר (תְּהִלִּים ג, טז): "וְלָרָשָׁע אָמַר אֱלֹקִים מַה לְּךָ לְסַפֵּר חֻקָּי", פֵּירוּשׁ: שֶׁאֵין תּוֹעֶלֶת לְנַפְשׁוֹ הָאֱלֹקִית, מִפְּנֵי שֶׁעָלָיו נֶאֱמַר (תְּהִלִּים ג, יז): "וַתִּשְׂלֹךְ דְּבָרַי אַחֲרֶיךָ", שֶׁלֹּא יוּכַל לְהַמְשִׁיךְ בְּתוֹךְ פְּנִימִיּוּתוֹ. וְדַי לַמֵּבִין. :

וְהִנֵּה בְּעִנְיָן בְּרָכוֹת[18] – "בָּרוּךְ אַתָּה הֲוָיָה", פֵּירוּשׁ:

"בָּרוּךְ" הוּא הַמְשָׁכָה וְרִבּוּי, שֶׁיִּהְיֶה "הֲוָיָ"ה", שֶׁהוּא בְּחִינַת צִמְצוּם וְהִתְפַּשְׁטוּת כו' – יִהְיֶה בְּחִינַת "אַתָּה" – לְנוֹכַח, הִתְגַּלּוּת כו'. אַךְ לִהְיוֹת כִּי הַגּוּף הוּא הַמַּסְתִּיר וּמַחְשִׁיךְ, רַק לֶעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה הִתְגַּלּוּת אֱלֹקוּת "וְרָאוּ כָל בָּשָׂר"[19], וְיִהְיֶה בִּבְחִינַת בִּיטּוּל. אֲבָל עַכְשָׁיו צָרִיךְ לְהַרְאוֹת עַל כָּל פָּנִים עִנְיָן הַבִּיטּוּל בְּחִיצוֹנִיּוּת, בִּכְרִיעָה וְהִשְׁתַּחֲוָאוֹת בָּרֹאשׁ, "הַכּוֹרֵעַ, כּוֹרֵעַ בְּבָרוּךְ"[20]. וְעִנְיָן "רוֹפֵא חוֹלִים", וְ"גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל", וּ"מְבָרֵךְ הַשָּׁנִים" הֵם כֵּלִים לִבְחִינַת הַמְשָׁכָה וְהִתְגַּלּוּת אֱלֹקוּת כו'.

וְהַכּוֹרֵעַ צָרִיךְ "שֶׁיִּרְאֶה אִיסָּר כְּנֶגֶד לִבּוֹ"[21]. פֵּירוּשׁ: עִיקַּר הַמְשָׁכָה יִהְיֶה בַּמּוֹחַ, עַד שֶׁיִּתְפַּשֵּׁט גַּם כֵּן בְּלִבּוֹ אֲפִילּוּ מְעַט, הַיְינוּ בְּחִינַת אִיסָּר[22], שֶׁהוּא בְּחִינַת חֵפֶץ. כִּדְכְתִיב[23] (תְּהִלִּים קמח, יג): "הוֹדוֹ עַל אֶרֶץ וְשָׁמָיִם", אֲפִילּוּ בִּבְחִינַת זִיו וְהִתְפַּשְׁטוּת הַחִיּוּת הַמְלוּבָּשׁ תּוֹךְ כָּל עָלְמִין.

---

11. (בְּרָכוֹת יג, ב).

12. (עוֹר שֶׁל נָחָשׁ. רְאֵה תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן כא דַּף מח, ב).

13. (בְּרָכוֹת יג, א).

14. (נִסְמָן לְקַמָּן נז, ג).

15. (זֹהַר חֵלֶק ב יִתְרוֹ פה, א).

16. (רְאֵה תָּנָא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ רַבָּה רֵישׁ פֶּרֶק יח. יְלִקּוּט שִׁמְעוֹנִי אֵיכָה רֶמֶז תתרלה).

17. ("רְאֵה פַּרְדֵּס שַׁעַר הַנִּשְׁמוֹת סוֹף פֶּרֶק יא).

18. [כַּנִּרְאֶה קָאֵי אַשְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה – וְאוּלַי צָרִיךְ לִהְיוֹת: "חַ"י בְּרָכוֹת" – וּבָא בְּהַמְשֵׁךְ לִקְרִיאַת־שְׁמַע, דְּבִיאַר עַד עַתָּה. – הָעֶרֶת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר. בִּכְתַב יָד 2088: בְּרָכוֹת שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה].

19. (יְשַׁעְיָה מ, ה: "וְנִגְלָה כְּבוֹד ה' וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִי ה' דִּבֵּר").

20. (בְּרָכוֹת יב, א).

21. (בְּרָכוֹת כח, ב).

22. (וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְקַמָּן (יְחִי מו, ד – מז, א) בְּפֵירוּשׁ "אוֹסְרִי לַגָּפֶן").

23. [כִּדְכְתִיב: צָרִיךְ לִהְיוֹת: וּכְתִיב].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְתַכְלִית[24] הַכַּוָּנָה – "לִהְיוֹת לוֹ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים"[25]. וְ"סוֹף מַעֲשֶׂה בְּמַחְשָׁבָה תְּחִלָּה"[26], "נָעוּץ סוֹפָן בִּתְחִלָּתָן"[27], וְלָכֵן אָמְרוּ רַז"ל (חֲגִיגָה יב, א): "אֶרֶץ נִבְרֵאת תְּחִלָּה כו'". :

24. [וְתַכְלִית: צָרִיךְ לִהְיוֹת: אֲבָל תַּכְלִית – הַנָּחַת כְּבוֹד קָדוֹשַׁת אֲדֹמוֹ"ר מוֹהַרַשַׁ"ב נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן].

25. (תַּנְחוּמָא נָשֹׂא טז).

26. (פִּיּוּט "לְכָה דוֹדִי").

27. (סֵפֶר יְצִירָה פֶּרֶק א מִשְׁנָה ז).

ב.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

(ט) **וביאור** העניין למה נק' מ"ה טוב מאד איך המות והרע נק' טוב מאד בלי גבול הרבה יותר מן הטוב דמלאך חיים כו' הנה זהו ענין טעם הב' בענין ופי' יתרון האור מן החושך דוקא דהנה מה שמבואר למעלה בפי' יתרון האור מן החושך אינו עולה יפה כפי פשוטו שהרי משמעות פשט המקרא שיש יתרון האור מן גוף החושך עצמו דוקא ולפי הנ"ל אין החושך הגם דק"נ רק גרם בעלמא שע"י שנתרחק האדם בחושך זה הגם לזאת תגדל נפשו בכח גדול לצאת ממנו כו' וע"כ יבא לתשוקה גדולה יותר לעלות במהו"ע ממש שנק' אור גדול יותר מאה"ר דצ"ג. ואמנם אין זה יתרון האור מן החושך עצמו אדרבה מחמת היציאה מן החושך כו' אבל הפי' הב' ביתרון האור מן החושך לא שיש יתרון לאור על החושך אלא להיפוך שיש יתרון האור בחושך עצמו יותר מן האור והיינו כאשר נהפך החושך עצמו לאור כו' כמ"ש בזוהר בכמה דוכתי שזהו תכלית התו"מ והעיקר בתשובה שהוא לאהפכא חשוכא לנהור' ומרירו למתיקא ומאן דלא מהפך חשוכא כו' והענין הוא כאשר נהפך הרע גמור דנה"ט דק"נ משכא דחויא ששרשו בנחה"ק ממש שנק' מ"ה ממש וכמ"ש ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע כו' וכד אתכפיא סט"א בתשובה שלימה לאהפכא חשוכא דקליפה מרע לטוב הרי זהו עולה למעלה ג"כ להיות בחי' היפוך חושך והעלם העליון לבא לידי גילוי אור שהוא למעלה הרבה מן האור עצמו (כמשי"ת) וזהו שנק' מ"ה טוב מאד כשנהפך ממות ורע עצמו לטוב שהוא הרבה עליון יותר מן הטוב בעצם כמו שיש יתרון האור מן החושך העליון כשנהפך לאור הרבה יותר מן האור עצמו כו' וד"ל:

(י) **ולהבין** טעם ושרש הדברים הנה ידוע ששרש נה"ב גבוה הרבה יותר למעלה משרש נה"א לפי ששרש הנה"ב הוא מבחי' ז' מלכין קדמאין דתוהו שקדם לבחי' התיקון וכמ"ש ואלה המלכי' כו' לפני מלך מלך לבנ"י כו' ואעפ"י שבשבה"כ נפלו רפ"ח ניצוצין מבחי' ז' מלכין שנאמר בהן וימלך וימת דמאן דנפל מדרגי' איקרי' מיתה כו' עד שנתהוו היכלות דק"נ למטה מטה ביותר שנק' חושך גמור מ"מ הרי בשרשם כמו שהיו קודם השבירה הן במעלה ומדריגה עליונה הרבה יותר מבחי' התיקון דשם מ"ה כו' להיותם בבחי' גבורות עליונות דבחי' ב"ן כו' (והוא בבחי' הכתרים שהן י' נקודות דבחי' נקודי' כידוע ומבואר במ"א) וידוע דשרש נה"א הוא מבחי' שם מ"ה דתיקון שלמטה מבחי' האורות דתוהו שקדם לבחי' התיקון (שנק' אורות תקיפי' וחזקי' ביותר כו') ולזה הטעם אנו רואים שגם בירידות ונפילות הניצוצות דתוהו למטה מטה כמו הבהמות וחיות דהיינו נה"ב שבאדם יש לה תגבורת וכח גדול ביותר להתגבר על הנה"א להורידה מקדושתה ולהחטיאה בכל טומאה כמאמ' יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ואלמלא ה' עוזרו לא יכול לו כו' לפי ששרשה מז' מלכי' דתוהו שהן אורות תקיפים וחזקים הרבה יותר מבחי' אורות דתיקון כו' שהרי נאמר בהן לשון מלוכה כמ"ש וימלך בלע כו' וכל מלוכה היא בבחי' תוקף דכח גדול ובהתנשאות יתירה כו' (וכמו שיש כח חזק לבהמות וחיות על האדם כו') ובחי' גבורות היותר קשות שנפלו מז"מ הן הן חיות המזיקי' וטורפים כו' (ובבנ"א הן העזי פנים ביותר וגזלנים כו') והנה גם מזה הטעם אנו רואים שהאדם מקבל שפע חיותו מן הצומח דתבואה ומן החי כבשר בהמה ובלעדם לא יחי' ויתקיים הרי הצו"ח הן משפיעי' חיות להאדם ואין לו שלימות זולתם והצו"ח א"צ לקבל שפע מאדם (ואעפ"י שניתן לאדם כל החי והצומח לאכול לפי שהוא למעלה מהם ויכול להעלותם להיותו בבחי' אדם בצלם אלקי' אבל גם זה אמת דהצו"ח מחי' אותו וכמאמר עד דלא אכילנא בשרא דתורא כו' לפי שבשרש הדצח"ם למעלה הצו"ח גבוהים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מבחי' מדבר כו') שהרי הצו"ח יוכלו להתקיים בלעדי האדם והאדם לא יתקיים בלא אכילת צו"ח אלא צריך לומר מפני ששרש האדם מבחי' התיקון ושרש הבהמות מבחי' התוהו שקדם לתיקון שהן אורות חזקי' ותקיפי' יותר כנ"ל וזהו ג"כ הטעם שקרבן בהמה מכפר על נפש האדם החוטאת אעפ"י שהאדם מקריב מן הבהמה כו' וזהו ג"כ הטעם שהקרבנות נק' ריח ניחוח להוי"ה דשם מ"ה דתיקון שהוא תוס' אורות ומוחי' לאדם דאצי' וזהו כל עיקר ענין הבירורים דרפ"ח דמעשה המצות בדצח"מ גשמיי' אעפ"י דבחכמ' דשם מ"ה אתברירו אבל שרשם למעלה מן שם מ"ה המברר והוא בבחי' התוהו שקדם לתיקון כו'. וראי' לזה ממע"ב שנאמר אחור וקדם צרתני אחור למע"ב הוא מא' נעשה אדם שהוא אחרון למע"ב והבהמות וחיות קדמו לו כמאמר תוצא הארץ נפש חי' וכמא' דאפי' יתוש קדמך כו' (אעפ"י שקדם הוא למע"ב מצד נשמתו שלמעלה מכל המא' דמע"ב והוא במח' הפנימי' ועצמי' כו') וזהו טעם ירידת הנשמה בגוף לצורך עלי' דוקא למעלה ממקור חוצבה בתחלה והיינו ע"י התלבשות הנשמה בנה"ב דוקא ששרשה מבחי' התוהו שלמעלה משרש הנשמ' שהיא בבחי' התיקון עי"ז דוקא מתעלית לבחי' התוהו כמו שהיה קודם השבירה שהוא למעלה הרבה מבחי' שם מ"ה דתיקון ונתוסף כח ואור גדול בנשמה (כמאכל דצו"ח שמחי' לאדם וכקרבן בהמה לריח ניחוח כנ"ל) וא"כ עליי' גדולה זו לנשמה למעלה ממקורה בבחי' התיקון הוא ע"י התלבשותה בנה"ב ובעניני עוה"ז בטרדת הפרנסה ביותר שנק' מ"ר כנ"ל עי"ז תתעלה למעלה משרשה כו' ואעפ"י שהנשמה מצד עצמה א"צ תקון כי הרי נלקחה מעולם התיקון ולא ירדה רק לברר ולתקן ללבושי נוגה שהוא נה"ב גם זה אמת כמ"ש אדם כי יקריב כו' מן הבהמה כנ"ל דמ"ה דאדם מברר לב"ן דתוהו אבל לאחר הבירור ותיקון דאדם לבהמה מעלה לאדם למעלה משרשו בבחי' התוהו שלמעלה מתיקון כנ"ל:

(יא) **אך** הנה זהו דוקא כאשר נהפך החושך ורע דק"נ לאור כמו ע"י המרירות מן הריחוק שע"י מ"ר הנ"ל שזהו עצמו ענין התשובה האמיתית שנהפך הרע עצמו לטוב בתשובה דראב"ד הנ"ל אז יש יתרון האור הנעשה מבחי' החושך דקליפה כאשר עולים רפ"ח ניצוצי' לשרשם עי"ז בבחי' התוהו שנק' חושך סתרו שהוא בחי' העלם אור העליון שנהפך ג"כ לגילוי אור והוא אור גדול הרבה יותר מגוף האור שנמשך ומתהוו' אחר בחי' ההעלם וחושך העליון כמ"ש והארץ היתה תהו כו' ויאמר א' יהי אור כו' כידוע אבל בלא תשובה אמיתי' שלא נהפך כלל החושך לאור הרי אדרבה נשאר' הנשמה למטה בלבוש שק דק"נ שנק' חושך גמור כנ"ל אך ע"י תשובה דאתכפי' סט"א ואתהפכא חשוכא לנהורא למטה עי"ז תעלה הנשמה למעלה ממקור חוצבה בבחי' האור דתיקון מטעם יתרון האור מן החושך העליון שלפני האור דחכ' דבחי' התיקון וכנ"ל א"כ עליי' גדולה היא לנשמה שתעלה למעלה גם מבחי' זיו השכינה שבג"ע וגם למעלה מחיי העוה"ב שאינו ג"כ רק בחי' זיו ואור אחד הנמשך מהעלם אור העצמות דא"ס ב"ה ולזה א' דיפה שעה א' בתשובה בעוה"ז מכל חיי העוה"ב וזהו ג"כ הטעם שבע"ת גדולים מצ"ג כנ"ל (וגם מלכא משיחא אתא לאתבא צ"ג בתשובה להעלותם למעלה משרשם בבחי' התוהו שקדם לתיקון וזהו שמשה לא זכה לתשובה רק קודם מותו כו'. ובזה יובן יותר ענין הנ"ל טוב מאד זה מ"ה כאשר נהפך המות לחיים שזהו היפוך החושך ורע דקליפה לאור שיש בזה יתרון לאור הרבה יותר מן האור שהוא מ"ח כנ"ל וד"ל:

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - ביאור ושבתה (תקס"ב)

ג. **ואחר** שנת' ענין הכלים וענין השבירה שהי' בכלים דנקודים כנ"ל. מעתה יובן שרש הדברים הנז"ל בתורה בענין המצות. דהנה המצות מעשיות נעשי' בדברים גשמיים כמו האתרוג והלולב וקלף התפילין וצמר דציצית שהם מרפ"ח דנקודים הנ"ל שלא נבררו וכשלוקח האתרוג עד"מ ומקיים בו מצות ה' שהוא מרמ"ח איברי' דמלכא אזי אותו האתרוג בא לשרשו כמו שהי' החיות המלובש בו בשרשו בז"ת דנקודים קודם שנשברו. ועי"ז מעוררים המשכת האור משרשו ומקורו שבס"ג להיות נמשך ומתלבש ברמ"ח כלים דז"א ובנוק' כו' ומשם נמשך ומאיר ג"כ בג"ע לנשמות שיושבי' ונהנין מזיו. וזהו שנמשלו הרמ"ח מ"ע בל' זריעה כמ"ש לעבדה כו' כי באמת להיות שהשכר מצוה הנמשך

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מהמצוה עצמה הרי הוא למעלה מעלה מערך ומהות המצוה כמו אפילו המצוה שברוחני' התלוי' במוחו והשגתו של אדם שהוא ההתבוננות בגדולתו ית' באיזו השגה שמשיג מפלאות בורא עולם ב"ה והשכר מזה הוא שתשיג השגה זו בג"ע, הרי באמת השגה זו שמשיג ומתבונן במוחו והשגתו בעוה"ז אינה מעין ומערך ההשגה שמשיג בג"ע שהרי מחשבת האדם בעוה"ז הוא מנוגה דעשי' שהרי באותה המחשבה שחשב באלקות חשב תחלה דברים בטילי' דומם דעוה"ז דנוגה ומאחר שהיתה גסה מתחלה כ"כ עד שציירה והקיף במחשבתו הדומם גשמי א"כ אע"פ שבעת שמחשב באלקות מהות המחשבה היא יותר זכה וברה קצת מ"מ כיון שמחשבה זו עצמה יש בכחה לחשוב הדומם אחר התפלה א"כ גם בעת חושבו באלקות גשמית היא כגשם הדומם והצ"ח דעשי' כו' ואיך יתכן שיתמשך מזה ההשגה בג"ע דהיינו שתשאר מחשבה זו והשגה זו בג"ע העליון להיות אפי' לבוש להנשמה בהשגת' אז זיו השכינה שהרי אפילו לג"ע התחתון א"א לעלות עד שישכח חיזו דהאי עלמא כדאי' בזהר כ"ש וכ"ש לג"ע העליון, אך הענין הוא דבאמת מהות ועצמיות מחשבה זו שבעוה"ז מתבטלת ונשרפת בנהר דינור והי' כלא הי' מעולם רק שנשאר ממנה כחה ופנימיות נקודתה והוא האור והחיות שהי' בה משבה"כ שמתברר ע"י שחשב במחשבתו זו התבוננות אלקי' והרי הוא בא לשרשו כמו שהי' קודם שנשברו הכלים, ועי"ז מעורר המשכת אור חדש משם בכל העולמות עד שמגיע גם לג"ע שישיג הוא ונוטל חלק בראש כו' וה"ז כמשל הזריעה שהזרע עצמה כלה ונרקב רק שכחו נשאר והוא הגורם המשכת כח הצומח שמדבר ה' תדשא להצמיח והיינו מפני שהזרע שרשו ג"כ משם שהרי בתחלת הבריאה צמחו הצמחי' ע"י דבר ה' תדשא בלי זריעה לכן מעורר בשרשו כו', וזהו ענין והי' מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבא כו' שאז יש תוס' גלוי אלקות לנשמות, והוא בחי' אור חדש על ציון תאיר דהיינו הארת שם מ"ה החדש שממצחא שנמשך במל' דאצי' ומשם נמשך לציון הוא בחי' ג"ע העליון והוא ג"כ ענין קב"ה אתי לאשתעשעא בצדיקייא בג"ע בכל חצות לילה כידוע בזהר, והענין כי זהו ע"י רמ"ח מ"ע שע"י בירורי רפ"ח ניצוצי' שבהם ע"י שם מ"ה דתיקון דבחכמה אתברירו שישאר בהם רק שרשם כמו שהיו בס"ג אז עי"ז נמשכו רמ"ח אורות דנקודים הנ"ל שהם למעלה מעלה משם מ"ה המברר כדלעיל ובאים ומתלבשים בכלים דאצי' ובמל' דאצי' והוא ענין האור חדש שמאיר ג"כ בג"ע, ובזה מובן ענין הג"ע מהו כי הנה הג"ע הוא מבחי' זיו השכינה שהוא הארת המל' דאצי' וצ"ל (דא"כ למה צריך לעבדה) הלא בלאה"נ מל' דאצי' נעשי' עתיק לבריאה בכל עת ושעה וא"כ מהו ענין הארת זיו בג"ע שבשבת וחדש דייקא, אך הענין דאז נמשך האור חדש ששרשו משם ס"ג (ונמשך ע"י בירור מ"ה תחלה ברפ"ח) שהוא בחי' גלוי אלהות מעצמו' ופנימי' האורות שלמעלה מהארה שבעולמות בלא"ה וכנ"ל, וזהו א"ת בניך אלא בוניך עוסקים בבנינו של עולם כי ע"י לימוד ההלכה בגשמיות כמ"כ לומדה אח"כ בג"ע העליון בלא לבוש הגשמי רק כח החכמה שבה שמבחי' חב"ד דס"ג דפנימי' א"ק כו' וזהו האור חדש למל' דאצי' שהוא מקור בנין העולמות ונק' בוניך ל' נקבה כי היא נק' כן כידוע, ודוקא מי שלמד תחלה ההלכה בזה העולם אזי הוא לומדה אח"כ בג"ע ומוסיף אור חדש אבל מי שלא למד לא יש ברורי נוגה דעשי' שיבררנה שם מ"ה ושיומשך האור מס"ג ומהיכן יהי' האור חדש וזהו אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו דייקא דהיינו שלמד בעוה"ז ויומשך עי"ז אור חדש אמנם מ"ש בידו ר"ל שהובא לג"ע ולא הניחו בעוה"ז והיינו שנתברר ממנו פסולת הלבושים עד שישאר רק כחו וכמשל רקבון הגרעין שאזי דייקא יומשך כח הצומח משא"כ כשהגרעין שלם שלא מתגלה כחו כלל ואין מתעורר כח הצומח כו', והנה הבירור הוא ע"י שם מ"ה כנ"ל שמברר הרפ"ח כו' וענין שם מ"ה שבאדם הוא מה שהנפש אלקית מתדבקת במקורה בשעת ק"ש ותפלה בהתבוננות ביחודא עילאה הוא בחי' שם מ"ה שאין עוד מלבדו ממש וכולא כלא חשיב ועי"ז יבא למס"נ באחד ואזי בכח זה הוא מברר ומעלה התומ"צ שעשה כל היום שיופרדו הלבושים מהם וישאר פנימיותם ויעלה לס"ג אבל האומר אין לי אלא תורה אפי' תורה אין לו מפני שנשארים בגשמיותם בשבה"כ שהם הדברים דנוגה שבהן מדברת הדבר הלכה כו' לכך כל מי שאין תורתו אומנתו חייב בתפלה כי התפלה היא עליי' העולמות עד שם מ"ה שבברכות דשמ"ע ברוך אתה הוי' שכורע וממשיך מלמעלה למטה שהוא בחי' השתחואה וביטול וכענין קול דממה דקה שהוא מבחי' שם מ"ה שאחר הרעש וצעקת הלב בק"ש ופד"ז כידוע, (והנה ע"י עלי' זו הוא מעלה עמו ג"כ התומ"צ דכל היום ומה"ט נק' התפלה סולם כמ"ש במ"א), אך מי שתורתו אומנתו הוא ממשיך בלא תפלה מצד שרש נשמתו מחכמה דס"ג כו'. ובזה יובן שרש ענין הנז"ל בתורה דפעמים המצות גבוהים מנפש האדם כמ"ש קדשנו במצותיו כו' ופעמים משמע שנשמות ישראל גבוהים מהמצות וכמאמר ועשיתם אתם כאילו עשאוני ואם יקיים גוי המצוה לא עשה ולא כלום, והענין דשניהם אמת דנשמות ישראל הם מעולם התיקון שכבר נתברר ע"י שם מ"ה וזהו אשר +קדשנו" בקדש עילאה ולכך וצונו לעשות המצות שבהם ועל ידם דייקא יהי' בירורי רפ"ח והמשכות אורות דס"ג כי הבירור הוא ע"י מ"ה כנ"ל ומצד זה הנפש גבוה מהמצוה, אבל לאחר שנעשה המצוה ונתבררה הרי שכר המצוה מצוה עצמה כמו שהיא בשם ס"ג הנ"ל והנשמה נהני' מזיו זה והוא מתן שכרה, מצד זה המצות גבוהים מן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הנפש והם חיי עולם להנפש, וגם בזה מובן משנז"ל בתורה דפעמים משמע שתפלה גדולה מתורה כי הבירור והעליה הוא ע"י התפלה כנ"ל ועיקר ההמשכה ע"י תומ"צ כדלעיל. ואחר כל הנ"ל יובן שרש ענין הפסוק כי תבואו אל הארץ אזי תיומ"י ושבתה הארץ ר"ל כשתבואו אל הארץ העליונה שהיא בחי' שם ב"ן כל המשכות אורות דס"ג ברמ"ח מ"ע כנ"ל אזי ושבתה הארץ כי תתעלה בבחי' ס"ג עצמה ותהיה עט"ב ולא תקבל עוד בבחי' רו"ש שהוא בחי' דפיקו דלבא מז"א בעלה ואז נאמר ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים חציים אל הים הקדמוני כו', והמשכות אלו הוא רמ"ח מ"ע כנ"ל והוא ענין שש שנים תזרע שדך שנאמר אח"כ שהמצות נמשלו לזריעה כדלעיל ועי"ז גדלים תבואות בארץ והוא בחי' המשכות אורות דס"ג הנ"ל בשם ב"ן הנק' ארץ ועי"ז ושבתה הארץ כו' והוא ענין ובשנה השביעית שבת שבתון כו' כי ו' אלפי שני דהאי עלמא הוא זמן העבודה ובירורים ואח"כ באלף הז' יהיה יום שכולו שבת שכל השבתות דעכשיו יהיה להם עליה ביום שכולו שבת והיינו לע"ל שיהיה עשיה דעכשיו כמו קודם השבירה שהיה עשיה דס"ג גבוה מאצי' דעכשיו כידוע שנקודים נק' אדם דיצירה וברודים אדם דעזי' וא"כ אצי' דעכשיו יתעלה עוד יותר הגבה מאד כו':

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

וידבר כו' אנכי

אך מ"מ צ"ל מקודם התפלה דהיינו לעורר ההמשכה הוא ע"י התפלה שהיא ממטה למעלה וכמ"ש סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה ופי' מוצב ארצה שמתחילין מהודו שהוא בחי' הודאה לבד ויש ד' שליבות בתפלה עד שמגיע לבחי' השמימה שהוא הבחי' היותר גבוה, והיינו לפי שהוא בחי' הרצוא לאלקות דאי אפשר להיות המשכה מלמעלה למטה כ"א שיהי' מקודם העלאה מלמטה למעלה וכמ"ש אם ישים אליו לבו רוחו ונשמתו אליו יאסוף, ולכך כתי' בק"ש וזאת המצוה דהיינו שהוא כללות כל המצות, רצוא ושוב, והיינו לפי שעיקר הרצוא שעי"ז יהי' אח"כ המשכה, ולכך אסור לאכול קודם התפלה לפי שעדיין לא נמשכה המשכה אפי' במוח ונק' רק דם, אך אחר התפלה נק' בחי' אדם, דהיינו בחי' קומה של מעלה שהוא בחי' ועל הכסא דמות כמראה אדם וכנ"ל שזהו התורה שנק' בחי' אדם כמ"ש זאת התורה אדם כו' רמ"ח פקודין רמ"ח איברין, ושס"ה ל"ת שס"ה גידי', ועצם התורה י"ל הוא בחי' ותורה אור חיות כל האיברים והגידים ולכן נק' שיעור קומה של מעלה כבי' שהם ע"ס העליונות, וע"י עשר כוחות הנפש בהם ועל ידן נמשך אוא"ס ב"ה להתלבש בע"ס העליונות כמ"ש בלק"ת ד"ה צאינה וראינה דרוש הראשון הנ"ל ספ"ג. וכמו"כ ק"ש הוא בחי' שיעור קומה כמ"ש בכוונות ק"ש שז"ע רמ"ח תיבין ויש בה תורה ומצות, תורה והיו הדברי', ודברת בם, ולמדתם את בניכם, מצות הוא וקשרתם, וכתבתם וכן בפ' שני', מה גם כי תורה היא בחי' תיקון בכלל אורייתא מחכ' נפקת חכמ"ה כח מה בחכ' אתברירו, מצות תהו בירורי הנצוצות דתהו שעושים כלים להמשכות אוא"ס מדברים גשמים ציצית מצמר גשמי ותפילין מקלף גשמי (כמ"ש מזה בד"ה ויצוום, ובד"ה ופרעה הקריב), וא"כ יש בק"ש העלאת מ"ן לבחי' תהו דקדושה שהוא בחי' כתר כמ"ש מזה בהג"ה לקיצור דקיצור מד"ה ושננתם שבס' תרטו"ב ספעי' י"א, וא"כ לפ"ז י"ל אדם אדמה לעליון בחי' כי לא אדם, הוא אוא"ס שלמעלה מהשתלשלות, א"כ יש בק"ש כלליות הכל, וזהו דכתי' וזאת המצוה סתם ואח"כ נא' שמע ישראל היינו לפי שהיא כוללת הכל וכמו שאמרו בירושלמי שיש בה כל עשה"ד.

וזהו וידבר אלקים את כל הדברים ופי' רש"י ז"ל שכל הדברים דעשה"ד אמר הקב"ה בדבור אחד מה שא"א לאדם לומר כן א"כ מה ת"ל אנכי ולא יהי' שחזר ופי' על כל דבור ודבור בפ"ע (וע"ש שלא פירש הקב"ה בעצמו רק אנכי ולא יהי' ולכן אמרו במד"ר ס"פ ואתחנן הנ"ל שלא פתח אלא בשמע ישראל, והיינו ק"ש, ומשה אמר בשכמל"ו בחי' קבעומ"ש, והיינו כנ"ל ע"פ הירושלמי שבק"ש יש הכל, וע"פ מ"ש בכוונת ק"ש שע"י ק"ש נמשך קומה של מעלה כבי', ויש בה כלליות הרצו"ש, ולכן כשדיבר כל הדברים בחי' הכלל הכולל הכל פתח שמע ישראל שזהו ג"כ הכלל שכולל הכל כו'.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ה.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

ואתחנן אל הוי' כו', שבת פרשת ואתחנן, תער"ג

קעג) **והנה** אמרז"ל דוד זמירות קרית להו כו', דהנה מה שכל חיות העולמו' תלוי בתו' זהו בחי' חיצוני' התו', והיינו כמו שהתו' באה בד"פ באצי' שבה וע"י הוא בנין ותיקון העולם כו', דלגבי מדרי' זו תופס מקום האור והחיות של העולמו' כו', אבל עומקה ופנימיותה היא מיוחדת לגמרי באוא"ס המלובש בה בתכלית היחוד ולגבי אוא"ס ב"ה הרי כל העולמו' כלא ממש כו', כמו"כ הוא לגבי פנימי' התו' כו'. וכדאי' במד"ר ע"פ לכל תכלה ראיתי קץ לכל יש סיקוסים היינו גבול ומדה, אבל התו' אין לה סיקום כו', דכל בחי' תענוג שבעולם הכל הוא בבחי' הגבלה לפי שזהו הארה לבד וע"כ יש לה קץ וגבול כו' (וכמו כל אור הרי יש הגבלה להתפשטותו וגם אור אבוקה יש לה קץ כמה שמגיע וגם באור השמש יש חילוקים אם בקירוב או בריחוק כו', וכמו"כ הוא הדוגמא למע' דכל הארה ה"ה מוגבלת בהמשכתה שיש בה חילוקי מדרי' באופן הגילוי ומסתיים המשכתה כו'), אבל התענוג שבתו' אין לה קץ וגבול להיותה בבחי' תענוג עצמי כו'. וע"ה שהתו' הוא או"פ מ"מ אין בה הגבלה כלל לפי שהוא תענוג עצמי כו' (דבאמת יש בחי' תענוג העצמי גם בהתו' שירדה למטה כו', רק שבתו' שלמטה א"ז מאיר בגילוי כו'), וע"כ כל בחי' חיות ועונג שבעולם הוא כלא ממש לגבי התו' בפנימיותה שהוא בחי' התענוג שבה כו' (אבל לגבי התו' כמו שהיא למטה דהיינו חיצוני' התו' הגם שיש בה ג"כ התענוג העצמי, מ"מ א"ז מאיר בגילוי וע"כ האור והחיות של העולמו' תופס מקום כו', והתגלו' בחי' תענוג העצמי בתו' למטה הוא ע"י הבירורים דוקא כו', והעיקר הוא בהבירורים שבתו' עצמה כו'. דהנה יש בירורים שמבררים בכח התו' וכמו ר"י כולהו תנויי בנזיקין הוה שזהו לברר בירורי' כו' כנודע, אך זהו מה שהתו' מבררת בירורים בעולם כו' (וזה ג"כ למע' הרבה מהבירורי' דתפלה כמ"ש במ"א), ויש בירור שהתו' מתבררת בזה והו"ע מאן דדייק במלין דחוכמתא כו', והו"ע הקושיות ותירוצים שזהו הבירור דתו' עצמה כו', דאופן הלימוד בזה הוא לאמת אמיתי' התו' כו', והיינו שא"ז בכדי להמשיך אור בנפשו כ"א לאמת כו', וכמ"ש מזה באורך בד"ה יו"ט של ר"ה, רס"ו, ועי"ז מאיר בגילוי בחי' התענוג העצמי כו', אבל בלא זה אינו מאיר התענוג העצמי בתו' שלמטה כו'). והענין הוא דהנה אי' בב"ר פי"ז ג' נובלות הן כו' נובלות חכ' שלמע' תורה, וכמו פירות הנובלות מן האילן שהוא להיותם מותרות חיצוני' הפירות כו', כמו"כ הוא למע' דבחי' ח"ע דאצי' חכים ולא בחכ' ידיעא שהיא למע' מהשגה כו', ומה שנמשך מבחי' ח"ע להתהוות אותי' התורה (שהרי מה שנתגלה מהתו' הן רק אותי' התו' כמשי"ת בסמוך, הרי האותי' וגם האור המתלבש בהאותי') אינו אלא מבחי' אחורים וחיצוני' החכ' שהיא בחי' נובלות חכ' כו'. דהנה יש בתו' טעמים נקודות תגין אותי', שהאותי' הן בבחי' מל' ושרשן מבחי' ח"ע דאבא יסד ברתא דיסוד אותי' התו' הן מבחי' חכ' כו', אבל זהו רק מבחי' אחורים וחיצוני' החכ' כו', וזהו מה שנמשך מתושב"כ לתושבע"פ דמל' פה תושבע"פ קרינן לה כו', וכנודע דתושבע"פ הוא פי' וביאור המצות שבתושב"כ, ומה שבא בגילוי בתושבע"פ הוא רק בחי' אחורים וחיצוני' מבחי' החכ', והיינו רק גוף המצוה והיינו בחי' החכ' המלובשת באותי' התו', וכמו מ"ט אמר קרא דכל דרשות התו' הן מבחי' האותי' כו', אבל מבחי' טנ"ת לא בא בגילוי בתושבע"פ רק מעט מזעיר וכמו רע"ק הי' דורש על כל קוץ וקוץ כו', וכמו יש אם למקרא שזהו בנקודות כו', וכן כל מה שנתגלה בס' הקבלה מבחי' טעמי תומ"צ ה"ז רק מעט מזעיר כו'. ובאמת גם תושב"כ והתו' כמו שהיא למע' באצי' ה"ז בחי' נובלות לגבי בחי' חכ' שלמע' שהיא בחי' חכ' שבכתר וחכ' דא"ק כו', וז"ע או"א במזלא אתכלילן ובי' תליין כו', וכמו השערות שבאין בדרך דילוג מהמוחין, כמו"כ בחי' ח"ע יונק מבחי' שערות דח"ס שבא בדרך דילוג והו"ע בחי' נובלות כו'. וע"ד מ"ש במ"א בענין צאן לבן דצאן הו"ע היציאה מגדר ההשתל' וההדרגה מבחי' לובן העליון כמו פרט ועוללות כו', דלובן העליון זהו בחי' א"ק שהוא הכלל הראשון הכולל כל העולמות כו' (לא רק ראשית ההתהוות, דהיינו ראשית המציאו' כו'), ומשם יצאו בחי' אורות עליוני' שלא בהדרגה כמו פרט הנושרים מן האילן כו', דלהיות ששרש המשכתם הוא ממדרי' גבוה מאד אא"ל ההמשכה בס' והדרגה כו', וגם בעולמו' לא היו יכולים לקבל כשהי' האור בבחי' הדרגה כו', כ"א אור שבא בדרך נובלות ונשירה כו', אמנם גם מה שנובל ונושר הוא אור נעלה מאד כו' (וכמ"ש במ"א בענין השערות שיונקים ממותרי מוחין ה"ז למע' מהמוחין, דמה שא"א להתלבש בכלי המוחין ה"ז בוקע ויוצא בהשערות כו', וזהו שהשערה באה בבחי' בקיעה שזהו מבחי' התגברו' האור כו', וע"ה שהבקיעה הוא שנמשך

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הארה לבד, מ"מ מבחי' הגבוה ביותר גם הארה מזה שלא בהדרגה ה"ז נעלה מאד מההמשכה שבהדרגה ממדרי' תחתונה כו', ומובן דהמשכות אלו באור דתו' ה"ז למע' הרבה מבהאור השייך לעולמו' כו', ובמ"א מבו' בענין נובלות שזהו ע"ד שיחת חולין של ת"ח שיש בהם הרבה חכ' מעצם חכמתו כו', וחכם גדול מלביש בשיחת חולין שלו חכ' עמוקה יותר מהתגלו' החכ' שלו כו'). וזה הי' עבודת יעקב בבית לבן שבירר בחי' האורות הנ"ל, וידוע דכללו' ענין הבירור דיעקב אצל לבן הוא שבירר בחי' האורות והאותי' דתו' כו', וכמ"ש במ"א בשם האו"ת מהמגיד ז"ל. וזהו בחי' נובלות חש"מ תו' שהיא מה שנובל מבחי' חכ' העליונה בחי' חכ' הקדומה דא"ק כו', ולכן לגבי מדרי' זו להיות שזהו מה שבא רק בבחי' נובלות בחי' שערות לבד כו', הנה האור והחיות דעולמו' תופס מקום לגבי זה כו'. וז"ע זמירות היו לי חוקיך, דהנה ידוע ההפרש בין מזמור לשיר דזמרה במאנא ושיר בפה, וכמ"ש בלק"ת ד"ה מזמור שיר חנוכת הא' ההפרש בין שירת המלאכים שהשירה שלהם נק' זמרה מצד שהוא הזמר המלובש בהכלי כו', ומלאכים להיות שיש להם גופים והביטול שלהם הוא בחי' ביטול היש לבד ה"ז בחי' זמרה כו', והנשמו' שאין להם גוף והביטול שלהם הוא בבחי' ביטול בתכלית כו' נק' השירה שלהם בש' שיר כו', ועמ"ש בסי' בפי' אהללה ה' בחיי שזהו בחי' האורות, ואזמרה לאלקי בעודי הוא בחי' הכלים כו'. ובענין התו' י"ל ע"פ מ"ש בזהר בהעלותך דקנ"ב ע"א שיש מה שנק' לבושא דאורייתא והן הסיפורי מעשיות שבתו' שיש בהן רזין עילאין כו', וגופא דאורייתא והן גופי המצות דרמ"ח פקודין רמ"ח אברים דמלכא שזהו מה שמבו' בתו' באותי' התו' כו', ויש בתו' בחי' נשמתא ונשמתא לנשמתא כו', ועמ"ש בבה"ז פ' תולדות.

ועפ"ז י"ל דמ"ש דוד זמירות היו לי חוקיך היינו בחי' גופא דאורייתא והיא המדברת בפרטי ההמשכות שבעולמו' כו', ונענש ע"ז דעיקר התו' הוא בחי' האור דתו' בחי' נשמה ונשמה לנשמה שזהו בחי' השעשועים דתו' והיינו התו' כמו שהיא בבחי' חכה"ק דא"ק כו', וז"ע טעמים דתו' בחי' שיר דתו' וכמ"ש ובלילה שירה עמי שירו כתי' שירו של הקב"ה בחי' שעשועי המלך בעצמותו כו', והוא בחי' עומקה ופנימיותה דתו' המיוחדת באוא"ס המלובש בתו' בבחי' יחוד גמור, וכמ"ש באגה"ק בקו"א ד"ה דוד זמירות קרית להו דהתו' בבחי' פנימיותה אינה שמחת לבב אנוש ושעשועיו אלא כביכול שמחת לב ושעשוע המלך הקב"ה שמשתעשע בה כי אלקי' הבין דרכה כו', וזש"ה ואהי' אצלו שעשועים (דמ"ש ואהי' שעשועים קאי עמ"ש קודם ואהי' אצלו) אצלו דוקא כו', ועז"א ואהי' אצלו אמון א"ת אמון אלא אומן.

קיצור. וכ"ז הוא כמו שהתורה באה באצי' שהיא תיקון העולם, אבל פנימיות התורה הוא תענוג העצמי והוא שהתו' אין לה סיקום, ואין חיות העולם תופס מקום (והתגלות תענוג העצמי הוא ע"י הבירורים בכח התורה, ובתורה עצמה דדייק במילין דחוכמתא), דהנה נובלות חכ' תורה, והן אותיות התורה שנתגלו ונמשכים מתושב"כ לתושבע"פ, וטנ"ת לא נתגלו, וכן תורה דאצי' נובלות מחכ' דא"ק, אבא יונק ממזלא, וזהו שבירר יעקב אצל לבן אותיות התורה, צאן לבן כמו פרט הנושר מלובן העליון א"ק, ומ"מ ה"ז מדרי' גבוה, ובמ"א כמו שיחת חולין שבהם עומק החכ', ולהיותה נובלות תופס מקום חיות העולמות, וזהו זמירות, זמרה כלי, שיר אור, ובתורה הו"ע גופא דאורייתא ובחי' נשמתא ונשמתא לנשמתא התענוג שבתורה שהיא שעשועי המלך בעצמותו.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

כל הנהנה - ש"פ וישלח, בסעודת שבע ברכות

כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות (שבירך בהן הקב"ה את ישראל, רש"י) שנא' קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול אומרים הודו את ה' צבאות, ואם משמחו מה שכרו, אמר ריב"ל זוכה לתורה שנתנה בה' קולות, והיינו דצ"ל ב' הדברים שיהנה מסעודת חתן וגם יהא משמחו, דלכאורה הרי העיקר היא הברכה מה שהקרואים מברכים את החתן וכלה, ובכדי שתהי' הברכה מתוך שובע לזאת צריכים ליהנות מסעודת חתן למען שתהי' הברכה על השובע, אבל מהו ענין השמחה, ועוד צ"ל דאם משמחו זוכה לתורה, הרי תורה היא ידיעה והשגה הבאה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביגיעה דוקא, ובמי שהוא מוכשר לזה, היינו שיש לו חושים וכשרונות שיכול לקבל דברי תורה, וא"כ איך שייך לומר דעי"ז שמשמח את החתן זוכה לתורה.

ולהבין כ"ז ילהק"ת משנת"ל דא"א ע"ה הי' נדיב בממונו בפיזור גדול, והי' נדיב בגופו עד אשר העמיד עצמו בסכנה להתפלל בעד אנשי סדום דכתיב בהו ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד, שהיו רעים בגופם וחטאים בממונם ורעים אלו לאלו, ונת' דיש בטבע בנ"א טבעים כאלו שהם רע הנק' שלעכטע מענטשין שיש בזה כמה דרגות באופן הרע דגם עם מכיריו מתנהג בטבע הקשה עד כי גם לב"ב מציר ומעיק ונהנה מיסוריו של זולתו, ולהיפך דכאשר רואה עילוי של חברו באיזה עושר או הצלחה בבנים הוא מצטער על זה ועינו רעה בשל אחרים ואם ער פאר גינט אים ניט, דכ"ז הוא מצד עצם טבע הרע שבו.

ח) **וביאור** הענין, דהנה כתי' מברך רעהו בקול גדול בבקר השכם קללה תחשב לו (אותה ברכה קללה היא לו לחברו, רש"י ערכין ט"ז ע"א), דמתוך שבחו בא לספר בגנותו של זולתו, ובפרט דעיקר ענין השבח שמשבחים הוא בשביל הגנות שמגנים אותו אח"כ, וכמו שאנו רואים בכמה בנ"א האוהבים לדבר אודות זולתם לספר בעושרו וכו', הנה לבד זה שעוסק בדברים בטלים הנה בא לספר בגנותו של חברו, וישנם כאלו אשר זה דרכם כסל למו להרבות דברים להזיק לחברו בכוונה והוא מצד טבע הרע שבנפשו, דכל הרע הנ"ל והזה, אינו אלא לזולתו, אבל לגופו ובשרו הוא טוב ואוהב את עצמו במאד, והגם שהוא קמצן וכילי, הנה כל זה הוא רק בהנוגע אל הזולת, ואפילו ב"ב כנ"ל אבל לעצמו הוא טוב, וגם לפעמים הולך בשרירות לבו בעניני עידון ותענוג, דלא מבעי באכו"ש שאינו מקמץ בשביל עצמו כלל, אלא אפילו גם בדברים המותרים לגמרי, ובפרט כאשר יקרה לו איזה חולי או שאר יסורים אז הוא מרבה בהוצאות גדולות כא' הפזרנים הגדולים ותובע ודורש אשר גם אחרים ישתדלו בטובתו, וככה טחו עיניו מראות את כל העולות אשר עשה כל ימיו והיסורים אשר גרם לבני אדם עד כי מטעה א"ע לחשוב כי מגיע לו שאחרים ישתדלו לטובתו, והוא מפני שאהבתו לעצמו מכסה בעיני עצמו על עצמו, וכ"ז הוא רק לעצמו, צו זיך איז ער גוט, אבל בהנוגע להזולת הוא איש רע וקשה כברזל, וכן היו אנשי סדום רעים אלו לאלו מצד עצם־טבעם הרע, ואברהם ידע כל זה, ומ"מ ויגש אברהם ויאמר האף תספה צדיק עם רשע, ואי' במדר' (במקומו) אף שאתה מביא לעולמך אתה מכלה בו את הצדיקים ואת הרשעים, והיינו דאאע"ה מצד גודל הנדיבות שלו שהוא איש הטוב והחסד בעצם מצא גם באנשי סדום איזה ענינים שבגללם יוכל לבקש רחמים עליהם, הנה איש הטוב והחסד הוא היפך לגמרי מאיש הרע, וכשם שהאיש הרע הנה מצד עצם טבע הרע הנה הוא מוצא בכל דבר ובכל אדם רק רע, וגם מי שהוא אדם כשר הנה הוא מצד עצם טבעו הרע מוצא בו ענין לא טוב, הנה כמו כן הוא באיש הטוב בעצם שהוא מוצא בכל דבר ובכל אדם רק טוב, לזאת הנה אאע"ה מצד עצם מדת טובו וחסדו חפץ למצוא איזה ענינים טובים גם באנשי סדום ולהיותו שפל ועניו בעצמו סיכן א"ע בגופו בעדם להתפלל עליהם בשביל להצילם, וזהו ויגש אברהם ויאמר, ופרש"י מצינו הגשה למלחמה ויגש יואב, הגשה לפיוס ויגש אליו יהודא, והגשה לתפלה ויגש אליהו הנביא, ולכל אלה נכנס אברהם לדבר קשות ולפיוס ולתפלה, דכ"ז לפי שהי' נדיב בגופו, והי' נדיב בנפשו דאברהם אבינו לימד ברבים להכיר את מי שאמר והי' העולם, וכמ"ש ואת הנפש אשר עשו בחרן ותרגם וית נפשתא דשעבידו לאורייתא, וזהו ואת הנפש אשר עשו ופרש"י שהכניסן תחת כנפי השכינה עי"ז שלימדם דעת והסבירם להכיר את האמת דטבע עצמו הוא אלקות, וזהו דכתיב ויטע אשל כו' ויקרא שם בשם הוי' א־ל עולם, דעולם ואלקות הוא אחד, דהעולם הוא טבע, אבל האמת הוא דטבע עצמו הוא אלקות, וזהו ויקרא שם בשם ה' א־ל עולם, דהוי' ואלקים כולא חד, דהוי' הוא גילוי ואלקים בגימטר' הטבע שהוא מה שהאור האלקי הוא מוסתר כמו דבר הנטבע במים שהמים מכסים עליו מכל צד ופנה הרי הדבר הוא ישנו במציאותו ממש אלא שהוא מכוסה, כן הוא בהאור האלקי שבעולם ומלואו שהוא מכוסה ונעלם, דזהו מה שכללות התהוות העולם הגשמי נק' טבע ובל' העולם נאטור, דהטבע הוא רק מכסה על האור האלקי, אבל העיקר הוא אלקות.

קיצור. מברך רעהו בקול גדול, ברכתו קללה, הן אל המדברים בעושרו ופרנסתו של זולתו, אבל לעצמו הוא טוב ואינו מקמץ כלל, ויגש אברהם להתפלל על אנשי סדום אף כי ידע כי הם רעים וחטאים, לפי שאיש הטוב הוא מוצא טוב בכל אדם, והי' נדיב בנפשו שהסביר לכל דטבע עצמו הוא אלקות.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

חג הפסח, תרצ"ד

כה. עונג יום־טוב אמיתי היה בשעת הסדרים, בסדר הראשון ובעיקר בסדר השני כשלא היו מוגבלים בזמן כמו בסדר הראשון[20].

אב־הסבא – ה"צמח צדק" – אמר לסבתא[21] שלסדר של פסח יש להעמיד על השולחן כל כלי הכסף והזהב, זכר לרכוש הגדול שהיה ביציאת מצרים, ובצורה גלויה, שכן הרי זה ליל שמורים.

מלבד החן הגשמי של פמוטי הכסף הרבים והנרות, כלי הכסף והזהב שעל השולחנות, השולחן הגדול והארוך כשמסביבו מסובים בני המשפחה, קרובים ואורחים, בעלי צורה והדרת פנים, הרוחניות שבגשמיות – כלי הקודש שהיו בירושה מכ"ק אבותינו רבותינו הקדושים, מהרבי הזקן, הרבי האמצעי, מאב־הסבא, מהסבא, והגשמיות שברוחניות – תואר הפנים הקדוש והיפה, פני קודש הקדשים עם מצב הרוח המרומם והקול הנעים של אמירת ההגדה – היה העיקר הרוחניות שברוחניות – השיחות והפירושים על מאמרי ופסוקי ההגדה.

משלושים השנה שזכיתי להיות עם אבי בעלמא דין – אני אומר שלשים שנה, כי אני מתחיל למנות משנת תר"ן – זכיתי להיות אתו עשרים ושמונה פעמים של חג הפסח, שכן שתי שנים, תרס"א ותרס"ז, חגגתי, מסיבות שונות, את הפסח לעצמי.

במשך עשרים ושמונה פעמים אלו, זכיתי ב"ה לשמוע כמה מאמרים ופירושים על ההגדה.

אצל אבי היו כל הענינים בסדר מסודר. כך גם בעריכת הסדר. לפני שסידר את שלוש מצות המצוה, וכן לפני סידור הקערה ואמירת ההגדה, היה מעיין בסידור האריז"ל שהיה מונח על השולחן.

את ההגדה היה אומר מתוך 'תורה אור' (דפוס וילנא תרמ"ט) ועל השולחן היה מונח לידו סידור האריז"ל עם הכוונות (דפוס קוריץ, תקנ"ד) בו היה מתפלל אב־הסבא – ה"צמח צדק" – בכל ימות השנה.

את הסדר הראשון היו מתחילים בשעה שמונה בערך, ועד לשעה עשר וחצי היו אומרים את ההגדה ומשוחחים בעניני ההגדה. בשעה אחת־עשרה, היה אבי כבר ממהר לאכול כזית המצה, מרור, כורך, כשכל פרט מהווה עבודה נעימה מיוחדת.

דרכים רבות בעבודות ה', היה ניתן ללמוד כשראו והסתכלו היטב איך שאבי היה שותה את הכוסות ואוכל כזית המצה והמרור.

בכל העבודות האמורות ראו שגשמיות הגוף איננה תופסת מקום כלל, הוא – הגוף – הינו רק כפועל ומקיים רצון הנפש. וכל זה נעשה בשלוה ובמתינות כזו שהיו מעוררים דרך־ארץ של מורא ופחד תוך אהבה וחיבה פנימית.

פניו הקדושות שהביעו שביעות רצון נרחבת יחד עם אגלי הדמע שזלגו מאליהם בשעת אכילת מרור, היו מרוממים מן הטבע האנושי הרגיל, השתקפו בהם כל היופי והרוממות של "הגברת הצורה על החומר".

כו. רבנו הזקן מסביר את המאמר[22] "האבות הן הן המרכבה" – "שאבריהם היו קדושים ומובדלים מעניני העולם". מרכבה בטלה לרוכב עליה, ובהיות האבות מובדלים מעניני עולם, היה גופם בטל לנשמה, כלומר לנפש האלקית.

קדושים ומובדלים מעניני עולם, משמע – להתנזר מן העולם, לא לרצות בעולם ולעשות דברים המרחיקים את האדם מן העולם. כפי שהיתה דרך העבודה של השבטים, בני יעקב, שבחרו בהתבודדות, כדי שהעולם לא יבלבל אותם.

הדרך האמורה היא נעלית מאד. היכולת להתנזר מהעולם ולעשות הכל כדי להינתק מעניני עולם, היא בודאי מדריגה גדולה. ואלה שהולכים בדרך זו הם בעלי מדריגה. ועל ידי עבודה זו נעשים בעלי צורה, כלומר בעלי נפש במדריגה גבוהה ביותר.

לכל דבר בסיס משלו, "בתי יד" משלו, שבאמצעותם מגיעים אליו. למשל: לכלי יש 'בית יד' שעל ידו מחזיקים בכלי. כך יש גם לשכל 'בתי יד' שעל ידם יכולים "לתפוס" את השכל. אחד מבתי־היד של השכל הוא התבודדות.

מה שאנו אומרים שהתבודדות מהווה אחד מבתי־היד של השכל, הוא במדוייק, שכן ישנם עוד דברים רבים המשמשים כבתי־יד לשכל.

---

20) בליל הסדר הראשון היו מקפידים לאכול האפיקומן לפני חצות משא"כ בסדר השני שלא הקפידו על זה.

21) כלתו הרבנית הצדקנית מרת רבקה זוגתו של כ"ק אדמו"ר מוהר"ש זצוקללה"ה.

22) ב"ר מז, ו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בבתי־היד של השכל עצמם ישנו גם כן סדר והדרגה של קדימה ואיחור. בית־היד של התבודדות אינו מהראשונים במעלה ובמדריגה, בית־יד זה הוא רק הראשון בסדר, שכן, הוא בגדר של הכנה והקדמה לשאר בתי־היד של השכל, שהם בתי־היד העיקריים של השכל.

שמעתי מהחסיד ר' ישראל נחמן הכהן ז"ל משרת[23], שכשהיה "יושב" אצל הרה"צ ר' הלל ז"ל, שאל באחת ההתוועדויות אחד מקשישי החסידים, שהיה חשוב מאד בעיני ר' הלל – ור' אברהם יוסף השותק שמו[24] – את ר' הלל, מדוע הוא נוטל ידיו בנטלה בעלת שלש ידיות? ענה לו הרה"צ ר' הלל: הכוונה בנטילת ידים היא הרי המשכת אור המוחין במדות, מים הם חכמה ואני שמעתי מהרבי, כ"ק אדמו"ר האמצעי, שתפיסת השכל שבחכמה היא על ידי שלושה בתי־יד: התבודדות, עיון והתעכבות, והשראת החכמה בשכל היא בשלש הגדרות: נקודה, אור וחיות.

וכך הדבר במוחש, שכדי להגיע אל השכל ולתפוס את השכל, הרי בית־יד מסויים לכך הוא התבודדות. שכן, גדר השכל הוא שהוא שורה רק במקום שהוא כולו שלו. הכלי האמיתי לשכל הוא ביטול, וביטול אינו רק שהאדם מתנזר מעניני עולם, אלא גם מתנזר מעצמו, מה"אני" העצמי, כלומר הוא מגיע למדריגה כזו שהשכל נעשה ה"אני" שלו.

זוהי דרך העבודה גם כדי להגיע לתפיסה ולהשגת שכל אנושי בלבד. כלומר – אפשר להגיע לתפיסת והשגת שכל אנושי רק כשהאדם מתמסר לאותו שכל. שכן, השכל דורש שהאדם יהיה כולו שלו, שכל הכוחות והחושים יהיו ברשותו.

ושני ענינים במסירת ונתינת הכוחות והחושים לשכל: שכל אחד מהכוחות המועילים להשגת ותפיסת השכל יבצע את פעולתו, ושהכוחות והחושים שאינם שייכים לפעולה בהשגת ותפיסת השכל, יהיו בתכלית ההעלם, כאילו אינם, כדי שלא יבלבלו. העצה לכך היא התבודדות המקילה גם על העלם הכוחות הצריכים להיות בהעלם, וגם על גילוי הכוחות והחושים המועילים להתפתחות בתפיסת השכל.

כז. אם כי גדולה מעלת עבודת ההתבודדות, יש בה חסרון השקול כנגד כל המעלות הטובות שבה. החסרון מתבטא בעובדה שעל ידי כך נעשים פרושים ומובדלים מהעולם.

על ידי התבודדות, מגיעים אמנם לדרגות הגבוהות ביותר של השכלה, חיים בעולם שכולו טוב, שמים וארץ, הרים ונהרות, אילנות ועשבים, בעלי כנף למיניהם, כל ברואי יוצר בראשית, שכל אחד מהם מכריז על "מה רבו מעשיך ה'"[25], עד שמגיעים להבנת "מה גדלו מעשיך"[26] ומתחילים לשאוף לדרגות עוד יותר גדולות, ומגיעים לדרגא מסויימת של כלות הנפש.

אכן, המתבודד האמיתי מתעלה על ידי התבודדותו, במדריגות הגבוהות ביותר שבהשכלה, רעיונותיו משוטטים באין מפריע בעולמות העליונים ביותר, כוחותיו וחושיו וכל ישותו, כל ה"אני" שלו, מסורים ונתונים אל דרגות הרוממות והקדושה שבהם הוא הוגה. ברם, אין זה כלל כפי הכוונה העליונה שישנה בירידת הנשמה בגוף ובבריאת העולם בכלל.

למרות מעלת וגדולת ההתבודדות – אין היא כוונת ירידת הנשמה בגוף.

הנשמה היתה בהתבודדות בעת היותה באוצר הנשמות וראתה שם מראות נעלים יותר מאלה אשר היא רואה בעולם הזה. כאן רואים בעלי גוף, ושם רואים אלקות. ואם כן, כשהנשמה היתה באוצר הנשמות ומשם נשלחה לעולם הזה, הרי זה ודאי לשם כוונה מסויימת שאיננה יכולה להתבצע באופן של התבודדות.

מורנו הבעש"ט היה מתבודד שנים רבות, חי בעולם שכולו טוב, כולו אור, למד עם אחי' השילוני, ראה דברים מסוף העולם ועד סופו, שמע שיחת בעלי חיים ודקלים, התהלך בעולמות העליונים וסירב לצאת מעולם ההתבודדות.

ממכתביו של ר' אדם בעל שם אל מורנו הבעש"ט בהם הוא כופה עליו להתגלות, מובנים שני דברים: הטוב והגדלות שבהתבודדות ופרישות מהעולם; הנחיצות והמעלה שבהתגלות כדי להיות בעולם.

אנו החיים בדור השביעי מדורו של מורנו הבעש"ט נ"ע, רואים במוחש את ההבדל שבין התבודדות להתגלות.

כמה צדיקים נסתרים ובעלי שם היו עד מורנו הבעש"ט, ר' יואל בעל שם, ר' אדם בעל שם, ר' מרדכי הנסתר, ר' קהת הנסתר, כל אחד מהם פעל רבות בדורו ישועות ורפואות פרטיות וישועות והצלחות כלליות.

גם הבעש"ט לפני התגלותו פעל רבות ונצורות בסתר, אבל כל זה היו גילויים של מתבודד ולא גילויים של

23) ר' ישראל נחמן מאריאשין היה יליד דוברובנה ולמד בישיבה. וכשנכנס ליחידות לכ"ק אדמו"ר בעל "צמח צדק" שלחהו אל הרה"צ ר' הלל ז"ל ואחר כך היה ממקושרי כ"ק אדמו"ר מוהר"ש.

24) אחד מזקני החסידים שהיה כמה שנים אצל רבנו הגדול בעל התניא ואח"כ אצל בנו רבנו האמצעי, ואח"כ אצל רבנו בעל צמח צדק. היה משכיל גדול בדא"ח ועבודתו בתפלה היתה בדרך נפלאה והרה"צ ר' הלל אמר אימרה של ר' אברהם יוסף צריכים ללמוד הרבה חדשים.

25) תהלים קד, כד.

26) תהלים צב, ו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

התגלות. משנתגלה הבעש"ט – החל הסדר של גילוי אור בעבודה של סדר והנהגה.

ברשימות שנת תרס"ג ישנה אצלי רשימת דברים משיחתו של אבי בשבת חזון (חלה אותה שנה בערב תשעה באב)[27] בסעודה המפסקת, אתי ועם ר' יצחק גרשון מלמד, בדבר דורו של הבעש"ט, ענין ארוך ונפלא. כשיעזור השי"ת נשוחח על כך, זה ענין הקובע ברכה לעצמו ולא ענין של דרך אגב, זה ענין פנימי ועצמותי, עם הרבה השכלה ועם הרבה הוראות בדרכי העבודה.

כח. התבודדות והתגלות הן שתי דרכים בעבודה, ובכל אחת מהן – מעלה וחסרון.

מעלת ההתבודדות שהיא בית יד לשכל, וחסרונה – שעל ידי עבודה זו אינה מתבצעת הכוונה של בירור וזיכוך העולם.

מעלת ההתגלות היא שיש גילוי אור בעולם, וחסרונה – שהגילוי בראשיתו מבעיר ושובר את העולם.

הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו[28], ריחם הקב"ה על עם קדושו בניו ונחלתו, וסיבב הסיבות שמורנו הבעש"ט נ"ע יתגלה ושבהתגלותו ועל ידו תתגלה דרך חדשה בעבודה – הדרך הכוללת שתי המעלות שבהתבודדות ושבהתגלות.

שורש הענין כבר היה לעולמים. שני הדורות, דורו של אברהם אבינו ודורו של משה רבנו, אף שהם דורות של אור וגילוי – חלוקים הם זה מזה בעצם ענינם.

"עד אברהם היה העולם מתנהג באפילה, בא אברהם והתחיל להאיר"[29]. גם עד אברהם היו צדיקים גדולים[30], אבל הזמן בכללותו היה של גילוי אור שלמעלה מהתיישבות. כלומר, שכדי שהאור יהיה בהתיישבות היו דרושים לכך ענינים אחרים.

הגמרא[31] אומרת: תנא דבי אליהו, ששת אלפים שנה הוי עלמא, ב' אלפים תהו, ב' אלפים תורה, ב' אלפים ימות המשיח. בשני אלפים תהו אף שהיו אז גילויים נעלים לצדיקים הגדולים, מכל מקום זה אור התהו, ואור התהו נקרא בעולם התיקון – אפילה.

אברהם אבינו היה בתחילת שני אלפים תורה, ו"התחיל להאיר", משום שתורה היא אור המאיר. ברם, זהו אור של התבודדות, אור בלתי מסודר, השפעת החסד לכל, לעשות את כולם לעובדי ה', משום שזה אור הנעלה מכלים ואינו שייך לכלים.

דורו של משה הינו כבר משהו אחר לגמרי. משה הוא חכמה דאצילות, גם חכמה היא למעלה מכלים ממש. כלים ממש זה בינה. חכמה היא למעלה מכלים ממש. אבל זה אור שבא בהתיישבות בכלים. ואף המדריגה הגבוהה ביותר שבחכמה יכולה להיות לה אחיזה בכלי.

רואים אנו במוחש כשאחד רואה ציור נאה ביותר או שומע אימרה שכלית עמוקה ורבת פנים, הריהו כל כולו שבוי בקסם הדבר, הוא מאבד כל ביטוי, הוא כולו ממולא באור.

כשלומדים חומש, פרשת היום, ומגיעים ליום הרביעי שבפרשת שמות, ולומדים את הפרשה[32] "ומשה היה רועה וגו' עד זה שמי לעולם וזה זכרי לדר דר", ומתבוננים היטב בעין השכל בכל הענין המתרחש בפרשה זו – יכולים אז להבין אפס קצה ממלחמתו של מורנו הבעש"ט עם ר' אדם בעל שם בענין ההתגלות.

כט. מורנו הבעש"ט נ"ע לא רצה להתגלות. באי רצונו להתגלות רואים אנו שני דברים: הוא לא רצה להיפרד מעולם ההתבודדות ולא רצה לבוא לעולם ההתגלות.

מורנו הבעש"ט נ"ע נאבק זמן רב עם ר' אדם בעל שם והשתמט מלהסכים להתגלות, עד שרבו, אחי' השילוני, אמר לו שעל ידי ההתגלות יגיע להפלאת מעלת ההתבודדות.

רבו אחי' השילוני הבטיח לו שבהתגלותו תתאחדנה שתי המעלות, מעלת ההתבודדות ומעלת ההתגלות.

ומשה היה רועה גו', הוא בחר להיות רועה צאן כדי שיוכל להתבודד. והתבודדות יש בה המעלה הגדולה ביותר שהיא בית יד לשכל, ושם נתגלה לו האור האלקי.

משראה משה את האור האלקי, אמר[33]: "אסורה נא ואראה את המראה הגדול הזה", מפרש רש"י – אסורה מכאן להתקרב לשם.

ב"אסורה מכאן להתקרב לשם" תלויה כל האנושיות, ובזה גלומה העבודה בכלל ועבודתו של מתבודד בפרט.

"אסורה מכאן להתקרב לשם" – המתבודד נמצא בעליה תמידית, הוא הולך ומתעלה יותר ויותר.

"אסורה מכאן להתקרב לשם" – בכל דרגא שהוא נמצא בה הוא שואף להגיע לדרגא גבוהה יותר, ורצונו זה מתבטא בשתי תנועות: בתנועה של "אסורה מכאן" ובתנועה של "להתקרב לשם".

27) בשבת זו התפללו שחרית בשעה שבע בבקר ובשעה אחת עשרה היתה סעודת שחרית ובשעה חמש סעודה המפסקת.
28) תהלים קיח, א.
29) ראה שמו"ר פט"ו, כו. ב"ר פ"ב, ג.
30) ראה שיחת י"ט כסלו תרצ"ב.
31) סנהדרין צו, א.
32) שמות ג, א-טו.
33) שמות ג, ג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

"אסורה מכאן להתקרב לשם", – הינו ענין כללי, זאת אומרת, תוכן פנימי לא רק בענין פרטי, אלא תוכן פנימי של ענין כללי וזה הדרגא הגבוהה ביותר באנושיות בכלל ובעבודה בפרט.

"אסורה מכאן להתקרב לשם" – הוא ענין של שאיפה, השאיפה פותחת מקורות חדשים לחיזוק הכוחות והחושים, עד שנעשה למעיין הנובע ונהר שאינו פוסק.

"אסורה מכאן להתקרב לשם" בהשכלה הוא ענין החריפות. כמו שאנו רואים במוחש, שאופן התעסקותו של החריף במושכלות הוא, שתמיד הוא מתעלה בסברות ההשכלה בחריפות הגדולה ביותר.

כל סברא המתעוררת בו, נדחית מיד על ידי סברא עמוקה יותר, וכך הוא עולה מעלה מעלה.

כל הסברות האלו הן השכלה אמיתית, אלו הן ברקים מכוח המשכיל הנובע תמיד בהשכלות חריפות ועמוקות, הסברות השכליות הן תנועות הנפש השכלית, ועל ידי חוש החריפות מגיעים לשלימות ההשכלה.

~ רשימת המאסר ~

הרבי הריי"צ

רְגָעִים אֲחָדִים חָכוּ פֹּה, אוֹמֶרֶת הַכּוֹתֶבֶת, וַתִּקַּח אֶת הַגִּלָּיוֹן וַתֵּלֶךְ אֶל מָדוֹר הַשֵּׁנִי וַתָּבוֹא חֲזָרָה, וַתִּקַּח פִּיסַת נְיָר בְּגוֹדֶל כַּרְטִיס מִכְתָּב גָּלוּי אֲשֶׁר אוֹתִיּוֹת גְּדוֹלוֹת שְׁחוֹרוֹת כְּתוּבִים עָלָיו כָּזֶה:

יָארְלִיק מִסְפָּר עִם קַו שֶׁל נְקוּדוֹת. . .

רוֹאֶה הִנְנִי אֲשֶׁר בְּעוֹד רֶגַע גַּם אָנֹכִי הִנְנִי נַעֲשָׂה יָארְלִיק, אֵינֶנִּי יוֹדֵעַ עֲדַיִן אֵיזֶה מִסְפָּר, אֲבָל בְּעוֹד רֶגַע גַּם אֶת זֶה אֵדַע. עֲדַיִן כּוֹתֶבֶת בַּסְּפָרִים: סְפָרִים גְּדוֹלִים וְעָבִים, כַּמָּה סְפָרִים יֵשׁ שָׁם. כָּל כּוֹתֶבֶת יֵשׁ לָהּ סְפָרִים גְּדוֹלִים וְעָבִים, עָבִים מְאֹד, וּמַה כּוֹתֶבֶת שָׁם לֹא אֵדַע. אֲבָל כּוֹתֶבֶת בַּסֵּפֶר וּמַנִּיחִים חוֹתָמוֹת עַל גִּלְיוֹן הַשְּׁאֵלוֹת אֲשֶׁר חָתַמְתִּי עָלָיו.

לֹא אֲכַחֵד כִּי מִזֶּה שֶׁמַּנִּיחִים חוֹתָמוֹת עַל גִּלְיוֹן הַשְּׁאֵלוֹת הִנְנִי נֶהֱנֶה, הָיִיתִי נֶהֱנֶה יוֹתֵר אִם לֹא הָיִיתִי בָּא לְשָׁם כָּל עִקָּר, אֲבָל מִכֵּיוָן שֶׁבָּאתִי לְשָׁם, וְהוּכְרַחְתִּי לִכְתּוֹב וְלַחְתּוֹם, הֲלֹא טוֹב יוֹתֵר כִּי יִהְיֶה עָלָיו גַּם חוֹתָמוֹת לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יוּחְלַף בְּאַחֵר... אוֹ בְּחָדָשׁ... כִּי מִי יוֹדֵעַ תּוֹכֶן רוּחָם שֶׁל הַפְּקִידִים הַלָּלוּ הָעֲלוּלִים לִבְרוֹא יֵשׁ וְדָבָר... מֵאַיִן... אֲבָל חוֹתָמוֹת הַלָּלוּ שְׁמִירָה הֵן.

הַכְּתִיבָה בְּאַרְבַּעַת סְפָרִים הָעֲבִים נִגְמְרָה, וְהַיָּד כּוֹתֶבֶת בְּהַיָּארְלִיק וּבִמְקוֹם הַקַּו שֶׁל הַנְּקוּדוֹת הוּעֲמַד מִסְפָּר 26818, וּבְרֶגַע זוֹ נִהְיֵיתִי יָארְלִיק, וּבֶטַח – חוֹשֵׁב הִנְנִי – בְּעוֹד רְגָעִים אֲחָדִים יָבוֹא הַמְלַוֶּה לְלַוּנִי לַמָּדוֹר הַשֵּׁנִי. אוֹ יָשָׁר לְרֹאשׁ פְּקִיד הַמַּעֲרָכָה אֲשֶׁר עָלַי – לְדִבְרֵי חִימְקֶע וּלְדִבְרֵי הַפָּקִיד הַגָּבוֹהַּ – לָשֶׁבֶת שָׁם.

כֵּן, הַכֹּל מוּכָן – אוֹמֶרֶת הַכּוֹתֶבֶת וּמִסְתַּכֶּלֶת בְּהַגִּלָּיוֹן וְאוֹמֶרֶת כִּמְדַבֶּרֶת לְעַצְמָהּ – כֵּן נִכְתָּב מְעַט, אֲבָל תּוֹכְנוֹ רַב – וְאוֹתוֹת חֶמְלָה נִרְאוּ בְּפָנֶיהָ וְלוֹחֶשֶׁת וְאוֹמֶרֶת: אֶפְשָׁר נִדְרַשׁ לָכֶם לִמְסוֹר דְּבַר־מָה לִבְנֵי בֵיתְכֶם, הַגִּידוּ לִי וְאֶמְצָא אוֹפֶן לִמְסוֹר לָהֶם תֵּכֶף בְּבוֹאִי מֵעֲבוֹדָתִי.

אָנֹכִי לֹא עָנִיתִי עַל זֶה כָּל מְאוּם, רַק חִכִּיתִי לְבֹא הַמְלַוֶּה כִּי כְּבָר הִתְחַלְתִּי לְהַרְגִּישׁ בְּעִנּוּי הַדִּין, כְּבָר חָפַצְתִּי לָדַעַת הֶחְלֵט דָּבָר, כְּבָר הִנְנִי מִתְרַגֵּשׁ מִכָּל הַהַקְדָּמוֹת הַבִּלְתִּי דְּרוּשׁוֹת לִי הַלָּלוּ.

הַכּוֹתֶבֶת קִבְּצָה כָּל הַתְּעוּדוֹת וְאוֹמֶרֶת לִי לָלֶכֶת אַחֲרֶיהָ אֶל אֲשֶׁר תּוֹלִיכֵנִי, כִּי כֵּן צִוְּתָה אֲשֶׁר לֹא תִּמְסוֹר אוֹתִי עַל יְדֵי מְלַוֶּה.

* * *

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כָּאָמוּר כְּבָר הִתְרַגַּשְׁתִּי, הַשָּׁעוֹן דָּפַק חֲצִי שָׁעָה חֲמִישִׁית, כְּבָר שָׁבַעְתִּי תְּלִלֵּי תְּלִלִּין, שִׂיחָה עִם חִימְקֶא, זִכָּרוֹן יוֹם הַשּׁוּק הַלִּיוּבַּאוּוִיטְשִׁי, הֲלִיכַת אַנְשֵׁי הַכְּפָר עִם סוּסֵיהֶם לִשְׁתּוֹת מֵי הַבְּאֵר, הַהִתְוַכְּחוּת עִם הַכּוֹתֶבֶת, הַשִּׂיחָה עִם הַפָּקִיד הַגָּבוֹהַּ, כָּל אֵלֶּה כְּבָר הָי׳וּ לִי לְזָרָא וְחָפַצְתִּי לָבוֹא לִידֵי אֵיזֶה דָּבָר מַמָּשִׁי, לְדַבֵּר עִם חוֹקֵר וְדוֹרֵשׁ אוֹ לָשֶׁבֶת בַּמַּאֲסָר, אֲבָל בְּכָל אוֹפֶן לְהִיפָּטֵר מֵעִנְיוּ זֶה שֶׁל מִישְׁמוּשׁ נְשָׁמָה.

בְּחֹזֶק לֵב וּבִצְעָדִים רְגִילִים הָלַכְתִּי אֶל אֲשֶׁר יְבִילוּנִי, עָבַרְתִּי הַחֵדֶר הַשֵּׁנִי אֲשֶׁר בְּיָשְׁבִי בַּמָּדוֹר הָרִאשׁוֹן דִּמִּיתִי כִּי הִנֵּהוּ זֶה מָדוֹר הַשֵּׁנִי, עַתָּה הִנְנִי רוֹאֶה כִּי טָעִיתִי, עָבַרְנוּ עוֹד חֶדֶר שְׁלִישִׁי וּבָא הִנְנִי לִידֵי מָבוֹא אָפֵל וְאֵינֶנּוּ זֶה אֲשֶׁר דֶּרֶךְ בּוֹ הֱבִיאַנִי נַחְמְנְסָאהן בִּתְחִלָּה, שָׁם דּוֹלְקִים גֵּרוֹת אֲחָדִים וְאֵין בּוֹ שְׁמִירָה מְזוּיֶּנֶת, וּבְהַמָּבוֹא הַזֶּה עָלֵינוּ לָרֶדֶת בִּשְׁלִיבוֹת שֶׁל בַּרְזֶל כְּאַרְבָּעָה אוֹ חֲמִשָּׁה סוּלָּמוֹת.

אֶת יַלְקוּטִי – הִנְנִי אוֹמֵר – עָזַבְתִּי בְּהַבַּיִת אֲשֶׁר שָׁם כָּתַבְתִּי אֶת הַגִּלָּיוֹן, הַאִם אוּכַל לַחֲזוֹר אַחֲרֵי כֵן לָקַחַת אוֹתוֹ, עוֹמֵד הוּא שָׁם בֵּין דֶּלֶת הַכְּנִיסָה מֵהַמָּבוֹא הָאָפֵל אֶל פֶּתַח הַמָּבוֹא הַשֵּׁנִי, שַׂק אֲדַמְדָּם מְעֻטָּף בְּמִכְסֶה וְעָלָיו מוּנָּח מִכְסֵה הַפליעד יַרְקְרַק.

מַדּוּעַ לֹא לִקַּחְתֶּם חֲפָצֵיכֶם, עַתָּה אִי אֶפְשָׁר לָכֶם לָשׁוּב, דָּרוּשׁ יִהְיֶה לִכְתּוֹב בַּקָּשָׁה וְרִשְׁיוֹן מְיוּחָד, אֲשֶׁר דָּבָר כָּזֶה אִי אֶפְשָׁר לְהֵיעָשׂוֹת הַשָּׁעָה, אֵין לִי עֵצָה אַחֶרֶת כִּי־אִם שֶׁאָנֹכִי אֵלְכָה וְאָבִיאָה אֶת הַחֲפָצִים הֵנָּה, אוֹ טוֹב יוֹתֵר אֲשֶׁר בְּשׁוּבִי אָבִיאָה אוֹתָם, אוֹ אֶפְשָׁר יַרְשׁוּ לִי לְשָׁלְחָם עַל יְדֵי אֶחָד הַמְּלַוִּים. עֲלֵיכֶם לָדַעַת כִּי הַשְּׁמִירָה בְּפֹה גְּדוֹלָה הִיא בִּמְאֹד, וְעַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע שֶׁל מִלָּה יְתֵירָה אוֹ הוֹרָאַת אֵיזֶה קְרוּב אֶל אֶחָד הָאֲסִירִים יְכוֹלִים לֵיעָנֵשׁ בְּמוֹשָׁב שֶׁל שְׁלֹשָׁה וְאַרְבָּעָה יְרָחִים, טוֹב יוֹתֵר אֲשֶׁר בְּבוֹאֲכֶם אֶל הַחֶדֶר שֶׁהִנְנִי מוֹבִילָה אֶתְכֶם, תַּגִּידוּ כִּי שִׁכַּחְתֶּם לָקַחַת חֲפָצֵיכֶם, וּבֶטַח יַרְשׁוּ לִי לְהָבִיא אוֹתָם הֵנָּה. דְּעוּ כִּי אַשְׁמָה גְּדוֹלָה גּוֹלְלִים עֲלֵיכֶם, אָנֹכִי יוֹדַעַת כִּי חוֹמֶר רַב נֶאֱסָף לְנֶגְדְּכֶם, עַתָּה יָדַעְתִּי מִי אַתֶּם, כְּבָר שָׁמַעְתִּי מִפִּי הַפְּקִידִים, ב. ר. דְּעוּ כִּי רָעָה גְּדוֹלָה חֲפֵצִים לַעֲשׂוֹת לָכֶם, הַמַּצָּב הוּא נוֹרָא, וּבֵין הַשְּׁלֹשָׁה פְּקִידִים הָאֶחָד הָיָה ר. בְּעַצְמוֹ.

* * *

הִנְנוּ הוֹלְכִים סֵלֶם אַחַר סֵלֶם וְהִיא מְסַפֶּרֶת, רְגָעִים נִדְמֶה לִי כִּי שְׁקָרִים וְהַבְהָלָה הֵמָּה וְלִרְגָעִים נִדְמֶה לִי כִּי דִּבְרֵי אֱמֶת הֵמָּה, וּמִי יוֹדֵעַ, אֶפְשָׁר כִּי גַּם הַכּוֹתֶבֶת הַלָּזוֹ קוֹרְטוֹב שֶׁל אֱנוֹשִׁיּוּת יֵשׁ בָּהּ, וְלֹא אֲכַחֵד כִּי רְגָעִים אֲחָדִים הָיוּ לִי כְּבֵדִים בְּיוֹתֵר, רַעֲיוֹנוֹתַי מִתְטַשְׁטְשִׁים, לְבָבִי דּוֹפֵק בְּחָזְקָה, רַגְלַי כּוֹשְׁלוֹת, וְרַעַד פְּנִימִי עוֹבֵר בְּכָל גּוּפִי.

וּבְכָל זֶה אֵינֶנִּי שׁוֹאֵל אָנָה מוֹלִיכִים אוֹתִי, אִם כִּי יָדַעְתִּי בָּרוּר אֲשֶׁר הַכּוֹתֶבֶת תֹּאמַר לִי, אֲבָל פָּחַדְתִּי פֶּן יִפְעֲלוּ עָלַי דְּבָרֶיהָ רוֹשֶׁם חָזָק בְּיוֹתֵר וְאֶפּוֹל בְּרוּחִי, לֹא כֵן כַּאֲשֶׁר אֵינֶנִּי יוֹדֵעַ הִנְנִי מַרְגִּישׁ אֶת עַצְמִי חָזָק בְּיוֹתֵר.

שְׁנַיִם עָשָׂר אִישׁ – מְסַפֶּרֶת – הוּבְאוּ בְּלֵילָה זֶה, רוּבָּם כֹּהֲנֵי דַּת, רוּסִים, לוּטֶעראנים, אַשְׁכְּנַזִּים, פּוֹלָנִים, מוּלָא[41], וִיהוּדִי אֶחָד – רַק אֶתְכֶם, רוּסִי אֶחָד גְּרוּזִינִי וּפוֹלָנִי הֵבִיאוּ יָשָׁר דֶּרֶךְ מָבוֹא הָאָפֵל (הוּא הַמָּבוֹא אֲשֶׁר דֶּרֶךְ בּוֹ שְׁלָחַנִי נַחְמְנְסָאהן) בִּשְׁמִירָה מְזוּיֶּנֶת יָשָׁר אֶל חֶדֶר הַשְּׁלִישִׁי (כַּנִּרְאֶה

41) כהן מושלמי.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

זֶהוּ בְּאֶחָד הַפִּתְחִים אֲשֶׁר בְּהַמְּבוֹא הָאָפֵל) וּמִשָּׁם אֶל הַמַּכְפֵּלָה הַשְּׁנִיָּה אֲשֶׁר מִתַּחַת לַבַּיִת, וְשָׁם הוּמְתוּ בִּירִיַּת קְנֶה־רוֹבֶה, בְּלֹא חֲקִירָה וּדְרִישָׁה, רַק הוֹדִיעוּ לָנוּ לִכְתּוֹב בַּסֵּפֶר, לֹא כֵּן אֵלּוּ אֲשֶׁר מְצוּוִים לִכְתּוֹב גִּלְיוֹן שְׁאֵלוֹת, בֶּטַח אֵיזֶה יָמִים תֵּשְׁבוּ עוֹד בַּמִּבְצָר, וְאַחֲרֵי כֵּן חֲקִירָה וּדְרִישָׁה.

צִוִּיתִי לְהוֹבִיל אֶתְכֶם בְּדֶרֶךְ זֶה אֶל הַקּוֹמָה הָרִאשׁוֹנָה מְקוֹם מוֹשַׁב הַמְּבַקְּרִים, קוֹנְטְרוֹל, אֲשֶׁר דֶּרֶךְ שָׁם מַעֲבִירִים כָּל הָאֲסִירִים הַמּוּבָאִים לִשְׁפָּאלֶערְנָא.

עַתָּה הֵבַנְתִּי כִּי הוֹלָכָה זוֹ הִיא לְשֵׁם הַבְהָלָה וְהַפְחָדָה. כִּי הַחֹשֶׁךְ, וְהַסּוּלָּמוֹת וְהַשְּׁלִיבוֹת שֶׁל בַּרְזֶל, שַׁחֲרוּת הַכְּתָלִים, וְהָאַוִּיר מְעֻפָּשׁ מְעוֹרְרִים רֶגֶשׁ עַז וַחֲשָׁד שֶׁל הוֹלָכָה לְמָקוֹם אָיוֹם אַף נוֹרָא.

מַאֲמִין הִנְנִי כִּי אֲנָשִׁים בַּעֲלֵי רֶגֶשׁ אֲשֶׁר עֵטָם עֵט סוֹפֵר, הָיוּ מוֹצְאִים חוֹמֶר רַב לִכְתִיבַת סְפָרִים אֲרוּכִּים עַל פִּי יְסוֹדֵי הַהַנְהָגָה וְרוּחָהּ אֲשֶׁר עָבַר עָלַי בְּמֶשֶׁךְ שְׁתֵּי שָׁעוֹת הַלָּלוּ, מֵאָז הוּבֵאתִי הֵנָּה עַד בּוֹאִי אֶל מְקוֹם מוֹשַׁב הַמְּבַקְּרִים אֲשֶׁר לְשָׁם מְבִיאִים אֲסִירִים רְגִילִים.

* * *

דְּפִיקָה בַּדֶּלֶת, וְשׁוֹמֵר הַפֶּתַח אִישׁ חַיִל מְזוּיָּן בְּסֵדֶר הָרָגִיל פּוֹתֵחַ אֶת הַדֶּלֶת, וּבְתִמָּהוֹן רַב שׁוֹאֵל, וְהַמִּשְׁמָר אַיֵּהוּ?

מִשְׁמָר אַיִן! עָנְתָה הַכּוֹתֶבֶת, אָנֹכִי צִוִּיתִי לְהָבִיא אֶת הָאָסִיר הָאֶזְרָח הַזֶּה אֶל חֶדֶר הָרְבִיעִי, תְּנוּ לִי לָלֶכֶת.

וְהָאוֹת? שׁוֹאֵל הַשּׁוֹמֵר.

אֵינֶנִּי יוֹדַעַת, קִרְאוּ הֵנָּה אֶת הֶחָבֵר. . .

צְאוּ הַמִּסְדְּרוֹנָה – עוֹנֶה הַשּׁוֹמֵר – וְאֶסְגּוֹר אֶת הַדֶּלֶת וְאֶקְרָא אֶת הֶחָבֵר.. . וְהוּא יִתֵּן לָכֶם הָרְשִׁיוֹן לִכְנוֹס, אָנֹכִי אֵינֶנִּי יָכוֹל לְהַנִּיחַ אֶתְכֶם פֹּה.

עַד כַּמָּה גְּדוֹלָה הַשְּׁמִירָה – אוֹמֶרֶת – בְּפֹה, עַל כָּל צַעַד וְצַעַד שְׁמִירָה גְּדוֹלָה, חֶרֶב וַחֲנִית, קְנֶה־רוֹבֶה וְכִידוֹן.

כְּבָר הוּא לִי לְזָרָא כָּל הַמִּשְׂחָק הַלָּזֶה, כִּי רוֹאֶה הִנְנִי אֲשֶׁר הַפְּחָדִים וְהַהַבְהָלָה הוּא רֵאשִׁית הַכֹּל וְהוּא יְסוֹד אוֹ אֶמְצָעִי לְבִצּוּעַ מְזִימוֹת. וָאָסוּר הַצִּידָה, וָאֶשָּׁעֵן בַּכֹּתֶל וַאֲחַכֶּה.

רְגָעִים אֲחָדִים וְהַדֶּלֶת נִפְתְּחָה וּפְנֵי אִישׁ שָׁחוֹר כָּעוֹרֵב עִם שַׂעֲרוֹת אֲרוּכּוֹת פְּרוּעוֹת לָבוּשׁ בִּכְתֹנֶת יְרוּקָה בְּלִי חֲגוֹרָה, נִרְאֶה בְּמִפְתַּן הַבַּיִת.

צַפְרָא טָבָא, חָבֵר... אוֹמֶרֶת הַכּוֹתֶבֶת, הַפָּקִיד... צִוָּה עָלַי לְהוֹבִיל הָאָסִיר הַזֶּה אֶל בֵּית הַמְּבַקְּרִים הָרְבִיעִי דֶּרֶךְ מָבוֹא זֶה, תֵּן לִי הָרְשׁוּת לְקַיֵּם הַפְּקוּדָה, כִּי דָּבָר לִי אֶל הֶחָבֵר הַמְּבַקֵּר... לְהַשְׁמִיעַ בְּעַל פֶּה.

הֶחָבֵר. . . בַּעַל פָּנִים הַמְזֹהָמוֹת, מָדַד אוֹתִי בְּמַבָּטוֹ מִכַּף רַגְלִי עַד רֹאשִׁי, וְרוֹאֶה הִנְנִי, כִּי בּוּז יָבוּז לִי וּלְמַלְבּוּשִׁי, וְעָפָר וָאֵפֶר הִנְנִי בְּעֵינָיו.

גֵּירוּד בַּגַּבַּחַת וּרְקִיקָה גְּדוֹלָה, פִּהוּק אָרוֹךְ, וּפִזְמוֹן חַד וְחָלָק יוֹצֵא מִבֵּין שִׁנֵּי הָאַרִי הַלָּזֶה: אוֹפֶל יִקַּח אֶת כָּל הָאֲסִירִים. מִשְׁנֶה־עֲבוֹדָה עָבַדְתִּי הַלַּיְלָה הַלָּזֶה, וְזֶה רַק כְּשָׁעָה אֲשֶׁר שָׁכַבְתִּי לָנוּחַ,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְהִנֵּה הָרוּחַ הַשָּׁחוֹר הֵבִיא חֲתִיכַת זֶבֶל כָּזֶה. הַאִם חוֹלֶה הָיָה לָבוֹא דֶּרֶךְ הַמָּבוֹא אֲשֶׁר כָּל הָאֲסִירִים הוֹלְכִים. וּמַה לוֹ דֶּרֶךְ מָבוֹא זֶה, דֶּרֶךְ מָבוֹא זֶה מוֹלִיכִים אֶל הַמַּכְפֵּלָה הַתַּחְתּוֹנָה לָנוּחַ שֵׁינַת עוֹלָמִים.

אֵין לִי זְמַן, אֱמוֹר לְהֶחָבֵר הַשּׁוֹמֵר אֲשֶׁר יִתֵּן לִי לְקַיֵּם אֶת הַפְּקוּדָּה. שָׁם בְּבֵית הַפְּקִידוּת עֲבוֹדָה רַבָּה וְאֵין לִי זְמַן לְחַכּוֹת הַרְבֵּה.

לֵךְ – אוֹמֵר הֶחָבֵר בַּעַל הַמְּלִיצָה – וּפוֹתֵחַ פִּיו בְּפִהוּק אָרוֹךְ וּבְקוֹל מְשׁוּגָּה.

מְדַבֵּר דְּבָרִים בִּלְתִּי מוּבָנִים, רַק סֵיפָא שֶׁל הַמְּלִיצָה הִיא בִּבְרָכָה מְשׁוּלֶּשֶׁת: יִקָּחֵם אוֹפֶל, אֶתְכֶם עִם כָּל הָאֲסִירִים יַחְדָּיו.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הריי"צ ~

ב"ה כ"ט שבט, פ"ב

מו"ה מנחם מענדיל שי' שו"ב וש"ץ

שלום וברכה,

שילוחו בסך ששים וחמשה שקל חמשים סענט, נכון הגיעו ליד הסוכן ידידנו הנעלה מר זאלמאנאו יחי' וכבר הגיעו לפה, ובעזרתו יתי' עתה ת"ל נסדרו הדברי' דבר השילוח מאת הרש"פ שי' הנ"ל לפה בסדר נכון. והאל הטוב יהי' בעזר העושים והמעשים התומכים והסועדי' יחיו להתברך בברכה כפולה ומוכפלת. תודה על העבר ובקשה על העתיד להיות אמצעי, אשר יהי' היכולת, בעזרתו יתי' לכלכל כל מוסדי התורה כאשר הועמס עלי מאת הקודש.

אמנם לא על הלחם לבדו יחי' האדם, האיש שככה לו, אשר מרחק המקום לאַל נחשב לו, ומחשבתו ודעתו בקירוב הדעה והשתתפות הרוח, נעים הוא במאוד ותועלת ברכה בו להרים את קרן התורה. ובאשר בטח קרא כבודו מרבית מכתבי אשר הערכתי לכבוד אנ"ש שי' בכלל ובפרט, לא אכפול הדברים (ואם יודרש למו איזה ידיעת דברים בזה, ייטיב לדרוש מאת ידידנו ר' דוד שי' שיפרין, נויארק), ורק יואיל נא להודיעיני מה מקום מגורו, האם יש שם מידידנו אנ"ש שי', האם לומדי' דא"ח אם מתוועדים בחול ובש"ק ללמוד נגלה ודא"ח, ונשוב נדבר אי"ה.

בשנה החולפת עוררתי את אנ"ש שי' על דבר יום הילולא דהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נ"ע זי"ע, בשני לניסן, יום אשר בו יזכור איש ואיש מהמתיחס על דגלו את מורו ורבו, וידברו יראי ד' לסדר שיעורי לימוד וזמני התוועדות.

וכפי הידיעות שקיבלתי, רבים מאנ"ש שי' הקדישו את היום הזה לברכת אל בשמים בתורה תפלה ולימוד דא"ח, יהי משכורתם שלמה מאת האלקים בבני חייא ומזונא רויחא, לטוב להם כה"י בגו"ר.

לא אפונה אשר ידידנו אנ"ש שי' הקשורים בעב[ו]תת אהבה, בעלי דעה ורגש אמיתי, יקבעו יום הזה (וגם הבא אחריו) ליום עבודה בצדקה תורה ושיחת רֵעים, בדברים המעוררים לחיזוק התורה.

יהי ד' אלקי אבותינו בעזר אנ"ש שי' בתוך כאחב"י שי' לברך את כל מעשי ידיהם ברו"ג.

והי' ברכה ושלום כאו"נ והדו"ש מברכו בכט"ס.

רואים המאורעות שבתקופה האחרונה בנוגע ל"תולדות ישמעאל" – אשר, נוסף לכך שכללות העניין ד"מלכיות מתגרות זו בזו" הוא מסימני הגאולה.. הרי זה בהדגשה יתירה בנוגע ל"**תולדות ישמעאל**"

משיחת שבת-פרשת חיי שרה, ה'תנש"א

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נִקְדָּה מִשִּׂיחַת קֹדֶשׁ

כָּל יְהוּדִי הוּא שָׁלִיחַ

בְּשַׁבַּת פָּרָשַׁת "חַיֵּי־שָׂרָה" בִּשְׁנַת תשנ"ב, בְּמַהֲלַךְ 'כִּנּוּס הַשְּׁלוּחִים הָעוֹלָמִי', נָשָׂא הָרַבִּי שִׂיחָה מְיֻחֶדֶת בִּפְנֵי הַשְּׁלוּחִים.

הָרַבִּי נָתַן דֻּגְמָה מֵהַשָּׁלִיחַ הָרִאשׁוֹן עָלָיו מְסֻפָּר בַּתּוֹרָה: אֱלִיעֶזֶר עֶבֶד אַבְרָהָם, שֶׁנִּשְׁלַח לְהָבִיא אֶת רִבְקָה מֵחָרָן כְּכַלָּה עֲבוּר יִצְחָק.

בַּשִּׁדּוּךְ הַזֶּה יֵשׁ הַרְבֵּה דְּבָרִים מְיֻחָדִים שֶׁקְּשׁוּרִים לְנוֹשֵׂא הַשְּׁלִיחוּת, לְדֻגְמָה: כְּשֶׁאַבְרָהָם אָבִינוּ שָׁלַח אֶת אֱלִיעֶזֶר, הוּא נָתַן לוֹ אֶת כָּל הָרְכוּשׁ שֶׁלּוֹ כְּדֵי שֶׁהַשִּׁדּוּךְ יַצְלִיחַ.

לָמָּה אַבְרָהָם נָתַן לֶאֱלִיעֶזֶר מַמָּשׁ אֶת כָּל מָה שֶׁהָיָה לוֹ? כִּי אֱלִיעֶזֶר הָיָה שָׁלִיחַ שֶׁל אַבְרָהָם, וְהַשָּׁלִיחַ הוּא מַמָּשׁ כְּמוֹ הַמְשַׁלֵּחַ (בַּמִּקְרֶה הַזֶּה הַמְשַׁלֵּחַ הוּא אַבְרָהָם) - כָּל מָה שֶׁיֵּשׁ לַמְשַׁלֵּחַ הוּא נוֹתֵן לַשָּׁלִיחַ.

דָּבָר נוֹסָף: רִבְקָה בָּאָה מֵחָרָן, מָקוֹם לֹא קָדוֹשׁ שֶׁמְּסַמֵּל אֶת הַחֻמְרִיּוּת שֶׁל הָעוֹלָם הַזֶּה. יִצְחָק הָיָה בְּאֶרֶץ הַקֹּדֶשׁ וְהוּא מְסַמֵּל אֶת הָרוּחָנִיּוּת. הַשִּׁדּוּךְ בֵּינֵיהֶם הוּא הַחִבּוּר בֵּין הָרוּחָנִיּוּת לְגַשְׁמִיּוּת. אֶת הַחִבּוּר הַזֶּה זָכָה לַעֲשׂוֹת הַשָּׁלִיחַ - אֱלִיעֶזֶר.

גַּם הַמָּשִׁיחַ נִקְרָא שָׁלִיחַ. הַתַּפְקִיד שֶׁל הַמָּשִׁיחַ הוּא לְחַבֵּר אֶת הַקְּדֻשָּׁה עִם הָעוֹלָם. לְגַלּוֹת אֶת הָאוֹר הָאֱלֹקִי בְּכָל פִּנָּה בָּעוֹלָם.

כָּךְ גַּם כָּל יְהוּדִי הוּא שָׁלִיחַ, שֶׁהַתַּפְקִיד שֶׁלּוֹ לְהָבִיא אֶת הַמָּשִׁיחַ, כַּאֲשֶׁר מַשְׁפִּיעִים עַל בְּנֵי הַמִּשְׁפָּחָה, הַחֲבֵרִים וְעַל עוֹד יְהוּדִים לַעֲשׂוֹת מַעֲשִׂים טוֹבִים וּבְכָךְ לְזָרֵז אֶת בִּיאַת הַמָּשִׁיחַ בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

(מעובד ע"פ שיחת ש"פ חיי־שרה תשנ"ב. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

אגרות קודש

ב"ה, ו' כסלו, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

... לפלא שכנראה לימוד התניא מוזנח קצת עכ"פ הן בסדרי הישיבה והן בהלימוד בפ"ע. אף שאינני יודע ברור הסדרים שהיו באטוואצק ווארשא, אבל בודאי גם שם תפס לימוד זה מקומו המתאים. ובודאי ימלאו זה בקרוב...

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חומש לקריאה בציבור

פרשת חיי שרה

כג א וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה
וְשֶׁבַע שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה: ב וַתָּמָת שָׂרָה
בְּקִרְיַת אַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹא
אַבְרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה וְלִבְכֹּתָהּ: ג וַיָּקָם אַבְרָהָם
מֵעַל פְּנֵי מֵתוֹ וַיְדַבֵּר אֶל־בְּנֵי־חֵת לֵאמֹר:
ד גֵּר־וְתוֹשָׁב אָנֹכִי עִמָּכֶם תְּנוּ לִי אֲחֻזַּת־קֶבֶר
עִמָּכֶם וְאֶקְבְּרָה מֵתִי מִלְּפָנָי: ה וַיַּעֲנוּ בְנֵי־חֵת
אֶת־אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ: ו שְׁמָעֵנוּ | אֲדֹנִי נְשִׂיא
אֱלֹהִים אַתָּה בְּתוֹכֵנוּ בְּמִבְחַר קְבָרֵינוּ קְבֹר
אֶת־מֵתֶךָ אִישׁ מִמֶּנּוּ אֶת־קִבְרוֹ לֹא־יִכְלֶה מִמְּךָ
מִקְּבֹר מֵתֶךָ: ז וַיָּקָם אַבְרָהָם וַיִּשְׁתַּחוּ לְעַם־
הָאָרֶץ לִבְנֵי־חֵת: (לוי) ח וַיְדַבֵּר אִתָּם לֵאמֹר אִם־
יֵשׁ אֶת־נַפְשְׁכֶם לִקְבֹּר אֶת־מֵתִי מִלְּפָנַי שְׁמָעוּנִי
וּפִגְעוּ־לִי בְּעֶפְרוֹן בֶּן־צֹחַר: ט וְיִתֶּן־לִי אֶת־מְעָרַת
הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר־לוֹ אֲשֶׁר בִּקְצֵה שָׂדֵהוּ בְּכֶסֶף
מָלֵא יִתְּנֶנָּה לִי בְּתוֹכְכֶם לַאֲחֻזַּת־קָבֶר: י וְעֶפְרוֹן
יֹשֵׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי־חֵת וַיַּעַן עֶפְרוֹן הַחִתִּי אֶת־
אַבְרָהָם בְּאָזְנֵי בְנֵי־חֵת לְכֹל בָּאֵי שַׁעַר־עִירוֹ
לֵאמֹר: יא לֹא־אֲדֹנִי שְׁמָעֵנִי הַשָּׂדֶה נָתַתִּי לָּךְ
וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ לְךָ נְתַתִּיהָ לְעֵינֵי בְנֵי־עַמִּי
נְתַתִּיהָ לָּךְ קְבֹר מֵתֶךָ: יב וַיִּשְׁתַּחוּ אַבְרָהָם לִפְנֵי
עַם־הָאָרֶץ: (ישראל) יג וַיְדַבֵּר אֶל־עֶפְרוֹן בְּאָזְנֵי עַם־
הָאָרֶץ לֵאמֹר אַךְ אִם־אַתָּה לוּ שְׁמָעֵנִי נָתַתִּי
כֶּסֶף הַשָּׂדֶה קַח מִמֶּנִּי וְאֶקְבְּרָה אֶת־מֵתִי שָׁמָּה:
יד וַיַּעַן עֶפְרוֹן אֶת־אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ: טו אֲדֹנִי
שְׁמָעֵנִי אֶרֶץ אַרְבַּע מֵאֹת שֶׁקֶל־כֶּסֶף בֵּינִי וּבֵינְךָ
מַה־הִוא וְאֶת־מֵתְךָ קְבֹר: טו וַיִּשְׁמַע אַבְרָהָם
אֶל־עֶפְרוֹן וַיִּשְׁקֹל אַבְרָהָם לְעֶפְרֹן אֶת־הַכֶּסֶף
אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּאָזְנֵי בְנֵי־חֵת אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל
כֶּסֶף עֹבֵר לַסֹּחֵר:

~ נקודות משיחות קודש ~

אֶת מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה (כג, ט)

איתא בזוהר, שֶׁ"הַמַּכְפֵּלָה" הַיְינוּ ה' כְּפוּלָה, שְׁתֵּי הָאוֹתִיּוֹת ה' שֶׁבְּשֵׁם הַוָי'. וְיֵשׁ לִשְׁאֹל, מַה הַקֶּשֶׁר בֵּין פֵּרוּשׁ זֶה לִמְעָרָה כִּפְשׁוּטָהּ. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה הַנִּשְׁמָה לְמַעְלָה הִיא בְּדַרְגַּת צַדִּיק, וְעַל־יְדֵי יְרִידָתָהּ לְמַטָּה הִיא מַגִּיעָה לְדַרְגַּת בַּעַל־תְּשׁוּבָה, וְעִם סִיּוּם עֲבוֹדָתָהּ וְהִסְתַּלְקוּתָהּ מִן הַגּוּף הִיא מַגִּיעָה לִשְׁלֵמוּת הַתְּשׁוּבָה. וּבִתְשׁוּבָה, תָּשׁוּב ה', הֲרֵי יֶשְׁנָהּ ה' כְּפוּלָה: תְּשׁוּבָה תַּתְּאָה, תָּשׁוּב ה' תַּתְּאָה; תְּשׁוּבָה עִלָּאָה, תָּשׁוּב ה' עִלָּאָה.

(לקוטי שיחות כרך ה עמ' 110)

שני יז וַיָּקָם | שְׂדֵה עֶפְרוֹן אֲשֶׁר בַּמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר
לִפְנֵי מַמְרֵא הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ וְכָל־הָעֵץ
אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה אֲשֶׁר בְּכָל־גְּבֻלוֹ סָבִיב: יח לְאַבְרָהָם
לְמִקְנָה לְעֵינֵי בְנֵי־חֵת בְּכֹל בָּאֵי שַׁעַר־עִירוֹ:
יט וְאַחֲרֵי־כֵן קָבַר אַבְרָהָם אֶת־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֶל־
מְעָרַת שְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה עַל־פְּנֵי מַמְרֵא הִוא
חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: כ וַיָּקָם הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה
אֲשֶׁר־בּוֹ לְאַבְרָהָם לַאֲחֻזַּת־קָבֶר מֵאֵת בְּנֵי־
חֵת: **ס כד** א וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַיהוָה
בֵּרַךְ אֶת־אַבְרָהָם בַּכֹּל: ב וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־
עַבְדּוֹ זְקַן בֵּיתוֹ הַמֹּשֵׁל בְּכָל־אֲשֶׁר־לוֹ שִׂים־נָא
יָדְךָ תַּחַת יָרֵכִי: ג וְאַשְׁבִּיעֲךָ בַּיהוָה אֱלֹהֵי
הַשָּׁמַיִם וֵאלֹהֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה
לִבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אָנֹכִי יוֹשֵׁב בְּקִרְבּוֹ:
ד כִּי אֶל־אַרְצִי וְאֶל־מֹולַדְתִּי תֵּלֵךְ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה
לִבְנִי לְיִצְחָק: ה וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָעֶבֶד אוּלַי לֹא־
תֹאבֶה הָאִשָּׁה לָלֶכֶת אַחֲרַי אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת
הֲהָשֵׁב אָשִׁיב אֶת־בִּנְךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יָצָאתָ
מִשָּׁם: ו וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־
תָּשִׁיב אֶת־בְּנִי שָׁמָּה: ז יהוָה | אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם
אֲשֶׁר לָקָחַנִי מִבֵּית אָבִי וּמֵאֶרֶץ מֹולַדְתִּי וַאֲשֶׁר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דִּבֶּר־לִי וַאֲשֶׁר נִשְׁבַּע־לִי לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן
אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת הוּא יִשְׁלַח מַלְאָכוֹ לְפָנֶיךָ
וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי מִשָּׁם: ח וְאִם־לֹא תֹאבֶה
הָאִשָּׁה לָלֶכֶת אַחֲרֶיךָ וְנִקֵּיתָ מִשְּׁבֻעָתִי זֹאת רַק
אֶת־בְּנִי לֹא תָשֵׁב שָׁמָּה: ט וַיָּשֶׂם הָעֶבֶד אֶת־יָדוֹ
תַּחַת יֶרֶךְ אַבְרָהָם אֲדֹנָיו וַיִּשָּׁבַע לוֹ עַל־הַדָּבָר
הַזֶּה:

~ נקודות משיחות קודש ~

וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים (כד, א)

הַזֹּהַר מְפָרֵשׁ שֶׁאַבְרָהָם עָבַד עֲבוֹדָתוֹ בְּמֶשֶׁךְ כָּל יְמֵי חַיָּיו, עַד שֶׁכָּל יָמָיו הָיוּ "יוֹמִין שְׁלֵימִין". וְיֵשׁ לְהָבִין, הֲרֵי אַבְרָהָם הִכִּיר אֶת בּוֹרְאוֹ בְּגִיל שָׁלֹשׁ, וְאִם־כֵּן חָסְרוּ לוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה הַכָּרָה זוֹ הָיְתָה תּוֹצָאָה שֶׁל חֲקִירָה וּדְרִישָׁה שֶׁעָשָׂה בַּשָּׁנִים שֶׁלִּפְנֵי זֶה, וּבִלְשׁוֹן הָרַמְבַּ"ם: הִתְחִיל לְשׁוֹטֵט בְּדַעְתּוֹ . . עַד שֶׁהִשִּׂיג אֶת דֶּרֶךְ הָאֱמֶת. וּמִכֵּיוָן שֶׁאוֹתָן שָׁנִים הָיוּ בְּגֶדֶר הֲכָנָה וְהַכְשָׁרָה לְהַכָּרַת בּוֹרְאוֹ, שֶׁיָּךְ לוֹמַר גַּם עֲלֵיהֶן שֶׁהָיוּ "יוֹמִין שְׁלֵימִין".

(לקוטי שיחות כרך לה עמ' 68)

שלישי י וַיִּקַּח הָעֶבֶד עֲשָׂרָה גְמַלִּים מִגְּמַלֵּי אֲדֹנָיו
וַיֵּלֶךְ וְכָל־טוּב אֲדֹנָיו בְּיָדוֹ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־אֲרַם
נַהֲרַיִם אֶל־עִיר נָחוֹר: יא וַיַּבְרֶךְ הַגְּמַלִּים מִחוּץ
לָעִיר אֶל־בְּאֵר הַמָּיִם לְעֵת עֶרֶב לְעֵת צֵאת
הַשֹּׁאֲבֹת: יב וַיֹּאמַר | יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם
הַקְרֶה־נָא לְפָנַי הַיּוֹם וַעֲשֵׂה־חֶסֶד עִם אֲדֹנִי
אַבְרָהָם: יג הִנֵּה אָנֹכִי נִצָּב עַל־עֵין הַמָּיִם וּבְנוֹת
אַנְשֵׁי הָעִיר יֹצְאֹת לִשְׁאֹב מָיִם: יד וְהָיָה
כתיב הנער קרי הַנַּעֲרָה אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיהָ הַטִּי־נָא
כַדֵּךְ וְאֶשְׁתֶּה וְאָמְרָה שְׁתֵה וְגַם־גְּמַלֶּיךָ אַשְׁקֶה
אֹתָהּ הֹכַחְתָּ לְעַבְדְּךָ לְיִצְחָק וּבָהּ אֵדַע כִּי־
עָשִׂיתָ חֶסֶד עִם־אֲדֹנִי: טו וַיְהִי־הוּא טֶרֶם כִּלָּה
לְדַבֵּר וְהִנֵּה רִבְקָה יֹצֵאת אֲשֶׁר יֻלְּדָה לִבְתוּאֵל
בֶּן־מִלְכָּה אֵשֶׁת נָחוֹר אֲחִי אַבְרָהָם וְכַדָּהּ
עַל־שִׁכְמָהּ: טז כתיב והנער קרי וְהַנַּעֲרָה טֹבַת
מַרְאֶה מְאֹד בְּתוּלָה וְאִישׁ לֹא יְדָעָהּ וַתֵּרֶד

הָעַיְנָה וַתְּמַלֵּא כַדָּהּ וַתָּעַל: יז וַיָּרָץ הָעֶבֶד
לִקְרָאתָהּ וַיֹּאמֶר הַגְמִיאִינִי נָא מְעַט־מַיִם
מִכַּדֵּךְ: יח וַתֹּאמֶר שְׁתֵה אֲדֹנִי וַתְּמַהֵר וַתֹּרֶד
כַּדָּהּ עַל־יָדָהּ וַתַּשְׁקֵהוּ: יט וַתְּכַל לְהַשְׁקֹתוֹ
וַתֹּאמֶר גַּם לִגְמַלֶּיךָ אֶשְׁאָב עַד אִם־כִּלּוּ
לִשְׁתּוֹת: כ וַתְּמַהֵר וַתְּעַר כַּדָּהּ אֶל־הַשֹּׁקֶת וַתָּרָץ
עוֹד אֶל־הַבְּאֵר לִשְׁאֹב וַתִּשְׁאַב לְכָל־גְּמַלָּיו:
כא וְהָאִישׁ מִשְׁתָּאֵה לָהּ מַחֲרִישׁ לָדַעַת הַהִצְלִיחַ
יְהוָה דַּרְכּוֹ אִם־לֹא: כב וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ הַגְּמַלִּים
לִשְׁתּוֹת וַיִּקַּח הָאִישׁ נֶזֶם זָהָב בֶּקַע מִשְׁקָלוֹ וּשְׁנֵי
צְמִידִים עַל־יָדֶיהָ עֲשָׂרָה זָהָב מִשְׁקָלָם: כג וַיֹּאמֶר
בַּת־מִי אַתְּ הַגִּידִי נָא לִי הֲיֵשׁ בֵּית־אָבִיךְ מָקוֹם
לָנוּ לָלִין: כד וַתֹּאמֶר אֵלָיו בַּת־בְּתוּאֵל אָנֹכִי
בֶּן־מִלְכָּה אֲשֶׁר יָלְדָה לְנָחוֹר: כה וַתֹּאמֶר אֵלָיו
גַּם־תֶּבֶן גַּם־מִסְפּוֹא רַב עִמָּנוּ גַּם־מָקוֹם לָלוּן:
כו וַיִּקֹּד הָאִישׁ וַיִּשְׁתַּחוּ לַיהוָה:

~ נקודות משיחות קודש ~

וְכָל טוּב אֲדוֹנָיו בְּיָדוֹ (כד, י)

שְׁטַר מַתָּנָה כָּתַב לְיִצְחָק עַל כָּל אֲשֶׁר לוֹ (רש"י)

יִצְחָק הָיָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מְקוֹם הַקְּדֻשָּׁה, וְהוּא עַצְמוֹ הָיָה "עוֹלָה תְּמִימָה", וְאִלּוּ רִבְקָה הָיְתָה בְּחוּץ לָאָרֶץ, בְּבֵיתָם שֶׁל בְּתוּאֵל וְלָבָן. הַנִּשּׂוּאִין שֶׁלָּהֶם מְבֻטָּאִים אֵפוֹא חִבּוּר שְׁנֵי קְצָווֹת: רוּחָנִיּוּת וַגַּשְׁמִיּוּת, נְשָׁמָה וְגוּף. וְחִבּוּר זֶה הוּא תַּכְלִית בְּרִיאַת הָעוֹלָם — הַשְׁכָּנַת קְדֻשָּׁה אֱלֹקִית בָּאָרֶץ, וַהֲפִיכָתָהּ לִכְלִי לְהִשְׁרָאַת אוֹר ה'. לָכֵן נָתַן אַבְרָהָם לְיִצְחָק אֶת כָּל רְכוּשׁוֹ, הַיְינוּ שֶׁהִשְׁקִיעַ בְּנִשּׂוּאִין אֵלּוּ אֶת כָּל־כֹּחוֹ, אֶת כָּל מַהוּתוֹ.

(לקוטי שיחות כרך א עמ' 97)

רביעי כז וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם
אֲשֶׁר לֹא־עָזַב חַסְדּוֹ וַאֲמִתּוֹ מֵעִם אֲדֹנִי אָנֹכִי
בַּדֶּרֶךְ נָחַנִי יְהוָה בֵּית אֲחֵי אֲדֹנִי: כח וַתָּרָץ
כתיב הנער קרי הַנַּעֲרָה וַתַּגֵּד לְבֵית אִמָּהּ כַּדְּבָרִים
הָאֵלֶּה: כט וּלְרִבְקָה אָח וּשְׁמוֹ לָבָן וַיָּרָץ לָבָן
אֶל־הָאִישׁ הַחוּצָה אֶל־הָעָיִן: ל וַיְהִי | כִּרְאֹת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אֶת־הַגֵּזֶם וְאֶת־הַצְּמִדִים׳ עַל־יְדֵי אֲחֹתוֹ׳ וּכְשָׁמְעוֹ
אֶת־דִּבְרֵי רִבְקָה אֲחֹתוֹ לֵאמֹר כֹּה־דִבֶּר אֵלַי
הָאִישׁ וַיָּבֹא אֶל־הָאִישׁ וְהִנֵּה עֹמֵד עַל־הַגְּמַלִּים
עַל־הָעָיִן: לא וַיֹּאמֶר בּוֹא בְרוּךְ יְהוָה לָמָּה
תַעֲמֹד בַּחוּץ וְאָנֹכִי פִּנִּיתִי הַבַּיִת וּמָקוֹם
לַגְּמַלִּים: לב וַיָּבֹא הָאִישׁ הַבַּיְתָה וַיְפַתַּח הַגְּמַלִּים
וַיִּתֵּן תֶּבֶן וּמִסְפּוֹא לַגְּמַלִּים וּמַיִם לִרְחֹץ רַגְלָיו
וְרַגְלֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ: לג כתיב ויישם
קרי וַיּוּשֶׂם לְפָנָיו לֶאֱכֹל וַיֹּאמֶר לֹא אֹכַל עַד
אִם־דִּבַּרְתִּי דְּבָרָי וַיֹּאמֶר דַּבֵּר: לד וַיֹּאמֶר עֶבֶד
אַבְרָהָם אָנֹכִי: לה וַיהוָה בֵּרַךְ אֶת־אֲדֹנִי מְאֹד
וַיִּגְדָּל וַיִּתֶּן־לוֹ צֹאן וּבָקָר וְכֶסֶף וְזָהָב וַעֲבָדִם
וּשְׁפָחֹת וּגְמַלִּים וַחֲמֹרִים: לו וַתֵּלֶד שָׂרָה אֵשֶׁת
אֲדֹנִי בֵן לַאדֹנִי אַחֲרֵי זִקְנָתָהּ וַיִּתֶּן־לוֹ אֶת־כָּל־
אֲשֶׁר־לוֹ: לז וַיַּשְׁבִּעֵנִי אֲדֹנִי לֵאמֹר לֹא־תִקַּח
אִשָּׁה לִבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אָנֹכִי יֹשֵׁב
בְּאַרְצוֹ: לח אִם־לֹא אֶל־בֵּית־אָבִי תֵּלֵךְ וְאֶל־
מִשְׁפַּחְתִּי וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי: לט וָאֹמַר אֶל־אֲדֹנִי
אֻלַּי לֹא־תֵלֵךְ הָאִשָּׁה אַחֲרָי: מ וַיֹּאמֶר אֵלַי יְהוָה
אֲשֶׁר־הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנָיו יִשְׁלַח מַלְאָכוֹ אִתְּךָ
וְהִצְלִיחַ דַּרְכֶּךָ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי מִמִּשְׁפַּחְתִּי
וּמִבֵּית אָבִי: מא אָז תִּנָּקֶה מֵאָלָתִי כִּי תָבוֹא
אֶל־מִשְׁפַּחְתִּי וְאִם־לֹא יִתְּנוּ לָךְ וְהָיִיתָ נָקִי
מֵאָלָתִי: מב וָאָבֹא הַיּוֹם אֶל־הָעָיִן וָאֹמַר יְהוָה
אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם אִם־יֶשְׁךָ־נָא מַצְלִיחַ דַּרְכִּי
אֲשֶׁר אָנֹכִי הֹלֵךְ עָלָיהָ: מג הִנֵּה אָנֹכִי נִצָּב
עַל־עֵין הַמָּיִם וְהָיָה הָעַלְמָה הַיֹּצֵאת לִשְׁאֹב
וְאָמַרְתִּי אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי־נָא מְעַט־מַיִם מִכַּדֵּךְ:
מד וְאָמְרָה אֵלַי גַּם־אַתָּה שְׁתֵה וְגַם לִגְמַלֶּיךָ
אֶשְׁאָב הִוא הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־הֹכִיחַ יְהוָה לְבֶן־
אֲדֹנִי: מה אֲנִי טֶרֶם אֲכַלֶּה לְדַבֵּר אֶל־לִבִּי וְהִנֵּה
רִבְקָה יֹצֵאת וְכַדָּהּ עַל־שִׁכְמָהּ וַתֵּרֶד הָעַיְנָה
וַתִּשְׁאָב וָאֹמַר אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי נָא: מו וַתְּמַהֵר
וַתּוֹרֶד כַּדָּהּ מֵעָלֶיהָ וַתֹּאמֶר שְׁתֵה וְגַם־גְּמַלֶּיךָ
אַשְׁקֶה וָאֶשְׁתְּ וְגַם הַגְּמַלִּים הִשְׁקָתָה: מז וָאֶשְׁאַל
אֹתָהּ וָאֹמַר בַּת־מִי אַתְּ וַתֹּאמֶר בַּת־בְּתוּאֵל
בֶּן־נָחוֹר אֲשֶׁר יָלְדָה־לּוֹ מִלְכָּה וָאָשִׂם הַנֶּזֶם
עַל־אַפָּהּ וְהַצְּמִידִים עַל־יָדֶיהָ: מח וָאֶקֹּד
וָאֶשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה וָאֲבָרֵךְ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי
אַבְרָהָם אֲשֶׁר הִנְחַנִי בְּדֶרֶךְ אֱמֶת לָקַחַת אֶת־
בַּת־אֲחִי אֲדֹנִי לִבְנוֹ: מט וְעַתָּה אִם־יֶשְׁכֶם עֹשִׂים
חֶסֶד וֶאֱמֶת אֶת־אֲדֹנִי הַגִּידוּ לִי וְאִם־לֹא הַגִּידוּ
לִי וְאֶפְנֶה עַל־יָמִין אוֹ עַל־שְׂמֹאל: נ וַיַּעַן לָבָן
וּבְתוּאֵל וַיֹּאמְרוּ מֵיהוָה יָצָא הַדָּבָר לֹא נוּכַל
דַּבֵּר אֵלֶיךָ רַע אוֹ־טוֹב: נא הִנֵּה רִבְקָה לְפָנֶיךָ
קַח וָלֵךְ וּתְהִי אִשָּׁה לְבֶן־אֲדֹנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר
יְהוָה: נב וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמַע עֶבֶד אַבְרָהָם אֶת־
דִּבְרֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה לַיהוָה:

~ נקודות משיחות קודש ~

וָאָבוֹא הַיּוֹם (כד, מב)

יָפֶה שִׂיחָתָן שֶׁל עַבְדֵי אָבוֹת לִפְנֵי הַמָּקוֹם (רש"י)

שִׂיחָה זוֹ עָסְקָה בִּדְבָרִים פְּשׁוּטִים וְנֶאֱמְרָה לַאֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים (בְּתוּאֵל וְלָבָן), אֲבָל נֶאֱמְרָה בִּשְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, וּכְפִי שֶׁפָּתַח אֱלִיעֶזֶר אֶת דְּבָרָיו: "עֶבֶד אַבְרָהָם אָנֹכִי". אִם כֵּן, יֵשׁ כָּאן רֶמֶז לַעֲבוֹדָה שֶׁל עִסּוּק בְּעִנְיְנֵי חֵלִין, "שִׂיחָה", לְשֵׁם שָׁמַיִם. וְיָפֶה כֹּחָהּ שֶׁל "שִׂיחָה" זוֹ, כִּי עַל־יָדָהּ פּוֹעֲלִים שֶׁגַּם הַקָּבָּ"ה "יָשִׂיחַ" וִיהַוֶּה אֶת הָעוֹלָם, "הוּא שָׂח וַיֶּהִי". וְכַמְּבֹאָר בַּחֲסִידוּת, שֶׁבְּרִיאַת הָעוֹלָם נֶחְשֶׁבֶת "שִׂיחַת חֵלִין" אֵצֶל הַקָּבָּ"ה, מִשּׁוּם שֶׁהָעוֹלָם הוּא אַיִן וְאֶפֶס לְגַבֵּי ה'.

(לקוטי שיחות כרך כ עמ' 330)

חמישי נג וַיּוֹצֵא הָעֶבֶד כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּבְגָדִים
וַיִּתֵּן לְרִבְקָה וּמִגְדָּנֹת נָתַן לְאָחִיהָ וּלְאִמָּהּ:
נד וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ הוּא וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־עִמּוֹ וַיָּלִינוּ
וַיָּקוּמוּ בַבֹּקֶר וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֻנִי לַאדֹנִי: נה וַיֹּאמֶר
אָחִיהָ וְאִמָּהּ תֵּשֶׁב כתיב הנער קרי הַנַּעֲרָה אִתָּנוּ
יָמִים אוֹ עָשׂוֹר אַחַר תֵּלֵךְ: נו וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אַל־תְּאַחֲרוּ אֹתִי וַיהוָה הִצְלִיחַ דַּרְכִּי שַׁלְּחוּנִי
וְאֵלְכָה לַאדֹנִי: מ וַיֹּאמְרוּ נִקְרָא כתיב לנער
קרי לַנַּעֲרָה וְנִשְׁאֲלָה אֶת־פִּיהָ: נח וַיִּקְרְאוּ לְרִבְקָה
וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הֲתֵלְכִי עִם־הָאִישׁ הַזֶּה וַתֹּאמֶר
אֵלֵךְ: נט וַיְשַׁלְּחוּ אֶת־רִבְקָה אֲחֹתָם וְאֶת־מֵנִקְתָּהּ
וְאֶת־עֶבֶד אַבְרָהָם וְאֶת־אֲנָשָׁיו: ס וַיְבָרְכוּ אֶת־
רִבְקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ אֲחֹתֵנוּ אַתְּ הָיִי לְאַלְפֵי רְבָבָה
וְיִירַשׁ זַרְעֵךְ אֵת שַׁעַר שֹׂנְאָיו: סא וַתָּקָם רִבְקָה
וְנַעֲרֹתֶיהָ וַתִּרְכַּבְנָה עַל־הַגְּמַלִּים וַתֵּלַכְנָה אַחֲרֵי
הָאִישׁ וַיִּקַּח הָעֶבֶד אֶת־רִבְקָה וַיֵּלֶךְ: סב וְיִצְחָק
בָּא מִבּוֹא בְּאֵר לַחַי רֹאִי וְהוּא יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ
הַנֶּגֶב: סג וַיֵּצֵא יִצְחָק לָשׂוּחַ בַּשָּׂדֶה לִפְנוֹת עָרֶב
וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה גְמַלִּים בָּאִים: סד וַתִּשָּׂא
רִבְקָה אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרֶא אֶת־יִצְחָק וַתִּפֹּל מֵעַל
הַגָּמָל: סה וַתֹּאמֶר אֶל־הָעֶבֶד מִי־הָאִישׁ הַלָּזֶה
הַהֹלֵךְ בַּשָּׂדֶה לִקְרָאתֵנוּ וַיֹּאמֶר הָעֶבֶד הוּא
אֲדֹנִי וַתִּקַּח הַצָּעִיף וַתִּתְכָּס: סו וַיְסַפֵּר הָעֶבֶד
לְיִצְחָק אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר עָשָׂה: סז וַיְבִאֶהָ
יִצְחָק הָאֹהֱלָה שָׂרָה אִמּוֹ וַיִּקַּח אֶת־רִבְקָה
וַתְּהִי־לוֹ לְאִשָּׁה וַיֶּאֱהָבֶהָ וַיִּנָּחֵם יִצְחָק אַחֲרֵי
אִמּוֹ: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיֵּצֵא יִצְחָק לָשׂוּחַ בַּשָּׂדֶה (כה, סג)

יִצְחָק תִּקֵּן תְּפִלַּת מִנְחָה . . וְאֵין שִׂיחָה אֶלָּא תְּפִלָּה (ברכות כו, ב)

יִצְחָק יָצָא לַ"שָּׂדֶה", שֶׁאֵינוֹ שַׁיָּךְ לִקְדֻשָּׁה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וַיְהִי עֵשָׂו . . אִישׁ שָׂדֶה", כְּדֵי לְתַקְּנוֹ וּלְהַעֲלוֹתוֹ לִקְדֻשָּׁה. זֶהוּ גַּם עִנְיָנָהּ שֶׁל תְּפִלַּת מִנְחָה, שֶׁזְּמַנָּהּ בְּאֶמְצַע הַיּוֹם, כַּאֲשֶׁר הָאָדָם נִמְצָא בְּעִצּוּמוֹ שֶׁל הַלַּהַט בַּעֲסָקָיו, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הוּא עוֹמֵד לְהִתְפַּלֵּל: בְּכָךְ הוּא פּוֹעֵל תִּקּוּן הָעִסָּק וְהַעֲלָאָתוֹ לִקְדֻשָּׁה (גַּם הָעִסָּק שֶׁלִּפְנֵי הַתְּפִלָּה וְגַם הָעִסָּק שֶׁלְּאַחֲרֶיהָ).

(תורת מנחם כרך יד עמ' 135)

ששי **כה** א וַיֹּסֶף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וּשְׁמָהּ
קְטוּרָה: ב וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־זִמְרָן וְאֶת־יָקְשָׁן וְאֶת־
מְדָן וְאֶת־מִדְיָן וְאֶת־יִשְׁבָּק וְאֶת־שּׁוּחַ: ג וְיָקְשָׁן
יָלַד אֶת־שְׁבָא וְאֶת־דְּדָן וּבְנֵי דְדָן הָיוּ אַשּׁוּרִם
וּלְטוּשִׁם וּלְאֻמִּים: ד וּבְנֵי מִדְיָן עֵיפָה וָעֵפֶר וַחֲנֹךְ
וַאֲבִידָע וְאֶלְדָּעָה כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי קְטוּרָה: ה וַיִּתֶּן
אַבְרָהָם אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ לְיִצְחָק: ו וְלִבְנֵי
הַפִּילַגְשִׁים אֲשֶׁר לְאַבְרָהָם נָתַן אַבְרָהָם מַתָּנֹת
וַיְשַׁלְּחֵם מֵעַל יִצְחָק בְּנוֹ בְּעוֹדֶנּוּ חַי קֵדְמָה
אֶל־אֶרֶץ קֶדֶם: ז וְאֵלֶּה יְמֵי שְׁנֵי־חַיֵּי אַבְרָהָם
אֲשֶׁר־חָי מְאַת שָׁנָה וְשִׁבְעִים שָׁנָה וְחָמֵשׁ שָׁנִים:
ח וַיִּגְוַע וַיָּמָת אַבְרָהָם בְּשֵׂיבָה טוֹבָה זָקֵן וְשָׂבֵעַ
וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו: ט וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל
בָּנָיו אֶל־מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אֶל־שְׂדֵה עֶפְרֹן בֶּן־
צֹחַר הַחִתִּי אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מַמְרֵא: י הַשָּׂדֶה
אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם מֵאֵת בְּנֵי־חֵת שָׁמָּה קֻבַּר
אַבְרָהָם וְשָׂרָה אִשְׁתּוֹ: יא וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת
אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ וַיֵּשֶׁב
יִצְחָק עִם־בְּאֵר לַחַי רֹאִי: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל בָּנָיו (כה, ט)

מִכָּאן שֶׁעָשָׂה יִשְׁמָעֵאל תְּשׁוּבָה וְהוֹלִיךְ אֶת יִצְחָק לְפָנָיו (רש"י)

עִקַּר חֶטְאוֹ שֶׁל יִשְׁמָעֵאל הָיָה טַעֲנָתוֹ שֶׁהוּא הַבְּכוֹר וְנוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם; הוּא לֹא הִכִּיר בָּאֱמֶת, שֶׁהוּא בֶּן הַשִּׁפְחָה בִּלְבַד, שֶׁאֵינֶנּוּ יוֹרֵשׁ, וְהַיּוֹרֵשׁ הָאֲמִתִּי הוּא יִצְחָק, בֶּן הַגְּבִירָה. לָכֵן רוֹמֶזֶת הַתּוֹרָה עַל חֲזָרָתוֹ בִּתְשׁוּבָה דַּוְקָא בְּכָךְ שֶׁהִקְדִּים אֶת יִצְחָק בְּעֵת קְבוּרַת אַבְרָהָם: בְּכָךְ גִּלָּה שֶׁהוּא חוֹזֵר בּוֹ מִטַּעֲנָתוֹ הַקּוֹדֶמֶת וּמַכִּיר אֶת הָאֱמֶת.

(לקוטי שיחות כרך טו עמ' 149)

שביעי יב וְאֵלֶּה תֹּלְדֹת יִשְׁמָעֵאל בֶּן־אַבְרָהָם אֲשֶׁר
יָלְדָה הָגָר הַמִּצְרִית שִׁפְחַת שָׂרָה לְאַבְרָהָם:
יג וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל בִּשְׁמֹתָם לְתוֹלְדֹתָם
בְּכֹר יִשְׁמָעֵאל נְבָיֹת וְקֵדָר וְאַדְבְּאֵל וּמִבְשָׂם:
יד וּמִשְׁמָע וְדוּמָה וּמַשָּׂא: טו חֲדַד וְתֵימָא יְטוּר
נָפִישׁ וָקֵדְמָה: טז אֵלֶּה הֵם בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וְאֵלֶּה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שְׁמֹתָם בְּחַצְרֵיהֶם וּבְטִירֹתָם שְׁנֵים־עָשָׂר נְשִׂיאִם לְאֻמֹּתָם: יז וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל מְאַת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים וַיִּגְוַע וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו: יח וַיִּשְׁכְּנוּ מֵחֲוִילָה עַד־שׁוּר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִצְרַיִם בֹּאֲכָה אַשּׁוּרָה עַל־פְּנֵי כָל־אֶחָיו נָפָל:

פפפ ק״ה פסוקים, יהויד״ע סימן

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פֻּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיְבָרֶךָ אֱלֹקִים אֶת יִצְחָק בְּנוֹ (כה, יא)

יֵשׁ לְדַיֵּק בָּזֶה, חֲרֵי בְּרָכָה, שֶׁעִנְיָנָהּ הַמְשָׁכָה וְהַשְׁפָעָה, הִיא מִשֵּׁם הָוָי׳, וְאִלּוּ שֵׁם אֱלֹקִים הוּא מִדַּת הַדִּין וְהַצִּמְצוּם. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁלְּאַחַר מוֹתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, שֶׁמִּדָּתוֹ חֶסֶד, הֵאירָה מִדָּתוֹ שֶׁל יִצְחָק, גְּבוּרָה, וְלָכֵן נִמְשְׁכוּ גַּם הַבְּרָכוֹת מִשֵּׁם אֱלֹקִים, הַשֵּׁם שֶׁל גְּבוּרָה. וּמְבֹאָר בַּחֲסִידוּת, שֶׁבְּרָכוֹת אֵלּוּ נַעֲלוֹת יוֹתֵר מֵהַבְּרָכוֹת הַנִּמְשָׁכוֹת מֵחֶסֶד. שֶׁכֵּן, חֶסֶד הוּא בְּטֶבַע הַקְּרִירוּת וְלָכֵן הַשְׁפָעָתוֹ מֻגְבֶּלֶת, וְאִלּוּ גְּבוּרָה הִיא בַּחֲמִימוּת וְהַשְׁפָעָתָהּ הִיא בְּתִגְבֹּרֶת.

(ספר המאמרים מלוקט כרך א עמ׳ שלט)

מפטיר טז אֵלֶּה הֵם בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וְאֵלֶּה שְׁמֹתָם בְּחַצְרֵיהֶם וּבְטִירֹתָם שְׁנֵים־עָשָׂר נְשִׂיאִם לְאֻמֹּתָם: יז וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל מְאַת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים וַיִּגְוַע וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו: יח וַיִּשְׁכְּנוּ מֵחֲוִילָה עַד־שׁוּר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִצְרַיִם בֹּאֲכָה אַשּׁוּרָה עַל־פְּנֵי כָל־אֶחָיו נָפָל:

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת חיי־שרה לקריאה בציבור ולשנים מקרא ואחד תרגום

במלכים א פרק א

א א וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַיְכַסֻּהוּ בַּבְּגָדִים וְלֹא יִחַם לוֹ: ב וַיֹּאמְרוּ לוֹ עֲבָדָיו יְבַקְשׁוּ לַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ נַעֲרָה בְתוּלָה וְעָמְדָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וּתְהִי־לוֹ סֹכֶנֶת וְשָׁכְבָה בְחֵיקֶךָ וְחַם לַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ: ג וַיְבַקְשׁוּ נַעֲרָה יָפָה בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל וַיִּמְצְאוּ אֶת־אֲבִישַׁג הַשּׁוּנַמִּית וַיָּבִאוּ אֹתָהּ לַמֶּלֶךְ: ד וְהַנַּעֲרָה יָפָה עַד־מְאֹד וַתְּהִי לַמֶּלֶךְ סֹכֶנֶת וַתְּשָׁרְתֵהוּ וְהַמֶּלֶךְ לֹא יְדָעָהּ: ה וַאֲדֹנִיָּה בֶן־חַגִּית מִתְנַשֵּׂא לֵאמֹר אֲנִי אֶמְלֹךְ וַיַּעַשׂ לוֹ רֶכֶב וּפָרָשִׁים וַחֲמִשִּׁים אִישׁ רָצִים לְפָנָיו: ו וְלֹא־עֲצָבוֹ אָבִיו מִיָּמָיו לֵאמֹר מַדּוּעַ כָּכָה עָשִׂיתָ וְגַם־הוּא טוֹב־תֹּאַר מְאֹד וְאֹתוֹ יָלְדָה אַחֲרֵי אַבְשָׁלוֹם: ז וַיִּהְיוּ דְבָרָיו עִם יוֹאָב בֶּן־צְרוּיָה וְעִם אֶבְיָתָר הַכֹּהֵן וַיַּעְזְרוּ אַחֲרֵי אֲדֹנִיָּה: ח וְצָדוֹק הַכֹּהֵן וּבְנָיָהוּ בֶן־יְהוֹיָדָע וְנָתָן הַנָּבִיא וְשִׁמְעִי וְרֵעִי וְהַגִּבֹּרִים אֲשֶׁר לְדָוִד לֹא הָיוּ עִם־אֲדֹנִיָּהוּ: ט וַיִּזְבַּח אֲדֹנִיָּהוּ צֹאן וּבָקָר וּמְרִיא עִם אֶבֶן

עטרת מרים

א וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד זָקֵן בָּא בַּיָּמִים הוּזְקְנָה בָּאָה בִּזְמַנּוֹ לְפִי הַיָּמִים, וַיְכַסֻּהוּ בַּבְּגָדִים וְלֹא יִחַם לוֹ לֹא הָיָה בְּשָׂרוֹ מִתְחַמֵּם: **ב** וַיֹּאמְרוּ לוֹ עֲבָדָיו יְבַקְשׁוּ לַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ נַעֲרָה בְתוּלָה שֶׁהִבְתּוּלָה יָפָה לְחַמֵּם מִן הַבְּעוּלָה וְעָמְדָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ לִהְיוֹת מוּכָנָה לוֹ וּתְהִי־לוֹ סֹכֶנֶת מְחַמֶּמֶת וְשָׁכְבָה בְחֵיקֶךָ וְחַם לַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ: **ג** וַיְבַקְשׁוּ נַעֲרָה יָפָה כִּי הַיֹּפִי יוֹרֶה עַל רִבּוּי הַדָּם, הַמּוֹלִיד רֹב הַחֹם בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל וַיִּמְצְאוּ אֶת־אֲבִישַׁג הַשּׁוּנַמִּית וַיָּבִאוּ אֹתָהּ לַמֶּלֶךְ: **ד** וְהַנַּעֲרָה יָפָה עַד־מְאֹד וַתְּהִי לַמֶּלֶךְ סֹכֶנֶת וַתְּשָׁרְתֵהוּ וְהַמֶּלֶךְ לֹא יְדָעָהּ (סנהדרין כב א) מִשּׁוּם לֹא יַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים (דברים יז יז), וּכְבָר הָיוּ לוֹ שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה (רש"י שם): **ה** וַאֲדֹנִיָּה בֶן־חַגִּית מִתְנַשֵּׂא הָיָה מַרְאֶה בְּעַצְמוֹ נְשִׂיאוּת וּגְדוּלָּה לֵאמֹר כְּאִילּוּ אָמַר אֲנִי אֶמְלֹךְ וַיַּעַשׂ לוֹ רֶכֶב לִרְכּוֹב בּוֹ וּפָרָשִׁים וַחֲמִשִּׁים אִישׁ רָצִים לְפָנָיו: **ו** וְלֹא־עֲצָבוֹ אָבִיו מִיָּמָיו מֵעוֹדוֹ, אִם כִּי עָשָׂה דָּבָר מָה שֶׁלֹּא כַּהוֹגֶן, לֹא הָיָה אָבִיו מַעֲצִיבוֹ לֵאמֹר מַדּוּעַ כָּכָה עָשִׂיתָ וּבְעָבוּר זֶה חָשַׁב שֶׁכָּל מַעֲשָׂיו הַגּוּנִים, וְרָאוּי הוּא לִמְלוּכָה וְגַם־הוּא טוֹב־תֹּאַר מְאֹד וְגַם בְּעָבוּר הַיֹּפִי חָשַׁב שֶׁהָגוּן הוּא לְמַלְכוּת וְאֹתוֹ יָלְדָה אִמּוֹ אַחֲרֵי אַבְשָׁלוֹם וְאִם כֵּן הָיָה עַתָּה גְּדוֹל הָאַחִים, כִּי אַמְנוֹן וְדָנִיֵּאל וְאַבְשָׁלוֹם הַגְּדוֹלִים מִמֶּנּוּ כְּבָר מֵתוּ, וּבְעָבוּר זֶה חָשַׁב גַּם כֵּן אֲשֶׁר לוֹ מִשְׁפַּט הַמְּלוּכָה: **ז** וַיִּהְיוּ דְבָרָיו וַעֲצָתוֹ בַּדָּבָר הַזֶּה הָיוּ עִם יוֹאָב בֶּן־צְרוּיָה וְעִם אֶבְיָתָר הַכֹּהֵן כִּי יוֹאָב יָדַע כִּי דָּוִד הָיָה שׂוֹנֵא אוֹתוֹ, שֶׁהֲרֵי קִלְּלוֹ עַל שֶׁהָרַג אֶת אַבְנֵר וְאַבְשָׁלוֹם וְגַם עֲמָשָׂא בֶּן דּוֹדְתוֹ (ד"ה-א ב יז). וַיַּעְזְרוּ אַחֲרֵי אֲדֹנִיָּה כְּדֵי שֶׁיְּמַנֶּה אוֹתוֹ שַׂר צָבָא אִם יִמְלוֹךְ, וְאֶבְיָתָר הַכֹּהֵן גַּם כֵּן עָזָרוֹ, לְפִי שֶׁדָּוִד סִלְּקוֹ מִן הַכְּהוּנָּה הַגְּדוֹלָה וְשָׂם תַּחְתָּיו אֶת צָדוֹק: **ח** וְצָדוֹק הַכֹּהֵן וּבְנָיָהוּ בֶן־יְהוֹיָדָע וְנָתָן הַנָּבִיא שֶׁנִּבָּא לְדָוִד שֶׁשְּׁלֹמֹה יִמְלוֹךְ (ד"ה-א כב ט): וְשִׁמְעִי וְרֵעִי וְהַגִּבֹּרִים אֲשֶׁר לְדָוִד עֲדַיִן הָעֲצָנִי, אֶלְעָזָר בֶּן אֲחִיו, שַׁמָּא בֶּן אֲגָא הָרָרִי, אֲשֶׁר הָיוּ בִּתְמִידוּת עִם דָּוִד (שמואל-ב כג ח): לֹא הָיוּ עִם־אֲדֹנִיָּהוּ: **ט** וַיִּזְבַּח אֲדֹנִיָּהוּ צֹאן וּבָקָר וּמְרִיא שׁוֹר פַּטֶּם עִם אֶבֶן הַזֹּחֶלֶת עַל שֵׁם שֶׁהָיוּ הַמַּיִם זוֹחֲלִין וְנִגְרִים

שי למורא

א) בָּא בַּיָּמִים, בִּימֵי הִזְקְנָה. **וְלֹא יִחַם לוֹ,** כְּשֶׁרָאָה דָּוִד אֶת הַמַּלְאָךְ עוֹמֵד בִּירוּשָׁלַיִם וְחַרְבּוֹ בְּיָדוֹ, הִצְטַנֵּן דָּמוֹ מִיִּרְאָתוֹ. **ב) סֹכֶנֶת,** מְחַמֶּמֶת. **ה) מִתְנַשֵּׂא.** מִתְפָּאֵר. **וַחֲמִשִּׁים אִישׁ רָצִים לְפָנָיו,** כְּמִנְהַג הַמְּלָכִים שֶׁהוֹלְכִים לִפְנֵיהֶם חַיָּלִים בִּכְלֵי זַיִן. **ו) וְלֹא עֲצָבוֹ,** לֹא הִכְעִיסוֹ. וּלְלַמֶּדְךָ שֶׁשְּׁמוֹנֵעַ תּוֹכֵחָה מִבְּנוֹ, מֶבִיאוֹ לִידֵי מִיתָה. **אַחֲרֵי אַבְשָׁלוֹם,** וּלְפִי זֶה הָיָה עַכְשָׁיו גְּדוֹל הָאַחִים, כִּי אַמְנוֹן וְדָנִיֵּאל וְאַבְשָׁלוֹם כְּבָר מֵתוּ, וְלָכֵן חָשַׁב שֶׁלּוֹ מִשְׁפַּט הַמְּלוּכָה. **ט) צֹאן וּבָקָר וּמְרִיא,** הַצֹּאן וְהַבָּקָר הָיוּ מֵהַמִּרְעֶה, וְהַמְּרִיא הוּא צֹאן וּבָקָר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שי למורא

שֶׁהֵם מְפֻטָּמִים בַּבַּיִת עַל הָאִבּוּם. **עַם אֶבֶן הַזּוֹחֶלֶת,** סָמוּךְ לְאֶבֶן שֶׁהָיוּ מַיִם זוֹחֲלִים אֶצְלָהּ, וּלְכָךְ נִקְרֵאָה "אֶבֶן הַזּוֹחֶלֶת". **עֵין רוֹגֵל,** כָּךְ נִקְרָא הַמַּעְיָן, עַל שֵׁם שֶׁהָיוּ מְכַבְּסִים שָׁם בִּגְדֵי צֶמֶר וּמְתַקְּנִים אוֹתָם עַל יְדֵי בְּעִיטָה בְּרַגְלַיִם. **י)** **וְאֶת שְׁלֹמֹה הַנָּבִיא הִתְנַבֵּא עַל שְׁלֹמֹה לְמִלּוֹךְ.**

יב) **וּמַלְּטִי אֶת נַפְשֵׁךְ וְאֶת נֶפֶשׁ בְּנֵךְ,** כִּי חָשַׁשׁ שֶׁאִם יִמְלֹךְ אֲדֹנִיָּהוּ הוּא יָמִית אֶת בַּת שֶׁבַע וְאֶת שְׁלֹמֹה כְּדֵי שֶׁלֹּא יְעָרְעֵרוּ עַל מַלְכוּתוֹ. אוֹ פֵּרוּשׁוֹ, שֶׁיְּמַלְּטוּ מִבִּזָּיוֹן אִם יִהְיוּ עֲבָדִים לַאֲדֹנִיָּהוּ. **טו)** **זָקֵן מְאֹד,** חָלוּשׁ מְאֹד. **כא)** **חַטָּאִים,** חֲסֵרִים

עטרת מרים

סָמוּךְ לָהּ **אֲשֶׁר־אֵצֶל עֵין רוֹגֵל** וַיִּקְרָא אֶת־כָּל־אֶחָיו בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְכָל־אַנְשֵׁי יְהוּדָה עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ: **י** וְאֶת־נָתָן הַנָּבִיא וּבְנָיָהוּ וְאֶת־הַגִּבּוֹרִים וְאֶת־שְׁלֹמֹה אָחִיו לֹא קָרָא שֶׁיָּדַע כִּי יָדַע עִם שְׁלֹמֹה, שֶׁהִתְנַבֵּא עָלָיו הַנָּבִיא לִמְלוֹךְ: **יא** וַיֹּאמֶר נָתָן אֶל־בַּת־שֶׁבַע אֵם־שְׁלֹמֹה לֵאמֹר הֲלוֹא שָׁמַעְתְּ כִּי מָלַךְ אֲדֹנִיָּהוּ בֶן־חַגִּית וַאֲדֹנֵינוּ דָוִד לֹא יָדָע שֶׁאִם יָדַע הָיָה מוֹחֶה בַּדָּבָר, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר לוֹ בִּנְבוּאָה כִּי שְׁלֹמֹה יִמְלוֹךְ: **יב** וְעַתָּה לְכִי אִיעָצֵךְ נָא עֵצָה וּמַלְּטִי בִּכְדֵי שֶׁתְּמַלְּטִי אֶת־נַפְשֵׁךְ וְאֶת־נֶפֶשׁ בְּנֵךְ שְׁלֹמֹה כִּי אִם יִמְלוֹךְ אֲדוֹנִיָּה, בְּוַדַּאי יַהֲרֹג אֶתְכֶם, לְמַעַן לֹא תִהְיוּ לוֹ לְשִׂטְנָן בְּדַבַּר הַמְּלוּכָה: **יג** לְכִי וּבֹאִי אֶל־הַמֶּלֶךְ דָּוִד וְאָמַרְתְּ אֵלָיו הֲלֹא־אַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲמָתְךָ נָתָן הַנָּבִיא שָׁמַע זֹאת מִפַּת שֶׁבַע לֵאמֹר כִּי־שְׁלֹמֹה בְּנֵךְ יִמְלֹךְ אַחֲרַי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי וּמַדּוּעַ מָלַךְ אֲדֹנִיָּהוּ: **יד** הִנֵּה עוֹדֶךָּ מְדַבֶּרֶת שָׁם עִם־הַמֶּלֶךְ וַאֲנִי אָבוֹא אַחֲרַיִךְ וּמִלֵּאתִי אֶת־דְּבָרָיִךְ: **טו** וַתָּבֹא בַת־שֶׁבַע אֶל־הַמֶּלֶךְ הַחֲדָרָה בְּלֹא רְשׁוּת וְהַמֶּלֶךְ זָקֵן מְאֹד חִלֵּשׁ מְאֹד וַאֲבִישַׁג הַשּׁוּנַמִּית מְשָׁרֶת אֶת־הַמֶּלֶךְ: **טז** וַתִּקֹּד בַּת־שֶׁבַע וַתִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מַה־לָּךְ הֱיוֹת לֹא הָיְתָה רְגִילָה לָבוֹא אֵלָיו: **יז** וַתֹּאמֶר לוֹ אֲדֹנִי אַתָּה נִשְׁבַּעְתָּ בַּיהוָה אֱלֹהֶיךָ לַאֲמָתֶךָ כִּי־שְׁלֹמֹה בְּנֵךְ יִמְלֹךְ אַחֲרַי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי: **יח** וְעַתָּה הִנֵּה אֲדֹנִיָּה מָלָךְ וְעַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ לֹא יָדַעְתָּ: **יט** וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא־וְצֹאן לָרֹב וַיִּקְרָא לְכָל־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְאֶבְיָתָר הַכֹּהֵן וּלְיוֹאָב שַׂר הַצָّבָא וְלִשְׁלֹמֹה עַבְדְּךָ לֹא קָרָא: **כ** וְאַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ עֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל עָלֶיךָ לְהַגִּיד לָהֶם מִי יֵשֵׁב עַל־כִּסֵּא אֲדֹנִי־הַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו: **כא** וְהָיָה כִּשְׁכַּב אֲדֹנִי־הַמֶּלֶךְ עִם־אֲבֹתָיו וְהָיִיתִי אֲנִי וּבְנִי שְׁלֹמֹה חַטָּאִים חֲסֵרִים וּמְנוּעִין מִן הַגְּדֻלָּה כְּמוֹ (שופטים כ טו): קוֹלֵעַ אֶל הַשַּׂעֲרָה וְלֹא יַחֲטִא: **כב** וְהִנֵּה עוֹדֶנָּה עֲדַיִן מְדַבֶּרֶת עִם־הַמֶּלֶךְ וְנָתָן הַנָּבִיא בָּא אֶל חֲצַר בֵּית

הַזּוֹחֶלֶת אֲשֶׁר־אֵצֶל עֵין רוֹגֵל וַיִּקְרָא אֶת־כָּל־אֶחָיו בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְכָל־אַנְשֵׁי יְהוּדָה עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ: י וְאֶת־נָתָן הַנָּבִיא וּבְנָיָהוּ וְאֶת־הַגִּבּוֹרִים וְאֶת־שְׁלֹמֹה אָחִיו לֹא קָרָא: יא וַיֹּאמֶר נָתָן אֶל־בַּת־שֶׁבַע אֵם־שְׁלֹמֹה לֵאמֹר הֲלוֹא שָׁמַעְתְּ כִּי מָלַךְ אֲדֹנִיָּהוּ בֶן־חַגִּית וַאֲדֹנֵינוּ דָוִד לֹא יָדָע: יב וְעַתָּה לְכִי אִיעָצֵךְ נָא עֵצָה וּמַלְּטִי אֶת־נַפְשֵׁךְ וְאֶת־נֶפֶשׁ בְּנֵךְ שְׁלֹמֹה: יג לְכִי וּבֹאִי אֶל־הַמֶּלֶךְ דָּוִד וְאָמַרְתְּ אֵלָיו הֲלֹא־אַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲמָתְךָ לֵאמֹר כִּי־שְׁלֹמֹה בְּנֵךְ יִמְלֹךְ אַחֲרַי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי וּמַדּוּעַ מָלַךְ אֲדֹנִיָּהוּ: יד הִנֵּה עוֹדֶךָּ מְדַבֶּרֶת שָׁם עִם־הַמֶּלֶךְ וַאֲנִי אָבוֹא אַחֲרַיִךְ וּמִלֵּאתִי אֶת־דְּבָרָיִךְ: טו וַתָּבֹא בַת־שֶׁבַע אֶל־הַמֶּלֶךְ הַחֲדָרָה וְהַמֶּלֶךְ זָקֵן מְאֹד וַאֲבִישַׁג הַשּׁוּנַמִּית מְשָׁרֵת אֶת־הַמֶּלֶךְ: טז וַתִּקֹּד בַּת־שֶׁבַע וַתִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מַה־לָּךְ: יז וַתֹּאמֶר לוֹ אֲדֹנִי אַתָּה נִשְׁבַּעְתָּ בַּיהוָה אֱלֹהֶיךָ לַאֲמָתֶךָ כִּי־שְׁלֹמֹה בְּנֵךְ יִמְלֹךְ אַחֲרַי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי: יח וְעַתָּה הִנֵּה אֲדֹנִיָּה מָלָךְ וְעַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ לֹא יָדָעְתָּ: יט וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא־וְצֹאן לָרֹב וַיִּקְרָא לְכָל־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְאֶבְיָתָר הַכֹּהֵן וּלְיוֹאָב שַׂר הַצָّבָא וְלִשְׁלֹמֹה עַבְדְּךָ לֹא קָרָא: כ וְאַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ עֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל עָלֶיךָ לְהַגִּיד לָהֶם מִי יֵשֵׁב עַל־כִּסֵּא אֲדֹנִי־הַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו: כא וְהָיָה כִּשְׁכַּב אֲדֹנִי־הַמֶּלֶךְ עִם־אֲבֹתָיו וְהָיִיתִי אֲנִי וּבְנִי שְׁלֹמֹה חַטָּאִים חֲסֵרִים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עטרת מרים

הַמֶּלֶךְ: כג וַיַּגִּידוּ לַמֶּלֶךְ לֵאמֹר הִנֵּה נָתָן הַנָּבִיא וַיָּבֹא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ מִן הֶחָצֵר בָּא לִפְנֵיו אֶל הַבַּיִת וַיִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ עַל־אַפָּיו אָרְצָה: כד וַיֹּאמֶר נָתָן אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ אַתָּה אָמַרְתָּ אֲדֹנִיָּהוּ יִמְלֹךְ אַחֲרָי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי: כה כִּי | יָרַד הַיּוֹם אֶל עֵין רוֹגֵל וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא־וְצֹאן לָרֹב וַיִּקְרָא לְכָל־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְשָׂרֵי הַצָּבָא וּלְאֶבְיָתָר הַכֹּהֵן וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁכָּל זֶה יַעֲשׂוּ בְּלֹא דַּעַת הַמֶּלֶךְ וְהִנָּם אֹכְלִים וְשֹׁתִים לְפָנָיו וַיֹּאמְרוּ יְחִי הַמֶּלֶךְ אֲדֹנִיָּהוּ: כו וְהָרֵאיָה שֶׁהַמִּשְׁתֶּה נַעֲשָׂה לִשְׁמֹחַת הַמַּלְכוּת, שֶׁהֲרֵי וְלִי אֲנִי־עַבְדֶּךָ וּלְצָדֹק הַכֹּהֵן וְלִבְנָיָהוּ בֶן־יְהוֹיָדָע וְלִשְׁלֹמֹה עַבְדְּךָ לֹא קָרָא: כז אִם מֵאֵת אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ נִהְיָה הַדָּבָר הַזֶּה הַמַּלְכַּת אֲדוֹנִיָּה, תְּמַהּ אֲנִי, לָמָּה וְלֹא הוֹדַעְתָּ אֶת־עַבְדְּךָ מִי יֵשֵׁב עַל־כִּסֵּא אֲדֹנִי־הַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו: כח וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֹּאמֶר קְרָאוּ־לִי לְבַת־שֶׁבַע כִּי נִתְרַחֲקָה מֵאֶצְלוֹ בְּבוֹא נָתָן וַתָּבֹא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַתַּעֲמֹד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: כט וַיִּשְׁבַּע הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר חַי־יְהוָה אֲשֶׁר־פָּדָה אֶת־נַפְשִׁי מִכָּל־צָרָה: ל כִּי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְךָ בַּיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כִּי־שְׁלֹמֹה בְנֵךְ יִמְלֹךְ אַחֲרַי אַחַר מוֹתִי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי תַּחְתָּי כֵּי כֵּן אֶעֱשֶׂה הַיּוֹם הַזֶּה לְהַמְלִיכוֹ מִיָּד בְּחַיַּי: לא וַתִּקֹּד בַּת־שֶׁבַע אַפַּיִם אֶרֶץ וַתִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ וַתֹּאמֶר יְחִי אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ דָּוִד לְעֹלָם חַיֵּי נֶפֶשׁ לְעוֹלָם הַבָּא:

מְדַבֶּרֶת עִם־הַמֶּלֶךְ וְנָתָן הַנָּבִיא בָּא:
כג וַיַּגִּידוּ לַמֶּלֶךְ לֵאמֹר הִנֵּה נָתָן הַנָּבִיא
וַיָּבֹא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ עַל־אַפָּיו אָרְצָה: כד וַיֹּאמֶר
נָתָן אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ אַתָּה אָמַרְתָּ אֲדֹנִיָּהוּ יִמְלֹךְ אַחֲרָי וְהוּא יֵשֵׁב
עַל־כִּסְאִי: כה כִּי | יָרַד הַיּוֹם וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא־וְצֹאן לָרֹב
וַיִּקְרָא לְכָל־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְשָׂרֵי הַצָּבָא וּלְאֶבְיָתָר הַכֹּהֵן וְהִנָּם
אֹכְלִים וְשֹׁתִים לְפָנָיו וַיֹּאמְרוּ יְחִי הַמֶּלֶךְ אֲדֹנִיָּהוּ: כו וְלִי
אֲנִי־עַבְדֶּךָ וּלְצָדֹק הַכֹּהֵן וְלִבְנָיָהוּ בֶן־יְהוֹיָדָע וְלִשְׁלֹמֹה עַבְדְּךָ
לֹא קָרָא: כז אִם מֵאֵת אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ נִהְיָה הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא הוֹדַעְתָּ
אֶת־עַבְדְּךָ מִי יֵשֵׁב עַל־כִּסֵּא אֲדֹנִי־הַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו: כח וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ
דָּוִד וַיֹּאמֶר קְרָאוּ־לִי לְבַת־שֶׁבַע וַתָּבֹא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַתַּעֲמֹד
לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: כט וַיִּשְׁבַּע הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר חַי־יְהוָה אֲשֶׁר־פָּדָה
אֶת־נַפְשִׁי מִכָּל־צָרָה: ל כִּי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְךָ בַּיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כִּי־שְׁלֹמֹה
בְנֵךְ יִמְלֹךְ אַחֲרַי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי תַּחְתָּי כֵּי כֵּן אֶעֱשֶׂה הַיּוֹם הַזֶּה: לא וַתִּקֹּד
בַּת־שֶׁבַע אַפַּיִם אֶרֶץ וַתִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ וַתֹּאמֶר יְחִי אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ דָּוִד לְעֹלָם:

שי למורא

וּמְנוּעִים מִן הַגְּדֻלָּה. כד) אַתָּה אָמַרְתָּ, בְּתְמִיהָה.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו: רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמּוֹלָד: יוֹם ב׳, שָׁעָה 7 בַּבּוֹקֶר, 17 דַּקּוֹת וְ־2 חֲלָקִים.
רֹאשׁ חֹדֶשׁ כִּסְלֵו, בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה.

קריאת התורה למנחת שבת קודש

כה יט וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן־אַבְרָהָם אַבְרָהָם
הוֹלִיד אֶת־יִצְחָק: כ וַיְהִי יִצְחָק בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה
בְּקַחְתּוֹ אֶת־רִבְקָה בַּת־בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי מִפַּדַּן
אֲרָם אֲחוֹת לָבָן הָאֲרַמִּי לוֹ לְאִשָּׁה: כא וַיֶּעְתַּר
יִצְחָק לַיהוָה לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הִוא וַיֵּעָתֶר
לוֹ יְהוָה וַתַּהַר רִבְקָה אִשְׁתּוֹ: כב וַיִּתְרֹצְצוּ הַבָּנִים
בְּקִרְבָּהּ וַתֹּאמֶר אִם־כֵּן לָמָּה זֶּה אָנֹכִי וַתֵּלֶךְ
לִדְרֹשׁ אֶת־יְהוָה: (לוי) כג וַיֹּאמֶר יְהוָה לָהּ שְׁנֵי
כתיב גוים קרי גוֹיִם בִּבְטְנֵךְ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֵּעַיִךְ
יִפָּרֵדוּ וּלְאֹם מִלְּאֹם יֶאֱמָץ וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר:
כד וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לָלֶדֶת וְהִנֵּה תוֹמִם בִּבְטְנָהּ:
כה וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אַדְמוֹנִי כֻּלּוֹ כְּאַדֶּרֶת שֵׂעָר
וַיִּקְרְאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו: כו וְאַחֲרֵי־כֵן יָצָא אָחִיו וְיָדוֹ
אֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וְיִצְחָק
בֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אֹתָם: (ישראל) כז וַיִּגְדְּלוּ
הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ יֹדֵעַ צַיִד אִישׁ שָׂדֶה
וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהָלִים: כח וַיֶּאֱהַב יִצְחָק
אֶת־עֵשָׂו כִּי־צַיִד בְּפִיו וְרִבְקָה אֹהֶבֶת אֶת־יַעֲקֹב:
כט וַיָּזֵד יַעֲקֹב נָזִיד וַיָּבֹא עֵשָׂו מִן־הַשָּׂדֶה וְהוּא
עָיֵף: ל וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־יַעֲקֹב הַלְעִיטֵנִי נָא מִן־
הָאָדֹם הָאָדֹם הַזֶּה כִּי עָיֵף אָנֹכִי עַל־כֵּן קָרָא־
שְׁמוֹ אֱדוֹם: לא וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מִכְרָה כַיּוֹם אֶת־
בְּכֹרָתְךָ לִי: לב וַיֹּאמֶר עֵשָׂו הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת
וְלָמָּה־זֶּה לִי בְּכֹרָה: לג וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הִשָּׁבְעָה לִי
כַּיּוֹם וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּמְכֹּר אֶת־בְּכֹרָתוֹ לְיַעֲקֹב:
לד וְיַעֲקֹב נָתַן לְעֵשָׂו לֶחֶם וּנְזִיד עֲדָשִׁים וַיֹּאכַל
וַיֵּשְׁתְּ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ וַיִּבֶז עֵשָׂו אֶת־הַבְּכֹרָה: פ
כו א וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ מִלְּבַד הָרָעָב הָרִאשׁוֹן
אֲשֶׁר הָיָה בִּימֵי אַבְרָהָם וַיֵּלֶךְ יִצְחָק אֶל־אֲבִימֶלֶךְ
מֶלֶךְ־פְּלִשְׁתִּים גְּרָרָה: ב וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה וַיֹּאמֶר
אַל־תֵּרֵד מִצְרַיְמָה שְׁכֹן בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ:
ג גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת וְאֶהְיֶה עִמְּךָ וַאֲבָרֲכֶךָּ כִּי־לְךָ
וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת־כָּל־הָאֲרָצֹת הָאֵל וַהֲקִמֹתִי אֶת־
הַשְּׁבֻעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ:
ד וְהִרְבֵּיתִי אֶת־זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְנָתַתִּי
לְזַרְעֲךָ אֵת כָּל־הָאֲרָצֹת הָאֵל וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ
כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ: ה עֵקֶב אֲשֶׁר־שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי
וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי מִצְוֹתַי חֻקּוֹתַי וְתֹרֹתָי:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח זמנים לשבוע פרשת חיי שרה - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	05:59	06:04	08:05	08:08	08:40	08:42	09:36	09:38	11:54	11:55	16:49	16:45	17:16	17:12	16:26	17:23
חיפה (ח)	06:01	06:06	08:05	08:08	08:40	08:43	09:36	09:38	11:54	11:54	16:49	16:45	17:13	17:09	16:12	17:20
ירושלים (ח)	05:58	06:04	08:04	08:06	08:38	08:41	09:34	09:36	11:53	11:53	16:52	16:47	17:14	17:10	16:08	17:20
תל אביב (ח)	06:01	06:06	08:06	08:08	08:40	08:43	09:36	09:38	11:54	11:55	16:48	16:44	17:15	17:11	16:22	17:22
אוסטריה, וינה (ח)	06:46	06:55	08:25	08:29	09:10	09:15	10:00	10:04	12:08	12:09	16:30	16:22	17:05	16:57	16:05	17:11
אוסטרליה, מלבורן (ק)	06:10	06:04	08:53	08:49	09:35	09:32	10:46	10:44	13:38	13:39	20:00	20:06	20:29	20:36	19:46	20:48
אוקראינה, אודסה (ח)	06:44	06:53	08:27	08:31	09:10	09:15	10:02	10:05	12:11	12:11	16:37	16:29	17:11	17:04	16:12	17:17
אוקראינה, דונייצק (ח)	06:19	06:28	07:59	08:03	08:44	08:48	09:34	09:38	11:42	11:43	16:05	15:57	16:40	16:32	15:40	16:46
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	06:31	06:41	08:10	08:14	08:55	09:00	09:46	09:49	11:53	11:54	16:15	16:06	16:50	16:42	15:50	16:56
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	07:02	07:12	08:36	08:41	09:23	09:28	10:13	10:17	12:19	12:19	16:36	16:26	17:12	17:04	16:10	17:18
אוקראינה, קייב (ח)	06:55	07:05	08:29	08:33	09:16	09:21	10:06	10:09	12:11	12:12	16:28	16:18	17:04	16:56	16:02	17:10
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	06:31	06:35	08:44	08:46	09:17	09:19	10:14	10:16	12:36	12:36	17:41	17:37	18:06	18:03	17:18	18:13
איטליה, מילאנו (ח)	07:08	07:16	08:53	08:56	09:35	09:40	10:27	10:30	12:37	12:37	17:08	17:00	17:39	17:32	16:41	17:45
אקוואדור, קיטו (ח)	05:54	05:54	08:24	08:24	08:54	08:54	09:56	09:57	12:28	12:28	18:01	18:02	18:24	18:25	17:44	18:34
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	05:48	05:43	08:32	08:29	09:11	09:09	10:21	10:20	13:11	13:12	19:28	19:33	19:56	20:02	19:13	20:14
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	06:27	06:21	09:11	09:07	09:56	09:53	11:09	11:07	14:04	14:05	20:31	20:38	21:03	21:11	20:19	21:25
ארה"ב, בולטימור (ח)	06:39	06:45	08:34	08:37	09:12	09:16	10:06	10:09	12:20	12:20	17:01	16:55	17:31	17:25	16:38	17:37
ארה"ב, ברוקלין (ח)	06:30	06:37	08:24	08:27	09:03	09:07	09:56	09:59	12:09	12:10	16:48	16:42	17:18	17:12	16:25	17:24
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	06:31	06:38	08:24	08:27	09:03	09:07	09:57	09:59	12:10	12:10	16:48	16:42	17:19	17:13	16:25	17:25
ארה"ב, דטרויט (ח)	07:10	07:18	09:01	09:04	09:41	09:45	10:34	10:37	12:46	12:46	17:21	17:14	17:52	17:46	16:57	17:58
ארה"ב, האוסטון (ח)	06:38	06:43	08:45	08:48	09:19	09:22	10:16	10:18	12:35	12:35	17:32	17:29	17:58	17:54	17:10	18:05
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	06:15	06:20	08:18	08:20	08:53	08:56	09:49	09:51	12:06	12:06	16:56	16:51	17:24	17:19	16:34	17:30
ארה"ב, מיאמי (ח)	06:32	06:36	08:43	08:45	09:16	09:18	10:13	10:15	12:34	12:35	17:37	17:34	18:02	17:59	17:16	18:09
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	06:28	06:35	08:20	08:23	08:59	09:03	09:53	09:55	12:05	12:06	16:42	16:36	17:13	17:07	16:19	17:19
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	06:54	07:01	08:48	08:51	09:27	09:30	10:20	10:23	12:34	12:34	17:12	17:06	17:43	17:37	16:49	17:49
ארה"ב, שיקגו (ח)	06:28	06:35	08:19	08:22	08:59	09:03	09:52	09:55	12:04	12:05	16:40	16:34	17:11	17:05	16:17	17:17
בוליביה, לה-פס (ח)	05:53	05:52	08:31	08:30	09:03	09:02	10:09	10:08	12:48	12:49	18:39	18:42	19:03	19:06	18:23	19:16
בלגיה, אנטוורפן (ח)	07:41	07:52	09:13	09:18	10:02	10:07	10:51	10:55	12:56	12:56	17:10	17:00	17:47	17:39	16:44	17:53
בלגיה, בריסל (ח)	07:41	07:51	09:13	09:18	10:01	10:07	10:51	10:54	12:56	12:57	17:11	17:02	17:48	17:40	16:45	17:54
ברזיל, סאן פאולו (ח)	05:18	05:15	07:59	07:57	08:32	08:31	09:40	09:39	12:23	12:24	18:27	18:31	18:48	18:52	18:08	19:02
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	05:07	05:05	07:48	07:46	08:21	08:20	09:28	09:27	12:11	12:12	18:09	18:13	18:35	18:39	17:55	18:49
בריטניה, לונדון (ח)	07:00	07:11	08:31	08:36	09:20	09:25	10:09	10:13	12:14	12:14	16:29	16:19	17:05	16:56	16:04	17:11
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	07:15	07:26	08:41	08:46	09:32	09:37	10:20	10:24	12:22	12:23	16:29	16:19	17:09	17:00	16:05	17:15
גרמניה, ברלין (ח)	07:09	07:20	08:38	08:43	09:28	09:33	10:16	10:20	12:20	12:20	16:31	16:21	17:09	17:00	16:04	17:15
גרמניה, פרנקפורט (ח)	07:21	07:31	08:56	09:01	09:43	09:48	10:33	10:37	12:39	12:39	16:56	16:47	17:33	17:24	16:30	17:38
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	05:15	05:12	07:56	07:54	08:31	08:30	09:39	09:38	12:24	12:25	18:34	18:38	18:53	18:57	18:12	19:08
הודו, מומבאי (ח)	06:40	06:43	08:58	09:00	09:29	09:31	10:28	10:29	12:52	12:52	18:03	18:01	18:28	18:26	17:44	18:35
הודו, פונה (ח)	06:36	06:39	08:54	08:55	09:25	09:27	10:24	10:25	12:48	12:49	18:00	17:58	18:24	18:22	17:40	18:32
הונגריה, בודפשט (ח)	06:33	06:42	08:14	08:18	08:58	09:03	09:49	09:52	11:57	11:58	16:21	16:13	16:56	16:48	15:56	17:01

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח זמנים לשבוע פרשת חיי שרה - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ה) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
טורקיה, איסטנבול (ה)	06:35	06:43	08:28	08:31	09:08	09:11	10:01	10:04	12:14	12:14	16:52	16:46	17:23	17:17	16:29	17:29
יוון, אתונה (ה)	06:55	07:01	08:52	08:55	09:29	09:33	10:24	10:26	12:39	12:39	17:22	17:17	17:52	17:46	17:00	17:58
מולדובה, קישינב (ה)	06:53	07:02	08:34	08:38	09:18	09:23	10:09	10:13	12:18	12:19	16:43	16:35	17:17	17:10	16:18	17:23
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ה)	06:38	06:42	08:56	08:57	09:27	09:29	10:26	10:27	12:49	12:50	18:00	17:58	18:24	18:22	17:40	18:32
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ה)	04:53	04:47	07:39	07:34	08:32	08:29	09:47	09:45	12:50	12:52	19:34	19:43	20:11	20:20	19:24	20:36
נפאל, קטמנדו (ה)	06:17	06:21	08:27	08:29	09:00	09:02	09:57	09:59	12:17	12:18	17:17	17:14	17:43	17:40	16:56	17:50
סין, בייג'ין (ה)	06:47	06:54	08:42	08:45	09:20	09:24	10:14	10:17	12:28	12:28	17:08	17:02	17:38	17:33	16:43	17:44
סינגפור, סינגפור (ה)	06:46	06:47	09:16	09:16	09:45	09:46	10:47	10:48	13:18	13:19	18:50	18:50	19:13	19:14	18:32	19:23
פולין, ורשא (ה)	06:38	06:49	08:07	08:12	08:57	09:02	09:46	09:49	11:50	11:50	16:00	15:50	16:39	16:30	15:34	16:45
פרו, לימה (ה)	05:35	05:33	08:11	08:10	08:41	08:41	09:46	09:46	12:23	12:24	18:09	18:11	18:33	18:35	17:53	18:45
צרפת, ליאון (ה)	07:26	07:34	09:10	09:14	09:53	09:57	10:45	10:48	12:54	12:55	17:22	17:14	17:55	17:48	16:58	18:01
צרפת, פריז (ה)	07:43	07:53	09:21	09:25	10:07	10:12	10:57	11:01	13:04	13:05	17:26	17:17	18:00	17:52	16:59	18:06
קולומביה, בוגוטה (ה)	05:42	05:43	08:09	08:10	08:39	08:40	09:41	09:41	12:10	12:10	17:38	17:38	18:01	18:01	17:20	18:10
קנדה, טורונטו (ה)	06:58	07:06	08:46	08:50	09:28	09:32	10:20	10:23	12:31	12:32	17:06	16:59	17:35	17:29	16:39	17:41
קנדה, מונטריאול (ה)	06:39	06:48	08:24	08:28	09:06	09:11	09:58	10:01	12:08	12:08	16:37	16:30	17:09	17:02	16:12	17:15
קפריסין, לרנקה (ה)	06:10	06:15	08:11	08:14	08:47	08:50	09:42	09:45	11:59	11:59	16:48	16:43	17:16	17:11	16:26	17:22
רוסיה, ליובאוויטש (ה)	08:07	08:19	09:28	09:33	10:21	10:27	11:08	11:13	13:10	13:10	17:12	17:01	17:54	17:43	16:45	17:59
רוסיה, מוסקבה (ה)	07:43	07:56	09:02	09:07	09:56	10:02	10:43	10:47	12:43	12:44	16:46	16:34	17:25	17:14	16:14	17:31
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ה)	07:10	07:19	08:51	08:55	09:35	09:40	10:26	10:29	12:35	12:35	16:59	16:51	17:34	17:26	16:34	17:39
שוויץ, ציריך (ה)	07:15	07:24	08:56	09:00	09:40	09:45	10:31	10:34	12:39	12:40	17:08	17:00	17:38	17:30	16:39	17:44
תאילנד, בנגקוק (ה)	06:14	06:16	08:36	08:37	09:06	09:07	10:06	10:07	12:32	12:32	17:50	17:48	18:13	18:12	17:30	18:21

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָּל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי' **הלוי** בן חנה וזוגתו **אולגה שרה** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

●

לעילוי נשמת הרה"ח ר' **טובי'** ב"ר **יעקב** ע"ה

הרשמה כמנויים לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il | Otzar770.com | Chasidut.tv | Lahak.org

2304-3377

P.P.
שולם
1949
תל אביב